Mötesbok: Individ- och familjenämnden (2024-12-18)

Individ- och familjenämnden

Datum: 2024-12-18

Plats: KS-sammanträdesrum

Kommentar:

Dagordning

Tid: 18 december2024, kl 08:30-15:00

Plats: KS sammanträdesrum

Beslut om justeringstid

Allmänna ärenden

267/24 Godkännande av dagordning 3

268/24 Anmälan av jäv 4

269/24 Ekonomirapport november 5

270/24 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 19

271/24 Utbildningsplan individ- och familjenämnden 2025 272

272/24 Arbetsmiljöarbete IFO barn - unga 282

273/24 Riskbedömning och handlingsplan myndighetsutövning 283

274/24 Tilläggsuppdrag - Genomlysning av nämndens verksamheter för att säkra den mot välfärdskriminalitet 286

275/24 Samverkan mellan individ- och familjenämnden och ideella föreningar om skyddat boende och stödet till våldsutsatta 328

276/24 Idéburet offentligt partnerskap mellan Umeå kommun och Kvinno- och tjejjouren 2024 338

277/24 Initiativärende (L)- Fördjupa samverkan mellan regionen och kommunen när det gäller våra mest utsatta unga 355

278/24 Statistikrapporter ej verkställda beslut SoL individ- och familjenämnden 2024 359

279/24 Statistikrapporter ej verkställda beslut LSS individ- och familjenämnden 2024 365

280/24 Ersättare för vice ordförande i individ- och familjenämnden 374

281/24 Återkoppling från kurser och konferenser 379

282/24 Övriga frågor 380

283/24 Årets ideella insats, information från KFUM 381

Ärenden under handläggning (ej offentliga)

284/24 Socialdirektören informerar 382

285/24 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024 383

Sekretess ärenden

286/24 Anmälan av ordförandebeslut 727

287/24 Beslut enligt LVU 728

Denna behandling '267/24 Godkännande av dagordning' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '268/24 Anmälan av jäv' har inget tjänsteutlåtande.

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-12-09
Individ- och familjenämnden

Diarienr: IFN-2024/00003

Ekonomirapport november individ- och familjenämnden 2024

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden godkänner ekonomirapporten.

Ärendebeskrivning
Sammanfattning
Individ- och familjenämndens resultat för perioden (-40,7 mnkr) förklaras av funktionshinderomsorg (-22,0 mnkr), gemensamma kostnader (+3,9 mnkr), ensamkommande barn (-6,0 mnkr), försörjningsstöd (+8,9 mnkr) samt individ- och familjeomsorg (-25,4 mnkr). Individ- och familjenämndens nettokostnader (1 587 mnkr har ökat med 4,7% (71 mnkr) i jämförelse med 2023. För att ha en budget i balans kunde nettokostnaderna öka med 2,0 % (30 mnkr) vilket innebär en negativ budgetavvikelse på -40,7 mnkr

Gemensamma kostnader
Individ- och familjenämndens gemensamma kostnader uppvisar en positiv avvikelse på +3,9 mnkr främst på grund av positiva effekter på grund av uttag av semester, vakanshållna tjänster och pausade kostnader för bytet av verksamhetssystem.
Den sammanlagda kostnaden för viten ej verkställda beslut uppgår för perioden till 6 623 tkr varav 5 998 tkr är för boende enligt LSS. Viten utdömda under november månad för LSS boenden uppgår till 450 tkr.
65 tkr är viten för ej verkställda beslut genom kontaktperson och 343 tkr för ledsagarservice. 208 tkr består av skadeståndskostnader för en dom i ett upphandlingsärende från tidigare år.

Funktionshinderomsorg
Inom funktionshinderomsorgen beror resultatet (-22,0) på flertalet verksamheter och generellt sett handlar det fortsatt om påverkan på verksamhetsområdet i form av minskning av timmar utförda inom hemtjänsten jämfört med budgeterat samt högre kostnader för LSS-boenden. De utdömda vitena för LSS-boenden har sedan september månad belastat verksamhetens resultat med 6,0 mnkr.
Den stora förändringen från oktober månad beror på den omklassificering av HVB kostnader för ärenden där missbruksproblematik ej föreligger.

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00003

Denna ändring sker för att följa SCB ställningstagande kring hur kostnader ska redovisas så att nämnden följer riktlinjerna gällande redovisning av kostnader.

De verksamheter som har störst effekt är hemtjänsten och övriga insatser LSS.

- Hemtjänst **+35,4 mnkr**. Överskottet beror främst på att antalet beviljade timmar varit 56 % av budget och i jämförelse med samma period 2023 har antalet beviljade timmar minskat med 17,8%. Hemtjänsten fortsätter sin långsiktiga trend med mindre insatser och har sedan 2019 minskat med 46%

- Övriga insatser LSS **+7,6 mnkr.** Överskottet beror på lägre kostnader för ledsagarservice, avlösarservice och kontaktpersoner. Mindre viten belastar detta område på grund av ej verkställda beslut men den positiva avvikelsen fortsätter öka.

- LSS-boende **-56,8 mnkr**. LSS-boende uppvisar ett negativt resultat där LSS-boende kvarhåller de volymer som sågs under slutet av 2023. LSS-boenden fortsätter vara kostsamma för kommunen med en svårighet att få en kostnadsbild som motsvarar budget.
  Behovet av externa placeringar kommer från en avsaknad av lämpliga lokaler som kan möta upp brukares behov inom nämnden och det är inom dessa externa placeringar underskottet ligger.
  Den interna verkställigheten uppvisar ett mindre underskott på grund av barnboenden där lokaler ej möjliggör att bedriva boenden kostnadseffektivt. Verksamhet har under början på sommaren påbörjat omförhandling av dygnspriser på vissa externa placeringar där viss minskning av kostnader uppnåtts på detta vis.
  Avsaknaden av lokaler har per sista november belastat nämndens resultat med viten om -6,0 mnkr.
  En ökning syns på grund av omklassificering av kostnader gällande HVB kostnader för ärenden där ej missbruksproblematik föreligger.

- Personlig assistans LSS och SFB. **-11,2 mknr.** Ett underskott uppvisas inom detta område på grund av mer personalintensiva insatser samt att ersättning från FK ej täcker insatsbehov. Underskottet inom området belastas av ett återkrav från Försäkringskassan om -4,4 mnkr där den rättsliga processen pågår.

Individ- och familjeomsorg

Underskottet inom individ- och familjeomsorgen (-25,4 mnkr) beror framför allt på barn- och ungdomsvården (-2,9 mnkr) där behov av konsult-

stödda familjehem och av extern institutionsvård är fortsatt större än budget med extern institutionsvård fortsätter ligga på de höga nivåer som uppstod under slutet på 2022. Inom barn och ungdomsvården uppvisas för oktober ett minskande underskott.
Under november klassificerades en del ärenden om enligt riktlinjer från SCB gällande hur kostnader ska bokföras. Detta har förbättrat resultatet inom verksamhetsområdet barn och ungdomsvård sen oktober till november med 11,9 mnkr.

Inom vuxna missbruksvården är det ett underskott på (-29,3 mnkr) där nämnden ser att öppna insatser i Umeå ökat mycket och många av dessa insatser riktar sig mot tidigare kända individer som blivit äldre.

Verksamheten fortsätter sitt arbete med att granska placeringar och undersöka möjligheter att ta hem placerade individer för att minska kostnader. Den minskning som började ses efter sommaren har fortsätt och de totala kostnaderna för köpt verksamhet har minskat lite. Dygnspriserna ses fortsatt stiga men beror nu till stor del på att de individer som är kvar i köpta placeringar är individer med större behov.

Bytet av verksamhetssystem fortsätter påverka uttaget av statistik och analysmöjligheter av IFO verksamheterna där svårigheter att aggregera information inom området är en utmaning.

Ensamkommande barn
Underskottet inom verksamheten för ensamkommande barn (-6,0 mnkr) beror på högre lokalkostnader än budgeterat. Underskottet ökat på grund av tillkommande kostnad för placering.

Försörjningsstöd
Försörjningsstödets resultat för perioden är (+8,9 mnkr). Någon djupare jämförelse om mängden hushåll och snittbelopp per hushåll går ej att göra då statistiken för insatserna ännu ej bedöms tillförlitliga men trenden har stabiliserat sig. Jämfört med föregående år så syns en minskning.
Utifrån att överskottet fortsätter öka samt samtal med enhetschefer på försörjningsstöd verkar tidigare trend med låg mängd försörjningsstöd hålla i sig och försörjningsstödet prognostiseras bibehålla ett fortsatt starkt resultat till årsskiftet.

Prognos
Prognosen efter november ligger kvar på -51 mnkr på grund av att kostnader inom IFO området uppvisar en låg ökning och de effektiviseringsåtgärder som påbörjats börjar visa effekt. Försörjningsstöd fortsätter uppvisa

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00003

låga kostnader vilket leder till ökande överskott inom det området som hjälper nämndens ekonomi.
FO området ligger kvar som en osäkerhet med stora viten som belastar området som fortsatt inkomma under november månad och av det uppvisade underskottet om -22,0 mnkr är -6,4 mnkr av kostnaderna.

Beslutsunderlag

Ekonomirapport november 2024

Beredningsansvarig

Ekonomichef Simon Blomberg

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Simon Blomberg
Ekonomichef

Ekonomisk utveckling 2024

Individ- och familjenämnden

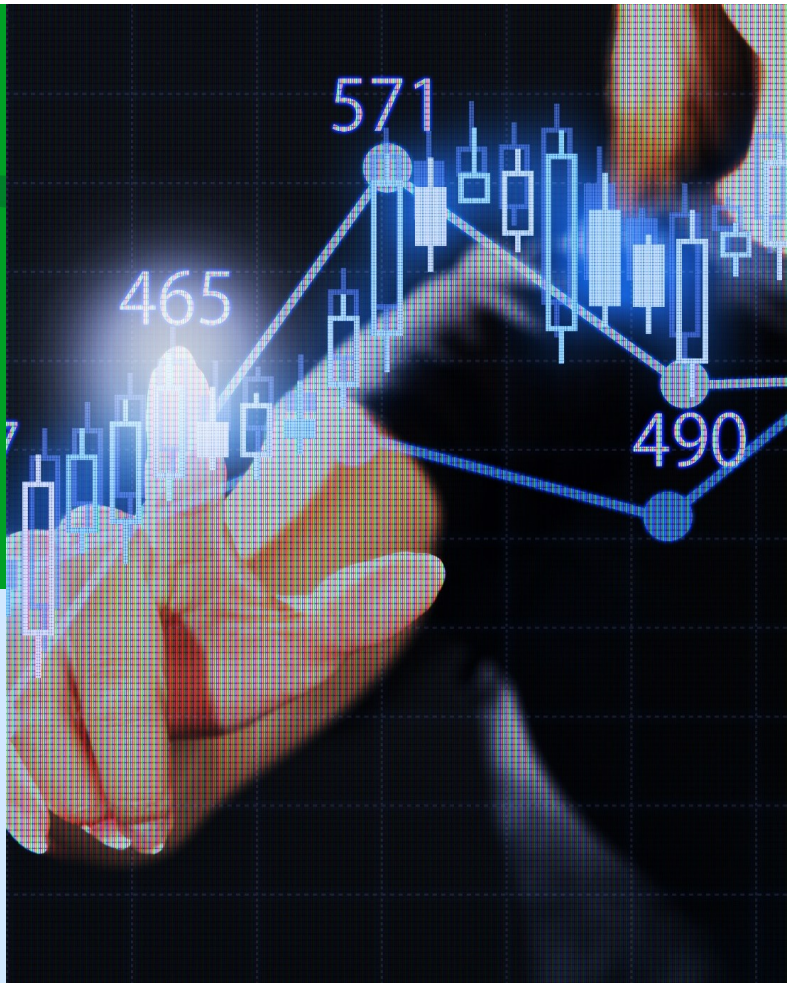

UMEÅ KOMMUN

Verksamhetens nettokostnadsutveckling 2024 (ack)

Individ- och familjenämnd

Ackumulerad nettokostnadsökning för perioden uppgår till 4,6%

För en budget i balans kan nettokostnaderna öka med i genomsnitt 2,0% jämfört med utfallet 2023.

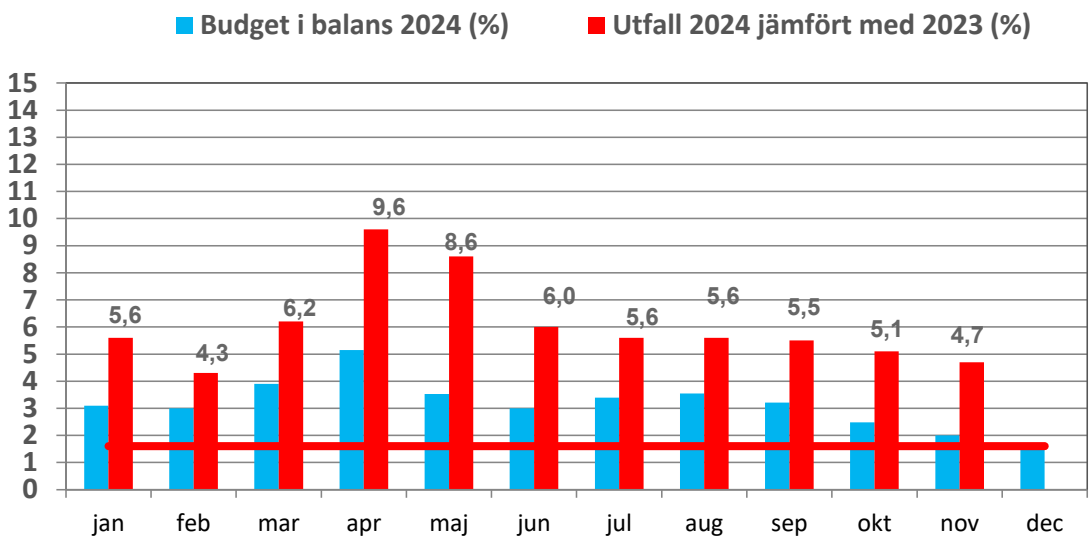

Ackumulerade värden	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Budget 2024 (mnkr)	-140	-281	-421	-565	-710	-856	-983	-1 119	-1 261	-1 404	-1 546	-1 689
Utfall 2023 (mnkr)	-136	-273	-405	-537	-686	-831	-951	-1 080	-1 221	-1 370	-1 516	-1 662
Budget i balans 2024 (%)	3,1%	3,0%	3,9%	5,1%	3,5%	3,0%	3,4%	3,5%	3,2%	2,5%	2,0%	1,6%
Utfall 2024 (mnkr)	-144	-285	-430	-589	-745	-881	-1 005	-1 141	-1289	-1 440	-1587	
Utfall 2024 jämfört med 2023 (%)	5,6	4,3%	6,2%	9,6%	8,6%	6,0%	5,6%	5,6%	5,5	5,1	4,7%	
Utfall 2023 jämfört med 2022 (%)	10,5	13,7	12,5	10,9	12,1	12,4	12,5	12,3	12,4	12,7	12,5	12,2

Verksamhetens nettokostnader: verksamhetens intäkter och kostnader samt avskrivningar

UMEÅ KOMMUN

Ackumulerad budgetavvikelse 2024

Individ- och familjenämnden
Årets budgetavvikelse (-40,7 mnkr) innebär en förbättring på +35,6 mnkr) i jämförelse med samma period 2023 (-76,2 mnkr).

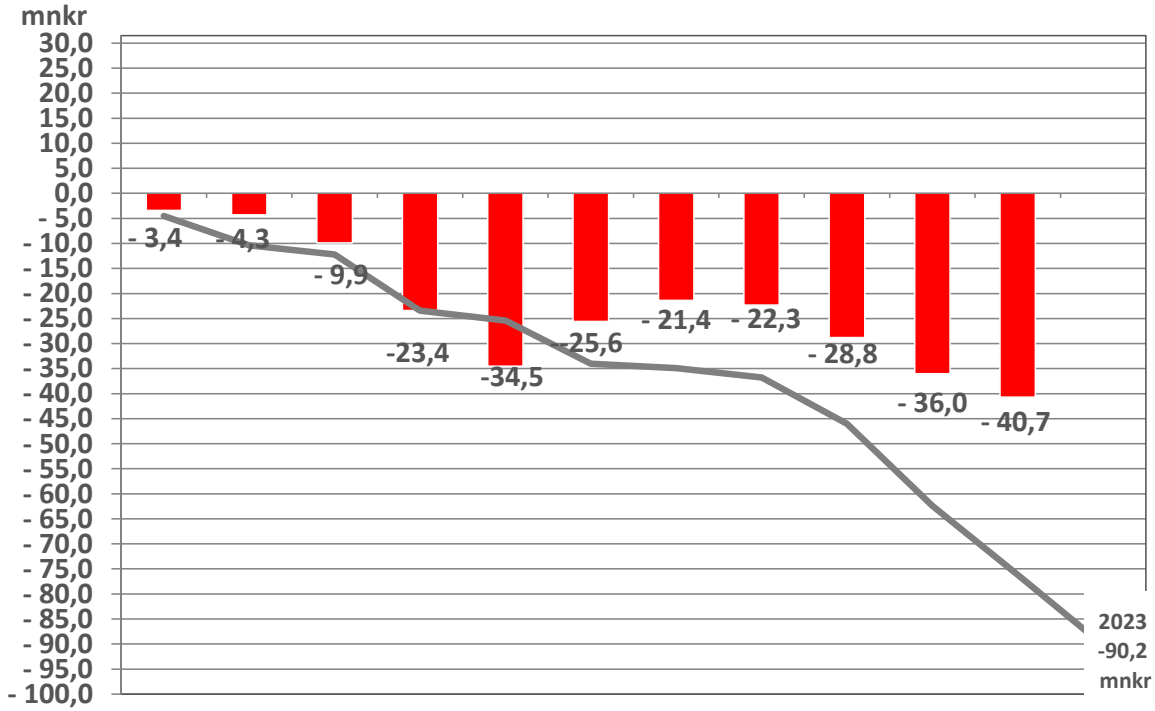

Månadsavvikelse (mnkr)	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
2024	-3,4	-4,3	-9,9	-23,4	-34,5	-25,6	-21,4	-22,9	-28,8	-36,0	-40,7	
2023	-4,5	-10,4	-12,2	-10,9	-25,4	-34,0	-34,9	-36,8	-46,0	-62,4	-76,2	-90,2

Budgetavvikelse verksamhet 2024

Ack budgetavvikelse (mnkr)	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	Prognos
1. Funktionshinderomsorg	-0,8	0,6	-1,6	-11,6	-15,9	-3,2	-0,6	-0,7	-2,2	-7,6	-22,0		-25
2. Individ och familjeomsorg	-3,7	-5,5	-9,2	-12,6	-18,2	-21,7	-24,1	-27,1	-31,9	-34,4	-25,4		-30
3. Försörjningsstöd	0,9	0,7	1,2	1,3	1,7	3,0	4,3	5,8	6,9	7,7	8,9		9
4. Gemensamma kostnader	0,4	0,2	0,1	-0,7	-1,8	-1,6	1,6	3,3	3,3	4,0	3,9		4
Ack budgetavvikelse 2024 exkl EKB	**-3,2**	**-4,0**	**-9,6**	**-23,7**	**-34,1**	**-23,5**	**-18,7**	**-18,6**	**-23,9**	**-30,4**	**-34,6**		**-42**
Ack budgetavvikelse 2023 exkl EKB	**-4,4**	**-10,2**	**-11,6**	**-10,1**	**-24,2**	**-31,9**	**-32,6**	**-34,9**	**-43,7**	**-59,0**	**-72,3**	**-85,2**	
5. Ensamkommande barn	-0,2	-0,3	-0,3	-0,1	-0,4	-2,1	-2,7	-3,7	-4,9	-5,6	-6,0		-9
Ack budgetavvikelse 2024 inkl EKB	**-3,4**	**-4,3**	**-9,9**	**-23,8**	**-34,5**	**-25,6**	**-21,4**	**-22,3**	**-28,8**	**-36,0**	**-40,7**		**-51**
Ack budgetavvikelse 2023 inkl EKB	**-4,5**	**-10,4**	**-12,2**	**-10,9**	**-25,4**	**-34,0**	**-34,9**	**-36,8**	**-46,0**	**-62,4**	**-76,2**	**-90,2**	

UMEÅ KOMMUN

Budgetavvikelse Funktionshinderomsorg 2024 (ackumulerad)

Ackumulerat resultat (mnkr)	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
1. Funktionshinderomsorg	**-0,8**	**0,6**	**-1,6**	**-11,6**	**-15,9**	**-3,2**	**-0,6**	**-0,7**	**-2,2**	**-7,6**	**-22,0**	
- Administration/ledning/utredning	0,1	0,0	-0,1	-0,5	-0,8	-1,1	0,4	1,0	0,7	0,1	-0,1	
- Betalningsansvar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	
- Daglig verksamhet LSS	0,4	0,7	0,5	0,4	0,5	0,5	1,7	1,3	1,6	1,8	1,8	
- LSS-boende	-5,5	-8,0	-12,0	-16,7	-19,4	-23,4	-27,2	-29,5	-34,9	-41,0	-56,8	
Varav mynd	-3,6	-6,6	-10,3	-13,3	-16,7	-19,9	-23,´0	-26,2	-29,0	-32,2	-53,1	
Varav verkställighet	-1,9	-1,4	-1,7	-3,3	-2,6	-3,4	-4,1	-2,5	-2,1	-2,4	-2,6	
Varav viten	0	0	0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-3,1	-5,5	-6,0	
- Hemtjänst i ordinärt boende	3,2	6,0	8,9	11,5	14,7	17,8	21,3	24,2	29,0	32,1	35,4	
- Personlig assistans LSS	0,7	-1,0	-4,3	-6,8	-10,8	2,4	1,2	0,2	-1,6	-2,9	-5,3	
- Personlig assistans SFB	-0,5	1,5	3,3	-2,0	-3,4	-3,6	-4,1	-4,6	-5,2	-6,3	-5,9	
- Övriga insatser LSS	0,8	1,3	1,8	2,2	3,0	3,6	5,2	6,2	7,1	7,4	7,6	
- Öppen verksamhet ej bistånd	0,1	0,2	0,3	0,2	0,3	0,6	0,8	0,5	1,0	1,1	1,2	
Ackumulerad budgetavvikelse 2024	**-0,8**	**0,6**	**-1,6**	**-11,6**	**-15,9**	**-3,2**	**-0,6**	**-0,7**	**-2,2**	**-7,6**	**-22,0**	
Ackumulerad budgetavvikelse 2023	**-2,1**	**-4,6**	**-1,0**	**4,6**	**-1,6**	**0,0**	**0,2**	**2,7**	**-1,3**	**-7,6**	**-12,0**	**-13,2**

Budgetavvikelse individ- och familjeomsorg 2024 (ackumulerad)

Ackumulerat resultat (mnkr)	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
2. Individ och familjeomsorg	**-3,7**	**-5,5**	**-9,2**	**-12,6**	**-18,2**	**-21,7**	**-24,1**	**-27,1**	**-31,9**	**-34,4**	**-25,4**	
- Administration/ledning/utredning	0,8	1,4	2,0	2,8	3,4	4,2	4,9	6,0	6,4	6,2	6,3	
- Barn- och ungdomsvård	-1,9	-2,3	-3,9	-6,5	-10,3	-12,1	-13,7	-14,4	-15,1	-14,5	-2,9	
- Vuxna missbruksvård	-2,5	-4,3	-6,6	-8,2	-10,5	-13,1	-15,6	-19,3	-23,8	-26,6	-29,3	
- Öppen verksamhet ej bistånd	-0,2	-0,4	-0,6	-0,7	-0,7	-0,7	0,3	0,6	0,6	0,5	0,5	
Ackumulerad budgetavvikelse 2024	**-3,7**	**-5,5**	**-9,2**	**-12,6**	**-18,2**	**-21,7**	**-24,1**	**-27,1**	**-31,9**	**-34,4**	**-25,4**	
Ackumulerad budgetavvikelse 2023	**-4,2**	**-7,4**	**-12,1**	**-18,0**	**-26,1**	**-36,3**	**-42,8**	**-50,5**	**-56,5**	**-66,0**	**-75,5**	**-85,4**

UMEÅ KOMMUN

Antal dygn externt HVB

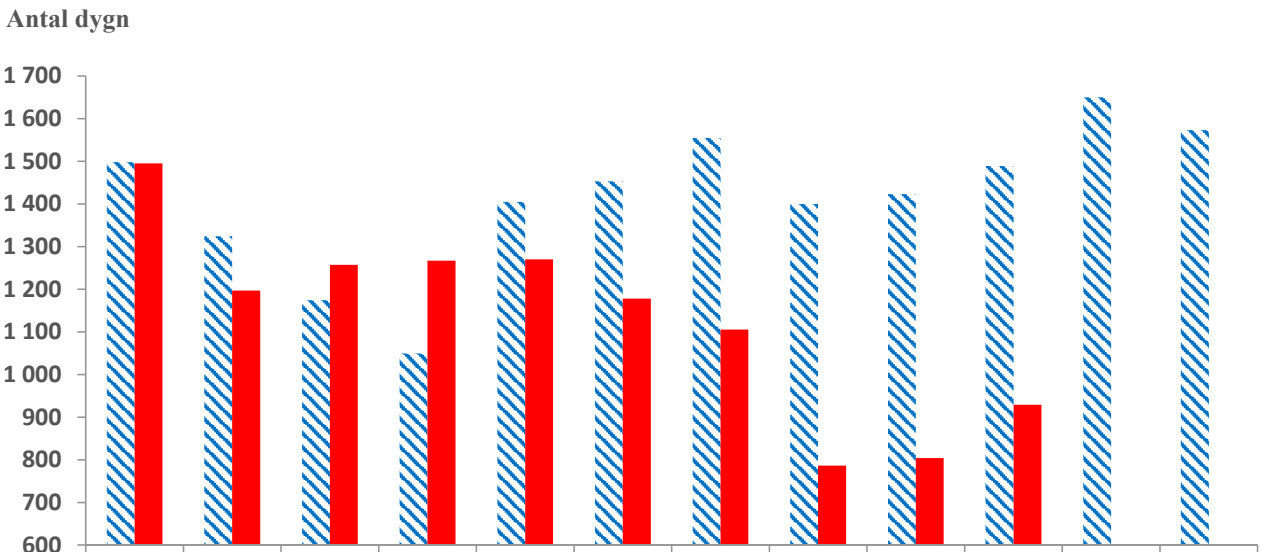

	Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
2023	1 498	1 324	1 174	1 049	1 405	1 453	1 555	1 400	1 423	1 489	1 650	1 573
2024	1 495	1 197	1 257	1 267	1 270	1 178	1 105	786	804	929		

UMEÅ KOMMUN

Antal dygn externt HVB (vuxna)

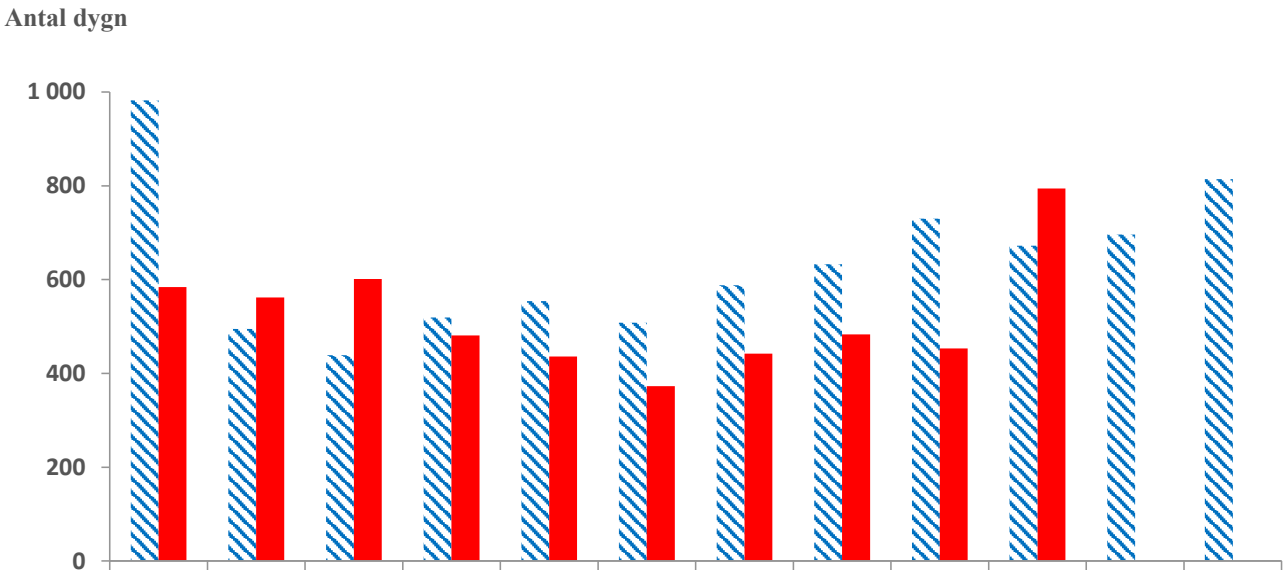

	Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
2023	982	495	439	519	554	508	588	633	730	672	696	814
2024	584	562	601	481	436	373	442	483	453	794		

Snittkostnad/dygn HVB

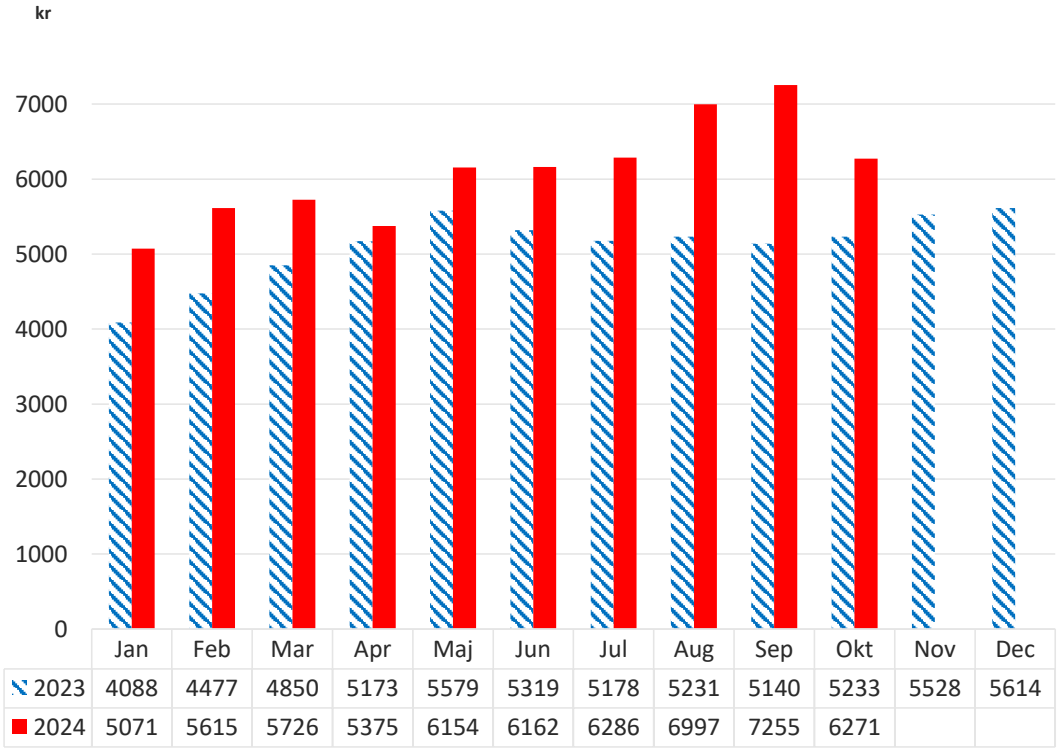

	Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
2023	4088	4477	4850	5173	5579	5319	5178	5231	5140	5233	5528	5614
2024	5071	5615	5726	5375	6154	6162	6286	6997	7255	6271		

Snittkostnad/dygn HVB (vuxna)

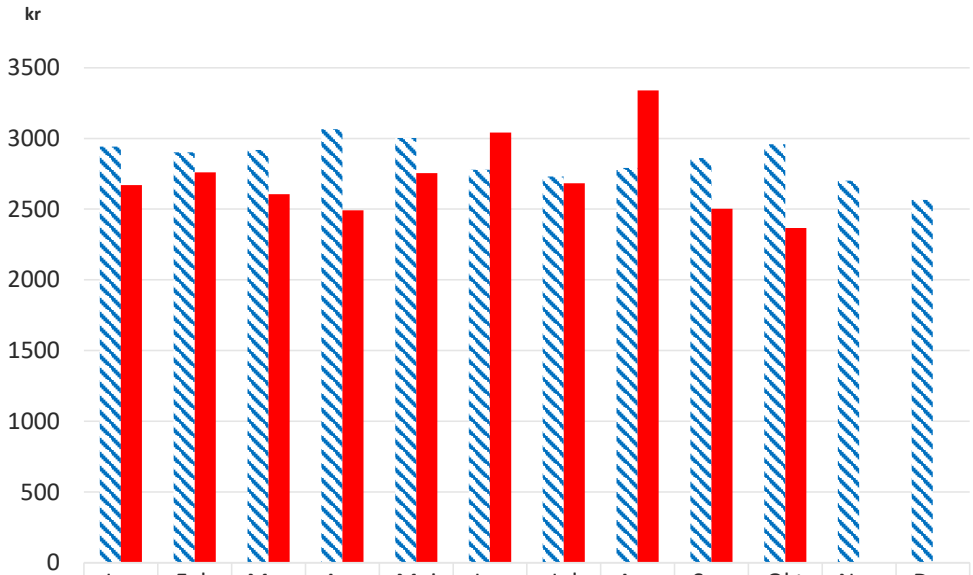

	Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
2023	2943	2901	2918	3066	3003	2779	2730	2791	2861	2959	2702	2565
2024	2671	2760	2606	2491	2755	3042	2683	3339	2502	2366		

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-11-01

Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Diarienr: IFN-2024/00238

Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden yttrar sig i enlighet med yttrande 2024-11-15.

Ärendebeskrivning
Individ- och familjenämnden och Äldrenämnden i Umeå kommun har beretts möjlighet att yttra sig över betänkandet Stärkt stöd till anhöriga – Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga. Delar av förslagen handlar om sjukvårdens ansvar för anhöriga, dessa delar avstår Umeå kommun att besvara till förmån för de förslag som främst berör kommunen och socialtjänsten. Förändringar i Hälso- och sjukvårdslagen samt Patientsäkerhetslagen överlåts därmed till regionerna att yttra sig över. Kommunen vill dock understryka att förslaget förutsätter ett gott samarbete mellan kommuner och regioner där det tydligt framgår vilket ansvar som vilar på respektive aktör.

Umeå kommun ser i stort positivt på förslagen som innebär att anhörigas rättigheter i högre grad tas tillvara. Att på fler sätt inkludera barn i anhörigperspektivet, att möjliggöra för inrättande av anhörigkontakt till en större målgrupp och att skapa en nationell anhörigportal är välkomna förslag. Umeå kommun har emellertid synpunkter på vissa av förslagen och synpunkterna är indelade efter kapitel: kontaktperson, barn som anhöriga, anhörigportal och finansiering.

Beslutsunderlag
Betänkande 2024:60
Yttrande 2024-11-15

Beredningsansvariga
Utredare Tilda Molin,
Verksamhetsutvecklare Kristina Sandgren

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00238

Beslutet ska skickas till
Kommunstyrelsen
Utredare Tilda Molin
Verksamhetsutvecklare Kristina Sandgren

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Tilda Molin
Utredare

UMEÅ KOMMUN

Yttrande

2024-11-15 Dnr: IFN-2024/00238

Kommunstyrelsen

Remiss - Stärkt stöd till anhöriga - Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60

Individ- och familjenämnden och Äldrenämnden i Umeå kommun har beretts möjlighet att yttra sig över betänkandet Stärkt stöd till anhöriga – Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga. Delar av förslagen handlar om sjukvårdens ansvar för anhöriga, dessa delar avstår Umeå kommun att besvara till förmån för de förslag som främst berör kommunen och socialtjänsten. Förändringar i Hälso- och sjukvårdslagen samt Patientsäkerhetslagen överlåts därmed till regionerna att yttra sig över. Kommunen vill dock understryka att förslaget förutsätter ett gott samarbete mellan kommuner och regioner där det tydligt framgår vilket ansvar som vilar på respektive aktör.

Umeå kommun ser i stort positivt på förslagen som innebär att anhörigas rättigheter i högre grad tas tillvara. Att på fler sätt inkludera barn i anhörigperspektivet, att möjliggöra för inrättande av anhörigkontakt till en större målgrupp och att skapa en nationell anhörigportal är välkomna förslag. Umeå kommun har emellertid synpunkter på vissa av förslagen och synpunkterna är indelade efter kapitel: kontaktperson, barn som anhöriga, anhörigportal och finansiering.

Umeå kommuns synpunkter på förslagen

3. Kontaktperson för anhöriga

I Umeå kommun finns anhörigkonsulenter inom äldreomsorgen som till stor del tillhandahåller den service som den föreslagna kontaktpersonen för anhöriga förväntas göra. Hos anhörigkonsulenterna kan den anhörige få information, vägledning och enskilda stödsamtal utifrån den situation den anhörige befinner sig i. Anhörigkonsulenterna kan även berätta om olika stödformer och ge förslag på arrangemang och aktiviteter riktade till

Umeå Kommun

Postadress 901 84 Umeå
Besöksadress Skolgatan 31A
Tel växel 090-16 10 00 (växel)

Ledning och stab IFN

Tilda Molin

tilda.molin@umea.se

anhöriga. Stödet vänder sig till anhöriga vars närstående är vuxna och bosatt i eget ordinärt boende i kommunen.

Stödet som anhörigkonsulenterna i Umeå kommun erbjuder liknar mycket det stöd som föreslås ges av kontaktperson för anhöriga. Den föreslagna målgruppen för kontaktperson för anhöriga är dock betydligt vidare än den som finns i vår kommun idag, eftersom förslaget inkluderar i stort sett alla som kan ha ett behov, även föräldrar och barn. Umeå kommun är positiva till att en större målgrupp får del av det stöd som en anhörigkontakt kan erbjuda, men framhåller att det är stora förändringar som kommer kräva nyanställningar och kompetens för den aktuella målgruppen. Utifrån Umeå kommuns organisation med en äldre- och en individ- och familjenämnd så kommer det också att krävas ett arbete för att den nya målgruppens anhörigkontakter ska få ett passande hemvist i organisationen.

Vidare finns insatsen kontaktperson idag inom både SoL och LSS och därför anser vi att det finns en risk för otydligheter kring vilken insats som åsyftas om anhörigkontakten också ska benämnas som kontaktperson. Kontaktpersoner enligt SoL och LSS ska vara lämpade för arbetsuppgiften men behöver ingen formell utbildning för att anställas. Umeå kommun önskar därför ett förtydligande av vilken kompetens en anhörigkontakt förväntas ha, då det i slutändan har stor inverkan på finansiering av tjänsterna. Umeå kommun föreslår också att insatsen i stället för att benämnas som ”kontaktperson för anhöriga” får ett namn som inte kan blandas ihop med andra insatser.

3.8.1 Avgränsning av vilken krets av anhöriga som omfattas av förslaget om anhörigkontakt

Utredningen bedömer att det inte är ändamålsenligt att lämna förslag på vilka långvariga sjukdomstillstånd respektive kortvariga allvarliga sjukdomstillstånd som ska omfattas av utredningens förslag om en anhörigkontakt.

Umeå kommun tillstyrker förslaget.

3.8.2 En anhörigkontakt ska erbjudas vissa anhöriga

Socialnämnden ska erbjuda en anhörigkontakt till de personer som har ett särskilt behov av stöd och som vårdar eller stödjer en närstående som är långvarigt sjuk, äldre eller som har en funktionsnedsättning.

Anhörigkontakten ska tillgodose den anhöriges behov av individanpassad information och vägledning samt individanpassat stöd med att planera.

Vidare går att läsa i utredningen att utgångspunkten är att anhörigkontakten ska vara en biståndsbedömd insats. Det ska dock finnas en möjlighet att erbjuda en anhörigkontakt utan biståndsbedömning om en kommun så önskar. Umeå kommun menar att insatsen blir mer lättillgänglig om insatsen inte är biståndsbedömd och att biståndsbedömningen skulle skapa mer administration och öka arbetsbelastningen för handläggarna.

Umeå kommun vill därför hellre se att utgångspunkten är att kontaktperson för anhöriga inte är en biståndsbedömd insats, och att Socialstyrelsen inrättar tydliga riktlinjer för vilka som kan få stödet utan behovsprövning. Avgränsningarna bör i linje med utredningens förslag inte utgå från den enskildes tillstånd eller diagnos, utan från den anhöriges behov. Umeå kommun vill också understryka vikten av att det finns en tydlighet i anhörigkontaktens uppdrag för att inte ta över andras arbetsuppgifter, vilket även nämns i utredningen.

3.8.3. Bestämmelsen i socialtjänstlagen om stöd till anhöriga behöver förtydligas

Bestämmelsen om socialnämndens skyldighet att erbjuda stöd till anhöriga i 5 kap. 10 § socialtjänstlagen förtydligas så att det framgår att anhöriga, förutom annat stöd, ska erbjudas information och vägledning.

Umeå kommun tillstyrker förslaget.

3.8.5. Förslag för att möjliggöra kartläggning, uppföljning och utvärdering av stödet till anhöriga bör genomföras

Socialstyrelsens förslag till uppföljningsområden och mått för uppföljning av anhörigperspektivet och stödet till anhöriga bör genomföras.

Umeå kommun tillstyrker förslaget.

3.8.6. Uppdrag om anhörigas delaktighet i strategisk planering i kommunal vård och omsorg

Regeringen bör ge Myndigheten för vård- och omsorgsanalys i uppdrag att ta fram ett kunskapsunderlag som analyserar och utvärderar brukares och

anhörigas delaktighet och medverkan i den strategiska planeringen av kommunal vård och omsorg.

Umeå kommun tillstyrker förslaget.

5. Barn som anhöriga

5.11.1 Socialnämnden ska erbjuda stöd och hjälp till barn som är anhöriga.

En ny bestämmelse föreslås i socialtjänstlagen för att förtydliga att socialnämnden ansvarar för att ett barn som är anhörig, får det stöd och den hjälp som barnet behöver.

Stöd till barn som är anhöriga är en viktig del av det förebyggande arbetet med barn och unga. Kommunen behöver upparbeta bättre stödformer för barn och stöd till föräldrar med minderåriga barn, inte minst vad gäller barn som anhöriga till föräldrar med psykisk ohälsa och missbruk. Detta saknas idag och något som förvaltningen ser att vi behöver förbättra. Umeå kommun har sedan tidigare gjort tolkningen att barn inte omfattas av bestämmelsen 5 kap. 10 § SoL Direkt stöd till anhöriga är således till stora delar utformat för vuxna personer och deras behov. Anhörigkonsulenternas uppdrag omfattar i dagsläget inte barn under 18 år. För att uppfylla ett eventuellt lagkrav krävs därför ett stort jobb av kommunen som kommer behöva analysera vilka åtgärder som måste till för att säkerställa ändamålsenligt stöd och kartlägga vilken kompetens som finns och vad som behövs.

Umeå kommun tillstyrker förslaget.

5.11.4 Barn som anhöriga behöver omfattas av en nationell strategi

Regeringen bör inkludera barn i den nationella anhörigstrategin, alternativt bör det tas fram en särskild nationell strategi som omfattar barn som anhöriga. I samband med detta bör det göras en översyn av i vilken omfattning andra nationella strategier uppmärksammar och omfattar barn som anhöriga.

Umeå kommun tillstyrker förslaget.

5.11.6 Kunskapsstöd till handläggare inom socialtjänsten

Regeringen bör ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram stödmaterial för handläggare inom socialtjänsten som handlägger ärenden avseende vuxna personer. Syftet med stödmaterial ska vara att öka kunskaperna om hur handläggarna kan uppmärksamma och stödja barn när deras föräldrar söker stöd hos socialtjänsten.

Umeå kommun tillstyrker förslaget.

5.11.9 Utveckla målgruppsanpassat föräldraskapsstöd

Regeringen bör genomföra tidigare förslag om ökad tillgång till föräldraskapsstöd som lämnats av utredningen En uppväxt fri från våld, SOU 2022:70, särskilt förslaget om att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd får i uppdrag att kartlägga förekomst och behov av målgruppsanpassade föräldraskapsstödsprogram.

Umeå kommun tillstyrker förslaget.

5.11.10 Barn som anhöriga behöver uppmärksammas i det nationella hälsoprogrammet för barn och unga

Berörda myndigheter behöver uppmärksamma barn som anhöriga i framtagandet av det nationella hälsoprogrammet för barn och unga. Programmet bör i relevanta delar möjliggöra att barnens situation uppmärksammas i ökad utsträckning och att de och deras föräldrar erbjuds relevanta insatser.

Umeå kommun tillstyrker förslaget.

6. Nationell anhöriglinje och nationell informationsportal

En nationell anhöriglinje bör inte inrättas.

En nationell informationsportal där anhöriga kan få information och vägledning bör inrättas. Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att i samråd med Sveriges Kommuner och Regioner närmare analysera förutsättningarna för att utforma och förvalta en informationsportal för anhöriga.

Umeå kommun instämmer med utredningens förslag att inte inrätta en nationell anhöriglinje och att i stället rikta statsbidrag till befintliga stödlinjer för anhöriga. Umeå kommun ser det som rimligt att bygga vidare

på befintliga stödlinjer som har stor kompetens i stället för att bygga upp en ny verksamhet i statlig regi.

Umeå kommun instämmer också med förslaget att inrätta en informationsportal för anhöriga och ser 1177 som en lämplig aktör för detta. I vårt län finns stor andel glesbygd och det behövs digitala möjligheter för att alla ska kunna ta del av olika typer av anhörigstöd. Därför ses det som positivt att skapa en informationsportal där olika typer av stöd görs lätt tillgängligt för anhöriga i alla delar av landet.

Allmänna synpunkter om finansiering av förslagen

Enligt förslaget kommer det inte finnas riktade statsbidrag för att utveckla kontaktperson för anhöriga i kommunerna. En farhåga är att det kommer vara svårt att finansiera till exempel kontaktperson för hela målgruppen utan riktade bidrag, då kommunen skulle kunna välja att använda ett generellt bidrag på annat sätt. Det skulle också kunna leda till att det blir en skillnad mellan kommunerna i hur mycket resurser som i slutändan tillsätts för att tillhandahålla anhörigkontakt för hela målgruppen i olika kommuner.

Vidare är kompetensförsörjningen en utmaning inom de flesta verksamheter i hela socialtjänsten, och det är oklart hur snart ett utbyggt anhörigstöd kan finnas på plats i kommunen utifrån detta. Umeå kommun konstaterar också att det finns en viss risk för viten om kommunen inte lyckas tillhandahålla anhörigkontakter för hela målgruppen inom en satt tidsram.

Enligt utredningens beräkningar kan en heltidsanställd vara kontaktperson för 150 anhöriga under ett år. Detta menar Umeå kommun är högt räknat i jämförelse med den arbetsbelastning som anhörigkonsulenterna i Umeå kommun har idag. En mer rimlig siffra skulle vara 100 anhöriga per anställd och år för att kunna ge ett bra stöd. Det är svårt att omsätta utredningens beräkningar till den egna kommunen. Enligt det nationella systemet för kostnadsutjämning beräknas Umeå kommun tilldelas stadsbidrag som motsvarar 2 500 000 kr vilket innebär ca 3,5 årsarbetare. Sammanfattningsvis är det svårt för kommunen att yttra sig om finansieringen är tillräcklig för att uppnå utredningens många ambitiösa och bra förslag.

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Tilda Molin
Utredare

Stärkt stöd till anhöriga

Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga

Betänkande av Utredningen om stärkt stöd till anhöriga

Stockholm 2024

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

SOU 2024:60

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss – hur och varför
Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.
Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet
Omslag: Elanders Sverige AB
Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2024

ISBN 978-91-525-0999-9 (tryck)
ISBN 978-91-525-1000-1 (pdf)
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Anna Tenje

Regeringen beslutade den 8 juni 2023 att tillsätta en särskild utredare med uppdraget att analysera och lämna effektiva förslag som säkerställer ett ändamålsenligt och individanpassat stöd till anhöriga till personer som är långvarigt sjuka, till anhöriga till personer som är kortvarigt allvarligt sjuka och till anhöriga som är barn. Syftet är att stödet till anhöriga, såväl vuxna som barn, ska förbättras, vidareutvecklas och stärkas (dir. 2023:77). Regeringskansliet förordnade samma dag tidigare departementsrådet Gunilla Malmborg som särskild utredare. Utredningen har tagit namnet Stärkt stöd till anhöriga (S 2023:05).

Som sakkunniga i utredningen förordnades den 14 september 2023 departementssekreteraren Therese Hellman, kanslirådet Eva Lundbäck och departementssekreteraren Joel Westlund Hult. Som experter i utredningen förordnades den 14 september 2023 utredaren Anders Bergh, utredaren Janna Kokko, utredaren Andreas Stjärnström, biträdande enhetschefen Jenny Telander och handläggaren Anna Thomsson.

Sekreterare i utredningen har varit tidigare ämnesrådet Kent Löfgren från och med den 21 augusti 2023 och från och med den 1 september 2023 juristen Anna Giertz. Från och med den 1 april 2024 till och med 30 juni 2024 var juristen Emma Kindlund anställd som sekreterare i utredningen.

Härmed överlämnar vi betänkandet *Stärkt stöd till anhöriga – Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga* (SOU 2024:60). Uppdraget är därmed slutfört.

Stockholm i augusti 2024

Gunilla Malmborg

Anna Giertz
Emma Kindlund
Kent Löfgren

Innehåll

Sammanfattning 11

1 Författningsförslag 17

1.1 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453) 17

1.2 Förslag till lag om ändring i patientsäkerhetslagen (2010:659) 19

1.3 Förslag till lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) 20

2 Uppdraget och utredningens arbetsformer 21

2.1 Utredningsuppdraget 21

2.2 Begrepp 22

2.3 Avgränsningar 22

2.4 Utredningsarbetet 23

3 Kontaktperson för anhöriga 29

3.1 Gällande rätt 29

3.1.1 Socialtjänstlagen 31

3.1.2 Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade 32

3.1.3 Hälso- och sjukvårdslagstiftningen 33

3.2 Exempel på annan statlig styrning av anhörigstödet 35

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

3.3 Vad skulle en kontaktperson kunna vara? 36
3.3.1 Befintliga funktioner eller insatser med vägledande, samordnande och stödjande syfte i vård och omsorg..... 36
3.3.2 Exempel på projekt eller verksamheter med koordinatorer eller liknande stöd till anhöriga..... 41

3.4 Anhörigkonsulenternas roll och arbetsuppgifter 44

3.5 Vad behöver anhöriga? 47
3.5.1 Att stödet till den närstående fungerar..... 47
3.5.2 Information och utbildning..... 47
3.5.3 Vägledning till samhällets funktioner..... 48
3.5.4 Samtalsstöd och avlastning..... 48
3.5.5 Behov av en kontaktperson kan finnas, men orsaken är tvetydig..... 49

3.6 Om kommunernas stöd till anhöriga och behovet av en kontaktperson 50
3.6.1 Finns det redan en kontaktperson för anhöriga?..... 50
3.6.2 Svårigheter med att nå anhöriga i behov av stöd..... 51
3.6.3 Stödet riktar sig ofta bara till vissa grupper av anhöriga..... 52

3.7 Hälso- och sjukvården och anhöriga..... 53
3.7.1 Hälso- och sjukvårdens stöd till anhöriga kan se olika ut..... 53
3.7.2 Närståendemedverkan i hälso- och sjukvården..... 54
3.7.3 Hälso- och sjukvården behöver bli bättre på att informera och göra anhöriga delaktiga 55

3.8 Bedömningar och förslag 56
3.8.1 Avgränsning av vilken krets av anhöriga som omfattas av förslaget om anhörigkontakt..... 58
3.8.2 En anhörigkontakt ska erbjudas vissa anhöriga 59
3.8.3 Bestämmelsen i socialtjänstlagen om stöd till anhöriga behöver förtydligas..... 66

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

3.8.4 Hälso- och sjukvården behöver bli bättre på att ha ett anhörigperspektiv, samt informera och involvera anhöriga 67
3.8.5 Förslag för att möjliggöra kartläggning, uppföljning och utvärdering av stödet till anhöriga bör genomföras 69
3.8.6 Uppdrag om anhörigas delaktighet i strategisk planering i kommunal vård och omsorg..... 70

4 Barn som är anhöriga – gällande rätt..... 71

4.1 Regler som särskilt berör barn som är anhöriga 71
4.1.1 Barnkonventionen 71
4.1.2 Europakonventionen..... 74
4.1.3 Föräldrabalken och vårdnadshavares ansvar för barn..... 74
4.1.4 Socialtjänstlagen 77
4.1.5 Hälso- och sjukvårdslagen och patientsäkerhetslagen 82
4.1.6 Regler avseende elevhälsan..... 85

4.2 Regler avseende personalens kompetens..... 86
4.2.1 Kort om regleringen av innehållet i vissa högskoleutbildningar..... 89

5 Barn som är anhöriga..... 91

5.1 Vilka barn är anhöriga? 91

5.2 Barn påverkas av vuxnas svårigheter..... 92

5.3 Hur många barn lever i ett anhörigskap? 93

5.4 Konsekvenser för barn och unga anhöriga..... 94
5.4.1 Vad säger barn och unga om att vara anhörig? 94
5.4.2 Vad säger forskningen? 97
5.4.3 Konsekvenser för samhället..... 100

5.5 Vad behöver barn som är anhöriga?..... 101
5.5.1 Stöd, hjälp och skydd efter behov 102
5.5.2 Kunskap om sina rättigheter..... 102

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

5.5.3 Kunskap om sin situation och tillgång till samhällets stöd ... 103
5.5.4 Stöd kan behövas på olika sätt ... 104

5.6 Metoder för stöd till barn som är anhöriga ... 106

5.7 Barn som är anhöriga kan nås på olika sätt av socialtjänsten ... 108
5.7.1 Exempel från kommuner ... 109

5.8 Genomförandet av lagstiftningen i hälso- och sjukvården varierar ... 110
5.8.1 Arbetet i några regioner ... 111
5.8.2 Exempel på verksamheter i regioner ... 113

5.9 Civilsamhällets arbete för barn som är anhöriga ... 115

5.10 Svårigheter och brister i arbetet med barn som är anhöriga ... 117
5.10.1 Regionerna ... 118
5.10.2 Kommunerna ... 121
5.10.3 Det finns utmaningar i att tillämpa kunskap ... 126

5.11 Överväganden och förslag ... 128
5.11.1 Socialnämnden ska erbjuda stöd och hjälp till barn som är anhöriga ... 128
5.11.2 Hälso- och sjukvårdslagen förtydligas ... 131
5.11.3 Patientsäkerhetslagen ändras ... 134
5.11.4 Barn som anhöriga behöver omfattas av en nationell strategi ... 136
5.11.5 Genomförandet av lagstiftningen avseende hälso- och sjukvården behöver följas upp nationellt ... 137
5.11.6 Kunskapsstöd till handläggare inom socialtjänsten ... 138
5.11.7 Praktiskt stöd för tillämpning av lagstiftningen om barn som anhöriga inom hälso- och sjukvården ... 139
5.11.8 Ökade kunskap om barn som anhöriga i skolan ... 141
5.11.9 Utveckla målgruppsanpassat föräldraskapsstöd ... 142

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

5.11.10 Barn som anhöriga behöver uppmärksammas i det nationella hälsoprogrammet för barn och unga ... 143
5.11.11 Riktlinjer för hälso- och sjukvården behöver uppmärksamma och ta hänsyn till barn som anhöriga ... 144

6 Nationell anhöriglinje ... 147

6.1 Befintliga stödlinjer ... 148

6.2 Stödlinjer för barn och unga ... 155

6.3 Behov av en ny stödlinje för anhöriga ... 157
6.3.1 Vad söker anhöriga för stöd via stödlinjer? ... 157
6.3.2 Anhörigas behov av stöd via telefon eller chatt ... 158

6.4 En nationell anhöriglinje bör inte inrättas ... 160

6.5 Riktat statsbidrag till stödlinjer för anhöriga ... 162

6.6 En informationsportal för anhöriga bör inrättas ... 163

7 Konsekvenser av förslagen ... 167

7.1 Inledning ... 167
7.1.1 Förslag till lagändringar ... 168
7.1.2 Alternativa lösningar och effekter om regelverket inte ändras ... 169
7.1.3 Vilka berörs av förslagen? ... 169

7.2 Konsekvenser för vuxna anhöriga ... 170

7.3 Konsekvenser för barn ... 171

7.4 Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen ... 173
7.4.1 Förslag som berör socialtjänsten ... 174
7.4.2 Förslag som berör hälso- och sjukvården ... 175

7.5 Ekonomiska konsekvenser ... 175
7.5.1 Ekonomiska konsekvenser för kommuner ... 176
7.5.2 Ekonomiska konsekvenser för regioner ... 177
7.5.3 Ekonomiska konsekvenser för staten ... 178
7.5.4 Samhällsekonomiska konsekvenser ... 178

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

7.6 Beräknade kostnader för en nationell anhöriglinje 181
7.7 Riktat statsbidrag till stödlinjer för anhöriga 183
7.8 En informationsportal för anhöriga 183
7.9 Engångskostnader för staten 189
7.10 Finansiering 190
7.11 Konsekvenser för företag 191
7.12 Övriga konsekvenser 193
7.12.1 Jämställdhet och integrationspolitiska mål 193
7.12.2 Brottsligheten 194
7.12.3 Sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet 195

8 Ikraftträdande 197

9 Författningskommentar 199

9.1 Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453) 199
9.2 Förslaget till lag om ändring i patientsäkerhetslagen (2010:659) 202
9.3 Förslaget till lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) 203

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2023:77 205
Bilaga 2 Kartläggning av personalens kompetens 215
Bilaga 3 Grunder för beräkningarna 229

Sammanfattning

Utredningens uppdrag

Regeringen tillsatte i juni 2023 en särskild utredare med uppdrag att analysera och föreslå effektiva åtgärder som säkerställer ett ändamålsenligt och individanpassat stöd till anhöriga till personer som är långvarigt sjuka, till anhöriga till personer som är kortvarigt allvarligt sjuka och till anhöriga som är barn. Uppdraget innehåller flera deluppdrag. Den särskilda utredaren ska bland annat:

- Analysera behovet av stöd i form av kontaktperson till anhöriga, och lämna ändamålsenliga och effektiva förslag på hur ett sådant ska utformas och tillhandahållas.
- Analysera och vid behov lämna förslag på åtgärder som säkerställer ett ändamålsenligt stöd till anhöriga som är barn.
- Analysera behovet av en nationell anhöriglinje och lämna ändamålsenliga och effektiva förslag på hur en sådan nationell anhöriglinje som ger tillgängligt stöd av god kvalitet till anhöriga dygnet runt kan erbjudas.

Utredaren ska även lämna nödvändiga författningsförslag. Uppdraget ska redovisas senast den 1 september 2024.

Bakgrund

Nästan var femte person vårdar, hjälper eller regelbundet stödjer en närstående som är äldre, har en funktionsnedsättning eller är långvarigt fysiskt eller psykiskt sjuk. Anhöriga är en stor och heterogen grupp från barn till äldre personer. Deras behov av stöd ser olika ut.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Att som anhörig ge vård och omsorg till en närstående kan vara en positiv och berikande erfarenhet som ger nya perspektiv och fördjupar relationen. Men, det kan även innebära stora påfrestningar, oro, sorg och stress. Det kan påverka den anhöriges fysiska och psykiska hälsa, ekonomi och livskvalitet.

Barn som är anhöriga har en särskilt utsatt situation. Barnen riskerar att löpa särskilda risker när deras föräldrar har olika typer av svårigheter under barnens uppväxt.

Anhörigas behov

Det bästa stödet för anhöriga är att insatser från hälso- och sjukvården och socialtjänsten fungerar bra för deras närstående. Det är också viktigt att verksamheterna har ett anhörigperspektiv. Det innebär att vården och omsorgen tar hänsyn till den anhörigas behov av delaktighet och information, att den anhöriges insatser synliggörs samt att den anhörigas egna behov uppmärksammas. Många anhöriga behöver information, kunskap och vägledning. En del behöver få prata om sin situation när den upplevs som känslomässigt påfrestande. Anhöriga kan också behöva avlastning om de vårdar eller stödjer en närstående.

Barn som är anhöriga påverkas ofta negativt

Barns anhörigskap kan i hög grad påverka deras livsvillkor. Barnen känner ofta oro, skuld och att de är ensamma om sin situation. Barnens anhörigskap kan också medföra att de tar ett orimligt stort ansvar för familjen, både känslomässigt och praktiskt. Vissa barn stannar hemma från skolan eftersom de inte kan eller vill lämna sin sjuka förälder. Barnen löper också en hög risk att utsättas för våld eller på annat sätt fara illa. Barnens situation påverkar deras mående, utveckling, skolgång och sociala relationer. På längre sikt kan det leda till att barnet utvecklar egen ohälsa och att deras utbildning, framtida arbetsliv och ekonomi blir lidande. Barns utsatthet i detta sammanhang måste uppmärksammas i ett tidigt skede så att rätt stöd kan sättas in.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Svårigheter och brister i stödet till vuxna anhöriga

Kommunerna är enligt socialtjänstlagen skyldiga att erbjuda stöd till anhöriga. Stödet till anhöriga ser dock olika ut både till omfattning och innehåll. Vissa grupper av anhöriga har svårare att få stöd än andra. Stödet är inte heller alltid tillräckligt flexibelt eller individanpassat. Det gäller både det direkta stödet till anhöriga, och det indirekta stödet som till exempel hemtjänst eller dagverksamheter.

Regionerna har till skillnad från kommunerna inte en uttalad skyldighet i lag att erbjuda stöd till vuxna anhöriga. Hälso- och sjukvården ska dock enligt hälso- och sjukvårdslagen arbeta för att förebygga ohälsa. Anhöriga efterfrågar dock mer information från sjukvården och vill att verksamheterna uppmärksammar och tar hänsyn till deras behov när deras närstående får vård och behandling.

Svårigheter och brister i stödet till barn som är anhöriga

Socialtjänsten har ett omfattande ansvar för barns situation och förhållanden. Däremot pekar inte socialtjänstlagen ut barn som målgrupp för anhörigstöd. Det är därför otydligt vilket ansvar socialtjänsten har för barn när de är anhöriga. Det varierar i vilken utsträckning kommunerna uppmärksammar barn som är anhöriga.

Hälso- och sjukvården har en lagstadgad skyldighet att beakta barns behov av information, råd och stöd om de är anhöriga. Det varierar dock mellan regioner och verksamheter hur pass väl denna skyldighet efterlevs av hälso- och sjukvården. De brister som finns kan kopplas till bland annat avsaknad av tillräcklig styrning, tydliga rutiner och resurser. Lagstiftningen upplevs även i vissa delar som otydlig och otillräcklig.

Civilsamhället spelar en viktig roll

En stor del av stödet till anhöriga erbjuds av organisationer och föreningar inom det civila samhället. Olika typer av patient- och brukarorganisationer, föreningar och intresseorganisationer engagerar och stöder anhöriga på olika sätt. Inte minst olika stödlinjer som besvarar frågor från anhöriga bedrivs i stor utsträckning av organisationer

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

inom civilsamhället. Det är vanligt att såväl socialtjänsten som hälso- som sjukvården hänvisar anhöriga till organisationer i civilsamhället.

Förslag

Socialnämnden ska erbjuda en anhörigkontakt för anhöriga med ett särskilt behov av stöd

Utredningen föreslår en ny bestämmelse i socialtjänstlagen som ger socialnämnden en skyldighet att erbjuda en anhörigkontakt till anhöriga med ett särskilt behov av stöd. Vissa anhöriga har en särskilt svår situation som de kan uppleva som komplex och betungande. Det kan bero på den specifika situation som uppstått, men också på den anhöriges egen förmåga att hantera situationen. Dessa anhöriga kan då ha ett mer omfattande behov av ett individuellt utformat stöd i form av information, vägledning och stöd med att planera. Utredningen bedömer därför att socialnämnden i dessa fall ska erbjuda en anhörigkontakt i syfte att underlätta för den anhörige och stärka dennes förutsättningar att på egen hand hantera situationen. Förslaget förväntas leda till vuxna anhöriga med ett särskilt behov av stöd får en mer ändamålsenlig hjälp och att det stödet blir mer likvärdigt över landet.

Förtydligande av det direkta stödet till anhöriga i socialtjänstlagen

Utredningen föreslår att socialtjänstlagens nuvarande bestämmelse om stöd till anhöriga i 5 kap. 10 § SoL förtydligas. Det ska framgå av bestämmelsen att anhöriga även ska erbjudas information och vägledning, utöver annat stöd. Utredningen bedömer att det direkta stödet till anhöriga behöver bli mer likvärdigt, och nå ut till fler anhöriga. Många anhöriga efterfrågar också i stor utsträckning information och vägledning.

Stödet till barn som är anhöriga förtydligas både avseende socialtjänsten och hälso- och sjukvården

I en ny bestämmelse i socialtjänstlagen förtydligas att socialnämnden ansvarar för att ett barn, som är anhörig, får det stöd och den hjälp som barnet behöver. Utredningen bedömer att detta förslag kan

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

bidra till att fler barn uppmärksammas och erbjuds stöd och hjälp när de påverkas negativt av att vara anhöriga.

I hälso- och sjukvårdslagen och patientsäkerhetslaget förtydligas skyldigheterna för hälso- och sjukvården och personalen på flera sätt. Det anges i lagtexten att vårdgivaren ska erbjuda barn som är anhöriga information, råd och stöd. Bestämmelserna ska även omfatta barn vars syskon drabbas av allvarlig sjukdom eller andra svårigheter. Förslagen förväntas bidra till att fler barn uppmärksammas och erbjuds information, råd och stöd av hälso- och sjukvården. Detta kan minska de negativa konsekvenser som barn riskerar att drabbas av när de är anhöriga.

Övriga förslag avseende barn som är anhöriga

Utredningen lämnar även förslag som ska öka kunskaperna om hur barn som är anhöriga kan uppmärksammas inom ramen för socialtjänstens ärendehandläggning och i hälso- och sjukvårdens verksamheter. Utredningen lämnar också förslag på hur personal i skolan kan få ökade kunskaper om barn som är anhöriga. Utredningen föreslår också att implementeringen av den befintliga hälso- och sjukvårdslagstiftningen avseende barn som anhöriga bör följas upp nationellt och att effekterna analyseras. Utredningen föreslår även att barn som är anhöriga inkluderas i den nationella anhörigstrategin.

Utökat stöd till stödlinjer för anhöriga

Det finns ett stort antal stödlinjer som drivs av organisationer inom civilsamhället. De flesta utgår från den problematik den anhöriges närstående har. Anhöriga kontaktar i hög utsträckning denna typ av stödlinjer för att få svar på frågor eller annat stöd i sin situation. Det finns också stödlinjer som vänder sig särskilt till anhöriga.

Utredningen har valt att inte föreslå en ny stödlinje för anhöriga som är öppen dygnet runt. Det beror främst på att utredningen inte bedömer att det vore ändamålsenligt att inrätta en ny stödlinje för enbart anhöriga som är öppet dygnet runt. Vi föreslår i stället att befintliga stödlinjer som riktar sig till anhöriga får ett ökat ekonomiskt stöd. Utredningen ser även behov av en informationsportal för anhöriga.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

En informationsportal för anhöriga bör inrättas

Utredningen bedömer att anhöriga ofta har ett stort behov av information och vägledning. Det finns mycket relevant information för anhöriga att hämta hos offentliga aktörer, men även från civilsamhällets organisationer. Det kan dock vara svårt att överblicka all information och anhöriga behöver på ett enkelt sätt hitta relevant information. Det kan handla om vart man ska vända sig för att få stöd och hjälp, information om sjukdomar eller vård och behandling inom hälso- och sjukvården. Det kan också avse vilken typ av ersättningar anhöriga kan ansöka om när de tar hand om någon som är sjuk eller har funktionsnedsättningar. Utredningen föreslår därför att det bör inrättas en nationell informationsportal för anhöriga.

Kostnader och samhällsekonomiska konsekvenser

Förslagen till lagändringar beräknas medföra ökade kostnader för kommuner och regioner med sammanlagt 300 000 000 kronor per år. Enligt den så kallade finansieringsprincipen ska staten ersätta kommuner och regioner med motsvarande belopp. Kostnader för regeringsuppdrag till myndigheter beräknas uppgå till 10 500 000 kronor per år under två år. Kostnader för utökat ekonomiskt stöd till anhöriglinjer beräknas uppgå till 2 000 000 kronor per år. Beroende på ambitionsnivå beräknas kostnader för en portal för anhöriga under uppbyggnadsskedet uppgå till 16 500 000 kronor under två år och därefter till mellan 4 500 000 och 9 000 000 kronor per år för underhåll och drift.

Förslagen beräknas ge samhällsekonomiska besparingar bland annat genom minskade kostnader för fysisk och psykisk sjukdom hos anhöriga och ett ökat deltagande i arbetslivet. Kostnaderna för utredningens förslag kan därför beskrivas som samhällsekonomiskt lönsamma.

Ikraftträdande

Samtliga lagförslag föreslås träda i kraft den 1 januari 2026.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453)

dels att 5 kap. 10 § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 5 kap. 10 a § och 10 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	5 kap.
	10 §[1]
Socialnämnden ska erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk *eller* äldre eller *som stödjer en närstående* som har *funktionshinder*.	Socialnämnden ska erbjuda *information, vägledning och annat* stöd för att underlätta för de personer som vårdar *och stödjer* en närstående som är långvarigt sjuk, äldre eller som har *en funktionsnedsättning*.
	10 a §
	Socialnämnden ska erbjuda en anhörigkontakt till de personer som har ett särskilt behov av stöd och som vårdar eller stödjer en sådan närstående som avses i 10 §.
	Anhörigkontakten ska tillgodose den enskildes behov av individanpassad information och vägled-

[1] Senaste lydelse 2009:549.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

ning samt individanpassat stöd med att planera.

En anhörigkontakt får erbjudas utan föregående individuell behovsprövning.

10 b §

Socialnämnden ansvarar för att ett barn, som är anhörig, får det stöd och den hjälp som barnet behöver.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2026.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

1.2 Förslag till lag om ändring i patientsäkerhetslagen (2010:659)

Härigenom föreskrivs i fråga om patientsäkerhetslagen (2010:659)
att 6 kap. 5 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
6 kap.	
5 §[1]	
Hälso- och sjukvårdspersonalen ska i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. I fråga om utlämnande av uppgifter gäller de begränsningar som följer av 12–14 §§ och av offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).	
Hälso- och sjukvårdspersonalen ska särskilt *beakta* ett barns behov av information, råd och stöd om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet *varaktigt* bor tillsammans med	Hälso- och sjukvårdspersonalen ska särskilt *uppmärksamma* ett barns behov av information, råd och stöd om barnets *syskon*, förälder eller någon annan vuxen som barnet bor tillsammans med
1. har en psykisk störning eller en psykisk funktionsnedsättning,	
2. har en allvarlig fysisk sjukdom eller skada,	
3. är missbrukare av alkohol eller något annat beroendeframkallande medel, eller	3. är missbrukare av alkohol eller något annat beroendeframkallande medel *eller spel om pengar*, eller
4. utsätter eller har utsatt barnet eller en närstående till barnet för våld eller andra övergrepp.	
Detsamma gäller om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet *varaktigt* bor tillsammans med oväntat avlider.	Detsamma gäller om barnets *syskon*, förälder eller någon annan vuxen som barnet bor tillsammans med oväntat avlider.
Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).	

Denna lag trädet i kraft den 1 januari 2026.

[1] Senaste lydelse 2021:647.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

1.3 Förslag till lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30)

Härigenom föreskrivs i fråga om hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) att 5 kap. 7 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 kap.	
7 §[1]	
Ett barns behov *av* information, råd och stöd *ska särskilt beaktas* om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet *varaktigt* bor tillsammans med	*Vårdgivaren ska vid* behov *erbjuda* information, råd och stöd *till barn* om barnets *syskon,* förälder eller någon annan vuxen som barnet bor tillsammans med
1. har en psykisk störning eller en psykisk funktionsnedsättning,	
2. har en allvarlig fysisk sjukdom eller skada,	
3. har ett missbruk av alkohol, annat beroendeframkallande medel eller spel om pengar, eller	
4. utsätter eller har utsatt barnet eller en närstående till barnet för våld eller andra övergrepp.	
Detsamma gäller om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet *varaktigt* bor tillsammans med oväntat avlider.	Detsamma gäller om barnets *syskon,* förälder eller någon annan vuxen som barnet bor tillsammans med oväntat avlider.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2026.

[1] Senaste lydelse 2021:648.

2 Uppdraget och utredningens arbetsformer

2.1 Utredningsuppdraget

Regeringen beslutade den 8 juni 2023 att ge en särskild utredare i uppdrag att analysera och lämna effektiva förslag som säkerställer ett ändamålsenligt och individanpassat stöd till anhöriga till personer som är långvarigt sjuka, till anhöriga till personer som är kortvarigt allvarligt sjuka och till anhöriga som är barn. Enligt direktivet ska stödet till anhöriga, såväl vuxna som barn, förbättras, vidareutvecklas och stärkas.[1]

Regeringens direktiv innehåller flera deluppdrag, bland annat ska utredaren

- analysera behovet av stöd i form av kontaktperson till anhöriga till personer som är långvarigt sjuka eller kortvarigt allvarligt sjuka, och lämna ändamålsenliga och effektiva förslag på hur ett sådant stöd ska utformas och tillhandahållas,
- analysera och lämna förslag på vilken krets av anhöriga och vilka långvariga sjukdomstillstånd respektive kortvariga allvarliga sjukdomstillstånd som ska omfattas av utredningens förslag,
- analysera och vid behov lämna förslag på åtgärder som säkerställer ett ändamålsenligt stöd till anhöriga som är barn,
- lämna effektiva förslag på åtgärder som säkerställer att relevant personal inom socialtjänst och hälso- och sjukvård har en ändamålsenlig kompetens för att kunna ge stöd av god kvalitet till anhöriga som är barn,

[1] Dir. 2023:77 *Ett stärkt stöd till anhöriga till långvarigt eller allvarligt sjuka.*

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

- analysera behovet av en nationell anhöriglinje och lämna ändamålsenliga och effektiva förslag på hur en sådan nationell anhöriglinje som ger tillgängligt stöd av god kvalitet till anhöriga dygnet runt kan erbjudas.

Utredaren ska i samtliga deluppdrag lämna nödvändiga författningsförslag.

2.2 Begrepp

I socialtjänstlagen (2001:453), SoL, används båda benämningarna anhöriga och närstående. I hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), HSL, patientsäkerhetslagen (2010:659), PSL, och patientlagen (2014:821), PL, används genomgående benämningen närstående. Begreppen anhörig respektive närstående används delvis inkonsekvent inom olika områden och begreppen används olika inom socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens verksamheter. Den som kallas anhörig inom kommunala verksamheter benämns oftast som närstående inom hälso- och sjukvårdens verksamheter.

Utredningen har genomgående i huvudsak använt begreppet *anhörig*, främst på grund av att våra direktiv i huvudsak använder detta begrepp. Vi har dock valt att i vissa fall använda begreppet *närstående*, i stället för anhörig. Det beror främst på att begreppet används i lagstiftning och av hälso- och sjukvården.

Det bör dock noteras att begreppet närstående också används i texten i vissa fall för att beskriva den person som en anhörig vårdar eller stödjer.

2.3 Avgränsningar

Under vårt uppdrag har vi på olika sätt fått ta del av hur anhöriga ser på sin situation och sitt behov av stöd. Vi har även fått synpunkter från ideella organisationer och olika professionsföreträdare om vilka förändringar som de ser behov av. Det viktigaste för anhöriga är att vården och omsorgen fungerar som det är tänkt. Några vanliga synpunkter som framkommit under vårt utredningsarbete är bland annat att anhöriga önskar att hälso- och sjukvården lyssnar mer på dem och ger dem återkoppling om vad som händer deras närstående. Andra

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

har lyft att ersättningarna inom socialförsäkringssystemet inte alltid upplevs som ändamålsenliga för att underlätta anhörigas situation. Liknande synpunkter har framförts avseende avgiftssystemet inom socialtjänsten. Vissa menar att bestämmelsen i 5 kap. 10 § SoL skulle behöva tydliggöras så att det framgår att bestämmelsen omfattar fler grupper av anhöriga, bland annat anhöriga till personer med skadligt bruk och beroende. När det gäller barn som är anhöriga har vissa lyft ett behov av att se över skolan och elevhälsans roll.

Utredningen har inte kunnat beakta alla synpunkter inom ramen för vårt uppdrag. Det beror framför allt på hur utredningens direktiv är formulerat. Vi har inte haft i uppdrag att analysera och lämna förslag avseende alla frågor kopplade till anhörigas situation, eller stödet till anhöriga i sin helhet. Vidare analyser av dessa frågor måste således ske i andra sammanhang.

Utredningen noterar att det finns ett förslag om ett förtydligande av 5 kap. 10 § i SOU 2021:93 avseende anhöriga till personer med skadligt bruk och beroende.[2] Såvitt utredningen kan bedöma har flera remissinstanser varit positiva till förslaget.

Under våren 2024 tillsatte regeringen en utredning om att se över elevhälsans organisation och funktion.[3] Vi bedömer att uppdraget i flera delar omfattar sådana frågor som lyfts inom ramen för vår utredning. Vi har därför förmedlat relevant kunskap som vi erhållit om barn som anhöriga och deras behov i förhållande till skolan och elevhälsan till utredningen *En förbättrad elevhälsa*.[4]

2.4 Utredningsarbetet

Experter och sakkunniga

Regeringskansliet utsåg en expertgrupp med representanter från departement, statliga myndigheter samt Sveriges Kommuner och Regioner. Expertgruppen har sammankallats för fem möten under utredningstiden.

[2] *Från delar till helhet – En reform för samordnade, behovsanpassade och personcentrerade insatser till personer med samsjuklighet*, SOU 2021:93 avsnitt 9.3.3 s. 350.
[3] *En förbättrad elevhälsa*, dir. 2024:30.
[4] U 2024:01.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Möten och deltagande i konferens

Under utredningsarbetet har möten och andra kontakter skett med Socialstyrelsen, Nationellt kompetenscentrum anhöriga (Nka), Folkhälsomyndigheten, Myndigheten för delaktighet, Barnombudsmannen, Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) samt forskare vid Karlstads och Stockholms universitet.

Möten har genomförts med kommunala anhörigstödsverksamheter och anhörigkonsulenter från Ekerö kommun, Jönköpings kommun, Karlstad kommun, Katrineholms kommun, Linköpings kommun och Umeå kommun.

Möten har genomförts med verksamhetsföreträdare för Region Jönköpings län, Region Kalmar län, Region Uppsala, Region Stockholm och Region Västernorrland.

I ett möte arrangerat av Sveriges Kommuner och Regioner, SKR, träffade utredningen SKR:s socialchefsnätverk.

Utredningen har haft möte med representanter för Riksföreningen för skolsköterskor samt Sveriges skolkuratorers förening.

Utredningen har även haft möten med SKPF Pensionärerna och Pensionärernas riksorganisation PRO samt representanter för Anhörigas riksförbund, Barnens rätt i samhället (BRIS), Cancerlinjen, Anhöriglinjen, Alkohollinjen, Droghjälpen, Barncancerfonden, Stiftelsen Allmänna barnhuset, Riksförbundet sällsynta diagnoser och Mind.

I oktober 2023 deltog utredningen i Anhörigriksdagen i Karlstad som arrangeras av Anhörigas riksförbund. I samband med konferensen presenterade utredningen sitt uppdrag och fick ta emot synpunkter på uppdraget från konferensens deltagare.

Workshop med barn och unga

Föreningen Maskrosbarn har på uppdrag av utredningen genomfört en workshop med barn och unga som är anhöriga i åldrarna 14–19 år. Maskrosbarn vänder sig till barn och unga mellan 13 och 19 år som har föräldrar som har ett missbruk, en psykisk sjukdom eller som utsätter dem för våld. Utredningen deltog i workshopen. Syftet med workshopen var att inhämta och ta del av barns åsikter och erfarenheter.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Hearingar med organisationer

En hearing har genomförts med företrädare för organisationer från nätverket Nationell samverkan för psykisk hälsa, NSPH. Deltagande organisationer var Schizofreniförbundet, Riksförbundet för social och mental hälsa, Attention, Sveriges Fontänhus, Frisk & Fri och OCD-förbundet.

Vid en annan hearing förde utredningen dialog med representanter för Funktionsrätt Sverige, Unga anhöriga, Demensförbundet, Strokeförbundet, Parkinsonförbundet, Schizofreniförbundet samt Ung cancer. Riksförbundet hjärt- och lungsjuka bidrog med skriftliga synpunkter.

Möten och workshops med olika nätverk

Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Nka, samlar ett antal nätverk för professioner som på olika sätt arbetar med anhörigfrågor. Utredningen har tillsammans med Nka haft möten eller workshop med följande nätverk:

- Det nationella nätverket för länssamordnare anhörigstöd – samlar representanter för varje län för personer inom det kommunala anhörigstödet.
- Regionnätverket för barn som anhöriga – representanter från varje region som arbetar på strategisk nivå med barn som anhöriga, och med barnrättsfrågor.
- Forskarnätverket Barn som anhöriga – samlar personer som bedriver forskning kopplat till barn som anhöriga.
- Nätverket för idéburna organisationer – samlar representanter från olika organisationer som är engagerade i frågor kopplade till barn som anhöriga. Sammanlagt 15 organisationer deltog, bland annat Junis, Riksförbundet för Suicidprevention och efterlevandestöd, Ung Cancer, Randiga huset, Svenskt nätverk för unga anhöriga och Riksförbundet Huntingtons sjukdom.

I de fall som nätverken arbetar med frågor om barn som anhöriga har även Socialstyrelsen deltagit vid mötena.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Kartläggning av personalens kompetens

Utredningen har haft i uppdrag att kartlägga och analysera vilken kompetens personal inom socialtjänst och hälso- och sjukvård har när det gäller stöd till anhöriga som är barn. Vi har därför tillsammans med Nka genomfört en enkätundersökning till chefer och personal i relevanta verksamheter inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Vi har även kartlagt innehållet i vissa relevanta högskoleutbildningar med hjälp av en enkät till ett antal lärosäten.

Litteratursökning av sammanställd relevant forskning

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, SBU, har på utredningens förfrågan gjort en litteratursökning för att undersöka kunskapsläget om stöd till anhöriga i form av kontaktperson eller liknande insatser. Litteratursökningen genererade totalt 813 artikelsammanfattningar, av vilka 80 bedömdes kunna vara relevanta för frågan. Vid närmare granskning kunde dock inte SBU identifiera någon översikt som var relevant för frågan och där det gick att utläsa ett resultat eller en effekt av en särskild kontaktperson som har till uppgift att ge stöd till anhöriga.

Statistik och kostnadsberäkningar

Kostnadsberäkningar och samhällsekonomiska bedömningar har på uppdrag av utredningen gjorts av konsulterna Tom Nilstierna och Joakim Hussenius. Tillgången till statistik är begränsad när det gäller anhörigas behov och tillgång till stöd. Utredningen har därför haft flera workshops med deltagande av anhörigkonsulenter från olika kommuner för att få underlag för olika antaganden om kostnader. Två olika metoder för att göra beräkningarna har använts. Dels har vi skapat en kalkylmodell som använts för att beräkna uppskattningar av kostnader för stöd till anhöriga. Dels har vi använt mikrosimuleringsmodellen FASIT för att utifrån den demografiska strukturen fastställa antalet berörda i riket och kopplingarna till deras anhöriga.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

För beräkningar av samhällsekonomiska konsekvenser har vi gjort en översiktlig samhällsekonomisk bedömning där vi över tid bedömer såväl kostnader som intäkter för förslagen i syfte att belysa den samhällsekonomiska lönsamheten av förslagen.

3 Kontaktperson för anhöriga

I detta kapitel redovisar utredningen resultatet av utredningsarbetet om kontaktperson för anhöriga. I regeringens direktiv anges att utredningen ska analysera behovet av, och lämna ändamålsenliga och effektiva förslag på hur, stöd i form av kontaktperson till anhöriga till personer som är långvarigt sjuka och till anhöriga till personer som är kortvarigt allvarligt sjuka ska utformas och tillhandahållas. Utredningen ska analysera och lämna förslag på vilken krets av anhöriga och vilka långvariga sjukdomstillstånd respektive kortvariga allvarliga sjukdomstillstånd som ska omfattas av utredningens förslag. Utredningen ska även lämna nödvändiga författningsförslag.

Kapitlet inleds med en kort beskrivning av gällande rätt avseende stöd till vuxna anhöriga inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården. I kapitlet beskrivs vidare vad en kontaktperson för anhöriga skulle kunna vara, bland annat med utgångspunkt i liknande funktioner som redan finns inom vård och omsorg. Kapitlet innehåller även en beskrivning och analys av vilka behov det kan finnas av en kontaktperson för anhöriga, samt problem och brister som finns avseende stöd till anhöriga. Slutligen beskrivs utredningens överväganden och förslag.

3.1 Gällande rätt

Anhörigas roll och delaktighet finns reglerad på olika sätt i olika sorters författningar. Utredningen kommer i denna del kortfattat redogöra för lagstiftning i fråga om socialtjänsten och hälso- och sjukvården som berör vuxna personer som är anhöriga, främst kopplat till anhörigas behov av information och stöd. Annan lagstiftning som direkt eller indirekt berör anhöriga, som till exempel lagstiftning om socialförsäkringar och ersättningar, lämnas utanför redogör-

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

elsen eftersom det inte ligger inom ramen för utredningens direktiv att utreda sådana frågor.

Några allmänna utgångspunkter

Utgångspunkten är att en anhörig eller annan person själv avgör hur stort ansvar han eller hon vill ta för att vårda, stödja eller på annat sätt bistå en närstående.[1]

Ett barn står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem, till dess barnet fyller 18 år. En vårdnadshavare har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och ska se till att barnets behov av omvårdnad, trygghet och en god fostran blir tillgodosedda. Barnets vårdnadshavare ansvarar även för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter. Vårdnadshavaren ska också bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning. I syfte att hindra att barnet orsakar skada för någon annan ska vårdnadshavaren vidare svara för att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas.[2]

När det gäller makar ska dessa, var och en efter sin förmåga, bidra till det underhåll som behövs för att deras gemensamma och personliga behov ska tillgodoses.[3] Denna skyldighet kan ses som en komplettering till de allmänna förhållningsregler som ges i äktenskapsbalkens inledande kapitel om att makar ska samarbeta för vård av hem och barn och fördela utgifter och sysslor emellan sig. Lagen bygger på uppfattningen att makar ska leva på samma villkor och ha lika levnadsstandard. Detta innebär att makar har ett gemensamt ansvar för ekonomi och skötsel av hemmet, exempelvis tvätt, städning och inköp. Någon omvårdnadsplikt finns inte inskriven i äktenskapsbalken och varje make avgör själv i vilken omfattning hon eller han vill hjälpa till med personliga omvårdnadssysslor såsom personlig hygien, toalettbestyr och matning. Det finns i Sverige inte några lagliga skyldigheter för vuxna barn att tillgodose föräldrars behov av vård och omsorg. Denna skyldighet upphörde år 1957 när lagen (1956:2) om socialhjälp trädde i kraft.

[1] Se bland annat regeringens proposition 2008/09:82 *Stöd till personer som vårdar eller stödjer anhöriga*, s. 11.
[2] 6 kap. 2 § föräldrabalken, FB. Ett barn kan även i vissa fall ha en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare.
[3] 6 kap. 1 § äktenskapsbalken.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

3.1.1 Socialtjänstlagen

Enligt 5 kap. 10 § SoL ska socialnämnden erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionshinder. Stödet till de personer som vårdar eller stödjer närstående ska kännetecknas av individualisering, flexibilitet och kvalitet. Det förutsätter till exempel att den anhöriges unika behov identifieras, att stödet utformas efter individens behov och att den som bedömer behovet och beslutar om insatser har kunskaper om förhållandena i det enskilda fallet. Bestämmelsen i 5 kap. 10 § SoL omfattar en bred grupp av anhöriga.[4] Bestämmelsen omfattar till exempel

- anhöriga till personer med fysisk funktionsnedsättning,
- anhöriga till personer med psykisk funktionsnedsättning,
- anhöriga till personer med utvecklingsstörning eller annan intellektuell funktionsnedsättning,
- anhöriga till personer med långvarig psykisk sjukdom,
- anhöriga till personer med långvarig eller kronisk fysisk sjukdom,
- anhöriga till personer med skadligt bruk och beroende.[5]

Olika typer av stöd till anhöriga

Anhöriga kan behöva stöd från socialtjänsten på olika sätt. Stödet kan vara riktat direkt till den enskilde anhörige, eller indirekt i form av insatser riktade till den person som den anhörige vårdar eller stödjer, men som även har som syfte att underlätta för den anhörige.

Ett exempel på ett indirekt stöd som ges för att avlasta anhöriga är avlösning. Det innebär att omsorgspersonal under en kortare eller längre tid övertar de uppgifter som den anhörige hjälper eller stödjer den närstående med. Korttidsboende och dagverksamhet är andra exempel på det indirekta stödet till anhöriga. Insatserna beviljas den person som har ett omsorgsbehov, men syftet med insatserna kan också vara att avlasta den anhörige.

[4] Prop. 2008/09:82 s. 21.
[5] Socialstyrelsen, *Stöd till anhöriga – Vägledning till kommunerna för tillämpning av 5 kap. 10 § socialtjänstlagen*, 2016, s. 16–17.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Stödet till anhöriga kan även erbjudas i form av generella, öppna insatser. Dessa insatser karaktäriseras av att de är allmänt inriktade och generellt utformade. Dessa vänder sig till alla medborgare eller till olika grupper av medborgare. Ett generellt stöd kan vara rådgivning, stödsamtal enskilt eller i grupp, information, samt utbildning som ofta ges av en anhörigkonsulent eller motsvarande. Det kan också vara information om olika hjälpmedel eller information om en viss sjukdom eller funktionsnedsättning.

Anhöriga kan ansöka om stöd för egen del i form av ett bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL. Behovsprövade stödinsatser till anhöriga kan exempelvis vara praktisk hjälp i hemmet eller föräldrastöd. Det finns inga begränsningar avseende den typ av stöd som anhöriga kan ansöka om.

3.1.2 Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

Vissa personer med funktionsnedsättning har rätt till stöd enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. För att få insatser utifrån lagen ska den sökande omfattas av lagens personkrets och ha behov av den sökta insatsen. Rätten gäller om behovet inte tillgodoses på annat sätt.[6]

Syftet med lagen och insatserna är att personer som omfattas av lagen uppnår jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet. Personerna ska kunna få den hjälp de behöver i det dagliga livet och även kunna påverka vilket stöd och vilken service de får. Målet är att den enskilde får möjlighet att leva som andra.[7] De bärande principerna i lagen är tillgänglighet, inflytande, delaktighet, självbestämmande, helhetssyn och kontinuitet.[8]

LSS innehåller tio insatser för särskilt stöd och särskild service. Flera av insatserna i LSS har till syfte att avlasta anhöriga. Exempel på detta är korttidsvistelse utanför det egna hemmet eller avlösarservice i hemmet.[9]

[6] 1 och 7 §§ LSS.
[7] 5–6 §§ LSS.
[8] Regeringens proposition 1992/93:159 *Om stöd och service till vissa funktionshindrade*, s. 171.
[9] 9 § 5–6 LSS.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

3.1.3 Hälso- och sjukvårdslagstiftningen

Inget uttryckligt lagkrav på att hälso- och sjukvården ska stödja vuxna anhöriga

Det finns bestämmelser i hälso- och sjukvårdslagen och patientsäkerhetslagen som ålägger hälso- och sjukvården och dess personal att stödja barn som är anhöriga. Det finns inte några motsvarande bestämmelser avseende vuxna personer. Hälso- och sjukvården ska dock enligt 3 kap. 2 § HSL arbeta för att förebygga ohälsa. I detta ingår att arbeta hälsofrämjande och att identifiera personer eller grupper som riskerar att drabbas av ohälsa.[10] Anhöriga är en grupp som riskerar att drabbas av ohälsa. Det är därför viktigt för hälso- och sjukvården att identifiera anhöriga och uppmärksamma deras situation och behov.

Patientens rätt till delaktighet och information och närståendes roll

Enligt 3 kap. PL ska patienten få information om olika saker, till exempel om sitt hälsotillstånd och behandlingsalternativ. Tillräcklig och adekvat information från vårdgivare eller personal är nödvändig för att patienten ska kunna utöva sitt självbestämmande och ta ställning till om hen vill acceptera den vård som erbjuds. Information ökar förutsättningarna för optimala resultat av den vård som föreslås, bland annat genom att följsamheten till ordination ökar om patienterna har tillräckliga kunskaper. Otillräcklig eller i övrigt bristande information kan också av patienten uppfattas som brist på respekt eller dåligt bemötande.[11]

Av patientsäkerhetslagen följer att den som har ansvaret för vården av en patient har en skyldighet att ge denne information enligt 3 kap. PL. Informationsskyldigheten åligger således i första hand den som har det direkta ansvaret för den vårdsituation som informationen avser. Det är däremot vårdgivarens ansvar att organisera verksamheten så att hälso- och sjukvårdspersonalen kan uppfylla sin informationsskyldighet. Verksamhetschefen vid enheten ansvarar för att det finns rutiner eller lokala instruktioner som både möjliggör

[10] Prop. 2008/09:82 s. 16.
[11] Regeringens proposition 2013/14:106 *Patientlag*, s. 47 f.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

och säkerställer att patienten kan få del av information av sådant innehåll och i sådan omfattning som föreskrivs.[12]

Det anges även i patientlagen att närstående, såvitt möjligt, ska få ta del av information om den inte kan lämnas till patienten.[13] Bestämmelsen avser enbart sådana fall där information inte kan lämnas till patienten. Men även i fall där patienten är i stånd att ta emot information, kan det vara lämpligt att närstående informeras om till exempel patientens hälsotillstånd, om patienten samtycker till det. Vem som är närstående i detta sammanhang får avgöras från fall till fall. Som närstående räknas enligt förarbetena bland annat patientens vårdnadshavare, egna barn och övrig familj samt andra personer som patienten står nära, till exempel mycket nära vänner.[14]

Vidare följer av patientlagen att informationen dock inte får lämnas till patienten eller någon närstående om bestämmelser om sekretess eller tystnadsplikt hindrar detta.[15] Som huvudregel gäller hälso- och sjukvårdssekretessen enligt 25 kap. 1 offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, i förhållande till närstående. Det innebär att det alltid behöver göras en prövning enligt gällande bestämmelser om sekretess och tystnadsplikt innan information kan lämnas till närstående.[16]

Oftast är det möjligt och önskvärt att även informera och göra närstående delaktiga, både för att de lättare ska kunna stödja patienten och för att de själva ska få kunskap och stöd att hantera frågor och situationer som kan uppstå. Vid till exempel palliativ vård, vård av demenssjuka och psykiatri kan det ställas särskilda krav på information till och delaktighet för de närstående.

Enligt 5 kap. 3 § PL ska patientens närstående få möjlighet att medverka vid utformningen och genomförandet av vården, om det är lämpligt och om bestämmelser om sekretess eller tystnadsplikt inte hindrar detta. Syftet med bestämmelsen är att framhålla att närstående har en viktig roll att fylla i vården, inte minst i den kommunala hälso- och sjukvården. Närstående kan många gånger besitta viktig kunskap om patientens förutsättningar och behov, kunskap som bör vara av värde för hälso- och sjukvårdspersonalen. Informationen kan

[12] 6 kap. 6 § PSL, samt 3 kap. 1–2 §§ PSL, samt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete.
[13] 3 kap. 4 § PL.
[14] Prop. 2013/14:106, s. 121.
[15] 3 kap. 5 § PL.
[16] Prop. 2013/14:106 s. 117.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

bidra till att till exempel förebygga olycksfall och ett förlängt sjukhusbesök.[17]

3.2 Exempel på annan statlig styrning av anhörigstödet

Stödet till anhöriga styrs inte bara av lagstiftningen. Sedan april 2022 finns det en nationell anhörigstrategi inom hälso- och sjukvården och omsorgen i Sverige. Strategin ska hjälpa kommuner och regioner att stärka anhörigperspektivet i vården och omsorgen och bidra till att göra stödet till anhöriga mer individanpassat och likvärdigt över landet. Utgångspunkten för strategin är att anhörigas insatser och delaktighet alltid ska bygga på frivillighet.[18]

Andra exempel på styrning av stödet till anhöriga är Socialstyrelsens nationella riktlinjer till hälso- och sjukvården, tandvården och socialtjänsten. Dessa riktlinjer bygger på bästa tillgängliga kunskap och har som syfte att stödja beslutsfattare att prioritera vård och omsorg som ger mest nytta. Riktlinjerna ska främst ge vägledning för beslut och prioriteringar på gruppnivå i styrnings- och ledningsfrågor, men de kan även vägleda personal i hälso- och sjukvården och socialtjänsten i vården och stödet till enskilda personer. Stöd till anhöriga finns som rekommenderade åtgärder i ett antal nationella riktlinjer, bland annat:

- Nationella riktlinjer för vård och omsorg vid demenssjukdom[19]
- Nationella riktlinjer för vård vid stroke[20]
- Nationella riktlinjerna för vård och stöd vid missbruk och beroende.[21]
- Nationella riktlinjer för vård och stöd vid schizofreni och schizofreniliknande tillstånd.[22]

[17] Prop. 2013/14:106 s. 73.
[18] Regeringskansliet (Socialdepartementet), *Nationell anhörigstrategi – inom hälso- och sjukvård och omsorg*, 2022.
[19] Socialstyrelsen, *Nationella riktlinjer för vård och omsorg vid demenssjukdom – Stöd för styrning och ledning*, 2017.
[20] Socialstyrelsen, *Nationella riktlinjer för vård vid stroke – Stöd för styrning och ledning,* 2020.
[21] Socialstyrelsen, *Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende – Stöd för styrning och ledning*, 2019.
[22] Socialstyrelsen, *Nationella riktlinjer för vård och stöd vid schizofreni och schizofreniliknande tillstånd – Stöd för styrning och ledning*, 2018.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

3.3 Vad skulle en kontaktperson kunna vara?

I syfte att analysera behovet av en kontaktperson för anhöriga har utredningen utrett hur en sådan funktion skulle kunna se ut, vilka uppgifter kontaktperson skulle ha och hur den skulle förhålla sig till redan befintliga funktioner i vård och omsorg.

I direktivet anges att stödet från en kontaktperson skulle kunna avse själva situationen som anhörig, men även vägledning i det organisatoriska ansvar som anhöriga ofta tar gentemot vården och omsorgen. Utöver detta anges det inte någon vägledning i direktivet om vilken funktion en kontaktperson för anhöriga skulle kunna fylla, eller vilka uppgifter en sådan funktion eller person skulle ha.

Utredningen har därför utrett frågan bland annat genom att söka ledning i hur befintliga funktioner eller insatser i vård och omsorg på motsvarande sätt stödjer patienter eller brukare, eller anhöriga.

3.3.1 Befintliga funktioner eller insatser med vägledande, samordnande och stödjande syfte i vård och omsorg

Individuell plan

När en enskild person har behov av insatser både från socialtjänsten och från hälso- och sjukvården ska kommunen tillsammans med regionen upprätta en individuell plan.[23] Planen ska upprättas om kommunen eller regionen bedömer att den behövs för att den enskilde ska få sina behov tillgodosedda. Det räcker att en av huvudmännen gör den bedömningen för att skyldigheten ska inträda för båda. Den enskilde ska även samtycka till att planen upprättas, och planen ska, när det är möjligt, upprättas tillsammans med den enskilde. Närstående ska också ges möjlighet att delta i arbetet med planen, om det är lämpligt och den enskilde inte motsätter sig det. Av planen ska det framgå vilka insatser som behövs, vilka insatser respektive huvudman ska svara för, vilka åtgärder som vidtas av någon annan än kommunen eller regionen, och vem av huvudmännen som ska ha det övergripande ansvaret för planen.

[23] 2 kap. 7 § SoL och 16 kap. 4 § HSL.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Fast omsorgskontakt

Enligt 4 kap. 2 b § SoL ska den som har hemtjänst erbjudas en fast omsorgskontakt, om det inte bedöms vara uppenbart obehövligt. Det anges även i lagparagrafen att den fasta omsorgskontakten ska tillgodose den enskildes behov av trygghet, kontinuitet, individanpassad omsorg och samordning när hemtjänstinsatsen verkställs.

Omsorgsarbetet är en central del av den fasta omsorgskontaktens uppdrag. Det kan handla om dagliga sysslor som städning, inköp men även personlig omvårdnad, såsom till exempel hjälp med att äta och dricka, klä sig, förflytta sig eller sköta sin personliga hygien. Det kan även innebära att genomföra medicinska uppgifter efter anvisning eller delegering.[24]

Genom att den fasta omsorgskontakten regelbundet deltar i det faktiska omsorgsarbetet får omsorgskontakten god personkännedom och kunskap om omsorgstagaren. Genom detta kan omsorgskontakten spela en viktig roll i det förebyggande arbetet och vid olika typer av uppföljningar av vården och omsorgen.[25]

Den fasta omsorgskontakten ska även planera och följa upp omsorgen. Det kan handla om att upprätta och revidera genomförandeplanen utifrån de insatser som beviljats av kommunen. Den fasta omsorgskontakten ska även tillgodose behov av samordning när hemtjänstinsatsen verkställs. Det kan ske genom att omsorgskontakten verkar för samordning med andra yrkesgrupper, som till exempel legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal. Det kan också handla om att informera och samverka med anhöriga, arbetslaget och andra aktuella yrkesgrupper som är delaktiga i den äldres vård och omsorg.[26]

En fast omsorgskontakt kan bidra till att även anhöriga känner sig trygga. Anhöriga kan höra av sig till den fasta omsorgskontakten och kommunicera exempelvis förändringar i hälsotillståndet. Omsorgskontaktens samordnande roll för hemtjänstinsatserna kan även underlätta vardagen för anhöriga.[27] Den fasta omsorgskontakten behöver känna till om det finns anhöriga barn som berörs av hemtjänstinsatserna och när så är fallet behöver omsorgskontakten kunna anpassa kontakter och bemötande utifrån det.[28]

[24] Regeringens proposition 2021/22:116 *En fast omsorgskontakt i hemtjänsten*, s. 14, 20 och 37.
[25] Prop. 2021/22:116 s. 14.
[26] Prop. 2021/22:116 s. 14 och 37.
[27] Prop. 2021/22:116 s. 14.
[28] Socialstyrelsen, *Fast omsorgskontakt i hemtjänsten – Vägledning för att planera och genomföra arbetet*, 2023, s. 25.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Fast vårdkontakt och fast läkarkontakt

Enligt hälso- och sjukvårdsförordningen (2017:80), HSF, och patientlagen ska en *fast vårdkontakt* tillgodose patientens behov av trygghet, kontinuitet, samordning och säkerhet.[29] En fast vårdkontakt ska utses för patienten om han eller hon begär det, eller om det är nödvändigt för att tillgodose personens behov av trygghet, kontinuitet, samordning och säkerhet.

En fast vårdkontakt bör kunna bistå patienter i att samordna vårdens insatser, informera om vårdsituationen, förmedla kontakter och vara patientens kontaktperson. En fast vårdkontakt kan vara någon ur hälso- och sjukvårdspersonalen, till exempel en läkare, sjuksköterska, fysioterapeut, arbetsterapeut, kurator, psykolog, undersköterska eller mentalskötare.

Enligt 7 kap. 3 § första stycket HSL ska regionen organisera primärvården så att alla som omfattas av regionens ansvar för hälso- och sjukvård kan välja och få tillgång till en *fast läkarkontakt*. Enligt 6 kap. 3 § PL ska en patient få möjlighet att välja och få tillgång till en fast läkarkontakt i primärvården. För personer med komplexa behov, som till exempel multisjuka äldre eller personer med kroniska sjukdomar, kan behovet av kontinuitet i form av en fast läkarkontakt vara extra stort. Det kan även finnas patienter som av andra skäl vill ha en fast läkarkontakt.

Den fasta läkarkontakten ska ansvara för att patienten undersöks, om möjligt ställa diagnos och se till att patienten får den medicinska vård som hans eller hennes tillstånd kräver. I ansvaret ingår även att vägleda patienten i hans eller hennes kontakter med övrig hälso- och sjukvård och i förekommande fall samordna de undersöknings- och behandlingsåtgärder som vidtas.[30]

Case management

Case management är en insats som används inom psykiatrin och beroendevården och som samordnar vården för personer med allvarliga psykiska sjukdomar för att de ska kunna leva ett så självständigt liv som möjligt. Den ursprungliga målgruppen var vuxna personer som till exempel har schizofreni, annan psykos eller personlighetsstörning.

[29] 4 kap. 1 § HSF och 6 kap. 2 § PL.
[30] Prop. 2013/14 :106 s. 100.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

I dag används insatsen även vid allvarliga beroendeproblem.[31] Insatsen är ett exempel på stöd som är riktat till den enskilde men som indirekt kan avlasta anhöriga.

Case management är egentligen ett samlingsnamn för flera typer av stödmodeller. I samtliga modeller har en vårdsamordnare, en så kallad Case-manager, en koordinerande funktion med ansvar för att utredning, planering och adekvata insatser genomförs och följs upp med klienten. Däremot skiljer sig de olika modellerna vad gäller intensiteten i kontakten, graden av samordning samt vårdsamordnarens roll i de behandlande och rehabiliterande insatserna.

Socialstyrelsen rekommenderar att hälso- och sjukvården och socialtjänsten bör erbjuda Case management till personer med schizofreni och schizofreniliknande tillstånd. Avgörande för rekommendationen är att tillståndet har en stor till mycket stor svårighetsgrad samt att åtgärden har en positiv effekt på patienters och brukares nöjdhet med vården och stödet, jämfört med dem som inte fått åtgärden.[32]

Personliga ombud

Personligt ombud är ett stöd för personer med psykiska funktionsnedsättningar. Ombuden fungerar som stöd i kontakten med myndigheter, vårdgivare och andra aktörer som den enskilde behöver ha kontakt med. De som kan få stöd av personligt ombud ska vara 18 år eller äldre, ha omfattande behov av vård, stöd och service, rehabilitering och sysselsättning. Dessutom ska de ha behov av långvariga kontakter med socialtjänsten, primärvården och den specialiserade psykiatrin, och andra myndigheter. Personer som kan komma i fråga är exempelvis de som förutom en psykisk funktionsnedsättning dessutom har ett missbruksproblem.

Ett personligt ombud arbetar på uppdrag av klienten och förväntas inte ta några egna initiativ som inte klienten står bakom. Ombudet fungerar som ett redskap för att stärka klienten till att få en ökad tilltro till sig själv och sin egen förmåga och därmed få bättre kontroll och makt över den egna vardagen. Arbetet som personligt

[31] Socialstyrelsen, tillgänglig på Metodguiden, *Case management*: https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/evidensbaserad-praktik/metodguiden/case-management/ (hämtad 2024-05-28).
[32] *Nationella riktlinjer för vård och stöd vid schizofreni och schizofreniliknande tillstånd – Stöd för styrning och ledning*, s. 28 ff.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

ombud innebär att tillsammans med klienten identifiera och formulera behovet av vård, stöd, service, rehabilitering och sysselsättning. Det innebär även att tillsammans med klienten se till att insatser från hälso- och sjukvården och socialtjänsten planeras, samordnas och genomförs. Ombudet bistår även klienten i kontakterna med olika myndigheter.

Personliga ombud är inte en lagreglerad insats och den enskilde har inte någon laglig rätt till insatsen. Kommunerna har alltså möjlighet men inte någon skyldighet att erbjuda stöd av personligt ombud. Verksamheten med personligt ombud drivs av kommunerna och finansieras delvis av regeringen, via Socialstyrelsen och länsstyrelserna. En förordning om statsbidrag till kommuner som bedriver verksamhet med personligt ombud trädde i kraft den 1 augusti 2013.[33] I förordningen regleras hur verksamheten ska var utformad för att kunna få statsbidrag.[34]

Rådgivning och personligt stöd enligt LSS

Rådgivning och annat personligt stöd enligt 9 § 1 LSS, ofta kallat råd och stöd, är ett komplement till annat stöd från hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Insatsen innebär rådgivning och annat personligt stöd som ställer krav på särskild kunskap om problem och livsbetingelser för människor med stora och varaktiga funktionsnedsättningar.

Rådgivning och annat personligt stöd är ett expertstöd som ges av regionen, ofta inom habiliteringen men även andra enheter kan ge insatsen. Stödet ska kunna ges av till exempel kurator, psykolog, fysioterapeut, förskolekonsulent, logoped, arbetsterapeut och dietist. De experter som ger råd och stöd har, förutom sin yrkeskompetens också kunskap om hur det kan vara att leva med olika funktionsnedsättningar. De kan också ge stöd och rådgivning till anhöriga eller andra närstående.

Den enskilde har rätt att söka insatsen enligt LSS, men ofta får den enskilde råd och stöd inom hälso- och sjukvården och utifrån hälso- och sjukvårdslagen. Högsta förvaltningsdomstolen har slagit

[33] Förordningen (2013:522) om statsbidrag till kommuner som bedriver verksamhet med personligt ombud för vissa personer med psykiska funktionsnedsättningar.
[34] 2–6 §§ förordningen om statsbidrag till kommuner som bedriver verksamhet med personligt ombud för vissa personer med psykiska funktionsnedsättningar.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

fast att habiliteringsåtgärder inte ryms inom LSS-insatsen råd och stöd utan ges enligt hälso- och sjukvårdslagen.[35]

3.3.2 Exempel på projekt eller verksamheter med koordinatorer eller liknande stöd till anhöriga

Pilotprojekt om koordinatorstöd för föräldrar som har barn med funktionsnedsättning, 2019–2022

Föräldrar som har barn med funktionsnedsättning möter stora utmaningar i sitt föräldraskap. En av dessa utmaningar är att koordinera samhällets stöd till deras barn. Det leder inte sällan till stress, ohälsa, sjukskrivning och svårigheter att kunna arbeta. Mot den bakgrunden bedrev Nka i samarbete med Socialstyrelsen och med åtta deltagande kommuner ett treårigt projekt med stöd till föräldrar från en koordinator. Projektet bedrevs bland annat utifrån ett kunskapsstöd från Socialstyrelsen om att utveckla samordningen av de av insatser som erbjuds till föräldrar som har barn med funktionsnedsättning.[36]

Föräldrarna ville ha hjälp och stöd i kontakten med kommunal verksamhet, hälso- och sjukvården, skolan och Försäkringskassan. De önskade även hjälp med att initiera olika möten, förbereda inför möten och få stöd under möten. Koordinatorn kunde också bistå med praktiskt stöd i form av hjälp med ansökningar och stöd vid överklagande av beslut. Koordinatorn kunde också lotsa föräldrarna till att hitta lämpligt stöd till barnet eller familjen hos till exempel ideella föreningar eller hos andra aktörer. Koordinatorn kunde även vara en neutral samtalspart.

Utvärderingen har visat att koordinatorstödet fyller en viktig funktion för många föräldrar som har barn med funktionsnedsättning. Majoriteten av föräldrarna som fått stöd är nöjda och upplever minskad stress och oro för sitt barn och sin familjs situation. Föräldrarnas hälsa har påverkats positivt och de har i ökad grad kunnat yrkesarbeta. Positiva förändringar som föräldrarna har observerat hos barnen gäller barnens trivsel i olika vardagsmiljöer, hemma, i skolan och på fritiden. Det var i skolsituationen som den största positiva förändringen hos barnen iakttogs.

[35] RÅ 1997 ref. 49.
[36] Socialstyrelsen, *Vägar för förbättrad samordning av insatser för barn med funktionedsättning – Kunskapsstöd om samordnad information, gemensam, planeringsprocess och praktiskt stöd*, 2017.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Såväl föräldrar som koordinatorer beskriver att koordinatorstödet underlättar samarbetet mellan olika kommunala och regionala verksamheter. Samarbetet underlättas av att föräldrarna kommer väl förberedda till möten, är trygga när de framför sitt ärende och kan efter mötet gå igenom det som sagts tillsammans med koordinatorn. Koordinatorstödet har underlättat kommunikationen mellan föräldrar och handläggare genom att föräldern har bidragit med adekvat information till handläggarens ställningstagande. Det har underlättat handläggningen och beslutsfattandet genom att minska risken för missförstånd.

Koordinatorerna upplevde att deras uppdrag var betydelsefullt för familjerna och de har fått en positiv återkoppling från de kommunala och regionala verksamheter som föräldrarna har kontakt med. Projektansvariga menar att koordinatorstöd är ett kostnadseffektivt sätt att överskrida stuprören och andra barriärer.[37]

Personlig koordinator i Karlstad kommun

Karlstad kommun beslutade 2016 att genomföra en försöksverksamhet med personlig koordinator för föräldrar till barn med funktionsnedsättning. Försöksverksamheten pågick till slutet av 2018 och bedrevs med inspiration från ett projekt med personlig koordinator för föräldrar till barn med funktionsnedsättning som genomförts av Bräcke diakoni i Göteborg[38]. Kommunen beslutade därefter att fortsätta permanent med verksamheten inom ramen för sitt anhörigstöd. Anhörigstödet är organisatoriskt placerad inom vård- och omsorgsförvaltningen.

Karlstad kommun erbjuder föräldrar till barn under 18 år med någon form av funktionsnedsättning stöd av en personlig koordinator. Det finns dock inga krav på att barnet har en diagnos, utan stödet fokuserar på familjens situation och behov. Under projekttiden fick man erfarenheten att det var mer träffsäkert att inte koppla stödet till att det fanns en fastställd diagnos. Ofta handlar familjernas situation om

[37] M Pihl, *Koordinatorsstöd för föräldrar som har barn med funktionsnedsättning. – Ett treårigt pilotprojekt i åtta kommuner, Nka 2013:1 Rapport*, Nationellt kompetenscentrum anhöriga, 2023, s. 10 f.
[38] Bräcke diakoni har tillsammans med Rörelsehindrade barn och ungdomar, RBU, i Göteborg med omnejd genomfört ett pilotprojekt med personliga koordinatorer som skulle syfta till att underlätta vardagen för familjen genom att fungera som en länk till samhällets stöd och samordna aktörerna runt. Läs mer i Bräcke Diakoni, *Personlig koordinator, – för familjer som har barn med rörelsenedsättning/flerfunktionsnedsättning*, 2015.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

att barnets skolgång inte fungerar och att barnet har andra svårigheter med att klara vardagen. Koordinatorn kan utifrån familjernas behov hjälpa till med att stötta, vägleda, samordna och strukturera i kontakter med olika verksamheter. Det kan vara allt från att förbereda, delta vid och sammanfatta möten till att informera om och vägleda till olika samhällsstöd till barnet och familjen.

Insatsen ska inte ta över andra verksamheters ansvar eller uppgifter, utan stödja föräldrarna att vidta de åtgärder som bedöms lämpliga. Stödet från koordinatorn kan vara olika omfattande och pågå under längre eller kortare tid, som längst några år. Verksamheten har kontinuerligt cirka 40 pågående uppdrag och är fördelad på två halvtidstjänster. Många av de föräldrar som får stöd är separerade och ofta sjukskrivna på grund av utmattning. Insatsen erbjuds utan biståndsbedömning och är även i övrigt fristående från biståndsbedömningen i kommunen.

Råd och stöd till närstående vid Demenscenter i Linköping

Vid Demenscenter i Linköping arbetar specialistsjuksköterskor, sjuksköterskor, arbetsterapeuter och specialistundersköterskor. Personalen arbetar i tre multiprofessionella team. Totalt arbetar 17 personer, varav 7 arbetsterapeuter som främst arbetar med minnesutredningarna som görs tillsammans med regionens sjukvård. Övriga 10 personer arbetar främst med råd, stöd och utbildning till patienter, deras närstående samt vård- och omsorgspersonal.

Råd och stöd-verksamheten som erbjuds av Demenscenter är en relativt omfattande verksamhet som riktar sig till patienten och deras anhöriga. Det är främst anhöriga som tar del av stödet. De har ofta stort behov av vägledning och information. Det kan bestå av information om sjukdomen och dess symtom i olika skeden. Anhöriga kan också behöva råd om hur de ska hantera beteendeförändringar hos den som är sjuk. Det kan till exempel vara råd om hur man bör bemöta aggressivitet eller paranoida beteenden hos en person med demenssjukdom. Råd och stödverksamheten erbjuder också vägledning i olika frågor som handlar om till exempel ställföreträdarskap och ekonomi. Personalen kan även vid behov följa med som stöd vid möten hos biståndshandläggare, överförmyndare eller dagverksamhet.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Anhörigombud i olika kommunala verksamheter

I vissa kommuner arbetar man med att utse särskilda anhörigombud i vissa verksamheter. Det handlar ofta om äldreomsorgen, funktionshinderverksamheten eller inom socialpsykiatrin. Anhörigombuden består av en eller flera personer i en personalgrupp. Det är oftast en undersköterska, skötare eller annan omsorgspersonal som i sitt arbete kommer i kontakt med anhöriga. Anhörigombuden ska vara en länk mellan de anhöriga och övrig personal och olika stödverksamheter. Anhörigombudet ska lyfta anhörigperspektivet och anhörigas behov inom den egna verksamheten. Ombuden får fortbildning inom området och ska även förmedla kunskap vidare till övrig personal.

Kontaktsjuksköterskor inom cancervården

Kontaktsjuksköterskor har succesivt införts i cancervården sedan 2011. Kontaktsjuksköterskan har det övergripande ansvaret för patienten och närstående genom hela vårdkedjan. I uppdraget ingår att guida patienter och närstående genom vården, informera om nästa steg och vara tillgänglig för stöd och råd. Det kan avse råd om egenvård, bedömning av symtom och biverkningar samt stöd vid krisreaktioner. Kontaktsjuksköterskan ska också vid behov remittera eller förmedla kontakter med andra yrkesgrupper, till exempel dietist och psykolog. Kontaktsjuksköterskorna erbjuder även psykosocialt stöd och undervisning till anhöriga till patienter med cancersjukdom.[39]

3.4 Anhörigkonsulenternas roll och arbetsuppgifter

I de flesta kommuner finns en, ibland flera personer som arbetar med anhörigstöd. De benämns ofta anhörigkonsulent eller anhörigsamordnare. De arbetar med att utveckla, informera om och erbjuda olika former av direkt stöd till anhöriga. I vissa kommuner finns en funktion med särskilt ansvar för att organisera eller utveckla stödet till anhöriga. De kan till exempel kallas för anhörigstrateg eller anhörigvägledare.

[39] Karlstad universitet och Regionala cancercentrum i samverkan, *Kontaktsjuksköterskor i cancervård – organisatoriska förutsättningar och vårdkvalitet*, *2021.*

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Anhörigkonsulenternas, eller motsvarande, roll och arbetsuppgifter kan variera från kommun till kommun. I en enkätundersökning till anhörigkonsulenter 2021 framkommer hur deras arbete kan se ut.[40]

I 74 procent av kommunerna som besvarade enkäten fanns antagna styrdokument för anhörigstödet. Nära två av tre anhörigkonsulenter, 65 procent, har en arbetsbeskrivning för sitt uppdrag. I 31 procent av kommunerna finns även ett uttalat krav på uppföljning av stödet till anhöriga.

I 59 procent av kommunerna har anhörigkonsulenten alla anhöriga som målgrupp. I cirka 85 procent av kommunerna är anhörigkonsulentens målgrupp personer med fysisk sjukdom, psykisk sjukdom, demenssjukdom och funktionsnedsättning. I 54 procent av kommunerna ingår även målgruppen personer med missbruksproblematik.

I princip alla anhörigkonsulenter, 99,5 procent, arbetar med att sprida information och kunskap till anhöriga. Information och kunskap kan också riktas till den egna kommunala organisationen, allmänheten, verksamheter inom sjukvården eller föreningar och andra externa aktörer. Det kan till exempel vara information om kommunens olika stödinsatser.

Nästan alla anhörigkonsulenter, 98 procent arbetar med att erbjuda individuella samtal med anhöriga. Dessa kan fylla flera olika funktioner, bland annat utredande, motiverande, rådgivande och stödjande samtal. Anhörigkonsulenterna kan också bistå anhöriga i att hitta rätt kontakter och lotsa dem till rätt ställe beroende på hur behoven ser ut.

Många anhörigkonsulenter ordnar stödjande och sociala stödinsatser på gruppnivå. Det kan handla om samtalsgrupper, fikaträffar, olika former av gruppaktiviteter eller andra sociala evenemang. Det kan också vara en kombination av sociala och hälsofrämjande aktiviteter som fysisk aktivitet och stresshantering.

Ungefär hälften av anhörigkonsulenterna stödjer anhöriga i att samordna insatser på olika sätt. Det kan vara att hjälpa till i kontakter med olika professioner, boka möten med till exempel demensteam eller rehabilitering. De kan ta kontakt med biståndshandläggare, hälso- och sjukvården eller andra instanser om den anhörige ber om det. Anhörigkonsulenter kan ibland även delta vid till exempel samordningsmöten eller möten med biståndshandläggare.

[40] M Hagiwara, *Mischmasch och magkänsla inom kommunalt stöd – Kan det vara ett professionellt empowermentbaserat socialt arbete?* Göteborgs universitet, 2021, s. 38 ff. inklusive sammanställning av enkätsvar.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

En mindre andel, cirka 26 procent, av anhörigkonsulenterna ger mer praktiskt stöd till anhöriga. Det kan variera från att bistå med att fylla i blanketter, strukturera och planera tillvaron, medverka som stöd vid till exempel läkarbesök, till att ta fram informationsmaterial, ge råd i olika ansökningsärenden, följa med på ett första besök på korttidsboende eller dagverksamhet.

Ungefär 60 procent av anhörigkonsulenterna använder 1–10 timmar per vecka för strategiskt arbete som planering, uppföljning och budget. Nära 30 procent använder 11–20 timmar i veckan till dessa uppgifter. Drygt 60 procent av anhörigkonsulenterna använder mellan 11–30 timmar i veckan av sin arbetstid på att ge direkt stöd till anhöriga som information, rådgivning, individuella stödsamtal samt ordna stödgruppsverksamhet.[41]

Anhörigas behov kan uppmärksammas inom ramen för biståndsbedömningen

Kommunens biståndshandläggare utreder ansökningar om insatser och fattar beslut. För stöd vid bedömningen av behov och rätt till bistånd finns dels ett nationellt bedömningsinstrument, Individens behov i centrum (IBIC), dels lokala riktlinjer. IBIC ger stöd för att uppmärksamma och utreda anhörigas behov.

Anhörigas situation och behov av stöd kan uppmärksammas av biståndshandläggare i samband med utredningen och kan leda till att den enskilde beviljas insatser för att den anhöriga på det sättet får ett indirekt stöd. Det kan handla om insatser i form av ledsagning, avlösning i hemmet, hemtjänst, dagverksamhet, boendestöd samt korttidsboende och korttidsvistelse. Dessa insatser är individuellt utformade för den närstående och föregås av en utredning och beslut. Insatserna har ett dubbelriktat syfte, den närstående ska få sina behov tillgodosedda och insatsen ska även underlätta för den anhöriges situation.

[41] *Mischmasch och magkänsla inom kommunalt anhörigstöd*, s. 38 ff.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

3.5 Vad behöver anhöriga?

Utredningen har i analysen av behovet av en kontaktperson försökt att utröna vilka behov anhöriga generellt sett har och hur behovet av en kontaktperson för anhöriga ser ut. Nedan följer en sammanfattning av detta.

3.5.1 Att stödet till den närstående fungerar

I princip alla som utredningen haft kontakt med uppger att det bästa för anhöriga är att samhällets insatser till deras närstående fungerar och är samordnade. När anhöriga slipper att ta ansvar för att insatser ska ges eller fungera så kan de enbart få vara anhöriga. Anhöriga önskar också att beslut och insatser från vård och omsorg har ett anhörigperspektiv. Det innebär att vården och omsorgen tar hänsyn till den anhöriges behov av information och delaktighet, samt att den anhöriges insatser och behov uppmärksammas.

3.5.2 Information och utbildning

Anhöriga efterfrågar ofta information och utbildning. I detta kan ingå information om en sjukdom, en funktionsnedsättning, hur beroende fungerar, rehabiliterings- eller behandlingsmöjligheter. Anhöriga kan även behöva utbildning kring hur de ska hantera rollen som anhörig eller bemöta förändringar i den enskildes person och funktion. Utbildning och information riktad till anhöriga kan erbjudas av exempelvis socialtjänsten, hälso- och sjukvården, habiliteringen och ideella aktörer. Att anhöriga har nytta av utbildning om den enskildes sjukdom eller funktionsnedsättning har stöd av forskning, och sådana insatser rekommenderas därför i flera nationella riktlinjer och vägledningar.[42] Bland annat finns vetenskapligt stöd för att utbildningsprogram till anhöriga till personer med demenssjukdom bidrar till lägre upplevd belastning och lindrigare depression hos anhöriga.[43]

[42] Se till exempel *Nationella riktlinjer för vård och omsorg vid demenssjukdom – Stöd för styrning och ledning* s. 48 ff. och *Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende – Stöd för styrning och ledning* s. 54 f.
[43] *Nationella riktlinjer för vård och omsorg vid demenssjukdom – Stöd för styrning och ledning* s. 49.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

3.5.3 Vägledning till samhällets funktioner

Många anhöriga behöver vägledning i hur insatser och verksamheter i välfärden fungerar. Det kan handla om information och kunskap om vilken myndighet som ansvarar för vilka frågor, vad respektive huvudman kan erbjuda för insatser till den som är sjuk, hur regelverk ser ut och tillämpas. Anhöriga kan även behöva vägledning i vilket stöd som finns tillgängligt för dem själva, till exempel information om närståendepenning, hänvisning till kommunens anhörigstöd eller att det finns många organisationer i civilsamhället som arbetar med att stödja anhöriga på olika sätt.

3.5.4 Samtalsstöd och avlastning

En del anhöriga behöver få prata om sin situation när den upplevs som psykiskt och emotionellt påfrestande. Dessa samtal kan ske med anhörigkonsulenter eller med kurator eller psykolog inom sjukvården. Det kan också ske anonymt via stödlinjer på telefon eller med andra i liknande situation i stödgrupper. Att olika former av stödsamtal kan hjälpa anhöriga att hantera sin situation har visst stöd i forskning.[44]

När anhöriga har ett stort praktiskt ansvar för hushållet och utför den dagliga omsorgen av sin närstående kan insatser som avlösning i hemmet eller korttidsboende vara en bra lösning. Många anhöriga lyfter också vikten av att det finns tillgängliga dagverksamheter där deras närstående kan få vara och ha meningsfulla aktiviteter på dagtid en eller några dagar i veckan. Att anhöriga på detta sätt kan avlastas från det praktiska och psykiska ansvaret under en kortare eller längre tid kan bidra till högre livskvalitet, minskad upplevd belastning och utebliven vårdkonsumtion för anhöriga.[45]

[44] Socialstyrelsen, *Anhöriga som vårdar eller stödjer någon de står nära – Underlag till en nationell strategi*, 2021, s. 102 f.
[45] *Anhöriga som vårdar eller stödjer någon de står nära – Underlag till en nationell strategi*, s. 102 f.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

3.5.5 Behov av en kontaktperson kan finnas, men orsaken är tvetydig

I de dialoger och andra kontakter som utredningen har haft med organisationer som på olika sätt företräder anhöriga och deras närstående framkommer en delvis splittrad bild av behovet av en särskild kontaktperson för anhöriga.

Flera lyfter att det viktigaste för anhöriga är att deras närstående får en vård och omsorg av god kvalitet. Om de som har behov av olika insatser får det, i rätt tid, på rätt sätt och i rätt omfattning så gynnar detta även anhöriga. Vissa menar därför att det finns en paradox i att inrätta en funktion för att indirekt kompensera för brister i befintliga verksamheter och funktioner. Många betonar också genomgående att anhöriga är olika och därför har olika behov. Det finns önskemål om mer hänsyn till individuella behov och individuella insatser. Många lyfter också att anhöriga skulle avlastas om fler aktörer och verksamheter hade ett anhörigperspektiv.

Företrädare för organisationer lyfter att mycket skulle vara vunnet om kommunerna och regionerna hade en bättre följsamhet till exempelvis nationella riktlinjer. Man lyfter också att utbudet av insatser kan se mycket olika ut runt om i landet. Tillämpningen av befintlig lagstiftning, till exempel inom socialtjänsten, kan också se olika ut. Sammantaget skapar det en situation där stödet blir ojämlikt och beroende av var i landet den anhörige är bosatt.

Organisationer som företräder personer med psykisk ohälsa eller funktionsnedsättningar och deras anhöriga lyfter att just denna grupp av anhöriga skulle kunna behöva stöd av en kontaktperson. Det beror dock främst på att insatserna till personer med psykisk sjukdom, funktionsnedsättning eller samsjuklighet ofta fungerar dåligt. Det är då vanligt att anhöriga måste engagera sig och företräda den som är sjuk. Personer med psykisk ohälsa eller funktionsnedsättning behöver också ofta kontakt och samordning med en rad olika samhällsinstanser och aktörer. Det är en arbetsuppgift som tar mycket tid och energi i anspråk, och som ofta utförs av anhöriga. I dessa situationer skulle en kontaktperson kunna vara ett bra stöd. Särskilt ansträngande kan det även vara för föräldrar till barn med psykisk ohälsa eller funktionsnedsättning. Här menar vissa att ett koordinatorstöd kan utgöra ett gott stöd. Föräldrarna behöver ofta avstå

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

från att yrkesarbeta i den utsträckning de skulle vilja och de drabbas ofta av egen ohälsa.

Även företrädare för organisationer för sjukdomar som till exempel demenssjukdom och stroke har framfört att det skulle finnas behov av en kontaktperson för anhöriga. I fråga om kognitiva sjukdomar har anhöriga ofta behov av stöd och vägledning tidigt i sjukdomsförloppet, för att tillsammans med den som är sjuk planera och förbereda för det som komma skall. Vid en tidig diagnos kan den nyinsjuknade ofta vara delaktig i olika förberedande ställningstaganden kring exempelvis boende, vård, omsorg och hjälpmedel. I detta skede kan en kontaktperson fylla flera viktiga funktioner för anhöriga.

3.6 Om kommunernas stöd till anhöriga och behovet av en kontaktperson

I underlag och dialoger som utredningen har tagit del av framkommer i huvudsak följande om kommunernas stöd till anhöriga och behovet av en kontaktperson. Anhörigstödet ser olika ut i olika kommuner. Stödet kan rikta sig ganska brett, och ibland inkludera även barn som är anhöriga. Det kan också i princip saknas särskilda personer som arbetar med stöd till anhöriga. De insatser som då främst finns är till exempel avlösning som kan beviljas efter ett biståndsbeslut. Flera aktörer anser att kommunerna stöd till anhöriga skulle behöva stärkas generellt sett, för att kunna möta fler anhöriga i tid. I dag är det vanligt att anhöriga kommer i kontakt med anhörigstödet i ett sent skede där situationen ofta blivit mycket påfrestande och fått negativa konsekvenser.

3.6.1 Finns det redan en kontaktperson för anhöriga?

I diskussioner om en kontaktperson för anhöriga anser vissa att det är tveksamt om det vore ändamålsenligt att införa ytterligare en funktion. Flera menar att till exempel samordnad individuell plan, SIP, är ett bra verktyg om det används på rätt sätt, och att det då kan förhindra att anhöriga tvingas ta ansvar som egentligen ligger på andra. Även anhörigkonsulenter och annan personal i kommunerna utför redan i dag den typen av arbetsuppgifter som en kontaktperson skulle tänkas utföra. Många instämmer i att anhöriga har behov av infor-

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

mation, vägledning och stödjande samtal, men att detta kan ske på många olika sätt. Flera anser att dock att anhörigkonsulenter eller motsvarande redan i dag är en form av kontaktperson för anhöriga. Anhörigkonsulenten fyller en viktig roll som inledande kontakt som lotsar anhöriga vidare till rätt instanser och funktioner. Vissa anser på så sätt att det redan finns kontaktpersoner för anhöriga.

De som själva arbetar som anhörigkonsulenter anser att deras roll och uppdrag kan upplevas som otydlig för både dem själva, anhöriga och andra. Det kan leda till oklarhet om vad man kan förvänta sig för stöd men också ifrågasättande av om rollen behövs. Vissa kommuner har dock en arbetsbeskrivning för anhörigstödet som avgränsar och ramar in uppdraget. Uppdraget kan dock skilja sig åt ganska väsentligt mellan olika kommuner.

Det saknas nationell statistik och uppföljning av kommunernas anhörigstöd vilket innebär att det saknas tillförlitlig kunskap om vad kommunerna gör när det gäller anhörigstöd. Av denna anledning har Socialstyrelsen lagt fram ett förslag att utforma en systematik i syfte att möjliggöra en kontinuerlig uppföljning av det stöd som kommuner och regioner erbjuder anhöriga. Förslaget innehåller indikatorer, mått och nyckeltal som ska möjliggöra en könsuppdelad uppföljning när det gäller tillgänglighet, kvalitet och individanpassning av stödet till anhöriga.[46]

3.6.2 Svårigheter med att nå anhöriga i behov av stöd

Som vi tidigare redovisat så utför i princip alla anhörigkonsulenter eller motsvarande i dag uppgifter som att informera och vägleda anhöriga. På så sätt framstår det som att det de facto redan finns kontaktpersoner för anhöriga, nämligen anhörigkonsulenterna. Tillgången till anhörigkonsulenter eller motsvarande kan dock variera mellan kommuner, och många i kommunerna uppger själv att de inte kan möta alla behov i dagsläget eftersom resurserna inte räcker till. Resursbristen bidrar även till att det uppsökande arbetet ofta få stå tillbaka. Utan uppsökande arbete är det många anhöriga som alltför sent kommer i kontakt med anhörigstödet. Ofta kan de redan ha fått försämrad hälsa och hamnat i en mycket svår livssituation.

[46] Socialstyrelsen, *Uppföljning av anhörigperspektivet och stöd till anhöriga. Ett förslag på uppföljningsområden och mått*, 2023, s. 15 ff.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Många anhörigkonsulenter anser dock att det också kan behövas större kunskap om stöd till anhöriga i andra verksamheter och yrkesgrupper, i syfte att möta anhörigas behov. Hemtjänstpersonal, personal på särskilda boenden och handläggare behöver se det som sin uppgift att uppmärksamma anhörigas behov, förmedla lämplig information och erbjuda stöd. Det finns en särskild utmaning i att komma i kontakt med anhöriga till personer som inte tar emot några kommunala insatser, anhöriga till utrikesfödda och andra minoritetsgrupper, något som också noteras i tidigare studier. Samtidigt är det oklart i vilken utsträckning kommunerna gör särskilda ansträngningar för att nå dessa grupper.

Inom kommunerna uttrycker flera att deras arbete med att stödja anhöriga behöver utvecklas. Det gäller bland annat hur man på ett bättre sätt tillräckligt tidigt kan fånga upp anhöriga som har behov. Samarbetet med sjukvården, både primärvård och övrig sjukvård, behöver utvecklas. Även stödets utformning skulle behöva ses över, vilka metoder som finns och vad som är evidensbaserat och effektivt att satsa på.

3.6.3 Stödet riktar sig ofta bara till vissa grupper av anhöriga

En återkommande kritik mot anhörigstödet i kommunerna är att stödet bara är anpassat till vissa grupper, till exempel sammanboende, äldre par. Andra grupper som yrkesverksamma anhöriga, efterlevande till personer som har avlidit i suicid, minoriteter och inte minst barn erbjuds inte stöd på samma sätt. En förklaring kan vara att äldre makar som ger anhöriginsatser utgör en stor grupp av de som behöver stöd. En konsekvens är dock att stödet helt uteblir för vissa och att yrkesverksamma personer har svårt att ta del av stöd när det endast erbjuds på kontorstid.

Anhörigkonsulenter uppger att vuxna barn till äldre personer i större utsträckning efterfrågar utbildning om förälderns diagnos, information om vilka insatser som finns att tillgå och stöd kring hur de kan förena anhörigomsorgen med roller som yrkesarbetande, föräldrar och annat.[47]

[47] Socialstyrelsen, *Anhöriga som vårdar och stödjer äldre – Underlag till en nationell anhörigstrategi*, 2020, s. 85.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

I Anhörigas riksförbunds kartläggning av kommunernas stöd till anhöriga 2019 angav 42 procent av kommunerna att de erbjuder information om stöd till anhöriga på andra språk än svenska, i förvaltningar med äldre som målgrupp. Ungefär lika många, 43 procent, angav att det i dessa förvaltningar finns information om stöd till anhöriga tillgängligt för personer med syn- eller hörselnedsättning.[48] Resultaten bekräftas i andra undersökningar. I Socialstyrelsens uppföljning av de nationella riktlinjerna för vård och omsorg vid demenssjukdom noteras att endast en liten andel av kommunerna erbjuder särskilda stödinsatser till anhöriga till personer med demenssjukdom som har ett annat modersmål än svenska.[49]

3.7 Hälso- och sjukvården och anhöriga

Hälso- och sjukvården har en annan roll än socialtjänsten när det gäller anhöriga eftersom ansvaret enligt lag ser olika ut. Det finns inget lagstadgat ansvar för hälso- och sjukvården att ge stöd till anhöriga. Det finns dock regler i patientlagen som berör närståendes roll i sjukvården, se avsnitt 3.1.3. Det handlar främst om möjligheten att informera närstående och göra dem delaktiga i patientens vård.

3.7.1 Hälso- och sjukvårdens stöd till anhöriga kan se olika ut

Informationen och stödet till anhöriga kan se olika ut och varierar ofta mellan olika vårdområden. Det varierar också i vilken utsträckning som stöd till anhöriga finns med i nationella riktlinjer för vård och behandling av olika sjukdomstillstånd.

Inom vissa vårdområden erbjuder hälso- och sjukvården utbildningar till patienter och närstående. Det kan finnas ett mer eller mindre systematiskt arbete med anhöriga, där de till exempel erbjuds särskilda utbildningar för personer som är anhöriga till någon som har en psykossjukdom. Utbildningarna kan handla om diagnoser, behandlingar, hur man själv kan göra för att må bättre och hantera svåra situationer som anhöriga. Det finns också exempel på psykiatriska

[48] Anhörigas riksförbund, *Anhörigperspektiv – en möjlighet till utveckling?* 2020, s. 32 f.
[49] Region Skåne, Kunskapscentrum demenssjukdomar, *Ett anhörigstöd för alla? Erfarenheter av att vara anhörig till en person med kognitiv sjukdom – Med fokus på utrikes födda, Migrationsskolan Rapport 2019:1*, 2019, s. 60 och Socialstyrelsen, *Nationella riktlinjer – Utvärdering 2018 – Vård och omsorg vid demenssjukdom. Indikatorer och underlag för bedömningar*, 2018.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

akutverksamheter som arbetar med efterlevandestöd till anhöriga i samband med suicid.

Sekretess och tystnadsplikt lyfts ibland som särskilda svårigheter med att informera och involvera anhöriga i hälso- och sjukvården. Det finns dock inget som hindrar att hälso- och sjukvårdspersonal lyssnar på anhöriga och beaktar deras perspektiv, så länge de inte delger information som omfattas av sekretess eller tystnadsplikt om den enskilde patienten. Reglerna om sekretess och tystnadsplikt hindrar inte heller personalen från att hänvisa anhöriga till information, utbildning och annat stöd som de kan behöva för egen del. Därtill kan många hinder av sekretess och tystnadsplikt undvikas om man får enskildas samtycke till att lämna uppgifter till anhöriga. I dialoger med utredningen lyfter flera aktörer både inom och utanför vården att mycket handlar om hur frågor formuleras och om att informera patienten om värdet av att göra anhöriga delaktiga.

3.7.2 Närståendemedverkan i hälso- och sjukvården

I den nationella handlingsplanen för ökad patientsäkerhet i hälso- och sjukvården anges att en av fyra grundläggande förutsättningar för en säker vård är patientens och de närståendes delaktighet i vården. Det innebär att vården så långt som möjligt ska utformas och genomföras i samråd med patienten. Även närstående har en central roll, i de fall patienten vill det. Patienten ska bemötas med respekt och kunna lita på att vården ges på lika villkor. Aspekter som tillgänglighet, samordning och kontinuitet är också centrala. Vården blir således säkrare om patienten är välinformerad, deltar aktivt i sin vård och kan påverka vården utifrån sina önskemål och förutsättningar.[50]

Det är även viktigt att patienter och närstående ges möjlighet att delta i patientsäkerhetsarbetet. Inspektionen för vård och omsorg ska i sin tillsyn höra patienter och deras närstående. Enligt lag ska också vårdgivare ge patienterna och deras närstående möjlighet att delta i patientsäkerhetsarbetet.[51]

Flera regioner arbetar på olika sätt för ökad patient- och närståendemedverkan i vården och i patientsäkerhetsarbetet. En del regioner har regionala styrdokument för till exempel patient- och närstående-

[50] Socialstyrelsen, *Agera för säker vård – Nationell handlingsplan för ökad patientsäkerhet i hälso- och sjukvården 2020–2024*, 2020, s. 34.
[51] 3 kap. 4 § och 7 kap. 4 a § PSL.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

medverkan. En del har också en överenskommen rutin för samverkan med kommunerna. Det kan också vara så att anhörigas delaktighet eller stöd till anhöriga kan organiseras inom ett vårdområde eller en vårdenhet. Inom exempelvis cancervården kan det i vissa fall utses kontaktsjuksköterskor som har det övergripande ansvaret för patienten och anhöriga genom hela vårdkedjan. I uppdraget ingår att informera om kommande steg i vården och behandlingen och att ge stöd vid krisreaktioner och förmedla kontakter med andra yrkesgrupper. I andra verksamheter kan informationen, råd och stöd ges av det behandlande teamet.

3.7.3 Hälso- och sjukvården behöver bli bättre på att informera och göra anhöriga delaktiga

När det gäller hälso- och sjukvården har utredningen återkommande fått synpunkter på att verksamheter inom hälso- och sjukvården inte gör anhöriga delaktiga i tillräcklig utsträckning. Anhöriga ses inte alltid som en självklar målgrupp och anhöriga själva uppger att de kan sakna tillgång till information och stöd från hälso- och sjukvården. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har sedan patientlagen trädde i kraft 2015 haft i uppdrag att följa upp lagens genomslag.[52] Patientlagen syftar till att stärka och tydliggöra patientens ställning samt främja patientens integritet, självbestämmande och delaktighet. Lagen innehåller även bestämmelser om närståendes delaktighet i patientens vård.

Av den senaste uppföljningen framgår det att patienters erfarenheter av information från vården är sammantaget oförändrad. Andelen positiva svar ligger kvar på relativt låga nivåer, även om det finns vissa förbättringar i att patienter får skriftlig information och att närstående informeras i högre grad.

Andelen som upplever att de har varit delaktiga i besluten om hur deras vård utformats och genomförts var omkring 86 procent. Det gäller även delaktighet för närstående; omkring 73 procent uppger att närstående alltid eller ibland får möjlighet att vara delaktiga. Många patienter anser dock att deras eller de närståendes delaktighet inte alltid är efterfrågad eller välkommen.[53]

[52] S2020/02828/FS (delvis) *Uppdrag att följa upp patientlagens genomslag*.
[53] Myndigheten för vård och omsorgsanalys, *En lag som kräver omtag*, 2021, s. 52.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

I intervjuer med patientföreträdare uppger många att närstående är en underutnyttjad tillgång i vården och att vårdens företrädare behöver involvera dem mer i sitt arbete. Närstående känner sig många gånger utestängda från att delta och bidra i både planering och genomförande av vården, ofta med hänvisning till sekretess. Det är viktigt att vården fångar upp närståendes behov av information och stöd, eftersom de ofta känner ett stort ansvar för patienten och själva löper risk att få allvarlig ohälsa. Patientens behov av vård och omsorg behöver också i högre utsträckning bedömas enskilt, utan att man förlitar sig på närståendes resurser för att ta hand om patienten.[54]

3.8 Bedömningar och förslag

Utredningen har haft i uppdrag att lämna förslag på hur stöd i form av en kontaktperson för anhöriga ska utformas och tillhandahållas. Utredningen har i denna del valt att lägga två förslag, en ny bestämmelse om en anhörigkontakt för vissa anhöriga och ett förslag om att förtydliga det direkta stödet till anhöriga i nuvarande bestämmelse i socialtjänstlagen. Utredningens närmare bedömningar och förslag redovisas nedan.

Allmänna överväganden

Anhöriga efterfrågar främst en fungerande vård och omsorg som har ett anhörigperspektiv

I utredningens kontakter med olika aktörer återkommer behovet av att välfärdens insatser ska fungera för såväl enskilda som för deras anhöriga. Det i sig avlastar de anhöriga. Insatser och beslut måste också ha ett anhörigperspektiv. Det innebär att den anhöriges situation och behov uppmärksammas av vården och omsorgen. Anhöriga efterfrågar även information och kunskap för egen del. Medarbetare i vården och omsorgen behöver i större utsträckning informera och lotsa anhöriga genom vård- och omsorgsförloppet på ett tydligt och proaktivt sätt, så att anhöriga inte lämnas ensamma med ansvar, frågor och oro.

[54] *En lag som kräver omtag* s. 77.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Om behovet av att förtydliga kommunernas ansvar för stöd till anhöriga samt utformningen av förslaget om anhörigkontakt

Anhörigstödet i kommunerna varierar både i omfattning och när det gäller vilka målgrupper som erbjuds stöd. Stödet är inte tillräckligt individanpassat eller flexibelt. Det gäller både det direkta anhörigstödet och övriga insatser som kommuner kan bevilja, till exempel korttidsvistelse eller hemtjänst. Av olika skäl får anhöriga inte tillräckligt med information och vägledning. Det kan bland annat bero på hur hälso- och sjukvården eller socialtjänsten är organiserad, men också på att verksamheter inte i tillräcklig utsträckning uppmärksammar anhörigas behov. Det kan också bero på att det anhörigstöd som finns i kommunerna inte är rätt dimensionerat eller av andra anledningar inte når fram till anhöriga i tillräcklig grad. Utredningen bedömer därför att det finns behov av att förtydliga innehållet i det kommunala anhörigstödet, men också att det finns behov av ett särskilt, mer individinriktat stöd till vissa anhöriga.

Utredningen har vid utformningen av förslaget beaktat de svårigheter som skulle kunna uppkomma med ett särskilt individinriktat anhörigstöd i form av en anhörigkontakt. En sådan risk är till exempel att man skapar en funktion som kan komma att kompensera, eller till och med överta, ett ansvar som åligger andra aktörer eller huvudmän. Funktioner som på olika sätt reglerar hur samordning och samverkan ska ske finns redan i dag, bland annat genom bestämmelser om samordnad individuell plan, fast vårdkontakt och fast omsorgskontakt. Även andra yrkesgrupper som till exempel biståndshandläggare, hemtjänstpersonal och hälso- och sjukvårdspersonal har, i varierande utsträckning, ett ansvar för att säkerställa en fungerande samordning och samverkan på olika nivåer och mellan olika aktörer. Om dessa insatser och funktioner fungerar som det är avsett avlastas anhöriga i stor utsträckning.

De funktioner som i dag finns är i huvudsak avsedda att stödja den som är patient eller får insatser från socialtjänsten. Utredningen bedömer att en del anhöriga har behov av stöd för egen del och att det stödet behöver utgå från den anhörigas individuella situation. Avsikten med utredningens förslag är alltså att erbjuda anhöriga med ett särskilt behov ett mer individanpassat stöd i form av en anhörigkontakt. Anhörigkontakten ska inte överta arbetsuppgifter eller kompensera för brister i andra funktioner eller verksamheter.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

3.8.1 Avgränsning av vilken krets av anhöriga som omfattas av förslaget om anhörigkontakt

Utredningens bedömning: Utredningen bedömer att det inte är ändamålsenligt att lämna förslag på vilka långvariga sjukdomstillstånd respektive kortvariga allvarliga sjukdomstillstånd som ska omfattas av utredningens förslag om en anhörigkontakt.

Skälen för utredningens bedömning

Sjukdomar och diagnoser som avgränsning av anhörigas behov

Enligt direktivet ska utredningen analysera och lämna förslag på vilka långvariga sjukdomstillstånd respektive kortvariga sjukdomstillstånd som ska omfattas av utredningens förslag. Utredningen har tolkat det som att syftet med en avgränsning är att öka träffsäkerheten för åtgärden. Det kan också handla om att urskilja vilka grupper av anhöriga som av olika skäl har större behov av stöd. Utredningen har samtidigt behövt ta hänsyn till att en avgränsning måste vara välmotiverad och ändamålsenlig. Utredningen har därför undersökt i vilken mån anhörigas behov av stöd beror på vilken typ av sjukdom, funktionsnedsättning eller annan svårighet som den närstående har.

Påverkan av ett sjukdomstillstånd eller en diagnos kan variera stort mellan individer. Samma diagnos kan i det enskilda fallet innebära olika typer av symtom och olika typer av påverkan på måendet och livssituationen. Därtill förändas diagnostik och behandling kontinuerligt. Nya behandlingsmetoder kan exempelvis göra att allvarliga sjukdomar får mindre allvarliga konsekvenser eller till och med kan botas. Det kan också handla om situationer, exempelvis efter en stroke, där själva sjukdomen är färdigbehandlad men konsekvenserna av sjukdomen kan vara mycket omfattande och livslånga. Det kan vara olika typer av funktionsnedsättningar som är mer eller mindre bestående. Det är därför svårt att på ett enkelt och logiskt sätt definiera något eller några sjukdomstillstånd som generellt påverkar anhörigas behov av stöd.

Det finns många sjukdomar som individer kan leva med länge, och livet kan i perioder påverkas mer eller mindre av själva sjukdomen. Neurologiska sjukdomar, psykossjukdomar, medfödda sjukdomar eller syndrom, andra fysiska sjukdomar men även demenssjukdomar

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

är exempel på sjukdomar som många kan leva med hela livet eller i en längre period av livet. Detta påverkar naturligtvis även anhöriga, men det är svårt att dra säkra slutsatser om att alla anhöriga till personer i dessa grupper skulle ha större behov av stöd än andra anhöriga. I dialoger med anhöriga och andra aktörer har utredningen funnit litet stöd för en sådan uppfattning. Många lyfter tvärtom att anhöriga som personer är olika och så är även deras behov av stöd.

Anhörigas situation är beroende av många olika faktorer. Det handlar bland annat om i vilken omfattning den anhörige vill eller behöver engagera sig i den närståendes liv. Det beror också på hur den som är sjuk själv klarar av att hantera sin sjukdom och hur väl individens behandling eller rehabilitering fortlöper. Det handlar också om vilka resurser som den anhörige själv har. En del anhöriga kan ha en god förmåga att navigera i samhällets vård- och stödsystem och de har även en bra fysisk och psykisk hälsa. Är den anhörige själv sjuk eller har andra svårigheter kan situationen som anhörig bli svårare att hantera. Det finns också anhörigskap som inte går att välja bort, till exempel kan inte en förälder till ett sjukt barn avstå från att ge barnet den omsorg barnet behöver eftersom det ingår i föräldraansvaret. Sammantaget ser anhörigskapet olika ut för olika anhöriga och därför skiljer sig också behoven åt. Behoven kan också ofta variera över tid.

Sammantaget bedömer utredningen att det vore missriktat att styra stödet till anhöriga enbart efter vilken sjukdom eller diagnos som den närstående har. Utredningen bedömer därför att det inte är ändamålsenligt att avgränsa behovet av en anhörigkontakt till någon form av långvariga eller kortvariga allvarliga sjukdomstillstånd.

3.8.2 En anhörigkontakt ska erbjudas vissa anhöriga

Utredningens förslag: Socialnämnden ska erbjuda en anhörigkontakt till de personer som har ett särskilt behov av stöd och som vårdar eller stödjer en närstående som är långvarigt sjuk, äldre eller som har en funktionsnedsättning. Anhörigkontakten ska tillgodose den anhöriges behov av individanpassad information och vägledning samt individanpassat stöd med att planera.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Vem ska erbjuda en anhörigkontakt?

Utredningen har bedömt att det är mest lämpligt att en anhörigkontakt erbjuds av kommunernas socialnämnder med stöd av socialtjänstlagen. Skälen för det är att kommunerna redan i dag har ett lagstadgat ansvar för att erbjuda stöd till anhöriga. Anhörigkontakten är avsedd att vara en individinriktad insats till anhöriga med ett särskilt behov av stöd. Stödet är inte nödvändigtvis direkt kopplat till ett visst sjukdomstillstånd hos den person som den anhörige vårdar eller stödjer. Mot bakgrund av de olika typer av situationer som anhöriga kan befinna sig i bedömer utredningen att det är kommunerna som har bäst förutsättningar att organisera och erbjuda en anhörigkontakt. Det utesluter naturligtvis inte att även hälso- och sjukvården, och andra aktörer, kan och bör ha en viktig roll i sammanhanget.

Vilken krets av anhöriga som omfattas av förslaget

Som framgått av vår analys i avsnitt 3.8.1 finns det flera nackdelar och svårigheter med att avgränsa kretsen av anhöriga på ett träffsäkert sätt om avgränsningen ska utgå från den närståendes sjukdomstillstånd. Vi bedömer därför att det inte är ett ändamålsenligt sätt att avgränsa vilka anhöriga som ska omfattas av förslaget av en anhörigkontakt. Avgränsningen bör i stället utgå från den anhöriges individuella behov.

Skyldigheten för socialnämnden att erbjuda en anhörigkontakt avser främst anhöriga som har ett mer omfattande behov av information och vägledning. Vissa anhöriga påverkas särskilt mycket av sitt anhörigskap. Stödet behöver då vara utformat efter den anhöriges individuella behov, och det krävs mer stöd än det som generellt erbjuds inom ramen för det allmänna anhörigstödet. För anhöriga med ett sådant särskilt behov av stöd ska socialnämnden erbjuda en anhörigkontakt. En anhörigkontakt ska vara ett individinriktat stöd som syftar till att underlätta för anhöriga som har behov av ett mer specifikt och individuellt stöd. Anhörigkontakten ska bistå den anhörige med information, vägledning och stöd med att planera.

Anhöriga med ett särskilt behov av stöd kan finnas i olika grupper av anhöriga som omfattas av 5 kap. 10 § SoL. Det kan till exempel vara anhöriga till personer med olika former av långvariga sjukdomar,

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

psykiska sjukdomar, personer med samsjuklighet eller olika funktionsnedsättningar. Det kan också handla om anhöriga till personer med kognitiva sjukdomar. Personer som av olika anledningar inte själva kan tillvarata sina rättigheter på ett adekvat sätt får många gånger hjälp och stöd av anhöriga. I sådana situationer finns det många anhöriga, inte minst föräldrar till barn med stora behov, som behöver ta ett stort och betungande ansvar. På så sätt finns det en koppling mellan sjukdomen eller svårigheten och den anhöriges situation, även om det inte behöver vara avgörande exakt vilken diagnos eller svårighet det rör sig om.

De uppgifter och det ansvar som anhöriga tar på sig kan ofta ta mycket tid och energi i anspråk. Det kan medföra risker för den anhöriges egen hälsa. Många anhöriga tvingas gå ner i arbetstid eller blir själva sjuka och riskerar att bli sjukskrivna. Ett sådant exempel är föräldrar till barn med olika funktionsnedsättningar eller sjukdomar som i högre grad än andra föräldrar lider av till exempel utmattningssyndrom och psykisk ohälsa.[55]

Vissa anhöriga upplever således situationen som särskilt komplex och betungande. Det kan bero på den specifika situation som uppstått, men också på den anhöriges individuella förutsättningar att hantera situationen. Dessa anhöriga har då ett mer omfattande behov av stöd som behöver utgå från den anhöriges individuella behov. Utredningen bedömer därför att socialnämnden i dessa fall ska erbjuda ett individuellt stöd i form av en anhörigkontakt i syfte att underlätta för den anhörige och stärka dennes förutsättningar att på egen hand hantera situationen.

Hur bedömningen av behovet av en anhörigkontakt ska göras

En anhörigkontakt ska bara erbjudas om den anhörige har ett särskilt behov av det. Bedömningen av om ett sådant behov föreligger ska göras i varje enskilt fall utifrån det som framkommer i kontakten med den enskilde och övriga uppgifter om dennes individuella situation. Den enskildes egen uppfattning om behovet bör dock tillmätas stor betydelse. Det stöd som anhörigkontakten kan ge kommer att variera i omfattning eftersom det behöver anpassas efter den enskildes behov. Vid bedömningen av behovet av en anhörigkontakt behöver

[55] Riksförbundet Attention, *Attentions anhörigenkät 2024 – Kraschar jag så kraschar allt*, 2024, s. 10.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

socialnämnden även ta hänsyn till om det finns barn som skulle kunna påverkas av att till exempel deras förälder erbjuds en anhörigkontakt. Nämnden ska då även bedöma vad som kan anses vara bäst för det enskilda barnet. Här bör nämnden ta särskild hänsyn till om stödet från anhörigkontakten indirekt kan gynna barnets generella livssituation, samt minska risken för att barnet far illa eller utsätts för våld.

Huvudregeln enligt nu gällande lagstiftning är att om en enskild person behöver stöd eller hjälp av socialnämnden är nämnden skyldig att utreda frågan och fatta ett beslut.[56] Kommuner får tillhandahålla generell service och stöd till enskilda utan behovsprövning, men det förutsätter att servicen eller stödet är allmänt inriktat, generellt utformat och tillgängligt för alla. Utrymmet för individuell anpassning är litet. Socialtjänstlagen ger således i dess nuvarande utformning inte stöd för att ge individuellt anpassade insatser till enskilda utan föregående behovsprövning.[57]

En anhörigkontakt är avsedd att stödja vissa anhöriga, som på grund av sina egna förhållanden, är i behov av ett mer individinriktat stöd. Utredningen bedömer därför, mot bakgrund av nu gällande lagstiftning, att insatsen anhörigkontakt faller inom ramen för det område som kräver att insatsen ska behovsprövas. En bedömning av behov av en anhörigkontakt medför således enligt dagens lagstiftning krav på utredning, bedömning, dokumentation, beslut och en rätt för den enskilde att överklaga ett negativt beslut. Utgångspunkten är således att en anhörigkontakt är en biståndsbedömd insats.

Utredningen bedömer dock att det bör finnas en möjlighet att erbjuda en anhörigkontakt utan biståndsbedömning om en kommun så önskar. Biståndsbedömningen kan medföra nackdelar då det riskerar att skapa administration som försvårar och fördröjer möjligheten för anhöriga att få stöd, sannolikt till liten nytta. Det skapar även kostnader för kommunerna. Utredningen noterar även att de kommuner som i dag erbjuder en motsvarande insats inte gör det med biståndsbedömning.

[56] 11 kap. 1 § och 4 kap. 1 § SoL. Det framgår även av 2 kap. 1 och 2 §§ kommunallagen (1991:900), KL, att kommuner ska behandla sina medlemmar lika, om det inte finns sakliga skäl för något annat. Likställighetsprincipen innebär att det inte, utan stöd i speciallag, är tillåtet för kommuner och landsting att särbehandla sina kommunmedlemmar eller grupper av kommunmedlemmar på annat än objektiv grund.
[57] RÅ 1991 ref. 61.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Utredningen anser att det är viktigt att stöd till anhöriga generellt sett är lätt tillgängligt. En behovsprövning som kräver en ansökan och utredning riskerar att påverka den enskildes möjlighet och villighet att söka stöd på ett negativt sätt. Vi anser också att kommunerna själva är kompetenta att bedöma vilka anhöriga som har störst behov av en anhörigkontakt. För att ge ett utrymme för flexibilitet för kommuner och för att främja tillgängligheten för enskilda anser utredningen därför att en anhörigkontakt ska kunna, om kommunen så önskar, erbjudas utan en individuell behovsprövning. Bestämmelsen om anhörigkontakt ska därför medge att insatsen kan erbjudas utan behovsprövning. Kommunerna kan då välja om de vill tillhandahålla insatsen med eller utan föregående individuell behovsprövning.

Om en kommun väljer att tillhandahålla en anhörigkontakt utan föregående individuell behovsprövning behöver kommunen fastställa riktlinjer för vilka personer med särskilt behov av stöd som kan erbjudas en anhörigkontakt. Om en person inte kan erhålla stödet inom ramen för kommunens riktlinjer, kan personen i stället ansöka om en anhörigkontakt på sedvanligt sätt och få saken utredd och prövad.

Utredningen noterar att det nu finns förslag om att fler insatser får tillhandahållas utan individuell behovsprövning i en lagrådsremiss om en ny socialtjänstlag.[58] Inriktningen för den nya socialtjänstlagen med ökade möjligheter till insatser utan behovsprövning har bidragit till vår bedömning av hur den nya bestämmelsen om anhörigkontakt ska utformas.

Innehållet i insatsen anhörigkontakt

Uppgifter för anhörigkontakten

En anhörigkontakt ska tillhandahålla individanpassad information och vägledning samt individanpassat stöd med att planera. Den anhörige har behov av vägledning och information, från olika aktörer, utifrån sin individuella situation. Det handlar om ett individuellt anpassat stöd som bygger på någon form av bedömning eller kartläggning av den enskildes situation och behov. Stödet som ges är ofta en kombination av stödjande samtal, information och vägledning.

[58] Lagrådsremiss – *En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter.*

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Anhörigkontakten ska kunna identifiera och informera den anhörige om relevanta frågeställningar som rör individens situation som anhörig. Det handlar bland annat om att informera om olika aktörers ansvar och vilka insatser som finns att tillgå för den anhörige eller personen som är sjuk eller har andra svårigheter.

Anhörigkontakten ska också kunna vägleda och hänvisa den anhörige till rätt instans eller på annat sätt förmedla kontakter med relevanta aktörer både inom och utanför kommunen. Det kan vara biståndshandläggare, hälso- och sjukvården, en statlig myndighet eller organisationer i civilsamhället beroende på vilken fråga det gäller. Stöd med att planera innebär att bistå den anhörige med att få överblick över sin situation och hjälpa till med att identifiera och prioritera åtgärder. Det kan till exempel innebära att anhörigkontakten stödjer den anhörige med att planera i vilket skede olika kontakter eller åtgärder behöver vidtas.

Stödet från en anhörigkontakt kan också vara mer konkret. Anhörigkontakten kan initiera möten och utgöra ett stöd för den anhörige vid sådana möten, till exempel med biståndshandläggare eller andra aktörer inom eller utanför kommunen. På så sätt kan anhörigkontakten både ha en vägledande och en stödjande funktion. Anhörigkontakten kan bidra till att den anhöriges behov och perspektiv lyfts fram i kontakten med olika aktörer.

Stödet från anhörigkontakten kan vara mer eller mindre omfattande. Det kan behöva pågå under en längre tidsperiod med flera återkommande kontakter. I andra situationer kan det vara tillräckligt med några få kontakter i ett visst skede. Det avgörande är att den anhörige har fått ett sådant stöd att hen på egen hand kan klara av att hantera sin situation på ett bättre sätt. På vilket sätt och hur fort detta kan uppnås kommer att variera från fall till fall.

Uppgifter utanför anhörigkontaktens mandat

Utredningen bedömer att en anhörigkontakt inte ska åta sig en ombudsfunktion. Anhörigkontakten ska således inte åta sig att vidta rättshandlingar åt den anhörige, eller åt den person som den anhörige hjälper. Utredningen bedömer att det inte är lämpligt, bland annat på grund av att anhörigkontakten utför uppgifter inom ramen för

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

offentlig verksamhet med krav på att vara saklig och opartisk.[59] Anhöriga som vill ansöka om insatser måste göra det på egen hand, även om de kan få information och stöd i hur man rent praktiskt gör det. Om den anhörige har formell rätt att företräda sin närstående, till exempel med stöd av en fullmakt, ska anhörigkontakten inte överta den typen av uppgifter från den anhörige.

Avsikten med en anhörigkontakt är inte heller att anhörigkontakten ska samordna de insatser som avser den närstående som är sjuk eller har andra svårigheter. Anhörigkontakten ska således inte överta sådana uppgifter som åligger andra liknande funktioner, som till exempel fast omsorgskontakt. Anhörigkontakten ska endast bistå den anhörige med sådan information och vägledning, så att den anhörige själv kan orientera sig och vidta de eventuella åtgärder som kan behövas.

Kompetens- och organisationsfrågor

För utförande av uppgifter inom socialtjänsten ska det finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet, enligt 3 kap. 3 § andra stycket SoL. Begreppen syftar inte bara på formell behörighet utan hänvisar också till ord som kvalifikation, kunskap, erfarenhet, förmåga, lärande och färdighet.[60]

Utredningen bedömer att kommunerna kan bedöma vilken kompetens en anhörigkontakt behöver för att kunna utföra sitt arbete med god kvalitet. Vi anser därför att det inte behöver ställas några särskilda krav på kompetens i lag eller förordning avseende vem som kan vara anhörigkontakt. Utredningen noterar att de personer som har motsvarande arbetsuppgifter i dag ofta arbetar inom verksamheter i kommunen som erbjuder anhörigstöd och de har till exempel en socionomutbildning, beteendevetenskaplig utbildning eller någon form av vård- eller omsorgsutbildning.

Utredningen bedömer att det är sannolikt att en anhörigkontakt kommer att finnas tillgänglig inom ramen för kommunens befintliga anhörigstöd. Det finns dock inget sådant krav. Kommunerna bör ha frihet att organisera denna typ av stöd på det sätt som de bedömer lämpligt, utifrån lokala förutsättningar och behov. Det innebär att kommuner inom ramen för sina lokala processer och rutiner kan ut-

[59] 1 kap. 9 § regeringsformen och 5 § förvaltningslagen (2017:900).
[60] Regeringens proposition 1996/97:124 *Ändring i socialtjänstlagen*, s. 48.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

forma på vilket sätt en anhörigkontakt ska erbjudas. Det är dock viktigt att det är tydligt för den anhörige vem eller vilka personer som är anhörigkontakt och på vilket sätt kontakterna kan ske.

Bestämmelsen innebär inte att kommunen måste erbjuda en anhörigkontakt inom den egna verksamheten. Insatsen kan också tillhandahållas genom avtal och köp av tjänster eller genom samverkan med organisationer och andra kommuner.

3.8.3 Bestämmelsen i socialtjänstlagen om stöd till anhöriga behöver förtydligas

Utredningens förslag: Bestämmelsen om socialnämndens skyldighet att erbjuda stöd till anhöriga i 5 kap. 10 § socialtjänstlagen förtydligas så att det framgår att anhöriga, förutom annat stöd, ska erbjudas information och vägledning.

Skälen för utredningens förslag

Det direkta stödet till anhöriga behöver förtydligas

Mycket av kommunernas anhörigstöd avser ett indirekt stöd till anhöriga i form av till exempel avlösning eller dagverksamhet. Denna form av stöd är mycket viktig och av stor betydelse för att avlasta anhöriga. Utredningen bedömer dock att anhöriga även är i behov av ett mer direkt stöd i form av bland annat information och vägledning.

I utredningen om behovet av en kontaktperson för anhöriga har utredningen sett att det finns ett generellt behov av att förtydliga stödet till anhöriga. Det stöd som i dag erbjuds av kommunerna varierar alltför mycket i utformning och omfattning. Anhörigkonsulenternas uppdrag och arbetsuppgifter kan skilja sig åt och möter därför inte alltid de behov som finns hos anhöriga. Anhöriga efterfrågar i stor utsträckning information och vägledning och de kan behöva hjälp med att få en överblick över sin situation. De kan också behöva stöd och hjälp att börja prioritera på ett sätt som underlättar för dem själva och personen de vårdar eller stödjer.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Bestämmelsen i 5 kap. 10 § SoL kan tolkas som att den främst avser det indirekta stödet som till exempel kan utgöras av avlösning eller dagverksamhet. Förarbetena till bestämmelsen anger dock att stödet kan innefatta till exempel information, kunskap och råd.[61] Utredningen anser att den nu gällande bestämmelsen i 5 kap. 10 § SoL om stöd till anhöriga inte är tillräckligt tydlig eller ändamålsenligt utformad för de behov som finns hos anhöriga. Utredningen föreslår därför att det av lagtexten i 5 kap. 10 § SoL ska framgå att anhöriga, förutom annat stöd, ska erbjudas information och vägledning.

Informationen kan till exempel bestå av information om vilka insatser kommuner erbjuder eller hur man ansöker om insatser eller förmåner från kommunen eller andra myndigheter. Det kan också avse information om relevant lagstiftning och vilket ansvar som olika aktörer har, som till exempel hälso- och sjukvården, skolan eller andra myndigheter. Det kan också avse vilket stöd som finns att tillgå från civilsamhället. Vägledningen kan bland annat syfta till att underlätta för anhöriga att orientera sig i och strukturera sin situation. Det kan till exempel handla om att anhöriga får hjälp med att prioritera och sortera vilka åtgärder som kan behövas i olika skeden, och att de blir hänvisade till rätt aktör i olika frågor.

Med annat stöd avses sådant stöd som vanligtvis erbjuds anhöriga. Det kan vara direkt stöd i form av individuella stödsamtal eller gruppverksamheter för anhöriga. Det kan även avse det indirekta stödet till anhöriga, som till exempel avlösning, korttidsboende eller dagverksamhet.

3.8.4 Hälso- och sjukvården behöver bli bättre på att ha ett anhörigperspektiv, samt informera och involvera anhöriga

Utredningens bedömning: Hälso- och sjukvårdens verksamheter behöver utveckla riktlinjer, rutiner och arbetssätt för att i ökad utsträckning uppmärksamma, informera och involvera anhöriga. Verksamheterna behöver integrera ett anhörigperspektiv i riktlinjer och i det praktiska arbetet, vilket förutsätter såväl kunskap, resurser som hållbara strukturer.

[61] Prop. 2008/09:82 s. 22.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Vi har tidigare redogjort för att anhöriga ofta har ett stort behov av information från hälso- och sjukvården. Utredningen har därför inom ramen för direktivet analyserat behovet och möjligheterna att förtydliga sjukvårdens ansvar för att informera och involvera anhöriga. Utredningen bedömer att det är svårt att uppnå ökad information och kunskap till anhöriga från hälso- och sjukvården genom ytterligare reglering. Bristerna handlar mer om kunskap, arbetssätt, prioriteringar och resurser. Vår bedömning är att det inom ramen för dagens lagstiftning finns stora möjligheter att informera och involvera närstående i patientens vård. Det måste dock ske utifrån patientens vilja att involvera sina anhöriga och befintliga regler om sekretess och tystnadsplikt. I de dialoger som utredningen haft lyfter dock många aktörer vikten av att hälso- och sjukvårdspersonalen informerar den enskilde om möjliga fördelar med att bjuda in anhöriga samt att det finns sätt för hälso- och sjukvården att lyssna och informera anhöriga utan att bryta mot reglerna om sekretess och tystnadsplikt. Det som kan behövas är främst rutiner och förhållningssätt som stödjer ett sådant arbetssätt.

Många regioner och vårdgivare erbjuder information, utbildning och kurser till patienter och närstående. Det kan till exempel handla om olika typer av diagnoser, om behandlingar samt råd och stöd i olika former. Information och utbildning till patienter eller deras anhöriga om deras hälsotillstånd är enligt vår bedömning en del av hälso- och sjukvårdens grundläggande uppgifter. Det kan dock variera i vilken utsträckning detta erbjuds. Det finns exempel där frågor om delaktighet för anhöriga har lösts på ett bra sätt. Inom rehabilitering, psykiatri och palliativ vård blir anhöriga ofta involverade i tidiga skeden. Enligt Socialstyrelsens underlag till nationell anhörigstrategi behöver hälso- och sjukvården dock bli bättre på att involvera anhöriga genom att i större utsträckning ha ett anhörigperspektiv i sina verksamheter.[62]

Sammantaget bedömer utredningen att hälso- och sjukvården behöver utveckla riktlinjer, rutiner och arbetssätt som i ökad utsträckning kan leda till att anhöriga får relevant information och involveras i den utsträckning de själva och patienten vill det. Utredningen bedömer att bland annat Socialstyrelsens senaste kunskapsstöd kan stödja ett sådant arbete. I kunskapsstödet anges det bland annat hur

[62] Socialstyrelsen, *Anhöriga som vårdar eller stödjer närstående äldre personer*, 2020, s. 114.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

verksamheter kan ha ett anhörigperspektiv utan att hindras av regler om sekretess eller tystnadsplikt.[63]

3.8.5 Förslag för att möjliggöra kartläggning, uppföljning och utvärdering av stödet till anhöriga bör genomföras

Utredningens bedömning: Socialstyrelsens förslag till uppföljningsområden och mått för uppföljning av anhörigperspektivet och stödet till anhöriga bör genomföras.

Skälen för utredningens bedömning

Socialstyrelsen har tidigare haft regeringens uppdrag att lämna ett förslag som möjliggör en kontinuerlig nationell uppföljning av anhörigperspektivet inom hälso- och sjukvården och omsorgen samt av det stöd som kommuner och regioner erbjuder anhöriga.[64] I uppdraget ingick det att utveckla såväl kvalitativa som kvantitativa metoder liksom indikatorer, mått och nyckeltal. Indikatorerna, måtten och nyckeltalen ska möjliggöra en könsuppdelad uppföljning när det gäller tillgänglighet, kvalitet och individanpassning och stödja den önskade inriktningen som beskrivs i anhörigstrategin. Socialstyrelsen redovisade uppdraget den 1 oktober 2023.[65]

Det har inte ingått i utredningens uppdrag att analysera skillnader i tillgång till stöd för anhöriga mellan olika delar av landet eller mellan olika grupper, som till exempel mellan kvinnor och män. Det finns dock underlag som tyder på att det finns skillnader i hur kvinnor och män bemöts, och skillnader i vilken mån de efterfrågar eller erbjuds stöd och hjälp som anhöriga. Däremot finns det inte lika mycket kunskap om varför skillnaderna finns. Utredningen bedömer att det även generellt sett behövs bättre förutsättningar för att kunna kartlägga, följa upp och utvärdera stödet till anhöriga. En sådan förutsättning är att det vidtas åtgärder för att genomföra och utveckla de för-

[63] Socialstyrelsen, *Integrera anhörigperspektivet inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten – Att förstå och möta anhörigas situation och behov*, 2023, s. 18 ff.
[64] S2022/02130 (delvis) *Uppdrag att följa upp anhörigperspektivet och stödet till anhöriga*.
[65] Socialstyrelsen, *Uppföljning av anhörigperspektivet och stöd till anhöriga. Ett förslag på uppföljningsområden och mått*, 2023.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

slag som Socialstyrelsen lämnat i sin rapportering av ovan nämnda regeringsuppdrag.

3.8.6 Uppdrag om anhörigas delaktighet i strategisk planering i kommunal vård och omsorg

Utredningens förslag: Regeringen bör ge Myndigheten för vård- och omsorgsanalys i uppdrag att ta fram ett kunskapsunderlag som analyserar och utvärderar brukares och anhörigas delaktighet och medverkan i den strategiska planeringen av kommunal vård och omsorg.

Skälen för utredningens förslag

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har tidigare utvärderat och analyserat patient- och närståendemedverkan i regionernas hälso- och sjukvård på en strategisk nivå. Dessa kunskaper ger beslutsfattare tillgång till värdefull information, till stöd för utvecklingen av regionernas hälso- och sjukvård.[66]

Utredningen bedömer att ett motsvarande kunskapsunderlag skulle behövas avseende medverkan från brukare, patienter och anhöriga avseende kommunal vård och omsorg. Det är viktigt att erfarenheter från brukare och anhöriga tas till vara i planering och utveckling av verksamheter. Kunskaperna behöver öka om hur brukare och anhörigas medverkan är organiserad och vilka effekter den kan ha på utformningen av kommunal vård och omsorg. Ökad kunskap på detta område kan bidra till vägledning och utveckling av kvalitet, säkerhet och effektivitet i kommunal vård och omsorg.

[66] Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, *En för alla – Erfarenheter av patientmedverkan i styrning och ledning av hälso- och sjukvården*, 2024, avsnitt 6.4.1.

4 Barn som är anhöriga – gällande rätt

4.1 Regler som särskilt berör barn som är anhöriga

4.1.1 Barnkonventionen

I november 1989 antog FN:s generalförsamling barnkonventionen. Sverige hade en framträdande roll i arbetet med att ta fram konventionen och var ett av de första länderna att ratificera den i juni 1990.[1] Konventionen trädde i kraft i Sverige den 2 september 1990.[2] Sedan den 1 januari 2020 är barnkonventionen inkorporerad i svensk rätt genom lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. Det innebär ett förtydligande av att domstolar och rättstillämpare ska beakta de rättigheter som följer av barnkonventionen.[3]

Barnrättskommittén har särskilt lyft fram fyra artiklar som i praxis har kommit att utgöra fyra grundläggande principer som är viktiga för genomförandet av konventionen. Dessa principer har bedömts som grundläggande för konventionen och fastställer i själva verket konventionens ändamål och syfte, nämligen att varje barn utan åtskillnad har mänskliga rättigheter (artikel 2 punkt 1) som ska garantera barnets liv och överlevnad (artikel 6), att alla beslutsfattare i första hand ska beakta vad som bedöms vara bäst för barnet vid alla beslut eller åtgärder som rör barn (artikel 3 punkt 1) och slutligen att barnet ska få uttrycka sina åsikter i alla frågor som berör det (artikel 12).

[1] Antagen av FN:s generalförsamling genom resolution 44/25 den 20 november 1989. Regeringens proposition 1989/90:107 *Om godkännande av FN-konventionen om barnets rättigheter*.
[2] SÖ 1990:20, prop. 1989/90:107, bet. 1989/90: SoU28 och rskr. 1989/90:350.
[3] Regeringens proposition 2017/18:186 *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter*, s. 180.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Förutom de grundläggande principerna i konventionen så är stora delar av barnkonventionen i övrigt relevant när det gäller barn som anhöriga, till exempel:

- artikel 5: vårdnadshavares ansvar,
- artikel 17: rätt till information,
- artikel 18: rätt till föräldrastöd,
- artikel 19: skydd mot övergrepp och våld,
- artikel 20: rätt till alternativ omvårdnad,
- artikel 23: barn med funktionsnedsättning,
- artikel 24: rätt till hälsa,
- artikel 28–29: rätt till utbildning, utbildningens syfte,
- artikel 31: rätt till vila och fritid.

Ett barnrättsbaserat synsätt utgör kärnan i barnkonventionen och innebär att varje barn ska ses som bärare av rättigheter. Ett sådant synsätt kräver att varje barn erkänns, respekteras och skyddas som rättighetsbärare med en individuell personlighet, egna behov och intressen och en personlig integritet. Barnets rätt att bli hört och få sina åsikter beaktade måste tillgodoses systematiskt i alla processer och barnets egenmakt och deltagande ska vara centralt i alla ärenden och beslut som berör barnet.[4] Vid alla åtgärder som rör barnet ska barnets bästa i första hand beaktas. Det gäller både barn som individer och som grupp. Ordet ”åtgärd” avser enligt barnrättskommittén inte bara beslut, utan även exempelvis handlingar och förfaranden.[5] Detta innebär till exempel att hälso- och sjukvården måste tillämpa principen om barns bästa enligt artikel 3 i barnkonventionen och 5 kap. 6 § HSL när de tillämpar bestämmelsen i 5 kap. 7 § HSL.

[4] Prop. 2017/18:186 s. 75.
[5] Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (CRC/C/GC/14) om barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa (artikel 3.1) p. 17, 22 och 23.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Om några särskilda artiklar i barnkonventionen

Artikel 12 – Barns delaktighet och rätt att uttrycka sin åsikt

Artikeln är särskilt viktig när det gäller barn som är anhöriga. Artikeln ska tillförsäkra barn delaktighet och möjligheten att bilda sina egna åsikter, samt rätten att fritt uttrycka sig i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Barnrättskommittén understryker den nära kopplingen mellan artikel 3 och 12. Den ena handlar om att förverkliga barnets bästa, den andra anger tillvägagångssättet för att lyssna till barnets eller barnens åsikter och beakta dem i alla frågor som rör barnet, inklusive bedömningen av barnets bästa. Det går, enligt kommittén, inte att tillämpa artikel 3 korrekt om kraven i artikel 12 inte uppfylls.[6]

För att barnet ska kunna uttrycka sin åsikt behöver flera förutsättningar vara uppfyllda. Information är avgörande för att skapa delaktighet och förutsättningar för att uttrycka sin mening. Med rätt information har barnet en möjlighet att sätta sig in i en fråga, bilda sig en uppfattning och uttala sig. För att barnet ska kunna förstå och kunna ta till sig informationen behöver den anpassas till barnets ålder, mognad och övriga förutsättningar.

Att alla barn har rätt att uttrycka sin mening betyder att varje barn har rätt att få information och erbjudas delaktighet i processer där de är berörda. Det ska ske på ett sätt och i en miljö som är anpassat för barnet. Att komma till tals och bli lyssnad på är en förutsättning för att barnet ska kunna få inflytande och i vissa fall själv bestämma i en fråga. Det är viktigt att poängtera att deltagandet är frivilligt från barnets sida. I vissa fall kan rätten att bli hörd utövas indirekt med hjälp av en företrädare.

Artikel 18 – Om föräldrars ansvar för barn samt statens ansvar att erbjuda stöd till föräldrar

I artikeln fastställs att båda föräldrarna har ett huvudansvar för ett barns uppfostran och utveckling. Artikeln handlar också om ansvarsfördelningen mellan ett barns föräldrar och staten. Föräldrarna och

[6] CRC/C/GC/14 p. 43.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

andra vårdnadshavare har huvudansvaret för sina barns uppfostran och utveckling och de ska låta sig vägledas av vad som är barnets bästa.

Genom artikeln ges staten också ett ansvar att stödja föräldrarna när de fullgör sitt föräldraansvar. För att garantera och främja de rättigheter som anges i konventionen ska en stat enligt artikel 18.2 ge lämpligt stöd till föräldrar och vårdnadshavare för att de ska kunna fullgöra sitt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Att föräldrar och vårdnadshavare ska ges stöd återkommer i flera artiklar i konventionen (till exempel artiklarna 19, 23, 24, 26 och 27). Enligt artikel 27 ska en stat, inom ramen för sina resurser, säkerställa att ett barn ges den levnadsstandard som krävs för barnets utveckling. Det ska göras genom att staten genom lämpliga åtgärder bistår föräldrar och andra som är ansvariga för ett barn.

4.1.2 Europakonventionen

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) innehåller skydd mot åtgärder från det allmännas sida. Europakonventionen gäller sedan 1995 som svensk lag.[7] Till konventionen hör även ett antal tilläggsprotokoll som utvidgar rättighetskatalogen. I konventionen finns bland annat bestämmelser om rätt till skydd för privat- och familjeliv, rätt till en rättvis rättegång och förbud mot diskriminering. Europakonventionen omfattar alla, således även barn och unga.

4.1.3 Föräldrabalken och vårdnadshavares ansvar för barn

Ett barns rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran stadgas i 6 kap. föräldrabalken (1949:381), FB. Ett barns vårdnadshavare har ansvar för barnets personliga förhållanden och ska se till att barnets behov av omvårdnad, trygghet och en god fostran blir tillgodosedda.[8] Av bestämmelserna i FB framgår det även att varje barn ska behandlas med aktning för sin person och egenart. I rätten till omvårdnad, trygghet och god fostran ingår, förutom att få sina materiella behov tillfredsställda, att få sina psykiska behov tillvaratagna. Av förarbet-

[7] Lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.
[8] 6 kap. 1 och 2 §§ FB. Se även artikel 5 och 18 i barnkonventionen.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

ena till bestämmelsen i föräldrabalken framgår bland annat att ett barn ska få leva i ett stabilt förhållande och känna sig behövd.[9]

Vårdnadshavarens beslutanderätt och barnets beslutandekompetens

Det är vårdnadshavarens ansvar att tillgodose barnets behov. Vårdnadshavaren har både rätt och skyldighet att bestämma över barnets personliga angelägenheter.[10] Utgångspunkten är att om barnet har två vårdnadshavare ska dessa utöva sina rättigheter och skyldigheter i förhållande till barnet tillsammans. Om en av vårdnadshavarna till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak är förhindrad att ta del i sådana beslut när det gäller vårdnaden som inte kan skjutas upp utan olägenhet, bestämmer den andre ensam. En av vårdnadshavarna får dock inte ensam fatta beslut av ingripande betydelse för barnets framtid, såvida inte barnets bästa uppenbarligen kräver det.[11]

I takt med barnets stigande ålder och utveckling ska vårdnadshavarna ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål. Det går inte att ange någon bestämd åldersgräns för när barn bör ha ett avgörande inflytande, utan en bedömning får göras i varje enskilt fall. Bedömningen av barnets så kallade beslutskompetens är beroende av frågans komplexitet, situationens karaktär samt varje barns individuella förutsättningar.[12]

Enligt 6 kap. 13 a § FB får även socialnämnden besluta att vissa åtgärder inom socialtjänsten får vidtas trots att barnets vårdnadshavare inte är överens, förutsatt att åtgärden krävs med hänsyn till barnets bästa. Enligt förarbetena ska det framgå att endast den ena vårdnadshavaren samtycker till den aktuella åtgärden till stöd för barnet för att bestämmelsen ska kunna tillämpas. Bestämmelsen tillämpas inte enbart när den andra vårdnadshavaren uttryckligen motsätter sig åtgärden utan även när den andra vårdnadshavaren håller sig undan eller annars väljer att inte medverka på ett sådant sätt att han eller hon får anses motsätta sig den. Bestämmelsen kan dock inte tillämpas om ingen av vårdnadshavarna samtycker till åtgärden.[13]

[9] Regeringens proposition 1981/82:168 *Om vårdnad och umgänge*, s. 59 och 60.
[10] 6 kap. 11 § FB.
[11] 6 kap. 13 § FB.
[12] 6 kap. 11 § FB och till exempel prop. 2012/13:10 s. 104.
[13] Regeringens proposition 2011/12:53 *Barns möjlighet att få vård* s. 26 f.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Vidare ska socialnämnden vid sitt beslut utgå från barnets bästa. I detta ligger en bedömning av vilket behov barnet har av insatsen och hur nödvändigt det är att socialnämnden ingriper. Det måste finnas ett påtagligt och tydligt behov i det enskilda fallet. Av förarbetena framgår det att det till exempel kan vara motiverat att barnet relativt tidigt får en kontaktperson om det bedöms hejda en utveckling mot en situation som skulle kräva mer ingripande åtgärder. Undantagsbestämmelsen i 6 kap. 13 a § FB är begränsad till vissa åtgärder till stöd för barnet, bland annat behandling under öppna former och kontaktperson som ges med stöd av 4 kap. 1 § SoL. Placeringar utanför det egna hemmet omfattas inte.[14]

6 kap. 13 a § FB saknar en nedre åldersgräns, till skillnad från regleringen i 3 kap. 6 a § socialtjänstlagen om öppna insatser utan vårdnadshavarens samtycke.

Föräldraskapsstöd

Lagstiftningen bygger på utgångspunkten att föräldrarna är bäst lämpade att ta hand om barnet och se till barnets bästa. Föräldrar har dock olika förutsättningar att tillgodose sina barns behov, och ibland har barn behov som är svåra för föräldrar att tillgodose på egen hand.

Föräldraskapsstöd är olika insatser, aktiviteter och verksamheter riktade till föräldrar där syftet är att stärka föräldraförmågan och relationen mellan föräldrar och barn. Ett tidigt och brett generellt föräldrastöd kan förebygga framtida problem hos barnet, både sociala och hälsorelaterade problem. Stöd till föräldrar kan ges i många olika former och på olika nivåer, till exempel genom kommunernas socialtjänster och regionernas hälso- och sjukvård. Föräldraskapsstödet är dock inte lagreglerat. Det är således upp till varje kommun och region att själva besluta om och i vilken form de vill erbjuda stöd till föräldrar.[15]

Enligt barnkonventionen artikel 5 har vårdnadshavare ett ansvar för att tillgodose barnets behov, och även ett ansvar för att barnet ska få tillgång till sina rättigheter. Att söka stöd kan vara ett sätt för vårdnadshavarna att kunna uppfylla det ansvar som åligger dem. Samhället har därför en viktig uppgift i att vid behov ge föräldrarna stöd

[14] Prop. 2011/12:53, s. 26 f.
[15] SOU 2020:63, *Barnkonventionen och svensk rätt*, *volym II*, s. 769 ff.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

under barnets hela uppväxt. Ett tidigt och brett generellt föräldrastöd kan förebygga framtida hälsorelaterade och sociala problem hos barnet. Enligt barnkonventionen ska staterna ansvara för att ge föräldrar stöd så att de kan ta sitt vårdnadsansvar.[16]

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, MFoF, är den statliga myndighet som ska bedriva och främja ett kunskapsbaserat arbete och ansvara för kunskapsförmedling av förebyggande insatser avseende föräldraskapsstöd.

4.1.4 Socialtjänstlagen

Socialnämndernas generella ansvar för barn

Vid sidan av föräldrarna har samhället en viktig uppgift i att stödja och vid behov komplettera föräldrarna för att ge ett barn skydd och stöd under uppväxten. När vårdnadshavare inte kan ta sitt ansvar för ett barn fullt ut träder socialnämndens ansvar in för att stödja och skydda barn som riskerar en ogynnsam utveckling. Enligt 5 kap. 1 § SoL ska socialnämnden verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden. Socialnämnden ska enligt samma bestämmelse också bland annat

- bedriva uppsökande verksamhet och annat förebyggande arbete för att hindra att barn och unga far illa,
- med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och unga som visar tecken på ogynnsam utveckling, och
- i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och unga som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om barnets eller den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet.

Socialtjänstens verksamhet bygger på frivillighet och respekt för människors självbestämmanderätt och integritet. Insatser ska i första hand ges med samtycke och utformas och genomföras tillsammans med föräldrar och barn.[17] Socialnämnden har dock befogenhet att besluta om vissa åtgärder även om barn eller vårdnadshavare inte samtycker. Det gäller till exempel socialtjänstens möjlighet att inleda en utred-

[16] Artikel 5 och 18 i barnkonventionen.
[17] 1 kap. 1 § och 3 kap. 5 § SoL och 1 § LVU.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

ning till ett barns skydd eller stöd. Socialnämnden kan även i vissa fall vidta åtgärder mot ett barns, en vårdnadshavares eller en ung persons vilja.[18]

Öppna insatser utan samtycke från vårdnadshavaren

Det kan finnas olika situationer där föräldrar av olika skäl inte samtycker till insatser för barnet samtidigt som till exempel kriterierna för ett omhändertagande enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, inte är uppfyllda. Föräldrarna kan ha en egen problematik i form av exempelvis ett beroende, psykisk ohälsa eller en vårdnadskonflikt som gör att de inte kan se att barnet har behov av stöd. Det finns även barn som inte kontaktar socialtjänsten eftersom de vet att deras föräldrar skulle säga nej till ett visst stöd. Öppna insatser utan samtycke från vårdnadshavaren kan öka möjligheterna för barn att på egen hand ta del av stöd och hjälp.[19]

Enligt 3 kap. 6 a § SoL får socialnämnden besluta om öppna insatser till ett barn som har fyllt 12 men inte 15 år utan vårdnadshavarens samtycke, om det bedöms lämpligt och barnet samtycker till insatsen. För ett barn som har fyllt 15 år får nämnden besluta om öppna insatser även utan vårdnadshavarens samtycke, om det är lämpligt och barnet begär eller samtycker till det.

Öppna insatser avser insatser som ges till barn och unga som bor i det egna hemmet. Öppna insatser kan även ges till barn och unga som bor i familjehem, HVB eller stödboende. Öppna insatser beviljas med stöd av 4 kap. 1 § SoL. Öppna insatser kan avse kontaktpersoner, kontaktfamiljer, stöd- och behandlingsinsatser som ges av yrkesverksamma eller förebyggande insatser som riktar sig till individer och grupper. Placeringar utanför hemmet omfattas inte av begreppet.

Bestämmelsen kompletterar bestämmelsen om kontaktperson, kontaktfamilj och särskilt kvalificerad kontaktperson i 3 kap. 6 b § SoL. I 3 kap. 6 b § SoL regleras socialnämndens förutsättningar för att utse en kontaktperson, kontaktfamilj och en särskilt kvalificerad kontaktperson. För ett barn som inte har fyllt 12 år får en kontaktperson eller en särskilt kvalificerad kontaktperson utses endast om

[18] 1 § LVU.
[19] Regeringens proposition 2022/23:64 *En sänkt åldersgräns för öppna insatser till barn utan vårdnadshavares samtycke s.* 13.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

barnets vårdnadshavare begär eller samtycker till det. När det gäller ett barn som har fyllt 12 men inte 15 år får en kontaktperson eller en särskilt kvalificerad kontaktperson utses om barnets vårdnadshavare begär eller samtycker till det eller, om sådant samtycke saknas, om det är lämpligt och barnet samtycker till det. För ett barn som har fyllt 15 år får en kontaktperson eller en särskilt kvalificerad kontaktperson utses endast om det är lämpligt och barnet begär eller samtycker till det. Öppna insatser utan vårdnadshavarens samtycke omfattar dock inte kontaktfamilj.

Socialnämndens ansvar för barn som är anhöriga enligt socialtjänstlagen

Enligt 5 kap. 10 § SoL ska socialnämnden erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionshinder. Bestämmelsens nuvarande lydelse har gällt sedan 2010. Bestämmelsen omfattar inte uttryckligen barn och i förarbetena till bestämmelsen sägs inget om huruvida barn omfattas av kommuners skyldighet att ge stöd till anhöriga, även om de inte uttryckligen utesluts.[20] Kommuner tolkar bestämmelsen olika. En del kommuner har gjort tolkningen att barn inte omfattas av bestämmelsen, ibland med hänvisning till att barn inte ska ansvara för att utföra vård- eller stödinsatser gentemot sina föräldrar.

Det finns också andra bestämmelser i socialtjänstlagen som handlar om ansvar för stöd till barn som är brottsoffer eller att barnen är närstående till någon som utsatts för våld. Enligt 5 kap. 11 § ska socialnämnden verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Socialnämnden ansvarar också för att ett barn, som utsatts för brott, och dennes närstående får det stöd och den hjälp som de behöver. Slutligen ska socialnämnden också enligt samma bestämmelse särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvara för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver.

[20] Jfr prop. 2008/09:82, se bland annat s. 20 ff. och 37 f.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Socialnämndens ansvar för våldsutsatta barn

När det gäller barn som kan vara i behov av skydd eller stöd har socialnämnden ett långtgående utredningsansvar.[21] Om nämnden får kännedom om ett barn kan vara våldsutsatt eller kan ha bevittnat våld ska nämnden genast göra en bedömning av om barnet eller den unge är i behov av omedelbart skydd.[22] Uppgifter som våldsutsatthet är i regel en sådan omständighet som medför att nämnden inleder en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL. Vid en utredning som rör ett barns skydd eller stöd får nämnden konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs.[23]

I ett ärende som gäller ett våldsutsatt barn eller ett barn som bevittnat våld bör socialnämnden, med anledning av våldet, bland annat utreda barnets behov av stöd och hjälp akut, inklusive vård eller boende i ett annat hem än det egna.[24] Barnet kan ha behov av öppna insatser till exempel krissamtal. Barnet kan också behöva bo utanför hemmet om det finns ett skyddsbehov som måste tillgodoses. En placering utanför hemmet kan ske med stöd av SoL eller LVU. I vissa fall kan ett omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU bli aktuellt. Ett beslut om akuta hjälpinsatser kan även behöva tas under pågående utredning.

På lång sikt kan barnet behöva stödinsatser både från socialtjänsten och andra aktörer för att kunna bearbeta sina upplevelser. Vissa barn som utvecklat en egen problematik utifrån våldsupplevelsen, till exempel PTSD eller beteendeproblem kan behöva hjälp från hälso- och sjukvården. Barn som är aktuella inom socialtjänsten har många gånger behov av insatser från olika myndigheter och verksamheter. Därför behöver socialtjänsten ha en god samverkan med exempelvis förskolan, skolan och hälso- och sjukvården.[25]

[21] Prop. 2012/13:10, s. 55.
[22] 11 kap. 1 a § första stycket SoL.
[23] 11 kap. 2 § SoL.
[24] Allmänna råd till 11 kap. 1 § SoL i 5 kap. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2022:39) om våld i nära relationer.
[25] Socialstyrelsen, *Våld i nära relationer – Handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården*, 2023, s. 106 ff.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Föreskrifter

Det finns flera föreskrifter som berör socialtjänstens ansvar för barn. Här beskrivs de som har störst relevans för utredningens uppdrag.

Socialstyrelsens föreskrifter om systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9)

Enligt 3 kap. 3 § SoL ska kvaliteten i verksamheten systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete anger mer i detalj hur detta ska ske. Föreskrifterna ska även tillämpas i arbetet med att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra kvaliteten i sådan verksamhet som omfattas av den bestämmelsen.

Enligt 3 kap. 1 § i föreskrifterna ska den som bedriver socialtjänst ansvara för att det finns ett ledningssystem för verksamheten. Ledningssystemet ska användas för att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra verksamhetens kvalitet.[26] Den som bedriver socialtjänst ska med stöd av ledningssystemet planera, leda, kontrollera, följa upp, utvärdera och förbättra verksamheten.[27]

Enligt 4 kap. 2–4 §§ ska den som bedriver socialtjänst identifiera, beskriva och fastställa de processer i verksamheten som behövs för att säkra verksamhetens kvalitet. Därefter ska den som bedriver socialtjänst i varje process identifiera de aktiviteter som ingår, och bestämma aktiviteternas inbördes ordning. För varje aktivitet ska den som bedriver socialtjänst vidare utarbeta och fastställa de rutiner som behövs för att säkra verksamhetens kvalitet. Rutinerna ska dels beskriva ett bestämt tillvägagångssätt för hur en aktivitet ska utföras, dels ange hur ansvaret för utförandet är fördelat i verksamheten.

Socialstyrelsens föreskrifter om våld i nära relationer

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2022:39) om våld i nära relationer riktar sig till socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården. Enligt 6 kap. 3 § ska socialnämnden er-

[26] Kvalitet definieras i 2 kap. 1 § SOSFS 2011:9 som att en verksamhet uppfyller krav enligt lagar och förskrifter om socialtjänst och beslut som har meddelats med stöd av sådana föreskrifter.
[27] 3 kap. 2 § SOSFS 2011:9.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

bjuda ett våldsutsatt barn och ett barn som bevittnat våld insatser, akut och på kort och lång sikt, med utgångspunkt i barnets behov av

- skydd,
- råd och stöd, och
- vård och behandling.

Nämndens utredning, inklusive den aktuella riskbedömningen, ska ligga till grund för bedömningen av vilka insatser som ska erbjudas. Enligt allmänna råd till föreskrifterna bör socialnämnden erbjuda barnets föräldrar och andra till barnet närstående råd och stöd med utgångspunkt i barnets behov.

4.1.5 Hälso- och sjukvårdslagen och patientsäkerhetslagen

Hälso- och sjukvården har enligt lagstiftningen ett särskilt ansvar för att uppmärksamma och stödja barn som är anhöriga. Enligt 5 kap. 7 § HSL ska ett barns behov av information, råd och stöd särskilt beaktas om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med

1. har en psykisk störning eller en psykisk funktionsnedsättning,
2. har en allvarlig fysisk sjukdom eller skada,
3. har ett missbruk av alkohol, annat beroendeframkallande medel eller spel om pengar, eller
4. utsätter eller har utsatt barnet eller en närstående till barnet för våld eller andra övergrepp.

Detsamma gäller om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med oväntat avlider. I 6 kap. 5 § PSL anges motsvarande ansvar för hälso- och sjukvårdspersonalen att särskilt beakta ett barns behov av information, råd och stöd, dock med undantag för spel om pengar,

Dessa bestämmelser trädde i sin ursprungliga lydelse i kraft den 1 januari 2010. När bestämmelserna infördes omfattade skyldigheten att särskilt beakta barnets behov av råd, stöd och information endast situationerna om barnets förälder eller någon annan vuxen som bar-

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

net varaktigt bor tillsammans med har en psykisk störning eller psykisk funktionsnedsättning, en allvarlig fysisk sjukdom eller skada eller ett missbruk av alkohol eller annat beroendeframkallande medel. Skyldigheten gällde även om den vuxne oväntat avlider.[28] Bestämmelserna infördes bland annat mot bakgrund av att primärvården och specialistpsykiatrin inte uppmärksammade barns situation i tillräcklig omfattning. Regeringen ansåg att insatser riktade till barn är prioriterade och att det är varje barns rättighet att bli uppmärksammad och få det stöd och den hjälp som han eller hon är i behov av i en sådan utsatt situation.[29]

Senare har även spel om pengar lagts till i 5 kap. 7 § andra stycket 3 HSL.[30] Det gjordes mot bakgrund av att barn kan ha liknande behov av stöd till följd av en förälders spelmissbruk, som vid missbruk av alkohol och andra beroendeframkallande medel.[31]

Det har därefter införts ytterligare en ny punkt i 5 kap. 7 § första stycket 4 HSL och 6 kap. 5 § andra stycket 4 PSL. De lagändringarna avser situationen om barnets förälder, eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med, utsätter eller har utsatt barnet eller en närstående till barnet för våld eller andra övergrepp.[32] Även dessa ändringar skedde mot bakgrund av att barn som upplever våld i hemmet kan ha liknande behov av att få information, råd och stöd som vid de redan uppräknade situationerna.[33]

Enligt förarbetena avses med barn i detta sammanhang detsamma som i socialtjänstlagen, det vill säga varje människa under 18 år (1 kap. 2 § SoL). Vidare avses med förälder barnets biologiska förälder eller adoptivförälder. Någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med kan exempelvis vara en styvförälder eller en familjehemsförälder. Det är, enligt förarbetena, således fråga om en person som har den faktiska omsorgen om barnet.[34]

Av förarbetena framgår att informationen, råden och stödet måste anpassas efter barnets ålder och mognad. Det framgår även att principen om barnets bästa ibland kan innebära att någon information inte alls ska lämnas eller först efter en viss tid.[35]

[28] Prop. 2008/09:193 s. 29.
[29] Prop. 2008/09:193 s. 11.
[30] Lagändringen trädde i kraft den 1 januari 2018.
[31] Prop. 2016/17:85 s. 34.
[32] Lagändringen trädde i kraft den 1 augusti 2021.
[33] Prop. 2020/21:163 s. 24.
[34] Prop. 2008/09:193 s. 29.
[35] Prop. 2008/09:193 s. 29.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Föreskrifter

Här beskrivs några föreskrifter som gäller för vårdgivare och som har störst relevans för utredningens uppdrag.

Socialstyrelsens föreskrifter om systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9)

Enligt 5 kap. 4 § HSL ska kvaliteten i verksamheten systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete anger mer i detalj hur detta ska ske. Föreskrifterna ska även tillämpas i det systematiska patientsäkerhetsarbetet som vårdgivare ska bedriva enligt 3 kap. PSL.

Enligt 3 kap. 1 § SOSFS 2011:9 ska vårdgivaren ansvara för att det finns ett ledningssystem för verksamheten. Ledningssystemet ska användas för att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra verksamhetens kvalitet.[36] Vårdgivaren ska med stöd av ledningssystemet planera, leda, kontrollera, följa upp, utvärdera och förbättra verksamheten.[37]

Enligt 4 kap. 2–4 §§ SOSFS 2011:9 ska vårdgivaren identifiera, beskriva och fastställa de processer i verksamheten som behövs för att säkra verksamhetens kvalitet. Vårdgivaren ska därefter i varje process identifiera de aktiviteter som ingår, och bestämma aktiviteternas inbördes ordning. För varje aktivitet ska vårdgivaren vidare utarbeta och fastställa de rutiner som behövs för att säkra verksamhetens kvalitet. Rutinerna ska dels beskriva ett bestämt tillvägagångssätt för hur en aktivitet ska utföras, dels ange hur ansvaret för utförandet är fördelat i verksamheten.

Föreskrifterna ställer således krav på vårdgivare att ha de processer och rutiner som krävs för att verksamheten ska uppfylla kravet på att barns behov av information, råd och stöd särskilt ska beaktas. Dessa processer och rutiner kan närmare precisera hur information ska ges till föräldrar och barn, hur stöd ska erbjudas och andra åtgärder som bedöms nödvändiga.

[36] Kvalitet definieras i 2 kap. 1 § SOSFS 2011:9 som att en verksamhet uppfyller krav enligt lagar och förskrifter om hälso- och sjukvård och beslut som har meddelats med stöd av sådana föreskrifter.
[37] 3 kap. 2 § SOSFS 2011:9.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Socialstyrelsens föreskrifter om våld i nära relationer

I Socialstyrelsens föreskrifter (HSLF-FS 2022:39) om våld i nära relationer regleras hälso- och sjukvårdens ansvar för barn som är anhöriga särskilt. Av 7 kap. 4 § HSLF-FS 2022:39 framgår att vårdgivaren ska fastställa rutiner för hur barns behov av information, råd och stöd enligt 5 kap. 7 § HSL och 6 kap. 5 § PSL ska beaktas. När rutinerna tas fram bör vårdgivaren till exempel ta hänsyn till:

- vilken slags information, råd och stöd som ska ges till barnet,
- i vilken situation informationen kan ges,
- hur informationen kan anpassas efter barnets behov, ålder, mognad och särskilda förutsättningar, till exempel om barnet utsätts för hedersrelaterat våld eller om barnet har en funktionsnedsättning.[38]

4.1.6 Regler avseende elevhälsan

Enligt 2 kap. 25 § första stycket skollagen (2010:800) ska det finnas elevhälsa för eleverna i de olika skolformerna. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser och ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande samt stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål. Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal. Inom elevhälsan ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Av förarbetena framgår det att huvudmannen själv avgör omfattningen av och inriktningen på personalens sammansättning och kompetens utifrån lokala behov och förutsättningar.[39]

Skolhuvudmannen är i egenskap av vårdgivare skyldig att följa hälso- och sjukvårdslagstiftningen. Personal inom elevhälsan omfattas av bestämmelser i patientsäkerhetslagen och hälso- och sjukvårdslagen om de till exempel har legitimation för ett yrke inom hälso- och sjukvården eller biträder en legitimerad yrkesutövare vid hälso- och sjukvård av patienter. Det innebär alltså att bestämmelserna i 5 kap. 7 §HSL och 6 kap. 5 § PSL om att barn som har föräldrar med

[38] Socialstyrelsen, Meddelandeblad *Nya föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer* (Nr 3/2022) s. 10.
[39] Prop. 2009/10:165 s. 657.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

till exempel allvarlig sjukdom eller beroende även ska uppmärksammas inom elevhälsan.

4.2 Regler avseende personalens kompetens

Den reglering som finns om personalens kompetens inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården är delvis generell och omfattar all personal oavsett om de arbetar med vuxna eller barn. I synnerhet inom socialtjänsten finns det dock regelverk som särskilt reglerar krav avseende personalens kompetens när de på något sätt arbetar med barn, antingen som handläggare eller om personalen utför insatser som avser barn. I detta avsnitt redogör vi dels för de generella reglerna om personalens kompetens, dels för de specifika regler som avser handläggning av ärenden som avser barn som vi bedömer som relevanta. Redovisningen är dock inte heltäckande. När det gäller utförande av insatser inom socialtjänsten finns det ibland särskilda regler som är specifika för vissa typer av verksamheter. Dessa regelverk redovisas inte här.

Kompetens hos personal inom socialtjänsten

Enligt 3 kap. 3 § första stycket SoL ska insatser inom socialtjänsten vara av god kvalitet. För utförande av uppgifter inom socialtjänsten ska det, enligt andra stycket i samma bestämmelse, finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet. Regleringen i andra stycket syftar till att framhålla hur viktigt det är att upprätthålla en hög kompetens och välja personer med lämplig bakgrund och personlighet för yrken inom socialtjänsten.[40] Frågan om kompetens och kompetensutveckling är enligt förarbetena av central betydelse för socialtjänstens möjligheter att erbjuda insatser av god kvalitet. Det ligger även i sakens natur att socialtjänsten med sina vitt skilda uppgifter behöver personal med skiftande utbildning och erfarenhet.[41]

I förarbeten till bestämmelsen i SoL anförs om begreppet kompetens att det är mångtydigt och kan ha olika betydelse i olika sammanhang. I allmän mening handlar det om förmåga att klara de olika krav som ställs i en viss organisation och i en viss verksamhet. Begreppet syftar inte bara på formell behörighet utan hänvisar också

[40] Prop. 1996/97:124 s. 51.
[41] Prop. 1996/97:124 s. 48.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

till ord som kvalifikation, kunskap, erfarenhet, förmåga, lärande och färdighet. Beroende på omständigheterna kan någon aspekt av kompetens överväga en annan. Regeringen framhöll även i förarbetena att samhället förändras i allt snabbare takt vilket påverkar inriktningen av socialtjänstens uppgifter och ansvarsområde. Kompetensutveckling måste därför ske ute i verksamheten och vara en integrerad del i en ständigt pågående underhålls- och förnyelseprocess.[42]

I LSS finns motsvarande bestämmelser om kvalitet som även betonar vikten av medarbetarnas kompetens. Enligt 6 § LSS ska verksamhet enligt lagen bland annat vara av god kvalitet och det ska finnas den personal som behövs för att ett gott stöd och en god service och omvårdnad ska kunna ges.

Socialstyrelsen har i fråga om personal inom vissa verksamhetsområden utfärdat allmänna råd som vägledning för tillämpningen av ovannämnda bestämmelser. Ibland avser de allmänna råden personal som utför insatser inom socialtjänsten, ibland avser de personal som handlägger ärenden. Några relevanta rekommendationer i sammanhanget avseende handläggande personal finns i Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2008:32) om personalens kompetens vid handläggning och uppföljning av ärenden som avser personer med funktionshinder. I Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2022:39) om våld i nära relationer finns rekommendationer om personalens kunskap om våld och andra övergrepp.

Vissa uppgifter inom socialtjänstens barn- och ungdomsvård

Utöver den generella bestämmelsen om personalens kompetens finns i 3 kap. 3 a § andra stycket SoL krav på lägsta utbildningsnivå för dem som utför vissa uppgifter inom socialtjänstens barn- och ungdomsvård. Det gäller bedömning av om utredning ska inledas, utredning och bedömning av behovet av insatser eller andra åtgärder, samt uppföljning av beslutade insatser. Vid utförandet av sådana uppgifter ska socialnämnden använda handläggare som har avlagt svensk socionomexamen eller annan relevant examen på minst grundnivå i högskolan. Vad som anses vara en annan relevant examen på grundnivå regleras i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om

[42] Prop. 1996/97:124 s. 48.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

(HSLF-FS 2017:79) behörighet att utföra vissa arbetsuppgifter i socialtjänstens barn och ungdomsvård.

Kompetens hos personal i hälso- och sjukvården

Enligt 5 kap. 1 § HSL ska hälso- och sjukvårdsverksamhet bedrivas så att kraven på en god vård uppfylls. Vården ska därmed särskilt tillgodose patientens behov av trygghet, kontinuitet och säkerhet. Vården ska också bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet, främja goda kontakter mellan patienten och hälso- och sjukvårdspersonalen och ha en god hygienisk standard. Där det bedrivs hälso- och sjukvårdsverksamhet ska det vidare finnas den personal som behövs för att god vård ska kunna ges (5 kap. 2 § HSL). Kravet på att vården ska vara av god kvalitet och tillgodose patientens behov av trygghet innebär att hälso- och sjukvården ska bedrivas av personal med adekvat utbildning.[43] Personalens antal eller kompetens har dock inte ansetts kunna anges generellt utan vad som är behövligt får avgöras från fall till fall.[44]

Som hälso- och sjukvårdspersonal räknas bland annat den som har legitimation för ett yrke inom hälso- och sjukvården och den som är verksam vid sjukhus och andra vårdinrättningar och som medverkar i hälso- och sjukvård av patienter. Även den som i annat fall vid hälso- och sjukvård av patienter biträder en legitimerad yrkesutövare räknas som hälso- och sjukvårdspersonal.[45] All hälso- och sjukvårdspersonal ska utföra sitt arbete i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet och är skyldiga att bidra till att hög patientsäkerhet upprätthålls.[46] Den som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen bär själv ansvaret för hur han eller hon fullgör sina arbetsuppgifter. Det innebär dock ingen inskränkning i vårdgivarens ansvar.[47] Vårdgivaren ska bland annat planera, leda och kontrollera verksamheten på ett sätt som leder till att kravet på god vård i hälso- och sjukvårdslagen upprätthålls.[48]

[43] Prop. 1981/82:97 s. 116.
[44] Regeringens proposition 1995/96:176 *Förstärkt tillsyn över hälso- och sjukvården*, s. 103.
[45] 4 kap. 1 § PSL.
[46] 6 kap. 1 § och 6 kap. 4 § PSL.
[47] 6 kap. 2 § PSL.
[48] 3 kap. 1 § PSL.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

När personal inom elevhälsans medicinska insatser utför hälso- och sjukvårdsåtgärder så omfattas de av samma kompetenskrav som annan hälso- och sjukvårdspersonal. Läs mer om regleringen av elevhälsan i avsnitt 4.1.6.

4.2.1 Kort om regleringen av innehållet i vissa högskoleutbildningar

Universitet och högskolors verksamhet regleras i huvudsak genom högskolelagen (1992:1434) och högskoleförordningen (1993:100). I högskolelagens regleras bland annat grundläggande mål för verksamheten. Bland annat ska universitet och högskolor bedriva utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet.[49] Högskoleförordningen kompletterar bestämmelserna i högskolelagen. I en bilaga till högskoleförordningen finns en examensordning, där det anges vilka examina som får avläggas samt de mål om kunskaper och förmågor som ska uppnås för respektive examen. Utifrån de examensmål som anges i högskoleförordningen kan varje lärosäte självt utforma det mer specifika innehållet i ett utbildningsprogram i en utbildningsplan.

I den handläggande verksamheten inom socialtjänsten arbetar olika typer av handläggare som oftast har någon form av högskoleexamen eller högskoleutbildning. En vanligt förekommande högskoleexamen inom socialtjänsten är socionomexamen. Det är dock endast avseende handläggning av vissa typer av barnärenden som det krävs att man har en socionomexamen. Många biståndshandläggare eller andra typer av handläggare kan således ha andra typer av utbildningar, till exempel en högskoleutbildning med beteendevetenskaplig inriktning.

Socionomprogrammet styrs av de examensmål som anges i högskoleförordningen, och programmet innehåller ämnen som är viktiga för det sociala arbetet exempelvis sociologi, juridik, psykologi och kunskap om forskning inom socialt arbete. Även i fråga om till exempel läkarprogrammet och sjuksköterskeprogrammet styrs innehållet i utbildningar ytterst av de examensmål som beskrivs i högskoleförordningen.

[49] 1 kap. 4 § högskolelagen.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Inom hälso- och sjukvården arbetar främst legitimerad personal som till exempel läkare och sjuksköterskor, personal med skyddad yrkestitel såsom undersköterskor samt annan personal som till exempel vårdbiträden. Innehållet i utbildningarna avseende de legitimerade yrkena som till exempel läkare och sjuksköterska styrs även de av de examensmål som anges i högskoleförordningen, samt av hur lärosätena har utformat utbildningsplanerna för de olika programmen.[50]

[50] 6 kap. 13, 16 och 17 §§ högskoleförordningen, samt bilaga 2 till högskoleförordningen.

5 Barn som är anhöriga

5.1 Vilka barn är anhöriga?

Barn är precis som vuxna anhöriga och påverkas av sina anhörigas livssituation och mående. Begreppet barn som anhöriga inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården har sitt ursprung i den lagstiftning som började gälla 2010 om att hälso- och sjukvården ska uppmärksamma barns behov av information, råd och stöd i vissa situationer. Situationerna avser till exempel när den vuxne personen, oftast en förälder, har en psykisk eller fysisk sjukdom, ett skadligt bruk eller beroende eller oväntat avlider. Enligt lagtexten i HSL och PSL omfattas även barn som lever i familjer där det förekommer våld i denna grupp.[1]

Barn som är anhöriga är ingen ny grupp för socialtjänsten. Det är dock inte alla barn som är anhöriga som kommer i kontakt med socialtjänsten. Det beror dels på att situationerna kan skifta i allvar och svårighetsgrad. En del situationer uppstår akut och kan vara tillfälliga, medan andra barn kan påverkas mer eller mindre under hela sin uppväxt. En del familjer klarar av att hantera svåra situationer på egen hand, eller med stöd av sitt nätverk. I andra fall kan det handla om att socialtjänsten av olika skäl aldrig får veta att barnen har behov av stöd, hjälp eller skydd. En del av dessa barn kommer i kontakt med socialtjänsten om de är i akut behov av skydd, om föräldrarnas omsorgsförmåga brister eller om barnen utsätts för våld. Det kan också handla om situationer där barnen själva uppvisar olika tecken på att inte må bra som ger upphov till oro. När barnen själva är utsatta för våld eller tvingas bevittna våld i familjen är de främst brottsoffer. Situationen försvåras dock när det är deras föräldrar eller andra

[1] I lagtexten anges ”…har en psykisk störning eller en psykisk funktionsnedsättning, har en allvarlig fysisk sjukdom eller skada, har ett missbruk av alkohol, annat beroendeframkallande medel eller spel om pengar, eller utsätter eller har utsatt barnet eller en närstående till barnet för våld eller andra övergrepp, oväntat avlider.”

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

anhöriga som utsätter dem för våldet. Det innebär en särskild utsatthet.

Oavsett situation är det viktigt att barnen får tillgång till stöd, hjälp och skydd om de behöver det. I detta kapitel kommer vi beskriva hur barn generellt påverkas av att vara anhöriga och vilka behov dessa barn kan ha. Vi kommer också redovisa hur hälso- och sjukvården, socialtjänsten och andra aktörer i dag arbetar med barn som anhöriga, samt vilka svårigheter och brister vi ser. Slutligen redovisas våra överväganden och förslag.

5.2 Barn påverkas av vuxnas svårigheter

När föräldrar eller andra vuxna i familjen har allvarliga svårigheter påverkas hela familjen. Skadligt bruk och beroende, allvarlig sjukdom eller skada, psykisk ohälsa, funktionsnedsättningar eller våld och dödsfall får alltid konsekvenser för de anhöriga – i större eller mindre utsträckning. Barn är särskilt sårbara, av flera olika skäl, och de riskerar att påverkas negativt på olika sätt. De påverkas bland annat av oro, förändringar i vardagen och ibland ett orimligt stort ansvarstagande. De kan också uppleva bristande omsorg och svåra känslor. Problemen i familjen kan ofta påverka föräldrarnas möjligheter att ge barnen det stöd som de behöver.

Barns anhörigskap kan ta sig olika uttryck. I många fall ställer anhörigrelationen krav på barnet att agera och hitta strategier för att ta hand om både den i familjen som har svårigheter och sig själv. Det kan omfatta känslomässigt stöd och praktiskt stöd både till den familjemedlem som har svårigheter och till andra i familjen som påverkas av anhörigsituationen. Det kan också vara att barnet inte uttrycker egna behov av känslomässig och praktisk omsorg för att inte vara i vägen eller lägga ytterligare börda på föräldrarna i en svår situation. Att oroa sig för sin förälder kan uppta mycket tid och energi, och vissa barn och ungdomar lägger mycket kraft på att hålla koll på och försöka få sin förälder att må bättre.

Att växa upp med en förälder som har en långvarig eller kronisk sjukdom innebär ofta ett ökat ansvar för barn och unga, som tidigt kan få ta på sig en vuxenroll. Förutom det känslomässiga ansvaret kan barn och unga behöva utföra uppgifter i hemmet i större utsträckning än normalt. Det ökade ansvaret kan handla om direkt om-

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

vårdnad av den sjuka föräldern, ta ansvar för hushållssysslor och sköta om yngre syskon. Det kan också handla om ett ekonomiskt ansvar, till exempel att ta ett extraarbete för att kunna betala för hushållets kostnader. Begreppet unga omsorgsgivare används ibland för att benämna dessa barn eller unga under 18 år som regelbundet ger vård, omsorg eller stöd till en annan familjemedlem.[2]

5.3 Hur många barn lever i ett anhörigskap?

Studier har på olika sätt försökt kartlägga hur många barn som på olika sätt lever i ett anhörigskap. Enligt en rapport hade närmare 8 procent av alla barn en förälder som minst en gång innan barnet fyllt 18 år hade vårdats inneliggande på sjukhus på grund av psykisk sjukdom eller skadligt bruk eller beroende. Andelen barn vars föräldrar hade mindre allvarlig psykisk ohälsa eller problem med alkohol eller droger av en mildare grad var betydligt högre. Närmare 13 procent av barnen upplevde åtminstone en gång innan de fyllde 18 år att en av föräldrarna drabbades av fysisk sjukdom så allvarlig att den krävde minst en veckas sjukhusvård. Drygt 3 procent av alla barn hade minst en förälder som avlidit före barnets 18-årsdag, där en tredjedel av dödsfallen bland papporna och en femtedel av dödsfallen bland mammorna orsakades av suicid, olycka eller våld. Skadligt bruk, beroende, sjukdom eller dödsfall bland föräldrar påverkar främst barn som lever i en socialt utsatt position.[3]

I en litteraturöversikt publicerad 2019 av Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning beräknas 15 procent av alla barn i Sverige påverkas negativt i någon utsträckning av en förälders alkoholkonsumtion, och 10 procent beräknas påverkas mycket negativt av att växa upp i en familj där en förälder har alkoholproblem.[4] En

[2] M Nordenfors m.fl., *Unga omsorgsgivare i Sverige*, 2014, Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Nka, s. 8 f.
[3] A Hjern, H A Manhica, *Barn som anhöriga – hur många är de? Rapport 1 från projektet "Barn som anhöriga" – en kartläggning, Nka Barn som anhöriga 2013:1,* Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Linnéuniversitet s. 28 f. samt A Hjern, *Sociala uppväxtvillkor för barn som är anhöriga till föräldrar med cancer eller psykisk sjukdom/missbruk – Rapport 9 från projektet "Barn som anhöriga", Nka Barn som anhöriga 2023:2,* Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Linnéuniversitetet, CHESS, Institutionen för Medicin Solna, Karolinska Institutet, 2023.
[4] Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, *Hur många barn växer upp med föräldrar som har alkoholproblem?* 2019.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

annan undersökning från 2021 visade att 13 procent av 15–16 åringar i Sverige har en förälder som dricker för mycket alkohol.[5]

I en svensk studie av ungdomar i nionde klass framkom att många av barnen utövar olika former av känslomässig omsorg om sina föräldrar. 27 procent av barnen uppgav att de flera gånger i veckan på olika sätt försöker få sin förälder att må bättre. 12 procent av ungdomarna svarade att de avlastar en förälder genom att inte be om stöd när de har problem, och 15 procent uppgav att de avlastar en förälder genom att inte be om hjälp med skolarbete och läxor flera gånger i veckan. Det förekommer också att barn och ungdomar får stötta sina föräldrar i kontakter med vården, omsorgen och andra myndigheter.[6]

5.4 Konsekvenser för barn och unga anhöriga

5.4.1 Vad säger barn och unga om att vara anhörig?

Utredningen har tagit del av vad barn och unga själva säger om att vara anhörig genom olika rapporter, enkäter och annat material där barn och unga förmedlar sina erfarenheter.[7] Utredningen har också tillsammans med organisationen Maskrosbarn[8] genomfört en workshop med barn och unga mellan 14 och 20 år. Vid workshopen fick barnen beskriva hur deras anhörigskap ser ut och hur det har påverkat dem på olika sätt. De fick också komma med förslag på vad som skulle behöva göras för att förbättra situationen för barn i deras egen situation. Nedan redogörs en sammanfattning för vad ungdomarna berättade om vid workshopen.

[5] M Ramstedt m.fl., *Children with problem drinking parents in Sweden: Prevalence and risk of adverse consequences in a national cohort born in 2001, Drug and Alcohol review*, 2022, s. 627 f.
[6] *Unga omsorgsgivare i Sverige* s. 50 ff.
[7] Bland annat Johansson, H. *#Vägra skuld – om att vara ung anhörig*, 2023, BRIS rapport 2021:1 *Var det mitt ansvar? Om hur barns vardag påverkas när vuxna dricker för mycket,* BRIS rapport 2022:1 *Våld – en del av barns vardag,* BRIS *Barnrapporten 2024.*
[8] Maskrosbarn är en barnrättsorganisation som arbetar med att förbättra levnadsvillkoren för barn i Sverige med föräldrar som har ett missbruk, en psykisk sjukdom eller som utsätter dem för våld.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Att känna sig annorlunda och ensam

Ett genomgående ämne som många av barnen tog upp var **ensamhet**. Flera beskrev en känsla av att ingen förstår deras situation och att de känner sig annorlunda än sina kompisar. Många barn som har sjuka föräldrar tror att de är de enda som har det så eftersom de upplever att ingen i deras närhet har det på liknande sätt. De jämför med hur deras kompisars familjer är och känner sällan igen sig, vilket bidrar till att de tror att ingen har det som de.

> Man känner sig så annorlunda från andra ungdomar, det blir väldigt ensamt och man känner sig missförstådd.

> Det svåraste med att ha en sjuk förälder är att mina föräldrar aldrig har varit på plats, vilket har lett till att jag har varit mycket ensam och behövt fixa mat själv. På skolavslutningar och uppvisningar så har det aldrig varit någon som har dykt upp. (...) Sammanfattningsvis känner man sig ensam och att ingen bryr sig.

> Jag har inga kompisar som vet om min situation och det leder till att jag inte har någon att prata med.

Många svåra känslor

Flera barn och unga vid workshopen pratade om att de kände **skuld och skam** över att ha en förälder som till exempel var sjuk eller våldsam. De beskrev att de inte vågade berätta om hur de har det hemma och att de skäms över sina föräldrar. Några beskrev även känslor av **oro och ångest** kring sin situation. Känslorna kan leda till nedstämdhet, depression och ibland även självmordstankar. En del barn och unga berättar att de kan känna mycket ilska.

> För andra människor är det en självklarhet att man ska älska sina föräldrar. Jag kan inte säga att jag älskar min mamma och det låter för andra väldigt taskigt. Det har gett mig väldigt mycket skuldkänslor.

> Hemma var det mycket ansvar och väldigt mycket oro. Det blir otryggt och osäkert, man vet aldrig vad som kommer hända. Den här ångesten blir långvarig och kommer att följa med en under uppväxten.

> Jag känner mig orolig över ”mammas kille”, man vet aldrig om han kommer hem full.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

För mycket ansvar

Många ungdomar uppgav att de under sin uppväxt har känt ett väldigt stort **ansvar**, större än andra barn och unga i jämförbar ålder. De beskrev att de ofta är tvungna att ta hand om sina föräldrar och syskon, hushållets ekonomi, och att laga mat. Många har haft det ansvaret under många år och sedan en väldigt tidig ålder. Flera ungdomar beskriver att de känner att de är som föräldrar till sina föräldrar och att det är deras ansvar att ta hand om föräldern. De har ofta inte haft en möjlighet att få vara barn eller få den omsorg de har rätt till och som andra barn får av sina föräldrar.

> Det känns som att jag har blivit förälder i huset. Jag är den som har tagit hand om ekonomin och den som har planerat allt inför framtiden. I stället för att umgås med mina kompisar har jag behövt vara hemma.

> Jag har alltid behövt ta hand om mina föräldrar och behövt ringa polisen om något hände. Även ta ansvaret för att inte något riktigt allvarligt skulle hända.

> Jag har blivit förälder till min pappa och har behövt ta hand om allt. I en väldigt ung ålder har jag fått vara pedagogisk och förklara hur allt ska gå till. (...) Man får ta ett annat ansvar för sig själv. Min förälder blir som ett barn som man får ta hand om. Min pappa hotade mig att om du inte gör det här så kommer någon att ta dig.

Skolan har en viktig roll i barnens liv

Under workshopen talade i princip alla ungdomarna om vilken viktig roll skolan spelar i deras liv. En del av barnen har upplevt skolan som en oas och trygghet. Andra upplever att skolan har varit en ytterligare belastning då de inte känt sig trygga eller förstådda. Till exempel upplever vissa att skolpersonalen uppfattat dem som lata, när de egentligen har varit trötta och ledsna på grund av situationen hemma.

Många av barnen lyfte att skolan har en viktig roll att uppmärksamma barnen och ge dem stöd, både i form av förståelse och i form av olika stödresurser. Några ungdomar pratade om att det skulle vara bra om man lärde sig om känslor i skolan. De tyckte att det behövs undervisning om till exempel psykisk ohälsa, ensamhet och hur det är att vara maskrosbarn.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

> Många maskrosbarn känner sig ensamma inombords, det är ett tomrum inuti, även om man har kompisar och vuxna omkring sig. Men jag tror att det viktigaste är att få barn och unga att känna sig trygga, jag tror att det sakta läker den här ensamheten. Där tror jag att skolan kan bidra med det genom att ge alla barn lika förutsättningar i hur man lägger upp läroplanen etc. Det är idag inte så anpassat till barn som inte har de bästa förutsättningarna.
>
> Man behöver satsa mer på skolan och anställa bra lärare som kan göra sitt jobb. Även om det idag kanske finns några bra lärare så är de så stressade för att de ska hantera 7 klasser och de är bara en person, då blir man kanske inte en bra lärare. Alltså de vuxna i samhället kan ju lösa det, anställ fler personer bara, och då kan man lösa det.

5.4.2 Vad säger forskningen?

Konsekvenserna av anhörigskap för barn och unga kan vara allvarliga. Det kan innebära otrygghet och oro, ett för stort ansvarstagande och svåra upplevelser som påverkar barnets hälsa, utveckling, skolgång och sociala relationer. På längre sikt kan det leda till att barnet utvecklar egen ohälsa och att deras utbildning, framtida arbetsliv och ekonomi påverkas.[9]

Barn och unga kan behöva ta ett stort ansvar när deras föräldrar har olika typer av svårigheter. Förutom det känslomässiga ansvaret kan barn och unga behöva utföra uppgifter i hemmet i större utsträckning än normalt. Det kan handla om att vårda sin förälder, ta hand om tvätt, handla mat, laga mat, städa, ta ansvar för yngre syskon eller om att ta ett extraarbete för att kunna betala för hushållets kostnader. Dessa barn kallas ibland för unga omsorgsgivare. Konsekvenserna kan bli stora för dessa barn. Det leder till minskade möjligheter att ha egna fritidsaktiviteter, hög frånvaro i skolan och svårigheter att fullfölja sin skolgång. Detta påverkar i sin tur dessa ungdomars möjligheter att skapa sig ett självständigt liv och möjlighet till egen försörjning.[10]

[9] Hjern m.fl. CHESS 2013, Nka.
[10] *Unga omsorgsgivare i Sverige* s. 41 ff.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Förälders skadliga bruk eller beroende

Barn vars föräldrar har vårdats för skadligt bruk löper fyra till sju gånger större risk att utveckla ett eget skadligt bruk eller beroende än andra barn. Dödligheten är nästan tre gånger högre för dessa barn när de blir unga vuxna. De får också oftare ekonomisk ersättning av samhället på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning. Två till tre gånger fler av de som haft en förälder som sjukhusvårdats för olika former av psykisk ohälsa har som unga vuxna själva vårdats inom psykiatrisk specialistvård. Även antalet sjukhusvårdade suicidförsök är trefaldigt högre i anhöriggruppen än för jämförbara grupper. Den andel som står utanför arbetskraften är omkring en tiondel större än för andra jämnåriga och försörjningsstöd är fyra gånger vanligare hos barn till föräldrar med skadligt bruk eller beroende.[11]

Förälders sjukdom eller död

Cancer är en av de vanligaste allvarliga fysiska sjukdomar som drabbar föräldrar till barn i åldern 0–18 år. Drygt 19 000 (5,6 procent) av dem som föddes under åren 1990–1992 var som barn, innan de fyllt 18 år, med om att en förälder diagnosticerats med cancer. För 3 800 av dessa barn (20 procent) ledde cancersjukdomen till att föräldern avled.[12] För barn som under uppväxten har en förälder med svår cancersjukdom finns en ökad risk för skadligt bruk eller beroende samt kriminalitet i vuxen ålder. Även för dessa barn noterades en ökad risk för psykiatrisk vård.[13]

En förälders död ger en kraftig ökning av riskerna för negativa konsekvenser för barn. En annan registerstudie av barn som förlorat en förälder, genomförd inom samma projekt som de ovan, visar att dubbelt så många av dessa, jämfört med andra jämnåriga i 30–35-årsåldern, lider av olika former av psykisk ohälsa. Barn till föräldrar som avlidit genom olycka, suicid eller våld har i ung vuxen ålder fem gånger oftare vårdats för skadligt bruk eller beroende och tre–fyra gånger

[11] A Hjern m.fl., *Att växa upp med föräldrar med psykisk sjukdom eller missbruk – hur ser livet i ut i ung vuxen ålder? Rapport 4 från projektet "Barn som anhöriga" från CHESS, Stockholms universitet/Karolinska Institutet i samarbete med Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet*, *Nka Barn som anhöriga 2014:4,* Nka, Linnéuniversitetet, CHESS, Institutionen för Medicin Solna, Karolinska Institutet, 2014.
[12] Hjern m.fl. Rapport 9 från projektet *Barn som anhöriga*, Nka, Linnéuniversitetet, CHESS, Institutionen för Medicin Solna, Karolinska Institutet, 2014.
[13] Hjern m.fl. Rapport 5 CHESS; Nka, *Barn till föräldrar med cancer*, 2016.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

oftare vårdats för suicidförsök. Mer än dubbelt så många hade själva avlidit jämfört med barn som vuxit upp med två föräldrar.[14]

Barn som är anhöriga löper hög risk att utsättas för våld

I kartläggningar om förekomsten av våld mot barn och riskfaktorer för att utsättas för våld har resultaten genomgående visat ett samband mellan våldsutsatthet och föräldrarnas situation. I princip alla former av våld mot barn är starkt kopplade till skadligt bruk eller beroende, psykisk sjukdom, suicidproblematik eller kriminalitet hos föräldrarna. Var sjätte elev levde med föräldrar med dessa problem och risken att utsättas för våld var överhängande. Barnen var ofta multiutsatta, dvs. utsatta för flera olika former av våld samtidigt. Utsattheten för våld kan medföra psykosomatiska symtom, dåligt psykiskt mående och även självskadebeteenden.[15]

Socialstyrelsens skade- och dödsfallsutredningar visar att samhället misslyckats med att uppmärksamma skyddsbehov hos de barn som allvarligt skadas eller dödas av sina föräldrar. Psykisk sjukdom är en av de främsta riskfaktorerna hos föräldrar som dödar sina barn och det gäller specifikt diagnoserna bipolär sjukdom, schizofreni, svår depression och personlighetsstörning. Detta framgår av både svensk och internationell forskning.[16] Av Socialstyrelsens utredningar framgår att när det gäller hälso- och sjukvården hade hälften av gärningspersonerna haft omfattande kontakter med vården, och inte sällan med flera verksamheter inom vården. Ungefär hälften av brottsoffren och en tredjedel av de gärningspersoner som varit i kontakt med vården hade haft sin senaste kontakt inom en månad före brottet. Utredningarna visar att föräldrar med psykisk ohälsa inte fick vård på rätt vårdnivå eller enligt befintliga rekommendationer. Trots risk för att föräldern skulle utveckla allvarliga psykiatriska tillstånd, som psykossjukdom eller bipolär sjukdom, adresserades varken föräldra-

[14] Hjern m.fl. Rapport 3 CHESS; Nka, 2014.
[15] *Våld mot barn 2022 – en nationell kartläggning*, Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Studien är en nationellt representativ elevenkätsundersökning genomförd i årskurs 9 i grundskolan. Studien är en uppföljning av tidigare undersökningar som genomförts åren 2000, 2006, 2011 och 2016.
[16] Debowska A, Boduszek D, Dhingra K. *Victim, perpetrator, and offense characteristics in filicide and filicide–suicide. Aggression and Violent Behavior*. 2015; 21:113–24, samt Lysell H, Runeson B, Lichtenstein P, Långström N. *Risk factors for filicide and homicide: 36-year national matched cohort study*. The Journal of Clinical Psychiatry. 2014;75 (2), pp. 127–132.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

skapet eller barnets situation. Det drabbade både föräldern själv och barnet.[17]

Syskon

Även barn vars syskon har funktionsnedsättningar eller lider av allvarlig sjukdom påverkas av detta. Barn som har ett syskon med en funktionsnedsättning löper större risk att drabbas av psykisk ohälsa än andra, som till exempel depression, ängslan, aggression och problem i skolan.[18] Även barn som har syskon som drabbas av cancer riskerar att påverkas negativt, på både kort och lång sikt, oavsett om det sjuka syskonet överlever eller inte. Behandlingen kan pågå under lång tid och kan innebära att föräldrarna måste vistas på sjukhus med det sjuka barnet. Det är då vanligt att syskonets behov får stå tillbaka. Studier visar att barn vars syskon behandlats för cancersjukdom löper ökad risk att få emotionella, psykiska och fysiska besvär. Dessa besvär kan ibland visa sig långt senare, och ibland ge livslånga konsekvenser.[19] Barnen tar ofta på sig ett alltför stort ansvar och riskerar att inte vilja tynga föräldrarna med sina egna behov. Detta kan gå ut över deras eget välbefinnande och hälsa. Hur barnen hanterar situationen är dock individuellt och föräldrarnas förmåga att hantera situationen spelar stor roll. Både barnen och föräldrarna kan dock behöva stöd för att hantera situationen som innebär en påfrestning för hela familjen.

Sammantaget finns det mycket kunskap som visar att barn som är anhöriga är en högriskgrupp för utsatthet av olika slag och att de löper hög risk att utveckla egen ohälsa och andra negativa konsekvenser som vuxna.

5.4.3 Konsekvenser för samhället

Barn och ungas anhörigskap medför konsekvenser för samhället på kort och lång sikt. Barnen får ofta en sämre skolgång och sämre psykisk och fysisk hälsa. Det kan kräva olika typer av insatser från social-

[17] Socialstyrelsen, *Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2022–2023*, s. 69.
[18] Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Gough, R. *Vuxensyskon som anhöriga – kunskapssammanställning*, 2019:2.
[19] Barncancerfonden, *De osynliga syskonen – Barncancerfondens förslag till stöd för syskon till barn med cancer*, *Analys Nr. 2*, 2022, s. 3.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

tjänsten, sjukvården och andra samhällsaktörer. Dessa barn riskerar också att som vuxna bli sjuka, få ett eget skadligt bruk eller beroende, och de yrkesarbetar ofta i mindre utsträckning än övriga delar av befolkningen. De löper även högre risk att begå brott. Dessa konsekvenser leder inte bara till lidande hos individerna och deras anhöriga, utan också till ökade indirekta och direkta kostnader för samhället.

En undersökning har visat att barn och unga som är anhöriga står för cirka en fjärdedel (52 miljarder) av samhällets årliga kostnader för psykisk sjukdom och skadligt bruk av alkohol och narkotika. Merparten av denna kostnad består av indirekta kostnader i form av produktionsbortfall på grund av sjukskrivning, förtidspension och förtida död. Samhällets stora långsiktiga kostnader för barn som är anhöriga relativt deras befolkningsandel förklaras huvudsakligen av att andelen med psykisk sjukdom är dubbelt så hög för gruppen barn som anhöriga som inom resten av samhället, och att andelarna för missbruk av alkohol och narkotika är fyra till fem gånger så hög som inom resten av samhället. Störst andel indirekta kostnader återfinns för psykisk sjukdom (75 procent). De indirekta kostnaderna för alkohol- respektive narkotikamissbruk är relativt lägre (56 procent respektive 42 procent). Den höga andelen indirekta kostnader för gruppen barn som anhöriga överensstämmer generellt med tidigare beräkningar, att drygt 60 procent av samhällets totala kostnader för sjukdom utgörs av indirekta kostnader.[20]

5.5 Vad behöver barn som är anhöriga?

Av det underlag som utredningen har tagit del av framkommer några huvudsakliga punkter om vilka behov barn som är anhöriga generellt sett har.

[20] B Hovstadius m.fl., *Barn som anhöriga – ekonomisk studie av samhällets långsiktiga kostnader, Nka Barn som anhöriga 2015:8*, Nka, Linnéuniversitetet, CHESS, Institutionen för Medicin Solna, Karolinska Institutet, 2014 s. 12 f.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

5.5.1 Stöd, hjälp och skydd efter behov

Barn som är anhöriga kan ha olika sorters behov. De är individer och deras situationer kan se mycket olika ut. Det finns barn och familjer som trots allt klarar sig ganska bra med mindre stödinsatser och resurser inom den egna familjen.

Det finns också barn som kan behöva stora stödinsatser och som kan behöva skydd från att ytterligare fara illa. Det kan vara situationer där omsorgsbristerna är så stora att barnet inte längre kan bo med sina föräldrar. Om det förekommer våld mot barnet eller andra familjemedlemmar behöver barnet få skydd. Dessa situationer kan ytterst innebära att barnet måste placeras för vård utanför det egna hemmet, en period eller resten av uppväxten.

> Om man inte vet vad normalt och bara är van vid att bli dåligt behandlad, då söker man sig också till människor som behandlar en dåligt. Det blir en ond cirkel och till slut finns det bara mer trauma att lösa än det var från första början.

5.5.2 Kunskap om sina rättigheter

Det är tydligt att barns anhörigskap är en fråga om barns rättigheter. Det är också tydligt att många barn inte känner till vad samhället har för ansvar för barn och vilka rättigheter de har. Det framgår av flera rapporter men också i de samtal med barn som utredningen har haft.[21] Barn och unga behöver bättre kunskaper om sina rättigheter men de behöver också hjälp med att få tillgång till samhällets stöd. Vuxna, i olika professioner och bland allmänheten, behöver också ökade kunskaper om barns rättigheter och hur man i praktiken kan tillgodose deras behov av stöd på olika sätt.

> Det kan jag fortfarande bli arg över, att skolan inte informerade sina elever om vilka resurser de hade. Det var ofta tomt hos skolkuratorn, trots att vi hade två, det är ju lyx. Men jag visste ju ingenting om det där. Sen när jag flyttade och vågade söka hjälp, då fick jag reda på att skolkuratorn fanns och började prata med den. **Vuxna tar inte ansvaret att informera barn.** Jag blir så himla irriterad, för det är en grej i Sverige att man gör sitt och lägger sig inte i andras business. Det är bara så tråkigt att se vuxna som inte orkar göra något eller bry sig, alltså, säg bara att det finns en skolkurator som du kan prata med.

[21] Maskrosbarns workshop med utredningen i januari 2024, samt Barnombudsmannen, *Dom tror att dom vet bättre – Barnet som rättighetsbärare*, 2020, s. 45.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

5.5.3 Kunskap om sin situation och tillgång till samhällets stöd

Barn som är anhöriga upplever en rad olika känslor, bland annat skam, skuld och ensamhet. Barn och unga uppger själva att de länge inte har förstått varför deras liv ser ut som det har gjort. Det kan vara först i 10–12 års ålder som en del förstår varför de har den livssituation som de har. Barn som är anhöriga uppger också att ingen vuxen har förklarat för dem varför mamma eller pappa mår dåligt eller beter sig på ett visst sätt. En del av dem har trott att det är ”normalt”.

Barn och unga behöver, i likhet med andra anhöriga, information och kunskap om den situation som de och deras föräldrar eller andra närstående befinner sig i. Det kan till exempel vara information om sjukdomen, om hur en behandling fungerar. Enligt en undersökning uppgav 77 procent av de unga anhöriga att de saknade tillräcklig information om sin förälders sjukdom. Endast 28 procent av unga anhöriga till någon med en cancersjukdom uppgav att de hade tagit del av något professionellt psykosocialt stöd. De hade ofta inte erbjudits något stöd alls, eller vid fel tidpunkt.[22]

Om ingen ger saklig information om sjukdomen eller skadan och prognosen, finns det risk för att barn och unga skapar sig en egen bild av hur det är. De lämnas ensamma med svåra tankar och oro. Otillräcklig eller felaktig information kan skapa osäkerhet och fantasier och föreställningar som är värre än verkligheten. Det är till exempel inte ovanligt att yngre barn oroar sig för att en sjukdom är smittsam eller ärftlig, eller att den friska föräldern också ska bli sjuk.

Barn och unga efterfrågar ett lättillgängligt stöd. Informationen och stödet behöver vara anpassade till barn eller unga i olika åldrar. De vill gärna kunna chatta digitalt med personer som lyssnar och kan ge dem råd. De vill också få vägledning från vuxna så att de vet vart de ska vända sig med olika typer av frågor eller problem.

Ungdomar som utredningen har talat med uppger att de skulle vilja att man i skolan pratar om att familjer kan se olika ut och att det finns olika problem i många familjer. Ungdomarna berättar också att de inte fått veta vilket ansvar sjukvården har för att uppmärksamma och stödja barn som har föräldrar som är sjuka eller har andra svårigheter. De vill att vuxna ska ta ansvar för att informera dem.

[22] Ung Cancer, *De unga bakom cancern – en rapport om unga vuxna cancerdrabbade och närstående i Sverige,* 2023.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Generellt sett behöver barn och unga större kunskaper om samhällets stöd, men de behöver också hjälp att faktiskt få tillgång till stödet. Det ansvaret ligger på vuxna.

> Det här är också första gången jag hör talas om det här. Jag minns för ett tag sedan på en annan workshop på Maskrosbarn när jag pratade med några andra ungdomar och vi pratade om det här. Vi sa då att, skulle det inte kunna vara så att om sjukvården får reda på att det finns en patient som inte mår bra som också har barn, kan det inte finnas någon grej då som är att de ringer upp socialtjänsten och säger att ”vi har en jättesjuk patient här som har barn, kan ni kolla upp så att allt är okej?”. Och då pratade vi om det med varandra och sa då att nej, det skulle aldrig kunna hända, det finns inte resurser. Och att man hör om detta nu, att det ska vara så, så blir det typ som ett slag i ansiktet.

> Att bli erbjuden samtalsstöd, speciellt efter pappa hade dött. Mamma och min syster blev erbjudna i och med att de bodde med pappa, men jag blev liksom ”bortglömd” och fick söka själv, vilket tog mig alldeles för lång tid och var väldigt svårt att ta steget. Kändes som att ”andra” inte tyckte att jag var i behov av stöd i och med att jag inte blev tillfrågad.

5.5.4 Stöd kan behövas på olika sätt

En allvarlig skada eller sjukdom hos en förälder innebär i regel en krisreaktion för alla inblandade, med oro och osäkerhet. Det kan bli en period då man växlar mellan hopp och förtvivlan innan man vet hur allvarlig skadan eller sjukdomen är och dess konsekvenser. Barn kan bli starkt berörda när en förälder mår dåligt eller är svårt sjuk, med rädsla för att föräldern ska dö, med ökad risk för ångest, depression, sorgereaktioner och existentiella funderingar. Problem med aptit och sömn är vanliga hos barn, liksom rädsla och frustration. Barn och unga behöver därför tillgång till känslomässigt stöd från andra vuxna i sin närhet, och även från professionellt håll. Det kan vara från en psykolog eller kurator i primärvården eller behandling inom specialistvården, från en kurator i elevhälsan, eller via till exempel stödlinjer och chattar riktade till barn och unga.

Stöd kan exempelvis erbjudas genom stödgruppsverksamhet för såväl barn som föräldrar, som syftar till att öka kunskap och stärka skyddsfaktorer. Stödet kan öka föräldrars insikt om barns behov i situationen samt ge möjlighet att träffa andra i liknande situation. Flera kunskapsöversikter om metoder för stöd från Nationellt kompetenscentrum anhöriga visar att stöd till barn som är anhöriga be-

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

höver riktas till både barn och föräldrar. Stöd till föräldrarna kan bestå av stöd i föräldraskap och stöd i att se barnens behov.[23]

Stöd direkt till barnet kan bestå av information om den enskildes (ofta förälderns eller syskonets) svårigheter, till exempel om beroendeproblematiken, sjukdomen eller funktionsnedsättningen. Att träffa andra barn i en liknande situation, få avlastning av skuld och skam och stärka skyddsfaktorer kan också vara viktiga stödinsatser.

För en del barn behövs ytterligare stöd i olika former, till exempel bearbetning av sådant som varit känslomässigt påfrestande. För barn som har utvecklat egna symtom behövs behandlande insatser av olika slag, till exempel av en psykolog eller psykiatriker.[24]

Lek, lärande och goda relationer till kamrater och vuxna i förskola och skola samt en fungerande skolgång är också viktiga skyddsfaktorer. Tillgång till gratis fritidsaktiviteter är något som barnen själva lyfter som en viktig del för att de ska få avlastning och ha roligt.[25]

En fungerande vardag med rutiner och struktur är viktig för anhöriga barn. Det kan behövas praktiskt stöd för att avlasta barn och unga från ett övermäktigt ansvar och en tung omsorgsbörda. Vidare kan någon stödjande vuxen utöver föräldrarna göra stor skillnad. Avlastning, till exempel i form av kontaktfamilj eller kontaktperson, och praktisk hjälp i familjen kan vara det som gör störst nytta.[26]

> Det känns som att många vuxna tror att, även om du har det skitigt hemma som fan, så länge du klarar skolan, så kan du bara flytta hemifrån, skaffa ett jobb, living la vida loca liksom resten av livet. Men det är ju inte så för att, när man har det skitigt hemma så har man det skitigt inombords. Det är inte som att det försvinner när man blir vuxen, jättemånga trauman lever ju vidare, det är därför man har generationstrauman.

[23] *Anhöriga som vårdar eller stödjer någon de står nära – Underlag till en nationell strategi*, s. 104 ff.
[24] Socialstyrelsen, *Barn som anhöriga – Konsekvenser och behov när föräldrar har allvarliga svårigheter, eller avlider*, 2013, s. 58 och U Axberg m.fl., *Barn till föräldrar som har kontakt med vuxenpsykiatrin – hur har de det? Rapport från en nationell studie, Nka Barn som anhöriga 2020:1*, Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Linnéuniversitetet, 2020, s. 31 ff.
[25] Maskrosbarn workshop med utredningen i januari 2024.
[26] *Barn som anhöriga – Konsekvenser och behov när föräldrar har allvarliga svårigheter, eller avlider* s. 58.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

5.6 Metoder för stöd till barn som är anhöriga

Det finns ett antal metoder som kan användas för att stödja barn som är anhöriga och deras familjer. Här redovisas några av dem.

Beardslees familjeintervention/Family Talk

Typ av prevention: Riskprevention.

Målgrupp: Familjer, föräldrar med sjukdom.

Syfte: Ge stöd till föräldrar i deras föräldrafunktion och hur de kan främja resiliens hos sitt barn, främja kommunikation kring förälders sjukdom eller problem utifrån barnets frågor och behov, lyfta fram familjemedlemmarnas olika perspektiv med fokus på barnets perspektiv.

Tillvägagångssätt: Manualbaserad och med fem moduler och två uppföljningar. Två möten med föräldrarna, ett enskilt möte med varje barn i familjen, planeringsmöte med föräldrarna där de olika perspektiven och olika frågor som dykt upp diskuteras samt en planering för det avslutande familjemötet sker.

Utbildning: Krävs, se Svenska föreningen för Beardslees familjeintervention.

BRA[27]-samtal

Typ av prevention: Riskprevention.

Målgrupp: Barn 7–18 år. Utvecklingsarbete pågår för att erbjuda metoden till barn 3–6 år.

Syfte: Undersöka barns behov av råd, stöd och information. Ge information, råd och stöd i förekommande fall.

Tillvägagångssätt: Manualbaserad. Kortare och längre variant. Först möte med förälder/föräldrar, 1–2 möten med barnet och om barnet önskar möte tillsammans med föräldern.

Utbildning: Krävs, se Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

[27] BRA står för Barns rätt som anhöriga.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Family Model

Typ av prevention: Ej begränsad av typ av prevention men används huvudsakligen vid risk – eller indikerad prevention.

Målgrupp: Familjer.

Syfte: Kartläggning av familjens behov av stöd, råd och information, med fokus på barnens situation.

Tillvägagångssätt: Manualbaserad.

Utbildning: Krävs.

Föra barnen på tal/Let's Talk about the Children

Typ av prevention: Riskprevention.

Målgrupp: Främst föräldrar med psykisk sjukdom, men kan också användas när en förälder har någon annan allvarlig sjukdom.

Syfte: Stärka föräldraskapet och ge stöd till föräldrar så att de kan främja sina barns utveckling.

Tillvägagångssätt: Manualbaserad. Två träffar med föräldrarna. Kartlägger barnens styrkor samt behov av stöd och information. Föräldrarna får veta hur de kan stödja barnets utveckling med hänsyn till barnets ålder och mognad. Föräldern får även stöd i hur hen kan tala om sin sjukdom.

Utbildning: Krävs, se Svenska föreningen för Beardslees familjeintervention.

Trappan

Typ av prevention: Riskprevention.

Målgrupp: Barn som har upplevt våld mellan föräldrarna.

Syfte: Att ge barnen möjlighet att berätta om och bearbeta sina upplevelser av våld för att främja psykisk hälsa och motverka en negativ utveckling som till exempel PTSD.

Tillvägagångssätt: Individuella krissamtal i tre steg: kontakt, rekonstruktion och kunskap. Före samtalen med det enskilda barnet hålls ett samtal med den förälder som utsatts för våld. Det kan vara 3–8 samtal.

Utbildning: Kurs 7,5 högskolepoäng, Marie Cederschiölds högskola.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

5.7 Barn som är anhöriga kan nås på olika sätt av socialtjänsten

Även om målgruppen barn som anhöriga inte är tydligt utpekad i 5 kap. 10 § SoL har kommunerna enligt andra bestämmelser i socialtjänstlagen ansvar för att barn och unga ska få en trygg uppväxt samt vid behov skydd och stöd. Därtill ansvarar kommunen för förebyggande insatser.[28]

Att uppmärksamma barns livsvillkor och föräldraskapets betydelse i sammanhang där föräldrar med egna svårigheter möter socialtjänsten är ett sätt att leva upp till barnkonventionens intentioner.[29] Det stöd som kommuner erbjuder barn som lever i ett anhörigskap benämns inte alltid som anhörigstöd. I stället ges stöd till barn oftast inom ramen för individ- och familjeomsorgens verksamheter, med utgångspunkt i barnets behov och föräldrarnas förmåga att tillgodose dessa.[30]

Det saknas heltäckande kunskap om hur pass väl kommunerna når barn som är anhöriga. I en undersökning som besvarades av 271 av landets 290 kommuner uppgav 97 procent av dem att de hänvisar till någon typ av stödverksamhet för barn som växer upp med en vuxen med skadligt bruk eller beroende. Sju kommuner uppgav att de inte hänvisar till någon stödverksamhet alls för dessa barn.[31]

I kontakter med kommuner och anhörigkonsulenter har det framkommit att det finns kommuner som arbetar med stöd till barn som är anhöriga inom ramen för sitt anhörigstöd. Stödet kan också vara kopplat till andra verksamhetsområden, till exempel missbruks- och beroendeenheten för vuxna. Många kommuner riktar dock sitt anhörigstöd enbart till vuxna anhöriga. I en kartläggning av kommunernas anhörigstöd framgår det att cirka 17 procent av anhörigkonsulenterna uppgav att anhörigstödet i deras kommun riktade sig mot barn och unga. Övriga arbetade enbart med vuxna personer som målgrupp.[32] Detta innebär också ofta att de som arbetar inom anhörig-

[28] 5 kap. 1 § SoL.
[29] Jfr bland annat artikel 3, 5, 6 12 och 18 barnkonventionen.
[30] M Takter, *Anhörigperspektiv – en möjlighet till utveckling? Nationell kartläggning av kommunernas stöd till anhöriga 2019*, Anhörigas riksförbund; 2020, s. 21 och Socialstyrelsen, *Stöd till personer som vårdar och stödjer närstående, Slutrapport 2014*, 2014, s. 18 f.
[31] Junis, *Plats för barnen – Om kommunernas stöd till barn som växer upp i familjer med missbruk*, 2023, s. 49.
[32] *Mischmasch och magkänsla inom kommunalt stöd,* inklusive sammanställning av enkät till anhörigkonsulenter, 2021.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

stödet i kommunerna inte har tillräcklig kompetens för att arbeta med barn som målgrupp.

5.7.1 Exempel från kommuner

Stödgrupper i flera kommuner

En av de vanligaste insatserna i kommunerna är olika former av stödgrupper för barn och unga som har svårigheter hemma. Träffarna sker oftast en gång i veckan och kan vara en blandning av samtal, lek och övningar. Syftet är att deltagarna ska förstå sin situation bättre, prata av sig och känna sig mindre ensamma. Det finns ibland särskilda grupper för till exempel barn med föräldrar med psykisk ohälsa och för barn med föräldrar som har ett skadligt bruk eller beroende.

Uppsala kommun

Uppsala kommun har en verksamhet som kallas Anhörigcentrum. Där erbjuds kostnadsfritt stöd till personer som hjälper en närstående som är långvarigt sjuk, har en funktionsnedsättning, demenssjukdom eller misstänkt demenssjukdom. Anhörigcentrum erbjuder stöd till både barn och vuxna. Om den närstående har en beroendeproblematik så ges dock stöd till anhöriga i stället via råd- och behandlingsenheten vid missbruks- och beroendeverksamheten för vuxna i kommunen.

Anhörigcentrum erbjuder både individuella samtal och de har anhörigkonsulenter som är utbildade i BRA-samtal. Barn kan få prata med en vuxen, träffa jämnåriga i samma situation och vara med på olika aktiviteter. Kommunen driver även en särskild verksamhet, Trappan, som riktar sig till barn och unga mellan 7–20 år. Där kan barnen få stöd och hjälp när det finns problem i familjen, till exempel psykisk ohälsa, skadligt bruk eller beroende, våld eller på grund av skilsmässa. Genom stödgrupper och enskilda samtal får barnen hjälp att hantera och förstå hur de påverkas av familjens situation.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Barnrättsperspektiv i socialtjänstens handläggning, Stockholms stad

Stockholms stad har sedan 2017 haft ett stödmaterial för att få ett barnrättsperspektiv i socialtjänstens handläggning. När en förälder är aktuell inom socialtjänsten utifrån en egen problematik behöver handläggaren ta reda på om den vuxne har barn eller lever med barn. Enligt materialet ska handläggaren till exempel ställa frågor om hur den vuxne tror att hans eller hennes situation påverkar honom eller henne som förälder och om det finns situationer när personen behöver stöd i rollen som förälder. Det kan också vara frågor om barnet, till exempel om föräldern eller någon annan vuxen har pratat med barnet om vad den vuxnes situation innebär (till exempel ett skadligt bruk eller en funktionsnedsättning). Det kan också vara frågor om barnet skulle behöva någon form av stöd för egen del. Stödmaterial ska dels hjälpa handläggarna att identifiera barn som är anhöriga, dels möjliggöra barnens delaktighet och bedöma klientens behov. När beslut fattas ska handläggaren även ta hänsyn till barnens situation.[33]

5.8 Genomförandet av lagstiftningen i hälso- och sjukvården varierar

Bestämmelserna om barn som anhöriga i hälso- och sjukvårdslagen och patientsäkerhetslagen har gällt sedan den 1 januari 2010. Det saknas heltäckande kunskap om hur väl reglerna har implementerats i regionerna. Det finns ingen kartläggning eller uppföljning av hur det ser ut nationellt. Många företrädare inom regionerna uppger dock att det finns utmaningarna i arbetet med att uppmärksamma barn som anhöriga, ofta beroende på tids- och resursbrist, och ibland omorganisering.

Utredningen har i dialoger med olika företrädare inom sjukvården fått en bild av läget. I princip alla regioner bedriver någon form av arbete kopplat till barn som anhöriga. Många har arbetat med frågan utifrån att det också är en barnrättsfråga och ett sätt att följa kraven i barnkonventionen. Flera regioner har riktlinjer och styrdokument som anger hur verksamheterna ska ge information och stöd till barn som är anhöriga. Personal erbjuds olika typer av interna utbildningar och ibland utbildning i till exempel BRA-samtal.

[33] Stockholms stad, *Stödmaterial för barnrättsperspektivet inom socialtjänsten*, 2021.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Det är också vanligt att det finns särskilda barnombud eller barnrättspiloter. Detta är personal som har ett särskilt ansvar för att inom ramen för sitt ordinarie arbete, tillsammans med chefer och övrig personal, övervaka att verksamheten har ett barnrättsperspektiv. Barnrättsombuden kan till exempel ha till uppgift att vara en länk mellan verksamheten och det övergripande arbetet med barns rättigheter i regionerna. Barnombuden informerar övrig personal om gällande rutiner och barnrättsfrågor, och de kan bidra till att övrig personal tar del av utbildningar inom området. Barnrättsombuden deltar regelbundet i nätverksträffar för barnombud. De får också kontinuerlig utbildning i frågor kopplade till barnkonventionen och barn som är anhöriga.

Nedan beskrivs exempel på hur olika regioner och verksamheter arbetar med barn som anhöriga.

5.8.1 Arbetet i några regioner

Region Jönköping

Regionen arbetar på flera sätt för att uppmärksamma barn som är anhöriga. Det finns styrdokument och rutiner för att säkerställa att så sker. När en familjemedlem avlider finns det en särskild process med en checklista för att säkra barnets rätt till information, råd och stöd. Enligt processen samverkar ambulanssjukvården, akutmottagningarna och primärvården med sjukhuskyrkan, räddningstjänsten och den medicinska delen av elevhälsan i skolan. Processen anger hur ansvarsfördelningen ser ut.

Ambulanssjukvården har huvudansvar för att uppmärksamma barn i sorg genom att utföra sina åtgärder enligt checklistan. Informationen förmedlas till aktuell vårdcentral som i sin tur kontaktar det berörda hemmet. Vårdcentralen erbjuder sitt stöd och hjälp med diverse kontakter som har betydelse för barnets vardag.

Regionen har även tagit fram ett familjeformulär som finns att hämta i journalsystemet. Formuläret är ett verktyg för verksamheterna att identifiera barns behov och initiera lämpliga insatser för barn som är anhöriga. Frågorna i formuläret riktar sig till vuxna patienter som är föräldrar eller på annat sätt är ansvariga för ett barn. Verksamhetschefen i respektive verksamhet ansvarar för att det finns en rutin framtagen för vem eller vilka som ansvarar för att använda familje-

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

formuläret och registrera i journalsystemet. Det finns KVÅ-koder[34] för att registrera att samtal genomförts med den vuxna patienten eller patientens barn.

Region Östergötland

Det finns en regionövergripande rutin för hur barn som är anhöriga ska uppmärksammas och hanteras. Rutinen beskriver ansvaret enligt lagstiftningen och anger att all personal rutinmässigt ska fråga om det finns anhöriga barn i patientens närhet och journalföra detta. Rutinen anger också på vilket sätt hälso- och sjukvården ansvarar för att erbjuda barn åldersanpassad information om till exempel sjukdomen eller skadan, och om den aktuella situationen.

Inom regionen utbildas personal i BRA-samtal för att öka kompetensen att samtala med barn som är anhöriga. Cirka 250 barnrättsombud finns i olika verksamheter i regionen. Cheferna rekommenderas att utse ett eller flera barnrättsombud i verksamheterna. Ombuden får utbildning i barnrätt och fungerar som stöd i utvecklingen av verksamheternas arbete med barnrätt och barn som anhöriga. Regionen har också inlett en samverkan med elevhälsa i några större kommuner i regionen. Enligt rutinerna ska informationen till föräldrar och barn, och eventuellt stöd och behandling dokumenteras och KVÅ-kodas. Journalsystemet har därför anpassats så att dessa åtgärder ska kunna vidtas.

Region Sörmland

Regionen har styrdokument och rutiner för att följa Barnkonventionen och lagstiftningen om att uppmärksamma barn som är anhöriga. Det finns också stöd till verksamheterna att ta fram handlingsplaner och rutiner för att arbeta med barn som är anhöriga. Chefer och medarbetare erbjuds kostnadsfri utbildning i BRA-samtal via Stiftelsen Allmänna Barnhuset för chefer och medarbetare. Det finns en webbutbildning om regionens barnrättsarbete, med fördjupning inom områdena barnets rätt som närstående och barn som far illa.

[34] KVÅ betyder klassifikation av vårdåtgärd. En åtgärdskod är en kod som används för statistisk beskrivning av åtgärder i bland annat hälso- och sjukvård.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Alla verksamheter ska utse minst en *barnrättspilot* enligt ett politiskt beslut. Barnrättspiloten får grundutbildning i barnets rättigheter som bland annat innefattar området barn som är anhöriga eller närstående. I rollen som barnrättspilot ska de synliggöra och driva på utvecklingsområden om barnets rättigheter i sin verksamhet och vara ett sakkunnigt stöd till sin chef i frågor som rör barnkonventionen. Barnrättspiloterna får stöd genom årliga utbildningsinsatser i regionen.

Region Västerbotten

Regionen har styrdokument och rutiner för att stödja arbetet med barn som är anhöriga. Åtgärder ska dokumenteras i den vuxna patientens journal. Patienterna får frågor om de har barn och patienter med familjer erbjuds information på olika sätt. Det finns 280 barnombud i regionen och ombuden stödjer övrig personal i verksamheten att ha ett barnperspektiv och att identifiera om det finns barn som närstående och uppmärksamma deras behov. Ombuden ska också informera och utbilda i den egna verksamheten. Ombuden erbjuds nätverksträffar och utbildning. Det finns informationsmaterial till både vuxna och barn, till exempel information om när någon oväntat avlidit eller drabbats av en allvarlig sjukdom.

5.8.2 Exempel på verksamheter i regioner

Malinamottagningar, Region Stockholm

Malinamottagningar i kombination med barnavårdscentraler och barnmorskemottagningar har en särskild kompetens för att stödja de yngsta barnen 0–5 år och deras föräldrar. Mottagningarna öppnade under 2022 och är en del i utvecklingen av vården för barn och ungas psykiska ohälsa. Malinamottagningarna förstärker det stöd som barn och föräldrar får inom mödra- och barnhälsovården. Verksamheterna syftar till tidig upptäckt och stöd vid psykisk ohälsa, för att minska risken för allvarliga problem senare under uppväxten.

Mottagningarna tar emot barn från 0 till 5 år och deras föräldrar. Målgruppen kan till exempel vara nyblivna föräldrar som känner stark oro eller osäkerhet kring föräldraskapet. Det kan också handla

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

om barn som är ängsliga och att det uppstår mycket konflikter. Föräldrarna kan få hjälp i sitt föräldraskap och i att stötta sina barn. Blivande föräldrar kan också få stöd på Malinamottagningen, exempelvis om det finns tidigare erfarenheter hos föräldrarna som kan försvåra ett blivande föräldraskap.

På mottagningarna finns psykologer med särskild kompetens att utreda och behandla de yngsta barnen samt att stötta blivande föräldrar i föräldraskapet. Mottagningen ger korta avgränsade stödinsatser och bedömer om barnet eller föräldern behöver remiss till den specialiserade vården vid mer omfattande problematik. Mödravården eller BVC kan remittera föräldrar och barn till Malinamottagningarna.

PAUS-mottagningen, Region Jönköping

PAUS är en preventionsmottagning för anhöriga barn och ungdomar som har föräldrar eller närstående inom vuxenpsykiatrin. Mottagningen är ett projekt som pågår under 18 månader inklusive utvärderingsfas och plan för eventuella anpassningar och spridning. Arbetet är ett nytt arbetssätt för att vuxenpsykiatrin ska tillämpa barnkonventionen och bestämmelserna om barn som anhöriga i HSL och PSL.

På mottagningen erbjuds barnen och deras familjer information, råd och stöd, som till exempel kunskap om förälderns sjukdom. Vid ett första besök görs det en kartläggning av vad barnet och familjen har för behov och hur detta kan matchas med till exempel någon av metoderna: Föra barnen på tal, BRA-samtal och Beardslees familjeintervention. Därefter erbjuds två till tre besök med innehåll utifrån en matchande intervention. Vid en insats med Beardslees familjeintervention blir det fler besök. Om mottagningen inte bedömer att man inte kan tillgodose barnets behov ska barnet och föräldern få hjälp att finna rätt stöd på annat sätt, t.ex. inom en annan del av sjukvården eller hos socialtjänsten

Mottagningen har inte egna lokaler utan använder sig av bokningsbara rum på den psykiatriska kliniken. Mottagningen bemannas med personal inom ramen för personalens ordinarie tjänst. Insatserna är kostnadsfria. Insatserna journalförs i patientens (förälderns/närståendes) journal, främst vilken metod som används och den aktuella KVÅ-kod.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

5.9 Civilsamhällets arbete för barn som är anhöriga

En stor del av den information och det stöd som erbjuds barn som är anhöriga kommer från olika delar av civilsamhället. Organisationer och föreningar erbjuder olika former av stöd, både i digital och fysisk form. Det kan till exempel vara digitala forum, matchning med andra ungdomar i samma situation, samtalsgrupper och lägervistelser. Många av organisationerna bedriver även påverkansarbete och kunskapshöjande insatser. Ibland riktar sig verksamheterna enbart till barn och unga, men vissa organisationer riktar sig till både barn och föräldrar, ibland var för sig och ibland i familjeinriktade stödformer. Nedan redovisas exempel på det arbete som några organisationer bedriver.

Randiga huset

Randiga Huset är en ideell organisation som har till syfte att ge stöd till barn och familjer som har eller kommer att förlora en viktig person genom dödsfall. Stödet erbjuds efter en kartläggning av familjemedlemmarnas behov. Stödet kan ges i form av enskilda stödsamtal, mötesplatser och stödgrupper. Stödet ges kostnadsfritt och det behövs ingen remiss. Utöver stödverksamheten arbetar Randiga Huset med utbildning och fortbildning inom kommuner, regioner och i privat sektor för att öka kunskapen om barns sorg och deras behov. Randiga husets verksamhet finansieras genom gåvor, insamlingar och statsbidrag.

Maskrosbarn

Maskrosbarn är en organisation som sedan 2005 arbetat med att på olika sätt stötta barn och unga mellan 13 och 19 år vars föräldrar har ett missbruk, psykisk sjukdom eller som utsätter dem för våld. Organisationen erbjuder stöd i Stockholm, Göteborg och Malmö bland annat i form av träffar efter skolan och stöd i form av ett barnombud. Tre olika stöd erbjuds på riksnivå, bland annat en chatt där volontärer med egna erfarenheter av att vara Maskrosbarn svarar. Barnen kan även få tillgång till digitala möten med en kurator.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Maskrosbarn bedriver även påverkansarbete för att förbättra lagar och processer. De erbjuder föreläsningar och utbildningar till barn och vuxna, samt personal i skola, sjukvård och socialtjänst för att öka kunskaperna om hur det är att växa upp som maskrosbarn. Maskrosbarn samarbetar på olika sätt med kommuner, regioner, myndigheter och andra aktörer som möter barn som är anhöriga. Bland annat erbjuder organisationen insatserna Coach samt Extravuxen via socialtjänsten i vissa kommuner. Insatsen Extravuxen är en kompensatorisk insats för de ungdomar vars behov inte kan tillgodoses av nuvarande öppenvårdsinsatser, men som inte heller uppfyller kraven för en placering. Extravuxen är en insats där fokus ligger på att kompensera för det som ungdomen inte kan få tillgodosett i sin nuvarande livssituation.

Under 2022 hade Maskrosbarn cirka 26 heltidsanställda medarbetare och 171 personer som jobbade som volontärer eller timanställda i stödverksamheten.

Junis

Junis är en organisation som verkar för att alla barn har rätt att växa upp i en trygg och nykter miljö. De vill att alla barn som lever i en familj med missbruk ska upptäckas och erbjudas stöd. Junis arbete utgår från att barns bästa alltid ska komma i första rummet och att barn är individer med egna rättigheter. Junis består av ungefär 150 föreningar med sammanlagt 10 000 medlemmar. De erbjuder olika typer av stöd och aktiviteter för barn upp till 15 år. Det kan vara till exempel regelbundna träffar med olika aktiviteter varje vecka, men också sommarläger eller utflykter.

Junis bedriver på olika sätt arbete för att påverka beslutsfattare, till exempel när det gäller frågor kopplade till användning av alkohol och narkotika. De vill också att barns rättigheter ska prioriteras högre i det politiska arbetet, att barnkonventionen ska få större genomslag och att politiska mål kring barns hälsa och trygghet ska nås.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Cancerkompisar

Cancerkompisar är en idéburen, icke vinstdrivande organisation som driver en förmedlingstjänst på nätet där anhöriga får kontakt med andra som är eller har varit i samma situation. Tjänsten är öppen för alla anhöriga från 13 år och uppåt, det vill säga även vuxna. Genom att gå med i organisationens forum online kan personer beskriva sig själva och sin situation som anhörig. När man har registrerat sig får man förslag på matchningar med andra anhöriga. Bägge parter måste acceptera för att det ska bli en matchning.

Cancerkompisar syftar till att anhöriga stöttar varandra genom att man har kontakt med någon med liknande erfarenheter. Cancerkompisar kan ge varandra råd och stöd och minska känslan av ensamhet. Vissa hörs enbart via digitala kanaler, andra träffas även fysiskt eller håller kontakt via telefon. Cancerkompisar erbjuder också ett onlineforum där anhöriga kan utbyta erfarenheter och hjälpa varandra. Stödet är kostnadsfritt. Cancerkompisar finansieras av donationer och av bidrag från stat och regioner.

Ung cancer

Ung Cancer är en ideell, fristående organisation som är politiskt och religiöst obunden. Ung Cancer erbjuder stöd till personer mellan 16 och 30 år som själva drabbats av cancer eller lever nära någon som har drabbats av cancer. Ung Cancer erbjuder psykosocialt stöd för sina medlemmar och vill fylla det gap som ofta uppstår mellan livet på sjukhuset och livet utanför. De skapar mötesplatser och möjligheter till gemenskap och de kan även ge ekonomiskt stöd till de som på grund av cancern har svårt att få ekonomin att gå ihop. De informerar och debatterar frågor för att nå förändring i sjukvården och i samhället.

5.10 Svårigheter och brister i arbetet med barn som är anhöriga

Utredningen har i dialoger med olika aktörer och genom att ta del av andra underlag kunnat identifierat vissa svårigheter och brister när det gäller barn som är anhöriga. I tidigare avsnitt har vi redovisat vad

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

barn och unga själv har uppgett som brister. Det är i huvudsak att barn och unga vill få mer information och stöd från vuxna så att de ska kunna få tillgång till det stöd som finns. De vill att vuxna, både i sina professioner och i andra roller, ska uppmärksamma och förstå deras behov.

Nedanför redogörs en sammanfattning av de huvudsakliga problem som utredningen har identifierat i regionernas och kommunernas arbete med att uppmärksamma och stödja barn som är anhöriga.

5.10.1 Regionerna

Det krävs politisk styrning, ledning och rutiner

För att implementera och uppfylla olika krav krävs det struktur, så även när det gäller arbetet med barn som är anhöriga. I de underlag som utredningen tagit del av och i dialoger med olika aktörer lyfts genomgående vikten av att det finns politiska beslut och ett utpekat ansvar för olika typer av arbetsuppgifter eller arbetssätt. Utan styrdokument och rutiner i verksamheterna är risken stor att barn som är anhöriga inte uppmärksammas eller erbjuds stöd.

Viktiga faktorer för ett lyckat implementeringsarbete är bland annat en stödjande ledning som efterfrågar resultat, förankring hos chefer och medarbetare, att man får in arbetet i befintliga processer, säkrade resurser som tid, personal och kompetens. Många verksamheter lyfter också att det är viktigt med till exempel barnombud, samverkansstrukturer, journalsystem som aktualiserar ansvaret för frågan och system för uppföljning. Det behövs även erfarenhetsutbyte och nätverkande med andra regioner. Det krävs att det finns anpassade rutiner och arbetssätt som följs för att barnen ska uppmärksammas och för att de och deras föräldrar ska kunna få information och stöd.

Inom vissa vårdområden förefaller det vara vanligare att det finns rutiner, till exempel inom vuxenpsykiatrin. Enskilda chefers inställning, eller enskilda eldsjälar, spelar ofta en stor roll för om arbetet prioriteras eller inte. Utredningen bedömer sammantaget att förekomsten av rutiner och arbetssätt om barn som anhöriga varierar i stor utsträckning mellan regioner och mellan enskilda hälso- och sjukvårdsverksamheter. Det stöds av vad som framkommit i dialoger

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

med profession, forskare och företrädare för ideella organisationer. Utvärderingar som har gjorts pekar också i denna riktning.[35]

Kunskaperna om lagstiftningen samt förmågan att uppmärksamma och stödja barn som är anhöriga behöver öka inom hälso- och sjukvården, till exempel inom primärvården. Personalen känner inte till lagstiftningen i tillräcklig utsträckning och det saknas ofta rutiner.[36] I en nyligen publicerad studie av hur primärvården uppmärksammar barn som anhöriga framgår det bland annat att kunskaperna är lägst hos läkare, men högre hos sjuksköterskor och kuratorer. Studien visar också att vårdcentralerna sällan har rutiner kopplat till att uppmärksamma och stödja barn som är anhöriga.[37]

Förhållningssätt och resursbrist medför att arbetet inte prioriteras

Som beskrivits ovan krävs det rutiner och arbetssätt för att uppmärksamma att det finns barn som kan behöva information och stöd om deras föräldrar till exempel är sjuka. Men det krävs också att arbetet ges plats i det dagliga arbetet. Bristande resurser och tid begränsar möjligheterna att uppmärksamma och stödja barn som anhöriga.

Många lyfter att det finns ett generellt problem inom vården med att uppmärksamma anhöriga, eller ge dem information eller stöd. Detta gäller både om patienten är vuxen eller ett barn. Vårdens huvuduppgift är att behandla och vårda sjuka och skadade personer. Patienten är huvudfokus för de insatser som görs. Det finns också en stark sekretess inom hälso- och sjukvården. Att involvera anhöriga ses därför inte alltid som en naturlig, eller prioriterad, del av arbetsuppgifterna för personal i sjukvården.

Om en verksamhet enbart har vuxna personer som patienter så är barn som grupp inte en naturlig målgrupp för verksamheten. I dialoger med olika aktörer har det framförts att sjukvården saknar ett övergripande anhörigperspektiv, och att sjukvården också skulle behöva ett mer familjeorienterat arbetssätt.

---

[35] Socialstyrelsen, *Nationella riktlinjer – utvärdering 2016. Palliativ vård i livets slutskede – Sammanfattning med förbättringsområden*, 2016, s. 20 f.
[36] *Anhöriga som vårdar eller stödjer någon närstående* s. 142.
[37] G Priebe m.fl., *Barn som anhöriga i primärvården – en enkätstudie med kliniskt verksamma medarbetare i primärvården*, Karlstad Universitet, 2024, s. 12 f.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

När det gäller barnen påverkas också vårdens förhållningssätt av att man inte ser barnens som egna individer, med egna behov och rättigheter. I dialoger med regionföreträdare har många lyft att barn som anhöriga är en barnrättsfråga. För att uppfylla barnkonventionen måste barn uppmärksammas och stödjas utifrån att de är anhöriga. Det upplevs också som en brist att den nationella anhörigstrategin inte inkluderar barn. En del menar att det borde finnas en särskild nationell strategi för barn som anhöriga.

Det saknas kunskap om hur väl lagstiftningen har implementerats i sjukvården

Det saknas säker kunskap om hur regionernas insatser når barnen och vilken effekt det har. Det finns inte några kartläggningar av hur regionernas arbete fungerar och det har inte gjorts någon uppföljning av hur väl lagstiftningen har implementerats sedan den började gälla för snart 15 år sen. Det gör att det är svårt att dra några säkra slutsatser om hur väl arbetet fungerar.

Det bedrivs på många håll ett mer eller mindre omfattande arbete med stöd till barn som är anhöriga i regionerna. Många aktörer som utredningen har haft kontakt med har dock uppfattningen att lagstiftningen om barn som är anhöriga i hälso- och sjukvårdslagen och patientsäkerhetslagen inte är tillräckligt väl implementerad. Även företrädare för regionerna uppger att de anser att implementeringen brister och att skillnaderna kan vara omotiverat stora mellan olika verksamheter. Vanliga orsaker anges vara resurs- och tidsbrist. Många uppger också att det saknas rutiner eller strukturer som stödjer arbetet med att uppmärksamma och stödja barn som anhöriga. Även om personalen utbildas kan de sedan inte använda kunskaperna i det dagliga arbetet på grund av ovan nämnda brister.

Arbetet med att uppmärksamma barn som är anhöriga får ofta stå tillbaka för arbetsuppgifter som är mer prioriterade. I detta sammanhang nämner också vissa att det finns ekonomiska styrmedel som påverkar. Om en åtgärd inte följs av en viss ersättning till vårdgivaren så prioriteras åtgärden ner eller utförs inte alls.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Hälso- och sjukvårdslagstiftningen är otydlig

Ytterligare en svårighet som lyfts inom ramen för utredningens arbete är att den nuvarande lagstiftningen bedöms vara otydlig och delvis omodern. Nuvarande bestämmelser i hälso- och sjukvårdslagen och patientsäkerhetslagen anger att hälso- och sjukvården ska ”beakta barnens behov”. Det anses dock av många otydligt vad som avses med att ”beakta” och vem som egentligen är ansvarig för att beakta barnens behov. Även skrivningen ”varaktigt bor med” anses vara för snäv eftersom barn kan vara anhörig till en förälder som barnet inte bor med men har umgänge med. I dag är det också många barn som bor växelvis hos sina föräldrar. Det avgörande borde vara i vilken utsträckning anhörigskapet påverkar barnet, inte boendeförhållandena i sig.

Fokuset i nuvarande lagstiftning är att det är en förälder eller annan vuxen som barnet bor med som är sjuk eller har till exempel ett skadligt bruk eller beroende. I många fall kan barn vara anhöriga även på andra sätt, inte minst genom att de är syskon till ett barn som är sjukt eller har en funktionsnedsättning. I de dialoger som utredningen har haft, och i kontakter med barn och unga, lyfter många att syskon glöms bort och inte blir uppmärksammade. Att vara anhörig till ett sjukt syskon kan få stora konsekvenser, och många anser att syskon också behöver få stöd. Detta är särskilt viktigt eftersom minderåriga syskon också är barn och borde har rätt att få samma information och stöd som alla andra barn.

5.10.2 Kommunerna

Kommunerna uppmärksammar inte barn som är anhöriga i tillräcklig grad

Kommunerna och socialnämnderna har ett långtgående ansvar för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden. Lagstiftningen pekar dock inte tydligt ut barn som målgrupp för kommunernas anhörigstöd. Nuvarande bestämmelse i socialtjänstlagen om stöd till anhöriga tolkas främst som en skyldighet att till exempel erbjuda avlastning till vuxna anhöriga i from av avlösning eller korttidsvistelse på boende. Ofta är målgruppen äldre personer

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

som vårdar sin äldre partner. Barn och unga vars föräldrar har olika former av svårigheter omfattas oftast inte av dessa stöd.

Barn som är anhöriga kan nås av socialtjänsten på andra sätt än genom anhörigstödet. I den sociala barn- och ungdomsvården kan barn som är föremål för insatser av olika slag ofta vara även anhöriga till vuxna med olika svårigheter. Det är dock oklart i vilken utsträckning barnens anhörigskap uppmärksammas av socialtjänsten i utredningarna och när beslut om stödinsatser fattas. Anhörigkonsulenter uppger till utredningen att vissa grupper av barn, vars familjer inte tydligt kan kopplas till en social problematik, tenderar att falla mellan stolarna. Det kan till exempel handla om barn till personer med funktionsnedsättningar eller fysiska sjukdomar.

Alla barn som är anhöriga löper inte risk för att fara illa i den bemärkelse som avses i socialtjänstlagen. Det är inte heller säkert att de själva eller deras familjer kontaktar socialtjänsten för att söka stöd. Många barn som lever i ett anhörigskap är inte heller alltid medvetna om det, även om de kan känna sig annorlunda eller må dåligt. Barnen själva uppger att ingen har berättat för dem om vilken hjälp de skulle kunna få. De vill att vuxna ska hjälpa dem att få information och stöd. De vill också att deras föräldrar ska få hjälp. Det är därför viktigt att stödet från socialtjänsten finns lätt tillgängligt, och att arbetet är förbyggande. Om stödet till barn är beroende av att socialtjänsten inlett en utredning så finns det därför en risk att barn som är anhöriga inte uppmärksammas i tid, eller inte uppmärksammas alls. På så sätt osynliggörs barnens anhörigskap och barnen riskerar att helt stå utan stöd.

I de dialoger som utredningen har haft med yrkesverksamma och organisationer uppger många att kunskaperna om barn och föräldraskap saknas eller är låga i de verksamheter som har vuxna som målgrupp. Detta minskar möjligheten att uppmärksamma barnen och föräldraansvaret, eftersom personalen inte ställer frågor om barnen. Det är dock inte enbart en kunskapsfråga, utan det handlar också om rutiner och arbetssätt. Det finns exempel på verksamheter som riktar sig till vuxna som rutinmässigt ställer frågor om barn och föräldraskap.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Kommunernas stöd är inte tillräckligt anpassat

I de dialoger utredningen har haft med professionen och barn framkommer det att kommunerna sällan erbjuder stöd som är anpassat för barn och unga. Det beror främst på att anhörigstödet oftast riktas enbart mot vuxna personer. I den mån en kommun erbjuder stöd till barn som är anhöriga är det ofta i form av öppna gruppverksamheter, vilket inte alltid är en passande stödform för individen.

När det gäller skadligt bruk och beroende är det relativt vanligt att kommuner erbjuder stödgrupper för barn som är anhöriga. En undersökning tyder dock på att det är ett relativt ett litet antal barn som de facto tar del av stödet. Flera kommuner uppgav även att de inte hänvisar till någon stödverksamhet alls för barn med föräldrar med skadligt bruk eller beroende.[38]

Flera aktörer har lyft att socialtjänstens insatser inte heller alltid riktas mot familjer med olika typer av svårigheter, utan mer mot en individ. Det skulle behövas mer familjeorienterade insatser. Det skulle till exempel kunna handla om praktiskt stöd i hemmet till hela familjen. Det finns kommuner som erbjuder familjeorienterat boendestöd, men ofta är boendestöd som insats riktat strikt mot en vuxen person. Med mer familjeorienterande insatser skulle man till exempel kunna undvika en mer ingripande insats som en placering, vilket till och med kan vara en sämre lösning i det enskilda fallet.

Bristande flexibilitet i insatser som riktar sig mot vuxna påverkar också familjer och barn negativt. Det kan till exempel handla om avlösning eller korttidsboende för en sjuk förälder som erbjuds enligt strikta riktlinjer, men tar liten hänsyn till hur familjens och barnens behov ser ut.[39]

Det kan vara svårt för kommuner att erbjuda ett anhörigstöd som passar alla. Fysiska avstånd i glesbefolkade områden kan också försvåra möjligheten för enskilda barn att ta del av de verksamheter som erbjuds. Därför lyfts också vikten av samverkan mellan kommuner, samverkan med civilsamhället och användning av digitala lösningar. Att till exempel erbjuda digitala mötesträffar för anhöriga ungdomar i liknande situation, men som kanske inte bor i samma kommun, kan vara ett sådant exempel.

[38] *Plats för barnen – Om kommunernas stöd till barn som växer upp i familjer med missbruk*, s. 57.
[39] *Anhöriga som vårdar eller stödjer någon närstående* s. 131.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Föräldraskapsstödet behöver stärkas och utvecklas

Föräldraskapsstöd är olika insatser, aktiviteter och verksamheter riktade till föräldrar som stärker föräldraförmågan och relationen mellan föräldrar och barn. Föräldraskapsstöd kan ske på många olika arenor och ges av många olika aktörer, till exempel av förskola och skola, barnhälsovård, socialtjänst och även av civilsamhället.

Många aktörer lyfter vikten av ett familjeorienterat arbetssätt och föräldraskapsstöd när det gäller barn som är anhöriga. Föräldraskapsstöd handlar om att stärka föräldraförmågan och relationen mellan förälder och barn, att ge föräldrar kunskap om barnets rättigheter, hälsa och utveckling, men också att stärka föräldrars relation till varandra och till deras sociala nätverk. Föräldraskapsstöd ger barn förutsättningar för trygga och goda uppväxtvillkor, eftersom föräldraskapet spelar en avgörande roll som skyddsfaktor i barnets uppväxt.

Tillgången till föräldraskapsstöd varierar i olika delar av landet och det saknas tillräcklig kunskap om vilka metoder som är effektiva. I den mån det finns evidensbaserade metoder så bör de användas i utökad utsträckning. Föräldraskapsstödet behöver bli mer jämlikt fördelat nationellt, regionalt och lokalt och stärkas i enlighet med nationella riktlinjer och rekommendationer. Indikationer på ojämlik fördelning och bristande följsamhet till rekommendationer ses inom både hälso- och sjukvården och kommunerna.[40] Det finns därför en osäkerhet kring om svensk lagstiftning lever upp till barnkonventionens krav på stöd till föräldrar. Om Sverige uppfyller sina åtaganden om föräldrastöd enligt artikel 18.2 blir således främst en fråga om hur stödet ser ut i praktiken. Det finns därför en risk att avsaknaden av reglering medför att stödet uteblir, eller i vart fall blir olika omfattande, beroende på var i landet man bor.[41]

Skolan och elevhälsan behöver kunskap för att uppmärksamma och identifiera barns svårigheter

Skolan, från förskola till gymnasium, är barnens arbetsplats och den miljö där de befinner sig en stor del av sin uppväxt. I de dialoger som utredningen har haft med professionsföreträdare och organisationer

[40] Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, MFoF, *Fortsatt stöd i genomförande av nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd, slutrapport 2023*, 2023, s. 12 f.
[41] SOU 2020:63, volym II, s. 769 ff.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

lyfter i princip alla hur viktig skolan är för barnens utveckling och hälsa. Särskilt barnen själva lyfter vikten av att skolan uppmärksammar dem och förstår deras situation. För barn som har svårigheter hemma kan skolan ibland vara en fristad, men det kan också vara en plats där man möter misstro och misslyckas eftersom man inte klarar av de krav som ställs. Flera av de barn som utredningen talat med uppger att skolans roll är väldigt viktig och att de önskar mer stöd och förståelse från skolan och dess personal. Barnen uppger att de skulle önska att skolpersonalen, till exempel lärare eller personal i elevhälsan, själva tog ansvar och ger en elev stöd, i stället för att bara göra en orosanmälan till socialtjänsten. De vill också få mer information om vad elevhälsan kan hjälpa till med. Även i tidigare granskningar har det framkommit att eleverna inte alltid känner till elevhälsans uppdrag och funktion, och att eleverna inte tar elevhälsan i anspråk som den resurs den skulle kunna vara.[42]

Personal inom elevhälsan som till exempel skolsköterskor omfattas av bestämmelserna i 5 kap. 7 HSL och 6 kap. 5 § PSL om att barn som har föräldrar med till exempel allvarlig sjukdom eller beroende ska uppmärksammas och få information och stöd. Det innebär alltså att skolsköterskor och skolpsykologer behöver ha kunskap och möjlighet att upptäcka barn som av olika anledningar har det svårt på grund av en förälders situation. Även skolkuratorerna spelar en viktig roll eftersom de arbetar för att stödja elevernas psykosociala och emotionella välbefinnande. Detta sker bland annat i samverkan med lärare och övrig personal i skolan.

Möjligheterna att upptäcka barn som är anhöriga inom skolan är många. Lärarna spelar en viktig roll eftersom de träffar eleverna varje dag och lättast kan notera hur elever mår och om det till exempel finns problem med frånvaro. Enligt forskning är det väl känt att barn som är anhöriga tillhör den grupp av barn som kan ha en problematisk skolfrånvaro.[43] Det är därför viktigt att personalen i skolan har kunskaper om hur barn påverkas av att deras föräldrar har svårigheter. Utan dessa kunskaper försvåras till exempel möjligheterna att på ett ändamålsenligt sätt analysera orsakerna till skolfrånvaro samt att vidta adekvata åtgärder.

[42] Skolinspektionen, *Elevhälsa – Elevers behov och skolans insatser, rapport 2015:05*, 2015, s. 21.
[43] SOU 2016:94 *Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera*, s. 163 f.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Elevhälsans betydelse för barn som är anhöriga

Tillgången till elevhälsa ser olika ut runt om i landet. Alla elever har inte tillgång till de olika professionerna som ska ingå i elevhälsan.[44] Detta är särskilt problematiskt för barn som inte har föräldrar som orkar eller kan föra deras talan. Barn som på olika sätt lever i en utsatthet är i särskilt stort behov av att andra vuxna, som till exempel lärare eller personal inom elevhälsan, uppmärksammar deras situation och behov. Det kan dels innebära att skolan behöver kontakta socialtjänsten, dels att skolan kan behöva vidta åtgärder så att eleven kan tillgodogöra sig undervisning. Skolans stöd- och elevhälsoarbete behöver vara aktivt och välfungerande för att elevernas behov ska kunna mötas. Det gäller särskilt barn som har en utsatt situation hemma.

Det finns inte heller, vare sig i skollagen eller andra riktlinjer, något som tydligt definierar vad ”tillgång till elevhälsa” innebär i form av personalresurser. Detta har bland annat sin grund i att man har bedömt att utformningen av elevhälsan behöver kunna anpassas efter olika kommuners och skolors förutsättningar. Det har ansetts nödvändigt med ett visst utrymme för organisatoriska och innehållsliga lösningar som bäst passar lokala förutsättningar.[45] Skolverket har dock konstaterat att det måste finnas tillgång till personal inom elevhälsan i den utsträckning som krävs för att skolan ska kunna ge eleverna de insatser de behöver, samt att personalen inom elevhälsan ska ha den utbildning som krävs för detta.[46] Skolinspektionen har återkommande kritiserat många skolhuvudmän för brister i tillgången till elevhälsan.[47] I utredningens kontakter har det lyfts att tillgång till och innehåll i elevhälsan inte bara styrs av regler och rutiner. De brister som finns är ofta kopplade till bristande resurstillsättning och svårigheter med att rekrytera personal.

5.10.3 Det finns utmaningar i att tillämpa kunskap

Utredningen har på olika sätt undersökt vilken typ av kunskaper som personal inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten har och behöver för att uppmärksamma och stödja barn som anhöriga. Resultatet av den genomförda kartläggningen utgör en del av detta under-

[44] SOU 2016:94 s. 257 samt *Elevhälsa – Elevers behov och skolans insatser* s. 17 ff.
[45] SOU 2021:11 s. 489.
[46] SOU 2021:11 s. 489.
[47] Skolinspektionen, *Årsrapport 2017 – Strategier för kvalitet och helhet i utbildningen*, s. 4.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

lag, tillsammans med övrig kunskap. Utredningen bedömer att resultatet av kartläggningen måste tolkas med viss försiktighet, främst på grund av det låga antalet svarande. Resultatet av kartläggningen bekräftar dock till viss del den bild som utredningen fått utifrån våra dialoger och av övrigt underlag. Till exempel är kunskaperna om barns situation och behov större i de verksamheter som utreder barnärenden inom socialtjänsten, än i verksamheter som främst handlägger ärenden avseende vuxna. Det är på många sätt naturligt, delvis på grund av att det formella krav som finns för personal som ska utreda barnärenden inom socialtjänsten, dvs. att handläggarna måste i första hand ha en socionomexamen. Den del av socialtjänsten som främst möter vuxna personer behöver dock ha kunskap om barn som lever i ett anhörigskap, hur barnen kan få stöd och var sådant stöd erbjuds om det inte går att tillgodose inom den egna verksamheten. Vidare visar kartläggningen att det alltjämt finns behov av att öka hälso- och sjukvårdens förmåga att uppmärksamma och stödja barn som är anhöriga. Detta stämmer också överens med vad som tidigare framkommit i rapporter.[48]

Utredningen ser dock att det på flera håll, framför allt inom regionerna, görs kontinuerliga utbildningsinsatser för personalen om barn som anhöriga. Personalen erbjuds bland annat utbildning i barns rättigheter och i hur man samtalar med barn. Det finns också relativt mycket kunskap tillgänglig att ta del av på nationell nivå, om barns utsatthet och om barns anhörigskap. Det gäller exempelvis hur barn påverkas av sina föräldrars svårigheter av olika slag, samt vilka risker och konsekvenser som detta kan medföra.

Forskare, yrkesverksamma och andra aktörer som utredningen haft kontakt med pekar dock på att det finns brister i implementeringen på regional och lokal nivå, och att kunskapen därför inte alltid når hela vägen fram till de yrkesverksamma inom de berörda verksamheterna. Svårigheter som framkommit är bland annat att det inte alltid är tydligt för aktörerna på regional och lokal nivå vilken kunskap som behövs. Brist på resurser och tid utgör också hinder för att använda sig av de kunskaper och metoder som man fått fortbildning i. Även om personalen har fått utbildning så överförs inte alltid kunskapen till rutiner eller arbetssätt i verksamheten. Det kan bland annat bero på bristande stöd från ledningsnivån i verksamheten. Att kun-

[48] Se till exempel *Anhöriga som ger vård eller stöd till någon de står nära – Underlag till nationell strategi*, s. 79 ff.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

skap, arbetssätt och metoder implementeras på ett ändamålsenligt sätt är en grundläggande förutsättning för att dessa ska komma till användning i praktiken och därmed bli till nytta för barn och föräldrar. Det är således inte enbart en kunskapshöjning som behövs, utan arbetet behöver prioriteras och styras på ett tydligt sätt från beslutsfattare på olika nivåer inom både hälso- och sjukvården och socialtjänsten.

5.11 Överväganden och förslag

5.11.1 Socialnämnden ska erbjuda stöd och hjälp till barn som är anhöriga

Utredningens förslag: En ny bestämmelse föreslås i socialtjänstlagen för att förtydliga att socialnämnden ansvarar för att ett barn som är anhörig, får det stöd och den hjälp som barnet behöver.

Skäl för utredningens förslag

Av den nuvarande bestämmelsen i 5 kap. 10 § SoL framgår det inte uttryckligen att den omfattar barn. Bestämmelsen har därför främst tolkats som en skyldighet för kommunerna att erbjuda stöd till vuxna anhöriga, till exempel i form av samtalsgrupper, avlösning eller korttidsvistelse på boende. Det mesta anhörigstödet är således utformat för vuxna personer och deras behov.

Kommunerna och socialnämnderna har ett långtgående ansvar för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden. Det kan ske inom ramen för öppna insatser, men också i form av biståndsbedömda insatser som beviljas efter en utredning. Som vi redovisat tidigare är barn som anhöriga en relativt bred grupp och många barn uppmärksammas inte av verksamheter som riktar sig till vuxna. Det är viktigt att verksamheter som riktar sig till vuxna inom socialtjänsten har ett familjeperspektiv och uppmärksammar om det finns barn som kan ha behov av hjälp eller stöd.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Barnen nås inte heller alltid av det stöd som kan ges inom ramen för den sociala barn- och ungdomsvården. Det är generellt sett relativt få orosanmälningar som leder till utredning.[49] Det är inte heller alla barn som är anhöriga som nödvändigtvis vill eller behöver bli föremål för en utredning hos socialtjänsten. Det kan dock leda till att barn som är anhöriga till någon som är sjuk eller har andra svårigheter riskerar att stå utan information och stöd, trots att de ofta har ett behov av det. Utredningen bedömer också att det är tveksamt om nuvarande lagstiftning är tillräckligt tydlig i förhållande till kraven i barnkonventionen. Sammantaget kan inte detta anses ligga i linje med socialtjänstens långtgående ansvar för att barn har rätt att växa upp under trygga och goda förhållanden.

Eftersom vi vet att barn som anhöriga är en riskgrupp för ohälsa, skadligt bruk eller beroende och andra svårigheter är stödet till dessa barn en viktig del av det förebyggande arbetet med barn och unga. Utan ett tydligt ansvar riskerar många barn att fortsatt leva i en situation som riskerar att påverka deras hälsa och utveckling negativt. Utredningen föreslår därför en ny bestämmelse som uttryckligen anger socialnämndens ansvar för barn som är anhöriga. Utredningen bedömer inte att begreppet ”barn som är anhöriga” behöver specificeras närmare i författningstexten. Barn som är anhöriga är en bred grupp. Det kan till exempel handla om barn vars föräldrar, syskon eller andra anhöriga har en beroendeproblematik, lider av en allvarlig fysisk eller psykisk sjukdom eller har en funktionsnedsättning. Det kan också handla om barn vars föräldrar är frihetsberövade eller har avlidit på grund av sjukdom, olycka eller genom suicid.

Med hänsyn till socialnämndens långtgående ansvar för barns rätt till stöd och hjälp bedömer dock utredningen att det saknas anledning att göra en uttömmande uppräkning i exakt vilka situationer barn som är anhöriga ska få stöd eller hjälp. En sådan avgränsning skulle riskera att begränsa socialnämndens ansvar på ett sätt som inte är ändamålsenligt. En avgränsning skulle också riskera att inskränka barns rätt till stöd och hjälp. Syftet med bestämmelsen är att barn som påverkas negativt av att vara anhörig till en familjemedlem eller annan närstående med allvarliga svårigheter ska kunna få information, stöd och hjälp vid behov. Utgångspunkten är således vilket

[49] Cirka 50 procent av alla orosanmälningar leder till utredning. Socialstyrelsen, *Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa 2021 – Uppföljning och analys av utvecklingen*, 2022.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

behov som föreligger hos det enskilda barnet, om barnet påverkas negativt av anhörigskapet, inte exakt på vilket sätt barnet är anhörig.

Den nya bestämmelsen ska ses som ett komplement till övriga bestämmelser om socialnämndens ansvar för barn och unga. När det gäller barn som är utsatta för våld eller som är närstående till någon som utsatts för våld så anges socialnämndens ansvar för dessa barn sedan tidigare i en särskild bestämmelse, 5 kap. 11 § tredje stycket SoL. När ett barn är utsatt för våld behöver barnet också få skydd, och socialnämnden behöver då utreda på vilket sätt barnet kan få skydd samt stöd och hjälp.

Nämnden kan uppfylla sitt ansvar på flera sätt. Det kan bland annat handla om att verksamheter som riktar sig till vuxna behöver utveckla rutiner och arbetssätt att uppmärksamma barn som kan ha behov av information eller stöd. Föräldrar kan också behöva erbjudas stöd i att i sin tur informera och stödja barnen. Det kan också handla om information och insatser direkt till barn, samt mer familjeorienterade insatser.

Socialnämnden kan behöva rikta öppna insatser i form av information eller stöd till barn och unga som lever i olika typer av anhörigskap, så att barnen kan ta del av information och stöd på egen hand beroende på ålder och mognad. På så sätt kan socialnämnden öka möjligheterna för barn att på egen hand ta del av stöd, utan att föräldrarna nödvändigtvis är inblandade. Detta är särskilt viktigt för barn som av olika anledningar inte vill eller kan prata om sina svårigheter med föräldrarna. Socialtjänstens uppsökande och förebyggande arbete med barn och unga behöver också stärkas och utvecklas. Det kan bidra till att barn som är anhöriga i större utsträckning nås av information och stöd, eftersom dessa barn annars riskerar att förbises.

De barn som ibland brukar kallas för ”unga omsorgsgivare” kan behöva vägledning och stöd i hur socialnämnden eller andra aktörer kan stödja och hjälpa dem och deras familjer. Dessa barn tar ett oproportionerligt praktiskt och känslomässigt ansvar för sin familj och de riskerar många negativa konsekvenser på grund av detta.

Socialtjänsten kan också behöva samverka med skolan för att nå ut till barn och unga på ett bra sätt. Här bedömer utredningen att det är av vikt att elevhälsan samverkar med socialtjänsten och hälso-

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

och sjukvården. Nya bestämmelser om en förstärkt elevhälsa i skollagen kan främja ett sådant arbete.[50]

5.11.2 Hälso- och sjukvårdslagen förtydligas

Utredningens förslag: 5 kap. 7 § hälso- och sjukvårdslagen förtydligas så att det framgår att vårdgivare ska vara skyldiga att erbjuda barn som är anhöriga information, råd och stöd. Skyldigheten ska även omfatta syskon. Kravet på varaktighet tas bort.

Skälen för utredningens förslag

Hälso- och sjukvårdslagen är utformad som en målinriktad ramlag, vilket innebär att den huvudsakligen innehåller bestämmelser om övergripande mål, ansvarsförhållanden och riktlinjer för hälso- och sjukvården.

Ordalydelsen av bestämmelsen i 5 kap. 7 § HSL uppfattas av många som otydlig. Skrivningen ”särskilt beakta…ett barns behov av…” ger upphov till frågor om innebörden av bestämmelsen. I tidigare förarbeten beskrivs knapphändigt på vilket sätt bestämmelsen är tänkt att tillämpas av verksamheterna. Utredningen noterar även att bestämmelsens ursprungliga ordalydelse var en annan när den infördes 2010. Då pekades det tydligare ut att det var ”hälso- och sjukvården” som särskilt skulle beakta ett barns behov av information, råd och stöd.[51] Den ursprungliga ordalydelsen av 5 kap. 7 § HSL ändrades 2017.

När olika verksamheter inom hälso- och sjukvården tillämpar bestämmelsen i praktiken i dag så sker det genom att de samtalar med föräldrarna om barnen och barnens situation. De stödjer föräldrarna att själva samtala med barnen om sjukdomen eller svårigheten. Verksamheter erbjuder även samtal direkt med barnen, och ibland erbjuds även stöd i andra former. Utredningen bedömer att det är svårt att se att syftet med bestämmelsen kan uppnås på något annat sätt. Vi håller dock med om att nuvarande ordalydelse är otydlig och

[50] 2 kap. 25 § skollagen. Se även direktiven till den pågående utredningen *En förbättrad elevhälsa*, dir. 2024:30. Utredningen ska redovisa sitt uppdrag senast den 7 mars 2025.
[51] När 5 kap. 7 § HSL infördes 2010 hade den följande inledande lydelse ”*Hälso- och sjukvården* ska särskilt beakta ett barns behov av information, råd och stöd om…”. Bestämmelsen ändrades när den nya hälso- och sjukvårdslagen trädde i kraft den 1 april 2017. Enligt förarbetena avsågs det enbart utgöra en språklig ändring (prop. 2016/17:43 s. 133).

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

att den även riskerar att förminska det ansvar som faktiskt ligger på hälso- och sjukvården. Utredningen bedömer därför att lagtexten behöver förtydligas så att det framgår vem som har ansvaret och att ansvaret specificeras och framgår av lagtexten. Utredningen bedömer att det är mest ändamålsenligt att det ansvaret ligger på varje vårdgivare. Vi bedömer också att det var avsikten med den ursprungliga bestämmelsen. Vidare bedömer vi att det behöver framgå av bestämmelsen att barnens behov inte bara ska uppmärksammas, utan barnen ska erbjudas information, råd och stöd. Det beskriver bäst på vilket sätt syftet med bestämmelsen kan uppnås.

Ändringen är avsedd att förtydliga att vårdgivare behöver uppmärksamma barnens eller syskonens situation och att det kan behöva leda till andra åtgärder från vårdgivarens sida. I många fall sker detta först genom att personalen med stöd av verksamhetsanpassade rutiner, i en vårdsituation, tar upp frågor om barn eller syskon med föräldrar och samtalar om barnens situation. Om det rör sig om yngre barn kan föräldern stödjas i att själv ge barnet eller syskonet lämplig information och stöd. Stödet kan också vara familjeorienterat. Stödet kan ges inom den egna verksamheten, men det kan också ske genom att barnet eller föräldrarna hänvisas till stöd som erbjuds av andra verksamheter eller aktörer, till exempel socialtjänsten. Det beror på hur familjens och barnets behov ser ut. Barnen kan även erbjudas information och stöd direkt från hälso- och sjukvården, anpassad efter barnets mognad och individuella förutsättningar. Om vårdgivaren uppmärksammar att barnet är, eller misstänks vara, utsatt för våld eller att barnet är närstående till någon som är utsatt för våld, behöver det leda till vidare åtgärder. Det kan bland annat handla om att göra en orosanmälan till socialtjänsten.[52]

Utredningen bedömer att dessa förtydliganden av bestämmelsen kan bidra till att säkerställa att barn i större utsträckning får den information och det stöd de har rätt till.

[52] 14 kap. 1 § första stycket SoL samt 7 kap. 12 § HSLF-FS 2022:39.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Vilka anhöriga som omfattas av 5 kap. 7 § HSL

Dagens bestämmelse i 5 kap. 7 § HSL omfattar endast föräldrar *eller* andra vuxna personer som barnet bor varaktigt tillsammans med, till exempel en familjehemsförälder eller styvförälder. I förarbetena till bestämmelsen angavs att syskon inte borde inkluderas eftersom personkretsen då skulle bli alltför vid. Regeringen bedömde även att föräldrar eller andra vuxna som barnet bor tillsammans med skulle kunna beakta barnets behov av information, råd och stöd i tillräcklig grad om ett syskon var allvarligt sjukt.[53]

Utredningen har haft skäl att överväga om även syskon bör omfattas av bestämmelsen då många har anfört att dagens avgränsning inte är ändamålsenlig. Barn vars syskon till exempel blir allvarligt sjuka eller oväntat avlider är också anhöriga och kan behöva information och stöd. Det är inte säkert att föräldrarna förmår stötta det friska barnet i tillräcklig utsträckning. Många barn uppger också att de ofta hamnar i skymundan när ett syskon är sjukt eller har andra svårigheter. Kunskap visar att barn som har syskon som är allvarligt sjuka eller har omfattande funktionsnedsättningar löper risk att drabbas av egen psykisk ohälsa eller andra svårigheter. Av artikel 23 i barnkonventionen framgår det också att familjer, inbegripet syskon, ska få information och stöd om ett barn har en sjukdom eller funktionsnedsättning.[54]

Utredningen bedömer att det inte längre kan anses ändamålsenligt att utesluta syskon från bestämmelsens tillämpningsområde. Föräldrar kan behöva stöd för att kunna prata med sina barn om syskonens problem och barnen kan även behöva stöd för egen del. I de flesta fall kommer också syskonen vara minderåriga, det vill säga de är också barn. Utredningen bedömer mot bakgrund av vad som ovan anförts och i enlighet med principen om barns bästa att det behövs en lagändring som gör att bestämmelsen även omfattar syskon. Det innebär till exempel att verksamheter som behandlar allvarligt sjuka barn behöver uppmärksamma i vilken utsträckning dessa barn har minderåriga syskon som kan vara i behov av information och stöd. Det kan även röra sig om äldre syskon, som blivit myndiga, men som fortfarande bor hemma. Utredningen anser att begreppet syskon kan avse såväl hel- och halvsyskon som styvsyskon.

[53] Prop. 2008/09:193 s. 12.
[54] Barnrättskommitténs allmänna kommentar CRC/C/GC/9 *Rättigheter för barn med funktionsnedsättningar* (artikel 23) p. 41 samt SOU 2020:63 s. 932.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Utredningen vill i sammanhanget påpeka att när det gäller föräldrar och syskon så förutsätter en tillämpning av bestämmelsen *inte* att barnet bor tillsammans med föräldern eller syskonet. Avgörande för barnets behov av information och stöd är snarare familjebandet och relationen i sig. Bestämmelsen kan således vara aktuell även i de fall när föräldrar och barn bor i olika familjer men har umgänge, bor tillsammans växelvis eller i de fall då ett barn är placerat utanför det egna hemmet.

När det gäller andra vuxna personer som barnet bor tillsammans med har utredningen valt att ta bort ordet *varaktigt* då barn till exempel även kan bo växelvis med styvföräldrar. Syftet med bestämmelsen är dock alltjämt att det ska avses andra vuxna personer som barnet bor tillsammans med och som de har en föräldralik relation med, såsom styvföräldrar eller familjehemsföräldrar.

Sammantaget bedömer utredningen att lagändringarna kan bidra till att stärka förutsättningarna för att vårdgivare uppmärksammar och erbjuder information och stöd till alla barn som har behov av det, när deras nära anhöriga lider av sjukdom, har andra svårigheter eller avlider.

5.11.3 Patientsäkerhetslagen ändras

Utredningens förslag: 6 kap. 5 § andra stycket patientsäkerhetslagen ändras för att tydliggöra hälso- och sjukvårdspersonalens ansvar i förhållande till vårdgivarens ansvar. Bestämmelsen ändras även så att den även omfattar syskon. ”*Spel om pengar*” läggs till i andra stycket 3, så att bestämmelsens ordalydelse motsvarar den i 5 kap. 7 § HSL. Kravet på varaktighet tas bort.

Skälen för utredningens förslag

Patientsäkerhetslagen syftar till att främja hög patientsäkerhet (1 kap. 1 § PSL). I lagen finns bland annat bestämmelser om vårdgivarens skyldighet att bedriva ett systematiskt patientsäkerhetsarbete. Lagen innehåller både bestämmelser som riktar sig till vårdgivarna och till hälso- och sjukvårdspersonalen. I lagen finns även definitioner vad som i den lagen avses med flera centrala begrepp, så som vårdgivare,

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

hälso- och sjukvårdspersonal och vårdskada. PSL innehåller flera bestämmelser som anger vilka skyldigheter hälso- och sjukvårdspersonal har.

Bestämmelsen i 6 kap. 5 § andra stycket PSL anger skyldigheter för hälso- och sjukvårdspersonalen i förhållande till barn som är anhöriga. Utredningen anser att det inte är tydligt varför man valde att införa två likalydande bestämmelser i hälso- och sjukvårdslagen respektive patientsäkerhetslagen när lagstiftningen infördes 2009. Vid denna tidpunkt fanns inte patientsäkerhetslagen, utan dess föregångare – lagen (1998:531) och yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område, LYHS. LYHS innehöll bland annat i 2 kap. bestämmelser om skyldigheter för hälso- och sjukvårdspersonal. Dessa bestämmelser har sedan förts över till 6 kap. PSL.

Som framgår av avsnitt 5.11.2 bedömer utredningen att ansvarsfördelningen för barn som är anhöriga behöver tydliggöras. Ansvaret för att erbjuda information, råd och stöd är i första hand ett ansvar som ska ligga på varje vårdgivare. I det ansvaret ligger att vårdgivaren ska säkerställa att barn får information, råd och stöd, dels genom att ha rutiner för hur arbetet ska gå till, dels genom att det finns personal som har kunskap och möjlighet att utföra arbetsuppgifterna som följer av ansvaret.[55] Mot bakgrund av den förslagna ändringen i hälso- och sjukvårdslagen anser dock utredningen inte att det är lämpligt, om ens möjligt, att lägga samma ansvar på hälso- och sjukvårdspersonalen. Bestämmelserna i HSL och PSL kan således inte längre vara likalydande.

Utredningen anser likväl att det är viktigt att tydliggöra att hälso- och sjukvårdspersonalen har ett ansvar att uppmärksamma dessa barn och det bör framgå av patientsäkerhetslagen. *Beakta* ersätts med *uppmärksamma* för att modernisera och förtydliga ordalydelsen. Personalens ansvar enligt 6 kap. 5 § PSL innebär dock ingen inskränkning i vårdgivarens ansvar. Det handlar om att ansvaret är fördelat på olika nivåer. Om hälso- och sjukvårdspersonal får kännedom om, eller misstänker, att ett barn far illa är de dessutom alltid skyldiga att anmäla detta till socialnämnden.[56]

Vidare justeras bestämmelsen, på motsvarande sätt som i hälso- och sjukvårdslagen, så att även syskon omfattas. Begreppet varaktigt tas bort av samma skäl som i 5 kap. 7 § HSL.

[55] Jämför 5 kap. 2 § HSL och 4 kap. 4 § SOSFS 2011:9.
[56] 14 kap. 1 § första stycket SoL.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Utredningen har uppmärksammat att den lagändring som skedde 2017 av 5 kap. 7 § HSL avseende spel om pengar inte ledde till att motsvarande ändring gjordes av 6 kap. 5 § PSL. Utredningen bedömer att detta enbart är ett förbiseende och lägger därför nu till ”*spel om pengar*” i andra stycket 3, så att bestämmelsens ordalydelse motsvarar den i 5 kap. 7 § HSL.[57]

5.11.4 Barn som anhöriga behöver omfattas av en nationell strategi

Utredningens förslag: Regeringen bör inkludera barn i den nationella anhörigstrategin, alternativt bör det tas fram en särskild nationell strategi som omfattar barn som anhöriga. I samband med detta bör det göras en översyn av i vilken omfattning andra nationella strategier uppmärksammar och omfattar barn som anhöriga.

Skälen för förslaget

Syftet med den nationella anhörigstrategin är att stärka anhörigperspektivet inom vård och omsorg samt att göra stödet till anhöriga mer likvärdigt, flexibelt och individualiserat. Många aktörer har uppgett att det är en brist att den nationella anhörigstrategin inte omfattar barn. Barn som är anhöriga blir osynliggjorda och insatser riskera att enbart fokusera på vuxnas situation och behov. Utredningen delar den bedömningen och anser att det är svårförklarligt att barn inte omfattas av den nationella anhörigstrategin eftersom barn som anhöriga är en stor grupp som löper särskild risk för att utveckla egen ohälsa eller andra svårigheter. Det är därför angeläget att det finns en nationell strategi för att lyfta behov och åtgärder för denna grupp av barn på en strategisk nivå och på ett långsiktigt sätt.

Utredningen bedömer att detta kan göras på olika sätt, antingen genom att den nationella anhörigstrategin revideras till att omfatta barn, eller att det skapas en egen strategi för barn som anhöriga. Inom ramen för detta arbete bör det göras en översyn av i vilken mån övriga nationella strategier omfattar barn som är anhöriga och om

[57] Regeringens proposition 2016/17:85 *Samverkan om vård, stöd och behandling mot spelmissbruk*, se bland annat s. 24 ff.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

dessa behöver revideras på något sätt. Den nationella strategin för politiken avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak samt spel om pengar (ANDTS-strategin) innehåller stöd till barn som är anhöriga som ett prioriterat insatsområde.[58] Barn som är anhöriga till föräldrar eller syskon med ett skadligt bruk eller beroende är dock bara en del av den större gruppen av barn som anhöriga. ANDTS-strategin lyfter således bara en viss grupp av barn, inte alla barn som riskerar att påverkas negativt av föräldrars svårigheter eller sjukdom.

Utredningen noterar vidare att det finns flera förslag i underlaget till en nationell strategi för psykisk hälsa och suicidprevention som berör barn som anhöriga.[59] Även förslagen i utredningen om förslag till en samlad nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn behöver beaktas i sammanhanget.[60]

5.11.5 Genomförandet av lagstiftningen avseende hälso- och sjukvården behöver följas upp nationellt

Utredningens förslag: Myndigheten för vård och omsorgsanalys bör få i uppdrag att analysera och följa upp implementeringen av den befintliga hälso- och sjukvårdslagstiftningen om barn som anhöriga.

Skälen för förslaget

Bestämmelserna om barn som anhöriga i hälso- och sjukvårdslagen och patientsäkerhetslagen började att gälla den 1 januari 2010. Trots att det nu gått en avsevärd tid sedan lagstiftningen trädde i kraft så finns det inte någon form av nationell uppföljning eller kartläggning som på ett heltäckande sätt visar hur lagstiftningen har implementerats i hälso- och sjukvården, eller vilka effekter den har fått. Utredningen har inte haft möjlighet att genomföra en sådan uppföljning inom ramen för vårt uppdrag. Olika aktörer har i våra kontakter lyft att det vore önskvärt med en tydligare bild av hur arbetet med imple-

[58] *En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken samt spel om pengar 2022–2025*, Skr. 2021/2022:213.
[59] *Underlag till en ny nationell strategi för psykisk hälsa och suicidprevention*, Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen, 2023.
[60] SOU 2022:70, *En uppväxt fri från våld*.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

menteringen av bestämmelserna har gått i regionerna. Det framförs bland annat att det behövs för att identifiera eventuella behov av åtgärder, inte minst i form av stöd, till exempel ytterligare kunskap eller andra aktiviteter.

Även om det finns viss kunskap om läget så bedömer utredningen att det är en brist att det saknas en nationell uppföljning som visar om lagstiftningen har fått några konsekvenser, och i så fall vilka. Utredningen bedömer att sådan kunskap är fortsatt nödvändig om ytterligare analyser ska kunna göras av effekter och behov av ytterligare åtgärder. Utredningen bedömer även att en uppföljning sannolikt behöver ske med hjälp av flera olika metoder för att få en så komplett bild som möjligt. Det är också viktigt att uppföljningen utgår från syftet med lagstiftningen, att varje barn har rätt att bli uppmärksammat och få det stöd och den hjälp som han eller hon är i behov av.

5.11.6 Kunskapsstöd till handläggare inom socialtjänsten

Utredningens förslag: Regeringen bör ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram stödmaterial för handläggare inom socialtjänsten som handlägger ärenden avseende vuxna personer. Syftet med stödmaterial ska vara att öka kunskaperna om hur handläggarna kan uppmärksamma och stödja barn när deras föräldrar söker stöd hos socialtjänsten.

Skälen för utredningens förslag

Socialstyrelsen haft i uppdrag att ta fram ett stöd till kommunernas handläggare för ett mer individanpassat och likvärdigt stöd till anhöriga. I oktober 2023 publicerades ett kunskapsstöd som främst riktar sig främst till kommunernas handläggare inom socialtjänsten, men även till beslutsfattare, chefer, strateger och utredare. Kunskapsstödet innehåller ett mer konkret stöd i hur handläggare kan agera för att uppmärksamma och involvera anhöriga i olika situationer. Det finns bland annat förslag på frågor som kan användas i mötet med enskilda och anhöriga. Kunskapsstödet är utformat för att uppmärksamma och involvera vuxna personer som är anhöriga.[61] Social-

[61] Socialstyrelsen, *Stöd till handläggare för att uppmärksamma och involvera anhöriga*, 2023, s. 25 ff.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

styrelsen har även ett pågående regeringsuppdrag som syftar till att stärka och utveckla stödet till barn som anhöriga.[62]

Mot bakgrund av vad som framkommit av kartläggningen och av övrigt underlag bedömer utredningen att det främst är personal i socialtjänsten som handlägger ärenden avseende vuxna personer som behöver förbättra och utveckla sin förmåga att uppmärksamma barn som är anhöriga. När en vuxen person söker stöd hos socialtjänsten är det viktigt att handläggaren har ett barnperspektiv och lyfter frågor om föräldraskap och barnens situation. Personalen behöver kunskaper hur detta kan göras och det behöver finnas anpassade rutiner för att uppmärksamma behov av stöd hos barnen och deras familjer. Detta behöver ske så tidigt som möjligt och utan att det nödvändigtvis behöver finnas någon misstanke om att barnet far illa. Handläggarna behöver även ha kunskap om vilka särskilda risker som finns för barn som är anhöriga, till exempel i form av ohälsa och våldsutsatthet. Genom att uppmärksamma vuxna personers föräldraskap och barnens situation kan barn som är anhöriga i större utsträckning upptäckas. Det är ytterst en fråga om att förverkliga tillämpningen av barnkonventionen, bland annat artikel 6 och 12, genom att barnen erbjuds ökad delaktighet och möjlighet att få information, hjälp och skydd vid behov.

Mot bakgrund av detta, samt att vi föreslår ett förtydligande i socialtjänstlagen om stöd till barn som är anhöriga, bedömer vi att Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att närmare identifiera behovet och formerna för kunskapsstödet som i första hand ska rikta sig till handläggare som arbetar gentemot vuxna personer. Syftet ska vara att utveckla handläggarnas möjlighet och förmåga att upptäcka behov av stöd hos barn som är anhöriga och deras föräldrar.

5.11.7 Praktiskt stöd för tillämpning av lagstiftningen om barn som anhöriga inom hälso- och sjukvården

Utredningens förslag: Regeringen bör ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram stödmaterial för personal inom olika typer av verksamheter i hälso- och sjukvården i syfte att stödja implementering av 5 kap. 7 § HSL.

[62] *Uppdrag att stärka och utveckla stödet till barn som anhöriga*, S2021/03118 (delvis).

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Skälen för utredningens förslag

Socialstyrelsen har pågående uppdrag med att stärka och utveckla stödet till barn som anhöriga. Myndigheten har inom ramen för uppdraget genomfört ett antal aktiviteter, varav en del aktiviteter syftar till att stärka barn som anhöriga generellt, medan andra är mer specifikt riktade mot olika målgrupper. Ett exempel är att myndigheten har tagit fram ett stödmaterial som ska ge stöd i arbetet att ta fram lokala processer och rutiner för att säkerställa att barn vars förälder har avlidit uppmärksammas och får den information, de råd och det stöd de behöver.[63]

Mot bakgrund av vad som framkommit av kartläggningen och av övrigt underlag som redovisas i tidigare avsnitt anser utredningen anser att det alltjämt behövs en förbättrad tillämpning av lagstiftningen om barn som anhöriga inom hälso- och sjukvården. Av kartläggningen framgår det också att det behövs olika typer av kunskap i ämnet hos personal i hälso- och sjukvården. Utredningen bedömer dock att det inte bara behövs allmänna kunskapshöjande åtgärder utan att det också behövs mer konkret stöd i hur lagstiftningen rent praktiskt kan tillämpas och förverkligas i verksamheterna. Det är ett arbete som behöver pågå kontinuerligt. I syfte att stödja konkret implementering bedömer utredningen att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att ta fram ett lättillgängligt och målgruppsanpassat stödmaterial för personal inom hälso- och sjukvården. I uppdraget bör det ingå att närmare analysera lämpliga former för stödet, samt om stödet bör riktas till vissa grupper av personal eller vissa verksamheter inom hälso- och sjukvården. Stödet kan till exempel behöva anpassas utifrån vilket typ av problematik som patienten har, om det rör sig om en allvarlig sjukdom eller om det handlar om skadligt bruk och beroende. Syftet med stödet ska vara att praktiskt stödja fortsatt och kontinuerligt arbete med att uppmärksamma och stödja barn som är anhöriga och deras föräldrar i hälso- och sjukvårdens olika verksamheter.

[63] Socialstyrelsen, *Stärk stödet till efterlevande barn, Stödmaterial till hälso- och sjukvården för att uppmärksamma och följa upp behoven hos barn som har mist en förälder*, 2024, s. 4 ff. Arbetet inom ramen för *Uppdrag att stärka och utveckla stödet till barn som anhöriga*, S2021/03118 (delvis).

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

5.11.8 Ökade kunskap om barn som anhöriga i skolan

Utredningens förslag: Regeringen bör ge Nationellt kompetenscentrum anhöriga i uppdrag att sprida kunskap om barn som anhöriga bland personal inom elevhälsan och övrig relevant personal i skolan.

Skälen för utredningens förslag

Skolan är den samhällsinstitution som möter alla barn och det är där barnen spenderar en stor del av sin uppväxt. En del av personalen inom elevhälsan är hälso- och sjukvårdspersonal. Elevhälsan omfattas också av bestämmelsen i 5 kap. 7 § HSL. Utredningen bedömer att dock att inte bara personal inom elevhälsan behöver ha kunskap om barn som är anhöriga och tillämpa lagstiftningen. Elevhälsans arbete ska enligt skollagen bedrivas i samverkan med lärare och övrig personal och det förutsätter att även denna personal har kunskap om barn som anhöriga. Barnen lyfter också själva att de anser att vuxna i skolan generellt sett behöver bli bättre på att uppmärksamma deras situation och lotsa dem till stöd.

Barn som är anhöriga kan uppvisa olika tecken på att de har en problematisk situation hemma. De kan ha att svårt att orka med skolarbetet i den utsträckning som behövs. Det är också väl känt att en del av de barn som har en problematisk skolfrånvaro är barn som stannar hemma för att en förälder eller ett syskon är sjukt eller har andra svårigheter.[64] En del barn kan visa tecken genom att de har svårt med kamratrelationer eller med att koncentrera sig på skolarbetet. För andra barn är det mindre synligt och svårare att upptäcka. Oavsett så kan barnen i många fall behöva stöd för må bättre och klara av skolan.

En förutsättning för att upptäcka barnens situation är att skolans personal har kunskap om barn som anhöriga, hur detta påverkar barnen och vilka behov av stöd de kan ha. Det är också viktigt att personalen har kunskap om våldsutsatthet hos barn, särskilt mot bakgrund av hur vanlig våldsutsattheten är hos barn vars föräldrar till exempel har ett skadligt bruk och beroende, eller psykisk sjukdom. Stödet från skolan kan handla om att elevhälsans personal involveras

[64] SOU 2016:94 s. 163.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

och att skolpersonal får stöd i hur de kan samarbeta med barnet och föräldrarna. Det är också viktigt att personal i skolan känner till vilket stöd andra aktörer kan erbjuda och på vilket sätt skolan kan samverka med till exempel socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Sedan den 1 juli 2023 har skollagen förtydligats med att elevhälsan vid behov ska samverka med hälso- och sjukvården och socialtjänsten.[65]

Utredningen bedömer mot denna bakgrund att det är viktigt att kunskapen om barn som anhöriga ökar även hos personal som arbetar i skolan, till exempel personal inom elevhälsan men även lärare och fritidspersonal. Regeringen bör därför ge Nationellt kompetenscentrum anhöriga i uppdrag att sprida kunskap om barn som anhöriga och hur skolan kan stödja dessa barn inom ramen för sin verksamhet, och i samverkan med till exempel socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Uppdraget bör genomföras i samverkan med Socialstyrelsen och Skolverket.

5.11.9 Utveckla målgruppsanpassat föräldraskapsstöd

Utredningens bedömning: Regeringen bör genomföra tidigare förslag om ökad tillgång till föräldraskapsstöd som lämnats av utredningen *En uppväxt fri från våld*, SOU 2022:70, särskilt förslaget om att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd får i uppdrag att kartlägga förekomst och behov av målgruppsanpassade föräldraskapsstödsprogram

Sverige har en nationell strategi för föräldraskapsstöd. Viktiga grundläggande delar i strategin är att ett universellt stöd ska riktas till alla föräldrar, och att ett riktat stöd ska gå till föräldrar med riskfaktorer eller barn med beteendeproblem. Det universella stödet förväntas minska det stigma som förknippas med att söka stöd, men kan också fungera som en ingång till mer riktade insatser. Ett universellt stöd kan också minska behovet att riktade insatser.[66] Föräldraskapsstöd är mångfacetterat både i sin struktur och form, och därför kan en nationell strategi stödja ett strukturerat, hållbart och långsiktigt arbete med dessa frågor.

[65] 2 kap. 25 § skollagen.
[66] Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, *Fortsatt stöd i genomförande av nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd, Slutrapport 2023*, 2023, s. 12 f.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Utredningen noterar att flera förslag i utredningen *En uppväxt fri från våld* (SOU 2022:70) handlar om en utveckling av, och ökad tillgång till, föräldraskapsstöd. Utredningen anser att flera av dessa förslag ligger i linje med den typ av åtgärder som kan stärka stödet och skyddet för barn som är anhöriga. Som vi tidigare redogjort för är barn som är anhöriga en grupp som löper ökad risk att utsättas för våld i olika former. Det finns därför behov av riktat stöd till vissa riskgrupper, och individuellt stöd till familjer med etablerade problem. Vi bedömer i likhet med utredningen *En uppväxt fri från våld* att det, i syfte att förebygga att barn utsätts för våld, finns behov av ett samlat grepp för att säkerställa tillgången till målgruppsanpassat föräldraskapsstöd till olika grupper. Vi ser dock att behovet är bredare än att vara kopplat till våldsutsatthet. Föräldraskapsstöd är generellt viktigt även i andra situationer där föräldrar av olika anledningar har svårigheter som påverkar deras föräldraskap. Utredningen bedömer därför att regeringen bör överväga att genomföra de förslag som lagts tidigare, särskilt förslaget om att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd får i uppdrag att kartlägga förekomst och behov av målgruppsanpassade föräldraskapsstödsprogram.[67]

5.11.10 Barn som anhöriga behöver uppmärksammas i det nationella hälsoprogrammet för barn och unga

Utredningens bedömning: Berörda myndigheter behöver uppmärksamma barn som anhöriga i framtagandet av det nationella hälsoprogrammet för barn och unga. Programmet bör i relevanta delar möjliggöra att barnens situation uppmärksammas i ökad utsträckning och att de och deras föräldrar erbjuds relevanta insatser.

Sedan augusti 2023 har Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram ett nationellt hälsoprogram för barn och unga till och med 20 års ålder, tillsammans med Skolverket, Folkhälsomyndigheten, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Specialpedagogiska skolmyndigheten samt Statens beredning för medicinsk och social utvärdering. Kärnan i det nationella hälsoprogrammet för barn och unga ska bland annat utgöras av hälsobesök med undersökningar och hälsosamtal, och föräldraskapsstöd. Målet är att det ska finnas ett standardiserat

[67] SOU 2022:70 s. 787.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

och kunskapsbaserat hälsoprogram som är likvärdigt över hela landet. I arbetet ingår att ta fram kunskapsstöd till de professioner som möter barn och unga och föreslå hur programmet ska genomföras. Programmet ska bidra till att förbättra den systematiska uppföljningen av barns och ungas fysiska och psykiska hälsa och göra det enklare att tidigt upptäcka ohälsa.[68]

Utredningen bedömer att ett nationellt hälsoprogram för barn och unga kan bidra till att upptäcka barn som är anhöriga, och öka möjligheterna att på ett mer likvärdigt sätt ge stöd till barn och föräldrar. Utredningen bedömer att ansvariga myndigheter i arbetet med att ta fram hälsoprogrammet behöver ta särskilt hänsyn till hur barn som är anhöriga kan uppmärksammas i större utsträckning av hälso- och sjukvården, socialtjänsten, skolan, elevhälsan samt andra berörda aktörer. Detta är särskilt viktigt eftersom barn som är anhöriga är en riskgrupp för egen ohälsa, och de är särskilt utsatta när det gäller till exempel psykisk ohälsa och våldsutsatthet.

5.11.11 Riktlinjer för hälso- och sjukvården behöver uppmärksamma och ta hänsyn till barn som anhöriga

Utredningens bedömning: Statliga myndigheter, regioner och kommuner behöver uppmärksamma och synliggöra behov hos barn som är anhöriga inom ramen för arbetet med nationella kunskapsstöd för hälso- och sjukvården.

Det finns många olika typer av kunskapsstöd från en mängd olika aktörer. Vissa kunskapsstöd är framtagna av statliga myndigheter, andra av kommuner eller regioner, ytterligare andra av professionsföreningar. Begreppet kunskapsstöd kan användas som ett samlingsbegrepp för olika typer av stödmaterial. Några exempel på kunskapsstöd för hälso- och sjukvården är

– *Nationella riktlinjer* – rekommendationer om behandlingar, undersökningar, arbetsmetoder och andra insatser i hälso- och sjukvården, tandvården och socialtjänsten. Tas fram och beslutas av Socialstyrelsen. Riktlinjerna ska ge vägledning för beslut och prioriteringar på gruppnivå i styrnings- och ledningsfrågor, och riktar

[68] Socialstyrelsen, *Slutrapport – Förstudie avseende ett nationellt hälsoprogram för barn och unga*, 2022.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

sig därför främst till beslutsfattare inom hälso- och sjukvården eller socialtjänsten. Riktlinjerna kan också vägleda personal i hälso- och sjukvården och socialtjänsten i vården och stödet för enskilda personer.

- *Nationella vårdprogram* – beskriver och ger stöd för hur åtgärder inom ett sjukdomsområde ska genomföras. Innehåller rekommendationer om till exempel utredning, behandling, omvårdnad, rehabilitering med mera.
- *Vårdförlopp* – ett vårdförlopp anger kortfattat vad som ska göras, i vilken ordning och när. Det beskriver en personcentrerad och sammanhållen vårdprocess som omfattar en hel eller en del av en vårdkedja. Vårdförloppet innehåller även indikatorer för uppföljning.
- *Vårdriktlinje för hälso- och sjukvård* – omfattar och ger stöd om hur en eller ett fåtal åtgärder ska genomföras. Den liknar det innehåll som finns i ett nationellt vårdprogram, men är mindre omfattande och innehåller endast en eller ett fåtal åtgärder relaterat till ett sjukdomsområde.

Anhörigas situation och behov av stöd av sjukvården uppmärksammas i flera nationella riktlinjer, vårdförlopp eller i andra typer av kunskapsstöd. I flera riktlinjer finns det skrivningar eller rekommendationer om att informera, involvera eller erbjuda stöd till anhöriga på olika sätt. I vissa fall avser rekommendationer även barn som är anhöriga. Utredningen bedömer dock att detta behöver utvecklas eftersom barn som är anhöriga måste synliggöras i större utsträckning och sjukvården har ett lagstadgat ansvar att uppmärksamma barnen och erbjuda dem stöd. Det finns också skillnader mellan olika vårdområden som inte nödvändigtvis är motiverade. Lagstiftningen omfattar en stor del av hälso- och sjukvården, och barnen kan behöva uppmärksammas och få stöd i många olika typer av situationer. Inte minst verksamheter som möter enbart vuxna patienter behöver denna kunskap. Detta krävs för att barnens situation ska uppmärksammas och för att barn som är i behov av stöd eller skydd ska få det. Detta har bland annat Socialstyrelsen konstaterat inom ramen för sina skade- och dödsfallsutredningar. Strukturer, såsom vårdprogram och styrsystem, behöver ge incitament att stödja ett barnfokuserat arbetssätt så att bestämmelsen om hälso- och sjukvårdens skyldighet att sär-

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

skilt beakta barns behov av information, råd och stöd i högre grad efterlevs.[69]

Utredningen delar denna bedömning och anser därför att behoven hos barn som är anhöriga måste uppmärksammas vid framtagandet av nya kunskapsstöd och riktlinjer, samt i samband med uppdateringar och revideringar. Anhörigperspektivet behöver inkludera barn, och ansvaret för att uppmärksamma, stödja och skydda barn behöver framhållas där det är relevant. Hälso- och sjukvårdens ansvar gentemot barn som är anhöriga behöver därför synliggöras och konkretiseras i nationella, regionala och lokala riktlinjer, kunskapsstöd och vid uppföljningar.

[69] *Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2022–2023*, s. 55.

6 Nationell anhöriglinje

Utredningen har haft i uppdrag att analysera behovet av och lämna ändamålsenliga och effektiva förslag på hur en nationell anhöriglinje av god kvalitet som ger tillgängligt stöd till anhöriga dygnet runt kan erbjudas.

För att kunna bedöma behovet har utredningen kartlagt i vilken mån befintliga stödlinjer tar emot och besvarar samtal från anhöriga. ”Stödlinje” har i utredningen definierats som ingångar för samtalsstöd exempelvis via telefon, chatt eller sms. Gemensamt är att det finns en människa som svarar, redo att ge stöd eller hänvisa till stöd. Stödsamtal kan definieras som stöd som ges via en stödlinje som antingen ”medmänskligt samtalsstöd” ofta utfört av volontärer eller ”professionellt samtalsstöd” utfört av anställd personal. Det professionella stödet ges av personer med relevant yrkesutbildning och erfarenhet av att ha arbetat med vägledning, stöd eller behandling på olika sätt. Det ingår i det professionella stödet att även ha kunskap om såväl hälso- och sjukvårdens verksamheter som socialtjänstens. Gemensamt för samtalsstödet i det här sammanhanget är att den som söker stöd kan vara anonym.

För att kunna erbjuda ett stöd för anhöriga som är tillgängligt dygnet runt finns i princip två vägar att välja enligt utredningens bedömning. Det ena sättet är telefon eller chatt som besvaras av någon professionellt utbildad person eller kunnig volontär. En sådan linje kan vara inriktad på att hantera alla frågor som finns inom ett visst område till exempel en viss diagnos eller också kan den vara inriktad på anhörigas situation utan koppling till den närståendes sjukdom. En linje kan finnas i offentlig eller civilsamhälles regi. Det andra sättet är en teknisk lösning, en så kallad portal, där information samlas in och erbjuds anhöriga på ett lätt tillgängligt sätt. Vi diskuterar i det följande båda dessa alternativ.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

6.1 Befintliga stödlinjer

Det finns en stor mängd stödlinjer eller rådgivningslinjer. En del stödlinjer har till syfte att stödja personer med psykisk ohälsa och minska ensamhet. Andra linjer riktar sig ofta till särskilda grupper och drivs framför allt av organisationer inom ideell sektor och av patient-, brukar-, och anhörigorganisationer. Nationella stödlinjer finns även inom närliggande områden som exempelvis alkoholberoende, drogberoende, spelberoende, våldsutsatta, och brottsoffer. Gemensamt för de flesta är att de erbjuder möjlighet att vara anonym när man tar kontakt, och att de erbjuder stödsamtal som inte är att betrakta som vård och behandling. De fungerar snarare som en kompletterande lågtröskelinsats till befintlig vård och omsorg. En utmaning med att kartlägga det befintliga stödet till anhöriga är att många stödlinjer är inriktade mot ett särskilt ämnesområde, inte mot gruppen anhöriga. Anhöriga är dock en uttalad målgrupp för många stödlinjer. Organisationer som inte har en telefonlinje kan via sina lokala föreningar erbjuda stöd för anhöriga i anhöriggrupper. Organisationer som inte har en annonserad stödlinje tar ändå emot telefonsamtal från medlemmar i olika ärenden och hänvisar vidare om det behövs. Stödlinjer inom civilsamhällets organisationer bygger både på att de uppfattas som relevanta för sina medlemmar och på att de kan mobilisera volontärkrafter.

Folkhälsomyndigheten fördelar årligen medel till ett flertal ideella organisationer inom området psykisk hälsa och suicidprevention. För 2024 har Folkhälsomyndigheten fördelat 100 000 000 kronor för detta ändamål.

Stödlinjer med anhöriga som målgrupp

Det finns ett antal stödlinjer som riktar sig enbart eller delvis till personer som är anhöriga. Stödlinjerna syftar ofta till att stödja personer och anhöriga som lever med en viss typ av sjukdomar, som till exempel cancer, demens, psykisk ohälsa, missbruk. Det kan också handla om mans- och kvinnojourer eller personer som utsatts för sexuella övergrepp. Stödlinjen kan också vara riktad mot en särskild grupp som till exempel Äldrelinjen.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Anhöriglinjen

Anhöriglinjen startades 2009 av Anhörigas riksförbund, en partipolitiskt och religiöst obunden intresseorganisation. Anhöriglinjen bemannas av 22 volontärer med stor kunskap och erfarenhet kring anhörigas situation. De som svarar har utbildning som exempelvis sjuksköterskor, arbetsterapeuter, socionomer, läkare eller psykologer.

De allra flesta samtalen handlar om medmänskligt stöd och att få möjlighet att sätta ord på sin situation. De flesta kontakter, cirka 60 procent, vill också ha råd och stöd utifrån den situation de befinner sig i. Det kan innebära att stödja och motivera anhöriga att ta kontakter med vården och olika myndigheter. Det finns en stor osäkerhet bland dem som ringer kring hur vård och omsorgssystemen fungerar och vart man ska vända sig i olika frågor. En av tio vill fråga om lagstiftningen och rättigheter. En liten del av samtalen kommer från personer som arbetar inom vård och omsorg.

Alla samtal är anonyma men de flesta som ringer presenterar sig ändå. Verksamheten frågar inte efter ålder men uppskattningsvis är omkring 40 procent av dem som tar kontakt i åldern 45–64 år. Ungefär 35 procent är i åldern 25–44 år och 13 procent 65 år eller äldre. I övriga fall är den som ringer under 25 år eller åldern okänd.

En stor majoritet, cirka 75 procent, av dem som tar kontakt är kvinnor. I 24 procent av samtalen är den som ringer en partner. I 29 procent av samtalen är det en förälder, 15 procent ett vuxet barn, 10 procent ett syskon och 10 procent en vän eller kollega. Samtalen från barn är sällsynta och om barn ringer hänvisas de till Bris.

Anhöriglinjen är öppen några timmar per dag sex dagar i veckan. Under 2022 inkom 3 925 samtal och till och med november 2023 har det inkommit 3 365 samtal. Antalet mejl till Anhöriglinjen var 300 under 2022 och 207 till och med november 2023. Svarstiden på telefonsamtalen är under 45 sekunder.

Flest samtal har Anhöriglinjen på förmiddagarna oavsett veckodag. Samtalen på kvällarna onsdag och söndag är väl fördelade och ungefär lika många varje tidpunkt. Samtalen ökar ofta efter storhelger och semestrar. Det blir kö ibland och det finns missade samtal men de får uppmaning att ringa om igen. Anhöriglinjen uppger att de får väldigt få signaler om att det är svårt att komma fram. Tvärtom blir många förvånade över att få svar så snabbt.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

På en direkt fråga från utredningen svarar ansvariga för Anhöriglinjen att verksamheten skulle behöva utökas. De samtal som registreras som obesvarade inkommer på tider som Anhöriglinjen ej är bemannad. Ambitionen är att både öka öppettiderna och kunna erbjuda samtal på fler språk än svenska och finska. Anhörigas riksförbund skulle också vilja utveckla en chattfunktion.

Anhöriglinjen får medel från Folkhälsomyndigheten inom uppdraget Verksamhetsbidrag för organisationer kring Suicidprevention. För 2023 beviljades Anhöriglinjen och Anhörighandboken 1 600 000 kronor. Medlen fördelas mellan Anhöriglinjens verksamhet och till Anhörighandboken för utveckling och uppdatering. Anhörigas riksförbund får även medel som anhörigorganisation från Socialstyrelsen.

Jourhavande medmänniska

Jourhavande medmänniska är en ideell förening, politiskt och religiöst obunden, som bedriver jourtelefon och chattverksamhet för alla människor som önskar någon att tala med. Ett särskilt jourtelefonnummer finns för verksamheten. Jouren är öppen för samtal alla kvällar och nätter och chatten på lördagar, söndagar, måndagar och tisdagar kl. 21–24. Samtalen tas emot anonymt. Föreningens kostnader uppgår årligen till i storleksordningen 350 000 kronor. Kostnaderna avser telefonväxel, rekrytering och utbildning av medlemmar, information och arbetsmöten. Inga löner eller arvoden betalas ut. Socialstyrelsen tillsammans med Stockholms stift är föreningens huvudsakliga bidragsgivare. Bidrag kommer även från företag och privatpersoner.

Föreningen Mind

Föreningen Mind driver flera stödlinjer. De som svarar är volontärer och alla har genomgått utbildning i Minds regi i grundläggande kunskaper om psykisk ohälsa och hur man genom ett medmänskligt samtal kan lyssna och stötta en person som är ung. Samtalen är anonyma. Samtliga linjer tar emot samtal från personer som är anhöriga på olika sätt. Det är dock svårt att ange till vilken grad samtalen hänger ihop med ett anhörigskap. Stödlinjerna hade 2022 en kostnad på drygt 55 000 000 kronor. Under året besvarades 86 000 samtal.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Självmordslinjen riktar sig till dem som har suicidtankar eller har en närstående med sådana tankar. Linjen finns även som chatt och är öppen dygnet runt, varje dag. Föräldralinjen är till för den som behöver reflektera över sin roll som förälder eller som är orolig för sitt barn eller ett barn i ens närhet. Föräldrar som ringer kan känna sig osäkra i sin föräldraroll eller är en nära vuxen till ett barn vars situation man oroar sig för. På Föräldralinjen får man möjlighet att både ställa frågor och bolla tankar för att hitta nya förhållningssätt och vägar till en bättre situation. De som svarar har lång erfarenhet av arbete med barn, ungdomar och föräldrar och har utbildning som psykologer, socionomer eller psykoterapeuter. Alla som svarar arbetar ideellt som volontärer.

Äldrelinjen är öppen måndag till fredag 8–19 samt lördag till söndag 10–16 och är bemannad av utbildade volontärer. Linjen erbjuder främst medmänskligt stöd, någon som lyssnar. Vid behov hänvisar volontärerna vidare till annat eller professionellt stöd. Samtalen till linjen är anonyma.

Livslinjen är öppen för personer mellan 16 och 25 år. De som svarar är volontärer och alla har genomgått utbildning i Minds regi och har grundläggande kunskaper om psykisk ohälsa och hur man genom ett medmänskligt samtal kan lyssna och stötta en person som är ung. Samtalen är anonyma.

Cancerlinjen

Cancerlinjen svarar på frågor från alla som behöver prata om frågor kopplade till cancer, oavsett om man är eller har varit sjuk själv, är närstående eller om man har mer generella frågor. Cancerlinjen bemannas av legitimerade sjuksköterskor som är specialiserade inom onkologi och med lång erfarenhet av cancervård. Kontakten är anonym och kostnadsfri. Cancerlinjen erbjuder information, stöd och vägledning. Drygt 8 300 personer kontaktade Cancerlinjen under 2022. Av dessa kontakter är 31 procent anhöriga. Därefter är det personer med cancer, 26 procent, och personer med symtom, 24 procent. Ungefär 70 procent av dem som kontaktar Cancerlinjen är kvinnor och när det gäller anhöriga utgör kvinnorna närmare 80 procent.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

De vanligaste frågorna handlar om sjukdomsinformation och om behandlingar. Ungefär två av fem behöver känslomässigt stöd. Var femte person har frågor om vården. De som är anhöriga har ofta frågor och funderingar om specifika diagnoser, sorg och frågor om ärftlighet. De som själva är sjuka frågar ofta om sina rättigheter i vården, om behandlingar och biverkningar.

Alkohollinjen

Alkohollinjen är en nationell verksamhet som drivs av Beroendecentrum Stockholm på uppdrag av Folkhälsomyndigheten. Tjänsten är kostnadsfri och de som kontaktar linjen kan vara anonyma. Det finns också en webbaserad stödtjänst, Alkoholhjälpen, som erbjuder samma typ av stöd som Alkohollinjen fast via nätet. Alkoholhjälpen ger fakta om alkohol och har två diskussionsforum, ett för anhöriga och ett för användare. Det finns även möjlighet att gå ett självhjälpsprogram och skriva till rådgivare för att ställa frågor och få stöd.

Alkohollinjen har öppet varje helgfri måndag – torsdag 11–19, samt helgfria fredagar 11–16. Stödlinjen bemannas av beteendevetare och socionomer med kunskap om beroendesjukdom. Det är sammanlagt sju heltidstjänster, men ingen arbetar heltid enbart med att svara på samtal.

Under 2022 uppmättes antalet in- och utgående telefonsamtal under hela dygnet (inklusive samtal under stängda tider) till 10 534. I snitt kom det in 878 samtal i månaden. Flest inkomna samtal var under juli och augusti, då 1 045 och 1 067 samtal ringdes till Alkohollinjen. Antalet genomförda rådgivande samtal var 3 337. Av dessa var 2 526 unika inringare, det vill säga 811 samtal var med återkommande personer. Medellängden på samtalen var 23 minuter.

Anhöriga utgör en stor del av de personer som kontaktar Alkohollinjen, uppåt 40–50 procent av samtalen. Anhöriga har ofta ett stort behov av information om beroendesjukdom. Samtalen från anhöriga tar ofta längre tid att besvara, dels för att de har många frågor, dels för att de är psykiskt, socialt och ekonomiskt tyngda av situationen.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Droghjälpen

Droghjälpen erbjuder anonymt och kostnadsfritt stöd till den som använder droger eller som är orolig för någon i sin närhet som använder droger. Tjänsten startades 2018 och drivs av Beroendecentrum Stockholm med finansiering av Region Stockholm. Telefonlinjen tar emot samtal från hela landet och är öppen måndagar och torsdagar kl. 9–16. De anställda har tystnadsplikt, och den stödsökande är helt anonym. De anställda kan inte se telefonnummer eller IP-adress. Bemanningen utgörs av 1,5 heltidstjänster. Alla rådgivare på Droghjälpen är utbildade för att ge stöd till personer som använder droger och deras anhöriga, och är beteendevetare eller sjuksköterska i grunden. De har stor kunskap och erfarenhet av beroendevård. Stödet baseras på metoder från motiverande samtal (MI) och kognitiv beteendeterapi (KBT).

År 2002 uppmättes antalet in- och utgående telefonsamtal under hela dygnet (inklusive samtal när linjen är stängd) till 3 864. I snitt kom det in 322 samtal varje månad, flest under juli 379 och augusti 361 samtal. En stor del av samtalen kommer fortfarande in när linjen är stängd och antalet rådgivande samtal var 1 012. Under hösten 2022 gjordes ett pilotprojekt för att testa kvällsöppet en dag i veckan, men ingen permanent förändring av öppettiderna gjordes då det inte nyttjades i tillräckligt stor utsträckning.

Droghjälpen erbjuder även stöd via en anonym digital tjänst. Det finns också webbforum, självhjälpsprogram samt forum för anhöriga. Verksamheten drivs av Beroendecentrum Stockholm på uppdrag av region Stockholm. Kostnaden för att driva Alkohollinjen, Droghjälpen och tillhörande digitala plattformar uppskattas till cirka 5–6 miljoner per år.

Riksförbundet Attentions anhörigtelefon

Riksförbundet Attention är en intresseorganisation för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) som ADHD, autism, språkstörning och Tourettes syndrom. Anhörigtelefonen bemannas av ideell personal med kunskap inom neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och som även har egen erfarenhet av att vara anhörig. De svarar på frågor och kan även hänvisa vidare vid behov. Attentions anhörigtelefon är öppen för alla men de prioriterar samtal från

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

organisationens egna medlemmar. Anhörigtelefonen är öppen kvällstid tre dagar i veckan. Samtalslängden brukar begränsas till 30 minuter per samtal.

Demensförbundets rådgivningstelefon

Demensförbundet är Sveriges största organisation för personer med demenssjukdom eller kognitiv sjukdom och deras anhöriga. De arbetar för att förbättra förhållandena för demenssjuka och deras anhöriga och har 110 lokalföreningar runt om i Sverige, med cirka 9 000 medlemmar. Förbundet har en rådgivningstelefon som är öppen två timmar per dag sex dagar i veckan. Rådgivningen kan ge information, råd och vägledning till personer med demenssjukdom och deras anhöriga. Frågorna kan avse såväl medicinska som juridiska frågor, samt frågor om samhällets stöd till personer med demenssjukdom och deras anhöriga. Föreningen har ekonomiskt stöd som anhörigorganisation från Socialstyrelsen.

Anhörigföreningen för närstående till alkohol- och drogberoende

Anhörigföreningen för närstående till alkohol- och drogberoende (AHFAD) är en ideell förening som erbjuder hjälp till personer som lever nära, eller känner någon som är, eller har varit, beroende av alkohol eller andra droger. Föreningen grundades år 1997 av anhöriga i samarbete med Nordhemskliniken i Göteborg.

Föreningen har gruppverksamhet för anhöriga, men erbjuder även individuella samtal via telefon eller video till medlemmar. Samtalen utförs av utbildad personal som har egen erfarenhet av anhörigproblem och medberoende. Den som ringer kan vara anonym. Telefonlinjen är öppen under kontorstid på vardagar. På andra tider kan meddelande lämnas på telefonsvarare. Verksamheten finansieras via medlemsavgifter och frivilliga bidrag.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Stödlinjen för spelare och anhöriga

Stödlinjen för spelare och anhöriga erbjuder kostnadsfri rådgivning till den som har problem med spel om pengar eller är anhörig till någon som spelar på ett sätt som skapar problem. Linjen erbjuder individanpassad rådgivning och stöd via telefon och chatt, anonymt. Linjen och chatten är öppna helgfria dagar från kl. 9.00 till 19.00, 17.00 eller 15.00. Stödlinjen är nationell men drivs av Stockholms läns sjukvårdsområde genom Centrum för psykiatriforskning på uppdrag av Socialdepartementet. Stödlinjen är även en informationsresurs för personer som arbetar inom hälso- och sjukvård, frivilligorganisationer och allmänheten.

6.2 Stödlinjer för barn och unga

När det gäller barn finns det några organisationer som erbjuder stöd via telefon eller chatt till barn och unga. Vissa av dem är specifikt inriktade mot barn som är anhöriga.

Barnens rätt i samhället, Bris

Bris har ansvar för det europeiska hjälpnumret 116 111 i Sverige vilket innebär att Bris erbjuder en nationell stödlinje för barn. Numret 116 111 och den hjälp som kan ges där är väl känt bland barn och unga. Det stöd som Bris erbjuder är helt byggt på professionella resurser. Alla som svarar på samtal från både barn och vuxna är kuratorer eller psykologer. Bris stödjer barn och unga på flera sätt, bland annat via en stödlinje dit barn kan ringa, skicka sms, chatta eller mejla dygnet runt. Under 2022 tog Bris emot drygt 44 000 samtal och en stor del av samtalen handlade om olika symtom på psykisk ohälsa och dåligt mående. Samtalen är anonyma och stödverksamheten bemannas av anställda kuratorer. En stor del av samtalen, cirka 2 500, handlar specifikt om att barnen berättar om hur vuxnas svårigheter påverkar dem. Samtalen handlar om föräldrar eller andra vuxna som har psykisk eller fysisk ohälsa, missbruk eller arbetslöshet eller ekonomiska problem. Det är vanligt att samtalen som handlar om barnets egna dåliga mående visar sig ha en nära koppling till svårigheter som barnets föräldrar har.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Maskrosbarn

Maskrosbarn är en barnrättsorganisation som sedan 2005 har arbetat med att förbättra levnadsvillkoren för de barn i Sverige med föräldrar som har ett missbruk, en psykisk sjukdom eller som utsätter dem för våld. Organisationen vänder sig till barn och unga mellan 13 och 19 år. De erbjuder stöd i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Maskrosbarn erbjuder ett digitalt stöd via chatt till barn och unga. Chatten är öppen måndag till torsdag samt söndagar 20–22. Chatten bemannas av volontärer som har egen erfarenhet av att växa upp som maskrosbarn. Under 2022 genomfördes 972 samtal via chatten. Det finns också möjlighet för barnen att boka ett digitalt möte med en kurator.

Maskrosbarn har ett flertal anställda, men en stor del av stödverksamheten bedrivs av volontärer. Alla som arbetar med att möta barn inom organisationen identifierar sig själva som maskrosbarn, vilket betyder att de själva har växt upp i familjer med föräldrar med missbruk, psykisk sjukdom eller har blivit utsatta för våld av en förälder. Identifikation mellan barnen och de vuxna är en viktig del av Maskrosbarns stöd.

Jourhavande kompis

Jourhavande kompis är en digital stödchat som drivs av Röda Korset. Chatten är öppen varje dag för barn och unga upp till 25 år som behöver någon att prata med. De som svarar i chatten är unga volontärer som ger stöd, lyssnar och ställer frågor. Volontärerna pratar svenska, engelska samt dari. Många samtal handlar om oro, ångest och psykisk ohälsa. Under 2022 besvarade verksamheten 1 722 samtal.

Stiftelsen Trygga barnen

Stiftelsen Trygga Barnen är en ideell organisation som stödjer barn och unga upp till 25 år. Organisationen riktar sig till dem som lever i eller har växt upp i en familj där någon har problem med missbruk. Organisationen erbjuder stödchatt via Snapchat, under kvällstid fyra dagar i veckan. Man ger även stöd via telefon på dagtid, samt via sms

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

och mejl. De som kontaktar har möjlighet att vara anonyma. Totalt under 2022 hade man 2 321 stödkontakter i chatten.

De som arbetar i stödverksamheten är volontärer och har egna erfarenheter av att vara anhörig till någon med missbruk och psykisk ohälsa. Trygga barnen har också volontärer, Trygga hjältar, runt om i landet. De ska fungera som en länk mellan barnen och stödet i den kommun där volontären verkar. Barn och ungdomar kan kontakta dessa volontärer via Instagram för att få stöd och rådgivning.

Under 2021 hade Trygga barnen åtta heltidsanställda och fem deltidsanställda, samt cirka femtio aktiva volontärer. Marknadsföring av Trygga barnens verksamhet sker bland annat via föreläsningar i skolor samt för vuxna. Verksamheten finansieras via bidrag från myndigheter, stiftelser, fonder, företag och privatpersoner.

6.3 Behov av en ny stödlinje för anhöriga

6.3.1 Vad söker anhöriga för stöd via stödlinjer?

I Folkhälsomyndighetens rapport om sitt uppdrag att genomföra en kartläggning av rådgivning och stöd via telefon och webb inom narkotika- och dopningsområdet med mera beskrivs anhöriga som en bortglömd men viktig grupp som bör utgöra en betydande målgrupp för stödlinjen.[1] Anhöriga behöver dels stöd för att förbättra sitt eget mående dels råd kring hur man kan bemöta sin närstående för att få till stånd beteendeförändringar. Det senare gäller inte minst föräldrar till barn som kanske är på väg in i ett skadligt drogbruk.

Utredningen har inte haft möjlighet att göra någon heltäckande behovsanalys av en nationell stödlinje för anhöriga. Det går dock att konstatera att anhöriga utgör en stor andel av de personer som i dag kontaktar befintliga stödlinjer. För vissa stödlinjer utgör anhöriga en majoritet av kontakterna. Stödet ges på olika sätt, via telefon men också via digitala kanaler som chatt, forum eller webbaserade meddelanden.

Vid inventeringen av det befintliga utbudet är det tydligt att anhöriga kontaktar det stöd som man uppfattar passar in på den egna livssituationen. Det kan handla om ett specifikt stöd för att man

[1] Folkhälsomyndighetens *Återrapportering av regeringsuppdrag att föreslå åtgärder för hur ett nationellt dopningsförebyggande arbete kan bedrivas framöver*, Folkhälsomyndigheten 2020.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

bättre ska förstå den närståendes sjukdom eller tillstånd. Det kan också handla om ett medmänskligt stöd i situationen som anhörig.

Om man har en närstående som drabbats av cancer kontaktar man Cancerlinjen, om man är anhörig till någon med ett skadligt bruk av alkohol så kontaktar man Alkohollinjen. I de dialoger som utredningen har haft med föreningar och andra aktörer lyfts just denna aspekt som viktig – att många anhöriga vill prata med någon som förstår den specifika situation man befinner sig i. Anhöriga vill också få information om till exempel specifika sjukdomstillstånd som stroke, demenssjukdomar eller Parkinsons sjukdom. De kan också vilja veta mer om hur man ska hantera en närstående med exempelvis psykisk ohälsa, suicidalitet eller skadligt bruk eller beroende, ett drogmissbruk. Detta ställer krav på att de som svarar har erfarenhet av området, antingen som profession eller baserat på egna erfarenheter. De flesta stödlinjer bemannas i dag av professionella som till exempel onkologisjuksköterskor eller av volontärer med egen erfarenhet till exempel som anhörig.

Anhöriga behöver också ett allmänt inriktat medmänskligt stöd. Behovet är inte kopplat till den närståendes sjukdom utan det handlar om behovet av personligt eller medmänskligt stöd som en konsekvens av den närståendes situation. Behovet av stöd till anhöriga för egen del är inte alls mindre eller sekundärt. När anhöriga söker eller kan ta emot stöd för egen del så kan det bero på att tidpunkten är lämplig och att oron för den närstående inte längre tar all uppmärksamhet.

6.3.2 Anhörigas behov av stöd via telefon eller chatt

Anhöriga är inte en homogen grupp, utan består av ett brett spektrum av människor i olika åldrar, i olika situationer och med olika bakgrund och resurser. Ett anhörigskap kan ha likheter, men det är ofta stor skillnad mellan att till exempel vara ett minderårigt barn till en svårt sjuk förälder eller att vara gift med en person som har ett alkoholmissbruk. Utredningen bedömer att anhöriga i första hand efterfrågar ett målgruppsanpassat stöd.

Det är svårt att dra några säkra slutsatser om i vilken utsträckning befintliga stödlinjer i dag når anhöriga som har behov av en kontakt med en stödlinje. Det är också svårt att dra några säkra slutsatser om

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

i vilken utsträckning anhöriga försöker kontakta en stödlinje, men inte lyckas på grund av kö eller brist i tillgänglighet. Brist på tillgänglighet kan till exempel handla om otillräckliga öppettider. Andra hinder kan vara att linjen inte kan ta emot samtal från en person med en hörselskada eller att den inte hanterar andra språk än svenska. Att anhöriga inte kontaktar en stödlinje kan också handla om att de inte känner till det befintliga utbudet.

I vissa kontakter med befintliga stödlinjer har de som bedriver verksamheten uppgett att de testat att utöka sina öppettider på till exempel kvällar eller nätter, men att detta sedan avbrutits då antalet kontakter varit för lågt. Vissa menar att det är ett medmänskligt stöd som främst kan behövas till exempel nattetid.

Vilken typ av stöd som anhöriga efterfrågar i kontakt med stödlinjer varierar. Det handlar ofta om att man behöver prata om sin situation, att någon lyssnar. Det handlar lika ofta om specifika frågor om till exempel diagnoser eller behandlingar. Anhöriga efterfrågar också vägledning och råd om hur olika situationer kan hanteras och vart man kan vända sig för att få hjälp. Frågorna kan också handla om juridiska och ekonomiska frågeställningar som uppstått.

Något förenklat kan anhörigas behov när de kontaktar någon stödlinje beskrivas som att de främst söker information och kunskap. De vill även få råd om vart de kan vända sig för att få veta mer eller bara komma i kontakt med någon som lyssnar.

Behov av stöd för egen del

Anhöriga har också behov av stöd för egen del. Det handlar dels om situationen som sådan att vara anhörig till någon som kanske har drabbats av svår sjukdom. Känslorna kan vara många och svåra att hantera på egen hand. Bekräftelsen av något man kanske anat blandas med känslor av tynande hopp och sorg över att det faktiskt är så. Dels handlar det om alla praktiska frågor som måste ordnas upp. Många behöver rådgivning för att kunna komma fram till beslut. Dessa situationer behöver mötas på olika sätt.

När någonting nyligen hänt en närstående person är det svårt för anhöriga att sätta de egna behoven främst. Det är omvittnat svårt att nå anhöriga med information under en akut fas. Det kan helt enkelt vara för svårt att ta in just då. Information behöver lämnas flera gånger

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

och vid olika tillfällen. När exempelvis det akuta skedet i den närståendes sjukdom stabiliserats eller när samordningen av insatser fungerar så blir det möjligt för anhöriga att ta emot eller söka stöd för de personliga behoven. Blir anhöriga inte involverade och delaktiga i planeringen av vården eller omsorgen så kan de beslut som fattas brista i anpassning till de anhörigas situation och önskemål. Det kan leda till situationer där det kan vara svårt för anhöriga att säga nej eller ifrågasätta beslut som fattas utan att man varit delaktig. Här är det viktigt att ha någon att prata med och för att få råd och stöd.

6.4 En nationell anhöriglinje bör inte inrättas

Utredningens bedömning: En ny nationell anhöriglinje bör inte inrättas.

Skälen för utredningens bedömning

Anhöriga är inte en enhetlig grupp. De har många olika typer av frågor som ofta kräver särskilda kunskaper eller erfarenheter för att bemötas på ett bra sätt. En nationell stödlinje för alla anhöriga skulle behöva kunna svara på frågor om specifika sjukdomar, frågor om särskilda situationer kopplat till beroende eller våld, juridiska frågeställningar och kunna erbjuda medmänskliga samtal.

BRIS är sedan några år tillbaka den nationella stödlinjen för barn. Utredningen bedömer att BRIS får många samtal som på något sätt är kopplade till att barnen är anhöriga. Även andra organisationer besvarar samtal från barn och unga som är anhöriga.

Befintliga stödlinjer besvarar i dag i stor utsträckning samtal och andra kontakter från anhöriga. Utredningen bedömer att det vore mer ändamålsenligt att stödja de stödlinjer som redan finns, i stället för att inrätta en ny nationell stödlinje för alla olika typer av anhöriggrupper.

Utredningen har inte kunnat konstatera att det finns något generellt behov av en stödlinje för anhöriga som är tillgänglig dygnet runt. I de kontakter som utredningen har haft med befintliga stödlinjer tyder en del på att det kan finnas behov av stärkt kapacitet under

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

befintliga öppettider. Det kan också finnas behov av att utöka öppettiderna. Behoven kan dock skilja sig åt mellan olika stödlinjer.

Det skulle bli ett mycket omfattande och komplext uppdrag att inrätta och bemanna en nationell anhöriglinje med uppgift att ta emot frågor om såväl särskilda sjukdoms- som situationsspecifika ämnen samt ge anhöriga personligt stöd och rådgivning. Det skulle krävas en bemanning bestående av ett stort antal professionellt utbildade rådgivare. En nationell anhöriglinje med en bemanning på fem personer beräknas kosta cirka 6 000 000 kronor per år, om den har öppet under kontorstid. En dygnet runt öppen linje bemannad med fem personer beräknas kosta cirka 25 000 000 kronor per år. En dygnetruntöppen linje med högre kapacitet, sju personers bemanning, beräknas kosta cirka 33 000 000 kronor per år. I samtliga alternativ tillkommer investeringskostnader.

Regeringen har i mars 2024 beslutat inrätta en nationell stödlinje inom området psykisk hälsa och suicidprevention. Stödlinjen ska vara öppen dygnet runt och tjänsten ska utgöras av telefon- och webbaserade stödinsatser utan kostnad för den enskilde. Folkhälsomyndigheten får 22 000 000 kronor för att via en utvald aktör inrätta den nationella stödlinjen. Syftet är att erbjuda ett professionellt och anonymt samtalsstöd till personer med psykisk ohälsa och suicidalitet samt till anhöriga och närstående. Ambitionen är att den ska nå ut brett och att den ska fungera som ett komplement till regionernas hälso- och sjukvård. Vi bedömer att denna satsning ligger i linje med vår bedömning av behovet av målgruppsrelaterat stöd till olika grupper och deras anhöriga.

Mot bakgrund av vad som framkommit bedömer utredningen att det inte vore ändamålsenligt eller effektivt att föreslå en ny nationell anhöriglinje som är tillgänglig dygnet runt. Utredningen bedömer att det är mer effektivt att staten stödjer utvecklingen på andra sätt. Vi föreslår därför i stället ett ökat stöd till anhörigorganisationer i syfte att öka deras möjligheter att erbjuda stöd via telefon, chatt eller liknande, samt att det inrättas en lätt tillgänglig informationsportal för anhöriga.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

6.5 Riktat statsbidrag till stödlinjer för anhöriga

Utredningens bedömning: Regeringen bör anslå ytterligare medel till anhörigorganisationer för att de i ökad utsträckning ska kunna besvara frågor och samtal från anhöriga via telefon, chatt eller liknande.

Skälen för utredningens bedömning

Vi ser behov av att öka tillgängligheten till information, kunskap och personligt stöd för anhöriga. Möjligheten för anhöriga att kontakta stödlinjer som utgår från den närståendes problematik är viktig så att anhöriga kan får svar på specifika frågor. Det är även viktigt för anhöriga att kunna prata om sin situation så att de kan bli hänvisade till rätt hjälp eller stöd innan de drabbas av egen ohälsa.

De anhörigorganisationer som i dag tar emot stöd enligt förordningen (2011:1151) om statsbidrag till organisationer som stödjer dem som vårdar och hjälper någon närstående har en viktig roll i stödet till anhöriga. Socialstyrelsen lämnade 2024 bidrag till 12 organisationer. Det fördelades 16 miljoner kronor, varav 13 miljoner till verksamhetsbidrag och 3 miljoner till grundbidrag under 2024.

Flera av organisationerna som får stöd enligt nämnda förordning utgår från en särskild diagnosbild, men de bedriver också stödverksamhet riktad till anhöriga. Flera av organisationerna bedriver någon form av stödlinje eller rådgivning via telefon eller digitalt. De som svarar på frågorna kan vara erfarna volontärer men också professionella som till exempel demenssjuksköterskor. Det stöd som organisationerna ger kan handla om många livsområden som till exempel kunskap om sjukdomar, hjälpmedel, habilitering och rehabilitering. Stödet kan även handla om arbetsliv, familjeliv, juridik och avlastning.

I utredningsarbetet har det visat sig att det kan finnas behov av att utöka kapacitet eller öppettider för olika typer av stödlinjer. Vi anser dock inte att det bör inrättas en ny nationell anhöriglinje, utan att det vore mer ändamålsenligt att stödja befintliga stödlinjer för anhöriga. Utredningen bedömer därför att det kan behövas ytterligare ekonomiskt stöd till anhörigorganisationer som bedriver någon form av stödlinje, via telefon eller en digital kanal, för att de ska kunna besvara fler samtal och frågor från anhöriga.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Utredningen bedömer därför att det ekonomiska stödet till anhörigorganisationer bör öka. Det ökade stödet ska syfta till att öka deras kapacitet att besvara samtal och frågor från anhöriga. Vi bedömer att det utökade anslaget bör uppgå minst 2 000 000 kronor per år.

Ett ökat stöd om 2 000 000 kronor per år skulle möjliggöra en förstärkt kapacitet att ta emot samtal på obekväm arbetstid med cirka 4 000 samtal per år. Den beräkningen bygger på att den tjänsten utförs av anställd personal till en beräknad kostnad om 750 000 kronor för en heltidstjänst. Skälet är att det är svårare att engagera volontärer för att bemanna en stödlinje på obekväm arbetstid. Skulle den ökade kapaciteten i stället förläggas till kontorstid skulle fler volontärer ta emot samtalen och fler samtal kunna besvaras till samma kostnad.

Ett utökat stöd bör riktas till organisationer som har någon form av stödlinje och genom denna besvarar frågor och samtal från anhöriga. En förutsättning för att kunna ta del av ett ökat stöd bör vara att stödlinjen inte endast är tillgänglig för medlemmar. Att viss specialiserad rådgivning som exempelvis juridisk rådgivning riktas till medlemmar bör dock inte utgöra inte ett hinder för möjlighet till ökat stöd.

Ett absolut krav för stöd bör vara att en anhöriglinje lever upp till det så kallade tillgänglighetsdirektivet om tillgänglighetskrav för produkter och tjänster[2]. Det ska även gå att använda Post- och Telestyrelsens inkluderande telefonitjänster för personer med funktionsnedsättning och vid ett videomöte ska det vara möjligt att använda skriv- eller teckenspråkstolk. Utredningen bedömer också att det är viktigt att ett utökat stöd till anhörigorganisationernas stödlinjer följs upp särskilt för att kunna utvärdera effekten och ändamålsenligheten.

6.6 En informationsportal för anhöriga bör inrättas

Utredningens förslag: En nationell informationsportal där anhöriga kan få information och vägledning bör inrättas.

Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att i samråd med Sveriges Kommuner och Regioner närmare analysera förutsättningarna för att utforma och förvalta en informationsportal för anhöriga.

[2] Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/882 av den 17 april 2019 om tillgänglighetskrav för produkter och tjänster.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Skälen för utredningens bedömning

Anhöriga till personer som är sjuka eller har andra svårigheter utgör en stor del av befolkningen och de offentliga verksamheterna har ett brett ansvar för att ge information och stöd till allmänheten inom sina ansvarsområden. Men det finns många situationer där anhöriga inte vet vilken information de kan ha nytta av eller var de ska börja söka. Utredningens analys av behovet av en kontaktperson för vissa anhöriga har visat att anhöriga i olika situationer kan ha ett stort behov av lättillgänglig information, kunskap och vägledning.

Det finns en stor mängd aktörer som på olika sätt förmedlar information som kan vara relevant för anhöriga: kommuner, regioner, Nka, Socialstyrelsen, Försäkringskassan och olika organisationer i civilsamhället. Informationen finns ofta tillgänglig via webbplatser, som i sin tur ofta länkar vidare till andra webbplatser eller digitala tjänster.

Många anhöriga behöver på ett enkelt tillgängligt sätt hitta svar på sina frågor. Det kan handla om vart man ska vända sig för att få stöd och hjälp, information om sjukdomar och hälso- och sjukvård, social omsorg, färdtjänst eller hjälpmedel. Frågorna kan även röra rättigheter eller annan viktig samhällsinformation, samt vilka olika organisationer inom civilsamhället som erbjuder stöd till anhöriga.

Det kan även avse information om vilken typ av ersättningar anhöriga kan ansöka om när de tar hand om någon som är sjuk eller har en funktionsnedsättning. Anhöriga kan även behöva information om hur man på ett bra sätt kan bemöta den som är sjuk under sjukdomens olika faser. Frågorna kan även handla om till exempel privatekonomi och ställföreträdarskap.

Mot bakgrund av den stora bredd och variation på frågor som anhöriga kan ha behöver de ofta navigera genom ett stort antal webbplatser och länkar. Mängden information, webbplatser och länkar kan göra det svårt för anhöriga att få en överblick och hitta rätt. Detta talar för att det finns behov av att samla och presentera informationen på ett lättöverskådligt sätt. Utredningen föreslår därför att det bör inrättas en informationsportal för anhöriga där relevant information och vägledning samlas på ett lättillgängligt sätt.

Informationsportalen ska fokusera på vanliga frågeställningar som rör anhörigas situation och den ska ses som ett komplement till andra informationsvägar. Portalen behöver ha en användarvänlig struktur och

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

lättförståeliga sök- och filtreringsfunktioner. Den behöver även vara utformad så att den uppfyller alla krav på tillgänglighet.[3]

Portalen behöver kunna samla relevant information för anhöriga från regioner, kommuner, statliga myndigheter och civilsamhällets organisationer. De närmare avgränsningarna för utformningen och innehållet i informationsportalen behöver dock ske inom ramen för ett kommande utvecklingsarbete.

Lämplig värd för en informationsportal för anhöriga

Det finns många alternativ när det gäller vem som skulle kunna ta fram och förvalta en informationsportal för anhöriga. Det kan till exempel vara en statlig myndighet, en ideell organisation eller en privat aktör i någon form.

Det finns fördelar med att uppdraget ges till en aktör som redan har upparbetad kompetens inom området som är värdefull i utvecklingsarbetet. 1177 är en samlingsplats för information och tjänster inom hälsa och sjukvård. Via telefonnumret 1177 erbjuds sjukvårdsrådgivning från landets olika regioner dygnet runt. Webbplatsen 1177.se innehåller kvalitetssäkrad och användarvänlig information samt tjänster som syftar till att underlätta patienters och närståendes kontakter med vården.

1177 förvaltas och utvecklas av Inera. Inera är kommunernas och regionernas digitaliseringsbolag med uppdrag att utveckla välfärden. Bolaget utvecklar och förvaltar bland annat IT-arkitektur och digital infrastruktur. Inera är ett aktiebolag som är helägt av regioner och kommuner, både via direktägande och via Sveriges Kommuner och Regioner, SKR.

Utredningen bedömer att det inom Inera finns mycket kompetens som skulle vara värdefull vid utvecklingen av en informationsportal för anhöriga, till exempel kunskap och erfarenhet av it-arkitektur och digital infrastruktur. De har även medicinsk sakkunskap, juridisk expertis och – inte minst – kunskap om verksamheterna i kommuner och regioner.

[3] Se bl.a. Tillgänglighetsdirektivet, Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/882 av den 17 april 2019.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

För närvarande bedriver 1177 projektet *Sammanhållen planering*. Ett viktigt mål för projektet är att all information som invånaren behöver ska finnas tillgänglig utan de informationsluckor som uppstår om inte alla vårdgivare och system är anslutna till den nationella infrastrukturen. Inom ramen för projektet pågår gemensamt arbete för att identifiera och ta fram överenskomna standarder för nya informationsmängder. Denna struktur kan vara användbar vid utveckling av en informationsportal för anhöriga, vilket antas bidra till att minska utvecklingskostnaderna.

En ytterligare fördel med 1177 är att det är en välkänd plattform som redan är etablerad för den breda allmänheten. Det kan underlätta avsevärt för att lättare kunna nå målgruppen för informationsportalen.

Utredningen har haft en dialog med SKR och Inera om förutsättningarna för skapa en informationsportal för anhöriga och bedömer att mycket talar för 1177 skulle vara en lämplig aktör.

Det kan dock inte uteslutas att det finns andra aktörer eller andra sätt att skapa och förvalta en informationsportal för anhöriga. Frågan behöver således beredas ytterligare och regeringen bör därför ge lämplig myndighet i uppdrag att i samråd med SKR närmare analysera förutsättningarna för att utforma och förvalta en informationsportal för anhöriga.

7 Konsekvenser av förslagen

7.1 Inledning

I avsnittet redovisas konsekvenserna av utredningens förslag. Enligt kommittéförordningen (1998:1474) och förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning[1] vid regelgivning ska en utredning redovisa konsekvenserna av de förslag som utredningen lämnar. Om förslagen påverkar kostnaderna eller intäkterna för staten, kommuner, regioner, företag eller andra enskilda ska utredningen redovisa en beräkning av dessa konsekvenser. Om förslagen innebär samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt ska utredningen även redovisa dessa. När det gäller kostnadsökningar och intäktsminskningar för staten, kommuner eller regioner ska utredningen föreslå finansiering. Den kommunala finansieringsprincipen innebär att inga nya obligatoriska uppgifter från staten får införas utan medföljande finansiering till kommuner och regioner.

Om förslagen har betydelse för den kommunala självstyrelsen ska utredningen redovisa detta. Detsamma gäller om förslagen har betydelse för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företag, jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

Av utredningens direktiv framgår det särskilt att utredaren ska göra en samhällsekonomisk analys av problem och syfte samt analysera de samhällsekonomiska effekterna av olika alternativ, och beakta detta i de förslag som läggs. Om förslagen påverkar den kommunala självstyrelsen, ska de särskilda överväganden som gjorts i enlighet med 14 kap. 3 § regeringsformen, RF, redovisas. Om förslagen inne-

[1] Den 6 maj 2024 började förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar att gälla. För kommittéer och särskilda utredare som har tillsatts före den 6 maj 2024 gäller dock fortfarande 6 och 7 §§ i den upphävda förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

bär offentligfinansiella kostnader, ska utredaren också lämna förslag till finansiering.

Av direktiven framgår det även att barnkonventionen och Europakonventionen ska vara utgångspunkter för utredarens arbete. Det som bedöms vara till barnets bästa ska ligga till grund för bedömningen av de åtgärder som utredaren föreslår.

7.1.1 Förslag till lagändringar

Utredningen bedömer att det är nödvändigt att tydliggöra ansvaret för stöd till anhöriga i lag och lämnar följande förslag till lagändringar.

Socialnämndens ansvar för anhöriga, såväl vuxna som barn, behöver förtydligas. Bestämmelsen i 5 kap. 10 § SoL behöver förtydligas på det sättet att det framgår att socialnämnden ska lämna information, vägledning och stöd för att underlätta för de personer som stödjer en närstående som är långvarigt sjuk, äldre eller som har en funktionsnedsättning. Utredningen föreslår vidare en ny bestämmelse i 5 kap. 10 a § SoL där det framgår att anhöriga enligt 5 kap. 10 § SoL som har ett särskilt behov av stöd ska erbjudas en anhörigkontakt. Anhörigkontakten ska tillgodose den anhöriges individuella behov av information, vägledning och stöd i planering. En sådan kontaktperson ska kunna ges utan föregående behovsprövning.

Det behöver även tydliggöras att socialnämnden har ett särskilt ansvar för att barn som är anhöriga får det stöd och den hjälp som de behöver. Därför föreslås en ny bestämmelse i 5 kap. 10 b § SoL där det framgår att socialnämnden ansvarar för att ett barn, som är anhörig, får det stöd och den hjälp som barnet behöver.

Avseende hälso- och sjukvården föreslår utredningen att det i hälso- och sjukvårdslagen förtydligas att vårdgivaren har ett ansvar att erbjuda information, råd och stöd till barn som är anhöriga till någon av de grupper som räknas upp i bestämmelsen. Vidare ändras bestämmelsen på det sättet att även syskon omfattas av bestämmelsens tillämpningsområde, samt att begreppet varaktigt tas bort. Vidare föreslås i patientsäkerhetslagen en språklig ändring i 6 kap. 5 § andra stycket PSL som anger att hälso- och sjukvårdspersonalen ska uppmärksamma barn som är anhöriga. I övrigt justeras bestämmelsen på samma sätt som 5 kap. 7 § HSL.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

7.1.2 Alternativa lösningar och effekter om regelverket inte ändras

Om utredningens förslag inte genomförs bedömer utredningen att nuvarande brister i stödet till anhöriga kommer att kvarstå. Det är viktigt att komma till rätta med dessa brister både utifrån de anhöriga och närståendes perspektiv, och utifrån ett samhällsperspektiv. Många anhöriga drabbas av ohälsa och får minskad förmåga att arbeta. Barn som är anhöriga riskerar också att drabbas av många allvarliga negativa konsekvenser, till exempel psykisk ohälsa eller ofullständig skolgång. Det görs och har gjorts flera åtgärder för att stärka stödet till anhöriga, som utredningen ser positivt på, men det är inte tillräckligt.[2] För att uppnå likvärdighet i landet och säkerställa att alla anhöriga får det stöd som de behöver bedömer utredningen därför att det är nödvändigt att göra dessa lagändringar. Utredningen bedömer att det är särskilt angeläget att förtydliga ansvaret för barn som är anhöriga, för att säkerställa att barn får det stöd de har rätt till.

Att använda så kallad ”mjuk styrning” för att få till stånd ett mer enhetligt arbetssätt för stöd till anhöriga är ett alternativ som utredningen har övervägt. Det kan handla om vägledningar och rekommendationer i form av till exempel allmänna råd från myndigheter. Utredningen bedömer dock vid en sammantagen bedömning att det behövs lagändringar i vissa avseenden, om kravet på större tydlighet och jämlikhet ska kunna uppnås.

7.1.3 Vilka berörs av förslagen?

Anhöriga, såväl vuxna som barn, berörs av förslagen. Regioner, vårdgivare och hälso- och sjukvårdspersonal påverkas av de förändringar som avser hälso- och sjukvårdslagstiftningen, främst den att syskon också ska omfattas av 5 kap. 7 § HSL och 6 kap. 5 § PSL. Förslagen får således störst påverkan för de vårdgivare och den hälso- och sjukvårdspersonal som i dag arbetar i verksamheter som enbart riktar sig till barn. De behöver enligt förslaget uppmärksamma om deras patient – barnet – har syskon som kan vara i behov av information, råd och stöd och erbjuda sådana insatser.

[2] Bland annat har Socialstyrelsen tagit fram kunskapsstöd, med utgångspunkt i regeringens nationella anhörigstrategi, som ska hjälpa till att stärka anhörigperspektivet inom både hälso- och sjukvården och socialtjänsten.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Kommuner och socialnämnder påverkas av våra förslag avseende författningsändringar i socialtjänstlagen, bland annat kravet att erbjuda en anhörigkontakt samt förtydligandet av att även barn som är anhöriga ska få det stöd och den hjälp som de behöver.

Utredningen föreslår även att regeringen ger ett antal regeringsuppdrag till statliga myndigheter, vilket påverkar dessa myndigheters arbete.

7.2 Konsekvenser för vuxna anhöriga

Utredningens bedömning: Förslagen bedöms leda till positiva konsekvenser för anhöriga. Förslaget om anhörigkontakt förväntas leda till att vuxna anhöriga som har ett särskilt behov av stöd också får stöd i större utsträckning och att det stödet blir mer likvärdigt över landet.

Som framgår av tidigare kapitel har utredningen haft dialoger med företrädare för brukar- och patientorganisationer och deras anhöriga. Vi har även tagit del av rapporter och annat underlag där anhörigas behov framgår.

För anhöriga kan det vara en positiv och berikande erfarenhet att som anhörig ge vård och omsorg till en närstående. Det kan ge nya perspektiv och fördjupa relationen. Anhörigskapet kan dock även påverka den anhöriges mående och livskvalitet negativt. Det kan innebära stora påfrestningar, oro, sorg och stress. Det kan i sin tur påverka den anhöriges fysiska och psykiska hälsa, ekonomi, vardag och livskvalitet. Det är till exempel väl känt att inte minst föräldrar till barn med olika typer av sjukdomar och funktionsnedsättningar ofta mår fysiskt och psykisk dåligt och ofta blir sjukskrivna. Även andra grupper av anhöriga kan på liknande sätt påverkas starkt negativt av situationen. Att det finns ett fungerade stöd till anhöriga bidrar till att minska risken för negativa konsekvenser av anhörigskapet i form av till exempel ohälsa och sjukskrivning. Vidare skapar det bättre förutsättningar för att den anhörige exempelvis ska kunna fortsätta arbeta, bibehålla andra relationer och en aktiv fritid samt delta i den närståendes vård och omsorg efter eget önskemål och ork.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Hur ett anhörigskap påverkar den anhörige skiljer sig åt och det gör även behovet av stöd. Vissa anhöriga kan ha ett särskilt behov av stöd. Genom förslaget om anhörigkontakt kan de anhöriga som har ett särskilt behov få ett mer individanpassat stöd. Det individanpassade stödet till anhöriga kan även bli även mer likvärdigt över landet.

Genom utredningens förslag förväntas stödet till anhöriga stärkas och bli mer enhetligt över landet. Konsekvenserna blir därför positiva för anhöriga, både på individnivå och för anhöriga som grupp.

7.3 Konsekvenser för barn

Utredningens bedömning: Samtliga förslag bedöms få positiva konsekvenser för barn som är anhöriga, och för barns rättigheter enligt barnkonventionen, bland annat artikel 6 (rätt till liv, överlevande och utveckling), 12 (rätt till delaktighet), 17 (skydd mot övergrepp och våld), 19 och 24 (rätt till bästa möjliga hälsa). Samtliga förslag är baserade på vad utredningen bedömer är bäst för barn enligt artikel 3 barnkonventionen.

Barnkonventionen är sedan 2020 svensk lag.[3] I förarbetena till lagen som innebar att barnkonventionen inkorporerades i svensk lagstiftning framhålls att konventionen bör synliggöras i förarbeten till lagstiftning där konventionen kan vara relevant.[4] All lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionen.[5] Vidare ska det vid alla åtgärder som rör barn i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa enligt artikel 3.1 barnkonventionen. I beslut som rör barn som kollektiv – till exempel när lagar stiftas – måste barns bästa bedömas och fastställas med utgångspunkt i de omständigheter som råder för den grupp av barn det gäller

[3] Se lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.
[4] Prop. 2017/18:186 s. 92 f.
[5] Regeringens proposition 2009/10:232 *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige*.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

och för barn i allmänhet.[6] Barn bör även konsulteras när lagstiftning, strategier och beslut som rör barn och deras rättigheter formuleras.[7]

Som framgår av kapitel 5 har utredningen tagit del av vad barn och unga själva säger om att vara anhöriga genom olika rapporter, enkäter och annat material där barn och unga förmedlar sina erfarenheter. Utredningen har också, tillsammans med organisationen Maskrosbarn, genomfört en workshop med barn och unga mellan 14 och 19 år. Vid workshopen fick barnen beskriva hur deras anhörigskap ser ut och hur det har påverkat dem. Barnen lyfte bland annat att anhörigskapet medfört känslor av ensamhet, skuld, oro och ångest. Att anhörigskap kan medföra ett orimligt stort ansvarstagande för barnen, och skolans betydelse lyftes också särskilt. Barnen fick också lämna förslag på vad som skulle behöva göras för att förbättra situationen för barn i deras situation.

I workshopen och i andra underlag återkommer barnen till att de saknat information och kunskap av olika aspekter kopplat till sin egen och sina föräldrars situation. Det är angeläget att barnen uppmärksammas i ökad utsträckning och att de och deras föräldrar får information om vilket stöd eller vilken hjälp de kan få, både från socialtjänsten och från hälso- och sjukvården. Förslagen möjliggör detta i större utsträckning och det ligger i linje med barnkonventionens artikel 12 om barns rätt till information och delaktighet. Det ligger även väl i linje med vad barnen själva har lämnat förslag på. De vill att vuxna tar ett större ansvar för att hjälpa dem.

Genom att tydliggöra ansvaret att erbjuda barn som är anhöriga stöd kan stödet till barn bli mer likvärdigt. Fler barn, oavsett var i landet de är bosatta och oavsett problematik, kan få tillgång till stöd. Eftersom förslagen innebär att även syskon ska erbjudas stöd från vårdgivare kommer fler barn än i dag få möjlighet till stöd. På så sätt kan alla barns lika värde och rättigheter enligt artikel 2 i barnkonventionen stärkas.

[6] Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013), p. 32, p. 52–79, genom Barnombudsmannen, Allmänna kommentarer:
https://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/
(hämtad 2024-04-30).
[7] Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 (2009) p. 122, genom Barnombudsmannen, Allmänna kommentarer:
https://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/allmannakommentarer/
(hämtad 2024-04-30).

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Utredningen bedömer att förslagen kan bidra till att minska risken för de negativa konsekvenser som barn riskerar när de är anhöriga. Genom rätt stöd kan barnen få bättre förutsättningar för att klara skolgången, kunna delta i fritidsaktiviteter och upprätthålla goda relationer. Ett förbättrat stöd kan även minska risken för psykisk och fysisk ohälsa under uppväxten och när barnen blir vuxna. Förslagen kan även bidra till att minska risken för att barn utsätts för olika former av våld från sina föräldrar, eller att de tvingas bevittna våld mellan andra familjemedlemmar. På så sätt stärks barns rätt att skyddas mot övergrepp och våld (artikel 19), rätt till överlevnad och utveckling (artikel 6) och rätt till bästa möjliga hälsa (artikel 24) enligt barnkonventionen.

Även de förslag som i huvudsak berör vuxna personer kan förväntas påverka barn på ett positivt sätt. Om vuxna som är föräldrar i större utsträckning får tillgång till ett mer individanpassat anhörigstöd kommer det bidra till att stärka deras förmåga att vara bra föräldrar som kan ge barnen en trygg uppväxt. På så sätt kan förslaget om bland annat anhörigkontakt bidra till att stärka fler barns rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6) och rätt till bästa möjliga hälsa (artikel 24) enligt barnkonventionen.

Samtliga förslag bedöms sammantaget vara det bästa för barn, både som individer och som grupp, enligt artikel 3 barnkonventionen.

7.4 Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen

Utredningens bedömning: Utredningens förslag om att erbjuda en anhörigkontakt påverkar i viss mån den kommunala självstyrelsen. Förslaget om att syskon ska inkluderas i hälso- och sjukvårdslagstiftningen om barn som är anhöriga påverkar också den kommunala självstyrelsen.

Övriga förslag bedöms inte påverka den kommunala självstyrelsen.

Den kommunala självstyrelsen regleras bland annat i 14 kap. regeringsformen, RF, och innebär att det ska finnas en självständig och, inom vissa ramar, fri bestämmanderätt för kommunerna. Enligt 14 kap. 3 § RF bör en inskränkning i den kommunala självstyrelsen vara proportionerlig, vilket innebär att inskränkningen inte bör gå utöver

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som föranlett inskränkningen.

Sammantaget bedöms de föreslagna författningsändringarna vara nödvändiga för att tillgodose anhörigas behov av stöd och en likvärdig tillgång till stöd i landet.

7.4.1 Förslag som berör socialtjänsten

Utredningens förslag om en skyldighet för socialnämnden att erbjuda en anhörigkontakt påverkar i viss mån den kommunala självstyrelsen. Enligt förslaget ska socialnämnden erbjuda en anhörigkontakt till personer som har ett särskilt behov av stöd och som vårdar eller stödjer en närstående som avses i 5 kap. 10 § SoL. Som redogörs för i tidigare kapitel har de flesta kommuner i dag personal som arbetar med anhörigstöd. De benämns ofta anhörigkonsulent eller anhörigsamordnare. Stödet kan även erbjudas i andra former. Anhörigkonsulenter har ofta sådana arbetsuppgifter som föreslås ingå i en anhörigkontakts arbetsuppgifter. Vad som ingår i en anhörigkonsulents arbetsuppgifter kan i dag dock variera. Vissa kommuner kommer att behöva skapa en ny funktion för att uppfylla lagkravet, och andra kan behöva anpassa redan befintliga funktioner. Kravet att erbjuda en anhörigkontakt begränsar således i viss mån den kommunala självstyrelsen eftersom det blir en ny skyldighet för kommunerna att erbjuda en sådan insats. Utredningen bedömer dock att inskränkningen är motiverad för att säkerställa att anhöriga som har ett särskilt behov av stöd kan få ett individanpassat och personligt stöd i form av en anhörigkontakt. Stödet blir även mer likvärdigt över landet. En anhörigkontakt kan vara en viktig del för att minska risken att den anhörige själv får försämrad hälsa och hamnar i en mycket svår livssituation. Utredningen bedömer därför att inskränkningen i det kommunala självstyret är proportionerlig.

Utredningens förslag om att det ska förtydligas att socialnämnden ska erbjuda information, vägledning och stöd för att underlätta för de personer som stödjer en närstående som är långvarigt sjuk, äldre eller som har en funktionsnedsättning bedöms inte påverka den kommunala självstyrelsen. Socialnämnden är redan i dag skyldig att erbjuda stöd till dessa personer, även om detta inte sker i den omfattning som lagstiftaren tänkt. Inte heller skyldigheten för socialnämnden

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

att erbjuda det stöd och den hjälp som barn som är anhöriga behöver påverkar den kommunala självstyrelsen. Socialnämnden har redan i dag ett långtgående ansvar för barn och ska bland annat verka för att barn växer upp under trygga och goda förhållanden.[8] På så sätt är kravet inte nytt och bedöms därför inte ha någon påverkan på den kommunala självstyrelsen. Utredningens förslag i dessa avseenden förtydligar således socialnämndens ansvar men innebär inte något nytt krav för kommunerna.

7.4.2 Förslag som berör hälso- och sjukvården

De förslag som riktar sig till hälso- och sjukvården och dess personal påverkar den kommunala självstyrelsen i mindre omfattning. Hälso- och sjukvården och dess personal är redan i dag i vissa situationer skyldiga att beakta behov av information, råd och stöd hos ett barn som är anhörig. Enligt utredningens förslag ska den skyldigheten nu även gälla syskon. Förslagen innebär således ett visst utökat åtagande för regionerna och är därför ett ingrepp i den kommunala självstyrelsen. Dessa syskon är oftast barn, och det bedöms därför vara i enlighet med barns bästa att lagstiftningen ändras. Mot bakgrund av detta och de negativa konsekvenser som ett anhörigskap kan få även för syskon bedöms förslagen vara proportionerliga.

I 5 kap. 6 § första stycket 3 PSL föreslås att *spel om pengar* läggs till. Spel om pengar lades till i den motsvarande bestämmelsen i hälso- och sjukvårdslagen den 1 januari 2018, men inte i patientsäkerhetslagen, trots att bestämmelserna i hälso- och sjukvårdslagen och patientsäkerhetslagen vid den tidpunkten var likalydande. I förarbetena anges inte något skäl för att det ska se olika ut i bestämmelserna[9]. Utredningen bedömer att det då var ett förbiseende och att den nu föreslagna justeringen inte påverkar den kommunala självstyrelsen.

7.5 Ekonomiska konsekvenser

I det här avsnittet redovisar vi resultaten av de beräkningar som gjorts av förslagens konsekvenser och samhällsekonomiska konsekvenser. De ekonomiska konsekvenserna har beräknats gällande förslaget om

[8] Jfr 5 kap. 1 § SoL.
[9] Regeringens proposition 2016/17:85 *Samverkan om vård, stöd och behandling mot spelmissbruk.*

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

anhörigkontakt och om att förstärka stödet till barn som är anhöriga. I bilaga 3 redovisar vi närmare hur vi genomfört beräkningarna.

I avsnittet redogör vi även för beräkningar av ett eventuellt införande av en nationell stödlinje för anhöriga samt beräkningar för en informationsportal.

Slutligen redovisar vi även beräkningar om den möjliga långsiktiga utvecklingen av behov av anhörigstöd.

7.5.1 Ekonomiska konsekvenser för kommuner

Utredningens bedömning: Kommunernas kostnader till följd av en ny bestämmelse i socialtjänstlagen om anhörigkontakt beräknas öka med 250 000 000 kronor per år.

Förslaget om anhörigkontakt

Förslaget beskrivs i avsnitt 3.8.2 och innebär att socialnämnden ska erbjuda en anhörigkontakt till de personer som har ett särskilt behov av stöd, och som vårdar eller stödjer en närstående som är långvarigt sjuk, äldre eller som har en funktionsnedsättning.

Genom de beräkningar vi gjort i den så kallade FASIT modellen (se bilaga 3) uppskattar vi att cirka 240 000 personer är anhöriga och delar hushåll med en person med mer omfattande behov av stöd. Av dessa beräknas cirka 120 000 personer redan i dag ta emot anhörigstöd från kommunerna. Vi har på olika sätt försökt göra antaganden om hur stor andel av dessa 120 000 anhöriga som skulle kunna ha behov av en anhörigkontakt. Det är dock svårt att göra en sådan bedömning utifrån behovskriterier eller statistik. Vi har därför valt att göra ett antagande om att något färre än hälften av de som i dag får stöd har ett behov av en anhörigkontakt. Vi har antar således att 50 000 personer skulle kunna ha behov av en anhörigkontakt.

Med hjälp av vår kalkylmodell om anhörigkonsulenternas arbetsförutsättningar har vi uppskattat den genomsnittliga kostnaden för stöd till en anhörig under ett år till 5 243 kronor. Med tanke på det ökade kravet på anhörigkontakten i jämförelse med utgångsläget bedömer vi att en anhörigkontakt i genomsnitt är 5 000 kronor dyrare. Införandet av en anhörigkontakt leder till en kostnadsökning med

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

250 000 000 kronor per år. En anhörigkontakt skulle således inklusive kostnader för dagens anhörigstöd kosta drygt 10 000 kronor per år och person.

7.5.2 Ekonomiska konsekvenser för regioner

Utredningens bedömning: Regionernas kostnader till följd av ändringar i hälso- och sjukvårdslagen om syskon som är anhöriga beräknas uppgå till 50 000 000 kronor per år.

Utvidgat ansvar för syskon

Förslaget beskrivs i avsnitt 5.11.2 och innebär att vårdgivare även ska vara skyldiga att erbjuda barn som är syskon information, råd och stöd i de situationer som bestämmelsen i 5 kap. 7 § HSL avser.

För att identifiera antalet syskon som kan beröras av lagändringen har vi gjort ett antagande och utgått från de hushåll som mottagit omvårdnadsbidrag på minst 50 procent av nivån för maxbelopp (FASIT). Dessa utgör cirka 32 000 barn eller 1,4 procent av befolkningen som är barn. På basis av bland annat statistik från Statistiska centralbyrån (SCB) bedömer vi att cirka 10 000 barn lever tillsammans med syskon som har svårare problem eller diagnos och därmed kan behöva stöd.

Med ett antagande om att barn som är anhöriga får anhörigstöd i samma omfattning som de vuxna kommer kostnaden att utgöra cirka en tredjedel av den totala kostnaden för anhörigstöd. Detta bygger på ett antagande baserat på statistik från Socialstyrelsen att drygt 35 000 barn varje år är intaget för sluten vård för allvarlig somatisk vård samt att regionerna har ansvar för habilitering av NPF-diagnoser. Det belopp som bör avsättas till regionerna bedöms därmed uppgå till 50 000 000 kronor. Vi har här antagit att det utökade stödet till varje barn ger ökade kostnader med 5 000 kronor. Det beräknas ge regionerna ett utrymme motsvarande drygt 60 helårstjänster vilket ger ett årligt utrymme för insatser till 10 000 anhöriga barn som är syskon.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

7.5.3 Ekonomiska konsekvenser för staten

Eftersom lagändringarna bedöms medföra en ökad ambitionsnivå ska staten enligt finansieringsprincipen beräkna kostnaderna för den och ersätta huvudmännen för det genom det allmänna statsbidraget till kommuner. Statens utgifter beräknas öka med 300 000 000 kronor per år.

7.5.4 Samhällsekonomiska konsekvenser

Med hjälp av FASIT-modellen är det möjligt att beräkna intäkter av utredningens förslag. Man kan vänta sig att anhöriga som får bättre stöd kan öka sin arbetstid och sannolikt också får en minskad sjuklighet med minskad sjukpenning som följd. Det finns fler positiva effekter av förslagen men arbetstid och sjuklighet är lätta att kvantifiera i modellen.

I kalkylmodellen har vi valt att öka löneinkomsten med 5 procent för dem som får en anhörigkontakt. Vi har även minskat sjukpenningen med 20 procent för dem som får anhörigkontakt.

I tabell 7.1 nedan sammanfattar vi viktigare uppgifter om intäktssidan av utredningens förslag.

Tabell 7.1 Förändring av löneinkomster, sjukpenning, kommunal skatt och statlig skatt som ett resultat av införande av anhörigkontakt

Typ av förändring	Förändring i kronor	Förändring i procent
Löneinkomster	1 500 000 000	0,07
Sjukpenning	-100 000 000	-0,23
Kommunal skatt	400 000 000	0,05
Statlig skatt	100 000 000	0,2

Källa: Egna beräkningar i FASIT.

Ökade löneinkomster får betraktas som renodlade samhällsekonomiska intäkter. De bidrar till ökade disponibla inkomster för de aktuella hushållen.

Den minskade sjukpenningen är strängt taget en minskning av transfereringar men kan ses som en intäkt. Även ökade kommunala skatteintäkter och statliga skatteintäkter ska i en samhällsekonomisk

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

mening ses som transfereringar men ger indikationer på möjlig finansiering genererad av ökade intäkter genom mer arbete.

Beräkningar av behovsutvecklingen över tid

En betydande del av anhöriga är vuxna barn till sina äldre föräldrar. Andelen av befolkningen i hög ålder ökar. Med ett linjärt synsätt skulle därför behovet av anhörigstöd öka med ökningen av andelen äldre. Samtidigt pågår en förändring av hälsa och funktionsförmåga i befolkningen. En generell tendens över tid är att befolkningen har allt bättre hälsa och funktionsförmåga i allt högre åldrar. Denna tendens manar till försiktighet och ställer frågan i vilken mån det är rimligt att anta ett linjärt förhållande mellan ålder och behov.

Efter en kort genomgång av den förväntade rent demografiska förändringen de närmaste decennierna diskuterar vi kort hur förändrad hälsa och funktionsförmåga kan påverka kostnadsutvecklingen.

Befolkningens sammansättning kommer att åldras de närmaste åren enligt SCB:s befolkningsprognos. Detta illustreras i figur 7.1 nedan. Framför allt är det åldersgruppen 80 år och äldre som ökar kraftigt, med 60 procent de närmaste tjugo åren.

Figur 7.1 Befolkningsprognos i olika åldersgrupper index 2023 = 1

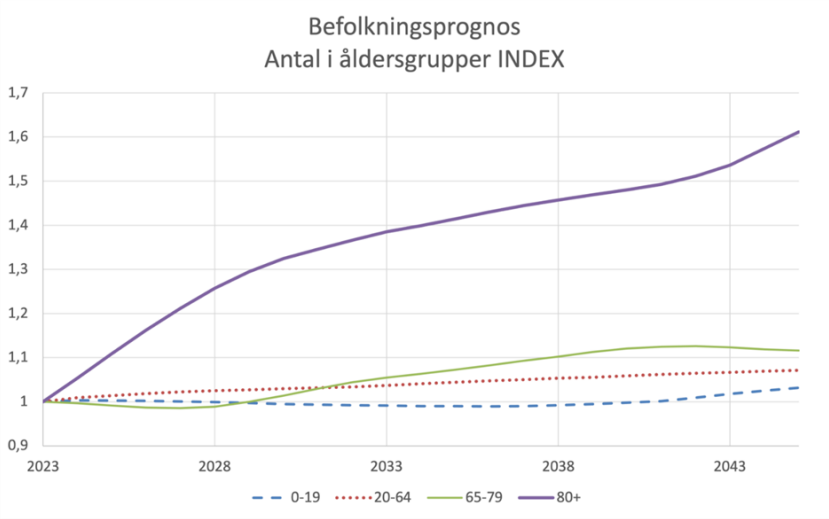

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Om man antar att kostnaden för anhörigstöd endast följer antalet i totalbefolkningen i fasta priser beräknas kostnaden öka med drygt 2 procent mellan 2025 och 2030. Men med hänsyn tagen till den åldrande befolkningen behöver i stället kostnaderna öka med 5 procent till 2030 i fasta priser. Detta är alltså vad som krävs för att upprätthålla oförändrad kvalitet på anhörigstödet enligt detta antagande. Motsvarande på 20 års sikt är 9 procent respektive 22 procent.

Figur 7.2 Kostnadsutveckling i relation till den allmänna befolkningsutvecklingen respektive ålderssammansättningen

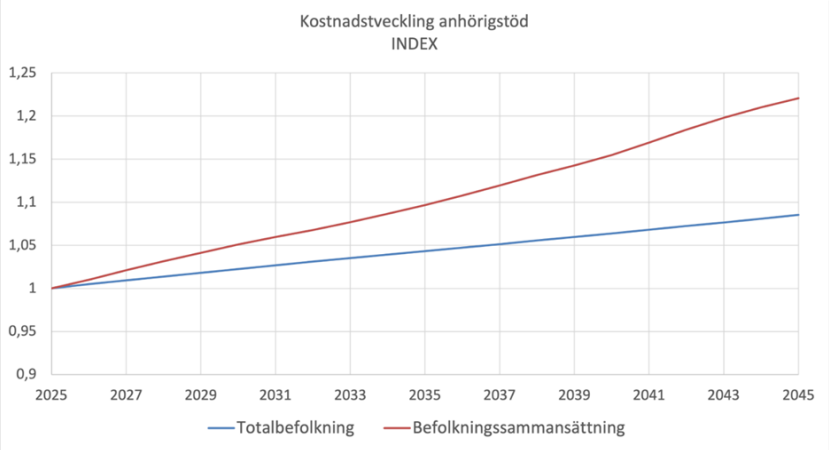

Beräkningarna ovan är enbart åldersbaserade. Av befolkningsutvecklingen ser vi att antalet 80-åringar ökar med ungefär 60 procent fram till 2045. För att göra bättre behovsprognoser behövs mer empirisk forskning om hur bland annat hälsoförändringar påverkar behoven.

I forskningen förekommer det olika hypoteser om hur hälsa och funktionsförmåga förändras med ökande livslängd. Hypoteserna handlar om på vilket sätt den ökande livslängden påverkar hur de senare åren gestaltar sig vad gäller just hälsa och funktionsförmåga.

En åttioåring kan i en framtid ha bättre hälsa och funktionsförmåga än dagens åttioåringar. I den mån det sammanfaller med en längre återstående livslängd kan utfallet bli olika beroende på hur dessa förhållanden samverkar. I den mån den längre livslängden innebär att tiden med sjuklighet bara förskjuts uppåt innebär ökningen i livslängd en ökad kostnad bara som ett resultat av att de äldre blir

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

fler. Skulle tiden med sjuklighet i stället öka kan den förbättrade hälsan vid 80 år förbrukas av längre tid med sjuklighet i ett senare skede. Teoretiskt finns också möjligheten att tiden med sjuklighet komprimeras. De friska åren skulle då bli flera och på det sättet motverka den ökning i kostnader det ökande antalet äldre medför.

År 2010 publicerade Socialdepartementet en studie som bland annat syftade till att kvantitativt beskriva den långsiktiga efterfrågan på välfärdstjänster.[10] De beräkningar som gjordes i studien stödjer hypotesen att det över tid har skett en åldersförskjutning av behovet av vård och omsorg. Denna åldersförskjutning innebär en kostnadssänkning framför allt bland yngre äldre. Då de äldre sammantaget blivit fler ökar kostnaderna med antalet äldre.

Förhållandet kan också formuleras så att för till exempel åldersgruppen 65 år och äldre har behovet av vård och omsorg förskjutits uppåt i åldrarna på ett sådant sätt att vårdbehovet uppstår senare i livet. Samtidigt har antalet individer i åldersgruppen blivit fler vilket ökar kostnaderna. Den sammantagna kostnadsförändringen är alltså beroende av både förändringen av det genomsnittliga vårdbehovet och förändringen av antalet äldre.

Som vi ser det är en behovsprognos grundad på befolkningssammansättningen i nuläget en approximativt tillräckligt bra prognos. Ett fortsatt forsknings- och utredningsarbete i syfte att förbättra behovsprognoser för en åldrande befolkning är dock av stort värde för möjligheterna att i samband med välfärdsreformer göra kostnadsbedömningar på längre sikt.

7.6 Beräknade kostnader för en nationell anhöriglinje

Utredningens bedömning är att en nationell anhöriglinje inte bör inrättas. I stället bedömer utredningen att det ekonomiska stödet till vissa befintliga anhöriglinjer bör utökas och att en informationsportal riktad till anhöriga bör byggas upp.

För att kunna jämföra kostnader med de förslag vi i stället lägger redovisar vi beräkningar för en nationell anhöriglinje. Beroende på ambitionsnivå beräknar vi kostnaderna till mellan 6 000 000 kronor per år och 33 000 000 kronor per år.

[10] *Den ljusnande framtid är vård, Delresultat från LEV projektet*, Socialdepartementet 2010.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Kalkyl över en ny nationell stödlinje

Som utgångspunkt för beräkningarna används Folkhälsomyndighetens återrapportering av ett regeringsuppdrag.[11] Folkhälsomyndigheten gör beräkningar för en stödlinje som är öppen under kontorstid och baserar sig främst på uppgifter från Alkohollinjen, Droghjälpen och Dopingjouren. Enligt kalkylen behövs cirka fem heltidstjänster vilket innebär en kapacitet på cirka 8 000 samtal per år. Den totala kostnaden beräknas bli cirka 7 000 000 kronor per år inklusive teknik, administration, marknadsföring och utvärderingskostnader. Uppgifter om lönekostnader har vi hämtat från SCB 2022 och de har skrivits upp med 4 procent.

I alternativ 1 antar vi att stödlinjen har öppet under kontorstid med totalt sex heltidsanställda varav en chef. Personalen antas ha en blandad kompetens bestående av motsvarande socionomer, specialistsjuksköterskor och kurator eller psykolog. Den totala årskostnaden blir 5,7 miljoner kronor.

I alternativ 2 antas stödlinjen vara öppen dygnet runt. Detta innebär att personalbehovet ökar på grund av de obekväma arbetstiderna till ett behov av 31 heltidsanställda och en kostnad på cirka 25 000 000 kronor.

I det tredje alternativet antas linjen ha öppet dygnet runt med hög kapacitet, det vill säga fler anställda. Här ökar personalbehovet till 43 anställda vilket medför en kostnad om cirka 33 000 000 kronor.

Beräkningarna är av nödvändighet delvis schablonmässiga, speciellt bemanningen dygnet runt kan antagligen bli billigare eller dyrare beroende på organisation och planering. Dygnet-runt-verksamheten kan och bör inte effektiviseras för mycket då ensamarbete bör undvikas även om trycket på stödlinjen är lågt på natten.

I Folkhälsomyndighetens kalkyl ingick även en kostnad för utvärdering på 1 000 000 kronor per år. Detta har inte inkluderats här.

I kalkylen ingår årliga kostnader. För att starta verksamheten behövs även ordentlig utredning och eventuellt investeringar i teknisk utrustning. Att beakta är att en överflyttning av anhörigsamtal kommer att ske från olika befintliga stödlinjer. En del av dessa får i dagsläget statsbidrag vilka delvis skulle kunna överföras till denna nya stödlinje.

[11] *Uppdrag att genomföra en kartläggning av rådgivning och stöd via telefon och web inom narkotika- och dopningsområdet m.m.* Folkhälsomyndigheten 2023.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

7.7 Riktat statsbidrag till stödlinjer för anhöriga

Vi bedömer att regeringen genom ytterligare riktade medel kan stärka stödet till organisationer inom civilsamhället som bedriver stödlinjeverksamhet med nationell räckvidd riktad till anhöriga. Statsbidraget ska möjliggöra för anhöriga att få ett mer tillgängligt stöd via en anhöriglinje med god kvalitet, genom ökad kapacitet att ta emot samtal på öppettiderna, utökade öppettider eller kommunikation via sms, chatt eller mejl.

Behovet av stöd och alternativa åtgärder

Anhöriga riskerar att drabbas av egen ohälsa, sämre livskvalitet, sämre anknytning till arbetslivet, sämre ekonomi och färre sociala kontakter som en följd av sitt anhörigskap. Som en följd av den risken ökar också risken för att anhöriga drar sig undan för att inte bli överbelastade. Fler anhöriga med ohälsa som kunnat undvikas riskerar att öka belastningen på vården och omsorgen. Ett direkt stöd till anhöriga är därför att betrakta som en god investering. Digitala lösningar som den portal vi diskuterar i nästa avsnitt kan också vara ett bra sätt att ge anhöriga möjligheter att snabbt hitta den information de behöver. Tekniken kan dock inte ersätta det personliga samtalet där svåra känslor får komma till uttryck.

Konsekvenser för staten

Statens utgifter för stöd till anhöriglinjer ökar till följd av förslaget.

7.8 En informationsportal för anhöriga

Förslaget behandlas i avsnitt 6.6 och innebär att en informationsportal för anhöriga bör inrättas så att anhöriga kan få tillgång till relevant information på ett enklare sätt.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Samhällsekonomiska beräkningar av en informationsportal

Anhöriga använder ofta en betydande del av sin tid till att stödja sina närstående på olika sätt. En informationsportal för anhöriga som innehåller relevant information för anhöriga har potential att ge tidsvinster i första hand för anhöriga. En informationsportal där anhöriga samlat finner den information som är av värde, till exempel vägar till stöd och rådgivning eller privatekonomiska frågor kan ge tidsvinster. I det följande gör vi en uppskattning av hur stora dessa tidsvinster kan vara givet en tänkt portal med ett visst innehåll. Tidsvinsterna kan exempelvis användas till tid för arbete, fritid eller annat.

En informationsportal bör bygga på väsentlig information ur anhörigas perspektiv. Portalen ska hjälpa anhöriga att hitta relevant information och få en överblick för att kunna göra prioriteringar. Informationen i portalen behöver därför sannolikt vara relativt omfattande och framför allt aktuell.

Intäktssidan

Med utgångspunkt i den kunskap som samlats inom utredningen presenterar vi nedan den årliga tidsvinsten vi bedömer en fullt utbyggd informationsportal skulle kunna generera. En beräkning av det här slaget innehåller många osäkerheter och beräkningarna har därför gjorts med försiktighet.

Vi har beräknat att det i ”bruttotermer” finns 240 000 personer i landet som i utredningens mening kan betraktas som anhöriga. Denna mängd personer kan sägas vara den population som skulle kunna ha något som helst intresse av en informationsportal för anhöriga. Vi har också bedömt att 120 000 individer i dag får någon form av offentligt stöd i sin egenskap som anhöriga. Dessa skulle i dialog med kommunens anhörigstödjare med viss sannolikhet bli användare. Vi har slutligen bedömt att 60 000 individer med utredningens förslag kan komma att få del av en anhörigkontakt. Hela gruppen anhöriga kan ses som möjliga användare av portalen. Från de som behöver allmän eller basal information till dem som söker mer specifika svar på olika frågor.

Utöver graden av användning behöver vi beräkna tidsvinsten av användningen. En portal för anhöriga kan förkorta den tid det annars tar att hitta den information eller kunskap man söker. En timmes

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

användning av portalen kan schablonmässigt antas ersätta två timmar för att söka information på annat sätt. Det skulle innebära att en timmes användning leder till en tidsvinst på en timme.

I tabell 7.2 nedan redovisas bedömd tidsanvändning eller tidsvinst årligen av portalen för de tre olika grupperna.

Tabell 7.2 Antal i olika anhöriggrupper, tidsanvändning eller tidsvinst i timmar per individ i gruppen per år samt sammantagen tidsanvändning eller tidsvinst per år

Grupp	Antal i gruppen	Tidsanvändning/tidsvinst per individ och år	Tidsanvändning/tidsvinst per år (summa)
Anhöriga utan stöd eller en anhörigkontakt	120 000	0,5	60 000
Anhöriga med stöd, men utan anhörigkontakt	60 000	1	60 000
Anhöriga med stöd och en anhörigkontakt	60 000	2	120 000
Sammantaget	**240 000**	**1**	**240 000**

Källa: Egna beräkningar.

Av tabell 7.2 framgår att gruppen som varken har stöd i allmänhet eller anhörigkontakt är 120 000 individer. De får en tidsvinst på 0,5 timmar per individ och sammantaget en tidsvinst på 60 000 timmar.

För att slutligen göra vinsten för den enskilde jämförbar med de samhällskostnader portalen medför översätter vi tidsvinsterna i kronor.

En tidsvinst värderas olika av olika individer och olika av samma individ i olika situationer. Tidsvinsten kan värderas olika om den möjliggör lönearbete jämfört om den frigör tid för annat hushållsarbete eller fritidsaktiviteter. Som ett genomsnitt kan som ett antagande den timmes tidsvinst som möjliggör lönearbete skattas till ungefär 250 kronor. En lägre skattning för hushållsarbete och fritidsaktiviteter kan antas.

I tabell 7.3 nedan redovisas den sammantagna värderingen av uppkomna tidsvinster enligt tre alternativa genomsnittliga värderingar av tidsvinsterna.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Tabell 7.3 Sammantagna årliga värderingar av tidsvinster med tre olika värderingar av tidsvinster (150, 200 och 250) kronor

Värdering av en timmes tidsvinst (kronor)	Sammantagen årlig värdering (kronor)
150	36 000 000
200	48 000 000
250	60 000 000

Källa: Egna beräkningar.

Av tabell 7.3 framgår att om en timmes tidsvinst genomsnittligt värderas till 200 kronor blir, i enlighet med de beräkningar som gjorts ovan, den sammantagna årliga värderingen 48 000 000 kronor.

Kostnadssidan

Vad gäller kostnadssidan finns det naturligtvis också kostnader för it-teknik. Kostnaderna för portalen består i princip av tre delar: uppbyggnad, förvaltning och den dagliga driften.

Uppbyggnaden handlar om etablering. Såväl it-lösningen som informationsinnehållet som det inledningsvis kan se ut ska komma på plats. Förvaltningen genom underhåll och utveckling av portalen handlar om att säkerställa att den är informationstekniskt aktuell och framför allt innehållsligt aktuell. Den dagliga driften handlar om att säkerställa att portalen fungerar på avsett sätt.

Det krävs olika former av kompetens såväl för uppbyggnaden som för förvaltningen av portalen. För uppbyggnaden krävs det kunskap om verksamheterna inom, inte minst, hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. Dessutom behövs det kompetens inom det informationsteoretiska och praktiska området.

Under uppbyggnaden av portalen behöver det också ges utrymme för testning av lösningar. Tänkta användare ska kunna testa portalens lösningar och justeringar ska kunna göras efter testning. Detta är av stor vikt då det inte sällan visat sig att system av liknande slag skapats med ett produktionsperspektiv som sedan visat sig ha brister utifrån ett användarperspektiv. När väl portalen är i drift bör behovet av testning minska eller till och med försvinna då dialog med faktiska användare bör kunna ge tillräcklig information för vidare utveckling av portalen. Detta förutsätter dock att de faktiska användarna med lätthet kan kommunicera sina synpunkter.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Underhåll och utveckling av portalen bör ske i kommunikation med användarna. Det bör bildas ett användarråd för att effektivisera den fortsatta utvecklingen av portalens innehåll. Det handlar då både om den grundläggande informationen och hur den struktureras i portalen.

I tabell 7.4 nedan redovisar vi vår övergripande bedömning av kostnaderna för införande av en informationsportal för anhöriga. Vi anger ett minimi- och ett maximialternativ. Miniminivån gäller för ambitioner på måttlig nivå. Maximinivån gäller för nivåer där portalen samlar en större och bredare informationsmängd och kan ha ytterligare funktioner. Chat-funktion är ett exempel.

Personalkostnaderna antas vara desamma som i beräkningarna för stödlinje enligt alternativ 1, se avsnitt 7.6. Under uppbyggnaden antas 6 heltidstjänster vara sysselsatta med en ungefärlig personalkostnad på cirka 4 500 000 kronor. Förvaltningen antas i miniminivån kunna skötas med 3,5 heltidsanställda till en kostnad av 2 500 000 kronor. Vid maximinivån som inkluderar chattfunktion öppen under kontorstid antas 6 heltidstjänster behövas till en kostnad av 4 500 000 kronor. Därtill kommer lokaler och it-kostnader. It-kostnaderna är svåra att uppskatta och beror exempelvis på om kompetens ska finnas inhouse eller köpas in eller hur upphandling görs. Här antas något schablonmässigt att lokal- och it-kostnader är 2 miljoner kronor vid miniminivå och det dubbla vid chatt-funktion som ställer större krav på teknisk tillgänglighet.

Tabell 7.4 Minimi- och maximinivå (årsvis) för uppbyggnad, vidmakthållande och drift (miljoner kronor)

Delarna	Miniminivå exklusive exempelvis chatt	Maximinivå inklusive exempelvis chatt
Uppbyggnad	4,5	4,5
Förvaltning	3	4,5
Drift, it, lokaler m.m.	2	4

Källa: Egna beräkningar.

Uppbyggnad får betraktas som en engångskostnad eller ursprunglig investering. Underhåll, utveckling och drift är löpande kostnader.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Vi utgår från ett tioårigt perspektiv på den samhälleliga investeringen att etablera och förvalta informationsportalen. Vi har då en situation med en första tid med uppbyggnad följt av förvaltning och drift.

Det är rimligt att anta att uppbyggnaden av portalen kommer att ta två år i anspråk. Inom investeringshorisonten följs uppbyggnaden av åtta års förvaltning och drift.

I likhet med de flesta investeringar, inte minst samhälleliga investeringar, uppstår kostnaderna tidigt under investeringsperioden. Intäkterna uppstår något senare.

I tabell 7.5 nedan redovisar vi aggregaten av de diskonterade kostnaderna och intäkterna under den tänkta tioåriga investeringsperioden för sex olika kombinationer i två sammanfattande mått.

Tabell 7.5 Differens mellan sammanlagda diskonterade intäkter och kostnader, kvoten mellan sammanlagda diskonterade intäkter och kostnader för minimi- och maximialternativen vad gäller värdet av en vunnen timme och ambitionsnivå vad avser portalen

Värdering av en vunnen timme	Minimi- alt. maximinivå	Differens (mnkr)	Kvot eller avkastning per satsad krona
150	Min	182	6
200	Min	256	7
250	Min	330	9
150	Max	160	4
200	Max	234	5
250	Max	308	6

Källa: Egna beräkningar.

Det samhällsekonomiska utfallet kan uttryckas som avkastning per krona. Av tabellen ovan framgår att avkastningen per krona varierar mellan 4 och 9 kronor. Det är en mycket hög avkastning. Investeringen i en informationsportal är således sannolikt mycket lönsam. Också vid högre kostnader för portalen och lägre tidsvinster vid användning bör investeringen fortfarande vara lönsam.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Konsekvenser för staten

Enligt utredningens egna beräkningar kan utvecklingen av en portal för anhöriga komma att kosta 4 500 000 kronor i personalkostnad per år under ett par år. Driftkostnaderna landar på mellan 5 000 000 och 8 500 000 kronor per år. Enligt Folkhälsomyndigheten tog det två år att bygga upp portalen Min psykiska hälsa. Kostnaden blev omkring 16 500 000 kronor. För underhåll, utveckling och marknadsföring beräknas kostnaden uppgå till 9 000 000 kronor per år enligt Folkhälsomyndigheten.

Kostnaderna för staten bör kunna bli lägre än vad vi här kunnat bedöma. Det kan bli fallet om portalen inrättas på 1177. Det som framför allt kan leda till minskade kostnader är om informationsportalen kan dra fördel av redan gjorda investeringar när den tas fram. Kommuner och regioner men även staten kan bli avlastade genom portalen.

7.9 Engångskostnader för staten

Vi föreslår ett antal uppdrag till myndigheter som förutsätter prioriteringar eller ytterligare resurser. Den uppskattade kostnaden anges i tablån nedan som en årskostnad per år och hur många år uppdraget avser.

Tablå 7.1 Kostnader för uppdrag till myndigheter

Ansvarig myndighet	Uppdrag	Kostnad (kronor) × antal år
Myndigheten för vård- och omsorgsanalys	Nationell uppföljning av implementering av lagstiftningen i HSL och PSL om barn som anhöriga	3 000 000 × 2
Socialstyrelsen	Praktiskt stöd för tillämpning av lagstiftningen om barn som anhöriga inom hälso- och sjukvården	1 500 000 × 2
Socialstyrelsen	Stödmaterial för handläggare inom socialtjänsten (vuxna) för att öka kunskaperna om hur handläggarna kan uppmärksamma och stödja barn som anhöriga och deras föräldrar.	1 500 000 × 2
Nka	Uppdrag att sprida kunskap om barn som anhöriga till personal i elevhälsan och övrig relevant personal i skolan	1 500 000 × 2

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Ansvarig myndighet	Uppdrag	Kostnad (kronor) × antal år
Myndigheten för vård och omsorgsanalys	Kunskapsunderlag om anhörigmedverkan i strategisk planering av kommunal vård- och omsorg	1 500 000 × 2
Lämplig myndighet	En myndighet får regeringens uppdrag att närmare utreda förutsättningarna för att utforma och förvalta en informationsportal för anhöriga	1 500 000 × 2
Summa		**10 500 000 × 2**

Källa: Egna beräkningar.

Våra förslag till uppdrag medför engångskostnader för statliga myndigheter med omkring 10 500 000 kronor per år under två år. För statsbidraget till anhörigorganisationer tillkommer fortsatta kostnader på 2 000 000 kronor per år. För informationsportalen tillkommer kostnader för huvudmannen på 16 500 000 kronor för uppbyggnadsarbetet fördelat under två år. De fortsatta kostnaderna ligger på mellan 4 500 000 kronor och 9 000 000 per år beroende på verksamhetskostnader utöver lönekostnader.

7.10 Finansiering

Utredningens bedömning: Kommunernas och regionernas kostnader till följd av ändrade bestämmelser i socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen beräknas öka med 300 000 000 kronor per år.

Staten behöver enligt finansieringsprincipen ersätta kommuner och regioner med 300 000 000 kronor via Utgiftsområde 25 i statens budget.

Statens kostnader för ökat stöd till anhöriglinjer beräknas uppgå till 2 000 000 kronor per år.

Kostnaderna för en informationsportal beräknas uppgå till högst 16 500 000 i två år och därefter 4 500 000 kronor till 9 000 000 kronor per år beroende på ambitionsnivå. Beroende på fördelning av ansvar för finansieringen kan kostnaderna landa hos antingen staten eller kommuner och regioner.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Statens kostnader för övriga regeringsuppdrag beräknas uppgå till 10 500 000 kronor per år under två år.

Finansieringen bör ske genom att omdisponera medel inom statens budget Utgiftsområde 9 med 250 000 000 kronor från anslaget 4:5 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet, och med 50 000 000 kronor från anslaget 1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård.

Regleringsbeloppet 300 000 000 kronor fördelas till kommunkollektivet enligt det nationella systemet för kostnadsutjämning. Systemet avser ge kommunerna likvärdiga förutsättningar att bedriva verksamhet. Kommunstorlek kan likväl ha betydelse för möjligheterna att implementera de ändrade bestämmelserna.

Vi har övervägt om ett tidsbegränsat stimulansbidrag kan behövas för att under en tid ge alla kommuner en tillräckligt stor grundläggande resurs för att implementera de nya bestämmelserna. Det finns skäl både för och emot. Ett tidsbegränsat stimulansbidrag passar inte riktigt ihop med ett långsiktigt åtagande och riskerar att skjuta fram huvudmännens egna prioriteringar för resurstilldelning. Vi avstår från att föreslå någon ytterligare finansiering för reformen än den enligt finansieringsprincipen.

I samband med att de nya bestämmelserna införs behöver en nationell vägledning tas fram och kommunerna kan behöva arbeta med kompetensutveckling, ta fram information och vägledning och medverka i uppföljning av reformen.

7.11 Konsekvenser för företag

Utredningens bedömning: Utredningen bedömer att förslagen inte innebär några effekter av betydelse för företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt. Förslagen gör inte skillnad på offentliga och privata utförare. Förslagen bedöms inte missgynna små företag.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

År 2022 uppgick kommunernas och regionernas tjänsteköp för vård och omsorg från privatägda företag och föreningar till cirka 15 procent av de totala kostnaderna.[12] I en genomgång av företagens årsredovisningar 2022 framkommer att av de 15 300 vård- och omsorgsföretagen har 93 procent, eller 13 880 företag, färre än 20 anställda. Antalet företag med mellan 20 och 49 personer anställda är 611, och 257 företag har 50 till 99 anställda. Antalet företag som har 100 till 249 anställda är 149. De företag som har fler än 250 anställda utgör 0,6 procent av det totala antalet företag. Företagen sysselsätter sammanlagt 165 000 årsanställda. Nettoomsättningen 2022 uppgick till 157 600 000 kronor. Fördelningen av nettoomsättningen på företag inom hälso- och sjukvård, och företag inom särskilt boende eller öppen social verksamhet är ungefär lika.[13]

Utredningens förslag avseende förändringar i hälso- och sjukvårdslagstiftningen påverkar privata vårdgivare i den mån deras verksamhet omfattas av de skyldigheter som berör barn som är anhöriga och deras syskon eller föräldrar. Utredningen bedömer att kravet på att syskon ska omfattas av bestämmelserna skulle kunna påverka en mindre vårdgivare i större utsträckning än andra. Om den privata vårdgivaren till exempel enbart behandlar barn med allvarliga sjukdomar kommer kravet att de ska tillämpa bestämmelserna i HSL och PSL vara helt nytt. Utredningen har dock inte funnit någon möjlighet att anpassa regelverket på något särskilt sätt och bedömer att förändringen är nödvändig för att uppnå önskad effekt. Utredningen har inte heller funnit några skäl att göra undantag för små vårdgivare.

Genom förslaget om ett uttalat ansvar för socialnämnden att erbjuda en anhörigkontakt skulle det kunna skapas en ny marknad för privata aktörer att utöka befintliga, eller starta nya, verksamheter för att erbjuda en anhörigkontakt. Utredningen bedömer dock att det är svårt att bedöma i vilken utsträckning det kommer att ske. I dag bedrivs, såvitt utredningen känner till, liknande insatser i princip enbart i kommunal regi.

Sammanfattningsvis anser utredningen att förslagen är proportionerliga och förslagen bedöms i övrigt inte få några effekter av betydelse för företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt.

[12] *Köp av verksamhet*, SKR 2023.
[13] Retriever Business Insights 2023.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

7.12 Övriga konsekvenser

Utredningens bedömning: Förslagen kan få indirekta positiva effekter för jämställdheten och de integrationspolitiska målen. Förslagen bedöms ha vissa positiva konsekvenser för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet samt brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet.

7.12.1 Jämställdhet och integrationspolitiska mål

Flera studier har visat att omsorgsarbetet av äldre och personer med funktionsnedsättning är relativt jämnt fördelat mellan kvinnor och män. I åldern 45–64 år är omsorgsgivandet som störst och relativt jämnt fördelat mellan könen. Även om det obetalda omsorgsarbetet ur ett övergripande perspektiv är relativt jämnt fördelat så betyder inte detta att det är jämställt. Kvinnor och män utför exempelvis olika typer av omsorg, vilket delvis kan förklara varför kvinnor påverkas negativt av sitt omsorgsarbete i högre utsträckning än män. Män ger ofta mer praktisk hjälp, så som reparationer och skjutsning, medan kvinnor utför mer oplanerade omsorgsaktiviteter som hjälp, tillsyn och personlig omsorg. Kvinnor riskerar ofta att påverkas mer negativt av att vårda och stödja en anhörig.[14] Kvinnor i hög ålder utför också ofta anhöriginsatser när mannen drabbas av dålig hälsa och sjukdom. Kvinnor tar också ofta ett större ansvar för barn som är sjuka eller har funktionsnedsättningar. En stor majoritet av de föräldrar som får omvårdnadsbidrag från Försäkringskassan är kvinnor. I december 2023 var 78 procent av mottagarna kvinnor och 22 procent män.[15] När det gäller närståendepenning är kvinnor den största gruppen mottagare av försäkringen. Kvinnor utgör 72 procent av alla personer som beviljades närståendepenning under 2020.[16]

Utredningen bedömer sammantaget att förslaget om en anhörigkontakt skulle kunna bidra till att stärka stödet till de kvinnor som påverkas särskilt negativt av sitt anhörigskap. Förslagen kan således

[14] *Håll i, håll ut och växla upp (2021:14) Bilaga 2 Fallstudie om omsorg av äldre och personer med funktionsnedsättning*, Jämställdhetsmyndigheten 2021.
[15] *Statistik inom funktionsnedsättning – omvårdnadsbidrag*, Korta analyser 2023:5, Försäkringskassan.
[16] *Omsorg av äldre och personer med funktionsnedsättning*, Jämställdhetsmyndigheten 2021.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

leda till större positiv påverkan för kvinnor i den mån de erhåller en anhörigkontakt. Förslaget påverkar dock inte jämställdheten i sig.

Det nuvarande riksdagsbundna målet för integrationspolitiken är lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund.[17] En viktig del av integrationspolitiken är integration på den svenska arbetsmarknaden. Utredningen bedömer att ett förbättrat anhörigstöd till exempel skulle kunna påverka möjligheterna även för utrikesfödda personer att yrkesarbeta i större utsträckning. På så sätt kan förslagen ha en positiv påverkan på möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

7.12.2 Brottsligheten

Barn som är anhöriga är en riskgrupp för ohälsa, missbruk och även för att begå brott när de blir äldre. Stödet till dessa barn kan därför vara en viktig del av det brottsförebyggande arbetet med barn. Utan ett tydligt utpekat ansvar för barn som är anhöriga riskerar barn att fortsatt leva i en situation som påverkar deras hälsa och utveckling negativt. Genom att i ökad utsträckning uppmärksamma och erbjuda barn som är anhöriga hjälp och stöd kan risken att de begår brott under uppväxten eller som vuxna minska.

Utredningen bedömer även att de förslag som lämnas kan bidra till att minska risken för att barn utsätts för brott, till exempel att de blir utsatta för våld av sina föräldrar. Genom att föräldrar som har olika typer av svårigheter erbjuds stöd och att deras barn uppmärksammas i ökad utsträckning kan våld mot barn förebyggas och förhindras. Samtliga förslag kan således bidra till att skapa förutsättningar för att minska risken för att barn begår brott och att barn utsätts för brott, framför allt våld i olika former.

[17] Prop. 2008/09:1 utgiftsområde 13, bet. 2008/09:AU1, rskr. 2008/09:115. Det finns förslag på ett nytt integrationspolitiskt mål samt delmål i betänkandet *Mål och mening med integration*, SOU 2024:12.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

7.12.3 Sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet

Utredningens förslag bedöms till viss del kunna påverka sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet. Genom att anhöriga får ett förbättrat stöd kan riskerna för till exempel sjukskrivning minska. Anhöriga i yrkesför ålder bedöms kunna förvärvsarbeta i större utsträckning om de påverkas mindre negativt av sitt anhörigskap. Genom att barn i anhörigskap får stöd ökar också möjligheterna att de kan klara skolgången och förvärvsarbeta i vuxen ålder.

Förslagen kan bidra till att anhöriga får bättre tillgång till stöd i hela landet. Eftersom utredningens förslag att tillhandahålla insatser utan föregående individuell behovsprövning öppnar för möjligheten att ta del av insatser på ett enklare sätt kan graden av offentlig service anses öka.

8 Ikraftträdande

Utredningens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2026.

Skälen för utredningens förslag

Utredningen bedömer att lagförslagen kan träda i kraft den 1 januari 2026. Detta med hänsyn till den tid som kan beräknas för sedvanligt remissförfarande, fortsatt beredning i Regeringskansliet, inhämtande av Lagrådets yttrande och riksdagsbehandling. De lagändringar som föreslås av t.ex. hälso- och sjukvårdslagen och patientsäkerhetslagen är marginella och bör inte föranleda något omfattande beredningsarbete. Det nya lagförslaget om anhörigkontakt kan kräva lite mer tid.

Under beredningstiden kommer det finnas utrymme för berörda verksamheter att förbereda införandet av framför allt förslaget om anhörigkontakt och förslaget att syskon ska omfattas av bestämmelserna i hälso- och sjukvårdslagstiftningen. Myndigheter som Socialstyrelsen kommer att behöva informera om innebörden av lagändringarna.

Några övergångsbestämmelser bedöms inte behövas.

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

5 kap.

10 §

Socialnämnden ska erbjuda *information, vägledning och annat* stöd för att underlätta för de personer som vårdar *och stödjer* en närstående som är långvarigt sjuk, äldre eller som har *en funktionsnedsättning*.

Paragrafen behandlas i avsnitt 3.8.3. Förarbeten finns i prop. 1996/07:124 s. 130 ff. och s. 168 samt prop. 2008/09:82 s. 22 f.

Paragrafen reglerar socialnämndens ansvar att erbjuda stöd till anhöriga. Ändringarna är ett förtydligande av det direkta stöd som socialnämnden är skyldig att erbjuda anhöriga. Genom ändringen slås fast att stödet även ska bestå av information och vägledning, förutom till exempel stödjande samtal eller avlösning.

Informationen och vägledningen kan till exempel bestå av information om vilka insatser kommuner erbjuder eller hur man ansöker om insatser eller förmåner från kommunen eller andra myndigheter. Det kan också avse vilket stöd som finns att tillgå från civilsamhället. Det kan avse information om relevant lagstiftning och vilket ansvar olika aktörer har, som till exempel hälso- och sjukvården, skolan eller andra myndigheter. Det kan också handla om att anhöriga får hjälp med att prioritera och sortera vilka åtgärder som kan behövas i olika skeden, och att de blir hänvisade till rätt aktör i olika frågor.

Övriga ändringar är endast språkliga.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

10 a §

Socialnämnden ska erbjuda en anhörigkontakt till de personer som har ett särskilt behov av stöd och som vårdar eller stödjer en sådan närstående som avses i 10 §.

Anhörigkontakten ska tillgodose den enskildes behov av individanpassad information och vägledning samt individanpassat stöd med att planera.

En anhörigkontakt får erbjudas utan föregående individuell behovsprövning.

Paragrafen behandlas i avsnitt 3.8.2.

Paragrafen är ny. *Första stycket* beskriver under vilka förutsättningar socialnämnden ska erbjuda en anhörigkontakt. Insatsen är avsedd för de personer som har ett särskilt behov av stöd och som vårdar eller stödjer en sådan närstående som är långvarigt sjuk, äldre eller som har en funktionsnedsättning som anges i 5 kap. 10 § SoL.

Anhöriga med ett särskilt behov av stöd kan finnas i olika grupper av anhöriga som omfattas av 5 kap. 10 § SoL. Det kan till exempel vara anhöriga till personer med olika former av långvariga sjukdomar, psykiska sjukdomar, personer med samsjuklighet eller olika funktionsnedsättningar. Det kan också handla om anhöriga till personer med kognitiva sjukdomar. Ett särskilt behov av stöd avser främst situationer då den anhörige har en särskilt betungande och komplex situation som påverkar den anhörige på ett negativt sätt. Den anhörige kan då ha behov av ett mer specifikt och individuellt utformat stöd som underlättar för honom eller henne att på egen hand hantera situationen. Behovet av särskilt stöd kan vara olika i omfattning, och insatsen kan därför pågå under en längre eller kortare tid. Den anhöriges egen uppfattning om sitt behov bör tillmätas stor betydelse vid bedömningen av behovet. Vid bedömningen av behovet av en anhörigkontakt behöver nämnden även ta hänsyn till om det finns barn som skulle kunna påverkas av att till exempel deras förälder erbjuds en anhörigkontakt. Nämnden ska då även bedöma vad som kan anses vara bäst för det enskilda barnet.

Andra stycket beskriver syftet med insatsen och vad anhörigkontakten har för uppgifter. Anhörigkontakten ska tillgodose den enskildes behov av individanpassad information och vägledning samt individanpassat stöd med att planera. För att kunna göra detta behöver anhörigkontakten kartlägga och identifiera den enskildes behov av information, vägledning och stöd. Detta kan variera i art och omfattning utifrån vilken situation den enskilde befinner sig i. Det kan till exempel avse information om tillgängliga stödinsatser för egen

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

del eller för den närståendes del. Det kan också avse information om vilket ansvar som åligger olika relevanta aktörer inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten eller andra myndigheter. Det kan också innebära vägledning i att hitta rätt till det stöd som erbjuds av civilsamhället.

Stöd med att planera kan handla om att anhörigkontakten bistår den enskilde i att planera och strukturera vilka åtgärder eller kontakter den enskilde behöver ta i olika skeden utifrån sina egna och den närståendes behov.

Utgångspunkten enligt nu gällande lagstiftning är att anhörigkontakt är en insats som beviljas efter en individuell behovsprövning. Enligt *tredje stycket* får dock en kommun erbjuda en anhörigkontakt utan föregående individuell behovsprövning. Syftet med detta är att möjliggöra för kommunerna att kunna erbjuda insatsen på ett lättillgängligt sätt för anhöriga om de bedömer att det är lämpligt. Kommunen behöver då fastställa riktlinjer för vilka målgrupper med särskilt behov av stöd som kan erbjudas en anhörigkontakt. Om en person inte omfattas av kommunens riktlinjer, kan personen i stället ansöka om stödet på sedvanligt sätt.

10 b §

Socialnämnden ansvarar för att ett barn, som är anhörig, får det stöd och den hjälp som barnet behöver.

Paragrafen behandlas i avsnitt 5.11.1.

Paragrafen är ny och förtydligar att barn har rätt till stöd och hjälp när de är anhöriga. Bestämmelsen är avsedd att komplettera övriga bestämmelser i socialtjänstlagen om socialnämndens ansvar för barn. Barn som är anhöriga är en bred grupp. Det kan bland annat handla om barn vars föräldrar, syskon eller andra anhöriga har ett skadligt bruk eller beroende, lider av allvarlig fysisk eller psykisk sjukdom eller har en funktionsnedsättning. Det kan också handla om barn vars anhöriga är frihetsberövade eller har avlidit på grund av sjukdom, olycka eller genom suicid. Utgångspunkten ska vara om barnet påverkas negativt av anhörigskapet och vilka behov som i så fall föreligger hos det enskilda barnet.

Stödet och hjälpen kan erbjudas på många olika sätt. Det kan avse icke biståndsbedömda insatser som till exempel olika former av stödverksamheter i gruppform. Det kan också avse individuella stödsam-

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

tal för barnet självt eller tillsammans med till exempel en förälder. Ett familjeorienterat boendestöd kan vara ett annat exempel på stöd som riktar sig till både barnet och föräldern eller någon annan familjemedlem. Stödet och hjälpen kan således rikta sig till barnet direkt eller indirekt. Det kan också avse insatser som till exempel en kontaktperson eller kontaktfamilj. Det kan vara aktuellt för socialnämnden att besluta om öppna insatser utan vårdnadshavarens samtycke, om det bedöms lämpligt och barnet samtycker till insatsen.

Skyldigheten för socialnämnden att erbjuda stöd och hjälp till barn som är brottsoffer regleras i 5 kap. 11 § tredje stycket SoL. I fjärde stycket samma paragraf regleras även nämndens ansvar att ge stöd och hjälp till barn som är anhöriga till någon som utsatts för våld eller andra brott.

9.2 Förslaget till lag om ändring i patientsäkerhetslagen (2010:659)

6 kap.

5 §

Hälso- och sjukvårdspersonalen ska i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. I fråga om utlämnande av uppgifter gäller de begränsningar som följer av 12–14 §§ och av offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Hälso- och sjukvårdspersonalen ska särskilt *uppmärksamma* ett barns behov av information, råd och stöd om barnets *syskon,* förälder eller någon annan vuxen som barnet bor tillsammans med

1. har en psykisk störning eller en psykisk funktionsnedsättning,
2. har en allvarlig fysisk sjukdom eller skada,
3. är missbrukare av alkohol eller något annat beroendeframkallande medel *eller spel om pengar*, eller
4. utsätter eller har utsatt barnet eller en närstående till barnet för våld eller andra övergrepp.

Detsamma gäller om barnets *syskon*, förälder eller någon annan vuxen som barnet bor tillsammans med oväntat avlider.

Paragrafen behandlas i avsnitt 5.11.3.

Paragrafen reglerar skyldigheter för hälso- och sjukvårdspersonalen i frågor som rör barn i vissa situationer. Förarbetena till bestämmelsen finns i prop. 2008/09:193 s. 11 ff. och 29 samt prop. 2020/21:163 s. 23 ff. och 63 ff. I 5 kap. 7 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30)

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

regleras vårdgivarens ansvar att erbjuda barn som är anhöriga information, råd och stöd.

I *andra stycket* ersätts *beakta* med *uppmärksamma.* Ändringen är enbart avsedd av att förtydliga ordalydelsen och modernisera språket. Bestämmelsen om hälso- och sjukvårdspersonalens ansvar kompletterar bestämmelsen i 5 kap. 7 § HSL som reglerar vårdgivarens ansvar. För att personalen ska ha möjlighet att uppmärksamma barn som är anhöriga behöver vårdgivaren bland annat ha rutiner för hur detta ska gå till i den specifika verksamheten.

Andra stycket ändras genom att syskon läggs till i den personkrets som omfattas av bestämmelsen. Det innebär att hälso- och sjukvårdspersonalen ska uppmärksamma om ett barn, som omfattas av bestämmelsen, har syskon som kan behöva information, råd och stöd. I andra stycket tas kravet på varaktighet bort i förhållande till annan vuxen som barnet bor tillsammans med. Det innebär att även andra vuxna som barnet växelvis bor tillsammans med omfattas, till exempel en styvförälder. I andra stycket 3 läggs ”*spel om pengar*” till för att motsvara bestämmelsen i 5 kap. 7 § hälso- och sjukvårdslagen (se prop. 2016/17:85 s. 34 och 46).

Tredje stycket ändras på motsvarande sätt genom att syskon läggs till och kravet på varaktighet tas bort i förhållande till annan vuxen som barnet bor tillsammans med.

Se även kommentaren till 5 kap. 7 § hälso- och sjukvårdslagen, samt överväganden i avsnitt 5.11.2.

9.3 Förslaget till lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30)

5 kap.

7 §

Vårdgivaren ska vid behov *erbjuda* information, råd och stöd *till barn* om barnets *syskon*, förälder eller någon annan vuxen som barnet bor tillsammans med

1. har en psykisk störning eller en psykisk funktionsnedsättning,
2. har en allvarlig fysisk sjukdom eller skada,
3. har ett missbruk av alkohol, annat beroendeframkallande medel eller spel om pengar, eller

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

4. utsätter eller har utsatt barnet eller en närstående till barnet för våld eller andra övergrepp.

Detsamma gäller om barnets *syskon*, förälder eller någon annan vuxen som barnet bor tillsammans med oväntat avlider.

Paragrafen behandlas i avsnitt 5.11.2.

Paragrafen reglerar skyldigheten för vårdgivare att erbjuda stöd till barn som är anhöriga. Förarbeten finns i prop. 2008/09:193 s. 11 ff. och 29, prop. 2016/17:85 s. 34 och 46 samt prop. 2020/21:163 s. 23 ff. och 63 ff. I 6 kap. 5 § patientsäkerhetslagen (2010:659) regleras hälso- och sjukvårdspersonalens ansvar att uppmärksamma behov av information, råd och stöd hos barn som är anhöriga.

Genom ändringen av *första stycket* förtydligas att det är vårdgivaren som är ansvarig för att vid behov erbjuda information, råd och stöd till barn som är anhöriga. Vårdgivaren behöver ha rutiner för hur barn ska uppmärksammas och erbjudas information, råd och stöd. Information, råd och stöd behöver också anpassas efter barnets ålder och mognad. Det görs även ett tillägg i den personkrets som bestämmelsen avser. Ändringen innebär att vårdgivaren även ska erbjuda information, råd och stöd när ett syskon befinner sig i de situationer som bestämmelsen omfattar. Det kan till exempel avse minderåriga syskon eller syskon som är myndiga och som fortfarande bor hemma. Vidare tas kravet på varaktighet bort i förhållande till annan person som barnet bor tillsammans med. Det innebär att andra vuxna som barnet växelvis bor tillsammans med omfattas, till exempel en styvförälder. *Andra stycket* ändras på motsvarande sätt genom att syskon omfattas och kravet på att varaktighet tas bort i förhållande till annan vuxen som barnet bor tillsammans med.

Se även kommentaren till 6 kap. 5 § patientsäkerhetslagen, samt överväganden i avsnitt 5.11.3.

Kommittédirektiv 2023:77

Ett stärkt stöd till anhöriga till långvarigt eller allvarligt sjuka

Beslut vid regeringssammanträde den 8 juni 2023

Sammanfattning

En särskild utredare ska analysera och lämna effektiva förslag som säkerställer ett ändamålsenligt och individanpassat stöd till anhöriga till personer som är långvarigt sjuka, till anhöriga till personer som är kortvarigt allvarligt sjuka och till anhöriga som är barn. Syftet är att stödet till anhöriga, såväl vuxna som barn, ska förbättras, vidareutvecklas och stärkas.

Utredaren ska bl.a.

- analysera behovet av och lämna ändamålsenliga och effektiva förslag på hur stöd i form av kontaktperson till anhöriga till personer som är långvarigt sjuka och till anhöriga till personer som är kortvarigt allvarligt sjuka ska utformas och tillhandahållas,
- analysera och vid behov lämna förslag på åtgärder som säkerställer ett ändamålsenligt stöd till anhöriga som är barn,
- lämna effektiva förslag på åtgärder som säkerställer att relevant personal inom socialtjänst och hälso- och sjukvård har en ändamålsenlig kompetens för att kunna ge stöd av god kvalitet till anhöriga som är barn,
- analysera behovet av och lämna ändamålsenliga och effektiva förslag på hur en nationell anhöriglinje som ger tillgängligt stöd av god kvalitet till anhöriga dygnet runt kan erbjudas, och

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 1 september 2024.

Stödet till anhöriga

Anhöriga och deras situation

Begreppen anhörig och närstående har inte någon entydig definition inom hälso- och sjukvården eller socialtjänsten. Med anhörig avses i dessa direktiv en person som ger omsorg, stöd eller vård till någon närstående. Med närstående avses den som tar emot omsorg, vård eller stöd (jfr 5 kap. 10 § socialtjänstlagen [2001:453], förkortad SoL, och prop. 2008/09:82 s. 12).

Av den nationella anhörigstrategin som regeringen beslutade i april 2022 (S2022/02134) framgår att nästan var femte person vårdar, hjälper eller regelbundet stöder en närstående som är äldre, har en funktionsnedsättning eller är långvarigt fysiskt eller psykiskt sjuk. Gruppen anhöriga är stor och heterogen och har varierande behov av stöd och kan avse personer i olika åldrar, från barn under 18 år till äldre personer.

Att som anhörig ge vård och omsorg till en närstående kan vara en positiv och berikande erfarenhet som ger nya perspektiv och fördjupar relationen. Det kan även innebära stora påfrestningar, oro, sorg och stress, vilket kan påverka den anhöriges fysiska och psykiska hälsa, ekonomi och livskvalitet. Var fjärde anhörig blir själv sjuk och befolkningsstudier genomförda av Socialstyrelsen 2012 och Nationellt kompetenscentrum anhöriga (Nka) 2018 har visat att personer som regelbundet ger vård, hjälp eller stöd till en närstående upplever sin hälsa som sämre än den övriga befolkningen. Kvinnor påverkas generellt mer negativt än män. Studier visar att kvinnor oftare står för en mer omfattade anhörigomsorg med allt ifrån personlig omsorg och behandling till fysiska aktiviteter och kontakt med vården och omsorgen. Kvinnor upplever också oftare att deras insatser går ut över arbete och studier.

Anhörigas situation är en folkhälsofråga. Anhörigas starka fokus på den närståendes situation och välbefinnande kan göra det svårt att se till de egna behoven. Samtidigt har anhöriga ofta själva behov av olika typer av stödinsatser.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Av Tidöavtalet, som är en överenskommelse mellan Sverigedemokraterna, Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna, framgår att stödet till anhöriga, såväl vuxna som barn, behöver stärkas.

Ansvaret för stöd till anhöriga

Enligt 5 kap. 10 § SoL ska socialnämnden erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionshinder. Stödet till de personer som vårdar eller stöder närstående ska kännetecknas av individualisering, flexibilitet och kvalitet. Det förutsätter t.ex. att den anhöriges unika behov identifieras, att stödet utformas efter hans eller hennes behov och att den som bedömer behovet och får besluta om insatser har kunskaper om förhållandena i det enskilda fallet (prop. 2008/09:82 s. 21 f.). Ett exempel på en insats som kan stödja anhöriga är avlösning.

Det finns för regionerna inte motsvarande uttalade skyldighet som för kommunerna att stödja anhöriga. Hälso- och sjukvården ska dock enligt 3 kap. 2 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), förkortad HSL, arbeta för att förebygga ohälsa i vilket det ingår att identifiera och arbeta hälsofrämjande och förebyggande med personer eller grupper som riskerar att drabbas av ohälsa, däribland anhöriga (prop. 2008/09:82 s. 16). Exempelvis kan hälso- och sjukvården ge stöd av en kurator eller psykolog eller ett barnrättsombud som stöder arbetet med barn som är anhöriga.

Barn som är anhöriga har särskilda rättigheter

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) är en viktig utgångspunkt för information, råd och stöd till anhöriga som är barn. I artikel 3 i konventionen uttrycks grundprincipen om att det som bedöms vara barnets bästa ska beaktas vid alla åtgärder som rör barn.

Vidare följer av 5 kap. 7 § HSL och 6 kap. 5 § patientsäkerhetslagen (2010:659) att både regionala och kommunala hälso- och sjukvårdsaktörer särskilt ska beakta ett barns behov av information, råd och stöd, om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med har en psykisk störning eller psykisk

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

funktionsnedsättning, en allvarlig sjukdom, ett missbruk eller utsätter barnet för våld eller andra övergrepp. Detsamma gäller om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med oväntat avlider.

Den nationella anhörigstrategin

Syftet med den nationella anhörigstrategin som regeringen beslutade i april 2022 är att stärka anhörigperspektivet inom hälso- och sjukvård och omsorg samt att utifrån bästa tillgängliga kunskap bidra till att stödet till anhöriga som vårdar eller stöder en person som är långvarigt sjuk, äldre eller har en funktionsnedsättning är tillgängligt och utformat efter behov. Inom ramen för strategin har Socialstyrelsen fått i uppdrag att ta fram stöd för att stärka anhörigperspektivet inom hälso- och sjukvård och omsorg (S2022/02128), ta fram stöd till kommunerna för ett mer individuellt och likvärdigt stöd till anhöriga (S2022/02129) och följa upp anhörigperspektivet och stödet till anhöriga (S2022/02130). Uppdragen ska redovisas under hösten 2023. Regeringen följer arbetet med strategin, då det är en viktig del i att säkerställa ett ändamålsenligt stöd till de anhöriga som vårdar eller stöder en person som är långvarigt sjuk, äldre eller har en funktionsnedsättning.

Barn är inte den primära målgruppen för strategin. Däremot har Socialstyrelsen även i uppdrag att stärka stödet till barn som är anhöriga (S2021/03118). Uppdraget syftar till att stärka och utveckla stödet till barn i familjer med skadligt bruk, missbruk eller beroende, psykisk sjukdom eller psykisk funktionsnedsättning, där samtidigt våld förekommer eller där en förälder eller vårdnadshavare lider av allvarlig sjukdom, plötsligt avlider eller är frihetsberövad. Uppdraget ska slutredovisas senast den 28 mars 2026.

Uppdraget att utreda ett stärkt stöd till anhöriga till långvarigt sjuka och kortvarigt allvarligt sjuka

Stödet till anhöriga har varit föremål för utredningar och myndighetsuppdrag (S2019/04223 och 2019/05315) som visar på bristfällig kunskap om omfattningen av och kvaliteten på det stöd som kommuner och regioner erbjuder anhöriga. Brister i tillgänglighet, kvalitet och

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

individanpassning av kommuners och regioners stödinsatser begränsar också anhörigas förutsättningar att själva kunna uppnå en god hälsa och levnadsnivå (S2022/02130).

De stödinsatser som finns i dag är inte alltid anpassade efter anhörigas individuella behov. Exempelvis kan stödet vara otillräckligt och sakna ett anhörigperspektiv vilket bland annat tar sig uttryck i att avlösningsinsatser inte utformas efter individens och anhörigas behov. Ibland kan stödet helt utebli. Det stöd som erbjuds till anhöriga är inte heller jämlikt över landet och inte jämlikt fördelat mellan olika grupper. Vidare kan tröskeln för att ansöka om anhörigstöd vara hög, och anhöriga känner inte alltid till det stöd som finns att få. Även ett vägledande stöd till vård och omsorgen efterfrågas (Anhöriga som vårdar eller stödjer någon de står nära – Underlag till nationell strategi. Socialstyrelsen 2020). Det har från flera håll framförts önskemål om mer och bättre anpassat stöd till anhöriga, till exempel genom en kontaktperson, koordinator eller liknande. Stödet bör inte bara gälla situationen som anhörig utan också vara vägledande i det organisatoriska ansvar gentemot vården och omsorgen som anhöriga ofta tar.

Utredaren ska därför

- analysera behovet av och lämna ändamålsenliga och effektiva förslag på hur stöd i form av kontaktperson för anhöriga till personer som är långvarigt sjuka och till anhöriga till personer som är kortvarigt allvarligt sjuka ska utformas och tillhandahållas,
- analysera och lämna förslag på vilken krets av anhöriga och vilka långvariga sjukdomstillstånd respektive kortvariga allvarliga sjukdomstillstånd som ska omfattas av utredningens förslag, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Det är inte ovanligt att personer med funktionsnedsättning har sådana sjukdomstillstånd som utredaren ska analysera. Anhöriga till personer med funktionsnedsättning som har dessa sjukdomstillstånd ska beaktas i utredarens förslag.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Uppdraget att utreda ett stärkt stöd till anhöriga som är barn

Barns anhörigskap kan i hög grad påverka deras livsvillkor och innebära oro, orimligt ansvarstagande, förändringar i vardagen och svåra upplevelser som påverkar mående, utveckling, skolgång och sociala relationer. På längre sikt kan det leda till att barnet utvecklar egen ohälsa och att utbildning, framtida arbetsliv och ekonomi blir lidande. Barns utsatthet i detta sammanhang måste uppmärksammas i ett tidigt skede så att rätt stöd kan sättas in (Nationell anhörigstrategi – inom hälso- och sjukvård och omsorg S2022/02134).

Socialstyrelsen lyfter i en av underlagsrapporterna (S2019/05315) inför den nationella anhörigstrategin fram några särskilda brister i det offentliga stödet till anhöriga som är barn. Exempel på sådana brister är att få barn nås av kommunernas stödinsatser och att regionernas stöd till barn är ojämnt över landet och mellan vårdområden. Detta gäller även syskon till barn med sjukdomar och funktionsnedsättningar eller till barn som har avlidit.

Nka har tagit fram fakta om anhöriga som är barn och exempel på metoder och verktyg i samtal med barn som personal inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården kan använda sig av. De beskriver också i en av sina rapporter (Barn och unga som utövar omsorg 2016:6) att barns utsatthet riskerar att förvärras när deras sociala nätverk av skyddande vuxenrelationer inte är närvarande. I rapporten lyfts även betydelsen av stödjande professionella relationer och barnens behov av tillit till att rätt hjälp finns att få.

Mycket talar för att samtal med barn inom vård och omsorg sker i för liten utsträckning (Att samtala med barn – Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården Socialstyrelsen 2018). Det kan till exempel handla om brist på kunskap hos personalen eller en oro för att samtal ska göra mer skada än nytta för barnet. Det är viktigt att personal inom vård och omsorg har relevant kunskap, kompetens och erfarenhet för att kunna möta och samtala med anhöriga som är barn på bästa sätt. Det är också viktigt att kunna anpassa det stöd som ges.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Utredaren ska därför

- analysera och vid behov lämna förslag på åtgärder som säkerställer ett ändamålsenligt stöd till anhöriga som är barn,
- kartlägga och analysera vilken kompetens personal inom socialtjänst och hälso- och sjukvård har när det gäller stöd till anhöriga som är barn,
- lämna effektiva förslag på åtgärder som säkerställer att relevant personal inom socialtjänst och hälso- och sjukvård har en ändamålsenlig kompetens för att kunna ge stöd av god kvalitet till anhöriga som är barn, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Barnkonventionen och den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna ska vara utgångspunkter för utredarens arbete. Det som bedöms vara till barnets bästa ska ligga till grund för bedömningen av de åtgärder som utredaren föreslår.

Uppdraget att föreslå en nationell stödlinje för anhöriga

Det finns i dag flera civilsamhällesorganisationer som ger stöd till anhöriga, både barn och vuxna, genom anhöriglinjer. Till exempel har Anhörigas riksförbund en anhöriglinje i form av en nationell stödtelefon som bemannas av volontärer med stor erfarenhet. Barnens rätt i samhället har en nationell stödlinje för barn som är öppen dygnet runt. På Nka:s webbplats finns kontaktuppgifter till olika stödlinjer, organisationer och myndigheter som kan ge anhöriga vägledning samt råd och stöd i olika situationer. På webbplatsen www.1177.se finns en särskild sida med information om anhörigstöd för den som vårdar eller stöder en anhörig.

Det kan dock vara svårt för anhöriga att veta vart de ska vända sig och det kan vara svårt att hitta rätt stödlinje under alla tider på dygnet. Anhöriga ska kunna känna sig trygga med att stödlinjer finns och det ska vara tydligt vart de kan vända sig för tillgängligt stöd dygnet runt.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Utredaren ska därför

- analysera behovet av och lämna ändamålsenliga och effektiva förslag på hur en nationell anhöriglinje av god kvalitet som ger tillgängligt stöd till anhöriga dygnet runt kan erbjudas,
- analysera hur en nationell stödlinje förhåller sig till offentlighets- och sekretesslagstiftningen,
- analysera vilken personuppgiftsbehandling som förslagen kan innebära och risker förknippade med den, ta hänsyn till skyddet för den personliga integriteten och göra en integritetsanalys samt vid behov föreslå åtgärder som säkerställer att kraven i EU:s dataskyddsförordning följs, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska redovisa förslagens kostnader och konsekvenser i enlighet med kommittéförordningen (1998:1474). Utredaren ska göra en samhällsekonomisk analys av problem och syfte samt analysera de samhällsekonomiska effekterna av olika alternativ, och beakta detta i de förslag som läggs. Om förslagen påverkar den kommunala självstyrelsen, ska de särskilda överväganden som gjorts i enlighet med 14 kap. 3 § regeringsformen redovisas. Om förslagen innebär offentligfinansiella kostnader, ska utredaren också lämna förslag till finansiering.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Uppdraget bör genomföras i nära samverkan med Nka, Socialstyrelsen, Myndigheten för delaktighet och Sveriges Kommuner och Regioner. Utredaren ska även ha kontakt med kommuner och regioner och andra berörda aktörer, såsom patient-, brukar- och anhörigorganisationer, under uppdragets genomförande.

Under uppdraget ska utredaren samråda med och inhämta upplysningar från berörda myndigheter och organisationer, särskilt Barnombudsmannen och Folkhälsomyndigheten. Barns egna erfarenheter och åsikter ska tas tillvara i arbetet.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Utredaren ska hålla sig informerad om och beakta relevant arbete som bedrivs inom utredningsväsendet och på berörda myndigheter. Detta innefattar särskilt uppdraget till Socialstyrelsen att stärka och utveckla stödet till barn som anhöriga (S2021/03118).

Utredaren ska löpande hålla Regeringskansliet (Socialdepartementet) informerat om hur arbetet fortskrider.

Uppdraget ska redovisas senast den 1 september 2024.

(Socialdepartementet)

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Kartläggning av personalens kompetens

Bakgrund

Utredningen har haft i uppdrag att kartlägga vilken kompetens personal inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården har när det gäller stöd till anhöriga som är barn. Detta kapitel redogör för resultatet av kartläggningen.

Nationellt kompetenscentrum anhöriga har bistått utredningen med att genomföra kartläggningen. Det har skett i form av enkäter till chefer och personal i verksamheter inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården, samt en enkät till programansvariga för relevanta högskoleutbildningar.

Verksamheter inom socialtjänsten

Metod

En enkät togs fram och skickades ut till handläggande verksamheter inom socialtjänsten i 49 kommuner. Enkäten bestod av bakgrundsfrågor samt frågor gällande handläggning främst riktad till vuxna samt frågor gällande arbete främst riktat direkt till barn. Enkäten innehöll även frågor om upplevt behov av kompetens- och verksamhetsutveckling. De som svarade på enkäten var chefer och personal verksamma inom individ- och familjeomsorg, funktionshinderområdet och socialpsykiatri. Svarsfrekvensen utifrån antalet kommuner blev 33 av 49, det vill säga 67 procent. Totalt besvarade 338 personer enkäten. Av dessa är 73 personer (22 procent) chefer och 265 personer (78 procent) personal. Det ställdes även frågor om vilken målgrupp som deltagarna i huvudsak arbetar med; barn och unga, vuxna eller

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

både barn och vuxna. I redovisningen har procentvärdena 0,1–0,5 avrundats till heltal nedåt, medan 0,6–0,9 har avrundats till heltal uppåt.

Resultat

Resultatet nedan utgår från fyra huvudområden och följer enkätens teman;

1. uppmärksamma barn som anhöriga,
2. samtal med barn som anhöriga,
3. stöd till barn som anhöriga, samt
4. upplevt behov av kompetens- och verksamhetsutveckling.

Resultaten redovisas delvis på aggregerad nivå, främst utifrån arbetsinriktning (primärt barn, primärt vuxna eller både barn och vuxna), då socialtjänsten ofta organiserar arbetet utifrån dessa tre inriktningar. Arbetsuppgifterna hos de som besvarat enkäten kan därför skilja sig åt. Skillnader och likheter mellan de olika arbetsinriktningarna, liksom mellan personal och chefer, redovisas när så bedömts relevant. I redovisningen används begreppet *barn som anhöriga.* Med detta menar vi barn som har en förälder, vårdnadshavare eller annan anhörig som har en fysisk eller psykisk sjukdom, funktionsnedsättning, missbruk, har varit våldsutsatt eller som har avlidit.

Uppmärksamma barn som anhöriga

Majoriteten personal och chefer menar att det finns rutiner för att uppmärksamma barns situation när de möter vuxna med sjukdom, funktionsnedsättning, missbruk, som varit våldsutsatta eller där någon närstående har avlidit. På vuxenenheterna uppger 78 procent av personalen att de alltid eller oftast frågar klienten om eventuella barn när de möter dessa vuxna. Motsvarande andelar för personal som arbetar med både barn och vuxna är över 90 procent.

60 procent av personalen som möter vuxna uppger att barnen alltid eller oftast befinner sig i en situation som påverkar dem negativt, till exempel känslomässigt, socialt eller ekonomiskt, och 33 procent svarar att det ibland är så.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Frågan gällande rutiner är något annorlunda ställd till personal som arbetar med barn och unga. Bland personal på enheter riktade till barn uppger 95 procent, jämfört med 88 procent bland personal på enheter för barn och vuxna, att det finns rutiner för att beakta barnens situation systemiskt, en fråga som inte ställdes till personal och chefer som enbart arbetar med vuxna. På enheter som arbetar med barn (inklusive enheter som arbetar med både barn och vuxna) svarar 94 procent av personalen att de alltid eller oftast frågar vårdnadshavaren om barnets livssituation, hälsa eller om någon närstående har en sjukdom, funktionsnedsättning, missbrukar, varit våldsutsatt eller avlidit. Över hälften svarar att detta oftast är fallet och 40 procent svarar att det ibland är så. En stor andel de svarande anger att barnet ibland ger vård, hjälp och stöd till sin närstående, men på enheter riktade till barn och unga svarar 16 procent att de inte vet om barnen ger vård, hjälp och stöd till en närstående.

Samtala med föräldrar och/eller med barn som anhöriga

Socialtjänsten är olika organiserad i kommunerna, men ofta finns det en uppdelning av enheter som arbetar med främst vuxna och enheter som främst arbetar med barn och unga. Enkäten innehöll tre frågor gällande förekomsten av samtal med barn och förälder, vårdnadshavare eller annan viktig vuxen, förekomst av samtal med barn som anhöriga samt hur säkra personalen känner sig med att samtala med barn. Diagrammen nedan visar hur personalen i de olika arbetsinriktningarna har svarat.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Figur 1 **Hur vanligt är det att personalen har samtal med barn tillsammans med deras förälder, vårdnadshavare eller annan viktig vuxen för barnet *(procent)***

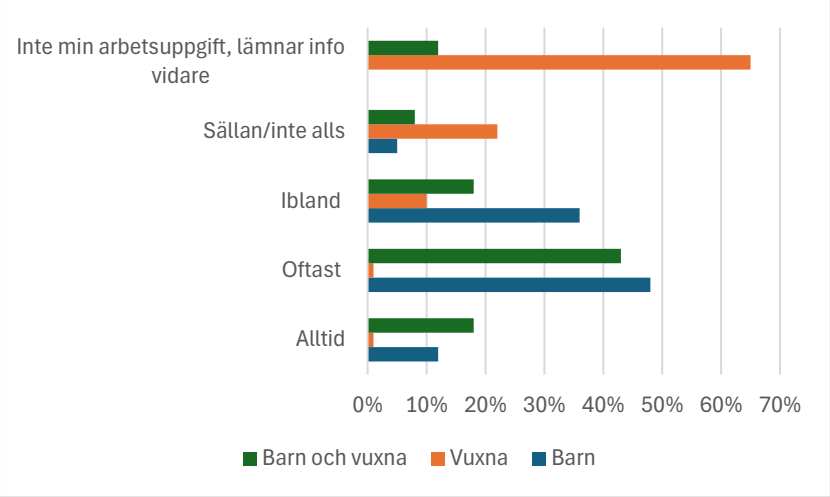

Svaren speglar hur arbetet är organiserat inom socialtjänsten. Det är ovanligt med samtal med barn och förälder eller vårdnadshavare eller annan viktig vuxen på vuxenenheterna. Av dessa uppger två tredjedelar av personalen att det inte är deras arbetsuppgift men att de lämnar information om barnet vidare till kollegor eller annan enhet. Även på enheter för barn och vuxna finns det en mindre andel personal som lämnar informationen vidare. Inte heller på enheter för barn och unga genomförs samtal alltid med barn och förälder eller annan vuxen och andelen som svarat ibland och sällan/inte alls uppgår till 40 procent. Motsvarande mönster finns även för enskilda samtal med barn där 81 procent av personalen på vuxenenheter svarar att de lämnar informationen vidare och resten svarar sällan eller inte alls.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Enskilda samtal med barn

Figur 2 **Hur vanligt är det att personalen har enskilda samtal med barn som är anhöriga *(procent)***

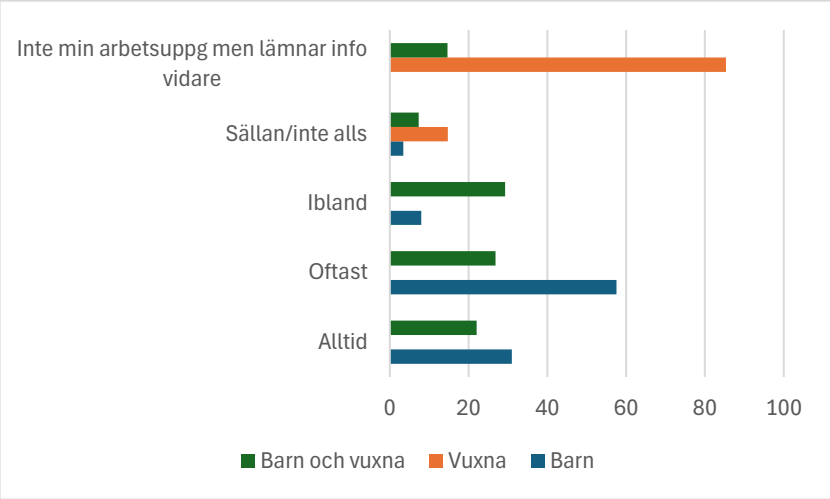

Som figuren visar är enskilda samtal med barn som anhöriga vanligast inom enheter riktade till barn och unga, men ovanliga på vuxenenheterna. Dock finns det en mindre andel av personalen på enheter för barn, liksom på enheter för barn och vuxna, som uppger att enskilda samtal med barn sker ibland, sällan eller inte alls. På barn- och vuxenenheterna svarade 22 procent av personalen att de alltid har enskilda samtal med barn som är anhöriga, 27 procent svarade att de oftast har det och 29 procent svarade att de ibland har det. På enheter för barn och unga är andelen som känner sig mycket eller ganska säkra på att ha enskilda samtal med barn (97 procent), och motsvarande siffra är 91 procent på enheter för barn och vuxna. Andelen ganska osäkra är av förklarliga skäl högst på enheter för vuxna, där 17 procent svarade ganska eller mycket osäkra. 56 procent svarade att det inte är deras arbetsuppgift, men att de lämnar information om barn vidare till kollegor.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Kunskap om stödåtgärder till föräldrar och barn

Gällande att ge stöd till barn som är anhöriga så svarar 77 procent av personalen på enheter för vuxna och 83 procent av personalen på enheter för barn och vuxna att det finns rutiner för att stödja barn som är anhöriga. Majoriteten inom samtliga tre personalgrupper uppger att de känner väl till eller ganska väl känner till insatser och åtgärder som finns för barnen inom socialtjänsten. Den kunskapen är störst hos personal som arbetar med barn. Generellt är kunskapen om vilket stöd som finns hos andra aktörer betydligt lägre. Andelen som känner sig ganska eller mycket osäkra på stöd och insatser som andra aktörer kan ge uppgår till 40 procent på enheter för barn eller unga, 49 procent på enheter för vuxna och 26 procent hos personal på enheter för både barn och vuxna. Andelen som känner sig säkra eller ganska säkra på att föreslå stöd, insatser eller åtgärder för barn som anhöriga är störst på enheter för barn och unga (92 procent) och lägst på enheter för vuxna (34 procent).

Upplevt behov av kunskap

Både personal och chefer upplever ett behov av ökad kunskap om barn som anhöriga, både individuellt och inom verksamheten.

Figur 3 Upplevt behov av mer kunskap hos personalen *(procent)*

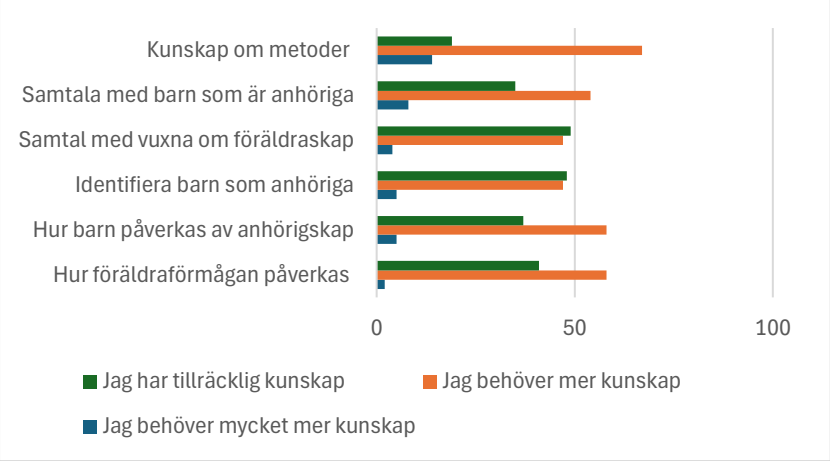

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Figur 3 visar hur samtlig personal bedömt sina kunskapsbehov inom olika områden som preciseras i enkäten. Det framgår att det behov som upplevs som störst är kunskap om metoder och arbetssätt för att identifiera och stödja barn som är anhöriga, där 80 procent av personalen svarat att de behöver mycket mer eller mer kunskap. Behovet av mer kunskap för att kunna prata med vuxna om deras föräldraskap är något mindre. Nedbrutet på arbetsinriktning förefaller behoven variera något, där exempelvis fler inom vuxenenheterna efterlyser mer kunskap om hur barn påverkas känslomässigt, om samtal med barn och mindre om att identifiera barn som är anhöriga.

Verksamheter inom hälso- och sjukvården

Metod

En enkät har besvarats av personal vid olika typer av vårdgivare: psykiatriska, onkologiska, kirurgiska, medicinska, gynekologiska samt palliativ vård och primärvård. Inledningsvis valdes tre regioner ut med en spridning avseende storlek och geografiskt läge. När detta inte gav tillräckligt med deltagare kontaktades verksamhetschefer inom en eller flera av ovan angivna verksamheter, vid samtliga regioner i landet, inklusive två privata vårdgivare. Data har analyserats med deskriptiv statistik och beräknats på det antal deltagare som besvarat respektive fråga. I redovisningen lyfts resultatet särskilt fram för gruppen läkare och sjuksköterskor. Det görs dels utifrån att de personalkategorierna utgör majoriteten av deltagarna, dels utifrån att de oftast möter patienterna initialt i vårdförloppet. Procentvärden 0,1–0,5 har avrundats till heltal nedåt, medan 0,6–0,9 har avrundats till heltal uppåt.

Totalt har 365 deltagare besvarat enkäten. Majoriteten är hälso- och sjukvårdspersonal inom onkologi och psykiatri. De flesta av deltagarna har arbetat mer än 5–10 år inom nuvarande verksamhet, och en majoritet har arbetat mer än 10 år inom hälso- och sjukvården. På frågan om vilken profession deltagarna tillhör svarar 43 procent sjuksköterskor, 22 procent läkare, 16 procent kuratorer eller psykologer, och 19 procent annat. Majoriteten har således en universitets- eller högskoleexamen (88 procent). Femton procent av deltagarna har också en chefsbefattning. Av samtliga deltagare har 42 procent genomgått utbildning enstaka dagar eller kurser som stärker deras förmåga

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

att arbeta med barn eller familjer. 11 procent av personalen mer omfattande utbildning inom området.

Resultat

Nästan en tredjedel (30 procent) av deltagarna känner till lagstiftningen om barn som anhöriga i hälso- och sjukvårdslagen, 54 procent känner inte till den så väl och 15 procent inte alls.

När deltagarna möter vuxna patienter som anges i 5 kap. 7 § HSL upplever 53 procent av deltagarna alltid eller ofta att patienternas barn befinner sig i en situation som påverkar barnen negativt. 30 procent upplever att det sällan är så. 18 procent upplever att patienternas barn alltid eller ofta ger vård, hjälp eller stöd till någon anhörig. 48 procent av personalen upplever detta sällan, medan nio procent svarar att de inte upplever detta alls.

Identifiera barn som är anhöriga

När det handlar om att identifiera barn som är anhöriga så uppger 47 procent att de alltid frågar om patienterna har barn, 33 procent gör det oftast, 15 procent gör det sällan medan 5 procent inte alls gör de (figur 4).

Figur 4 **Hur vanligt är det att personalen frågar om patienterna har barn eller om det finns barn i familjen *(procent, n = 363)***

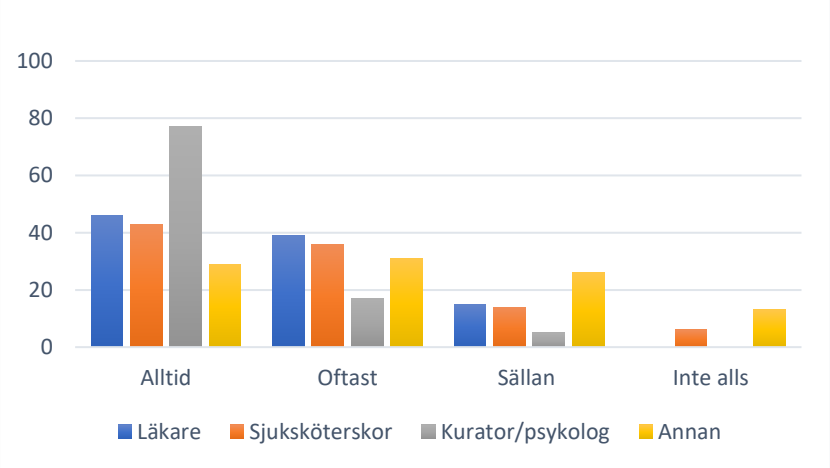

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Rutiner för att uppmärksamma barn som är anhöriga

Flertalet deltagare (74 procent) uppger att det finns rutiner i deras verksamhet för att identifiera om patienterna har barn och hur barnens situation ser ut, medan 13 procent svarar vet ej. Samtidigt anser majoriteten att rutinerna behöver förtydligas i hög grad (41 procent) eller mycket hög grad (20 procent), medan 39 procent anser att de inte behöver förtydligas (figur 5).

Figur 5 **Finns rutiner i verksamheten för att identifiera om patienterna har barn och behöver rutinerna förtydligas** ***(procent, n = 364)***

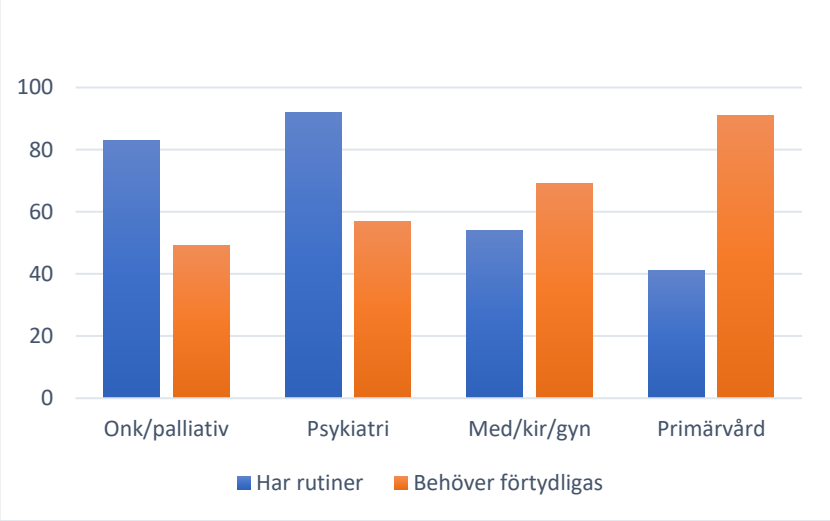

Samtala med föräldrar och/eller med barn som är anhöriga

I enkäten ställdes frågor om i vilken utsträckning personalen samtalar med patienter, eller med deras barn, om patientens sjukdom, funktionsnedsättning, missbruk så barnen förstår situationen och kan få svar på sina frågor. Resultatet för gruppen läkare och sjuksköterskor framgår av figur 6.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Figur 6 **Läkare och sjuksköterskor om samtal med patienter och/eller barnen om barnens situation *(procent, n = 237)***

Inkluderar även personal som inte har detta som arbetsuppgift

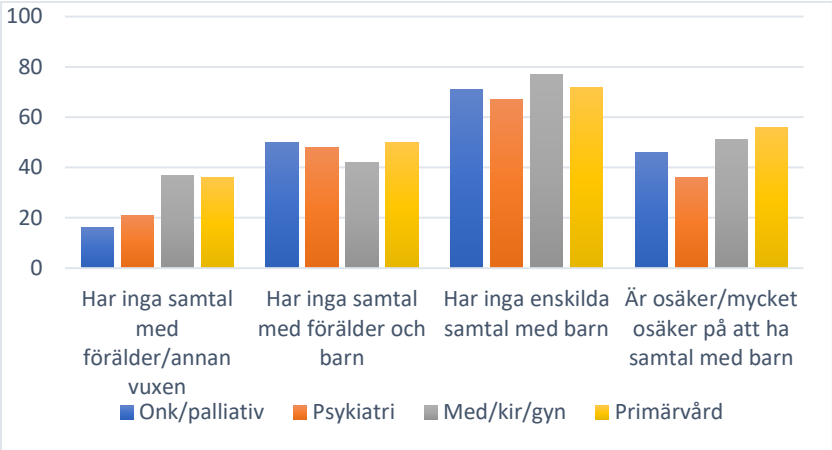

Kunskap om stödåtgärder till föräldrar och barn

När det handlar om stöd till barn som är anhöriga så anger 57 procent av samtliga deltagare att det finns rutiner för detta i deras verksamhet, medan 26 procent svarar vet ej. Resultatet är detsamma om man bara ser till gruppen läkare och sjuksköterskor. 73 procent av alla deltagare anser att rutinerna behöver förtydligas. Bland läkare och sjuksköterskor är den siffran 70 procent. När gruppen läkare får frågan om hur ofta det händer att de hänvisar till stödåtgärder för barnen så anger 7 procent att det händer ofta (cirka 1 gång per vecka), 54 procent att det händer mycket sällan, medan 16 procent anger att det aldrig händer. När samma fråga ställs till gruppen sjuksköterskor så är det 2 procent som anger att det händer ofta (cirka 1 gång per vecka), 22 procent anger att det händer sällan (cirka 1 gång i månaden), 51 procent att det händer mycket sällan, medan 25 procent anger att det aldrig händer.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Upplevt behov av kunskap

Deltagarna uppger att de har ett relativt stort kunskapsbehov om barn som anhöriga. 42 procent anger att de behöver mer eller mycket mer kunskap om hur de kan identifiera barn som anhöriga. 65 procent anger att de behöver mer eller mycket mer kunskap om att samtala med patienter om barnens situation. 76 procent anger att de behöver mer eller mycket mer kunskap om att samtala med barn som är anhöriga. 83 procent anger att de behöver mer eller mycket mer kunskap om olika modeller och metoder för stöd till barn som anhöriga. Tabellen nedan visar upplevda kunskapsbehov inom respektive verksamhet.

Tabell 1 Fördelningen mellan verksamheter upplevt kunskapsbehov *(n = 365)*

	Onkolog/palliativ	Psykiatri	Medicin/kir/gyn	Primärvård
	%	%	%	%
Hur föräldraförmågan påverkas vid sjukdom/ svårigheter	69	60	77	70
Hur barn påverkas vid föräldrars sjukdom/ svårigheter	78	61	83	68
Identifiera barn som är anhöriga	34	30	56	68
Samtala med patienter om barnens situation/behov	63	58	74	73
Samtala med barn som är anhöriga	81	70	77	77
Metoder för stöd till barn som anhöriga	86	76	88	89

Kartläggningen av utbildningsinnehåll i högskoleutbildningar för blivande socionomer, sjuksköterskor och läkare

Metod och deltagare

En enkät skickades ut till programansvariga vid sex socionomutbildningar, sex sjuksköterskeutbildningar och sex läkarutbildningar. Urvalet genomfördes bland annat för att få en så god geografisk sprid-

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

ning som möjligt, men också för att inkludera några icke statliga lärosäten. Enkäten besvarades av totalt tio lärosäten. Socionomutbildningens enkät besvarades av fyra universitet, läkarutbildningens enkät besvarades av tre universitet, medan enkäten till sjuksköterskeutbildningen besvarades av ett universitet, en statlig högskola och en icke statlig högskola.

Enkäten bestod främst av påståenden om utbildningsmoment som relaterar till området barn som är anhöriga. Samtliga påståenden besvarades genom att svara ”Ja” om utbildningen innehåller detta moment, eller ”Nej” om utbildningen inte innehåller momentet. Insamlade data har analyserats med deskriptiv statistik.

Resultat

Majoriteten av lärosätena svarade ”Ja” på de flesta av enkätens påståenden om innehållet i utbildningarna kopplat till barn som anhöriga. Ett antal utbildningsmoment saknas dock i vissa utbildningar, vilket synliggörs i sammanställningen nedan.

- Socionomutbildningen – 27 påståenden. Två lärosäten svarar ”Ja” på samtliga, ett lärosäte svarar ”Nej” på 7 påståenden och ytterligare ett lärosäte svarar ”Nej” på 18 påståenden.
- Sjuksköterskeutbildningen – 26 påståenden. Ett lärosäte svarar ”Ja” på samtliga, ett lärosäte svarar ”Nej” på 3 påståenden och ytterligare ett lärosäte svarar ”Nej” på 9 påståenden.
- Läkarutbildningen – 26 påståenden. Ett lärosäte svarar ”Nej” på 5, ett lärosäte svarar ”Nej” på 12 påståenden och ytterligare ett lärosäte svarar ”Nej” på 24 påståenden.

Allmän utbildning om barn som är anhöriga

Undervisning om relevanta författningar som rör barn som anhöriga saknas i en av läkarutbildningarna. Resultatet visar att även avseende andra utbildningsmoment är det främst i läkarutbildningarna som sådan undervisning saknas. I läkar- och socionomutbildningen saknas utbildningsmoment om hur den vuxnes situation kan påverka föräldraförmågan. Det saknas även utbildningsmoment om hur anhörigskapet kan påverka dessa barn, samt vilka konsekvenser det kan

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

medföra för barnen, i en av sjuksköterske- och en av läkarutbildningarna (tabell 2).

Tabell 2 Kunskap om barn som är anhöriga – utbildningsmoment som saknas i respektive utbildningsprogram

Utbildningsmoment	Socionom (n 4)	Sjuksköterska (n 3)	Läkare (n 3)
Relevanta författningar			1
Andelen barn som är anhöriga i Sverige	1	1	2
Hur situationen kan påverka föräldraförmågan	1		1
Hur situationen kan påverka barnen		1	1
Konsekvenser för barnen		1	1

Samtal med vuxna och barn

Undervisning om att samtala med berörda vuxna och deras barn saknas framför allt för blivande läkare och sjuksköterskor (tabell 3). Två av tre läkar- och en sjuksköterskeutbildning uppger att de undervisar om att samtala med vuxna om deras föräldraskap och om barnens situation. Flera av utbildningarna saknar dock undervisning om att samtala med barn som är anhöriga om den vuxnes sjukdom eller funktionsnedsättning eller missbruk så att barnen förstår situationen och kan få svar på sina frågor. Det saknas främst i läkarutbildningarna.

Tabell 3 Att samtala med vuxna och deras barn – utbildningsmoment som saknas i respektive utbildning

Utbildningsmoment	Socionom n = 4	Sjuksköterska n = 3	Läkare n = 3
Samtala med vuxna om deras föräldraskap och om barnens situation		1	1
Samtala med vuxna om barnens behov av information, råd och stöd		1	2
Genomföra enskilda samtal med barn		1	2
Hur man samtalar med barn som är anhöriga			2

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Stöd till barn som är anhöriga

Undervisning om vilka stödåtgärder som finns tillgängliga, inom socialtjänst, hälso- och sjukvård, skola och idéburna organisationer saknas i en socionom-, en sjuksköterske-, och en läkarutbildning.

Grunder för beräkningarna

Metoder för beräkningar

Beräkningar av kostnadskonsekvenser för stöd till anhöriga vuxna och barn

Det råder brist på statistiska uppgifter om den verksamhet som i kommuner och regioner bedrivs till stöd för anhöriga. Vi har därför varit hänvisade till att uppskatta data och resultat med andra metoder.

Ytterligare ett metodproblem har sin grund i att utredningens förslag avser en förstärkning av en redan befintlig verksamhet. Att skilja mellan den verksamhet som redan ska finnas på plats enligt befintlig lagstiftning och den skyldighet som tillkommer genom lagändringar och nya lagförslag utgör därför en metodmässig utmaning.

Vi har använt olika metoder för att åstadkomma de önskade kvantifieringarna. Den ena metoden innebär att vi i en kalkylmodell byggt upp en tänkt verksamhet med anhörigkonsulenter för att beräkna personalåtgång, kostnader och antal anhöriga som får stöd givet olika nivåer på totala kostnader. Externa data har varit befolkningen uppdelad i ettårs-klasser i landets samtliga kommuner. Förhållanden som kan sägas bygga upp strukturen för en sådan verksamhet har därefter lagts in i en kalkylmodell som helt kan styras med parametrar och som ger svar på kommunal och regional nivå.

För att öka trovärdigheten i beräkningarna har vi genomfört workshops med anhörigkonsulenter i fyra av landets kommuner. Mötena med dem har innehållit en genomgång av den kalkylmodell vi skapat och hur vi ska bestämma värden för de ingående parametrarna.

Det ska noteras att kalkylmodellen har skapats för beräkningar i första hand av primärkommunal verksamhet. Vi har i de slutliga beräkningarna för regionerna emellertid också använt vissa resultat från beräkningarna för kommunerna. Till exempel har vi antagit att kostnadsökningen i regionerna per anhörig till följd av ändringen i hälso-

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

och sjukvårdslagen är densamma som kostnadsökningen per person med en anhörigkontakt i kommunerna.

Vi går i det följande igenom kalkylmodellen och de resultat den ger vid de konkreta kalkyler som den använts för vid beräkningarna.

Med den andra metoden har vi använt oss av SCB:s mikrosimuleringsmodell FASIT (Fördelnings Analytiskt System för Inkomster och Transfereringar).

Beräkning av kostnadskonsekvenser för anhörigportal

För beräkningar av de samhällsekonomiska effekterna av inrättandet av en portal har vi gjort traditionella beräkningar av kostnaderna för uppbyggnad och drift av den informationstekniska infrastruktur som krävs. Vidare har vi gjort bedömningar av vilken kompetens som skulle krävas för att bygga upp och vidmakthålla portalens informationsinnehåll.

Portalen har också en intäktssida. Anhöriga kommer att på ett ställe samlat få väsentlig information för att kunna orientera sig i förhållanden som är av betydelse för dem. Det kan till exempel handla om frågor kring samordning av den vård och omsorg som ges till den primärt vårdbehövande. Intäkterna av portalen kan, åtminstone till stor del, rimligen formuleras i termer av tidsvinster. Den anhörige som använder portalen vinner tid. För att göra den samhällsekonomiska kalkylen fullt beräkningsbar har vi satt pris på de tidsvinster som kan aktualiseras.

För beräkningar vad gäller direktivens skrivningar om en nationell stödlinje har vi gjort traditionella kalkyler med stöd av beräkningar gjorda inom samma område.

Beräkningar av långsiktiga effekter

Vi har också gjort beräkningar för att bedöma behovsutvecklingen över tid. I grunden gör vi en enkel demografisk framskrivning. Vi för dock ett resonemang om den observerat förbättrade hälsan bland äldre och hur den kan påverka behovsutvecklingen.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Beräkningar utifrån en kalkylmodell

För att bedöma vilken effekt ytterligare budgetmedel får för de anhöriga, det vill säga hur många fler anhöriga som får stöd samt effekten för kommunerna på budget och möjlighet till fler anställda, har som nämnts ovan en kalkylmodell konstruerats.

I kalkylmodellen ingår ett antal parametrar som har stämts av under flera workshops tillsammans med ett antal experter som i dag arbetar med anhörigstöd. Vi bedömer att dessa experter arbetar i kommuner som har ett mer omfattande stöd för anhöriga.

Övergripande har det funnits två syften med dessa workshops. Det ena syftet har varit att få experternas bedömning vad gäller beräkningsmodellens trovärdighet i förhållande till de verkliga förhållandena när det gäller verksamheten att bedriva anhörigstöd. Det andra syftet har varit att genomföra beräkningar i modellen genom att bestämma parametervärden och behovsprofiler.

Vad gäller det första syftet ansåg experterna att beräkningsmodellen inte i exakt mening avspeglade den avsedda verksamheten. De ansåg dock att den var tillräckligt bra för det syfte den tagits fram. De menade att det trots allt knappast finns något annat väsentligt bättre alternativ. Efter att parametrarna diskuterats och justerats kunde vi konstatera att nyckeltalet ”antal anhöriga per heltidstjänst” som faller ut ur kalkylen stämde rätt väl med experternas erfarenhet.

Vi bygger här den tänkta verksamheten på att de medel som tillförs används till ett tillskott av den personal i kommunerna som arbetar med anhörigstöd. Nedan beskriver vi hur det görs.

I ett steg beräknas kostnaden för en heltidstjänst som anhörigstödjare. Den beräknade kostnaden innefattar lön, sociala avgifter och så kallade overheadkostnader. Det faktum att lönenivåerna varierar bortser vi från här.

Genom en kombination av uträknade medel per kommun och den framräknade kostnaden för en heltidstjänst beräknas hur många heltidstjänster medlen skulle kunna omvandlas till.

För att sedan möjliggöra bedömningar av hur mycket mer verksamhet i termer av kontakter med anhöriga den nytillkomna personalen kan bidra till beräknas hur många anhöriga som kan stödjas enligt olika antaganden.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

I tablå 1 nedan redovisas de externt bestämda parametrar som styr beräkningarna i modellen.

Tablå 1 Beräkningsmodellens parametrar

Parameter	Förklaring
Bidrag per invånare i riket (kronor)	Anger grunden för det samlade årliga statsbidraget till kommunerna. När parametern multipliceras med folkmängden i riket framkommer det samlade statsbidraget. Parametern är en styrparameter och inte beroende av andra förhållanden.
Tidsåtgång per kontakt (timmar)	Anger hur lång tid en kontakt med en anhörig beräknas ta (genomsnitt).
Antal kontakter per anhörig under ett år	
Arbetstid på heltid under ett år (timmar)	Anger antalet arbetstimmar för en heltidstjänst under ett år.
Andel av arbetstiden för kontakter	Anger ett decimaltal mellan 0 och 1 som markerar den andel av arbetstiden som åtgår för direkta kontakter med anhöriga.
Lön (månad)	Anger den lön per månad som en anhörigstödjare har (kronor).
Procentpåslag sociala avgifter	Anger det decimaltal som påslag på lön som utgör de sociala avgifter arbetsgivarna betalar.
Kringkostnader	Anger den bedömda kostnaden för lokaler och utrustning (kronor).

När parametrarna ovan bestämts beräknas den årliga kostnaden för en heltidstjänst fram i modellen. I modellen används befolkningsstatistik uppdelad per kommun och årsklasser. Det ger 29 000 celler med befolkningsuppgifter i kalkylbladet. Den uppdelningen medger en över åldrar tämligen finfördelad behovsprofilering.

Efter tre workshops bestämdes modellens parametrar till följande:

Tabell 1 Värden för parametrarna

Parameter	Värde
Medel per invånare (kronor)	28,4
Tidsåtgång per kontakt (timmar)	1
Genomsnittligt antal kontakter per anhörig under ett år	8
Arbetstid på heltid per år (timmar)	2 000
Andel tid för kontakter	0,6
Lön (månad)	37 736
Procentpåslag sociala avgifter (månad)	0,4718
Kringkostnader (månad)	10 000

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Den första parametern ”Medel per innevånare” multipliceras med antal invånare år 2023 och ger i detta exempel cirka 300 000 000 kronor som tillförs kommuner och regioner. Ur kalkylen faller sedan ut att varje heltidstjänst bör kunna stödja 150 anhöriga. Totalt beräknas medlen 300 000 000 kronor räcka till 380 heltidstjänster och kunna stödja ytterligare 60 000 anhöriga.

Tabell 2 Medelstilldelning i primärkommuner och regioner samt antal tjänster och antal anhöriga med service vid 300 000 000 kronors ersättning enligt finansieringsprincipen

Rubrik	Tilldelning kommuner	Tilldelning regioner	Summa
Tillförda medel (kronor)	250 000 000	50 000	300 000 000
Antal tjänster	320	62	382
Antal anhöriga som får extra stöd	50 000	10 000	60 000

Behovsprofil för olika åldrar

Ålderssammansättningen av befolkningen skiljer sig åt mellan kommuner och mellan regioner. För att uppskatta behovet och även beräkna konsekvenserna för olika kommuner och regioner behövs en uppskattning av de behövande närståendes åldersprofil. Dock finns ingen användbar nationell statistik. Vi har därför konstruerat en åldersprofil utifrån egna bedömningar och statistik från Umeå kommun. Statistiken avser anhörigas ålder och har räknats om till närståendes ålder med olika antaganden. Åldersprofilen för närstående har sedan utjämnats.

Utredningen föreslår ett förstärkt stöd till barn som är anhöriga. Det gäller främst barn som har syskon med till exempel en allvarlig sjukdom eller en funktionsnedsättning. Någon specifik statistik som kan ge vägledning om tänkbar volym och åldersfördelning finns inte. Vi har därför approximerat åldersfördelningen utifrån annan statistik.

Vi gör ett antagande om syskon i behov av stöd genom att utgå från de hushåll som mottagit omvårdnadsbidrag på minst 50 procent av nivån för maxbelopp (SCB/FASIT). I dessa hushåll finns det cirka 32 000 barn eller 1,4 procent av barnbefolkningen 0–18 år. På basis av statistik från SCB och annan information gör vi ett antagande att

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

cirka 10 000 barn lever tillsammans med syskon som har svårare problem eller diagnos och därmed kan behöva stöd.

Med ett antagande om att barn som är anhöriga får anhörigstöd i samma omfattning som de äldre kommer kostnaden att utgöra cirka en sjättedel av den totala kostnaden för anhörigstöd. Det belopp som bör avsättas till regionerna bedöms därmed uppgå till 50 000 000 kronor. Det beräknas ge regionerna ett utrymme motsvarande 62 helårstjänster vilket ger ett årligt utrymme för insatser till 10 000 anhöriga barn som är syskon.

Figur 1 **Procentandel individer i förhållande till primärt vårdbehövande som kan vara i behov av stöd**

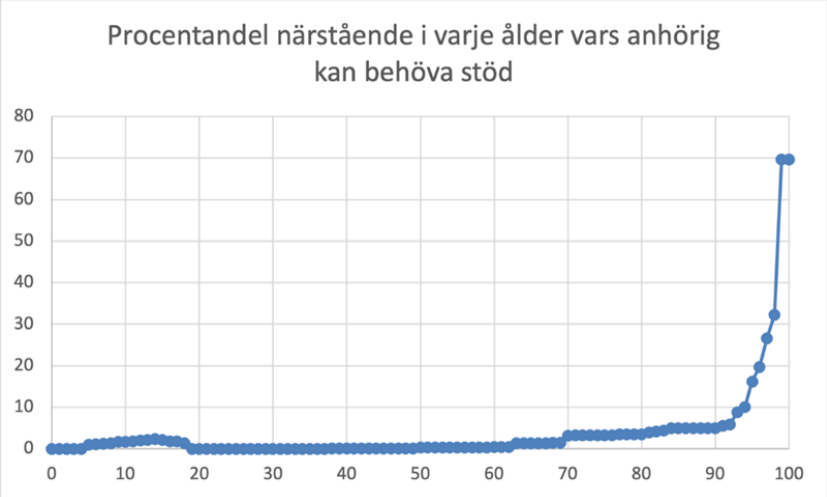

Som framgår av figur 1 så ökar behovet starkt med åldern.

Beräkningarna med FASIT som grund

I SCB:s mikrosimuleringsmodell FASIT är den svenska befolkningen avbildad i mindre och större statistiska urval.

Vi har använt dessa urval för att med hjälp av en åldersbaserad sannolikhetstilldelning (en så kallad Monte Carlo-skattning) i ett första steg tilldelat individer sådana allvarliga tillstånd som kan motivera ett omfattande stöd till anhöriga till dessa personer.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Tilldelningen ovan har inspirerats av förekomsten av tillstånd enligt tabell 3 nedan.

Tabell 3 Årlig incidens och prevalens vad gäller olika tillstånd i befolkningen

Tillstånd	Årlig incidens (individer)	Årlig prevalens (individer)
ALS	200–250	750–850
Cancer (kort överlevnad)	8 662	8 662
Demens	20 000–25 000	130 000–150 000
Funktionsnedsättning (barn)	-	300 000
LSS-boende (vuxna)	-	27 000
Utvecklingsstörning	-	Cirka 1 % av befolkningen
Stroke	25 000	75 000

Med inspiration från tabell 3 har slumptal i olika åldersgrupper tilldelats enligt tabell 4 nedan.

Tabell 4 Sannolikhet för allvarligt tillstånd i klasser av befolkningen

Åldersklass	Sannolikhet (%)
0–18	2,0
19–64	2,0
65–69	4,0
70–74	6,0
75–79	8,0
80–84	10,0
85–89	12,0
90–94	14,0
95–	16,0

Av tabellen framgår att sannolikheten befinna sig i ett allvarligt tillstånd ökar med åldern. Enligt beräkningar finns det i hela befolkningen 318 000 individer med allvarliga tillstånd. Det motsvarar cirka 3,1 procent av hela befolkningen. I tabell 5 nedan redovisas antal och andelar för olika åldersgrupper.

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

Tabell 5 Antal personer och procentandel av respektive befolkningsgrupp med allvarliga tillstånd, skattning för 2022

Åldersklass	Antal individer	Procentandel
0–18	43 762	2
19–64	115 821	2
65–69	20 389	4
70–74	32 534	6
75–79	36 442	7
80–84	32 698	10
85–89	22 760	13
90–94	11 028	13
95–	3 381	14

Procentandelen anhöriga kopplade till olika åldersgrupper skiljer sig något vid de FASIT-relaterade beräkningarna och de beräkningar som gjorts enligt ingenjörsmetoden. Skillnaderna beror huvudsakligen på att vi i kalkylmetoden ovan valt ettårs-klasser vid tilldelningen, medan vi i FASIT-beräkningarna valt femårs-klasser och en uppåt öppen klass för 95-åringar och äldre.

I ett andra steg har vi tilldelat personerna med allvarliga tillstånd anhöriga. Detta har gjorts på två olika sätt, beroende på de olika förutsättningarna när det gäller tillgängliga data. I det första fallet har personer med ett allvarligt tillstånd förts till det hushåll det tillhör. Det sättet har använts vid tillstånd där anhöriga rimligen tillhör samma hushåll. I det andra fallet har vi med sannolikhetstilldelning skapat en anhörigkoppling. Detta sätt har använts för den äldre delen av befolkningen där en väsentlig del av de anhöriga är vuxna barn.

Som ett resultat av detta förfarande blir samtliga individer i ett hushåll med en allvarligt drabbad person anhöriga. Vi har vid beräkningarna valt att se hela hushållet som en anhörig. I den mån hushållet består av endast en individ, alltså personen med det allvarliga tillståndet, har vi valt att inte räkna med det hushållet som ett anhörighushåll. Resultatet av beräkningarna är att det år 2023 fanns sammantaget 240 000 individer som kunde vara anhöriga.

Av olika anledningar får inte alla 240 000 anhöriga stöd av sin kommun. Den anhörige har kanske inte övervägt möjligheten att få stöd. Det kan också vara så att den kommunala verksamheten inte upplevs som tillräcklig i omfattning eller vad gäller inriktning. Vi vet

stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 - IFN-2024/00238-2 Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60 : Betänkande 2024:60

att vissa kommuner har en liten verksamhet och vi vet också att några kommuner har en utvecklad och ambitiös anhörigverksamhet. Med ledning av detta har vi gjort bedömningen att cirka 120 000 anhöriga i dag får stöd av sin kommun.

Vi har med hjälp av vår kalkylmodell för anhörigkonsulenternas arbetsförutsättningar skattat att en anhörig under ett år kostar 5 243 kronor. Med hjälp av den skattningen och antagandet att 120 000 anhöriga har kontakt med den kommunala verksamheten bedömer vi att den kommunala stödverksamheten i dagsläget kostar drygt 600 000 000 kronor.

Statens offentliga utredningar 2024

Kronologisk förteckning

1. Ett starkare skydd för offentlig-anställda mot våld, hot och trakasserier. Ju.
2. Ett samordnat vaccinationsarbete – för effektivare hantering av kommande vacciner. Del 1 och 2. S.
3. Ett starkt judiskt liv för framtida generationer. Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034. Ku.
4. Inskränkningarna i upphovsrätten. Ju.
5. Förbättrad ordning och säkerhet vid förvar. Ju.
6. Steg mot stärkt kapacitet. Fi.
7. Ett säkrare och mer tillgängligt fastighetsregister. Ju.
8. Livsmedelsberedskap för en ny tid. LI.
9. Utvecklat samarbete för verksamhetsförlagd utbildning – långsiktiga åtgärder för sjuksköterskeprogrammen. U.
10. Preskription av avlägsnandebeslut och vissa frågor om återreseförbud. Ju.
11. Rätt frågor på regeringens bord – en ändamålsenlig regeringsprövning på miljöområdet. KN.
12. Mål och mening med integration. A.
13. En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer. Ju.
14. Arbetslivskriminalitet – myndighetssamverkan, en gemensam tipsfunktion, lärdomar från Belgien och gränsöverskridande arbete. A.
15. Nya regler för arbetskraftsinvandring m.m. Ju.
16. Växla yrke som vuxen – en reformerad vuxenutbildning och en ny yrkesskola för vuxna. U.
17. Skolor mot brott. U.
18. Nya regler om cybersäkerhet. Fö.
19. En ny beredskapssektor – för ökad försörjningsberedskap. KN.
20. Maskinellt värde för vissa industribyggnader – ett undantag från fastighetsskatt. Fi.
21. Ett inkluderande jämställdhetspolitiskt delmål mot våld. A.
22. En ny organisation för förvaltning av EU-medel. Fi.
23. En trygg uppväxt utan nikotin, alkohol och lustgas. S.
24. Ett effektivt straffrättsligt skydd för statliga stöd till företag. Fi.
25. En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten. S.
26. En utvärdering av förändringar i sjukförsäkringens regelverk under 2021 och 2022. S.
27. Kamerabevakning i offentlig verksamhet – lättnader och utökade möjligheter. Ju.
28. Offentlighetsprincipen eller insyns-lag. Allmänhetens insyn i enskilda aktörer inom skolväsendet. U.
29. Goda möjligheter till ökat välstånd. Fi.
30. En statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga. S.
31. En ändamålsenlig vapenlagstiftning. Del 1 och 2. Ju.
32. Åtgärder mot mervärdesskattebedrägerier. Fi.
33. Delad hälsodata – dubbel nytta. Regler för ökad interoperabilitet i hälso- och sjukvården. S.
34. Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider. Ku.
35. En framtid för alm och ask – förädling, forskning och finansiering. LI.

36. Förenkla och förbättra! Fi.
37. Förbättrade ränteavdragsregler för företag. Fi.
38. Digitala fastighetsköp & Förköpsrätt vid fastighetstransaktioner. LI.
39. Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga. Ju.
40. Genomförande av lönetransparensdirektivet. A.
41. Styrkraft för lyckad integration. A.
42. Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid. U.
43. Staten och kommunsektorn – samverkan, självstyrelse, styrning. Fi.
44. Stärkt kontroll av fusk i livsmedelskedjan. LI.
45. Kompletterande bestämmelser till EU:s reviderade förordning om elektronisk identifiering. Fi.
46. Ny lag om internationella sanktioner. Genomförande av EU:s sanktionsdirektiv. UD.
47. Digital myndighetspost. Fi.
48. Ett ändamålsenligt samhällsskydd. Vissa reformer av straff- och straffverkställighetslagstiftningen. Volym 1 och 2. Ju.
49. Arbetslöshetsförsäkringen vid störning, kris eller krig. A.
50. Nätt och jämnt. Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn. Del 1 och 2. Fi.
51. En mer rättssäker och effektiv domstolsprocess. Ju.
52. Allmänna sammankomster och Sveriges säkerhet. Ju.
53. Stöd till invandrares utvandring. Ju.
54. Vägar till ett tryggare samhälle. Åtgärder för att motverka återfall i brott. Ju.
55. En översyn av 23 kap. brottsbalken. Ju.
56. Animalieproduktion med hög konkurrenskraft och gott djurskydd. LI.
57. Ett nytt regelverk för hälsodataregister. S.
58. Ett nytt regelverk mot penningtvätt och finansiering av terrorism. Volym 1 och 2. Fi.
59. Signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet – en modern och ändamålsenlig lagstiftning. Fö.
60. Stärkt stöd till anhöriga. Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga. S.

Statens offentliga utredningar 2024

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

Mål och mening med integration. [12]

Arbetslivskriminalitet – myndighetssamverkan, en gemensam tipsfunktion, lärdomar från Belgien och gränsöverskridande arbete. [14]

Ett inkluderande jämställdhetspolitiskt delmål mot våld. [21]

Genomförande av lönetransparensdirektivet. [40]

Styrkraft för lyckad integration. [41]

Arbetslöshetsförsäkringen vid störning, kris eller krig. [49]

Finansdepartementet

Steg mot stärkt kapacitet. [6]

Maskinellt värde för vissa industribyggnader – ett undantag från fastighetsskatt. [20]

En ny organisation för förvaltning av EU-medel [22]

Ett effektivt straffrättsligt skydd för statliga stöd till företag. [24]

Goda möjligheter till ökat välstånd. [29]

Åtgärder mot mervärdesskattebedrägerier. [32]

Förenkla och förbättra! [36]

Förbättrade ränteavdragsregler för företag. [37]

Staten och kommunsektorn – samverkan, självstyrelse, styrning. [43]

Kompletterande bestämmelser till EU:s reviderade förordning om elektronisk identifiering. [45]

Digital myndighetspost. [47]

Nätt och jämnt. Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn. Del 1 och 2.[50]

Ett nytt regelverk mot penningtvätt och finansiering av terrorism. Volym 1 och 2. [58]

Försvarsdepartementet

Nya regler om cybersäkerhet. [18]

Signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet – en modern och ändamålsenlig lagstiftning. [59]

Justitiedepartementet

Ett starkare skydd för offentliganställda mot våld, hot och trakasserier. [1]

Inskränkningarna i upphovsrätten. [4]

Förbättrad ordning och säkerhet vid förvar. [5]

Ett säkrare och mer tillgängligt fastighetsregister. [7]

Preskription av avlägsnandebeslut och vissa frågor om återreseförbud. [10]

En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer. [13]

Nya regler för arbetskraftsinvandring m.m. [15]

Kamerabevakning i offentlig verksamhet – lättnader och utökade möjligheter. [27]

En ändamålsenlig vapenlagstiftning. Del 1 och 2. [31]

Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga. [39]

Ett ändamålsenligt samhällsskydd. Vissa reformer av straff- och straffverkställighetslagstiftningen. Volym 1 och 2. [48]

En mer rättssäker och effektiv domstolsprocess. [51]

Allmänna sammankomster och Sveriges säkerhet. [52]

Stöd till invandrares utvandring. [53]

Vägar till ett tryggare samhälle. Åtgärder för att motverka återfall i brott. [54]

En översyn av 23 kap. brottsbalken. [55]

Klimat- och näringslivsdepartementet

Rätt frågor på regeringens bord – en ändamålsenlig regeringsprövning på miljöområdet. [11]

En ny beredskapssektor – för ökad försörjningsberedskap. [19]

Kulturdepartementet

Ett starkt judiskt liv för framtida generationer. Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034. [3]

Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider. [34]

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Livsmedelsberedskap för en ny tid. [8]

En framtid för alm och ask – förädling, forskning och finansiering. [35]

Digitala fastighetsköp & Förköpsrätt vid fastighetstransaktioner. [38]

Stärkt kontroll av fusk i livsmedelskedjan. [44].

Animalieproduktion med hög konkurrenskraft och gott djurskydd. [56].

Socialdepartementet

Ett samordnat vaccinationsarbete – för effektivare hantering av kommande vacciner. Del 1 och 2. [2]

En trygg uppväxt utan nikotin, alkohol och lustgas. [23]

En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten. [25]

En utvärdering av förändringar i sjukförsäkringens regelverk under 2021 och 2022. [26]

En statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga. [30]

Delad hälsodata – dubbel nytta. Regler för ökad interoperabilitet i hälso- och sjukvården. [33]

Ett nytt regelverk för hälsodataregister. [57]

Stärkt stöd till anhöriga. Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga. [60]

Utbildningsdepartementet

Utvecklat samarbete för verksamhetsförlagd utbildning – långsiktiga åtgärder för sjuksköterskeprogrammen. [9]

Växla yrke som vuxen – en reformerad vuxenutbildning och en ny yrkesskola för vuxna. [16]

Skolor mot brott. [17]

Offentlighetsprincipen eller insynslag. Allmänhetens insyn i enskilda aktörer inom skolväsendet. [28]

Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid. [42]

Utrikesdepartementet

Ny lag om internationella sanktioner. Genomförande av EU:s sanktionsdirektiv. [46]

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-12-04

§ 124

Diarienr: IFN-2024/00238

Remiss - Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60

Förslag till beslut

Individ- och familjenämnden yttrar sig i enlighet med yttrande 2024-11-15.

Ärendebeskrivning

Individ- och familjenämnden och Äldrenämnden i Umeå kommun har beretts möjlighet att yttra sig över betänkandet Stärkt stöd till anhöriga – Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga. Delar av förslagen handlar om sjukvårdens ansvar för anhöriga, dessa delar avstår Umeå kommun att besvara till förmån för de förslag som främst berör kommunen och socialtjänsten. Förändringar i Hälso- och sjukvårdslagen samt Patientsäkerhetslagen överlåts därmed till regionerna att yttra sig över. Kommunen vill dock understryka att förslaget förutsätter ett gott samarbete mellan kommuner och regioner där det tydligt framgår vilket ansvar som vilar på respektive aktör.

Umeå kommun ser i stort positivt på förslagen som innebär att anhörigas rättigheter i högre grad tas tillvara. Att på fler sätt inkludera barn i anhörigperspektivet, att möjliggöra för inrättande av anhörigkontakt till en större målgrupp och att skapa en nationell anhörigportal är välkomna förslag. Umeå kommun har emellertid synpunkter på vissa av förslagen och synpunkterna är indelade efter kapitel: kontaktperson, barn som anhöriga, anhörigportal och finansiering.

Arbetsutskottets beslutsordning

Arbetsutskottet beslutar i enlighet med tjänsteskrivelsens förslag till beslut.

Umeå kommun **Protokollsutdrag**

Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-12-04

Beslutsunderlag

Betänkande 2024:60

Yttrande 2024-11-15

Beredningsansvariga

Utredare Tilda Molin

Verksamhetsutvecklare Kristina Sandgren

Beslutet ska skickas till

Kommunstyrelsen

Utredare Tilda Molin

Verksamhetsutvecklare Kristina Sandgren

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2024-11-25

Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Diarienr: IFN-2024/00029

Utbildningsplan individ- och familjenämnden 2025

Förslag till beslut

Individ- och familjenämnden godkänner utbildningsplan för nämndens verksamheter för 2025.

Ärendebeskrivning

Den årliga utbildningsplanen ska ligga till grund för planeringen av kompetensutveckling i verksamheterna. Syftet är att ge ökade kunskaper, nya förhållningssätt, professionellt bemötande och en generellt ökad kunskap för att uppnå hög kvalitet i det stöd som ges och möta de behov som finns.

Beslutsunderlag

Utbildningsplan individ- och familjenämnden 2025

Beredningsansvariga

HR Strateg kompetensförsörjning Marie Eriksson,
Utbildningssamordnare Jonna Jakobsson

Beslutet ska skickas till

HR chef stöd och omsorg Annica Lundin

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Marie Eriksson
HR-Strateg

Utbildningsplan och budget 2025

Inledning

Umeå kommun ska vara en attraktiv arbetsgivare som klarar kompetensförsörjningen. Det finns många kompetensförsörjningsutmaningar som till exempel stora pensionsavgångar, låg arbetslöshet och demografi. Planerade aktiviteter och åtgärder behöver därför fortsätta och utvecklingen av nya arbetsformer och arbetssätt behöver intensifieras.

Kompetensförsörjningsplanen för Stöd och omsorg gäller mellan åren 2023–2025 och utgör en grund för arbetet med verksamhetens behov av personal och kompetens på kort och lång sikt. Fler ska välja att söka sig till nämndens verksamheter och stanna kvar vilket betyder att arbetet ska vara attraktivt och att ett utvecklat samarbete med relevanta utbildningsanordnare är viktigt.

I samråd med verksamhetscheferna ansvarar HR-enheten för att kompetensförsörjningsplanen konkretiseras i en årlig aktivitetsplan och utbildningsplan. Utbildningsplanen skapar en överblick över planerade utbildningsinsatser, dess kostnader och finansiering.

Kontinuerlig kompetensutveckling av redan anställd personal är nödvändig för att möta de behov som finns inom nämnden. Befintlig personal som saknar formell kompetens ska uppmuntras och ges förutsättningar för att utbilda sig. Även adekvat vidareutbildning på universitets- och yrkeshögskolenivå ska uppmuntras.

Utbildningsplanen revideras årligen efter budgetförutsättningar och behov. Utbildningsplanen godkänns av Individ-och familjenämnden för kommande år.

Kompetensutvecklingsinsatser

Satsningar på kompetensutveckling ska bedrivas inom alla verksamheter.

Syftet är att uppnå hög kvalitet i det stöd vi ger genom ökade kunskaper, utveckla redan befintliga arbetssätt, nya förhållningssätt och professionellt bemötande. Utbildningsinsatserna finansieras till största del av nämndens utbildningsbudget men även via stimulansmedel och till viss del via verksamheternas egna budgetar.

Insatser finansierade av utbildningsbudgeten

Lärcentra/Introduktionsutbildning

Stöd och omsorg har en intention att starta upp ett Lärcentra. En viktig del kommer att vara att säkra introduktion av nya medarbetare. Introduktion är av största vikt för att ge trygga medarbetare och säkra kompetensen.

Ett första steg i uppstarten av Lärcentra kan vara att utse en verksamhet och börja i mindre omfattning för att skala upp allt eftersom vi ser vilka behov som verksamheterna har.

Hot och våld

Alla anställda i Umeå kommun ska ha utbildning i hur man hanterar hot och våldssituationer. För att säkerställa hur detta kan förebyggas och hanteras har Stöd och omsorg upphandlat en digital utbildning med några olika inriktningar beroende på var man jobbar. Till dessa digitala utbildningar finns även ett dialogmaterial som chef kan använda sig av för dialog i arbetsgrupperna efter utförd utbildning.

Utbildningen Resima bygger på att ligga steget före, att försöka se till att konflikter inte uppstår mellan brukare och personal och så långt det är möjligt ha en plan för vad var och en kan göra om en hotfull situation uppstår. Denna utbildning löper på under 2025.

Språkutbildning

Kunskaper i svenska språket är mycket viktigt inom nämndens verksamheter, medarbetare som saknar betyg i dessa kurser ska uppmuntras att studera svenska.

Digital språkutbildning via Lingio kommer fortsatt att tillhandahållas men arbetssätt och marknadsföring kring detta kommer att utvecklas under kommande år.

Studietimmar

Stödpedagog

Stödpedagogrollen har utvecklats och fler vill studera till stödpedagog. Det finns två YH-utbildningar på distans i Norrland idag, en i Östersund och en i Skellefteå. Representanter från HR och verksamhet sitter med i båda ledningsgrupperna. Målbilden är att öka antalet stödpedagoger inom verksamheten för att öka kvalitén.

- Medarbetarna har möjlighet att läsa stödpedagogutbildningen med studiestöd 4 timmar i veckan via arbetsgivaren.

Grundutbildning och specialistutbildning

Stödassistenter är utbildade undersköterskor (eller likvärdig utbildning).

- Medarbetarna har möjlighet att läsa till undersköterska med studiestöd 8 timmar i veckan via arbetsgivaren.

Under 2025 förväntas 12 personer studera till undersköterska.

Yrkesrollerna för grundutbildad sjuksköterska och specialiserad sjuksköterska har definierats. Inom funktionshinderomsorgen är karriärvägen för specialistsjuksköterska psykiatrisjuksköterska.

- Möjlighet finns att läsa specialistutbildning för sjuksköterska och även arbetsterapeut och fysioterapeut med utbildningsbidrag.

Processen för studietimmar kommer ses över under 2025.

Utbildad stödpersonal

Januari 2024 startade Umeå vuxenutbildning en utbildning, *Utbildad stödpersonal*, om 800 poäng. Utbildningen är inriktad mot arbete inom funktionshinderområdet och socialpsykiatri. Den studerande kan därefter välja att läsa ytterligare 700 poäng för att bli utbildad undersköterska.

Många medarbetare har lång arbetslivserfarenhet och kan därmed validera sina kunskaper. Det vill säga att den studerande får sina erfarenheter och kunnande bedömda av utbildningsanordnaren vilket kan leda till förkortad utbildningstid och medarbetaren kan då återgå i verksamhet fortare.

HBTQI

Förvaltningen ska göra en långsiktig planering av verksamhetens behov av att stärka kunskap och förhållningssätt inom HBTQI utifrån ett medborgarperspektiv. En genomlysning av verksamheten kommer äga rum under 2025. Den får avgöra vilka utbildningsinsatser som behöver göras samt vilka områden som ska prioriteras.

Barnkonventionen

Barnkonventionens barnsyn ska genomsyra nämndens alla verksamheter och barns rättigheter ska tillgodoses. Under 2025 ska nya interna utbildningar i barnkonventionen tas

fram, både grundutbildning och fördjupade utbildningar som utgår ifrån om verksamheten möter barn direkt, eller indirekt.

Yrkesresan

Yrkesresan är ett koncept för introduktion och kompetensutveckling för socialtjänstens medarbetare. Målet är att stärka kompetens och yrkesstolthet både för medarbetare och chefer inom socialtjänsten genom att erbjuda bästa tillgängliga kunskap på ett samlat och pedagogiskt sätt. Stöd och omsorg har två yrkesresor som pågår, en inom Barn och unga och en inom funktionshinderomsorgen.

Yrkesresan blir något dyrare 2025 vilket beror på att allt fler medarbetare inom Barn och unga går till nästa nivå, Van, och där är vissa utbildningar fysiska och ges inte inom länet vilket medför resor med boende i Stockholm. Ju fler medarbetare som går över till Van, desto högre kommer kostnaden bli för dessa fysiska utbildningar. Det förs en dialog i Yrkesresans kontaktpersonsnätverk om detta.

Dokumentation och handläggning

Myndighetsutövning har en utbildning för sina medarbetare, Dokumentation och handläggning. Det är en utbildning som lär ut grundläggande regler och skyldigheter kring dokumentation. Utbildningen baseras på aktuell lagstiftning om LVU, LVM, LSS och SoL.

Motiverande samtal, MI

MI är en evidensbaserad samtalsmetod som hjälper människor till handling där kursdeltagarna får träna praktiskt på olika samtalstekniker för att locka fram och förstärka motpartens inre motivation.

Tydliggörande pedagogik

Tydliggörande pedagogik är ett pedagogiskt arbetssätt där man skapar begriplighet och hanterbarhet genom olika visuella verktyg för att skapa en tillgänglig miljö som ger brukare en möjlighet att tolka och förstå sammanhangen utifrån egen förmåga.

Ett självständigt liv, ESL

ESL är en socialpedagogisk metodik för personer med allvarliga psykiatriska tillstånd och psykiska funktionsnedsättningar. Utbildningen syftar till att öka kunskap så brukare får en ökad möjlighet till ett självständigt liv.

Marknadsföring

I budgeten för marknadsföring ingår en sommarkampanj för att väcka intresse att arbeta under sommaren.

Stöd och omsorg deltar på en rad olika återkommande mässor så som Nolia Karriär, Moa-mässan och Välkomstmässan på Umeå universitet för att nämna några.

Stöd och omsorg deltar även med Bemanningscentrums rekryterare och verksamheternas ambassadörer vid olika event där profilsaker köps in för dessa tillfällen.

Varje sommar samlar HR alla nya sommarvikarier på funktionshinderomsorgen för en introduktionsträff. Förutom att de får information om verksamheten och vad det innebär att vara anställd, får varje person ett onboarding-kit som består av bland annat en tygväska och en vattenflaska med Umeå kommun logga.

I kommunens nätverk Kompetensförsörjningsforum förs ständig dialog och utvärdering av de mässor vi deltar i och vilka marknadsföringsinsatser vi ser att vi når ut till vår målgrupp.

Utbildningsbudget 2025

Avser rambudget för utbildning och marknadsföring, Kst 16414

2025	Kostnad
Introduktion funktionshinderomsorg	
Lärcentra	200
Förflyttningsutbildning och Ergonomi	300
Utbildningsinsatser	
Grundutbildning undersköterska - *litteratur, validering*	1 010
Stödpedagog	50
Specialistsjuksköterska, arbets- och fysioterapeut	400
Hot och våld, Resima, våld i nära relation	270
Språkutbildning	200
Tydliggörande pedagogik	250
Ett självständigt liv (ESL)	180
Dokumentation och handläggning, LVU, LVM	175
Motiverande samtal	200
HBTQI	100
Barnkonventionen	200
Yrkesresan – fast avgift SKR	160
Yrkesresan - utbildning	200
Övrigt	
Marknadsföring, mässor, ambassadörer mm	160
SUMMA	**4 055**

Nämndens verksamheter	Introduktion År 1	Fortbildning År 2–4	Vidareutbildning/ specialist År 3–5
Funktionshinderomsorg	**Yrkesresan – år 1** **Introduktionsutbildning** **Förflyttningsutbildning** (finns digital – önskar ergonomiutbildning. Tidigare via Arbetsmiljöverket) **Digital språkkurs**	**Yrkesresan - år 2** **Grundutbildning uska** **Verksamhetsblock** - Hot och våld - Resima - ESL - MI - HBTQI	**Yrkesresan - år 3** **Stödpedagog** **Utbildningsbidrag**: Sjuksköterska Arbetsterapeut Fysioterapeut
Individ- och familjeomsorg	**Yrkesresan – år 1** Utbildningsplan 2025 - Introduktionsutbildning	**Yrkesresan - år 2** Utbildningsplan 2025 - MI - HBTQI	**Yrkesresan - år 3** Utbildningsplan 2025
Myndighetsutövning	**Yrkesresan - år 1** Utbildningsplan 2025 - Introduktionsutbildning	**Yrkesresan - år 2** Utbildningsplan 2025	**Yrkesresan - år 3** Utbildningsplan 2025

		- HBTQI - MI		**Bilaga 1:**

Schematisk översikt utbildningsplan/utbildningsbudget nämnden

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-12-04

§ 123

Diarienr: IFN-2024/00029

Utbildningsplan individ- och familjenämnden 2025

Förslag till beslut

Individ- och familjenämnden godkänner utbildningsplan för nämndens verksamheter för 2025.

Reservation
Andreas Sellstedt (V) reserverar sig till förmån för eget yrkande.

Ärendebeskrivning

Den årliga utbildningsplanen ska ligga till grund för planeringen av kompetensutveckling i verksamheterna. Syftet är att ge ökade kunskaper, nya förhållningssätt, professionellt bemötande och en generellt ökad kunskap för att uppnå hög kvalitet i det stöd som ges och möta de behov som finns.

Arbetsutskottets beslutsordning

Yrkande
Andreas Sellstedt (V) yrkar att i individ- och familjenämndens utbildningsplan för 2025 utöka antalet timmar per vecka för utbildning till undersköterska från 8 timmar till 20 timmar.

Arbetsutskottets beslutsgång

Ordförande frågar om utskottet kan ställa sig bakom tjänsteskrivelsens förslag till beslut och finner så.

Ordförande ställer bifall mot avslag avseende Andreas Sellstedts (V) yrkande och finner att det avslås.

Reservation
Andreas Sellstedt (V) reserverar sig till förmån för eget yrkande.

Beslutsunderlag

Umeå kommun **Protokollsutdrag**

Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-12-04

Utbildningsplan individ- och familjenämnden 2025

Beredningsansvariga

HR Strateg kompetensförsörjning Marie Eriksson

Utbildningssamordnare Jonna Jakobsson

Beslutet ska skickas till

HR chef Annica Lundin

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-12-06
Individ- och familjenämnden

Diarienr: IFN-2022/00081

Arbetsmiljöarbete IFO barn – unga

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden godkänner informationen och anser ärendet slutrapporterat.

Ärendebeskrivning
2021-12-15 beslöts att förvaltningen tillsammans med skyddskommitté/FSG anlitar den externa företagshälsovården och/eller annat externt stöd för fortsatt arbetsmiljöarbete inom IFO Barn och Unga. En arbetsgrupp tillsattes bestående av huvudskyddsombud, skyddsombud, representanter från FSG skyddskommitté samt arbetsgivarrepresentanter.

Syftet var att se över hur en långsiktig hållbar arbetsmiljö kan skapas. Arbetet har pågått och fortgår inom ramen för det systematiska arbetet och med uppföljning av upprättad handlingsplan.

Den upprättade handlingsplanen grundar sig på det arbete som genomförts med kartläggning, upprätta mål, vidta åtgärder, dokumentera och följa upp arbetsmiljön. Handlingsplanen revideras när insatser avslutas, förlängs eller om nya behov av aktiviteter uppstår. Inom ramen för det systematiska arbetsmiljöarbete som pågår på alla enheter. Fortsatt kommer nämnden regelbundet ta del av arbetsmiljöarbetet inom ordinarie rapportering till nämnd.

Individ- och familjenämnden får en information om arbetet och nuläge.

Beredningsansvariga
HR-chef Annica Lundin
Verksamhetschef Viviann Dannelöv Nilsson

Beslutet ska skickas till
Kvalitetschef Ulrika Gustafsson

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Viviann Dannelöv Nilsson
Verksamhetschef

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-11-25

Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Diarienr: IFN-2022/00076

Riskbedömning och handlingsplan myndighetsutövning

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden godkänner informationen.

Ärendebeskrivning
Vid individ- och familjenämndens sammanträde 2022-06-22 antogs en handlingsplan inklusive bilagor gällande nämndens arbetsmiljöarbete. Vid sammanträdet beslutades även att planen ska följas upp vid samtliga kommande sammanträden med arbetsutskottet samt var sjätte månad i nämnden.

Beslutsunderlag
Bilaga 6. Stöd vid uppföljning

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Ulrika Gustafsson
Kvalitetschef

UMEÅ KOMMUN

Stöd vid uppföljning av kompletterande arbetsformer Individ och familjenämnden

Stödet är baserad på den handlingsplan och kompletterande arbetsordning som nämnden och förvaltningsledningen gemensamt tagit fram. Syftet med uppföljningen är att möjliggöra en öppen dialog som leder till ett tryggt, samspelt och lärande arbetssätt i nämnden och mellan nämnd och förvaltningsledning.

Rättssäkerhet

1. Vi hanterar enskilda ärenden i fastslagna forum. Detta för att säkerställa en rättssäker handläggning och att sekretessregler följs.

2. Vi som ledamöter i nämnden är trygga med klagomålsrutinen och föreslaget förfaringssätt vid kontakter gällande enskilda individer och familjer. Detta för att kunna åtgärda brister, minimera risk för otillbörlig påverkan och öka rättssäkerheten.

3. Ordförande och förvaltningschef upprätthåller den rollfördelning som beslutats mellan tjänstepersoner och politik. Vi hjälps alla åt för att möjliggöra detta.

4. Ordförande håller ihop möten och säkerställer att möten utgår från ett rättssäkert arbetssätt. Vi hjälps alla åt för att möjliggöra detta.

Arbetsmiljö

1. Vi ger chefer förutsättningar att fullgöra sina delegerade uppgifter i arbetsmiljöarbetet

2. Vi hanterar personal- och arbetsmiljöärenden i enlighet med delegationsordning

3. Vi som ledamöter i nämnden upprätthåller vårt arbetsgivaransvar i relation till media

Tillit

1. Vi agerar i enlighet med Umeå kommuns värdegrund MÖTS

2. Vi pratar med varandra och frågar om råd när det blir svårt och kring gråskalorna

3. När vi får kritik eller något skapar rubriker visar vi varandra tillit genom att skapa förutsättningar för delegat att lösa situationen. Vi håller oss till fastslagen arbetsordning

4. Vi hjälps åt att ge en saklig bild av socialtjänstens myndighetsutövning i media till gagn för de vi är till för och våra medarbetare

Umeå kommun
Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Protokollsutdrag
2024-12-04

§ 130

Diarienr: IFN-2022/00076

Riskbedömning och handlingsplan myndighetsutövning

Beslut

Individ- och familjenämnden godkänner informationen.

Ärendebeskrivning

Vid individ- och familjenämndens sammanträde 2022-06-22 antogs en handlingsplan inklusive bilagor gällande nämndens arbetsmiljöarbete. Vid sammanträdet beslutades även att planen ska följas upp vid samtliga kommande sammanträden med arbetsutskottet samt var sjätte månad i nämnden (juni och december).

Arbetsutskottets beslutsordning

Arbetsutskottet beslutar i enlighet med tjänsteskrivelsens förslag till beslut.

Beslutsunderlag

Bilaga 6. Stöd vid uppföljning

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2024-11-15

Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Diarienr: IFN-2024/00213

Tilläggsuppdrag - Genomlysning av nämndens verksamhet för att säkra den mot välfärdskriminalitet

Förslag till beslut

Individ- och familjenämnden godkänner rapporten.

Individ- och familjenämnden beslutar i enlighet med förslag i rapporten 2024-11-20.

Ärendebeskrivning

Rapporten utgår från Individ- och familjenämndens tilläggsuppdrag 2023:1 om att genomlysa nämndens verksamheter för att säkra dessa mot välfärdsbrott, bedrägerier och påverkan. Den beskriver samhällsutveckling på området, hur nämndens verksamheter arbetar idag samt ger förslag på åtgärder utifrån den riskanalys som är gjord.

Beslutsunderlag

Rapport Genomlysning av nämndens verksamheter för att säkra dessa mot välfärdsbrott, bedrägerier och påverkan.
Bilaga 1. Sårbarheter inom Stöd- och omsorgsförvaltningen
Bilaga 2. En checklista för kommuner och regioner –SKR i samarbete med PWC

Beredningsansvariga

Koordinator Anna-Karin Sjögren Nääs
Socialt ansvarig samordnare Christina Halleröd
HR-strateg Jennie Wiklund
Ekonomichef Simon Blomberg

Beslutet ska skickas till

Kvalitetschef Ulrika Gustafsson

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Jennie Wiklund
HR-strateg

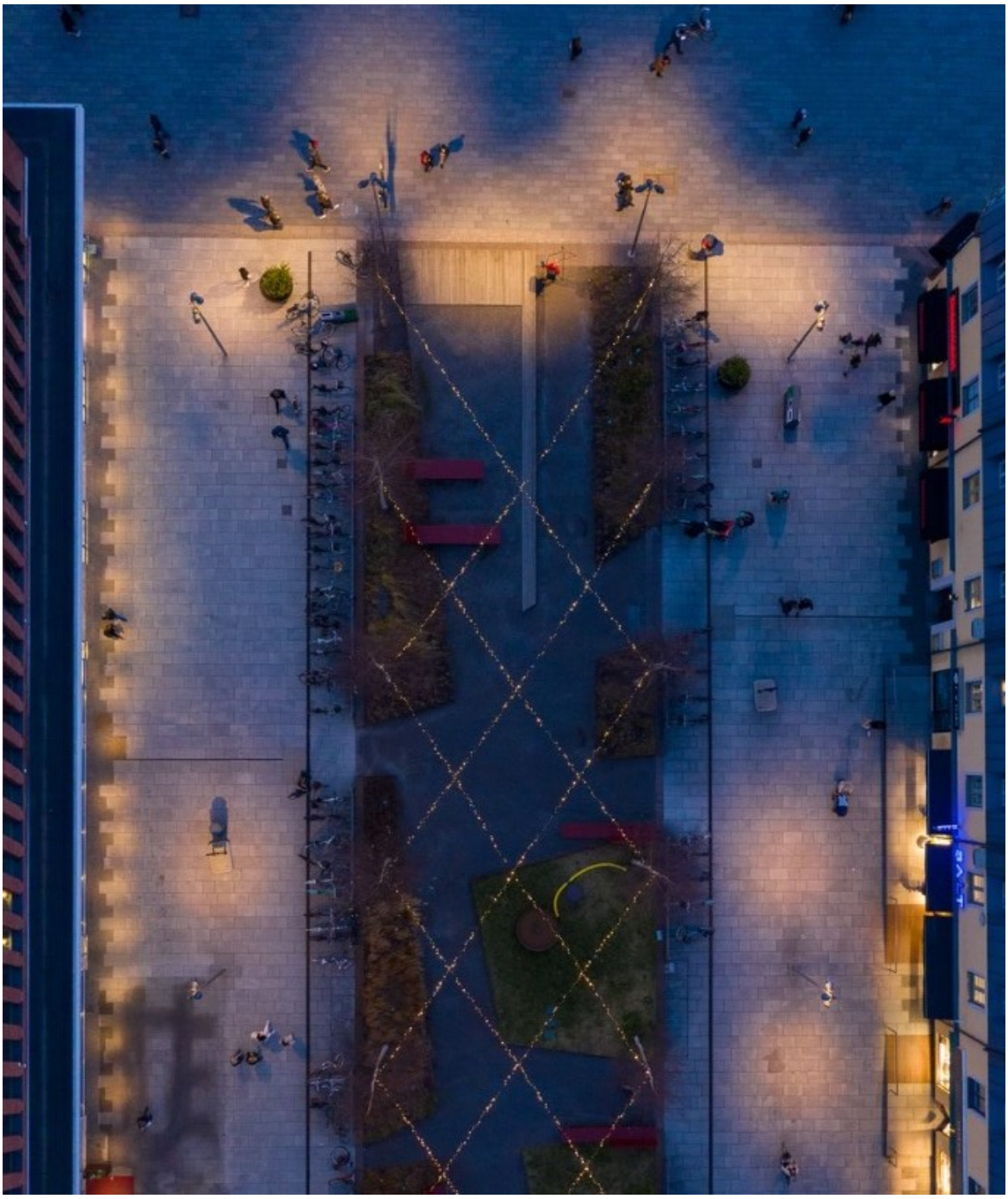

Tilläggsuppdrag 2023:1

Genomlysning av nämndens verksamheter för att säkra den mot välfärdsbrott, påverkan och bedrägerier

UMEÅ KOMMUN

Sammanfattning

Rapporten utgår från Individ- och familjenämndens tilläggsuppdrag 2023:1 om att genomlysa nämndens verksamheter för att säkra dessa mot välfärdsbrott, bedrägerier och påverkan. Den beskriver samhällsutveckling på området, hur nämndens verksamheter arbetar idag samt ger förslag på åtgärder utifrån den riskanalys som är gjord.

Innehåll

Uppdraget 4
Metod 4
Definitioner 4
Samhällsutveckling 5
Påverkan 6
Områden med hög risk för välfärdsbrottslighet 6
Möjlighet att göra kontroller, sekretesshinder och uppgiftsskyldighet 7
Kommuners erfarenheter och arbete mot välfärdsbrottslighet 7
Hur arbetar vi mot välfärdsbrottslighet idag? 8
Ledning och styrning 8
Rekryteringsprocess 8
Introduktion 8
Kompetensutveckling 9
Handläggningsrutiner för att minska risker för välfärdsbrott 9
Uppföljning av externa utförare 9
Fakturagranskning 11
Samverkan 11
Resultat från revision angående välfärdsbedrägerier 2023 11
Polisanmälda välfärdsbedrägerier inom Stöd- och omsorgsförvaltningen 12
Analys och förslag till åtgärder 12
Styrning och mätning 12
Handläggning 13
Köp av externa tjänster/externa utförare 13
Specialiserad kontrollfunktion 14
Säkerställa rekryteringsprocesser 14
Introduktion och utbildning 15
Slutsats 15
Bilagor 15

Uppdraget

Individ- och familjenämnden gav i november 2023 Stöd- och omsorgsförvaltningen i uppdrag att under 2024 genomföra en genomlysning av nämndens hela verksamhet för att säkra den mot välfärdskriminalitet, påverkan och bedrägerier. Genomlysningen skulle genomföras i samarbete med säkerhetsavdelningen. I uppdraget ingick att undersöka möjligheten att införa striktare bakgrundskontroller för anställda i myndighetsutövning, utbildning samt ökade kontroller och uppföljning.

Metod

En arbetsgrupp bestående av representanter från perspektiven kvalitet, HR och ekonomi har haft i uppdrag att genomföra genomlysningen och föreslå åtgärder i syfte att säkra nämndens verksamheter. Uppdraget har genomförts i samarbete med säkerhetsenheten och tjänstepersoner i Umeå kommun som har arbetsuppgifter kopplade till uppdraget. Arbetsgruppen har inhämtat kunskap via Brottsförebyggandet rådet och Sveriges kommuner och regioner (SKR).

Arbetsgruppen har utfört en riskanalys som ligger till grund för förslagen på åtgärder. Riskanalysen har utgått ifrån säkerhetsenhetens utlåtande, bilaga 1, och tjänstepersoners beskrivningar av arbetssätt. SKR:s checklista för att säkra verksamheter mot välfärdskriminalitet har använts som stöd i arbetet, se bilaga 2.

Definitioner

Bedrägerier

Bedrägeri regleras i Brottsbalken kapitel 9 och innebär att en gärningsperson vilseleder någon annan för egen vinnings skull. Bidragsbrott ingår i brottet bedrägeri och består av att felaktigt ansöka om bidrag, ersättningar, pensioner eller lån från organisationer som Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Centrala studiestödsnämnden, Migrationsverket, Arbetsförmedlingen, kommuner eller arbetslöshetskassor. Särskilt omfattande bidragsbrott, som pågått under lång tid eller där utbetalningarna varit stora, betecknas som välfärdsbrott[1].

Välfärdsbrottslighet

BRÅ beskriver att välfärdsbrott handlar om att offentliga utbetalningar inom välfärdssystemet betalas ut på felaktiga grunder. Det inkluderar bidragsbrotten, där en enskild får för mycket bidrag utbetalt. Det kan också handla om aktörer som inte följer de avtal som de ingått med kommun, region eller stat eller andra oegentligheter. Välfärdsbrottsligheten har ekonomiska följder men även följder i form av kvalitetsbrister, exempelvis genom att seriösa aktörer inte kan konkurrera med dem som fuskar i samband med

[1] Brottslighet i Umeå – Lägesbild 2023, Umeå kommun (2024), Brottsligheten i Umeå - Lägesbild 2023 (umea.se)

upphandlingar[2]. Välfärdsbrottslighet riskerar även att skada tilliten till det svenska välfärdssamhället och ytterst utgöra ett hot mot demokratin[Fel! Bokmärket är inte definierat.].

Påverkan

Påverkan beskrivs numera vanligen som otillåten påverkan och är ett samlingsbegrepp för handlingar som syftar till att påverka en tjänsteperson eller förtroendevald att agera på ett annat sätt än denne tänkt, till exempel fatta ett annat beslut inom ramen för myndighetsutövning eller välja att inte polisanmäla händelser. Otillåten påverkan kan innebära brottsliga handlingar men också handlingar som inte är brott i juridisk mening. En vanlig beskrivning är att otillåten påverkan omfattas av trakasserier, hot, skadegörelse, våld och korruption[3]. Påverkan kan även göras i form av att individer uttrycker hot om att skada sig själv om t ex beslut fattas emot dennes ansökan/vilja.

Samhällsutveckling

Välfärdsbrottslighet är ett stort och växande samhällsproblem som enligt SKR bedöms finns inom i stort sett alla verksamheter där det är möjligt att göra en vinst för en enskild person eller ett företag. Brotten orsakar ekonomisk skada, medför brister i kvalitet på de tjänster som levereras och skadar förtroendet för den offentliga sektorn[3]. Det har skett en förskjutning mot att välfärdsbrott inte bara begås av individer som är systemens mottagare. Gärningspersonerna är allt oftare en utförare i form av föreningar och företag. Även kopplingar mellan välfärdsbrott och organiserad brottslighet lyfts fram[4].

SKR beskriver att välfärdsbrottslighet är förknippad med övrig brottslighet, såsom hot och våld. De betonar därför vikten av att arbeta systematiskt med att förebygga hot och våld utifrån ett arbetsmiljöperspektiv, i syfte att även minska välfärdsbrottsligheten.

Något som uppmärksammats alltmer på senare tid är möjliggörare, det vill säga personer som genom sin anställning i det legala samhället hjälper kriminella nätverk. Möjliggörare missbrukar sin ställning i kommuner, på myndigheter eller i näringslivet vilket riskerar att skada den aktuella verksamheten. Det kan exempelvis handla om att man läcker information, hjälper till att skapa trovärdiga intyg, tillhandahåller bolag som används som brottsverktyg eller fattar beslut som är gynnsamma för de kriminella nätverken[5]. Säkerhetsenheten beskriver att en möjliggörare som hamnat på rätt ställe i organisationen kan med eller utan egen vilja ta felaktiga myndighetsbeslut. Den kan även bidra till att ge nätverket systemförståelse, vilket gör att kriminella aktörer kan anpassa sina metoder.

[2] Välfärdsbrott - Brottsförebyggande rådet (bra.se), 2024-10-08
[3] Välfärdsbrott och otillåten påverkan, SKR (2021)
[4] Välfärdsbrottslighet mot kommuner och regioner, Brå (2022)
[5] Möjliggörare för kriminella nätverk, BRÅ (2024), Möjliggörare för kriminella nätverk (bra.se)

Påverkan

Enligt Brå:s undersökning om välfärdsbrottslighet mot kommuner och regioner förekommer det att personer som fattar beslut om ersättningar och bidrag eller ansvarar för att granska verksamheter blir utsatta för påtryckningar av oseriösa aktörer. Påtryckningarna kan vara i form av hot, och särskilt då det gäller kriminella aktörer kan hotbilden bli så pass allvarlig att det leder till en tystnadskultur och rädsla att som handläggare fatta negativa beslut[4]. Problem med otillåten påverkan har enligt SKR blivit större på senare år. Det kan vara svårt för enskilda tjänstepersoner att exempelvis avgöra vad som är otillåtna påverkansförsök och vad som ”endast” är en upprörd klient. Hot och våld har länge varit en del av det sociala arbetet, men upplevs särskilt svårt att hantera när det rör personer med kopplingar till kriminella grupperingar med stort våldskapital. Tjänstepersoner kan bli påverkade bara genom att veta vem personen är och vilket våldskapital denne, eller dennes familj, besitter[3].

Områden med hög risk för välfärdsbrottslighet

Ett område inom socialtjänsten där felaktiga utbetalningar förekommer är Ekonomiskt bistånd. En undersökning av SKR visar att i en majoritet av de svarande kommunerna förekommer felaktiga utbetalningar inom ekonomiskt bistånd. Ungefär en fjärdedel av de upptäckta fallen polisanmäls, men få leder till fällande dom[6]. Detta visar på vikten av att arbeta förebyggande. Även personlig assistans är ett område som är utsatt för brottslighet och missbruk av ersättningar, där felaktiga utbetalningar beräknas uppgå till miljardbelopp årligen. Den stora omfattningen pengar i varje ärende, samt brister i kontroll lyfts fram som viktiga faktorer. Personlig assistans är ett område där det finns ett delat huvudmannaskap, något som ytterligare ökar risken för felaktiga utbetalningar[7].

Något som särskilt uppmärksammats på senare tid är att kriminella aktörer tagit sig in på vård- och omsorgsmarknaden. Som exempel kan nämnas att det enligt Polismyndighetens nationella operativa avdelning (NOA) finns starka belägg för att den grovt organiserade brottsligheten etablerat sig på HVB-marknaden[8].

HVB-hem och personlig assistans är några av de områden på välfärdsmarknaden där det krävs tillstånd för att få verka. Andra områden som är aktuella för Individ- och familjenämndens verksamheter där tillståndsplikt råder är exempelvis stödboende (16-20 år), konsultledd familjehemsvård, skyddat boende samt verksamheter som utför insatser enligt LSS[9]. Det är IVO som utfärdar tillstånd för dessa verksamheter. När verksamheter ansöker om tillstånd görs en ägar- och ledningsprövning av insikt, lämplighet och ekonomiska förutsättningar för företaget och dess företrädare[4]. IVO har i en hemställan till regeringen efterfrågat ett förtydligat uppdrag att arbeta

[6] Felaktiga utbetalningar inom ekonomiskt bistånd. SKR (2024)
[7] Personlig assistans – analys av en kvasimarknad och dess brottslighet. Regeringskansliet (2018)
[8] SIS och HVB-hem – studie avseende kopplingar till den grovt organiserade brottsligheten, Polismyndigheten (2024)
[9] Socialtjänstlagen (2011:453) 7 kap 1 §, Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (1993:387) 23 §

mot oseriösa och kriminella aktörer inom vård och omsorg, samt utökade befogenheter att agera mot dessa[10].

Möjlighet att göra kontroller, sekretesshinder och uppgiftsskyldighet

Enligt en undersökning av SKR uppfattas sekretesslagstiftningen vara ett hinder i arbetet mot välfärdsbrott. Framför allt vittnar många om att det finns en osäkerhet kring var gränserna går för vilken information man får dela. Rädslan för att göra fel leder till att man håller sig långt innanför gränsen. Det finns även en osäkerhet kring vilka kontroller som får lov att göras och det finns en osäkerhet kring om det ens är lämpligt att göra omfattande bakgrundskontroller och hur den informationen i så fall ska användas[3]. Att berörda statliga myndigheter, kommuner och arbetslöshetskassor kan utbyta information med varandra är viktig del i arbetet för att motverka välfärdsbrottslighet. I juli 2024 började en ny lag gälla som innehåller vissa bestämmelser om uppgiftsskyldighet för att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen och fusk i arbetslivet att gälla[11]. En lagstadgad skyldighet för myndigheter att lämna uppgifter om felaktig folkbokföring finns i Folkbokföringslagen.

Kommuners erfarenheter och arbete mot välfärdsbrottslighet

Välfärdsbrottslighet omsätter idag stora summor pengar och räknas som större inkomstkälla för kriminella nätverk än narkotikahandeln. Enligt Ekonomistyrningsverket består 2% av välfärdens kostnader av felaktiga och eventuellt brottsliga utbetalningar. För Individ- och familjenämndens verksamheter skulle de 2% omräknat för 2023 inneburit 8,2 mnkr i felaktiga utbetalningar till köpt verksamhet av privata företag och totalt 13,7 mnkr i felaktiga utbetalningar om man räknar med alla bidrag och köpt verksamhet från även olika organisationer. Då det är svårt att veta exakt utsträckning av felaktiga utbetalningar inom Individ- och familjenämndens verksamheter har denna rapport räknat på det etablerade rikssnittet om än det finns kommuner som anser att siffran är högre.

Många kommuner, med socialtjänster, har uppmärksammat problematiken och arbetat fram olika sätt att motverka välfärdsbrottslighet, t ex införande av särskilda kontrollenheter och / eller tjänstepersoner med särskilda roller att utöva kontroll, det vill säga att handläggare inom myndighetsutövning inte har denna arbetsuppgift. Säkerhetsenheten har beskrivit detta närmare, se bilaga 1.

---

[10] Hemställan om åtgärder i syfte att förstärka IVO:s befogenheter i arbetet mot oseriösa och kriminella aktörer inom vården och omsorgen (ivo.se) 2024-09-11

[11] Lag (2024:307) om uppgiftsskyldighet för att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen samt fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet

Hur arbetar vi mot välfärdsbrottslighet idag?

Ledning och styrning

Under flera år har nämnden haft säkerhetsarbete som ett prioriterat område i arbetsmiljöarbetet i syfte att utveckla arbetet med att minska risker för hot och våld gentemot medarbetare.

Det finns ingen uttalad riktning om hur nämndens verksamheter ska arbeta för att förebygga risker för välfärdsbrott, bedrägerier och påverkan.

Rekryteringsprocess

I verksamheter, där arbetet innebär direkt och regelbunden kontakt med barn, så behöver ska den som erbjuds visa upp intyg från belastningsregistret. Detta är en skyldighet enligt lagstiftning och syftet är att skydda barn och unga från sexualbrott och andra grova brott. Förvaltningen har ingen rutin på hur en eventuell lämplighetsbedömning ska göras, ifall det framkommer något från belastningsregistret. Lagstiftaren avser även studenter eller praktikanter.

Det finns möjlighet för arbetsgivare som har målgrupp ”utvecklingsstörda” att begära in intyg från belastningsregistret[12], men detta är inte lagstadgad skyldighet. Inom Stöd- och omsorgsförvaltningens funktionshinderomsorg för vuxna görs inga kontroller av registerutdrag med hänvisning till denna möjlighet.

Vid rekryteringar av uppdragstagare så görs också vissa kontroller och lämplighetsbedömningar görs också utredningar utifrån uppdragets art.

Introduktion

Idag ansvarar närmaste chef för att en nyanställd introduceras i arbetet. Det finns olika struktur inom de olika verksamhetsområdena, som fungerar stödjande. Inom myndighetsutövning och individ- och familjeomsorg finns introduktionsutbildning med information om t ex avvikelserapportering, Lex Sara och information om olika verksamheter.

Inom funktionshinderomsorg finns digital introduktionsutbildning som t ex omfattar områdena: individens rätt, förhållningssätt och bemötande, dokumentation, rapportering och sekretess samt samarbete med brukaren i centrum.

Det ingår inget i nuvarande utformning av introduktionsutbildning kring att öka kunskap kring välfärdsbrott, bedrägerier och otillåten påverkan.

[12] 11§ 5p Förordning (1999:1134) om belastningsregister

Kompetensutveckling

Från 2024 har en digital utbildning upphandlats, som är i två delar. Ena delen ger medarbetare verktyg för att förebygga hot och våld i arbetet och den andra delen handlar om att motverka otillåten påverkan. Utbildning för att förebygga hot och våld riktas till samtliga medarbetare och utbildning i att motverka otillåten påverkan riktas till samtliga chefer i förvaltningen samt samtliga medarbetare inom myndighetsutövningen.

Handläggningsrutiner för att minska risker för välfärdsbrott

I syfte att förebygga och hantera välfärdsbedrägerier och otillåten påverkan arbetar man inom Myndighetsutövningen med kontroller och andra åtgärder under alla steg i handläggningen. Det har även tagits fram en övergripande rutin rörande bidragsbedrägerier inom Myndighetsutövningen, som beskriver hur misstankar om brott eller oegentligheter hanteras.

Rutinen beskriver bland annat om hur medarbetare ska hantera situationer om misstankar om brott eller oegentligheter uppstår och olika åtgärder som kan vidtas.

Uppföljning av externa utförare

I samband med att nämndens verksamheter köper externa tjänster sker uppföljning utifrån två olika aspekter, dels utifrån individärendet, dels görs kontroller och uppföljning riktat mot leverantören. Nedan beskrivs hur verksamheter arbetar med kontroll och uppföljning av externa utförare.

Uppföljning utförare individ- och familjeomsorg

Stöd och omsorgsförvaltningen har två HVB-samordnare med ett särskilt ansvar gällande matchning av ungdomar till rätt boende samt kvalitetssäkring vid placering i HVB, stödboende 16-20 år samt skyddade boenden för barn och unga. Placeringar görs i första hand hos de upphandlade leverantörer som kommunen har ramavtal med. Dessa företag har genomgått ett antal kontroller under upphandling, exempelvis säkerställs att tillstånd från Inspektionen för vård och omsorg finns. HVB-samordnare gör regelbunden kontroll via IVO:s placeringsstöd av de upphandlade leverantörerna. I de fall placeringen måste ske utanför ramavtal kontrolleras alltid att leverantören har tillstånd. Placering utanför ramavtal kan främst bli aktuellt då det finns komplexa behov hos barnet som inte kan tillgodoses av de upphandlade leverantörerna.

Under placeringen fungerar HVB-samordnare som ett stöd till handläggare i avtalsfrågor, exempelvis vilka kostnader som ingår i avtalet och inte. I de fall där brister av mer allvarlig grad uppmärksammas har HVB-samordnare kontakt med leverantören för att ta del av hur denne planerar att åtgärda bristerna. Det kan i vissa fall bli aktuellt att anmäla bristerna till IVO, samt att kontakta upphandlingsbyrån för ett ställningstagande om kommunen skall vidta rättsliga åtgärder.

För vuxna personer inom individ- och familjeomsorg köps tjänster av externa utförare i form av bland annat HVB, stödboende 16-20 år, strukturerad öppenvård, socialt boende och familjehem. När det gäller personer över 21 år är det socialsekreterare på Vuxenenheten som ansvarar för matchning av klientens behov mot utförarverksamheten. Även här anlitas i första hand upphandlade utförare. För utförare som har ramavtal kontrolleras detta i samband med upphandling. För utförare som inte har ramavtal så ansvarar socialsekreterare att kontrollera hos IVO att nödvändiga tillstånd finns, samt tillsynsrapporter och resultatet av dessa.

Uppföljning av upphandlade Ramavtal

IFN beslutar varje år en uppföljningsplan där det framgår att ett urval av de verksamheter som Umeå kommun har ramavtal med ska följas upp. Sammanlagt 11-12 verksamhetsuppföljningar genomförs årligen av ett stickprov av HVB för barn och unga, HVB för vuxna, konsulentstödda familjehemsföretag, träningsboende och skyddat boende. Upphandlingsbyrån ansvarar för avtalsuppföljningen och den har genomförts via Teams av representant från Upphandlingsbyrån, HVB-samordnare och Socialt ansvarig samordnare. Från och med 2024 genomförs vissa verksamhetsuppföljningar genom fysiskt besök. Upphandlingarna har genomförts i första hand utifrån ett kvalitetsperspektiv. Verksamheterna som granskats har bedömts som till största delen välfungerande men det finns exempel på en verksamhet som inte genomfört regelbunden registerkontroll av personalen. En person med kompetens inom säkerhetsområdet har under året anställts vid upphandlingsbyrån. Den personen ska framöver bistå med förslag på kriterier för vilka verksamheter som ska väljas ut för uppföljning med syfte att upptäcka eventuella oegentligheter och tecken på välfärdsbrott.

Uppföljning av hemtjänstföretag

I Individ- och familjenämndens uppföljningsplan fastställs årligen även fördjupad uppföljning av ett urval av privata hemtjänstföretag. Upphandlingsbyrån ansvarar för att samordna avtalsuppföljningen och dokumentera den.

Äldreomsorgsförvaltningens avtalscontroller träffar varje kvartal ansvariga chefer för myndighetsutövning inom stöd- och omsorgsförvaltningen och äldreomsorgen, för avstämning och uppföljning av eventuella incidenter som noterats från de individuppföljningar som biståndshandläggarna ansvarar för gentemot externa hemtjänstföretag.

Incidenter som direkt är en avvikelse i förhållande till avtalet rapporteras till Upphandlingsbyrån som en avtalsavvikelse i ett särskilt systemstöd. Exempel på sådant som framkommit och rapporterats som en avvikelse mot avtal är utförare som brustit i att registrera frånvaro, eller ej utfört beviljad insats. De avvikelser som gjorts skickas till Upphandlingsbyrån för ställningstagande till påföljd.

Förvaltningen och Upphandlingsbyrån stämmer av löpande under året och vid behov hålls dialog och möten med leverantörer på förekommen anledning. Respektive utförare får upprätta åtgärdsplaner för att komma till rätta med eventuella brister.

Förvaltningen genomför tillsammans med Upphandlingsbyrån en årlig revision av den avtalsuppföljning som skett. Syftet är att sammanfatta årets gemensamma uppföljningar och planera för kommande år samt att fastställa vilka företag som då blir aktuella för den fördjupade avtalsuppföljningen.

Fakturagranskning

Granskning av fakturor sker på flera sätt inom förvaltningen. Administrationen har två särskilt utsedda verksamhetsassistenter som utför fördjupad granskning av assistansfakturor enligt rutin. Administrationen har även flera personer som gemensamt ansvarar för att kontrollera vårdfakturor rörande externa placeringar och öppenvårdsinsatser.

När det gäller externa LOV-utförare och upphandlade externa LSS-utförare sker fakturagranskning av två utsedda kontaktpersoner för externa utförare. Granskning av fakturor från LOV-utförare/hemtjänst sker av äldrenämndens kontaktperson och granskning av fakturor från upphandlade LSS-utförare sker av Individ- och familjenämndens kontaktperson. I dessa fall stäms fakturorna av mot enskilda brukare och beviljat bistånd, samt att kostnaderna är i enlighet med avtal.

Samverkan

Intern samverkan sker mellan Äldreomsorgsförvaltningen, Stöd och omsorgsförvaltningen samt upphandlingsbyrån inom ramen för uppföljning av LOV-utförare.

Försörjningsstöd samverkar med andra kommuner och myndigheter inom ramen för MUR-nätverket (mot missbruk och brott i välfärdssystemen).

Representanter från kommunen ingår i nätverk för myndighetssamverkan samt i ett projekt arrangerat av polisens nationella operativa avdelning (NOA). Närliggande kommuner bjudits in för samverkansmöte och lärande av kommunens erfarenheter avseende personlig assistans.

Upphandlingsbyrån har en rutin för leverantörskontroll som alltid genomförs, oavsett vad som upphandlas.

Resultat från revision angående välfärdsbedrägerier 2023

De förtroendevalda revisorerna i Umeå kommun beslutade 2023 att genomföra en granskning av det förebyggande arbetet mot välfärdsbedrägerier. Granskningen inriktades på assistansersättning samt försörjningsstöd. Resultatet av granskningen redovisades i januari 2024 och den samlade bedömningen var att individ- och familjenämnden i allt väsentligt har säkerställt en ändamålsenlig styrning och samverkan samt en tillräcklig intern kontroll avseende det förebyggande arbetet mot välfärdsbedrägerier. De rekommendationer som nämnden fick utifrån granskningen var att;

- Genomföra en formaliserad riskanalys inriktad på riskerna för välfärdsbedrägerier
- Säkerställa att rutiner och processer inom försörjningsstöd är dokumenterade och kända i verksamheten, samt att
- Chefer och medarbetare kontinuerligt ges kompetensstärkning avseende välfärdsbrott[13]

Utifrån rekommendationerna har förvaltningen tagit fram ett antal åtgärder. En del av dessa åtgärder är påbörjade, och övriga åtgärder går i linje med vad som föreslås i denna rapport.

Polisanmälda välfärdsbedrägerier inom Stöd- och omsorgsförvaltningen

När välfärdsbedrägerier upptäcks och polisanmälan görs registreras detta i Individ- och familjenämndens diarium. En genomgång av registrerade ärenden gällande polisanmälningar visar att nämnden sedan 2017 gjort polisanmälningar i 14 ärenden rörande personlig assistans, i 12 ärenden rörande försörjningsstöd samt i 2 ärenden rörande hemtjänst. Det saknas övergripande sammanställning om vilka summor det rör sig om för Stöd- och omsorgsförvaltningen.

Analys och förslag till åtgärder

Utifrån en gjord riskanalys har arbetsgruppen identifierat ett antal områden där behov av förbättringsområden har identifierats, vilket redovisas under respektive rubrik.

Styrning och mätning

Välfärdsbrottslighet är inte en fråga enbart för Individ- och familjenämnden, utan berör hela kommunen. Arbetsgruppen, i likhet med säkerhetsenheten, ser behov av att få in välfärdsbrott och organiserad brottslighet i ordinarie styrning på området, exempelvis genom en kommungemensam riktlinje som har ett tydligt fokus på att bygga en proaktiv internkultur för att förebygga välfärdsbrott. Arbetsgruppen ser behov av att tydliggöra uppdrag, arbetsordning och vem som ansvarar för vad när det gäller kommunens säkerhetssamordnare för att förvaltningens chefer och medarbetare ska veta vem de ska vända sig till i olika frågor på området.

Inom myndighetsutövningen finns flera bra rutiner som beskriver arbetssätt för att förebygga både bedrägerier och felaktigheter. I flera rutiner saknas det dock ett uttalat syfte med rutinen att minska risker för välfärdsbrott, även om effekten av arbetssättet blir densamma. Arbetsgruppen föreslår därför en generell översyn av rutiner för att säkerställa att dessa också uppfyller syftet att minska risker för välfärdsbrott.

[13] Granskning av det förebyggande arbetet mot välfärdsbedrägerier – Rapport, KPMG (2024). Dnr. IFN-2023/00262-3

Arbetsgruppen ser också behov av att ta fram ett mätsystem i syfte att följa utvecklingen framåt. För att upptäcka välfärdsbrott behöver arbetsformer för uppmärksamma och analysera avvikelser och risker inom området tas fram. Mätning skapar underlag för ett sådant arbetssätt och syftar till att upprätta en plan för hur riskerna ska kunna elimineras eller minimeras. SKR betonar vikten av att utforma arbetssätt så att riskanalys görs löpande i syfte att snabbt kunna identifiera nya riskområden för kriminella aktörer.

Handläggning

Inom ramen för myndighetsutövande handläggning finns ett antal risker för att det sker felaktiga utbetalningar. Det kan t ex handla om att enskilda, medvetet eller omedvetet, lämnar felaktiga uppgifter i syfte att få bistånd/ersättningar de inte har rätt till, att tillräckliga kontroller inte görs under utredning och uppföljning samt påverkansförsök att påverka myndighetsbeslut.

Inom utsatta områden görs olika typer av kontroller under handläggningen för att minska risken för felaktiga utbetalningar. Det finns även rutiner för exempelvis välfärdsbedrägerier samt att granska och värdera intyg som gäller hela myndighetsutövningen. Rutinrevideringar görs idag systematiskt vid vissa enheter, men behöver säkerställas över hela förvaltningen. Vid revisionens granskning av det förebyggande arbetet mot välfärdsbrottslighet inom försörjningsstöd och personlig assistans framkom att förvaltningen inom dessa områden har ett bra förebyggande arbete. Arbetsgruppen kan konstatera behov av att löpande säkerställa att arbetssätt och relevanta kontrollåtgärder anpassas till nya uppkomna risker som syftar att utnyttja välfärdssystemet.

Det kan även handla om att ta fram exempelvis information och ansökningsblanketter etc som underlättar för enskilda att göra rätt.

Idag ligger ett ansvar på enskilda handläggare att upptäcka och hantera misstänkta felaktigheter. Som säkerhetsenheten har beskrivit finns en svårighet att som handläggare utöva kontroll i det sociala arbetet som i grunden baseras på tillit. Det blir också en svårighet att ha ett kvalitetssäkrat och likvärdigt arbetssätt för att upptäcka och utreda felaktigheter som ska styrka eventuella brott.

Köp av externa tjänster/externa utförare

Detta område bedöms vara ett av de områden där det råder störst risk för välfärdsbrottslighet, då det finns risk att oseriösa och eller brottsliga utförare anlitas. Detta kan exempelvis innebära att enskilda individer inte får det stöd som vi betalar för eller att vi faktureras felaktigt. Särskild risk bedöms icke tillståndspliktiga verksamheter ha då dessa inte genomgår någon tillståndsprövning av Inspektionen för vård och omsorg. Det har gjorts omfattande arbete inom förvaltningen för att öka kontroll och minska dessa risker, både inom handläggning men även genom kontroll och uppföljning av leverantörer samt fakturagranskning. Eftersom kriminella aktörer är aktiva och hittar nya områden och tillvägagångssätt för att kunna utöva sin kriminella verksamhet är det av vikt att

nämndens verksamheter fortsätter arbeta med att säkerställa att rätt kontroller görs samt att vi följer ny lagstiftning på området.

SKR rekommenderar att kommuner har samverkan med andra aktörer på olika nivåer i organisationen. Arbetsgruppen kan konstatera att det förekommer samverkan på olika sätt, men ser också att detta kan förbättras samtidigt som vi är beroende av andra aktörer. Det kan t ex handla om att utveckla former för samverkan mellan kommuner. SKR har också nyligen publicerat rapport som beskriver att de ska ansvara för att utveckla samverkan mellan kommuner, som rör felaktiga utbetalningar. Arbetsgruppen ser positivt på att nämnden ingår i sådan kommande samverkansstruktur.

Specialiserad kontrollfunktion

Som beskrivits i ovanstående stycken, så är det område där det löper hög risk för välfärdsbrott är där det går att få pengar från välfärdssystemet. Säkerhetsenheten ger exempel på hur andra kommuner har organiserat kontrollverksamheter och arbetsgruppen ser positivt på att Stöd och omsorg har särskild enhet, funktion eller roll som har särskild kontrollfunktion. En specialiserad funktion kan exempelvis ha ansvar att upptäcka och utreda felaktigheter genom att utföra slumpmässiga kontroller i syfte att minska risk för både felaktigheter som kan uppstå i handläggning samt att anställda agerar möjliggörare. En specialiserad funktion bör även ha i uppdrag att internutbilda medarbetare och chefer i ämnet.

En kontrollfunktion skulle också kunna ha en roll att ansvara för omvärldsbevakning och löpande riskanalyser i samverkan med både verksamhet och säkerhetsenheten, för att säkerställa att vi gör rätt kontroller.

Inom ramen för detta uppdrag har dock inte utretts omfattningen av en specialiserad funktion och arbetsgruppens förslag är att göra fördjupad utredning om behov och förutsättningar för en sådan övergripande kontrollfunktion.

Säkerställa rekryteringsprocesser

För att minska risker att kommuner anställer personer som ingår i kriminella nätverk eller som riskerar bli sk möjliggörare, så pågår både ett nationellt arbete med att se över lagstiftning på området samt ett kommunövergripande arbete för att stärka bakgrundskontrollerna inför anställning. I samband med denna rapport, så ges därför inget särskilt förslag till åtgärd utan nämndens verksamheter förväntas följa ny lagstiftning och kommunövergripande beslut, som förväntas under 2025.

Introduktion och utbildning

Risk för att anställda utsätts för hot och påverkan är generellt hög kopplat till området. SKR betonar vikten av att arbeta förebyggande med både hot och våld mot anställda parallellt med ett förebyggande arbete mot välfärdsbrott, bedrägerier och otillåten påverkan, det ofta finns en koppling mellan dessa delar. Det kan också finnas en högre risk för hot när kriminella aktörer får gränser av tjänstepersoner, t ex avslag eller att misstänkta brott polisanmäls. För att minska risker behöver Stöd och omsorg säkerställa att medarbetare tar del av den utbildning som har upphandlats, både vad gäller hot och våld och otillåten påverkan (riktar sig till myndighetsutövning samt chefer). Ett komplement till redan upphandlade utbildningar är att medarbetare tar del av framtagna utbildningar inom området, t ex SKR:s web-utbildning Antikorruptionsskolan.

Som en del i det systematiska arbetsmiljöarbetet föreslås också att utbildningar inom området välfärdsbrott och otillåten påverkan behöver ingå i introduktionen för nyanställda.

Arbetsgruppen har också påtalat behov till Stadsledningskontoret HR-enhet om att ta fram riktlinje för hur medarbetare och chefer ska agera och hantera påverkanssituationer.

Slutsats

Många av de förslag som föreslås i genomlysningen behöver arbetas med inom ordinarie verksamhet som förbättringsområden, förslagsvis i samarbete med Säkerhetsenheten. Det är också delar som förvaltningens tjänstepersoner inte kan styra över, till exempel behov av kommungemensam riktlinje vad gäller arbete med välfärdsbrottslighet, samverkansfrågor behöver hanteras kommunövergripande.

Nämnden föreslås att besluta om:

- Ge förvaltningen i uppdrag att genomföra en fördjupad utredning om behov och omfattning av en specialiserad kontrollfunktion.
- Ge förvaltningen i uppdrag att fortsättningsvis arbeta med ovanstående förbättringsområden i ordinarie verksamhet

Bilagor

Bilaga 1: Utlåtande från säkerhetsenheten

Bilaga 2: SKR:s checklista till kommuner för att säkra verksamheterna mot välfärdsbrottlighet.

Genomlysning av nämndens verksamheter för att säkra dessa mot välfärdskriminalitet, bedrägerier och påverkan

2024-11-19

Kontaktuppgifter:

Jennie Wiklund, jennie.wiklund@umea.se

Mer information:

Foto: Fredrik Larsson

Individ- och familjenämnden - Umeå kommun

Sårbarheter inom Stöd- och omsorgsförvaltningen

Kort om samhällsutvecklingen

BRÅ har signalerat ökade problem med otillåten påverkan och förekomst av möjliggörare inom stat och kommun. Ekonomisk brottslighet däribland bedrägerier inom välfärdssektorn blivit allt vanligare. Polisens nationella avdelning(NOA) beräknar att välfärdsbrotten i Sverige idag utgör tre gånger så stort värde i den kriminella ekonomin jämfört med narkotikahandeln. Vi kommer inte att klara av att lagföra oss ur problematiken, alla aktörer behöver samla kraften genom att förebygga brott.

Samhällsutvecklingen ger även avtryck när det gäller Umeå. Staden har av strukturella orsaker inte drabbats lika hårt av utvecklingen som andra större kommuner. Men fenomen som migration, avreglering, teknikutveckling och individualisering av livsmönstren, kommer att leda till att även vi påverkas i högre grad.

Stöd- och omsorgs kommer på sikt att påverkas starkt av samhällsförändringarna.

Som bilagor till detta skickas med artiklar från lokaltidningarna som rör området.

Fyra viktiga områden

Internkultur

Säkerhetsenhetens bild är att många som är verksamma inom socialt arbete, har svårt att växla över till att bedriva kontroll. Man har ofta en yrkesmässig identitet som handlar om att hjälpa människor, baserat på tillit. Mot bakgrund av detta blir det inte naturligt att arbeta med kontroller eller att ifrågasätta sådant som individer uppger. Det saknas ofta en förståelse för hur den kriminella miljön fungerar och frågor som exempelvis rör juridisk tillämpning med koppling till mot välfärdskriminalitet hamnar längre ned på agendan.

Att vilja hjälpa är i grunden sunt och vettigt. Men samhället har förändrats, och medel som ska komma behövande till del, riskerar i allt större utsträckning att hamna i den kriminella ekonomin. Perspektiven behöver breddas och vi behöver vara nyfikna på varje verksamhets betydelse i den kriminella ekonomin och förebygga att skattepengar hamnar i den kriminella ekonomin. En tillitsbaserad internkultur skapar en reaktiv organisation som bara agerar när det redan är försent.

Maktförhållanden och påverkan

BRÅ:s möjliggörarrapport beskriver påverkan från släktnätverk, som står nära den kriminella miljön. Medialt välkända förhållanden i bl.a. Södertälje och Göteborg visar på samma sak. Även i UmeBRÅ:s lägesbild 2024 diskuteras dessa problem.

Fenomenet med släkt, brott och påverkan kan inte förstås fullt ut från vårt västerländska perspektiv, där individen står i fokus. Här handlar det om maktsfärer som omfattar ett kollektiv, där centrala beslut kan tas någon annanstans i världen.

Alla i ett släktnätverk är inte nödvändigtvis kriminella, eller vill delta i oegentligheter. Men de måste lyda släktens vilja. I Sverige lämnade vi denna typ av samhälle när staten växte fram och

gav skydd åt individen. Men i stora delar av världen är detta upplägg en förutsättning för att kunna överleva.

En möjliggörare som hamnat på rätt ställe i organisationen kan med eller utan egen vilja ta felaktiga myndighetsbeslut. Den kan även bidra till att ge nätverket systemförståelse, vilket gör att kriminella aktörer kan anpassa sina metoder. Ett välfärdssamhälle som bygger på tillit och avsaknad av kontroll är mycket känsligt för detta.

En rättsstat har mycket svårt att hantera detta, den måste bedöma individen utifrån dess gärningar och kan inte döma ett kollektiv. Men vi måste förstå de mekanismer som kommer att påverka oss i framtiden.

Polismyndigheten bedömer att Umeå ligger i ett relativt tidigt skede gällande släktnätverk. Säkerhetsenheten gör bedömningen att nätverken redan är inne i Umeå kommun, i regel i befattningar på ”lägre” nivå i organisationen. Bedömningen som säkerhetsenheten gör är att vi inom fem år kommer ha individer från nätverken med meriter för att erbjudas tjänster inom mer känsliga verksamheter i kommunen.

Nyrekrytering/Anställda

Säkerhetsenhetens uppfattning är att det finns en del brottsaktiva personer anställda i kommunen. När det gäller stöd och omsorg finns dessa framför allt inom funktionshinderomsorgen. Det handlar om mindre kvalificerad arbetskraft på boenden och liknande. Kommunen är en naturlig väg in på arbetsmarknaden för individer som har en svag anknytning till arbetslivet. Därför är detta inte helt oväntat. I dagsläget görs inga registerkontroller av anställda i funktionshinderomsorgen, trots att detta lagligt är möjligt när det gäller arbete med psykiskt funktionshindrade.

Umeå kommun har i hemtjänstavtal avtalat att anlitade LOV företag är ålagda till belastningsregisterkontroll av anställdas årligen, kommunen genomför inte likvärdig kontroll av kommunalt anställd hemtjänstpersonal. Värt att nämna är att Uppsala kommun nyligt beslutat att all personal som arbetar nära brukare ska bakgrundskontrolleras.[1] Likt Uppsala kommun bedömer säkerhetsenheten att åtgärden är motiverad mot bakgrund av brukarens, anhöriga och anställdas säkerhet. Den motiveras vidare av att trygga tilliten till kommunalt finansierade välfärdstjänster. Säkerhetsenheten rekommenderar att Umeå kommun ska belastningskontrollera all personal som arbetar nära brukare, inte enbart de formellt lagstadgade.

Säkerhetsenheten ser också en problematik med våld och hot mellan anställda. Det är troligen en följd av ovanstående. Incidenter mellan anställda tycks vara en vanligare orsak att ta kontakt med oss, än att brukare använder våld. Förhållandena bedöms öka risken för dolda problem med stölder och läckage av läkemedel.

Vidare finns brister kring kontroll av identitetshandlingar och arbetstillstånd, gällande personer som anställs och befintligt anställda. Detta innebär att vi inte helt säkert vet vem som är anställd inom kommunen och att det faktiskt är den som vi anställt som genomför det avlönade arbetet. Begår vi fel med arbetstillstånd, så innebär det inte bara lagbrott, utan medför också att Umeå kommun själva blir en del av den ökande gråzonsekonomin.

---

[1] Uppsala kommun inför förstärkta bakgrundskontroller vid nyanställningar - Uppsala kommun (2024-09-24, 16.42)

Bristen av kontroll grundas sannolikt på internkultur och i en upplevd nödvändighet att lösa personalbehoven för att klara grunduppdraget.

I dagsläget pågår samarbete mellan Säkerhetsenheten och HR vid stadsledningskontoret. Frågan bereds nu i stadsledningskontoret och de fyra rekommendationerna som föreslås syftar till att motverka möjliggörare/insiders och öka verksamhetsskyddet i kommunen. Arbetet föreslås vara kommunövergripande och bland annat omfatta riskmedveten rekryteringsprocess med bakgrundskontroller, genomgång av jäv/bisysslor etc. Då detta arbete även kommer omfatta Stöd och Omsorg ges inga särskilda rekommendationer beträffande personal i denna rapport.

Myndighetsutövning

Inom denna del av Stöd- och omsorg finns stora risker, i och med de summor som betalas ut, de handlingar och intyg som upprättas, bedöms och som ligger till grund för övriga insatser inom välfärdsstaten. Blandningen av egna myndighetsbeslut och egen utförarverksamhet till köp av tjänster från privata företag gör kontrollbehovet i Stöd och omsorgsförvaltningen varierande från relativt enkelt till ytterst komplext.

När det gäller försörjningsstöd saknas utpekade specialister (FUT-utredare) med mandat att systematiskt utreda ärenden med misstänkta eller konstaterade bidragsbrott. Upplevda sekretesshinder och otydliga anpassade sekretessrutiner skapar rädsla/osäkerhet för verksamheter internt och externt kan tala med varandra. Internkultur och hög arbetsbelastning gör att granskningsarbetet försvåras. Verksamheten har historiskt litat på att uppgifter är korrekta. Vidare har de enskilda handläggarna själva fått hantera oegentligheter som upptäcks, utan att få tillräckliga resurser i arbetstid och ibland kompetens för detta.

Inom LSS är granskningsarbetet bedöms kontrollarbetet vara väl utvecklat och många av arbetssätten som identifierats där kan användas på andra håll inom förvaltningen. Även SoL under 65 bedriver ett organiserat granskningsarbete.

Uppdelningen mellan Stöd och omsorg och Äldreomsorgsförvaltningen beaktat sekretessen, är en svaghet. Det finns ett behov att tydliggöra samverkan mellan dessa förvaltningar för att motverka välfärdsbrott. Även uppdelningarna mellan enheterna inom Stöd och omsorg. De kriminella begränsas inte av sådana hänsyn, utan är ofta aktiva med att söka medel från olika delar av kommunen. Erfarenheter pekar på att oegentligheterna ”hänger samman”. Ofta får ett brott inom assistans sin början med behov av hemtjänst, och växer därifrån. Assistenter kan fuska med sjuklöner, anhöriga skriver sig falskt på deras adresser i syfte att utverka bidrag o.s.v. För att se mönstren krävs en helhetssyn och kunskap om brottsmodus.

Summering:

Redan i dagsläget har vi mer problem, än vad som är uppenbart vid en första anblick. Vi bedömer att det saknas en helhetsbild och plan till hur Stöd och omsorg arbetar förebyggande, utredande och samverkar mot välfärdsbrott i sin egen förvaltning, mot andras förvaltningar men även mot myndigheter utanför kommunen. Samhällets och stadens utveckling kommer att innebära en ökning av dessa bekymmer. Vi bedömer att det finns individer med hög komptens inom kommunen, men att organisationsstrukturen och upplevd sekretess bromsar och i vissa fall hindrar arbetet framåt. Umeå kommun har relativt begränsade sociala problem och brottslighet, omfattningen av välfärdsbrott är svår att bedöma i nuläget. Med en kunskap om vad som finns framför oss, så har vi en gyllene möjlighet att påverka utvecklingen framåt.

En reaktiv internkultur, en på lång sikt ökande andel anställda i släktmässig beroendeställning och låg nivå av kontroll kring befintlig personal och nyrekrytering och problem med att se helheten kring brottslighet som tangerar flera områden, kommer att vara utmaningar som behöver hanteras. De delar av Stöd- och omsorg som vi bedömer kommer att påverkas mest framöver finns inom Funktionshinderomsorgen och Myndighetsutövningen.

Rekommendationer

-Kontrollenhet inom förvaltningen, kompetenser från SoO kända riskverksamheter. Sekretessen förhindrar Säkerhetsenheten att få den information som vi behöver för att kunna stötta fullt ut. Vi kan finnas i en stödjande roll. Vi bedömer att ni behöver en egen kontrollenhet med personal anställd från er egen förvaltning som tillåts specialisera sig på kontrollarbetet fullt ut. Låt dem forma uppdraget, vid behov med stöd av Säkerhetsenheten. Vi har förutsättningar att skapa någonting väldigt bra genom att ”sno och glo” hur framstående kommuner i Sverige gjort och utformat sin kontrollverksamhet. Det finns de som kommit längre. Ex. Försörjningsstöd Malmö stad, Kontrollenheten i Uppsala kommun. Omvärldsbevakning på specifika områden utifrån expertis på området från er egen förvaltning ses även som en framgångsfaktor. En kontrollenhet möjliggör även enhetsöverskridande brottslighet och bedöms nödvändigt i komplicerade bedrägerier/brottsupplägg.

Om sekretessbiten inte kan lösas kring en föreslagen kontrollenhet förespråkas samlokalisering och översyn av andra vägar att utveckla kontrollarbetet internt.

-Anställda minst två utredare inom försörjningsstöd med befattningen FUT utredare. Dessa ska ha ett särskilt uppdrag att utreda brott och utveckla det systematiska kontrollarbetet inom försörjningsstöd. Återkravshandläggare är även någonting som vissa kommuner har anställt – med framgång. I Skellefteå kommun har man två FUT anställda och har sedan 2021 återkrävt en miljon kronor per år, man bedömer att man enbart skrapat på ytan och att det finns en stor utvecklingspotential. Under dessa två år har man bland annat gjort 70 polisanmälningar om bidragsbrott. Då Skellefteå kommun har två FUT-utredare, bör Umeå kommun med vår storlek kunna motivera fler i denna funktion. Mer lärdomar av införandet från FUT-funktionen i Skellefteå finns att få.

-Få in välfärdsbrott och organiserad brottslighet ordinarie styrning på området. Mätbarhet av antal polisanmälningar, underrättelser om felaktiga folkbokföringar, besparingsbelopp till följd av bidragsbrott/bedrägerier bör införas i ordinarie internkontroll. Mätbarhet viktig för att följa utvecklingen framåt, välfärdsbrott är upptäcksbrott. Mörkertalet är i nuläget stort och samlad bild saknas. Det finns metoder man kan använda sig för att minimera risker och förebygga välfärdsbrott, såsom crime proofing och SKR riskbedömningar/checklistor. Det finns även möjlighet att ta in externt konsultstöd och göra riskbedömning med enheterna i syfte att förebygga välfärdsbrott, något som Eskilstuna kommun bland annat har gjort.

- Juridisk styrning och utbildningsinsats beträffande juridiken som rör välfärdsbrott. Arbetet bör vara förankrat på behov som verksamheten själva lyfter.
Rutiner beträffande välfärdsbrott och sekretessbrytande bestämmelser, vad som gäller om man har skäl att dela information mellan enheterna, vilken lagstiftning som finns just nu, indikatorer på välfärdsbrott, svar om hur/om/när man kan kontakta säkerhetsenheten. Hur andra kommuner har gjort skrivningar kan även här vara värt att inventera.

-Generell översyn av rutiner för verifiering av kontrollåtgärder inom ramen för förvaltningens uppdrag. Allt ifrån kontroll identitetshandlingar, intyg, hembesök, risker kring enbart digital hantering av ärenden, beslut på muntliga uppgifter, medicinhantering, avvikelserapportering, kontroll av upphandlade företag inom kända områden såsom HVB-hem.

Verksamheter som Säkerhetsenheten bedömer har förhöjd risk för välfärdsbrott och därigenom ökad exponering för finansiering av organiserad brottslighet, otillåten- och otillbörlig påverkan och korruption bedöms vara följande:
-SoL under 65 (hemtjänst, boendestöd, anhörigvård, avlösarservice, ledsagning, kontaktperson)
-Försörjningsstöd (ekonomiskt bistånd)
-LSS Personlig assistens (sjuklöner, avlösarservice, ledsagarservice, kontaktperson, stödfamilj)
-Placeringsgruppen (HVB hem, familjehem konsultstödda)
-Vuxengruppen (HVB hem externa, stödboende externa)
-Familjerätten, faderskapsbedömningar.

Länkar från lokalmedier senaste åren med koppling mot välfärdsbrott, organiserad brottslighet, korruption/otillåten påverkan.

Familj lurade till sig 4,8 miljoner från Umeå kommun (vk.se)

Kvinna åtalas för att ha stulit från äldre på boende (vk.se)

Förskolans pengar har gått till okända personer (vk.se)

Åtalas för bidragsbrott med vab (vk.se)

Stor bluff bakom taxiföretag i Umeå – ägaren hade sju olika identiteter (vk.se)

Kommunanställd fick dödshot (vk.se)

Bedragarduo döms till fängelse (vk.se)

Domstol avgör färdtjänstupphandlingen (vk.se)

Var nära al-Qaida – drev hemtjänst i Umeå (vk.se)

Döms till fängelse efter att ha sålt narkotika vid skola (vk.se)

Fem döms – skådespelet lurade kommunen på miljonbelopp (vk.se)

Bostadsbedragare häktad i Umeå (vk.se)

Kvinna åtalas för förfalskning av läkarintyg – ville ha sitt barn på förskola heltid (vk.se)

Duo fick miljoner i assistanshärva – åtalas (vk.se)

Miljonfuskare i Umeå avslöjade efter spaningsinsats – man och kvinna häktade (vk.se)

Fler barn och unga blir kriminella (vk.se)

Företagare anställde folk utan arbetstillstånd (vk.se)

Umeå kommun placerade två barn i familjehem hos man med grovt kriminell bakgrund (vk.se)

Sjuksköterska stal narkotikaklassade läkemedel (vk.se)

Umeå kommun stäms – bröt mot utlänningslagen (vk.se)

Man misstänks ha lurat till sig fem miljoner av Umeå – bodde inte i kommunen (folkbladet.nu)

Umeå-imamen åtalas för grovt bokföringsbrott – ytterligare misstänkt har lämnat landet (folkbladet.nu)

Blåste Umeå på 200 000 kronor – nu överklagar omskrivna 56-åringen domen (folkbladet.nu)

Hundratusentals kronor på mannens konto – insättningarna granskades aldrig (folkbladet.nu)

Bidragshärva: Assistenter var bygghjälp – när brukaren var i Spanien (folkbladet.nu)

Sveriges Kommuner och Regioner

Förebygga och motverka välfärdsbrottslighet

En checklista för kommuner och regioner – SKR i samarbete med PWC

Inledning

Välfärdsbrottsligheten påverkar vårt demokratiska system på flera sätt, till exempel genom att offentliga resurser försvinner till personer eller verksamheter som de inte var menade för. Välfärdsbrottsligheten påverkar också medborgarnas förtroende för kommuner och regioner vilket ytterst är ett hot mot rättssäkerheten och demokratin. Vi ser att välfärdsbrottsligheten idag är strukturerad, organiserad och sker i nära koppling till den kriminella ekonomi.

SKR:s bedömning är att det finns välfärdsbrottslighet i princip alla verksamheter där det är möjligt att göra en vinst, för en individ eller ett företag. Det gäller i alla kommuner och regioner och i flertalet verksamheter.

Brotten orsakar ekonomisk skada för offentlig sektor, visar sig innebära brister i kvalitet på utförd verksamhet och drabbar systematiskt de mest värnlösa och utsatta grupperna i samhället. Det är därför av stor vikt att det arbete som pågår med att motverka välfärdsbrottslighet fortgår strukturerat och uthålligt samt att arbetet sprids och effektiviseras över landet.

PWC har på uppdrag av SKR, utarbetat en checklista som syftar till att vara ett stöd för kommuner och regioner i att påbörja eller utveckla arbetet med att upptäcka, förebygga och motverka välfärdsbrott. Checklistan kan vara ett verktyg för att höja medvetenheten om riskerna och ge stöd och vägledning i det praktiska arbetet.

Innehållet i stödmaterialet bygger på den erfarenhet PWC byggt upp genom att bistå kommuner och regioner i arbetet med att förebygga, upptäcka och motverka välfärdsbrott.

Det är SKR:s förhoppning att stödmaterialet ska ge er inspiration i ert fortsatta arbete med att motverka välfärdsbrottslighet.

Lena Langlet
Sektionschef

Syfte

Denna checklista syftar till att vara ett stöd för kommuner och regioner i att påbörja eller utveckla arbetet med att upptäcka, förebygga och motverka välfärdsbrott. Checklistan ska vara ett verktyg för att höja medvetenheten om riskerna och vara utgångspunkt för utbildning och åtgärder.

Målgrupp

Checklistan är avsedd för Sveriges kommuner och regioner, särskilt för de som ser behov av att skyndsamt stärka arbetet. Det övergripande ansvaret för att leda och samordna förvaltningen av kommunens eller regionens angelägenheter och för att ha uppsikt över verksamheten åligger respektive styrelse. Varje nämnd ansvarar inom sitt område för att se till att verksamheten bedrivs i enlighet med beslutade mål och riktlinjer samt med tillräcklig intern kontroll.

Välfärdsbrottsligheten berör och påverkar hela kommun- eller regionkoncernen såväl som samtliga medarbetare. Tanken är att checklistan ska kunna användas på flera olika nivåer, av såväl förtroendevalda som tjänstepersoner. Fokus i rapporten är på *vad* som kan göras medan *hur* detta genomförs överlämnar vi till respektive organisation att säkerställa.

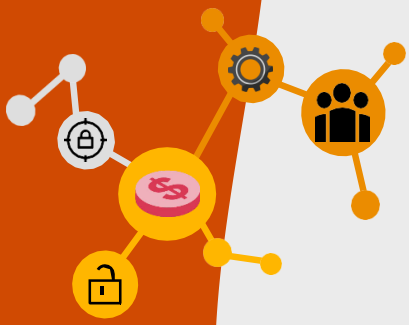

PwC

Våra huvudbudskap

- **Medvetandegör - där det finns pengar, finns det brott**
- **Förstå välfärdsbrott ur en större kontext**
- **Arbeta i befintliga strukturer**
- **Identifiera riskindikatorer i respektive verksamhet och utbetalningssystem**
- **Stärk närvaron av kontroll**
- **Vänta inte med att starta arbetet**

Det finns risk för välfärdsbrott i många områden

Utgångspunkten är att där det finns pengar och utbetalningar, där finns det välfärdsbrott.
Glöm inte heller bort att olika former av intyg kan möjliggöra andra välfärdsbrott!

Glöm inte bort att kontrollera intyg. Olika former av intyg öppnar välfärdens dörrar. Läkare kan till exempel utfärda sjukintyg till Försäkringskassan, försörjningsstöd från kommunen eller utlåtande om behov av personlig assistans. Det kan också handla om intyg vid narkotikakontroller eller intyg för att skjuta upp förhör eller process i domstol. Intyg kan också vara förfalskade. *Hur kontrollerar du att ett läkarintyg inte är förfalskat?*

Tips: Ring upp läkare via regionens växel för att bekräfta, även om du känner igen läkarens namn sedan tidigare.

Hur har ni som region kontroll över att läkaren inte är möjliggörare till välfärdsbrottslighet?

Välfärdsbrottens komplexitet

Välfärdsbrott kan ske på många olika sätt och har en direkt koppling till den kriminella ekonomin, skjutvapenvåld och sprängningar. Det är komplext och det finns flera olika beroenden som behöver beaktas. Välfärdsbrott kan till exempel ta sig följande uttryck:

- Genom möjliggörare och infiltratörer
- Falska intyg
- Oriktiga uppgifter och överdrivna hjälpbehov
- Folkbokföringsbrott
- Otillåten påverkan
- Miljöbrott, sanktionsbrott eller arbetsmiljöbrott
- Insatser/ tjänster som aldrig utförs
- Kvalitetsbrister

Skolinspektionen IVO m.fl.

Tillsyn

Polis och rättsväsende

Polisanmäla välfärdsbrott samt vittna vid rättegångar

Kommuner och regioner (välfärdssystem)

Risk för möjliggörare och infiltratörer på insidan (anställda eller förtroendevalda)

Läkarintyg och andra intyg

Folkbokföring

Påverkar biståndsbedömda insatser och stöd

Inköp och upphandling från leverantörer samt köp av huvudverksamhet

Leverantörer och externa utförare

Välfärdstjänster Stöd och bidrag

Tillstånd och tillsyn

Stöd och bidrag Samverkan

Medborgare

Lokalt näringsliv

Civilsamhället

Välfärdsbrotten är idag den största inkomstkällan för den grovt organiserade brottsligheten !

PwC

En checklista

Checklistan ska ses som en arbetsprocess för kommuners och regioners arbete med att upptäcka, förebygga och motverka välfärdsbrottslighet. Vår förhoppning är att checklistan kan bidra i arbetet med att skapa en förmåga och strategi mot välfärdsbrott som omfattar de tre huvudområdena:

1. **Förebygga välfärdsbrott**
2. **Analysera och upptäcka välfärdsbrott**
3. **Utreda välfärdsbrott**

Checklistan ska dock inte ses som en fullständig guide för att upptäcka och förebygga välfärdsbrott, utan ska ses som en utgångspunkt från vilken kommuners och regioners arbete när det gäller det förebyggande arbetet mot välfärdsbrott kan påbörjas, vidareutvecklas och stärkas.

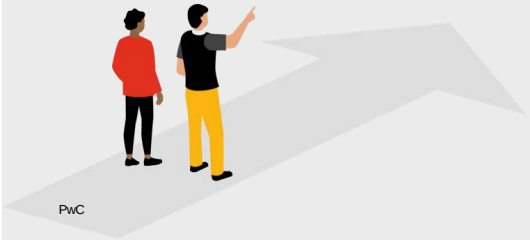

PwC

- 1. Medvetandegör
- 2. Identifiera och analysera risker
- 3. Stärk närvaron av kontroll
- 4. Uppmärksamma och analysera avvikelser
- 5. Skapa organisatoriska förutsättningar
- 6. Samverka internt och externt
- 7. Agera vid välfärdsbrott och lär av situationen
- 8. Omvärldsbevaka och lär av omgivningen

Områden för att stärka arbetet mot välfärdsbrottsligheten

1. Medvetandegör
2. Identifiera och analysera risker
3. Stärk närvaron av kontroll
4. Uppmärksamma och analysera avvikelser
5. Skapa organisatoriska förutsättningar
6. Samverka internt och externt
7. Agera vid välfärdsbrott och lär av situationen
8. Omvärldsbevaka och lär av omgivningen

Låg utvecklingsnivå

Hög utvecklingsnivå

6

Hur långt har din organisation kommit?

Till vänster har vi illustrerat en skala som beskriver utvecklingsnivån i organisationen baserat på hur långt man har kommit i arbetet med att upptäcka, förebygga och motverka välfärdsbrottslighet. Att utveckla arbetet i denna ordning är utifrån våra erfarenheter en framgångsfaktor.

Ju fler områden ni kan checka av i checklistan, ju högre förväntas utvecklingsnivån i organisationen vara när det kommer till att motverka välfärds-brottslighet.

Använd gärna checklistan för att utvärdera och bedöma ert arbete kopplat till er förmåga att upptäcka, förebygga och motverka välfärdsbrottslighet.

1. Medvetandegör

För att bekämpa välfärdsbrottslighet är det nödvändigt att kommuner och regioner stärker sin säkerhetskultur och ökar medvetenheten om problemet. Det förebyggande arbetet börjar genom insatser som syftar till att höja medvetenheten inom hela organisationen, även inom koncernen. Det handlar om att informera medarbetare och förtroendevalda om välfärdsbrottslighet och dess olika uttrycksformer.

- Ledarna i organisationen visar vägen.
- Medvetandegörandet främjas genom en kultur som tillåter kontinuerligt lärande och utveckling. En stärkt säkerhetskultur är avgörande för att kunna upptäcka och förebygga brott.
- Medvetandegörande insatser behöver genomföras på ett koncernövergripande plan, både för förtroendevalda, chefer och medarbetare.
- Arbetet med att medvetandegöra behöver genomsyra övergripande styrande riktlinjer samtidigt som löpande insatser sker.

Gör så här:

- Säkerställ att välfärdsbrottsperspektivet beaktas i styrande dokument och den interna kontrollen. Genomför kunskapshöjande insatser i syfte att skapa förståelse för de styrande dokumenten och de upprättade kontrollerna. Svara på frågorna: Vad ska göras, hur ska det göras och varför ska det göras.
- Genomför kontinuerliga medvetandehöjande insatser genom exempelvis regelbundna utbildningar, case- och scenarioövningar, att frågan behandlas som en stående punkt på APT-möten samt genom att lyfta frågan i medarbetarsamtal. Case- och scenarioövningar är ett kraftfullt verktyg för att stärka medvetenheten utifrån den egna verksamhetens förutsättningar för att förstå hur välfärdsbrottsligheten kan ta sig uttryck.
- Omvärldsspana och rikta blicken bortom den egna organisationen för att uppmärksamma exempel på tillvägagångssätt och på vilka sätt som välfärdsbrott kan ta sig uttryck. Lär av andras erfarenheter. Lyft dessa exempel i de medvetandehöjande insatserna.

2. Identifiera och analysera risker

Riskanalyser handlar om att identifiera och analysera riskområden för att därigenom få kunskap om var en stärkt närvaro av kontroll behövs. Genom en dokumenterad kartläggning och analys formas ett kunskapsbaserat underlag som skapar förutsättningar för att implementera effektiva kontrollåtgärder. Använd omvärldsspaning i riskanalysen!

- Riskanalyser bör ske på olika nivåer inom organisationen. Genom att identifiera och analysera risker skapas förståelse för var en stärkt närvaro av kontroll behövs.
- Utgå från att det finns risk för välfärdsbrottslighet i alla delar där det finns pengaflöden och utbetalningar, men även där det finns olika former av myndighetsutövning i form av tillstånd, tillsyn eller intyg som kan öppna dörrar för annan brottslighet.
- Analysera alltid välfärdsbrottsrisken när valfrihetssystem diskuteras.
- Var uppmärksam på att genomförda riskanalyser kan innehålla känslig information om brister och risker i system och kontroller. Tänk därför på att hantera dessa varsamt.

Gör så här:

- Skapa strukturer och stöd för nämnder, styrelser, verksamheter och eventuella bolag i koncernen i att upprätta riskanalyser med fokus på att identifiera och analysera risker kopplat till välfärdsbrottslighet. Till exempel kan mallar och stödmaterial för hur man genomför denna typ av riskanalyser upprättas.
- Arbeta aktivt med omvärldsbevakning i syfte att identifiera exempel från andra kommuner och regioner där välfärdsbrott förekommer. Erbjud föreläsningar, utbildningar eller nyhetsbrev/ uppdateringar med omvärldsspaning i syfte att hålla sig ajour med området.
- Arbeta löpande med riskanalysen. Kriminella aktörer är snabbfotade och gör inte årliga verksamhetsplaner som ligger fast ett år i taget.
- Analysera identifierade risker, dess källor och vilka som påverkas. Värdera respektive risk och upprätta sedan en plan för hur riskerna minimeras eller elimineras. Det kan handla om att se över och ändra arbetssätt eller rutiner, men också om att stärka närvaron av kontroll genom att införa effektiva kontrollåtgärder.
- Följ upp och återrapportera vidtagna åtgärder och dess effekt. Beakta volym- och kostnadsutveckling i uppföljningen - finns det indikationer på att åtgärderna haft effekt?

3. Öka kontrollen

Ökad och förbättrad kontroll handlar om att arbeta med organisationens befintliga kontrollmekanismer för att skydda organisationen mot brott och i vidare bemärkelse välfärdens legitimitet, ekonomi och medarbetare. Kommuner och regioner behöver kombinera befintlig serviceroll med ökade inslag av uppföljning och kontroll.

- Ökad och förbättrad kontroll börjar med att se till att befintliga rutiner för intern styrning och kontroll omfattar riskområden för välfärdsbrott.
- Kommunernas och regionernas rådighet och ansvar för att förebygga välfärdsbrott genom förbättrad kontroll utgår från kommunens och regionens roll som arbetsgivare, beställare och bidragsgivare samt som fristående och oberoende granskare.

Gör så här:

- Kontrollera beställare och bidragsgivare genom exempelvis en noggrannare kontroll av motpart och bidragsmottagare. Följ upp avtal och bidrag genom att säkerställa åtaganden och granska ekonomisk redovisning. En god avtalsuppföljning är avgörande.
- Skydda organisationen från infiltration och möjliggörare på insidan. Det kan exempelvis göras genom att utveckla rutiner för bakgrundskontroller vid nyrekrytering, utifrån de risker som finns i den specifika verksamheten. Arbeta aktivt för en öppen och transparent kultur som minskar risken för en tystnadskultur.
- Skydda medarbetare från otillåten påverkan genom att diskutera ämnet och exempel vid APT-möten, vid morgonmöten eller vid medarbetarsamtal. Utveckla rutiner, arbetssätt och proaktiv kommunikation som minskar risken för försök till otillåten påverkan. Tänk på att även förtroendevalda kan utsättas för otillåten påverkan!
- Involvera revisionen för att lyfta upp välfärdsbrott på agendan, till exempel med kommun-/ regionstyrelse. Revisionen kan bidra med att identifiera sårbarheter och utvecklingsmöjligheter genom förstudier och fördjupade granskningar av hur arbetet med välfärdsbrottsligheten sker.

4. Uppmärksamma och analysera avvikelser

Att upptäcka välfärdsbrott handlar om att uppmärksamma avvikelser genom att etablera ett arbetssätt där avvikelser och onormala fluktuationer observeras och analyseras. Genom att uppmärksamma avvikelser kan kommuner och regioner agera innan oegentligheter utvecklas till allvarligare brott med ekonomisk skada och skadat förtroende som följd.

- Avvikelser uppmärksammas genom att undersöka indikatorer som innebär en förhöjd risk för brottslighet. Genom att utveckla modeller och verktyg för att identifiera riskindikatorer möjliggörs ett mer systematiskt och effektivt arbete.
- Att analysera data och arbeta med dataanalys är ett effektivt sätt att upptäcka onormala fluktuationer eller avvikande mönster, men även samband.
- Lägg ett pussel - ofta är det flera olika riskindikatorer som sammantaget gör att man kan upptäcka välfärdsbrott. Har andra kommuner/ regioner samma leverantör, utförare eller stödmottagare?
- Tänk på att även om till exempel kund- eller brukarundersökningar ser positiva ut kan det ändå finnas risk för välfärdsbrottslighet!

PwC

Gör så här:

- Undersök vilka riskindikatorer som är relevanta utifrån identifierade riskområden och den specifika verksamheten. Skapa modeller för riskindikatorer som stöd och verktyg i arbetet med att upptäcka avvikelser. Exempel på indikatorer kan vara tips och klagomål från anställda, anhöriga, intressenter eller andra som kommer i kontakt med organisationen. Det kan också vara höga vinstmarginaler i personalintensiva verksamheter i kombination med brister i tidredovisning eller registrerad tid.
- I flera fall kan vi också se att kommunen eller regionen får en indikation från en annan organisation om att det finns en oseriös aktör på marknaden. Det kan komma från tillsynsmyndigheter, från andra kommuner/ regioner eller från Polisen. Här kan Ekobrottsmyndighetens checklista för leverantörer **“Vem gör du affärer med?”** användas. Skapa rutiner för leverantörskontroll, bland annat med hjälp av denna checklista, och undersök till exempel verklig huvudman, styrelse$_{10}$ledamöter och gör sökningar på sociala medier. Det bästa sättet att förebygga välfärdsbrottslighet är att inte släppa in oseriösa aktörer i välfärdssystemen.
- Skapa rutiner och strukturer för att analysera data i syfte att uppmärksamma onormala fluktuationer, avvikande mönster eller samband. Detta görs med fördel utifrån identifierade riskindikatorer och genom att se till helheten. Använd också fakturagranskning som ett ingångsvärde i dataanalysen.
- Ta kontakt med andra kommuner/ regioner som har samma leverantör om du misstänker eller upptäcker onormala eller avvikande mönster eller samband. Skapa rutiner för detta.

5. Skapa organisatoriska förutsättningar

Organisatoriska förutsättningar handlar om att organisera resurser på ett sätt som möjliggör ett ändamålsenligt och effektivt förebyggande av välfärdsbrott. Arbetet med välfärdsbrott behöver vara koncernövergripande. Arbetet kräver emellertid en balans mellan det strategiskt samordnande och det operativa utförandet, vilket behöver reflekteras i en tydlig ansvarsfördelning i organisationen.

- Kommunens politiska organisation, förvaltningsorganisation samt antagna styrdokument utgör gemensamt kommunens verktyg för organisering, styrning och ledning.
- Dessa verktyg för organisering, styrning och ledning behöver ses som en kompletterande helhet där olika instanser och funktioner har ansvar och rådighet över olika verktyg.

Gör så här:

- För den politiska organisationen behöver ansvar för frågan tydliggöras i reglementen, styrdokument och ägardirektiv. Det samordnande och strategiska ansvaret bör ligga på kommunstyrelsen respektive regionstyrelsen.
- För förvaltningsorganisationen tillgodoses ett resurseffektivt arbete genom strategiska stödjande funktioner centralt som stödjer nyckelfunktioner (linjechefer och handläggare) lokalt. Exempelvis genom en samordningsfunktion och nätverk inom kommunen. Det behöver även säkerställas att det finns en organisatoriskt ansvarig funktion för uppföljning och utredning.
- Prioriteringen behöver också framgå av organisationens styrsignaler sett till styrande dokument och intern kontroll, revision och andra riskanalyser. Välfärdsbrott behöver också vara en del av lägesbilden och åtgärdsplanen i kommunernas lagstadgade ansvar för det brottsförebyggande arbetet.

6. Samverka internt och externt

Samverkan är avgörande för att förebygga, upptäcka och agera när det gäller välfärdsbrott. Genom samverkan kompletteras olika resurser, kompetenser och kunskaper för att tillsammans minska sannolikheten för brott och reducera skadeverkningar. Samverkan bör ske både inom kommunen och regionen, men även med andra aktörer.

- Samverkan behöver ske långsiktigt och systematiskt samt utvärderas och följas upp. Samverkan förutsätter styrning, struktur och samsyn för att få effekt.
- Samverkan behöver etableras både internt inom kommunen/regionen och externt med andra lokala aktörer eller statliga myndigheter.
- Informationsdelning och erfarenhetsutbyte är avgörande för att hålla sig ajour och kunna vidta effektiva åtgärder mot en snabbrörlig organiserad brottslighet.

Gör så här:

- Samverka internt genom central samordningsfunktion på strategisk nivå. Samverkansforum behöver inkludera såväl politiken som förvaltningen liksom kommunala/regionala bolag, såsom bostadsbolagen. Till exempel är folkbokföringen ofta en nyckel för åtkomst till många av välfärdssystemen på individnivå. Genom ett nära samarbete mellan bostadsbolagen och kommunen vad gäller exempelvis folkbokföringsbrott och svarta hyreskontrakt kan risken för välfärdsbrott, och även skuggsamhälle i stort, minska.
- Samverka lokalt genom samverkansöverenskommelse med polisen, räddningstjänsten och med andra kommuner och regioner samt med lokalt näringsliv. Genomför till exempel tillsyn tillsammans med flera aktörer - se det större perspektivet.
- Ta hjälp av statliga myndigheter i arbetet mot välfärdsbrott, som till exempel Skatteverket, Arbetsmiljöverket och Försäkringskassan. Etablera ingångar och kontaktvägar till relevanta aktörer i syfte att säkerställa en effektiv informationsdelning och erfarenhetsutbyte.

7. Agera vid välfärdsbrott och lär av situationen

Den organiserade brottsligheten är snabbrörlig. Hur starkt det förebyggande arbetet än är kan det finnas risk för att välfärdsbrott sker. I dessa fall är det viktigt att man agerar. Organisationen behöver också utveckla en kultur som tillåter att oegentligheter uppdagas och att lärande främjas, därigenom blir organisationen mer resilient inför framtiden.

- Medarbetare och förtroendevalda behöver känna sig trygga med att anmäla oegentligheter eller misstankar om välfärdsbrott. Här är den interna kulturen avgörande liksom signalerna från politiken såväl som chefer och ledare i organisationen.
- Vid misstankar behöver händelsen eller situationen utredas, både för att få underlag till en polisanmälan, men även för att organisationen ska lära inför framtiden. Lärande förutsätter god kommunikation och transparens.

Gör så här:

- Tillgodose att en tydlig policy och rutiner finns för hur organisationen ska agera i det fall en händelser behöver polisanmälas. Policyn behöver bland annat inkludera vem som ska stå på anmälan, vilket stöd berörda medarbetare ska få samt vilka som ska involveras i arbetet med polisanmälan och eventuell rättegång.
- Bygg upp och stärk förmågan i att utreda och analysera misstankar i den egna organisationen, alternativt ta stöd av extern part med Forensic-kompetens*. I de interna utredningarna är det viktigt med dokumentation och spårbarhet, vilket kommer vara en viktig faktor i en framgångsrik polisanmälan.
- Lär av situationen genom att öppet reflektera och diskutera kring den. Genomför en utvärdering som resulterar i en förståelse för varför situationen uppkom och utvärdera systemets och kontrollernas eventuella brister och luckor.
- Baserat på de lärdomar situationen för med sig kan organisationen dela med sig av sina erfarenheter för att hjälpa andra kommuner eller regioner. Var öppen, transparent och dela med er i nätverk och forum för att stärka hela sektorn i kampen mot välfärdsbrottslighet.

** Med Forensic-kompetens menas kunskap, förmåga och kompetens i att identifiera, samla in, analysera, utreda och tolka bevis och underlag i samband med brott eller rättsliga frågor. T.ex. inför en polisanmälan eller rättegång.*

8. Omvärldsbevaka och lär av omgivningen

Brottsförebyggande arbete innebär kontinuerligt lärande och utvärdering. Den organiserade brottsligheten är en kvalificerad motståndare vars uttryck ändras och anpassas vartefter skyddande strukturer byggs upp. Därför behöver organisationen hålla sig ajour inom området och tillvarata relevanta erfarenheter.

- Systematisera omvärldsbevakningen inom området. Tydliggör vem som ska ansvara för omvärldsspaningen och hur den ska delas med berörda.
- Genom omvärldsbevakningen skapas verktyg för att snabbare agera när avvikelser som kan vara en indikation på välfärdsbrott noteras.
- Det räcker inte med en nationell omvärldsbevakning utan trender och tendenser behöver brytas ned på lokal och regional nivå och kopplas till den egna verksamheten för att vara relevant i det förebyggande arbetet.

Gör så här:

- Bedriv en aktiv och systematisk omvärldsbevakning för att förstå och skapa medvetenhet kring hur välfärdsbrottsligheten kan ta sig uttryck. Omvärldsspaningen kan lämpligen ligga inom en central samordningsfunktions ansvar för att sedan kommuniceras ut i organisationen till berörda, till exempel genom nyhetsbrev/ “Alert”-meddelanden.
- Ta hjälp av olika aktörer som regelbundet ger ut information om hur välfärdsbrott kan förebyggas och förhindras, till exempel: myndighetsgemensam lägesbild för den organiserade brottsligheten, SKR, Brå, forskning från universitet och högskolor. Omvärldsbevaka genom föreläsningar, webbinarier, seminarier och rapporter. Gör det även genom nätverk och forum på lokal och regional nivå.
- Fundera och reflektera om händelser som inträffat i andra kommuner eller regioner kan inträffa i er organisation och hur ni i så fall skulle kunna förebygga det.

1. Medvetandegör

- ❑ Säkerställ att välfärdsbrottsperspektivet beaktas i styrande dokument och i den interna kontrollen. Genomför kunskapshöjande insatser i syfte att skapa förståelse för de styrande dokumenten och de upprättade kontrollerna. Svara på frågorna: Vad ska göras, hur ska det göras och varför ska det göras.
- ❑ Genomför kontinuerliga medvetandehöjande insatser genom exempelvis regelbundna utbildningar, case- och scenarioövningar, att frågan behandlas som en stående punkt på APT-möten samt genom att lyfta frågan i medarbetarsamtal. Case- och scenarioövningar är ett kraftfullt verktyg för att stärka medvetenheten utifrån den egna verksamhetens förutsättningar för att förstå hur välfärdsbrottsligheten kan ta sig uttryck.
- ❑ Omvärldsspana och rikta blicken bortom den egna organisationen för att uppmärksamma exempel på tillvägagångssätt och på vilka sätt som välfärdsbrott kan ta sig uttryck. Lär av andras erfarenheter. Lyft dessa exempel i de medvetandehöjande insatserna.

2. Identifiera och analysera risker

- ❑ Skapa strukturer och stöd för nämnder, styrelser, verksamheter och eventuella bolag i koncernen i att upprätta riskanalyser med fokus på att identifiera och analyser risker kopplat till välfärdsbrottslighet. Till exempel kan mallar och stödmaterial för hur man genomför denna typ av riskanalyser upprättas.
- ❑ Arbeta aktivt med omvärldsbevakning i syfte att identifiera exempel från andra kommuner och regioner där välfärdsbrott förekommer. Erbjud föreläsningar, utbildningar eller nyhetsbrev/ uppdateringar med omvärldsspaning i syfte att hålla sig ajour med området.
- ❑ Arbeta löpande med riskanalysen. Kriminella aktörer är snabbfotade och gör inte årliga verksamhetsplaner som ligger fast ett år i taget.
- ❑ Analysera identifierade risker, dess källor och vilka som påverkas. Värdera respektive risk och upprätta sedan en plan för hur riskerna minimeras eller elimineras. Det kan handla om att se över och ändra arbetssätt eller rutiner, men också om att stärka närvaron av kontroll genom att införa effektiva kontrollåtgärder.
- ❑ Följ upp och återrapportera vidtagna åtgärder och dess effekt. Beakta volym- och kostnadsutveckling i uppföljningen - finns det indikationer på att åtgärderna har haft effekt?

3. Öka kontrollen

- ❑ Kontrollera beställare och bidragsgivare genom exempelvis en noggrannare kontroll av motpart och bidragsmottagare. Följ upp avtal och bidrag genom att säkerställa åtaganden och granska ekonomisk redovisning. En god avtalsuppföljning är avgörande.
- ❑ Skydda organisationen från infiltration och möjliggörare på insidan. Det kan exempelvis göras genom att utveckla rutiner för bakgrundskontroller vid nyrekrytering, utifrån de risker som finns i den specifika verksamheten. Arbeta aktivt för en öppen och transparent kultur som minskar risken för en tystnadskultur.
- ❑ Skydda medarbetare från otillåten påverkan genom att diskutera ämnet och exempel vid APT-möten, vid morgonmöten eller vid medarbetarsamtal. Utveckla rutiner, arbetssätt och proaktiv kommunikation som minskar risken för försök till otillåten påverkan. Tänk på att även förtroendevalda kan utsättas för otillåten påverkan!
- ❑ Involvera revisionen för att lyfta upp välfärdsbrott på agendan, till exempel med kommun-/ regionstyrelse. Revisionen kan bidra med att identifiera sårbarheter och utvecklingsmöjligheter genom förstudier och fördjupade granskningar av hur arbetet med välfärdsbrottsligheten sker.

4. Uppmärksamma och analysera avvikelser

- ❑ Undersök vilka riskindikatorer som är relevanta utifrån identifierade riskområden och den specifika verksamheten. Skapa modeller för riskindikatorer som stöd och verktyg i arbetet med att upptäcka avvikelser. Exempel på indikatorer kan vara tips och klagomål från anställda, anhöriga, intressenter eller andra som kommer i kontakt med organisationen. Det kan också vara höga vinstmarginaler i personalintensiva verksamheter i kombination med brister i tidredovisning eller registrerad tid.
- ❑ I flera fall kan vi också se att kommunen eller regionen får en indikation från en annan organisation om att det finns en oseriös aktör på marknaden. Det kan komma från tillsyns-myndigheter, från andra kommuner/ regioner eller från Polisen. Här kan Ekobrottsmyndig-hetens checklista för leverantörer **“Vem gör du affärer med?**” användas. Skapa rutiner för leverantörskontroll, till exempel med hjälp av denna checklista, och undersök till exempel verklig huvudman, styrelseledamöter och gör sökningar på sociala medier. Det bästa sättet att förebygga välfärdsbrottslighet är att inte släppa in oseriösa aktörer i välfärdssystemen.
- ❑ Skapa rutiner och strukturer för att analysera data i syfte att uppmärksamma onormala fluktuationer, avvikande mönster eller samband. Detta görs med fördel utifrån identifierade riskindikatorer och genom att se till helheten. Använd också fakturagranskning som ett ingångsvärde i dataanalysen.
- ❑ Ta kontakt med andra kommuner/ regioner som har samma leverantör om du misstänker eller upptäcker onormala eller avvikande mönster eller samband. Skapa rutiner för detta.

5. Skapa organisatoriska förutsättningar

- ❑ För den politiska organisationen behöver ansvar för frågan tydliggöras i reglementen, styrdokument och ägardirektiv. Det samordnande och strategiska ansvaret bör ligga på kommunstyrelsen respektive regionstyrelsen.
- ❑ För förvaltningsorganisationen tillgodoses ett resurseffektivt arbete genom strategiska stödjande funktioner centralt som stödjer nyckelfunktioner (linjechefer och handläggare) lokalt. Exempelvis genom en samordningsfunktion och nätverk inom kommunen. Det behöver även säkerställas att det finns en organisatoriskt ansvarig funktion för uppföljning och utredning.
- ❑ Prioriteringen behöver också framgå av organisationens styrsignaler sett till styrande dokument och intern kontroll, revision och andra riskanalyser. Välfärdsbrott behöver också vara en del av lägesbilden och åtgärdsplanen i kommunernas lagstadgade ansvar för det brottsförebyggande arbetet.

6. Samverka internt och externt

- ❑ Samverka internt genom central samordningsfunktion på strategisk nivå. Samverkansforum behöver inkludera såväl politiken som förvaltningen liksom kommunala/regionala bolag, såsom bostadsbolagen. Till exempel är folkbokföringen ofta en nyckel för åtkomst till många av välfärdssystemen på individnivå. Genom ett nära samarbete mellan bostadsbolagen och kommunen vad gäller exempelvis folkbokföringsbrott och svarta hyreskontrakt kan risken för välfärdsbrott, och även skuggsamhälle i stort, minska.
- ❑ Samverka lokalt genom samverkansöverenskommelse med polisen, räddningstjänsten och med andra kommuner och regioner samt med lokalt näringsliv. Genomför till exempel tillsyn tillsammans med flera aktörer - se det större perspektivet.
- ❑ Ta hjälp av statliga myndigheter i arbetet mot välfärdsbrott, som till exempel Skatteverket, Arbetsmiljöverket och Försäkringskassan. Etablera ingångar och kontaktvägar till relevanta aktörer i syfte att säkerställa en effektiv informationsdelning och erfarenhetsutbyte.

7. Agera vid välfärdsbrott och lär av situationen

- ❑ Tillgodose att en tydlig policy och rutiner finns för hur organisationen ska agera i det fall en händelse behöver polisanmälas. Policyn behöver bland annat inkludera vem som ska stå på anmälan, vilket stöd berörda medarbetare ska få samt vilka som ska involveras i arbetet med polisanmälan och eventuell rättegång.
- ❑ Bygg upp och stärk förmågan i att utreda och analysera misstankar i den egna organisationen, alternativt ta stöd av extern part med Forensic-kompetens. I de interna utredningarna är det viktigt med dokumentation och spårbarhet, vilket kommer vara en viktig faktor i en framgångsrik polisanmälan.
- ❑ Lär av situationen genom att öppet reflektera och diskutera kring den. Genomför en utvärdering som resulterar i en förståelse för varför situationen uppkom och utvärdera systemets och kontrollernas eventuella brister och luckor.
- ❑ Baserat på de lärdomar situationen för med sig kan organisationen dela med sig av sina erfarenheter för att hjälpa andra kommuner eller regioner. Var öppen, transparent och dela med er i nätverk och forum för att stärka hela sektorn i kampen mot välfärdsbrottslighet.

8. Omvärldsbevaka och lär av omgivningen

- ❑ Bedriv en aktiv och systematisk omvärldsbevakning för att förstå och skapa medvetenhet kring hur välfärdsbrottsligheten kan ta sig uttryck. Omvärldsspaningen kan lämpligen ligga inom en central samordningsfunktions ansvar för att sedan kommuniceras ut i organisationen till berörda, till exempel genom nyhetsbrev/ “Alert”-meddelanden.
- ❑ Ta hjälp av olika aktörer som regelbundet ger ut information om hur välfärdsbrott kan förebyggas och förhindras, till exempel: myndighetsgemensam lägesbild för den organiserade brottsligheten, SKR, Brå, forskning från universitet och högskolor. Omvärldsbevaka genom föreläsningar, webbinarier, seminarier och rapporter. Gör det även genom nätverk och forum på lokal och regional nivå.
- ❑ Fundera och reflektera om händelser som inträffat i andra kommuner eller regioner kan inträffa i er organisation och hur ni i så fall skulle kunna förebygga det.

Umeå kommun
Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Protokollsutdrag
2024-12-04

§ 122
Diarienr: IFN-2024/00213

Tilläggsuppdrag - Genomlysning av nämndens verksamheter för att säkra den mot välfärdskriminalitet

Beslut
Arbetsutskottet beslutar att låta ärendet gå utan eget yttrande till individ- och familjenämnden.

Ärendebeskrivning
Rapporten utgår från Individ- och familjenämndens tilläggsuppdrag 2023:1 om att genomlysa nämndens verksamheter för att säkra dessa mot välfärdsbrott, bedrägerier och påverkan. Den beskriver samhällsutveckling på området, hur nämndens verksamheter arbetar idag samt ger förslag på åtgärder utifrån den riskanalys som är gjord.

Arbetsutskottets beslutsordning
Yrkande
Andreas Lundgren (S) yrkar att ärendet går utan eget yttrande till individ- och familjenämnden.

Arbetsutskottets beslutsgång
Ordförande frågar om yrkandena är rätt uppfattade och finner så.

Ordförande frågar om utskottet kan besluta enligt eget yrkande och finner så.

Beslutsunderlag
Rapport Genomlysning av nämndens verksamheter för att säkra dessa mot välfärdsbrott, bedrägerier och påverkan.
Bilaga 1. Sårbarheter inom Stöd- och omsorgsförvaltningen
Bilaga 2. En checklista för kommuner och regioner –SKR i samarbete med PWC

Beredningsansvariga

Umeå kommun **Protokollsutdrag**

Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-12-04

Koordinator Anna-Karin Sjögren Nääs
Socialt ansvarig samordnare Christina Halleröd
HR-strateg Jennie Wiklund
Ekonomichef Simon Blomberg

Beslutet ska skickas till
Kvalitetschef Ulrika Gustafsson

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-11-18

Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Diarienr: IFN-2024/00177

Samverkan mellan individ- och familjenämnden och ideella föreningar om skyddat boende och stödet till våldsutsatta.

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden godkänner informationen i ärende Samverkan mellan individ- och familjenämnden och ideella föreningar om skyddat boende och stödet till våldsutsatta.

Ärendebeskrivning
Individ- och familjenämnden har sedan ett antal år tillbaka en fördjupad samverkan med Umeå Stadsmission och Kvinno- och tjejjouren kring personer i utsatthet och våldsutsatthet. För närvarande finns Idéburna offentliga partnerskap mellan nämnden och dessa föreningar som befäster gemensamma mål och samhällsutmaningar kopplat till målgrupperna.

Den reglering för skyddat boende som trädde i kraft 1 april 2024 ställer nya krav på insatsen skyddat boende och har inneburit att ett omtag behövt ske kring ovan nämnda avtal med våra föreningar, då den nya placeringsformen omfattas av tillståndsplikt och vissa kvalitetskrav. Andra skäl till att IOP-avtalen behöver ses över och nya beslut fattas är att avtalet med Kvinno- och tjejjouren löper ut till årsskiftet 2024/2025 samt att Umeå Stadsmission begärt omförhandling av innevarande avtal som sträcker sig till sista december 2025, vilken den senare är ett arbete som fortfarande pågår.

För att säkerställa att den goda samverkan som över tid byggts upp mellan nämnden och våra sociala föreningar säkras för framtiden, fick förvaltningen under 2024 i uppdrag att ta fram ett förslag på en ny framkomlig väg, där hänsyn tas till ny lagstiftning som den nya regleringen innebär. Där ingick även för förvaltningen att redogöra för vilket förhållningssätt som skulle vara det mest lämpliga ur ett rättsligt perspektiv. I samband med detta skulle även underlag till förslag på nya samverkansavtal mellan parterna presenteras.

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00177

Förvaltningen har utifrån dialog med Kvinno- och tjejjouren i Umeå tagit fram förslag på nytt avtal som gäller för alla verksamheter i Kvinnohuset. Det nya avtalsförslaget är precis som föregående avtal ett paraplyavtal där föreningen själv får fördela medlen utifrån behoven. Förslaget är att nuvarande verksamhetsstöd till bemanning och drift bibehålls och följer tidigare princip med 2 % uppräkning årligen. Detta innebär att föreningen erhåller 3 151 788 kr för 2025.

Beslutsunderlag

Samverkan mellan individ- och familjenämnden och ideella föreningar om skyddat boende och stödet till våldsutsatta.

Beredningsansvariga

Verksamhetschef Annette Forsberg
Utredare Lena Bolin

Beslutet ska skickas till

Verksamhetschef Annette Forsberg
Kvalitetschef Ulrika Gustafsson

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Lena Bolin
Utredare

UMEÅ KOMMUN

2024-11-18

Samverkan mellan individ- och familjenämnden och ideella föreningar om skyddat boende och stödet till våldsutsatta

Bakgrund

Individ- och familjenämnden har sedan ett antal år tillbaka en fördjupad samverkan med Umeå Stadsmission och Kvinno- och tjejjouren kring personer i utsatthet och våldsutsatthet. För närvarande finns Idéburna offentliga partnerskap (IOP) mellan nämnden och dessa föreningar som befäster gemensamma mål och samhällsutmaningar kopplat till målgrupperna.

Den 1 april 2024 trädde nya bestämmelser i kraft i bland annat socialtjänstlagen (2001:453), SoL, socialtjänstförordningen (2001:937), SoF, och lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende. De nya bestämmelserna har som syfte att förbättra skyddet för samt stödet till personer som behöver skyddat boende till skydd och stöd mot hot, våld eller andra övergrepp. Ett annat syfte med regleringen är att stärka barnrättsperspektivet för barn som följer med en vårdnadshavare till ett skyddat boende.[1]

Regleringen som ställer nya krav på insatsen skyddat boende, innebär att ett omtag behöver ske kring ovan nämnda avtal med våra föreningar, då den nya placeringsformen omfattas av tillståndsplikt och vissa kvalitetskrav. Andra skäl till att IOP-avtalen behöver ses över och nya beslut fattas är att avtalet med Kvinno- och tjejjouren löper ut till årsskiftet 2024/2025 samt att Umeå Stadsmission begärt omförhandling av det innevarande avtal som sträcker sig till sista december 2025.

1 https://skr.se/skr/integrationsocialomsorg/socialomsorg/valdinararelationhedersvald/skyddatboende.58232.html. Hämtat 2024-11-04.

Umeå Kommun

Postadress 901 84 Umeå
Besöksadress Skolgatan 31A
Tel växel 090-16 10 00 (växel)

Ledning och stab IFN

Annette Forsberg

annette.forsberg@umea.se

Uppdrag

För att säkerställa att den goda samverkan som över tid byggts upp mellan nämnden och våra sociala föreningar säkras för framtiden, fick förvaltningen under 2024 i uppdrag att ta fram ett förslag på en ny framkomlig väg, där hänsyn tas till ny lagstiftning som den nya regleringen innebär. Där ingick även för förvaltningen att redogöra för vilket förhållningssätt som skulle vara det mest lämpliga ur ett rättsligt perspektiv. I samband med detta skulle även underlag till förslag på nya samverkansavtal mellan parterna presenteras. Uppdraget har även handlat om att samråda med kommunjurister, upphandlingschef och lokalstrateg för att hitta rätt förutsättningar för fortsatt samverkan.

Umeå Stadsmission

Mellan individ- och familjenämnden och Umeå stadsmission finns idag IOP-avtal rörande all basverksamhet på Stadsmissionen, vilket inkluderar Mötesplatsen, akutboendet/härbärge, uppsökande verksamhet gällande medborgare i socioekonomisk utsatthet och beroendeproblematik samt två platser på det skyddade boendet. Umeå Stadsmission driver idag verksamhet i nyrenoverade, mer ändamålsenliga lokaler och avser framöver kunna ta emot fler personer i våldsutsatthet samt att kunna erbjuda möjligheten att ta emot medföljande barn. När det gäller skyddat boende riktar sig Stadsmissionen idag till våldsutsatta kvinnor i aktivt missbruk, våldsutsatta kvinnor med psykisk ohälsa, hedersrelaterat våld, de som hamnat i prostitution och människohandel samt kvinnor med olika funktionsvariationer. Verksamheten har sökt tillstånd från IVO på alla delar av sitt skyddade boende. Detta innebär att Umeå kommun utifrån IVO:s regelverk har möjlighet att placera våldsutsatta där under hela ansökningstiden fram till dess att beslut om tillstånd fattats.

Umeå Stadsmission har i tidigare skrivelse i september samt i möte med förvaltningen signalerat att nuvarande IOP behöver förhandlas om och inkommit med ytterligare en handling med förslag som ska fungera som en del i den fortsatta diskussionen. Under tiden för denna utredning pågår därför parallellt ett arbete med att ta fram ett underlag och förslag på nytt avtal mellan föreningen och individ- och familjenämnden som kommer att presenteras efter årsskiftet.

Kvinno- och tjejjouren

Sedan 2021 finns ett idéburet offentligt partnerskap mellan nämnden och Kvinno- och tjejjouren i syfte att erbjuda ett tryggt och bra stöd till våldsutsatta kvinnor, ta vara på barns rättigheter och att sprida information om mäns våld mot kvinnor. Kvinno- och tjejjouren arbetar även för ett jämställt samhälle fritt från våld. Avtalet med föreningen går ut vid årsskiftet och det har från parternas sida funnits en osäkerhet kring vilka delar av verksamheten det går att skriva en IOP på utifrån den nya regleringen kring skyddat boende. Flera dialogmöten har av den anledningen ägt rum sedan hösten 2023 mellan kvinno- och tjejjouren och förvaltningen för att hitta en väg för fortsatt samverkan i överensstämmelse med ny lagstiftning.

I nuvarande avtal står det bland annat skrivet att kvinno- och tjejjouren ska tillhandahålla skyddat boende till kvinnor i våldsutsatthet och där kommunen har möjlighet att placera. Utifrån IVO:s kriterier som innebär stärkta krav på lokaler och bemanning ser kvinno- och tjejjouren det som svårt att få tillstånd då risken finns att nuvarande lokaler i vissa hänseenden inte kan tillmötesgå IVO:s krav. De ser även svårigheter att få ekonomin att gå ihop då den nya lagstiftningen kräver en högre bemanningsgrad bland annat nattetid. En annan farhåga är att de nya reglerna medför att deras verksamhet mer blir föremål för rådande upphandlings- och konkurrenslagstiftning, då kommunen står för boendets lokaler. Detta har sammantaget medfört att kvinno- och tjejjouren valt att inte söka tillstånd från IVO på hela boendet, utan bara på det externa boendet, som är mer nytt och handikappanpassat och kan ha större möjlighet att hålla för de nya kraven.

Utöver detta har föreningen i dagsläget inte uttalat att de önskar ingå ett IOP-avtal med Umeå kommun kring den del av det skyddade boendet som de sökt tillstånd på, då de vill ha fortsatt frihet att även placera kvinnor från andra kommuner som befinner sig i våldsutsatthet. När det gäller IOP är det viktigt att hörsamma regeln att det inte är kommunen, utan föreningen som tar initiativ till IOP och den verksamhet de vill ska ingå, önskemål som kommunen sedan i sin tur får ta ställning till. I och med den nya regleringen avser kvinno- och tjejjouren fortsätta bedriva ett jourboende för kvinnor i utsatthet som kvinnor kan söka sig till och vistas, utan att ett placeringsbeslut har fattats av socialtjänsten. Utöver detta planerar

föreningen fortsätta att bedriva stödverksamhet inom både kvinnojourens- och tjejjourens verksamhet i samma omfattning som tidigare.

När ett IOP är möjligt

Ett idéburet offentligt partnerskap är ett samarbete mellan offentlig och idéburen aktör, med syftet att uppnå ett visst allmännyttigt mål genom att ta sig an en gemensam samhällsutmaning. Dessa överenskommelser måste följa upphandlings- och statsstödsreglerna för att undvika otillåten direktupphandling eller otillåtet statsstöd. IOP har idag ingen rättslig definition utan blir aktuell när upphandlingsreglerna inte går att tillämpa. Då idéburna organisationer ofta äger en särskild kunskap för att kunna möta förändringar och problem i samhället är det därför värdefullt att offentlig verksamhet samverkar med idéburna aktörer för att få ta del av den kunskapen. Samverkan i form av ett IOP innebär att både den idéburna och offentliga verksamheten tillsammans bidrar med erfarenhet och kunskap för att lösa ett samhällsproblem. Det finns idag många former av IOP-avtal och ibland liknar de mer kommersiella avtal och ibland har de karaktären av bidrag. [2]

Ett IOP bör alltid starta med diskussioner om behov, gemensamma intressen och samarbetsmöjligheter för att säkerställa att det uppfyller dess syfte och mål.[3] Forum som är en paraplyorganisation för idéburna organisationer med social inriktning beskriver att IOP fungerar som bäst när bland annat dessa kriterier är uppfyllda:

- En verksamhet som sker på initiativ av den idéburna organisationen.
- Har en längre varaktighet.
- Inte detaljregleras av den offentliga parten.[4]

Vid en översiktlig genomgång av rådande lagstiftning upplevs en osäkerhet när det gäller att tyda hur gällande upphandlingsregler och rådande EU-rätt samverkar i frågan när IOP är möjligt eller inte när det gäller skyddat boende. I stort ser EU-reglerna ut att vara mer tillmötesgående vad gäller möjligheten att ingå ett IOP mellan kommun och idéburen aktör gällande välfärdstjänster.

---

[2] https://www.upphandlingsmyndigheten.se/statsstod/riktade-vagledningar/hur-kan-kommuner-finansiera-eller-anskaffa-skyddat-boende/ska-skyddat-boende-upphandlas/. Hämtad 2024-11-07.

[3] https://hedemora.se/se-och-uppleva/foreningsliv/ideburet-offentligt-partnerskap-iop/. Hämtad 2024-11-06.

[4] https://www.socialforum.se/wp-content/uploads/2017/03/Forums-handledning-om-Idéburetoffentligt-partnerskap.pdf. Hämtad 2024-11-07.

Dialogmöten kopplat till uppdraget

Då förvaltningen upplevt en ovisshet vad gäller ingående av IOP kring skyddat boende utifrån den nya lagstiftningen har dialog förts med upphandlingsenheten och kommunjurister för att bringa klarhet i vad som är möjligt att på ett rättssäkert sätt skriva avtal kring. Deras svar är att möjlighet finns att skriva IOP med våra sociala föreningar men att det är viktigt hur vi formulerar oss. Om kommunen väljer att skriva IOP på ett skyddat boende bör det helst vara i en egen IOP och inte ett samlat IOP som vi har idag. Avtalet bör också reglera hur våldsutsatta i Umeå kommun får ta del av avtalade platser. En kommunjurist beskriver också att vi i Sverige mer följer upphandlingsreglerna än EU-rätten inom området.

Kvinno- och tjejjouren har i dialogen med Stöd och Omsorg beskrivit att de upplever sig ha växt ur sina befintliga lokaler samt att vissa uppgraderingar skulle behöva göras. Kvinno- och tjejjouren har även uppgett att de önskar fortsätta ha ett hyresavtal med kommunen. Stöd och Omsorgs lokalstrateg som deltagit på mötena har uppgett att kommunen inom den närmaste 5-årsperioden saknar förutsättningar att erbjuda en annan lokal till kvinno- och tjejjouren. Lokalstrategen har även beskrivit att föreningen har möjlighet att söka nya lokaler på egen hand, där kommunen kan gå in och ge verksamhetsstöd till hyran som vi gör med andra föreningar. Att se över möjligheten att ta över befintligt kontrakt och stå som egna kontraktsinnehavare, för att lättare kunna byta lokal har också tagits upp som ett alternativ.

Sammanfattande synpunkter och förslag på nytt avtal

Vad gäller den nya lagstiftningen rörande skyddat boende och de förändringar den medför vill förvaltningen fortsatt framhålla vikten av att fortsatt värna våra ideella, då de är viktiga aktörer i att hjälpa till med att klara de välfärds- och samhällsutmaningar som råder. När det gäller skyddat boende kan de nya kraven ur ett nationellt perspektiv komma att innebära att idéburna, framför allt de i mindre format måste lägga ner sina verksamheter.

Utvecklingen och ingående av IOP mellan Kvinno- och tjejjouren samt Umeå stadsmission har föregåtts av en samverkan och interaktion i gemensamma frågor som byggts upp över tid. Avtalen har handlat om att stärka vårt gemensamma arbete att ta oss an samhällsutmaningen att

hjälpa våra utsatta. I sammanhanget bör de ideellas erfarenhet och kunskap att ge stöd och skydd fortsatt tillvaratas i fungerande samverkansavtal.

Med det sagt finns fortsatt viss osäkerhet kring om IOP-avtal är möjligt när det gäller skyddat boende efter regleringen men där förhoppningen är att vi får en tydligare vägledning framöver när föreskrifterna från Socialstyrelsen är fastställda och när det går att få en överblick kring vilka avtalsformer som ingåtts runt om i landet.

Vad som nämndes vid föregående översyn av kvinno- och tjejjourens verksamhet och som fortfarande står fast, är att föreningens rådgivnings- och stödverksamhet kombinerat med boendeverksamhet bör ses som en helhet och att de olika verksamheterna inte bör särskiljas från varandra. Detta ger ett helhetsperspektiv som skapar flexibla arbetssätt av olika stödkaraktär, vilket är en unik tillgång i arbetet att hjälpa våldsutsatta och arbetet mot våld i nära relationer.

Förvaltningen har utifrån dialog med Kvinno- och tjejjouren i Umeå tagit fram förslag på nytt avtal som gäller för alla verksamheter i Kvinnohuset. Det nya avtalsförslaget är precis som föregående avtal ett paraplyavtal, där föreningen själv får fördela medlen utifrån behoven. Detta innebär att verksamhetsstöd ges till bemanning och drift utifrån tidigare princip. Då föreningen vill ha frihet att kunna placera kvinnor från andra kommuner ingår inte det skyddade boendet, där tillstånd sökts från IVO i den nya IOPn. Nuvarande verksamhetsstöd ligger på 3 089 988 kr. Förvaltningen föreslår att beloppet fortsatt räknas upp med 2 % årligen, vilket innebär att föreningen skulle erhålla 3 151 788 kr för 2025.

Lena Bolin och Annette Forsberg

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-12-04

§ 125

Diarienr: IFN-2024/00177

Samverkan mellan individ- och familjenämnden och ideella föreningar om skyddat boende och stödet till våldsutsatta

Förslag till beslut

Individ- och familjenämnden godkänner informationen i ärende Samverkan mellan individ- och familjenämnden och ideella föreningar om skyddat boende och stödet till våldsutsatta.

Ärendebeskrivning

Individ- och familjenämnden har sedan ett antal år tillbaka en fördjupad samverkan med Umeå Stadsmission och Kvinno- och tjejjouren kring personer i utsatthet och våldsutsatthet. För närvarande finns Idéburna offentliga partnerskap mellan nämnden och dessa föreningar som befäster gemensamma mål och samhällsutmaningar kopplat till målgrupperna.

Den reglering för skyddat boende som trädde i kraft 1 april 2024 ställer nya krav på insatsen skyddat boende och har inneburit att ett omtag behövt ske kring ovan nämnda avtal med våra föreningar, då den nya placeringsformen omfattas av tillståndsplikt och vissa kvalitetskrav. Andra skäl till att IOP-avtalen behöver ses över och nya beslut fattas är att avtalet med Kvinno- och tjejjouren löper ut till årsskiftet 2024/2025 samt att Umeå Stadsmission begärt omförhandling av innevarande avtal som sträcker sig till sista december 2025, vilken den senare är ett arbete som fortfarande pågår.

För att säkerställa att den goda samverkan som över tid byggts upp mellan nämnden och våra sociala föreningar säkras för framtiden, fick förvaltningen under 2024 i uppdrag att ta fram ett förslag på en ny framkomlig väg, där hänsyn tas till ny lagstiftning som den nya regleringen innebär. Där ingick även för förvaltningen att redogöra för

vilket förhållningssätt som skulle vara det mest lämpliga ur ett rättsligt perspektiv. I samband med detta skulle även underlag till förslag på nya samverkansavtal mellan parterna presenteras.

Förvaltningen har utifrån dialog med Kvinno- och tjejjouren i Umeå tagit fram förslag på nytt avtal som gäller för alla verksamheter i Kvinnohuset. Det nya avtalsförslaget är precis som föregående avtal ett paraplyavtal där föreningen själv får fördela medlen utifrån behoven. Förslaget är att nuvarande verksamhetsstöd till bemanning och drift bibehålls och följer tidigare princip med 2 % uppräkning årligen. Detta innebär att föreningen erhåller 3 151 788 kr för 2025.

Arbetsutskottets beslutsordning

Arbetsutskottet beslutar i enlighet med tjänsteskrivelsens förslag till beslut.

Beslutsunderlag

Samverkan mellan individ- och familjenämnden och ideella föreningar om skyddat boende och stödet till våldsutsatta.

Beredningsansvariga

Verksamhetschef Annette Forsberg
Utredare Lena Bolin

Beslutet ska skickas till
Verksamhetschef Annette Forsberg
Kvalitetschef Ulrika Gustafsson

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-11-25

Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Diarienr: IFN-2024/00260

Idéburet offentligt partnerskap mellan Umeå kommun och Kvinno- och tjejjouren 2024

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden beslutar att godkänna förvaltningens avtalsförslag och fortsätta samverkan med Kvinno- och tjejjouren i Umeå genom ett nytt idéburet offentligt partnerskap under perioden 2025-01-01 till och med 2028-12-31.

Ärendebeskrivning
Umeå Kommun och Kvinno- och tjejjouren har en mångårig samverkan att blicka tillbaka på.

På uppdrag av Individ – och familjenämnden har förvaltningen i dialog med Kvinno – och tjejjouren arbetet fram en gemensam överenskommelse för långsiktig samverkan i form av ett idéburet offentligt partnerskap, IOP, att gälla fr o m 1/1 2025 – 31/12 2028.

Beslutsunderlag
Överenskommelse om idéburet offentligt partnerskap mellan Umeå Kommun och Kvinno – och tjejjouren i Umeå

Samverkan mellan individ- och familjenämnden och ideella föreningar om skyddat boende och stödet till våldsutsatta.

Beredningsansvariga
Verksamhetschef Annette Forsberg
Utredare Lena Bolin

Beslutet ska skickas till
Verksamhetschef Annette Forsberg
Kvinno – och tjejjouren i Umeå

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Lena Bolin
Utredare

Överenskommelse om idéburet offentligt partnerskap (IOP) mellan Individ-och familjenämnden i Umeå kommun och Kvinno- och tjejjouren Umeå

Parter

Umeå kommun
Individ-och familjenämnden
901 84 Umeå
Organisationsnummer: 212000–2627
Kontaktperson: Annette Forsberg

Kvinno- och tjejjouren Umeå
Organisationsnummer: 894001–7075
Kontaktperson: Hanna Tannå

Bakgrund

Umeå Kommun och Kvinno- och tjejjouren (KTJ) har en mångårig samverkan att blicka tillbaka på. Senaste samverkansöverenskommelsen slöts 2022 mellan Individ-och familjenämnden och Kvinno- och tjejjouren i Umeå i form av ett Idéburet offentligt partnerskap (IOP). Bakgrunden till den överenskommelsen var att Individ-och familjenämnden önskade att ytterligare öka möjligheterna att stävja mäns våld mot kvinnor, genom att ha en hållbarhet i relation till andra verksamheter som arbetar med denna uppgift, och särskilt från civilsamhället. I nämndens uppdragsplan för 2020 framkom att samverkansformen med Kvinno- och tjejjouren skulle ses över för att hitta långsiktigt hållbara lösningar och ett IOP arbetades gemensamt fram för att nå en sådan hållbarhet. Det IOP som ingicks angav mål med samverkan mellan parterna, samt delar kring strukturen för samverkan, liksom hur KTJ skulle rapportera och redovisa det ekonomiska bidraget.

I och med den nya lagstiftningen för skyddat boende som trädde i kraft 1 april 2024 har parterna valt att nu ingå en ny IOP med målet att fortsätta det gemensamma arbetet tillsammans utifrån samma samhällsutmaning. Avtalet innefattar KTJs alla verksamheter i kvinnohuset, men inkluderar inte skyddat boende.

Syfte och mål

Syftet med partnerskapet är att erbjuda ett tryggt och bra stöd till våldsutsatta kvinnor, ta vara på barns rättigheter och att sprida information om mäns våld mot kvinnor. Individ-och familjenämnden har ett långtgående ansvar att tillgodose behovet av stöd och skydd för kvinnor som utsätts för våld i nära relation och barn som bevittnat våld, vilket tydligt anges i socialtjänstlagen. Socialtjänsten ansvarar för att insatser samordnas gentemot målgruppen, gentemot KTJ såväl som mot andra samverkansparter. Det är en gemensam bild att en idéburen organisation, utifrån det idébaserade och delvis ideella engagemang som föreningen besitter, kan bidra med vissa mervärden som den kommunala aktören svårligen själv kan skapa. Individ-och familjenämnden vill värna den idéburna organisationens särart och oberoende gällande att inta en opinionsbildande roll och som budbärare för målgruppen och dess behov. Utifrån respektive verksamhets förutsättningar, för att tillsammans bidra till en positiv utveckling för kommunens invånare och bidra till att säkra stöd och skydd för våldsutsatta, och till att minska våldet i samhället och därmed verka för ett mer jämställt samhälle, fritt från våld.

Partnerskapets giltighetstid

Partnerskapet mellan Umeå kommun och Kvinno – och tjejjouren avser perioden 2025–01–01 - 2028-12-31. Överenskommelsen kan inte förlängas automatiskt, utan ska ha föregåtts av att överenskommelsen utvärderats och genomarbetats på nytt av båda parter. Därefter kan ett nytt avtal tecknas.

Värdegrund för partnerskapet

Partnerskapet bygger på att båda parter bevarar sina roller, förutsättningar och särart, utan att medföra styrande effekt på varandra. Överenskommelsen ska bygga på gemensamma värderingar som respekt, medmänsklighet, omtanke, öppenhet och tillit. Vidare bygger överenskommelsen på varsam och respektfull hantering av de offentliga medel som möjliggör verksamheten.

Kvinno- och tjejjouren i Umeå (KTJ)

Kvinno- och tjejjouren i Umeå är en ideell, feministisk förening som är partipolitiskt och religiöst obunden. Kvinno- och tjejjouren arbetar för ett jämställt samhälle fritt från våld och med att stödja våldsutsatta kvinnor, tjejer och barn. I begreppet kvinnor och tjejer inkluderas även transkvinnor, transtjejer och icke binära med erfarenhet av att könas som kvinna/tjej.

Jouren arbetar med skydd, stöd, prevention och påverkan; stödja och skydda våldsutsatta kvinnor, tjejer och barn, förebygga mäns våld mot kvinnor och stärka kvinnors och flickors rättigheter. Kvinno- och tjejjouren i Umeå är anslutna till Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige. Föreningen anser, i enighet med FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, att mäns våld mot kvinnor är den yttersta konsekvensen av ett ojämställt samhälle.

Föreningen har vid IOPns start sju anställda (6,25 åa). Utifrån verksamhetens behov fördelas arbetsinsatserna mellan tjejjouren och kvinnojouren. En av de anställda är föreståndare och har ett huvudansvar för personal – och ekonomirelaterade frågor. Föreningen har ca 40 ideellt engagerade medlemmar. Alla medlemmar har genomgått internutbildning bestående

av 10 veckors studiecirkel. De är fördelade på ett antal olika så kallade jourgrupper såsom juridikjouren, onsdagsgruppen, tjejjouren etc. De ideella grupperna har vanligtvis telefon/chattjour en kväll var i veckan och bistår också föreningen med annat stödarbete som tex följa med stödsökande på umgänge under helg eller håller i grupper för våldsutsatta. Föreningen strävar efter att vara inkluderande och normkritiska i alla kontakter med stödsökande samt vid utåtriktat arbete.

Målgrupp Kvinno- och tjejjouren i Umeå

- Kvinnor, tjejer och deras barn, som är eller har varit utsatta för fysiskt, psykiskt och/eller sexuellt våld. En del av verksamhetens målgrupp är kvinnor och tjejer som inte är i behov av eller vill ha kontakt med socialtjänsten
- Kvinnor, tjejer och barn som lever/har levt i en hotfull och kränkande relation
- Myndigheter, organisationer, yrkesverksamma och allmänheten i Umeå Elever i grundskola, gymnasium och vuxenutbildning samt studenter

Kvinno- och tjejjouren möter våldsutsatta i olika situationer och bakgrunder. De våldsutsatta kan ha varit utsatta för våld i nära relation, våld i hederns namn, prostitution och/eller människohandel för sexuella ändamål, våld i samkönad relation eller andra former av hot våld och förtryck. Våldet kan vara pågående eller bestå av tidigare erfarenheter. Barnverksamheten erbjuder Trappan-samtal eller andra aktiviteter för barn som upplevt våld.

Socialtjänsten i Umeå kommun

Socialtjänsten arbetar brett i frågor om våld.

Centrum mot våld (CMV)

- Barnahus är en myndighetssamverkan mellan socialtjänsten, regionen, polisen, Åklagarmyndigheten samt rättsmedicinalverket gällande barn 0 – 18 år som misstänks vara utsatta för brott.
- Mottagningen för våldsutsatta erbjuder samtalsstöd individuellt, och i grupp, till personer från fyra år och uppåt, som är, eller har varit utsatta för våld i ordets vidaste bemärkelse (av såväl fysisk, psykisk, sexuell, ekonomisk, materiell karaktär, samt annat.)
- Mottagningen för våldsutövare erbjuder samtal till personer som i nära relationer utövar, eller har utövat våld. Det är metoden Alternativ till våld (ATV) som används där målsättningen är att våldet ska upphöra.
- Kast-mottagning - rådgivning till personer som köper sex.
- MIKA-mottagning. Människohandel, prostitution och arbetskraftsexploatering.
- Konsultationsforum hedersrelaterat våld och förtryck.
- Konsultationsforum våldsbejakande extremism.
- CMV utgår från ett psykoedukativt angreppssätt som syftar till att skapa kunskap och medvetenhet som leder till en förändring bort från våld. När det gäller barnen används Trappan-samtal och ”Här och nu samtal”.

Socialtjänstens myndighetsutövning

Socialtjänstens myndighetsutövning utreder och fattar beslut om bistånd (ekonomiskt bistånd, skyddat boende och annat stöd i boendet eller vardagen) avseende kvinnor och barn som är utsatta för våld i nära relationer. Ansökningar och anmälningar gällande barn som är utsatta för eller har upplevt våld i nära relationer handläggs här, och när det blir aktuellt för stöd till föräldrar utifrån våldsutövande gentemot barn eller deras anhöriga fattas beslut om bistånd. Inom försörjningsstöd finns särskilt utsedda handläggare som riktar sig till dessa målgrupper.

Familjebehandlingen inom individ- och familjeomsorgen erbjuder samtalsbehandling till barn och deras familjer där det förekommit/förekommer våld. För att komma till Familjebehandlingen krävs beslut av myndighetsutövningen.

Barnrättsperspektivet

Sedan 1 januari 2020 är barnkonventionen svensk lag. Barnkonventionen slår fast att barn är individer med egna rättigheter. Den syftar till att ge barn oavsett bakgrund rätt att behandlas med respekt och att få komma till tals. Barnkonventionen ger en definition av vilka rättigheter som borde gälla för alla barn i hela världen. Alla som är under 18 år är barn. Barnrättsperspektiv innebär att vid varje beslut eller åtgärd som rör barn beakta att dess rättigheter enligt barnkonventionen tas tillvara. Barnets bästa är den givna utgångspunkten i arbetet och barnet ska vara delaktigt så långt som möjligt. Socialtjänstens och KTJ:s arbete ska präglas av ett barnrättsperspektiv. Socialtjänsten har sedan hösten 2021 en särskilt utsedd barnrättsstrateg.

Eftersom Kvinno- och tjejjouren har kontakt med flickor under 18 år samt medföljande barn till våldsutsatta kvinnor ska Kvinno- och tjejjouren utifrån denna överenskommelse vara insatta i barnkonventionens innebörd samt arbeta utifrån ett barnrättsperspektiv i samtliga stödåtgärder som erbjuds.

Anmälningsskyldigheten innebär att vid misstanke om att barn far illa bör Kvinno- och tjejjouren anmäla detta till socialtjänsten.

Ansvarsfördelning

Kommunens ansvar

Kommunen har enligt 2 kap 2 § SoL det yttersta ansvaret för att den som vistas i kommunen får den hjälp och det stöd den behöver. Enligt 5 kap 11 § SoL har kommunen ansvar för att särskilt beakta behov hos kvinnor som utsätts för våld av närstående och för barn som bevittnat våld.

Överenskommelsen mellan Umeå kommun och Kvinno- och tjejjouren omfattar

Verksamheter i Kvinnohuset

- Möjlighet att träffa andra kvinnor i liknande situation.
- Kostnadsfria stödjande samtal via besök, telefonsamtal, videosamtal, chatt eller mejl.
- Gruppverksamhet för kvinnor och barn med erfarenhet av våld
- Tolk erbjuds vid behov.

- Stöd i kontakt med rättsväsende, socialtjänst och andra relevanta aktörer
- Hot- och riskbedömningar som FREDA, SASH och PATRIARK samt hjälp att ansöka om skyddade personuppgifter etc.
- Information om kvinnors och barns rättigheter
- Mångårig erfarenhet av arbete med våldsutsatta kvinnor och barn
- Kvinnojouren har även ett starkt fokus på barnen. Barn som bevittnat eller upplevt våld har ofta behov att få prata om sina upplevelser.
- Verksamhetens har två anställda i barnverksamheten vilka är utbildade i Trappan-metoden för samtal med barn som upplevt våld. Flera av de andra anställda är utbildade i Kids Club. Alla anställda är också utbildade i motiverande samtal, MI och diplomerade i HBTQI-frågor.

Kvinnojoursboendets målgrupp är kvinnor som saknar bostad eller tillgång till bostaden, till följd av våld, men inte bedöms vara i behov av skyddat boende eller inte vill ha kontakt med socialtjänst. Boendet erbjuder

- Samtligt som ovan beskrivits om som jouren kan erbjuda i form av stöttning, samtalsstöd, rådgivning, skyddsplanering och bedömning liksom övrigt stöd i kontakt med rättsväsende, socialtjänst och andra aktörer.
- Under boendetiden har kvinnorna kontinuerlig kontakt med sin kontaktperson på kvinnojouren.
- Kvinnojoursboendet har larm och skalskydd och välkomnar våldsutsatta kvinnor (utan placeringsbeslut från socialtjänsten).
- Personal finns tillgänglig för boende alla dagar 8 - 22. Vardagar 16 – 22 samt helger 8 – 22 finns personal tillgänglig genom beredskapstelefon.
- Avseende de kvinnor som tas emot på jourboendet måste kunna ha omsorg om sig själv vilket innebär att kvinnan därmed inte kan ha ett skadligt bruk eller beroende eller uppvisa mycket svår psykisk ohälsa för att kunna bo i jourboendet.

Tjejjouren erbjuder

- Stödsamtal via besök, samtal, videosamtal, chatt eller mejl
- Stöd och råd vid kontakt med myndigheter och andra aktörer
- Kunskap och råd kring tjejers vardag och upplevelser av våld
- Information, föreläsningar och workshops i skolor, på fritidsgårdar etc.
- Feministiskt självförsvar
- Tjejjouren stöttar och stärker unga kvinnor och tjejer. Precis som hela föreningen arbetar också tjejjouren med såväl stöd, skydd som med påverkan och prevention. Det förebyggande arbetet är en stor del av tjejjourens fokusområde.

Övrigt

Samtliga aktiva i jourverksamheten har gått KTJ:s interna utbildning och avlägger tystnadslöfte gentemot de kvinnor och tjejer som söker stöd. De anställda har relevant utbildning och erfarenhet samt regelbunden grupphandledning och individuell handledning av extern handledare.

Övrig verksamhet KTJ

Kvinno- och tjejjouren i Umeå sprider information och kunskap om våld och förtryck i samhället och arbetar för en strukturell förändring för ett samhälle fritt från våld. Föreningen är röstbärare av kvinnor och tjejers erfarenheter.

Föreningen arbetar förebyggande och opinionsbildande för att uppnå ett jämställt samhälle fritt från våld. Föreningen utbildar och föreläser för yrkesverksamma, studenter och allmänhet.

KTJ arbetar med att stötta kvinnor som befinner sig i prostitution och människohandel samt kvinnor och tjejer med erfarenhet av att sälja sexuella tjänster och/eller sugardating. KTJ bedriver utåtriktad verksamhet och kampanjer specifikt riktade mot målgruppen.
KTJ samverkar med regionkoordinator mot prostitution och människohandel, samt Mika-mottagning och är utbildade och certifierade genom Nationella stödprogrammet (NSP) och därigenom tillgängliga för akuta placeringar för målgruppen hela landet.

Struktur för samverkan mellan KTJ och Socialtjänsten

Ansvar för IOP och uppföljning av partnerskapet

Huvudansvar för frågor angående IOP och övergripande, principiella frågor som kan uppstå ligger hos respektive parts kontaktperson. Samverkan sker årligen för att stämma av och följa upp hur överenskommelsen inom IOP fungerar. Verksamhetschef för IFO ansvarar för att kalla till årlig uppföljning.

Samverkansgruppen

En samverkan som finns sedan tidigare är samverkansgruppen. Här finns representanter från socialtjänsten som arbetar med våldsutsatthet och företrädare för Kvinno- och tjejjouren. Vidare är även Stadsmissionen med, som också har ett skyddat boende för våldsutsatta kvinnor. Denna grupp ska träffas en gång per termin och samtala om för målgruppen och verksamheterna väsentliga frågor. Den representant som utses i samverkansgruppen för olika enheter inom socialtjänsten, kan också fungera som en kontaktperson för att Kvinno- och tjejjouren ska kunna ha en enklare väg in för frågor som kan uppstå i den löpande verksamheten och runt individärenden. Sammankallande för samverkansgruppen är enhetschef på Centrum mot våld.

Övriga deltagare från socialtjänsten består av en utsedd representant från följande enheter:

- Vuxenenheten
- Barn och unga
- Mottagningsenheten (samt Socialjouren)
- Försörjningsstöd
- Familjerätten
- Boendestöd

Respektive enhetschef ansvarar för att uppge representant i samverkansgruppen för sitt område till sammankallande. Kvinno- och tjejjouren utser representanter för kvinnojouren och för tjejjouren. Umeå Stadsmission – representeras enligt kontaktperson som de utser.

Träffarnas syfte är:

- att ge medverkande parter ömsesidig information
- att samarbets- och utvecklingsbehov ska kunna lyftas
- att föreningarna inom civilsamhället ska stöttas i arbetet kring stödet till våldsutsatta kvinnor och deras barn

Parterna i samverkansgruppen kan skicka in sina frågeställningar innan träffarna utifrån framtagen mall som tydliggör hur frågor som uppkommer på möten ska hanteras och hur återkoppling ska ske.

Samverkan mellan Kvinno- och tjejjouren och Centrum mot våld

Samverkan äger rum minst en gång per termin mellan KTJ och Centrum mot våld, CMV. Sammankallande är enhetschef för CMV. Från Centrum mot våld närvarar de som arbetar på Kvinnofridsmottagningen, Trappan samt representant som arbetar med hedersrelaterat våld. Från Kvinno- och tjejjouren utses representanter för såväl Kvinnojoursdelen som Tjejjoursdelen.

Träffarnas syfte är:

- erfarenhetsutbyte på individ-och verksamhetsnivå
- särskilt fokus på erfarenhetsutbyte gällande barn och föräldragrupper, liksom Trappan-metoden

Samverkan barnsamtal - enskilt/i grupp

Vid behov kan KTJ i samverkan med CMV ha barngrupper tillsammans eller avlasta kön i kommunens Trappanverksamhet när det finns utrymme för detta hos KTJ.

Samverkan med Mikamottagningen

KTJ och kommunens Mika-mottagning har regelbundna samverkansträffar och samverkar även i enskilda ärenden vid behov. KTJ arbetar riktat gentemot kvinnor som befinner sig i prostitution/sex mot ersättning/sugardating och kan utgöra en brygga till Mika-mottagningen.

Samverkan i lokalfrågor

Lokalplanerare för socialtjänsten är kontaktperson för att underlätta dialog kring lokalfrågor. Är frågor av mer principiell karaktär kontaktas verksamhetschef för IFO. En gång per år och/eller vid förnyelse av hyresavtal sker en genomgång av fastigheten, som lokalplanerare kallar till. Lokalfrågan är en stående punkt på dagordningen vid den årliga avtalsuppföljningen.

Ekonomi

Ett idéburet offentligt partnerskap förutsätter att båda parter bidrar till den verksamhet som ska bedrivas och där räknas även ideella resurser. Individ- och familjenämnden åtar sig att bidra ekonomiskt till verksamheten. Kvinno- och tjejjouren rapporterar varje år in årsmöteshandlingar till individ- och familjenämnden vilka är; årsmötesprotokoll, verksamhetsberättelse, ekonomisk redovisning och revisionsberättelse. Utöver detta lämnas också statistik på årsbasis in.

Individ- och familjenämnden	
Insats 2025-2028	**Summa kr 2025**
Bidrag till KTJs verksamhet i kvinnohuset Bemanning och drift	3 151 788 kr (summan räknas upp med 2 % årligen).

Kvinno – och tjejjouren, KTJ
Insatser 2025-2028
Verksamheter i kvinnohuset Bemanning och drift av verksamhet och volontärinsatser. Föreningen fortsätter också söka de nationella bidrag som utlyses.

Lokalhyra

Umeå Kommun bekostar hyran för den lokal som nyttjas för verksamheten. Hyresavtalet hanteras av Umeå Kommuns fastighetsförvaltning. Hyran uppgår till ca 675 000 kr/år.

KTJ ansvarar för dagliga driftskostnader såsom el, telefon, bredband etc.

Omförhandling och uppsägning

Parterna ingår i partnerskapet med en långsiktig intention om samverkan. Det är dock möjligt att under avtalsperioden påkalla en ny förhandling eller säga upp överenskommelsen. I så fall gäller en uppsägningstid på sex (6) månader. Alla sådana förändringar i avtalet ska vara skriftliga och underskrivna av båda parter. Uppstår en tvist kring någon fråga som rör avtalet ska det primärt lösas genom dialog mellan parterna. Vid en sådan förhandling ska god vilja att nå samförstånd visas. Sekundärt ska tvist lösas av allmän domstol.

Denna överenskommelse är upprättad av två likalydande exemplar, varav parterna erhållit varsitt.

Undertecknande

Umeå den / 2025

……

Andreas Lundgren, ordförande IFN

Umeå den / 2025

……

Nathalie Eriksson Elimä, ordförande KTJ

UMEÅ KOMMUN

2024-11-18

Samverkan mellan individ- och familjenämnden och ideella föreningar om skyddat boende och stödet till våldsutsatta

Bakgrund

Individ- och familjenämnden har sedan ett antal år tillbaka en fördjupad samverkan med Umeå Stadsmission och Kvinno- och tjejjouren kring personer i utsatthet och våldsutsatthet. För närvarande finns Idéburna offentliga partnerskap (IOP) mellan nämnden och dessa föreningar som befäster gemensamma mål och samhällsutmaningar kopplat till målgrupperna.

Den 1 april 2024 trädde nya bestämmelser i kraft i bland annat socialtjänstlagen (2001:453), SoL, socialtjänstförordningen (2001:937), SoF, och lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende. De nya bestämmelserna har som syfte att förbättra skyddet för samt stödet till personer som behöver skyddat boende till skydd och stöd mot hot, våld eller andra övergrepp. Ett annat syfte med regleringen är att stärka barnrättsperspektivet för barn som följer med en vårdnadshavare till ett skyddat boende.[1]

Regleringen som ställer nya krav på insatsen skyddat boende, innebär att ett omtag behöver ske kring ovan nämnda avtal med våra föreningar, då den nya placeringsformen omfattas av tillståndsplikt och vissa kvalitetskrav. Andra skäl till att IOP-avtalen behöver ses över och nya beslut fattas är att avtalet med Kvinno- och tjejjouren löper ut till årsskiftet 2024/2025 samt att Umeå Stadsmission begärt omförhandling av det innevarande avtal som sträcker sig till sista december 2025.

1 https://skr.se/skr/integrationsocialomsorg/socialomsorg/valdinararelationhedersvald/skyddatboende.58232.html. Hämtat 2024-11-04.

Umeå Kommun

Postadress 901 84 Umeå
Besöksadress Skolgatan 31A
Tel växel 090-16 10 00 (växel)

Ledning och stab IFN

Annette Forsberg

annette.forsberg@umea.se

Uppdrag

För att säkerställa att den goda samverkan som över tid byggts upp mellan nämnden och våra sociala föreningar säkras för framtiden, fick förvaltningen under 2024 i uppdrag att ta fram ett förslag på en ny framkomlig väg, där hänsyn tas till ny lagstiftning som den nya regleringen innebär. Där ingick även för förvaltningen att redogöra för vilket förhållningssätt som skulle vara det mest lämpliga ur ett rättsligt perspektiv. I samband med detta skulle även underlag till förslag på nya samverkansavtal mellan parterna presenteras. Uppdraget har även handlat om att samråda med kommunjurister, upphandlingschef och lokalstrateg för att hitta rätt förutsättningar för fortsatt samverkan.

Umeå Stadsmission

Mellan individ- och familjenämnden och Umeå stadsmission finns idag IOP-avtal rörande all basverksamhet på Stadsmissionen, vilket inkluderar Mötesplatsen, akutboendet/härbärge, uppsökande verksamhet gällande medborgare i socioekonomisk utsatthet och beroendeproblematik samt två platser på det skyddade boendet. Umeå Stadsmission driver idag verksamhet i nyrenoverade, mer ändamålsenliga lokaler och avser framöver kunna ta emot fler personer i våldsutsatthet samt att kunna erbjuda möjligheten att ta emot medföljande barn. När det gäller skyddat boende riktar sig Stadsmissionen idag till våldsutsatta kvinnor i aktivt missbruk, våldsutsatta kvinnor med psykisk ohälsa, hedersrelaterat våld, de som hamnat i prostitution och människohandel samt kvinnor med olika funktionsvariationer. Verksamheten har sökt tillstånd från IVO på alla delar av sitt skyddade boende. Detta innebär att Umeå kommun utifrån IVO:s regelverk har möjlighet att placera våldsutsatta där under hela ansökningstiden fram till dess att beslut om tillstånd fattats.

Umeå Stadsmission har i tidigare skrivelse i september samt i möte med förvaltningen signalerat att nuvarande IOP behöver förhandlas om och inkommit med ytterligare en handling med förslag som ska fungera som en del i den fortsatta diskussionen. Under tiden för denna utredning pågår därför parallellt ett arbete med att ta fram ett underlag och förslag på nytt avtal mellan föreningen och individ- och familjenämnden som kommer att presenteras efter årsskiftet.

Kvinno- och tjejjouren

Sedan 2021 finns ett idéburet offentligt partnerskap mellan nämnden och Kvinno- och tjejjouren i syfte att erbjuda ett tryggt och bra stöd till våldsutsatta kvinnor, ta vara på barns rättigheter och att sprida information om mäns våld mot kvinnor. Kvinno- och tjejjouren arbetar även för ett jämställt samhälle fritt från våld. Avtalet med föreningen går ut vid årsskiftet och det har från parternas sida funnits en osäkerhet kring vilka delar av verksamheten det går att skriva en IOP på utifrån den nya regleringen kring skyddat boende. Flera dialogmöten har av den anledningen ägt rum sedan hösten 2023 mellan kvinno- och tjejjouren och förvaltningen för att hitta en väg för fortsatt samverkan i överensstämmelse med ny lagstiftning.

I nuvarande avtal står det bland annat skrivet att kvinno- och tjejjouren ska tillhandahålla skyddat boende till kvinnor i våldsutsatthet och där kommunen har möjlighet att placera. Utifrån IVO:s kriterier som innebär stärkta krav på lokaler och bemanning ser kvinno- och tjejjouren det som svårt att få tillstånd då risken finns att nuvarande lokaler i vissa hänseenden inte kan tillmötesgå IVO:s krav. De ser även svårigheter att få ekonomin att gå ihop då den nya lagstiftningen kräver en högre bemanningsgrad bland annat nattetid. En annan farhåga är att de nya reglerna medför att deras verksamhet mer blir föremål för rådande upphandlings- och konkurrenslagstiftning, då kommunen står för boendets lokaler. Detta har sammantaget medfört att kvinno- och tjejjouren valt att inte söka tillstånd från IVO på hela boendet, utan bara på det externa boendet, som är mer nytt och handikappanpassat och kan ha större möjlighet att hålla för de nya kraven.

Utöver detta har föreningen i dagsläget inte uttalat att de önskar ingå ett IOP-avtal med Umeå kommun kring den del av det skyddade boendet som de sökt tillstånd på, då de vill ha fortsatt frihet att även placera kvinnor från andra kommuner som befinner sig i våldsutsatthet. När det gäller IOP är det viktigt att hörsamma regeln att det inte är kommunen, utan föreningen som tar initiativ till IOP och den verksamhet de vill ska ingå, önskemål som kommunen sedan i sin tur får ta ställning till. I och med den nya regleringen avser kvinno- och tjejjouren fortsätta bedriva ett jourboende för kvinnor i utsatthet som kvinnor kan söka sig till och vistas, utan att ett placeringsbeslut har fattats av socialtjänsten. Utöver detta planerar

föreningen fortsätta att bedriva stödverksamhet inom både kvinnojourens- och tjejjourens verksamhet i samma omfattning som tidigare.

När ett IOP är möjligt

Ett idéburet offentligt partnerskap är ett samarbete mellan offentlig och idéburen aktör, med syftet att uppnå ett visst allmännyttigt mål genom att ta sig an en gemensam samhällsutmaning. Dessa överenskommelser måste följa upphandlings- och statsstödsreglerna för att undvika otillåten direktupphandling eller otillåtet statsstöd. IOP har idag ingen rättslig definition utan blir aktuell när upphandlingsreglerna inte går att tillämpa. Då idéburna organisationer ofta äger en särskild kunskap för att kunna möta förändringar och problem i samhället är det därför värdefullt att offentlig verksamhet samverkar med idéburna aktörer för att få ta del av den kunskapen. Samverkan i form av ett IOP innebär att både den idéburna och offentliga verksamheten tillsammans bidrar med erfarenhet och kunskap för att lösa ett samhällsproblem. Det finns idag många former av IOP-avtal och ibland liknar de mer kommersiella avtal och ibland har de karaktären av bidrag. [2]

Ett IOP bör alltid starta med diskussioner om behov, gemensamma intressen och samarbetsmöjligheter för att säkerställa att det uppfyller dess syfte och mål.[3] Forum som är en paraplyorganisation för idéburna organisationer med social inriktning beskriver att IOP fungerar som bäst när bland annat dessa kriterier är uppfyllda:

- En verksamhet som sker på initiativ av den idéburna organisationen.
- Har en längre varaktighet.
- Inte detaljregleras av den offentliga parten.[4]

Vid en översiktlig genomgång av rådande lagstiftning upplevs en osäkerhet när det gäller att tyda hur gällande upphandlingsregler och rådande EU-rätt samverkar i frågan när IOP är möjligt eller inte när det gäller skyddat boende. I stort ser EU-reglerna ut att vara mer tillmötesgående vad gäller möjligheten att ingå ett IOP mellan kommun och idéburen aktör gällande välfärdstjänster.

---

[2] https://www.upphandlingsmyndigheten.se/statsstod/riktade-vagledningar/hur-kan-kommuner-finansiera-eller-anskaffa-skyddat-boende/ska-skyddat-boende-upphandlas/. Hämtad 2024-11-07.

[3] https://hedemora.se/se-och-uppleva/foreningsliv/ideburet-offentligt-partnerskap-iop/. Hämtad 2024-11-06.

[4] https://www.socialforum.se/wp-content/uploads/2017/03/Forums-handledning-om-Idéburetoffentligt-partnerskap.pdf. Hämtad 2024-11-07.

Dialogmöten kopplat till uppdraget

Då förvaltningen upplevt en ovisshet vad gäller ingående av IOP kring skyddat boende utifrån den nya lagstiftningen har dialog förts med upphandlingsenheten och kommunjurister för att bringa klarhet i vad som är möjligt att på ett rättssäkert sätt skriva avtal kring. Deras svar är att möjlighet finns att skriva IOP med våra sociala föreningar men att det är viktigt hur vi formulerar oss. Om kommunen väljer att skriva IOP på ett skyddat boende bör det helst vara i en egen IOP och inte ett samlat IOP som vi har idag. Avtalet bör också reglera hur våldsutsatta i Umeå kommun får ta del av avtalade platser. En kommunjurist beskriver också att vi i Sverige mer följer upphandlingsreglerna än EU-rätten inom området.

Kvinno- och tjejjouren har i dialogen med Stöd och Omsorg beskrivit att de upplever sig ha växt ur sina befintliga lokaler samt att vissa uppgraderingar skulle behöva göras. Kvinno- och tjejjouren har även uppgett att de önskar fortsätta ha ett hyresavtal med kommunen. Stöd och Omsorgs lokalstrateg som deltagit på mötena har uppgett att kommunen inom den närmaste 5-årsperioden saknar förutsättningar att erbjuda en annan lokal till kvinno- och tjejjouren. Lokalstrategen har även beskrivit att föreningen har möjlighet att söka nya lokaler på egen hand, där kommunen kan gå in och ge verksamhetsstöd till hyran som vi gör med andra föreningar. Att se över möjligheten att ta över befintligt kontrakt och stå som egna kontraktsinnehavare, för att lättare kunna byta lokal har också tagits upp som ett alternativ.

Sammanfattande synpunkter och förslag på nytt avtal

Vad gäller den nya lagstiftningen rörande skyddat boende och de förändringar den medför vill förvaltningen fortsatt framhålla vikten av att fortsatt värna våra ideella, då de är viktiga aktörer i att hjälpa till med att klara de välfärds- och samhällsutmaningar som råder. När det gäller skyddat boende kan de nya kraven ur ett nationellt perspektiv komma att innebära att idéburna, framför allt de i mindre format måste lägga ner sina verksamheter.

Utvecklingen och ingående av IOP mellan Kvinno- och tjejjouren samt Umeå stadsmission har föregåtts av en samverkan och interaktion i gemensamma frågor som byggts upp över tid. Avtalen har handlat om att stärka vårt gemensamma arbete att ta oss an samhällsutmaningen att

hjälpa våra utsatta. I sammanhanget bör de ideellas erfarenhet och kunskap att ge stöd och skydd fortsatt tillvaratas i fungerande samverkansavtal.

Med det sagt finns fortsatt viss osäkerhet kring om IOP-avtal är möjligt när det gäller skyddat boende efter regleringen men där förhoppningen är att vi får en tydligare vägledning framöver när föreskrifterna från Socialstyrelsen är fastställda och när det går att få en överblick kring vilka avtalsformer som ingåtts runt om i landet.

Vad som nämndes vid föregående översyn av kvinno- och tjejjourens verksamhet och som fortfarande står fast, är att föreningens rådgivnings- och stödverksamhet kombinerat med boendeverksamhet bör ses som en helhet och att de olika verksamheterna inte bör särskiljas från varandra. Detta ger ett helhetsperspektiv som skapar flexibla arbetssätt av olika stödkaraktär, vilket är en unik tillgång i arbetet att hjälpa våldsutsatta och arbetet mot våld i nära relationer.

Förvaltningen har utifrån dialog med Kvinno- och tjejjouren i Umeå tagit fram förslag på nytt avtal som gäller för alla verksamheter i Kvinnohuset. Det nya avtalsförslaget är precis som föregående avtal ett paraplyavtal, där föreningen själv får fördela medlen utifrån behoven. Detta innebär att verksamhetsstöd ges till bemanning och drift utifrån tidigare princip. Då föreningen vill ha frihet att kunna placera kvinnor från andra kommuner ingår inte det skyddade boendet, där tillstånd sökts från IVO i den nya IOPn. Nuvarande verksamhetsstöd ligger på 3 089 988 kr. Förvaltningen föreslår att beloppet fortsatt räknas upp med 2 % årligen, vilket innebär att föreningen skulle erhålla 3 151 788 kr för 2025.

Lena Bolin och Annette Forsberg

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-12-04

§ 126

Diarienr: IFN-2024/00260

Idéburet offentligt partnerskap mellan Umeå kommun och Kvinno- och tjejjouren 2025-2028

Förslag till beslut

Individ- och familjenämnden beslutar att godkänna förvaltningens avtalsförslag och fortsätta samverkan med Kvinno- och tjejjouren i Umeå genom ett nytt idéburet offentligt partnerskap under perioden 2025-01-01 till och med 2028-12-31.

Ärendebeskrivning

Umeå Kommun och Kvinno- och tjejjouren har en mångårig samverkan att blicka tillbaka på.

På uppdrag av Individ – och familjenämnden har förvaltningen i dialog med Kvinno – och tjejjouren arbetet fram en gemensam överenskommelse för långsiktig samverkan i form av ett idéburet offentligt partnerskap, IOP, att gälla fr o m 1/1 2025 – 31/12 2028.

Arbetsutskottets beslutsordning

Arbetsutskottet beslutar i enlighet med tjänsteskrivelsens förslag till beslut.

Beslutsunderlag

Överenskommelse om idéburet offentligt partnerskap mellan Umeå Kommun och Kvinno – och tjejjouren i Umeå

Samverkan mellan individ- och familjenämnden och ideella föreningar om skyddat boende och stödet till våldsutsatta.

Beredningsansvariga

Verksamhetschef Annette Forsberg
Utredare Lena Bolin

Umeå kommun **Protokollsutdrag**

Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-12-04

Beslutet ska skickas till

Verksamhetschef Annette Forsberg

Kvinno – och tjejjouren i Umeå

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-12-09
Individ- och familjenämnden

Diarienr: IFN-2024/00168

Initiativärende (L)- Fördjupa samverkan mellan regionen och kommunen när det gäller våra mest utsatta unga

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden godkänner information och anser ärendet slutredovisat.

Ärendebeskrivning
Vid individ- och familjenämndens sammanträde 2024-05-22 enades nämnden om att låta presidiet få i uppdrag att initiera ett samrådsmöte med regionen och skolnämnderna i kommunen samt att förvaltningen skulle återkoppla i oktober 2024 om samverkan på förvaltningsnivå med regionen när det gäller våra mest utsatta unga.

Vid dagens sammanträde får nämnden återkoppling från presidiet och förvaltningen.

Beredningsansvariga
Verksamhetschef IFO Annette Forsberg
Verksamhetschef Myndighet Viviann Dannelöv Nilsson

Beslutet ska skickas till
Kvalitetschef Ulrika Gustafsson

Karolina Lundqvist	Viviann Nilsson	Annette Forsberg
Socialdirektör	Verksamhetschef	Verksamhetschef

§ 130
Diarienr: IFN-2024/00168

Initiativärende (L) - Fördjupa samverkan mellan regionen och kommunen när det gäller våra mest utsatta unga

Beslut

Individ- och familjenämnden enas om att anse initiativet besvarat av förvaltningen.

Individ- och familjenämnden enas om att de önskar en återkoppla vid nämndens sammanträde i oktober 2024 om förvaltningens samverkan på förvaltningsnivå med regionen.

Individ- och familjenämnden enas om att och att låta presidiet få i uppdrag att initiera ett samrådsmöte med regionen och skolnämnderna i kommunen.

Ärendebeskrivning

Under en längre period har komplexa individärenden som rör unga ökat, framför allt tjejer med samsjuklighet. Det kan vara en svårare psykiatrisk problematik, NPF-diagnoser i kombination med självskadebeteende, kriminalitet och beroende. Detta är inget unikt för Umeå utan är något som ökat även nationellt. Det som blivit tydligt är att många av dessa ungdomar rör sig i gränslandet mellan insatser i hälso- och sjukvård och kommunen.

Som vice ordförande i IFO-utskottet och särskilt förordnad ledamot med mandat att ta beslut om omedelbara omhändertaganden, har jag själv under åren märkt av fler och fler ärenden där det upplevs vara ett mer regionalt ansvar än kommunalt ansvar när det handlar om svår psykisk problembild hos den unge. Men där kommunen blir tvungen att verkställa insats då regionen inte kan tillgodose vården den unge behöver. Vilket inte minst börjar synas i kommunens ansökningar om LVU till Förvaltningsrätten och domsluten tillhörande dessa.

När till och med en domare i förvaltningsrätten hänvisar att LVU inte är tillämplig och att individen ska hänvisas till insatser via regionens barn- och ungdomspsykiatri, exempelvis LPT eller inom ramen för HSL, är detta ett bekymmer. Men när kommunen ändå "lyckas" med ett LVU i förvaltningsrätten föreligger det inte minst en stor kostnad för kommunen att verkställa insatser som på ett bättre och samordnat sätt hade kunnat ske tillsammans med regionen. Att dessutom vänta på en plats på SiS-institution i två månader med otaliga polishandräckningar, HVB-hem som inte vill ta hand om den unge (på grund av den psykiatriska problembilden) och i värsta fall ett dödsfall är förenat med stora risker, samt kostsamt för kommunen men framförallt kostsamt i form av mänskligt lidande.

Med all respekt för våra respektive utmaningar, både inom kommunens socialtjänst och hos regionens barn- och ungdomspsykiatri, så borde vi ändå kunna hitta nya vägar framåt. Flertalet regioner och kommuner har på senare år på ett lösningsfokuserat sätt börjat samordna behandling för de unga med de mest komplexa vårdbehoven genom att inrätta mindre HVB-hem där de två olika huvudmännen tillsammans driftar boendet. Det har tydligen utförts med gott resultat och två exempel finns i Region Stockholm och Region Örebro. Detta bör vara en intressant modell även för oss att undersöka.

Individ- och familjenämndens beslutsordning

Yrkande

Utifrån det som framgår i ärendebeskrivning yrkar Hanna Lundin Jernberg (L) för Liberalerna att:

Att förvaltningen får i uppdrag att initiera en långsiktig fördjupad samverkan mellan Individ- och familjenämndens presidium, Hälso- och sjukvårdsnämndens presidium och relevanta tjänstepersoner rörande våra unga med komplexa vårdbehov som är i gränslandet mellan de olika huvudmännen.

Att inom ramen för en fördjupad samverkan skyndsamt diskutera om behovet finns för att inrätta ett mindre HVB-hem som driftas gemensamt mellan region och kommun och som kan hantera våra mest komplexa individärenden som rör unga.

Andreas Sellstedt (V) yrkar bifall till Lundin Jernbergs initiativ.

Annette Forsberg som är verksamhetschef för IFO besvarar initiativet med att uppdatera nämnden om deras tidigare beslut att uppdra till förvaltningen att under 2024 utreda en uppbyggnad av en egen HVB-verksamhet att driva i egen regi eller tillsammans med andra kommuner. Forsberg informerar därefter om att det på förvaltningsnivå är inlett en samverkan med regionen i de frågor som initiativet berör.

Andreas Lundgren (S) yrkar dels att nämnden ska anse initiativet besvarat, dels att låta presidiet få i uppdrag att initiera ett samrådsmöte med regionen och skolnämnderna i kommunen.

Veronica Kerr (KD) yrkar att förvaltningen ger nämnden en återkoppling under hösten på förvaltningens samverkan på förvaltningsnivå med regionen.

Hanna Lundin Jernberg (L) och Andreas Lundgren (S) yrkar bifall till Veronica Kerr (KD) yrkande.

Individ- och familjenämndens beslutsgång

Individ- och familjenämnden enas om att anse initiativet besvarat.

Individ- och familjenämnden enas om att de önskar en återkoppla vid nämndens sammanträde i oktober 2024 om förvaltningens samverkan på förvaltningsnivå med regionen.

Individ- och familjenämnden enas om att och att låta presidiet få i uppdrag att initiera ett samrådsmöte med regionen och skolnämnderna i kommunen.

Beslutet ska skickas till:
Kvalitetschef Ulrika Gustafsson

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-12-09

Individ- och familjenämnden

Diarienr: IFN-2024/00034

Statistikrapporter ej verkställda beslut SoL individ- och familjenämnden 2024

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden godkänner statistikrapporten över ej verkställda beslut enligt SoL.

Individ- och familjenämnden överlämnar statistikrapporten till kommunfullmäktige och kommunens revisorer.

Ärendebeskrivning
Från och med 2006-07-01 gäller, enligt 16 kap 6h § socialtjänstlagen, följande beträffande ej verkställda gynnande beslut:
”Socialnämnden skall till fullmäktige lämna en statistikrapport över hur många av nämndens gynnande beslut enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen som inte har verkställts inom tre månader från dagen för respektive beslut. Nämnden skall vidare ange vilka typer av bistånd dessa beslut gäller samt hur lång tid som har förflutit från dagen för respektive beslut.

Nämnden skall till fullmäktige även lämna en statistikrapport över hur många av nämndens gynnande beslut enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen som inte har verkställts på nytt inom tre månader från den dag då verkställigheten avbröts. Nämnden skall vidare ange vilka typer av bistånd dessa beslut gäller samt hur lång tid som har förflutit från dagen för respektive beslut. Rapportering enligt denna paragraf skall ske en gång per kvartal.”

Beslutsunderlag
Statistikrapport SoL 2024-09-30

Beredningsansvarig
Nämndsekreterare Rose-Marie Lång Bäckström

Beslutet ska skickas till
Kommunstyrelsen
Kommunrevisionen

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Rose-Marie Bäckström
Nämndsekreterare

Ej verkställda gynnande beslut enligt Socialtjänstlagen inom individ- och familjenämndens område 2024-09-30

SOL FUNK

Daglig verksamhet

Beslut:		Kön		Startdatum	Slutdatum
Summa beslut: 0					

SOL FUNK

Kontaktperson

Beslut:		Kön		Startdatum	Slutdatum
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	7 mån, 22 dgr	x		2024-02-08	2024-09-30
	7 mån, 4 dgr	x		2024-02-26	2024-09-30
	3 mån, 18 dgr		x	2024-06-12	2024-09-30
	7 mån, 4 dgr	x		2024-02-26	2024-09-30
Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	11 mån, 16 dgr		x	2023-08-28	2024-08-13
	15 mån, 1 dgr		x	2023-06-29	2024-09-30
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	16 mån, 25 dgr		x	2023-05-05	2024-09-30
Summa beslut: 7					

SOL FUNK

Bostad

Beslut:		Kön		Startdatum	Slutdatum

Beslut som avslutats utan verkställighet:	Väntetid	Kvinna	Man		
	12 mån, 7 dgr	x		2023-08-21	2024-08-28
Summa beslut: 1					

SOL FUNK

Ledsagning

Beslut:		Kön		Startdatum	Slutdatum
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	Väntetid	Kvinna	Man		
	17 mån, 18 dgr	x		2023-04-12	2024-09-30
	9 mån, 10 dgr	x		2023-12-20	2024-09-30
	3 mån, 10 dgr	x		2024-06-20	2024-09-30
Avbrott i verkställighet och där biståndet inte åter verkställts inom 3 månader:	Väntetid	Kvinna	Man		
	4 mån, 23 dgr	x		2024-05-07	2024-09-30
	31 mån, 30 dgr		x	2022-01-31	2024-09-30
Beslut som avslutats utan verkställighet:	Väntetid	Kvinna	Man		
	5 mån, 27 dgr		x	2024-03-13	2024-09-09
Summa beslut: 6					

SOL IFO

Kontaktperson

Beslut:		Kön		Startdatum	Slutdatum
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	Väntetid	Kvinna	Man		
	7 mån, 4 dgr	x		2024-02-26	2024-09-30
	5 mån, 22 dgr		p	2024-04-08	2024-09-30

Avbrott i verkställighet och där biståndet inte åter verkställts inom 3 månader:	Väntetid	Kvinna	Man		
	6 mån, 25 dgr	f		2024-03-05	2024-09-30
Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	11 mån, 22 dgr		p	2023-09-06	2024-08-28
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	18 mån, 27 dgr		p	2023-02-20	2024-09-16
	11 mån, 11 dgr	f		2023-06-30	2024-06-10
Summa beslut: 6					

SOL IFO

Kontaktfamilj

Beslut:		Kön		Startdatum	Slutdatum
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	6 mån, 25 dgr	f		2024-03-05	2024-09-30
	7 mån, 1 dgr	f		2024-02-29	2024-09-30
	7 mån, 1 dgr		p	2024-02-29	2024-09-30
	17 mån, 0 dgr		p	2023-04-30	2024-09-30
	19 mån, 27 dgr		p	2023-02-03	2024-09-30
	19 mån, 27 dgr		p	2023-02-03	2024-09-30
	20 mån, 17 dgr		p	2023-01-13	2024-09-30
	21 mån, 16 dgr		p	2022-12-14	2024-09-30
Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	3 mån, 23 dgr		p	2024-06-14	2024-10-07
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	3 mån, 22 dgr	f		2024-05-15	2024-09-06

	3 mån, 12 dgr		p	2024-04-24	2024-08-05
Summa beslut: 11					

SOL IFO

Öppenvård

Beslut:		Kön		Startdatum	Slutdatum
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	3 mån, 4 dgr		p	2024-06-12	2024-09-16
	3 mån, 5 dgr	x		2024-04-25	2024-07-30
Summa beslut: 2					

SOL IFO

Ledsagning

Beslut:		Kön		Startdatum	Slutdatum
Summa beslut: 0					

SOL IFO

Bostad

Beslut:		Kön		Startdatum	Slutdatum
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	3 mån, 20 dgr	x		2024-06-10	2024-09-30
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	3 mån, 5 dgr	x		2024-05-02	2024-08-07
Beslut från annan rapporteringsperiod. Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	8 mån, 26 dgr	x		2023-06-30	2024-03-27

Summa beslut: 3

SOL IFO

Familjehem

Beslut:		Kön		Startdatum	Slutdatum
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	13 mån, 1 dgr	f		2023-08-29	2024-09-30
Summa beslut: 1					

SOL IFO

Ekonomiskt bistånd

Beslut:		Kön		Startdatum	Slutdatum
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
glasögon	3 mån, 27 dgr	x		2024-06-03	2024-09-30
Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	19 mån, 23 dgr	x		2023-01-16	2024-09-08
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
synundersökn, glasögon	5 mån, 23 dgr		x	2024-01-08	2024-07-01
glasögon	3 mån, 16 dgr	x		2024-06-04	2024-09-20
synundersökn, glasögon	6 mån, 24 dgr	x		2024-01-22	2024-08-15
synundersökn, glasögon	3 mån, 28 dgr		x	2024-03-25	2024-07-23
tandvård	3 mån, 5 dgr	x		2024-05-23	2024-08-28
Summa beslut: 7					

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-12-09

Individ- och familjenämnden

Diarienr: IFN-2024/00035

Statistikrapporter ej verkställda beslut LSS individ- och familjenämnden 2024

Förslag till beslut

Individ- och familjenämnden godkänner statistikrapporten över ej verkställda beslut enligt LSS.
Individ- och familjenämnden överlämnar statistikrapporten till kommunfullmäktige och kommunens revisorer.

Ärendebeskrivning

Från och med 2008-07-01 gäller, enligt 28 h § lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS), följande beträffande ej verkställda gynnande beslut.

”Socialnämnden ska till fullmäktige lämna en statistikrapport över hur många av nämndens gynnande beslut enligt 9 § som inte har verkställts inom tre månader från dagen för respektive beslut. Nämnden ska vidare ange vilka typer av insatser dessa beslut gäller samt hur lång tid som har förflutit från dagen för respektive beslut.

Nämnden ska till fullmäktige även lämna en statistikrapport över hur många av nämndens gynnande beslut enligt 9 § som inte har verkställts på nytt inom tre månader från den dag då verkställigheten avbröts. Nämnden ska vidare ange vilka typer av insatser dessa beslut gäller samt hur lång tid som har förflutit från dagen för respektive beslut. Rapportering enligt denna paragraf ska ske en gång per kvartal.”

Beslutsunderlag

Statistikrapport LSS 2024-09-30

Beredningsansvarig

Nämndsekreterare Rose-Marie Lång Bäckström

Beslutet ska skickas till
Kommunstyrelsen
Kommunrevisionen

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Rose-Marie Bäckström
Nämndsekreterare

Ej verkställda gynnande beslut enligt LSS inom individ- och familjenämndens ansvarsområde 2024-09-30

Daglig verksamhet

Beslut:		Kön		Startdatum	Slutdatum
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	5 mån, 1 dgr		x	2024-04-29	2024-09-30
	3 mån, 13 dgr		x	2024-06-17	2024-09-30
	10 mån, 14 dgr		x	2023-11-16	2024-09-30
	3 mån, 17 dgr	x		2024-06-13	2024-09-30
	3 mån, 16 dgr		x	2024-06-14	2024-09-30
	3 mån, 3 dgr	x		2024-06-27	2024-09-30
	4 mån, 28 dgr	x		2024-05-02	2024-09-30
Avbrott i verkställighet och där biståndet inte åter verkställts inom 3 månader	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	3 mån, 10 dgr	x		2024-06-20	2024-09-30
	9 mån, 25 dgr		x	2023-12-05	2024-09-30
	5 mån, 29 dgr	x		2024-04-01	2024-09-30
	3 mån, 10 dgr	x		2024-06-20	2024-09-30
	22 mån, 21 dgr	x		2022-11-09	2024-09-30
	6 mån, 18 dgr		x	2024-03-12	2024-09-30
	35 mån, 12 dgr		x	2021-10-18	2024-09-30
	4 mån, 16 dgr	x		2024-05-14	2024-09-30
	10 mån, 6 dgr		x	2023-11-24	2024-09-30
	6 mån, 18 dgr		x	2024-03-12	2024-09-30
	5 mån, 26 dgr		x	2024-04-04	2024-09-30
	6 mån, 24 dgr	x		2024-03-06	2024-09-30
	5 mån, 0 dgr		x	2024-04-30	2024-09-30
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	5 mån, 30 dgr		x	2024-02-21	2024-08-20
Beslut från annan rapporteringsperiod. Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	3 mån, 15 dgr		x	2024-06-15	2024-09-30
Summa beslut: 22					

Kontaktperson

Beslut:		Kön		Startdatum	Slutdatum
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	4 mån, 7 dgr		x	2024-05-23	2024-09-30
	6 mån, 22 dgr	x		2024-03-08	2024-09-30
	4 mån, 29 dgr		p	2024-05-01	2024-09-30
	6 mån, 16 dgr		x	2024-03-14	2024-09-30
	2 mån, 22 dgr	f		2024-07-08	2024-09-30
	4 mån, 0 dgr		p	2024-05-30	2024-09-30
	29 mån, 5 dgr	f		2022-04-25	2024-09-30
	17 mån, 27 dgr		p	2023-04-03	2024-09-30
	6 mån, 10 dgr		p	2024-03-20	2024-09-30
	16 mån, 1 dgr	f		2023-05-29	2024-09-30
	17 mån, 27 dgr	f		2023-04-03	2024-09-30
	20 mån, 21 dgr		x	2023-01-09	2024-09-30
	15 mån, 15 dgr		x	2023-06-15	2024-09-30
	14 mån, 18 dgr	x		2023-07-12	2024-09-30
	12 mån, 23 dgr		x	2023-09-07	2024-09-30
	7 mån, 30 dgr	x		2024-01-31	2024-09-30
	7 mån, 3 dgr	x		2024-02-27	2024-09-30
	15 mån, 4 dgr		x	2023-06-26	2024-09-30
	16 mån, 8 dgr		x	2023-05-22	2024-09-30
	4 mån, 6 dgr		p	2024-05-24	2024-09-30
	75 mån, 22 dgr		x	2018-06-08	2024-09-30
	16 mån, 22 dgr	x		2023-05-08	2024-09-30
	5 mån, 27 dgr	x		2024-04-03	2024-09-30
	7 mån, 29 dgr	x		2024-02-01	2024-09-30
	12 mån, 2 dgr		x	2023-09-28	2024-09-30
	18 mån, 17 dgr		x	2023-03-13	2024-09-30
	10 mån, 14 dgr		x	2023-11-16	2024-09-30
	23 mån, 19 dgr	x		2022-10-11	2024-09-30
	6 mån, 9 dgr	x		2024-03-21	2024-09-30
	14 mån, 26 dgr		x	2023-07-04	2024-09-30
	8 mån, 7 dgr	x		2024-01-23	2024-09-30
	18 mån, 9 dgr	f		2023-03-21	2024-09-30
	4 mån, 9 dgr	f		2024-05-21	2024-09-30
	18 mån, 6 dgr	f		2023-03-24	2024-09-30
	7 mån, 8 dgr		p	2024-02-22	2024-09-30
	4 mån, 6 dgr		p	2024-05-24	2024-09-30
Avbrott i verkställighet och där biståndet inte åter verkställts inom 3 månader	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	10 mån, 3 dgr	f		2023-11-27	2024-09-30
	5 mån, 10 dgr	x		2024-04-20	2024-09-30
	32 mån, 16 dgr		p	2022-01-14	2024-09-30

	20 mån, 28 dgr		x	2023-01-02	2024-09-30
	11 mån, 27 dgr		x	2023-10-03	2024-09-30
	7 mån, 1 dgr		x	2024-02-29	2024-09-30
	50 mån, 29 dgr		x	2020-07-01	2024-09-30
	4 mån, 0 dgr	x		2024-05-30	2024-09-30
	48 mån, 29 dgr	x		2020-09-01	2024-09-30
	40 mån, 5 dgr	x		2021-05-25	2024-09-30
	13 mån, 0 dgr		x	2023-08-30	2024-09-30
	20 mån, 0 dgr	x		2023-01-30	2024-09-30
	21 mån, 24 dgr		x	2022-12-06	2024-09-30
	12 mån, 30 dgr		x	2023-08-31	2024-09-30
	32 mån, 18 dgr		x	2022-01-12	2024-09-30
	10 mån, 30 dgr	x		2023-10-31	2024-09-30
	7 mån, 17 dgr	f		2024-02-13	2024-09-30
	6 mån, 22 dgr	f		2024-03-08	2024-09-30
	5 mån, 5 dgr	x		2024-04-25	2024-09-30
	6 mån, 2 dgr		x	2024-03-28	2024-09-30
	38 mån, 8 dgr	x		2021-07-22	2024-09-30
	4 mån, 22 dgr		x	2024-05-08	2024-09-30
	32 mån, 2 dgr	x		2022-01-28	2024-09-30
	11 mån, 18 dgr	x		2023-10-12	2024-09-30
	17 mån, 18 dgr		x	2023-04-12	2024-09-30
	30 mån, 2 dgr	x		2022-03-28	2024-09-30
	5 mån, 1 dgr		x	2024-04-29	2024-09-30
	27 mån, 30 dgr		x	2022-05-31	2024-09-30
	12 mån, 30 dgr	x		2023-08-31	2024-09-30
	35 mån, 2 dgr		x	2021-10-28	2024-09-30
	30 mån, 20 dgr		x	2022-03-10	2024-09-30
	4 mån, 13 dgr		x	2024-05-17	2024-09-30
	29 mån, 30 dgr	x		2022-03-31	2024-09-30
	7 mån, 29 dgr		x	2024-02-01	2024-09-30
	7 mån, 1 dgr		x	2024-02-29	2024-09-30
	3 mån, 12 dgr		x	2024-06-18	2024-09-30
	3 mån, 12 dgr		x	2024-06-18	2024-09-30
	19 mån, 4 dgr		x	2023-02-26	2024-09-30
	53 mån, 0 dgr	x		2020-04-30	2024-09-30
	19 mån, 2 dgr	x		2023-02-28	2024-09-30
	24 mån, 30 dgr		x	2022-08-31	2024-09-30
Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	26 mån, 11 dgr		x	2022-05-06	2024-07-17
	10 mån, 0 dgr		x	2023-11-30	2024-09-30
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	20 mån, 25 dgr		p	2022-10-18	2024-07-13
	13 mån, 19 dgr	x		2023-06-26	2024-08-14
	38 mån, 17 dgr		x	2021-06-24	2024-09-10

	47 mån, 25 dgr		x	2020-09-14	2024-09-08
	6 mån, 16 dgr	x		2024-02-18	2024-09-03
	22 mån, 1 dgr		p	2022-11-02	2024-09-03
	17 mån, 5 dgr	f		2023-03-27	2024-09-01
	77 mån, 19 dgr	x		2018-02-21	2024-08-09
	10 mån, 27 dgr	x		2023-10-05	2024-09-01
	20 mån, 25 dgr		p	2022-10-18	2024-07-13
	17 mån, 11 dgr	x		2023-03-29	2024-09-09
	12 mån, 13 dgr		x	2023-09-13	2024-09-26
Beslut från annan rapporteringsperiod. Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	29 mån, 15 dgr		x	2021-12-09	2024-05-24
Summa beslut: 92					

Ledsagarservice

Beslut:		**Kön**		**Startdatum**	**Slutdatum**
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	20 mån, 19 dgr		x	2023-01-11	2024-09-30
	10 mån, 28 dgr	f		2023-11-02	2024-09-30
	3 mån, 11 dgr		p	2024-06-19	2024-09-30
	2 mån, 5 dgr	f		2024-07-25	2024-09-30
	3 mån, 12 dgr	x		2024-06-18	2024-09-30
	7 mån, 22 dgr		x	2024-02-08	2024-09-30
Avbrott i verkställighet och där biståndet inte åter verkställts inom 3 månader	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	19 mån, 2 dgr	x		2023-02-28	2024-09-30
	32 mån, 14 dgr		x	2022-01-16	2024-09-30
	11 mån, 15 dgr	x		2023-10-15	2024-09-30
	4 mån, 29 dgr		x	2024-05-01	2024-09-30
	17 mån, 30 dgr		p	2023-03-31	2024-09-30
	32 mån, 12 dgr		x	2022-01-18	2024-09-30
	31 mån, 22 dgr		x	2022-02-08	2024-09-30
	6 mån, 24 dgr		x	2024-03-06	2024-09-30
	34 mån, 1 dgr		x	2021-11-29	2024-09-30
	22 mån, 13 dgr		x	2022-11-17	2024-09-30
	8 mån, 7 dgr	x		2024-01-23	2024-09-30
	35 mån, 29 dgr	x		2021-10-01	2024-09-30
	22 mån, 30 dgr		x	2022-10-31	2024-09-30
	13 mån, 2 dgr		x	2023-08-28	2024-09-30
	5 mån, 21 dgr		x	2024-04-09	2024-09-30
	24 mån, 29 dgr	x		2022-09-01	2024-09-30
	11 mån, 27 dgr		x	2023-10-03	2024-09-30
	10 mån, 0 dgr	x		2023-11-30	2024-09-30

	49 mån, 3 dgr	x		2020-08-27	2024-09-30
	12 mån, 29 dgr		x	2023-09-01	2024-09-30
	4 mån, 0 dgr		x	2024-05-30	2024-09-30
	24 mån, 29 dgr	x		2022-09-01	2024-09-30
	19 mån, 2 dgr	x		2023-02-28	2024-09-30
	4 mån, 0 dgr		p	2024-05-30	2024-09-30
Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	33 mån, 22 dgr	x		2021-11-24	2024-09-15
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	24 mån, 29 dgr	x		2022-09-01	2024-09-30
	19 mån, 2 dgr	x		2023-02-28	2024-09-30

Summa beslut: 33

Bostad vuxna

Beslut:		**Kön**		**Startdatum**	**Slutdatum**
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	5 mån, 5 dgr		x	2024-04-25	2024-09-30
	3 mån, 20 dgr		x	2024-06-10	2024-09-30
	5 mån, 22 dgr	x		2024-04-08	2024-09-30
	5 mån, 1 dgr		x	2024-04-29	2024-09-30
	3 mån, 23 dgr	x		2024-06-07	2024-09-30
	3 mån, 16 dgr	x		2024-06-14	2024-09-30
	4 mån, 0 dgr		x	2024-05-30	2024-09-30
	3 mån, 30 dgr		x	2024-05-31	2024-09-30
	4 mån, 7 dgr		x	2024-05-23	2024-09-30
	3 mån, 2 dgr	x		2024-06-28	2024-09-30
	3 mån, 16 dgr		x	2024-06-14	2024-09-30
	3 mån, 20 dgr		x	2024-06-10	2024-09-30
	3 mån, 16 dgr	x		2024-06-14	2024-09-30
	9 mån, 29 dgr		x	2023-12-01	2024-09-30
	124 mån, 17 dgr	x		2014-05-13	2024-09-30
	6 mån, 29 dgr		x	2024-03-01	2024-09-30
	16 mån, 11 dgr	x		2023-05-19	2024-09-30
	10 mån, 23 dgr	x		2023-11-07	2024-09-30
	7 mån, 29 dgr		x	2024-02-01	2024-09-30
	7 mån, 30 dgr		x	2024-01-31	2024-09-30
	8 mån, 7 dgr	x		2024-01-23	2024-09-30
	7 mån, 25 dgr	x		2024-02-05	2024-09-30
	7 mån, 23 dgr		x	2024-02-07	2024-09-30
	8 mån, 0 dgr		x	2024-01-30	2024-09-30
	15 mån, 8 dgr	x		2023-06-22	2024-09-30
	12 mån, 29 dgr		x	2023-09-01	2024-09-30
	9 mån, 16 dgr	x		2023-12-14	2024-09-30

	6 mån, 18 dgr	x		2024-03-12	2024-09-30
	42 mån, 11 dgr	x		2021-03-19	2024-09-30
	8 mån, 18 dgr	x		2024-01-12	2024-09-30
	21 mån, 15 dgr	x		2022-12-15	2024-09-30
	37 mån, 7 dgr		x	2021-08-23	2024-09-30
	39 mån, 18 dgr		x	2021-06-12	2024-09-30
	19 mån, 27 dgr	x		2023-02-03	2024-09-30
	16 mån, 8 dgr	x		2023-05-22	2024-09-30
	16 mån, 4 dgr		x	2023-05-26	2024-09-30
	15 mån, 21 dgr	x		2023-06-09	2024-09-30
	28 mån, 24 dgr	x		2022-05-06	2024-09-30
	29 mån, 11 dgr	x		2022-04-19	2024-09-30
	12 mån, 4 dgr	x		2023-09-26	2024-09-30
	12 mån, 12 dgr	x		2023-09-18	2024-09-30
	11 mån, 28 dgr		x	2023-10-02	2024-09-30
	10 mån, 6 dgr	x		2023-11-24	2024-09-30
	27 mån, 20 dgr	x		2022-06-10	2024-09-30
	10 mån, 10 dgr		x	2023-11-20	2024-09-30
	19 mån, 16 dgr		x	2023-02-14	2024-09-30
	12 mån, 22 dgr	x		2023-09-08	2024-09-30
	18 mån, 1 dgr		x	2023-03-29	2024-09-30
Avbrott i verkställighet och där biståndet inte åter verkställts inom 3 månader	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	12 mån, 29 dgr		x	2023-09-01	2024-09-30
	35 mån, 29 dgr		x	2021-10-01	2024-09-30
Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
Avser avbrott i verkst	4 mån, 23 dgr		x	2024-05-01	2024-09-24
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	3 mån, 24 dgr	x		2024-04-08	2024-08-01
Beslut från annan rapporteringsperiod. Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	16 mån, 11 dgr		x	2023-05-15	2024-09-26
	19 mån, 23 dgr		x	2023-02-01	2024-09-24
	23 mån, 7 dgr		x	2022-10-13	2024-09-20
	29 mån, 6 dgr	x		2022-04-05	2024-09-11
	18 mån, 26 dgr	x		2022-12-15	2024-07-11
Beslut från annan rapporteringsperiod. Beslut som har verkställs senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	18 mån, 26 dgr		x	2023-02-21	2024-09-16

	16 mån, 12 dgr		x	2023-05-11	2024-09-23
	12 mån, 7 dgr	x		2023-09-18	2024-09-25
Avser avbrott i verkst	33 mån, 29 dgr		x	2021-12-01	2024-09-30
Avser avbrott i verkst	6 mån, 8 dgr		x	2024-03-01	2024-09-09
	20 mån, 17 dgr		x	2022-12-15	2024-09-01
	12 mån, 14 dgr	x		2023-07-18	2024-08-01
	21 mån, 0 dgr	x		2022-12-01	2024-09-01
	27 mån, 29 dgr		x	2022-05-03	2024-09-01
	25 mån, 23 dgr	x		2022-06-20	2024-08-12
Summa beslut: 67					

Korttidsvistelse

Beslut:		**Kön**		**Startdatum**	**Slutdatum**
Avbrott i verkställighet och där biståndet inte åter verkställts inom 3 månader	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	21 mån, 21 dgr		p	2022-12-09	2024-09-30
	21 mån, 21 dgr		p	2022-12-09	2024-09-30
	4 mån, 23 dgr		p	2024-05-07	2024-09-30
	5 mån, 2 dgr	x		2024-04-28	2024-09-30
	10 mån, 8 dgr	x		2023-11-22	2024-09-30
Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	5 mån, 11 dgr	f		2024-02-05	2024-07-16
	3 mån, 23 dgr		p	2024-03-22	2024-07-15
	10 mån, 24 dgr		x	2023-11-06	2024-09-30
	10 mån, 7 dgr		x	2023-11-23	2024-09-30
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	8 mån, 6 dgr		p	2023-12-06	2024-08-12
Summa beslut: 10					

Avlösarservice

Beslut:		**Kön**		**Startdatum**	**Slutdatum**
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	6 mån, 12 dgr		p	2024-03-18	2024-09-30
	7 mån, 1 dgr		p	2024-02-29	2024-09-30
	5 mån, 14 dgr		p	2024-04-16	2024-09-30
	7 mån, 28 dgr		p	2024-02-02	2024-09-30
	6 mån, 25 dgr		p	2024-03-05	2024-09-30
Avbrott i verkställighet och där biståndet inte åter verkställts inom 3 månader	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	10 mån, 1 dgr		p	2023-11-29	2024-09-30

	12 mån, 12 dgr		p	2023-09-18	2024-09-30
	10 mån, 19 dgr		p	2023-11-11	2024-09-30
	11 mån, 24 dgr		p	2023-10-06	2024-09-30
	54 mån, 0 dgr		p	2020-03-30	2024-09-30
	4 mån, 26 dgr		p	2024-05-04	2024-09-30
	7 mån, 8 dgr		p	2024-02-22	2024-09-30
	3 mån, 3 dgr	f		2024-06-27	2024-09-30
Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	10 mån, 17 dgr	f		2023-10-31	2024-09-17
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	7 mån, 4 dgr		p	2024-02-02	2024-09-06
Summa beslut: 15					

Boende barn och unga

Beslut:		Kön		Startdatum	Slutdatum
Summa beslut: 0					

Korttidstillsyn

Beslut:		Kön		Startdatum	Slutdatum
Avbrott i verkställighet och där biståndet inte åter verkställts inom 3 månader	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	13 mån, 13 dgr	f		2023-08-17	2024-09-30
	19 mån, 20 dgr		p	2023-02-10	2024-09-30
Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man		
	16 mån, 27 dgr	f		2023-04-27	2024-09-23
Summa beslut:3					

Personlig assistans

Beslut:		Kön	Startdatum	Slutdatum
Summa beslut:0				

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-11-25

Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Diarienr: IFN-2024/00186

Ersättare för vice ordförande i individ- och familjenämnden och ersättare för ständig justerare

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden beslutar:

Att bevilja individ- och familjenämndens vice ordförande Hanna Lundin Jernberg föräldraledighet från uppdraget som vice ordförande under perioden 2025-01-01 till och med 2025-01- 31,

Att utse Igor Hell (M) som ersättare för vice ordförande Hanna Lundin Jernberg (L) för uppdraget som vice ordförande under samma period 2025-01-01 till och med 2025-01-31. Igor Hell (M) fullgör vice ordförande samtliga uppgifter under denna period,

Att utse Igor Hell (M) som ersättare för vice ordförande Hanna Lundin Jernberg (L) i individ- och familjenämndens arbetsutskott i uppdraget som vice ordförande samma period 2025-01-01 till och med 2025-01-31.

Att utse Igor Hell (M) som ersättare för vice ordförande Hanna Lundin Jernberg (L) i individ- och familjenämndens IFO-utskott i uppdraget som vice ordförande under samma period 2025- 01-01 till och med 2025-01-31.

Att utse Igor Hell (M) som ständig justerare i individ- och familjenämnden, i arbetsutskottet och i IFO-utskottet under samma period 2025- 01-01 till och med 2025-01-31.

Ärendebeskrivning
Individ- och familjenämndens vice ordförande Hanna Lundin Jernberg (L) är föräldraledig under perioden 2024-08-01 till och med 2024-12-31 från sitt uppdrag som vice ordförande i individ- och familjenämnden, arbetsutskottet och IFO-utskottet.

Enligt kommunallagen (2017:725) 4 kap 18 § gäller att ” Fullmäktige får besluta att en sådan förtroendevald som anges i 2 § första stycket för sina uppdrag ska få ekonomiska och andra förmåner som svarar mot de löne- och anställningsvillkor som gäller för dem som är anställda hos kommunen

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00186

eller regionen.

Fullmäktige får bestämma hur ersättare ska utses för förtroendevalda som beviljas ledighet till följd av bestämmelsen i första stycket. *Lag (2019:835)*".

4 kap 2 § första stycket KL avser den som inom kommunen eller regionen fullgör förtroendeuppdrag på heltid eller betydande del av heltid.

Umeå kommunfullmäktige har i Reglementet för Umeå kommuns nämnder och styrelser, sid 5, fastställt att:
" …Om ordföranden eller vice ordförande på grund av sjukdom eller av annat skäl är hindrad att fullgöra uppdraget för en längre tid får nämnden utse en annan ledamot att vara ersättare för ordföranden/vice ordförande. Ersättaren fullgör ordförandens/vice ordförandens samtliga uppgifter"

Individ- och familjenämnden har därför att utse en ersättare för vice ordförande under dennes föräldraledighet 2025-01-01 - 25025-01-31.

2022-12-01 utsåg individ- och familjenämnden Hanna Lundin Jernberg (L) till ständig justerare för hela mandatperioden 2022-2026. 2024-08-28 utsågs Igor Hell (M) som ständig justerar under Lundin-Jernbergs (L) föräldraledighet från uppdraget som vice ordförande 2024-08-01 - 2024-12-31.

Då nämnden nu föreslås beslut om att förlänga Lundin-Jernbergs föräldraledighet från sitt uppdrag som vice ordförande så föreslås Igor Hells (M) uppdrag som ständig justerare förlängas under samma tid som föräldraledigheten förlängs 2025-01-01 - 2025-01-31.

Beredningsansvariga

Nämndsekreterare Rose-Marie Lång Bäckström

Beslutet ska skickas till
Lönesupport
Kommunstyrelsen
Kommunfullmäktige

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Rose-Marie Bäckström
Nämndsekreterare

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-12-04

§ 128

Diarienr: IFN-2024/00186

Ersättare för vice ordförande i individ- och familjenämnden

Förslag till beslut

Individ- och familjenämnden beslutar:

Att bevilja individ- och familjenämndens vice ordförande Hanna Lundin Jernberg föräldraledighet från uppdraget som vice ordförande under perioden 2025-01-01 till och med 2025-01- 31,

Att utse Igor Hell (M) som ersättare för vice ordförande Hanna Lundin Jernberg (L) för uppdraget som vice ordförande under samma period 2025-01-01 till och med 2025-01-31. Igor Hell (M) fullgör vice ordförande samtliga uppgifter under denna period,

Att utse Igor Hell (M) som ersättare för vice ordförande Hanna Lundin Jernberg (L) i individ- och familjenämndens arbetsutskott i uppdraget som vice ordförande samma period 2025-01-01 till och med 2025-01-31.

Att utse Igor Hell (M) som ersättare för vice ordförande Hanna Lundin Jernberg (L) i individ- och familjenämndens IFO-utskott i uppdraget som vice ordförande under samma period 2025- 01-01 till och med 2025-01-31.

Att utse Igor Hell (M) som ständig justerare i individ- och familjenämnden, i arbetsutskottet och i IFO-utskottet under samma period 2025- 01-01 till och med 2025-01-31.

Ärendebeskrivning

Individ- och familjenämndens vice ordförande Hanna Lundin Jernberg (L) är föräldraledig under perioden 2024-08-01 till och med 2024-12-31 från

sitt uppdrag som vice ordförande i individ- och familjenämnden, arbetsutskottet och IFO-utskottet.

Enligt kommunallagen (2017:725) 4 kap 18 § gäller att ” Fullmäktige får besluta att en sådan förtroendevald som anges i 2 § första stycket för sina
uppdrag ska få ekonomiska och andra förmåner som svarar mot de löne- och anställningsvillkor som gäller för dem som är anställda hos kommunen
eller regionen.

Fullmäktige får bestämma hur ersättare ska utses för förtroendevalda som beviljas ledighet till följd av bestämmelsen i första stycket. *Lag (2019:835)*”.

4 kap 2 § första stycket KL avser den som inom kommunen eller regionen fullgör förtroendeuppdrag på heltid eller betydande del av heltid.

Umeå kommunfullmäktige har i Reglementet för Umeå kommuns nämnder och styrelser, sid 5, fastställt att:
” …Om ordföranden eller vice ordförande på grund av sjukdom eller av annat skäl är hindrad att fullgöra uppdraget för en längre tid får nämnden utse en annan ledamot att vara ersättare för ordföranden/vice ordförande. Ersättaren fullgör ordförandens/vice ordförandens samtliga uppgifter”

Individ- och familjenämnden har därför att utse en ersättare för vice ordförande under dennes föräldraledighet 2025-01-01 - 25025-01-31.

2022-12-01 utsåg individ- och familjenämnden Hanna Lundin Jernberg (L) till ständig justerare för hela mandatperioden 2022-2026. 2024-08-28 utsågs Igor Hell (M) som ständig justerar under Lundin-Jernbergs (L) föräldraledighet från uppdraget som vice ordförande 2024-08-01 - 2024-12-31.

Då nämnden nu föreslås beslut om att förlänga Lundin-Jernbergs föräldraledighet från sitt uppdrag som vice ordförande så föreslås Igor

Hells (M) uppdrag som ständig justerare förlängas under samma tid som föräldraledigheten förlängs 2025-01-01 - 2025-01-31.

Arbetsutskottets beslutsordning

Arbetsutskottet beslutar i enlighet med tjänsteskrivelsens förslag till beslut.

Beredningsansvarig

Nämndsekreterare Rose-Marie Lång Bäckström

Beslutet ska skickas till
Lönesupport
Kommunstyrelsen
Kommunfullmäktige

Denna behandling '281/24 Återkoppling från kurser och konferenser' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '282/24 Övriga frågor' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '283/24 Årets ideella insats, information från KFUM ' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '284/24 Socialdirektören informerar' har inget tjänsteutlåtande.

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-12-09
Individ- och familjenämnden

Diarienr: IFN-2024/00016

Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024

Förslag till beslut

Individ- och familjenämnden godkänner redovisningen av delegationsbeslut och anmälningsärenden.

Ärendebeskrivning

Redovisning av ärenden beslutade med stöd av nämndens fastställda delegationsordning samt redovisning av anmälningsärenden.

Övriga beslut

Delegerade beslut för perioden 2024-11-01 t o m 2024-11-30 inom lagområdena SoL, LSS, LVU, LVM och övrig lagstiftning anmäls i enlighet med nämndens beslut 2024-01-24.

Anmälningsärenden

IFN-2024/00067	Ej verkställt beslut, Dom från Förvaltningsrätten i Umeå mål 814-24
IFN-2024/00083	Arkivbeskrivning individ- och familjenämnden 2024-12-02
IFN-2024/00010	Delegationsbeslut om tillförordnad socialdirektör under socialdirektörens ledighet
IFN-2024/00282	Beslut Kommunfullmäktige § 200 om översyn av styrdokument 2024
IFN-2024/00008	Beslut Kommunfullmäktige § 202 om taxor och avgifter för individ- och familjenämnden 2025
IFN-2024/00281	Beslut Kommunstyrelsen § 196 om överenskommelse om Idéburet Offentligt Partnerskap för barnrättsfrågor
IFN-2024/00004	Beslut Kommunstyrelsen § 193 med förslag till

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00016

planeringsdirektiv 2026
Planeringsdirektiv och budget för 2026 samt plan för 2027-2029

Bilaga 1. Anvisning för nämnders och bolags yttrande över Stadsledningskontorets förslag till planeringsdirektiv
Bilaga 2. Nämndernas utmaningar och möjligheter 3-5 års perspektiv
Bilaga 3. Nettokostnadsavvikelser och nettokostnadsjämförelser
Bilaga 4. Investeringsbudget 2026 och plan 2027-2029
Bilaga 5. 10-årigt investeringsunderlag 2026-2035
Bilaga 6. Tekniska nämndens motiveringar till förslag på förändringar i investeringsbudget och plan
Bilaga 6. Tekniska nämndens motiveringar till förslag på förändringar i investeringsbudget och plan rev 241128
Bilaga 7. Nuläge inriktningsmål och program
Bilaga 8. Omställningsuppdraget nämndernas analyser.
Bilaga 9. Förslag viktiga datum för kommunens nämnder och bolag under 2026.
Bilaga 10. Totalramsberäkning
Bilaga 11. Årshjul planeringsprocess 2026

Sekretessärenden

IFN-2024/00020 Skrivelse från Migrantmän i Skellefteå 2024-11-18

Beredningsansvarig

Nämndsekreterare Rose-Marie Lång Bäckström

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Rose-Marie Bäckström
Nämndsekreterare

FÖRVALTNINGSRÄTTEN I UMEÅ

DOM
2024-11-28
Meddelad i Umeå

Mål nr
814-24

SÖKANDE
Inspektionen för vård och omsorg

MOTPART
Umeå kommun

SAKEN
Ansökan om särskild avgift enligt 28 a § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten ålägger Umeå kommun att betala en särskild avgift om 450 000 kr till staten.

Besöksadress
Nygatan 45 (Tingshuset)

Telefon
090-17 74 00

Öppettider
måndag–fredag
08:00–12:00
13:00–16:00

Postadress
Box 193
901 05 Umeå

E-post
forvaltningsratteniumea@dom.se

Webbplats
www.forvaltningsratteniumea.domstol.se

BAKGRUND OCH YRKANDEN M.M.

Individ- och familjenämnden i Umeå kommun beviljade en person insatsen bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 LSS från och med 20 juni 2022. Insatsen har rapporterats som ej verkställd till Inspektionen för vård och omsorg (IVO).

IVO yrkar i ansökan att Umeå kommun ska betala en särskild avgift enligt 28 a § första stycket LSS om 49 100 kr i månaden från och med den 21 december 2022 till den dag beslutet verkställs, avslutas eller den dag domstolen slutligen avgör målet.

IVO anför bl.a. följande till stöd för ansökan. Den enskilde är sedan flera år tillbaka beviljad placering i familjehem, vilket har varit pågående under väntetiden. Av bifogad utredning framgår att den enskilde nu har behov av att flytta från familjehemmet till ett eget boende. Kommunen har ett långtgående planeringsansvar för att se till att personer som omfattas av LSS får sina behov tillgodosedda och den enskilde har varit känd av kommunen sedan många år tillbaka genom andra insatser. Platsbrist och kö till bostad med särskild service är därför inte ett godtagbart skäl till det långa dröjsmålet. Mot bakgrund av omständigheterna i ärendet och insatsens karaktär har IVO bedömt att oskäligt dröjsmål uppstått efter sex månader. Med hänvisning till den tid som den enskilde fått vänta och fortfarande väntar kan dröjsmålet inte anses som ringa. Det finns därför förutsättningar för att ålägga kommunen att betala särskild avgift. Synnerliga skäl för eftergift finns därmed inte.

Umeå kommun anser att ansökan om särskild avgift ska avslås och anför i huvudsak följande. Nämnden har gjort en tydlig prognos vad gäller behoven av boende, vilken också visade sig vara korrekt. Nämnden har således såsom det åligger kommunen följt upp vilka som omfattas av lagen, behovet av stöd och

service och verkat för att dessa personer får sina behov tillgodosedda. Nämnden har också planerat och arbetat för att tillgodose framtida behov. Trots detta har väntetid uppstått utifrån att planerade boenden fördröjts i flera år på grund av sådant som nämnden inte kunnat råda över, bl.a. brist på tomtmark, entreprenörer och hyresrätter, överklagningar, kriget i Ukraina och konjunkturen. Utifrån beskrivna omständigheter, vilka svårligen kunnat påverkas av nämnden, och med beaktande av att den enskilde under väntetiden har sina behov tillgodosedda i familjehemmet, vidhåller nämnden att dröjsmålet inte ska anses vara av så allvarlig art att det ska vara skäl att utdöma avgift.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Vad målet gäller

Ett beslut om insats enligt LSS gäller omedelbart, vilket innebär att insatsen i princip ska tillhandahållas utan dröjsmål. Ett visst dröjsmål måste dock kunna accepteras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Särskild avgift ska bara åläggas om dröjsmålet har varit oskäligt.

Frågan i målet är om det finns grund för att ålägga Umeå kommun att betala en särskild avgift enligt 28 a - 28 b LSS i enlighet med IVO:s ansökan. Detta förutsätter dels att kommunen inte inom skälig tid har tillhandahållit den beviljade insatsen, dels att det finns grund för att bestämma avgiften i enlighet med vad IVO anfört i ansökan samt att det varken finns synnerliga skäl för eftergift eller är fråga om ringa fall.

Oskäligt dröjsmål

En kommun som inte inom skälig tid tillhandahåller en insats enligt 9 § LSS som någon är berättigad till enligt ett beslut av en kommunal nämnd, ska enligt 28 a § första stycket LSS åläggas att betala en särskild avgift.

I förarbetena till bestämmelsen (prop. 2007/08:43 s. 18 f.) anges att det inte kan anses rimligt att kommunen alltid ska kunna tillhandahålla en viss insats omedelbart. Det anges också att den tid som en nämnd skäligen bör få på sig alltid måste avgöras utifrån en individuell bedömning.

I detta fall beviljades den enskilde insatsen bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 LSS den 20 juni 2022. Av individrapport som kommunen lämnat in till IVO framgår att beslutet verkställdes den 12 augusti 2024. Dröjsmålet med att verkställa insatsen uppgår därmed till 25 månader och 3 veckor. Något erbjudande om boende har inte lämnats under dröjsmålstiden.

Av underlaget i målet framkommer att det funnits en planering för utslussning från familjehemmet sedan 2021 och att den enskilde under 2022 erbjöds bosocialt kontrakt med boendestöd men att planeringen av flytt medförde nedstämdhet och oro och att den enskilde valde att bo kvar i familjehemmet. Den enskilde har i utredningen gett uttryck för att hen inte vill flytta från sitt familjehem där hen känner sig trygg. Av journalanteckningarna framgår att handläggares uppfattning är att den enskilde själv önskar bo kvar i familjehemmet så länge som möjligt. Av journalanteckning den 25 november 2022 anges att god man anser att den enskilde behöver ett boende snarast. Den 13 november 2023 har god man åter hört av sig och efterfrågat verkställighet. Enligt god man har den enskilde det för bra i familjehemmet vilket leder till att hen inte utvecklas och blir isolerad.

Enligt förvaltningsrättens bedömning framgår av underlaget i målet att den enskilde själv inte ansett att behovet av verkställighet är angeläget. Detta förändrar dock inte den omständighet att den enskilde bedömts ha behov av insatsen. Mot bakgrund av den tid som gått sedan den enskilde beviljades insatsen bostad med särskild service enligt LSS och då det inte framkommit att det finns några särskilda omständigheter kopplat till den enskilde som försvårat

verkställigheten bedömer förvaltningsrätten att oskäligt dröjsmål uppstått i ärendet. I likhet med IVO bedömer förvaltningsrätten att oskäligt dröjsmål uppstod den 21 december 2022, dvs. sex månader efter beslutsdatum. Dröjsmålet har pågått till och med den 11 augusti 2024, dagen före beslutet verkställdes.

Avgiftens storlek och eftergift

Enligt 28 b § LSS ska den särskilda avgiften fastställas till lägst tio tusen kronor och högst en miljon kronor. När avgiftens storlek fastställs ska det särskilt beaktas hur lång tid dröjsmålet har pågått och hur allvarligt det i övrigt kan anses vara. Avgiften får efterges om det finns synnerliga skäl för det. I ringa fall ska inte någon avgift tas ut.

Från beslutsdatum till verkställighet har det gått ca 25 månader och tre veckor och det oskäliga dröjsmålet uppgår till ca 19 månader och 3 veckor (599 dagar). Dröjsmålet kan mot denna bakgrund inte betraktas som ringa. Särskild avgift tas normalt ut med ett belopp motsvarande den besparing som kommunen gjort under det oskäliga dröjsmålet med tillägg för en repressiv del om 25 procent (se Kammarrätten i Sundsvalls dom den 3 april 2020 i mål nr 3045-18).

Kommunen har till IVO uppgett att kostnaden för den ej verkställda insatsen uppgår till 38 670 kr per månad för år 2022 och 40 020 kr per månad för år 2023. Då beloppen skiljer sig mellan åren har IVO räknat kostnadsbesparingen till ett genomsnittligt belopp om 39 345 kr per månad. Med tillägg av den repressiva delen anser IVO att särskild avgift ska utgå med 49 100 kr per månad. Med en sådan beräkning skulle den särskilda avgiften, utifrån aktuell dröjsmålstid, uppgå till ca 948 000 kr (49 100 kr/31 dagar x 599 dagar).

Förvaltningsrätten kan konstatera att den särskilda avgiften, med en strikt beräkning av de principer som IVO tillämpat i ansökan nästan uppgår till

maxbeloppet om 1 000 000 kr. Enligt förarbetena till bestämmelserna om särskild avgift i LSS bör en så hög sanktionsavgift som en miljon kr endast påföras i undantagsfall (a. a. s. 21). Frågan är då om en strikt tillämpning av nämnda principer leder till ett belopp som inte står i proportion till den uteblivna insatsen.

Kommunen har framfört att dröjsmålet inte ska betraktas som så allvarligt då den enskilde under väntetiden haft sina behov tillgodosedda i familjehemmet. Att den enskildes behov tillgodoses under väntetiden kan medföra att dröjsmålet bedöms som mindre allvarligt och att det finns skäl att sätta ned avgiften (jfr tex. Kammarrätten i Stockholms dom den 16 december 2014 i mål nr 4366-13). Med beaktade av att den enskilde under dröjsmålstiden bott i familjehem och det inte framkommit annat än att den enskildes behov av stöd i vardagen tillgodosetts genom denna placering bedömer förvaltningsrätten att den särskilda avgiften ska fastställas till skäliga 450 000 kr. Synnerliga skäl för att efterge beloppet har inte framkommit. Ansökan ska således delvis bifallas på så sätt att Umeå kommun ska åläggas att betala en särskild avgift om 450 000 kr till staten.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 1 (FR-03)

Karin Granholm

I avgörandet, som är enhälligt, har rådmannen Karin Granholm samt nämndemännen Maria Karlsson, Leif Karlsson och Doris Öhlund deltagit. Målet har föredragits av föredragande juristen Ellen Norin.

SVERIGES DOMSTOLAR

Hur man överklagar

FR-03

Vill du att beslutet ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Tiden räknas oftast från den dag som du fick del av det skriftliga beslutet. I vissa fall räknas tiden i stället från beslutets datum. Det gäller om beslutet avkunnades vid en muntlig förhandling, eller om rätten vid förhandlingen gav besked om datum för beslutet.

För en part som företräder det allmänna (till exempel myndigheter) räknas tiden alltid från den dag domstolen meddelade beslutet.

Observera att överklagandet måste ha kommit in till domstolen när tiden går ut.

Vilken dag går tiden ut?
Sista dagen för överklagande är samma veckodag som tiden börjar räknas. Om du exempelvis fick del av beslutet måndagen den 2 mars går tiden ut måndagen den 23 mars.

Om sista dagen infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton, räcker det att överklagandet kommer in nästa vardag.

Så här gör du

1. Skriv förvaltningsrättens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att beslutet ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att kammarrätten ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn och personnummer eller organisationsnummer.

   Lämna aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.

   Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skicka eller lämna in överklagandet till förvaltningsrätten. Du hittar adressen i beslutet.

Vad händer sedan?

Förvaltningsrätten kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att beslutet gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar förvaltningsrätten överklagandet och alla handlingar i målet vidare till kammarrätten.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning kan även kammarrätten skicka brev på detta sätt.

Anvisningar för överklagande **FR-03 – Överklagandetid 3 v - PT** • Producerat av Domstolsverket, Avd. för domstolsutveckling • 2020-05

Prövningstillstånd i kammarrätten

När överklagandet kommer in till kammarrätten tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Kammarrätten ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att förvaltningsrätten dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om förvaltningsrätten dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller det överklagade beslutet. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med förvaltningsrätten om du har frågor. Adress och telefonnummer hittar du på första sidan i beslutet.

Mer information finns på www.domstol.se.

Anvisningar för överklagande **FR-03 – Överklagandetid 3 v - PT** • Producerat av Domstolsverket, Avd. för domstolsutveckling • 2020-05

Beskrivning av Umeå kommuns individ- och familjenämnds allmänna handlingar

Dokumentnamn: Beskrivning av Umeå kommuns individ- och familjenämnds allmänna handlingar		
Dokumentansvarig: Socialtjänstens kansli		**Dokumentdatum:** 2018-06-29
Godkänd av: Individ- och familjenämnden	**Version:** [1.0]	**Reviderad:** 2024-12-02

Beskrivning av Umeå kommuns individ- och familjenämnds allmänna handlingar

Samlad beskrivning över Umeå kommuns individ- och familjenämnds allmänna handlingar enligt Offentlighets- och sekretesslagen (SFS 2009:400, 4 kap., 2 §) och Arkivlagen (SFS 1990:782, 6 §) upprättades första gången 2018-06-29.

1. Individ- och familjenämndens organisation

Individ- och familjenämnden bildades 2014-12-01 efter att kommunfullmäktige 2014-05-26 beslutat att socialnämnden skulle upphöra för att ersättas av dels en äldrenämnd med ansvar för äldreomsorg dels en individ- och familjenämnd med ansvar för handikapp (funktionshinderomsorg) och individ- och familjeomsorg.

Individ- och familjenämnden har 22 ledamöter valda av kommunfullmäktige.

Individ- och familjenämnden har **två utskott**:

- Arbetsutskottet och
- IFO-utskottet

Arbetsutskottet och IFO-utskottet lämnar förslag på beslut till nämnd. Båda utskotten fattar beslut i individärenden.

Följande **verksamheter** sorterar fr o m 2018-06-01 under individ- och familjenämnden:

Myndighetsutövning – Verksamheten ansvarar för all myndighetsutövning (anmälningar och ansökningar) inom nämndens verksamhetsområde, SoL, LSS, LVU, LVM

Funktionshinderomsorg – Verksamheten ansvarar för verkställighet av beslut om grupp -och servicebostad, daglig verksamhet och korttidsboende, hemtjänst upp till 65 år, boendestöd samt personlig assistans, hälso -och sjukvård till personer i bostad med särskild service samt hemsjukvård under 65 år för personer i ordinärt boende.

Individ- och familjeomsorg – Verksamheten ansvarar för verkställighet av insatser till barn, vuxna och familjer. Här finns även öppna insatser som inte kräver myndighetsbeslut som tex öppen förskola, familjerådgivning och alkohol- och drogmottagning.

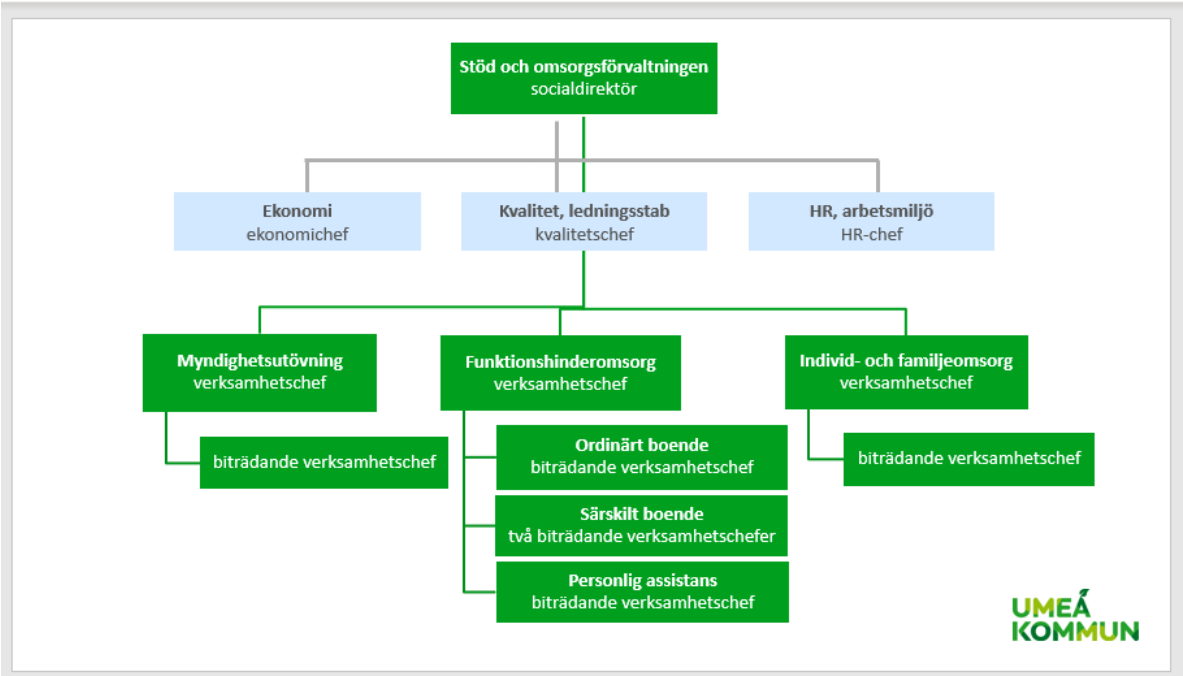

Förvaltningsledning, socialdirektör och verksamhetschefer håller till i Kuben, våning 4, Skolgatan 31, 901 84 Umeå.

Socialtjänstens kansli är gemensamt för individ- och familjenämnden och för äldrenämnden.

2. Register, förteckningar och andra sökmedel till individ- och familjenämndens allmänna handlingar

2.1 Diarier

Individ- och familjenämnden har alltsedan sin tillkomst 2014-12-01 diarieförtsina allmänna handlingar i det IT-baserade dokument och ärendehanteringssystemet Public 360 (i en egen instans med prefixet IFN). I samband med individ- och familjenämndens tillkomst skulle den överta alla öppna ärenden som per 2014-11-28 ännu inte var avslutade från dels socialnämnden dels kommundelsnämnderna i Holmsund/Obbola, Hörnefors respektive Sävar. Detta övertagande av öppna ärenden (totalt 173 ärenden från socialnämnden, sex ärenden från Holmsund/Obbola kommundelsnämnd, ett ärende från Hörnefors kommundelsnämnd och två ärenden från Sävars kommundelsnämnd) gällde endast de ärenden som berörde den nya individ- och familjenämndens ansvarsområde.

Enligt beslut 2014-12-02 (dnr KS-2014/00447) skall fr o m 2014-12-01 elektroniskt bevaras dels diariedatabasen (med prefixet IFN) dels de diarieförda handlingarna (d v s de till respektive ärende och händelse bifogade filerna). Detta betyder att individ- och

familjenämnden inte genererar några pappersbaserade ärendeakter och att de diarieförda handlingarna endast är sökbara i sin elektroniska form i Public 360.

2.2 Övriga register, förteckningar och sökmedel

Under individ- och familjenämnden registreras och hanteras allmänna handlingar också i andra IT-baserade register än diariet. För sådana system som ”…*elektroniskt lagrar information och där informationen ägs av kommunal myndighet*” gäller sedan 2000 att dessa skall registreras i ett särskilt register för registrering och beskrivning av IT-system; Reg-IT

3. Tillämplig lagstiftning

Nämnden fullgör de uppgifter som en socialnämnd ansvarar för enligt följande lagar:

- Socialtjänstlagen (2001:453)
- Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade
- Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
- Lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall
- Lagar och förordningar gällande mottagande av ensamkommande flyktingbarn
- Lag (2017:372) om stöd vid klagomål mot hälso- och sjukvården
- Ärvdabalkens (1958:637) bestämmelser om dödsboanmälan
- Anordna gravsättning enligt 5 kap 2§ begravningslag (1990:1144)
- Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30)
- Lag (2009:47) om vissa kommunala befogenheter
- Lag (2024:79) om placering av barn i skyddat boende
- Föräldrabalk (1949:381)

Individ- och familjenämndens verksamheter omfattas helt av sekretessbestämmelserna i Offentlighets- och sekretesslagens (SFS 2009:400) 26 kapitel. Liksom för all offentlig verksamhet kan också andra mer generella lagrum vara tillämpliga, däribland:

- **adress, telefon och andra kontaktuppgifter** för personer med skyddade personuppgifter eller om, i övrigt, risk finns för hot, våld eller annat allvarligt men (21 kap., 3 §),

- **personuppgifter** för de fall utlämnande kan antas medföra att uppgiften behandlas i strid med Dataskyddsförordningen (21 kap., 7 §) och

- **personaladministrativ verksamhet** (39 kap.).

3.2 Dataskyddsförordningen (GDPR)

Förordningen fastställer bestämmelser om skydd för fysiska personer med avseende på behandlingen av personuppgifter och om det fria flödet av personuppgifter. Förordningen skyddar fysiska personers grundläggande rättigheter och friheter, särskilt deras rätt till skydd av personuppgifter.

4. Uppgifter som regelbundet och maskinellt hämtas från eller lämnas till kommunextern myndighet eller part

Treserva läser via integration med bl a Befolkning (eller ”*Navet*”), Försäkringskassans tjänst SSBTEK och LeFi-online maskinellt in folkbokföringsuppgifter för klienter, brukare och patienter som genom ansökan, begäran eller anmälan är aktuella hos Umeå socialtjänst för utredning eller bistånd/åtgärd.

Uppgifter lämnas ut maskinellt till Socialstyrelsen (nationell statistik) och till avtalad bank (transaktionsfiler).

Verksamhetssystemet Treserva ska under 2024-2025 ersättas av ett nytt verksamhetssystem Cambio Viva. Cambio Viva driftsattes i februari 2024 och har sen dess haft problem med bl.a. inloggning och driftsstabilitet. Eftersom supportärendena i Viva inte minskar och projektet inte har någon indikation på när de kan vara lösta fattade direktörerna för Stöd och omsorg samt Äldreomsorgen beslut om att pausa införandet för vidare utredning.

Verksamheterna återgår till Treserva under införandepausen.

5. Slutförvaring av individ- och familjenämndens allmänna handlingar

5.1 Regler om vilka handlingar som skall bevaras respektive gallras

För individ- och familjenämndens verksamheter finns viss **författningsreglering** (Socialtjänstlagen, 12 kap.) **rörande vilka handlingar som skall bevaras och vilka som skall gallras**. Med utgångspunkt i denna författningsreglering har Umeå kommun 2018-01-29 antagit en **särskild dokumenthanteringsplan** (dnr KS-2018/00019) för **Försörjningsstöd**

(inklusive förmedlings- och dödsboärenden) med närmare anvisningar rörande bevarande och gallring. Umeå kommun har 2022-02-09 genom delegation fastställt en **särskild dokumenthanteringsplan** (KS-2022/00057) för **Funktionshinderomsorg.**

Arbete med att upprätta en dokumenthanteringsplan för nämndens återstående verksamhetsområden pågår.

5.2 Arkivleveranser till kommunens centrala arkiv

Individ- och familjenämndens verksamheter levererar sina allmänna handlingar i samråd med Stadsarkivet. Enbart handlingar som ska bevaras enligt nämndens dokumenthanteringsplaner ska levereras till Stadsarkivet.

5.3 Arkivförteckningar

Systematisk arkivförteckning enligt Arkivlagen (6 §) över individ- och familjenämndens allmänna handlingar upprättas av Stadsarkivet. Detta innebär att handlingarna förtecknas först efter det att de olika verksamheterna levererat handlingarna till Stadsarkivet. Samtliga arkivförteckningar förs med hjälp av IT-stöd (f n Visual Arkiv).

5.4 Digitalt bevarande av allmänna handlingar

Digitalt bevarande grundar sig i varje enskilt fall på särskilda beslut. Sådana beslut fattas normalt inom ramen för dokumenthanteringsplaner eller som särskilda gallringsbeslut för specifikt IT-stöd.

6. Webbpublicering av allmänna handlingar

Vissa uppgifter ur individ- och familjenämndens diarium (Public 360) publiceras momentant på kommunens externa webb. Publiceringen, som är en helt avgiftsfri tjänst riktad mot allmänheten, omfattar endast viss registerinformation (nämnd, ärendemening, diarienummer, registreringsdatum, handläggande enhet samt datum och beskrivning för de enskilda händelser som ingår i ärendet) och inte några enskilda diarieförda handlingar.

Föredragningslista och möteshandlingar till individ - och familjenämndens sammanträden publiceras offentligt på kommunens webbplats. Efter individ- och familjenämndens möte och justering av protokollet så publiceras även protokollet på samma sida.

Handlingar till individ- och familjenämnden går att nå på följande webbsida: Individ- och familjenämnden - Umeå kommun (umea.se)

7. Tekniska hjälpmedel hos individ- och familjenämndens verksamheter som får användas av enskilda i syfte att ta del av allmänna handlingar

För frågor rörande individ- och familjenämndens diarium hänvisas allmänheten i första hand till egna sökningar i det webbpublicerade diariet. På begäran tar registrator vid Socialtjänstens kansli därefter fram begärda handlingar.

9. Ytterligare upplysningar om myndighetens allmänna handlingar, deras användning och sökmöjligheter

Närmare upplysningar om individ- och familjenämndens nämndadministration, diarium och diarieföringsrutiner kan lämnas av nämndsekreterare och registrator. Dessa nås på ifnamnden@umea.se

Närmare upplysningar om dokumenthanteringsplaner, arkivförteckningar och individ- och familjenämndens till centralarkivet levererade handlingar kan erhållas av stadsarkivet som nås på stadsarkivet@umea.se

UMEÅ KOMMUN

Delegationsbeslut

Umeå kommun 2024-12-02
Diarienr: IFN-2024/00010

Margareta Alfredsson med flera

Beslutsfattare:

Karolina Lundqvist

Ärende:

Med stöd av personalutskottets delegationsordning, fastställd 2023-09-12, meddelas följande beslut om förvaltningschefs rätt att utse en tillförordnad vikarie för sig upp till två månader vid frånvaro.

Beslut:

Under socialdirektör Karolina Lundqvists ledighet utses följande till tillförordnad socialdirektör:

2024-12-23 – Viviann Dannelöv Nilsson

2024-12-27 - Viviann Dannelöv Nilsson

2024-12-30 – Simon Blomberg

2025-01-02 - 2025-01-03 - Simon Blomberg

Ledning och stab IFN, Umeå kommun

.....

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Sändlista
Margareta Alfredsson
Viviann Dannelöv Nilsson
Simon Blomberg

UMEÅ KOMMUN

SignPort

Elektroniska underskrifter

Det här dokumentet har skrivits under elektroniskt av de personer som listas i signaturpanelen.

Underskrifterna uppfyller kraven för avancerad elektronisk underskrift enligt definitionen i eIDAS (EU:s förordning 910/2014).

Äktheten kan valideras enligt internationella standarder i en valideringstjänst som uppfyller förordningen. Validering kan exempelvis göras här: https://validate.signport.se/

Där finns även information om hur validering kan göras i Adobe Acrobat Reader.

Notera, om dokumentet skrivs ut på papper, eller ’skrivs ut’ till ett nytt PDF-dokument, följer de elektroniska underskrifterna inte med. Endast det elektroniskt underskrivna originaldokumentet kan valideras.

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2024-11-25

§ 200

Diarienr: KS-2024/00933

Översyn av styrdokument hösten 2024

Beslut

Kommunfullmäktige beslutar att:

- **Jämställdhetsutskottets reglemente förlängs**
- **Avsiktsförklaring gällande samverkan med den sociala frivilligsektorn med tillhörande riktlinjer upphävs**
- **Regler för vatten och avlopp i tillväxt- och omvandlingsområden upphävs**
- **Avfallsplan för Umeåregionen ska revideras**
- **Riktlinjer för användning av applikation i mobila enheter ska revideras**
- **Riktlinjer för kraftverksamhet ska revideras**
- **Åtgärdsprogram mot buller 2019-2023 ska revideras**
- **Lönepolicy ska revideras**
- **Trafiksäkerhetsprogram ska revideras**
- **Arkitekturpolicy ska tas fram**
- **Grönstrukturprogram ska tas fram**
- **Konstpolicy ska tas fram**
- **Riktlinje för lönestrategiskt arbete ska tas fram**
- **Riktlinje för arbete med kemikalier ska tas fram**

Beslut

Kommunstyrelsen beslutar att:

- **Riktlinjer för flaggning förlängs**
- **Inriktningsmål för markreserv ska revideras**
- **Regler för Umeå kommuns elhandel ska revideras**
- **Plan för kapacitetshöjning civil beredskap ska tas fram.**

Reservation
Anders Ågren (M) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande.

Lars Forsgren (SD) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande.

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Kommunfullmäktige 2024-11-25

Ärendebeskrivning

I enlighet med den nya riktlinje för styrdokument som fastställdes av kommunstyrelsen i januari 2024 ska styrdokument regelbundet ses över. Syftet med översynen är att utvärdera dokumentens syfte och styreffekt. Vanliga orsaker till att dokument upphävs är att verksamheten fungerar väl utan styrdokument eller att frågorna har infogats i annan styrning. Det är inte en värdering eller viktning av området i sig.

Det är det politiska organ som beslutade om dokumentet som ska fatta beslut om det ska förlängas, revideras eller upphävas.

Innan ett nytt styrdokument tas fram ska det göras en nulägesanalys över hur styrningen fungerar idag och vilka områden som behöver förbättras. För att undvika målkonflikter är det viktigt att se över även befintliga styrdokument relaterade till området.

För att skapa bättre överblick görs översyn av flera dokument vid ett och samma tillfälle. Se bilaga ett och två för en sammanfattning av orsaker till besluten. Bakgrundsanalyserna till varje styrdokument finns samlade i bilaga 3. Dessa bakgrundsbeskrivningar är en översyn av hela området och föreslår ibland annan eller relaterad styrning. Dessa frågor är inte föremål för politiska beslut i dagsläget utan hanteras på annat sätt.

De tidigare beslutade styrdokument som berörs i ärendet är inte bifogade. De går i stället att ta del av på www.umea.se/styrdokument

Beslutsunderlag

Bilaga 1. Sammanställning beslut fullmäktige
Bilaga 2. Sammanställning beslut kommunstyrelsen
Bilaga 2. Bakgrundsanalyser och underlag

Beredningsansvariga

Lina Renfors, Sara Nordström

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag.

Kommunstyrelsens beslutsordning

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Kommunfullmäktige 2024-11-25

Kommunstyrelsen beslutar enligt näringslivs- och arbetsutskottets förslag.

Kommunfullmäktiges beslutsordning

Följande yttrar sig: Hans Lindberg, Anders Ågren, Lars Forsgren, Lars Nilsson , Nils Seye Larsen, Ellen Ström, Davis Kaza, Ulrik Berg, Maria Lindvall, Mikael Berglund och Alf Molin.

Yrkanden
Hans Lindberg (S), Nils Seye Larsen (MP), Ellen Ström (V), Mikael Berglund (S), Alf Molin (L) och **Davis Kaza (AP)** – Bifall till kommunstyrelsens förslag.

Anders Ågren (M), Ulrik Berg (M) och **Maria Lindvall (-) (L)** – Avslag till att ta fram en arkitekturpolicy.

Lars Forsgren (SD) – Avslag till att ta fram ett grönstrukturprogram och att revidera trafiksäkerhetsprogrammet.

Propositionsordning som godkänns
Kommunstyrelsens förslag *mot* Anders Ågrens förslag *mot* Lars Forsgrens förslag. Ordföranden finner att kommunfullmäktige beslutar enligt kommunstyrelsens förslag.

Reservation
Anders Ågren (M) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande.

Lars Forsgren (SD) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande.

Beslutet ska skickas till
Nämnder, samt Umeå kommunföretag

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2024-11-25

§ 202

Diarienr: KS-2024/00640

Taxor och avgifter individ- och familjenämnden 2025

Beslut

Kommunfullmäktige beslutar

att avgifter för hemtjänst enligt SoL förändras enligt beslutsunderlag och att föreslagen höjning för nivå ett och två genomförs i två etapper, första höjningen sker 1 januari 2026 och andra höjningen sker 1 januari 2027

att avgifter för hemsjukvård inklusive hjälpmedel enligt HSL utreds och beslutas hösten 2024

att avgifter för familjerådgivning höjs till regionens egenavgift och följer denna framgent. (*Denna att-sats är redan beslutad av kommunfullmäktige 2024-08-26).*

att avgifter för vissa insatser inom SoL fortsätter utredas och beslutas under hösten 2024.

Reservation
Lars Forsgren (SD) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande.

Bore Sköld, för Vänsterpartiet reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden. Se skriftlig reservationstext under kommunfullmäktiges beslutsordning.

Protokollsanteckning
Maja Westling Palmberg (C). Se kommunfullmäktiges beslutsordning.

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Kommunfullmäktige 2024-11-25

Ärendebeskrivning

Individ- och familjenämnden har skickat förslag på avgiftsändringar avseende hemtjänst till kommunfullmäktige.

På sitt sammanträde den 26 augusti 2024 beslutade kommunfullmäktige att återremittera ärendet (minoritetsåterremiss) till nämnden för kompletteringar enligt nedan:

a) Yttrande från samråd med Umeå kommuns pensionärsråd (UPR) gällande den föreslagna revideringen av hemtjänstavgifterna.
b) Genomförd risk- och konsekvensanalys för föreslagen revidering av hemtjänstavgifterna, med beaktande av potentiella tröskeleffekters långsiktiga inverkan på äldres hälsa och vårdbehov.
c) Förslag för ett införande av timtaxa i stället för befintlig nivåtaxa.

Vid individ- och familjenämndens sammanträde 2024-10-23 presenterar stöd- och omsorgsförvaltningen ett reviderat yttrande som förtydligar vilka möjliga konsekvenser ändringarna kan innebära för individer, samt vilka åtgärder som är nödvändiga för att kunna införa en timtaxa i stället för nivåtaxa.

Individ- och familjenämnden yttrar sig i enlighet med förvaltningens reviderade förslag och föreslår kommunfullmäktige att besluta om hemtjänstavgifter enligt tidigare underlag.

Förslag till beslut (tjänsteskrivelsen)

Kommunfullmäktige beslutar

Avgifter för hemtjänst enligt SoL förändras enligt beslutsunderlag och verkställs i två steg för nivå 1 och 2, från 1 januari 2025 och vidare slutlig avgiftshöjning verkställs 1 januari 2026

Avgifter för hemsjukvård inklusive hjälpmedel enligt HSL utreds och beslutas hösten 2024

Avgifter för familjerådgivning höjs till regionens egenavgift och följer denna framgent. (Denna att-sats är redan beslutad av kommunfullmäktige 2024-08-26).

Avgifter för vissa insatser inom SoL fortsätter utredas och beslutas under hösten 2024.

Beslutsunderlag

Individ- och familjenämndens protokoll 2024-10-23, § 220.
Stöd- och omsorgsförvaltningen tjänsteskrivelse.
Skrivelse från Umeå kommuns pensionärsråd.
Kommunfullmäktiges protokoll 2024-08-26, § 128.
Individ- och familjenämndens protokoll 2024-06-19, § 141.
Individ- och familjenämndens protokoll 2024-05-22, § 117 .
Bildspel – avgiftsöversyn 2024-05-22.
Beslutsunderlag avgifter 2025.
Funktionshinderrådet protokoll 2024-03-22

Näringslivs- arbetsutskottets beslutsordning

Yrkanden

Janet Ågren (S) med instämmande av **Maja Westling Palmberg (C)** – att avgifter för hemtjänst enligt SoL förändras enligt beslutsunderlag och att föreslagen höjning för nivå ett och två genomförs i två etapper, första höjningen sker 1 januari 2026 och andra höjningen sker 1 januari 2027

att avgifter för hemsjukvård inklusive hjälpmedel enligt HSL utreds och beslutas hösten 2024

att avgifter för familjerådgivning höjs till regionens egenavgift och följer denna framgent. (Denna att-sats är redan beslutad av kommunfullmäktige 2024-08-26).

att avgifter för vissa insatser inom SoL fortsätter utredas och beslutas under hösten 2024.

Anders Ågren (M) – Avslag till förslag på avgiftshöjning

Bore Sköld (V) – att underlaget igen återremitteras för att kompletteras i enlighet med det ursprungliga återremissyrkandet från kommunfullmäktige gällande punkt B (risk- och konsekvensanalys etc.) och i andra hand

att avslå den föreslagna höjningen av avgifter i hemtjänsten.

Propositionsordning som godkänns
Avgöra ärendet idag *mot* att ärendet återemitteras enligt Bore Sköld's förslag. Ordföranden finner att utskottet beslutar att ärendet ska avgöras idag.

Bifall till Janet Ågrens (S) m.fl. förslag *mot* Anders Ågrens (M) m.fl. förslag. Ordföranden finner att näringslivs- och arbetsutskottet bifaller Janet Ågrens m.fl. förslag.

Reservation
Anders Ågren (M) och Lena Andersson (M) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande.

Bore Sköld (V) reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden.

Protokollsanteckning
Maja Westling Palmberg (C). Centerpartiet vill helst se en lösning där timtaxa införs. Då nuvarande system ej medger detta, och upphandling av nytt system strulat, drar vi slutsatsen att vi i dagsläget inte kan kräva en timtaxa. I avvaktan på ett system som tillåter införande av timtaxa accepterar vi en taxehöjning i två steg, i enlighet med vad äldrenämnden och individ- och familjenämnden föreslagit men med Socialdemokraternas ändringsyrkande där första höjningen träder i kraft först 1 januari 2026 och den andra höjningen träder i kraft 1 januari 2027.

Kommunstyrelsens beslutsordning

Yrkanden
Hans Lindberg (S), Mattias Larsson (C) och **Nils Seye Larsen (MP)** – Bifall till näringslivs- och arbetsutskottets förslag.

Lena Andersson (M) och **Lars Forsgren (SD)** – Avslag till förslag på avgiftshöjning

Bore Sköld (V) – att underlaget igen återremitteras för att kompletteras i enlighet med det ursprungliga återremissyrkandet från

kommunfullmäktige gällande punkt B (risk- och konsekvensanalys etc.)
och i andra hand
att avslå den föreslagna höjningen av avgifter i hemtjänsten.

Propositionsordning som godkänns
Avgöra ärendet idag *mot* att ärendet återemitteras enligt Bore Sköld's förslag. Ordföranden finner att kommunstyrelsen beslutar att ärendet ska avgöras idag.

Bifall till näringslivs- och arbetsutskottets förslag *mot* Lena Anderssons (M) m.fl. förslag. Ordföranden finner att kommunstyrelsen beslutar att bifalla näringslivs- och arbetsutskottets förslag.

Reservation
Lena Andersson (M), Elmer Eriksson (M) och Lars Forsgren (SD) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande.

Bore Sköld (V) reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden.

Protokollsanteckning
Mattias Larsson (C). Centerpartiet vill helst se en lösning där timtaxa införs. Då nuvarande system ej medger detta, och upphandling av nytt system dragit ut på tiden, drar vi slutsatsen att det i dagsläget inte kan krävas en timtaxa. I avvaktan på ett system som tillåter införande av timtaxa accepterar vi en taxehöjning i två steg, i enlighet med vad äldrenämnden och individ- och familjenämnden föreslagit. Men med samma tillägg som i KSNAU om att höjningarna träder i kraft 1/1 2026 och 1/1 2027.

Kommunfullmäktiges beslutsordning

Följande yttrar sig: Hans Lindberg, Bore Sköld, Maja Westling Palmberg, Davis Kaza, Igor Hell, Lars Forsgren, Nils Seye Larsen, Anders Norqvist och Veronica Kerr.

Yrkanden
Hans Lindberg (S), Maja Westling Palmberg (C), Nils Seye Larsen (MP), Anders Norqvist (L) och **Veronica Kerr (KD)** – Bifall till kommunstyrelsens förslag.

Davis Kaza (AP), Igor Hell (M) och **Lars Forsgren (SD)** – Avslag till att avgifter för hemtjänst enligt SoL förändras enligt beslutsunderlag och att föreslagen höjning för nivå ett och två genomförs i två etapper, första höjningen sker 1 januari 2026 och andra höjningen sker 1 januari 2027, bifall till att avgifter för hemsjukvård inklusive hjälpmedel enligt HSL utreds och beslutas hösten 2024 samt bifall till att avgifter för vissa insatser inom SoL fortsätter utredas och beslutas under hösten 2024.

Bore Sköld (V) – att underlaget igen återremitteras för att kompletteras i enlighet med det ursprungliga återremissyrkandet från kommunfullmäktige gällande punkt B (risk- och konsekvensanalys etc.)

Om återremissen faller avslag till att avgifter för hemtjänst enligt SoL förändras enligt beslutsunderlag och att föreslagen höjning för nivå ett och två genomförs i två etapper, första höjningen sker 1 januari 2026 och andra höjningen sker 1 januari 2027, bifall till att avgifter för hemsjukvård inklusive hjälpmedel enligt HSL utreds och beslutas hösten 2024 samt bifall till att avgifter för vissa insatser inom SoL fortsätter utredas och beslutas under hösten 2024.

Propositionsordning som godkänns
Ärendet ska avgöras idag mot att ärendet ska återremitteras.
Ordföranden finner att ärendet ska avgöras idag.

Bifall till kommunstyrelsens förslag *mot* Bore Skölds (V), Davis Kazas (AP), Igor Hells (M) och Lars Forsgrens (SD). förslag. Ordföranden finner att kommunfullmäktige beslutar enligt kommunstyrelsens förslag. Votering begärs.

Voteringsproposition
Ja-röst för kommunstyrelsens förslag.
Nej-röst för Bore Skölds (V) m.fl. förslag.

Omröstningsresultat
Med 37 ja-röster mot 28 nej-röster beslutar kommunfullmäktige enligt kommunstyrelsens förslag. Voteringslista.

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Kommunfullmäktige 2024-11-25

Reservation
Lars Forsgren (SD) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande.

Bore Sköld, för Vänsterpartiet reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden. På grund av brister i arbetsvillkor, låga löner och demografiska utmaningar står Umeå kommun står inför stora svårigheter att rekrytera och behålla personal i omsorgen. Att drastiskt höja avgifterna på det sätt som nu föreslås är dock inte en lösning på det problemet, utan riskerar snarare att öka fattigdom och ohälsa hos kommunens invånare då fler kommer att avstå från nödvändig hjälp av ekonomiska skäl. Det underminerar kommunens förebyggande arbete och kommer på sikt att leda till svårare sjukdomsförlopp, fler hemtjänstinsatser och ett ännu större personalbehov.

Protokollsanteckning
Maja Westling Palmberg (C). Centerpartiet vill helst se en lösning där timtaxa införs. Då nuvarande system ej medger detta, och upphandling av nytt system dragit ut på tiden, drar vi slutsatsen att det i dagsläget inte kan krävas en timtaxa. I avvaktan på ett system som tillåter införande av timtaxa accepterar vi en taxehöjning i två steg, i enlighet med vad äldrenämnden och individ- och familjenämnden föreslagit. Däremot med samma tillägg som först lyftes i KSNAU om att höjningarna träder i kraft 1 januari 2026 samt 1 januari 2027.

Beslutet ska skickas till
Individ- och familjenämnden

Umeå kommun
Kommunstyrelsen

Protokollsutdrag
2024-12-03

§ 196

Diarienr: KS-2024/00816

Överenskommelse om Idéburet Offentligt Partnerskap för barnrättsfrågor

Beslut

Kommunstyrelsen beslutar

att Umeå kommun ingår en överenskommelse med Barnrättsbyrån, Bris samt Rädda barnen för perioden 2024 - 2026 och att Umeå kommuns finansiering uppgår till 500 000 kronor per år som finansieras av anslaget IOP barnrättsfrågor.

Reservation
Lars Forsgren (SD) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande.

Ärendebeskrivning

Kommunstyrelsen har gett förvaltningen i uppdrag att ta fram ett IOP med fokus på Barnrättsfrågor. Det föreslagna IOP:et innebär en överenskommelse om samverkan mellan Umeå kommun och tre barnrättsorganisationer: Bris, Barnrättsbyrån, Rädda barnen.

I framtagande av IOP har dialog genomförts med barnrättsorganisationerna samt förvaltningar på Umeå kommun och de kommunala bolagen. Information har getts till Stadsdirektörens forum (SDF) vid två tillfällen.

IOP:et innebär en strukturerad samverkan mellan Umeå kommun och barnrättsorganisationerna med syfte att stärka barns rättigheter och förbättra förutsättningarna för goda och trygga livsvillkor för alla barn i Umeå.

Löpande samverkan kommer att ske i en utsedd samverkansgrupp och en styrgrupp utses, där direktörerna från stöd och omsorg, strategisk utveckling samt utbildning ingår tillsammans med representanter från barnrättsorganisationerna.
Arbetet återrapporteras till kommunstyrelsen årligen och finansieras av anslaget IOP barnrättsfrågor.

Beslutsunderlag

Förslag till IOP Barnrättsfrågor

Beredningsansvariga

Linda Gustafsson, stadsledningskontoret
Louise Palmén, stöd och omsorg

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag.

Kommunstyrelsens beslutsordning

Yrkanden

Lars Forsgren (SD) – Bifall till överenskommelsen om de andra parterna godkänner tillägget att inte vara inblandade i asylrättsfrågor.

Nils Seye Larsen (MP), Åsa Bäckström (V), Tomas Wennström (S) och **Anders Ågren (M)** – Bifall till näringslivs- och arbetsutskottets förslag.

Propositionsordning som godkänns

Bifall till näringslivs- och arbetsutskottets förslag mot Lars Forsgrens (SD) förslag. Ordföranden finner att kommunstyrelsen beslutar enligt näringslivs- och arbetsutskottets förslag.

Reservation

Lars Forsgren (SD) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande.

Beslutet ska skickas till

Samtliga nämnder

Umeå kommun
Kommunstyrelsen

Protokollsutdrag
2024-12-03

Umeå kommun
Kommunstyrelsen

Protokollsutdrag
2024-12-03

§ 193

Diarienr: KS-2024/00433

Planeringsdirektiv och budget 2026 samt plan 2027-2029

Beslut

Kommunstyrelsen beslutar

att överlämna stadsledningskontorets förslag till planeringsdirektiv för 2026 till berörda nämnder och bolag

att berörda nämnder och bolag anmodas lämna yttrande över stadsledningskontorets förslag till planeringsdirektiv för 2026 senast den 21 mars 2025 i enlighet med fastställd anvisning (bilaga 1)

att paragrafen justeras omedelbart.

Ärendebeskrivning

Stadsledningskontoret har i enlighet med kommunfullmäktiges riktlinjer för planeringsprocess, budget och investeringar sammanställt ett förslag till planeringsdirektiv version 1 för 2026. I förslaget ingår de inriktningsmål och program som kommunfullmäktige fastställde i juni 2024. I förslaget ingår även förslag till ekonomisk totalram samt förslag till ekonomiska ramar för kommunens nämnder.

Förslag till investeringsbudget 2026 och plan 2027–2029, 10-årigt investeringsunderlag samt motiveringar till förändringar gäller under förutsättning att tekniska nämnden fastställer förslag till investeringar avseende gator, vägar, parker och fastigheter samt inventarier/utrustning kopplade till dessa projekt vid nämndens sammanträde 28 november.

Det förslag som nu upparbetats av stadsledningskontoret lämnas i enlighet med riktlinjerna för kommunens planeringsprocess till kommunens nämnder och bolag för yttrande. Förslaget tillsammans med inkomna yttranden kommer därefter att sammanställas och överlämnas

till de politiska partierna som har att enskilt eller tillsammans i olika konstellationer lägga fram förslag till planeringsdirektiv och budget inför demokratiskt fastställande i kommunfullmäktige i juni 2024.

Nämnder och bolags yttrande i enlighet med kommunstyrelsens anvisning ska vara lämnad till KS diarium senast den 21 mars 2025. Utöver det skriftliga yttrande nämnder och bolag ska inkomma med kan kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott lämna specifika frågeställningar för besvarande av nämnder/bolag under de presidiedialoger som ska genomföras i månadsskiftet mars/april.

Beslutsunderlag

Stadsledningskontorets förslag till Planeringsdirektiv version 1, 2026
Bilaga 1 – Anvisning för nämnder och bolags yttranden
Bilaga 2 – Nämndernas utmaningar och möjligheter i 3-5 års perspektiv (KS 3 dec)
Bilaga 3 – Nettokostnadsavvikelser och nettokostnadsjämförelse nämnd (KS 3 dec)
Bilaga 4 – Investeringsbudget 2026 plan 2027-2029
Bilaga 5 – 10-årigt investeringsunderlag 2026-2035
Bilaga 6 – TNs motiveringar till förändringar i förslag till investeringsbudget
Bilaga 7 – Nuläge inriktningsmål och program
Bilaga 8 – Omställningsuppdraget och nämndernas analyser
Bilaga 9 – Förslag viktiga datum för nämnder och bolag 2026
Bilaga 10 – Totalramsberäkning
Bilaga 11 – Årshjul planeringsprocess 2026

Observera att bilaga 2 och 3 infogas i ärendet vid KS den 3 december 2024.

Beredningsansvariga

Anette Sjödin, Urban Blomdahl, Lena Höök Gustafsson, Dan Gideonsson, Sara Nordström

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Yrkanden

Hans Lindberg (S) – Bifall till tjänsteskrivelsens förslag.

Bore Sköld (V) – Under remissfråga 1 (bilaga 1) ändra så att texten "..hållbarhet med mera" i stället lyder "..hållbarhet och andra relevanta prognoser."

Propositionsordning som godkänns
Bifall till tjänsteskrivelsens förslag mot Bore Skölds förslag. Ordföranden finner att näringslivs- och arbetsutskottet bifaller tjänsteskrivelsens förslag.

Reservation
Bore Sköld (V) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande.

Kommunstyrelsens beslutsordning

Yrkanden
Ellen Ström (V) – Under remissfråga 1 (bilaga 1) ändra så att texten "..hållbarhet med mera" i stället lyder "..hållbarhet och andra relevanta prognoser."

Anders Ågren (M) – Bifall till näringslivs- och arbetsutskottet förslag.

Propositionsordning som godkänns
Bifall till näringslivs- och arbetsutskottet förslag *mot* Ellen Ströms (V) förslag. Ordföranden finner att kommunstyrelsen beslutar enligt näringslivs- och arbetsutskottets förslag.

Beslutet ska skickas till
Beslut, planeringsdirektiv inklusive bilagorna 1-11 skickas till:
Samtliga nämnder,
JUSK,
Kommunrevisionen,
UKF och samtliga helägda bolag

Stadsledningskontorets förslag version 1

Planeringsdirektiv, budget och investeringar 2026

Ekonomiska ramar för budget 2026 och plan 2027–2029

Grunduppdrag, driftbudget till nämnder

Inriktningsmål och program

Tilläggsuppdrag till nämnder och bolag

UMEÅ KOMMUN

Innehåll

Om planeringsdirektiv version 1 4

Förutsättningar för planperioden 2026 - 2029 6

Ekonomiska förutsättningar 6

Demografisk utveckling 8

Näringslivskonjunktur 9

Bostadsmarknad och bostadsförsörjning 10

Arbetsmarknadskonjunktur, kompetensförsörjning och löneutveckling 12

Sammanfattning 13

Grunduppdrag och resurstilldelning till kommunens nämnder 14

Kommunstyrelsen 16

Tekniska nämnden 18

Byggnadsnämnden 20

Miljö- och hälsoskyddsnämnden 22

För- och grundskolenämnden 24

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden 26

Individ- och familjenämnden 28

Äldrenämnden 30

Kulturnämnden 32

Fritidsnämnden 34

Personalnämnden 36

Valnämnden 37

Gemensamma nämnder 38

Inriktningsmål och program 39

Inriktningsmål 40

Program för tillväxt 41

Program för social hållbarhet 43

Program för Klimatneutrala Umeå 2040 49

Personalpolitiska mål och uppdrag 53

God ekonomisk hushållning - Ekonomiska riktlinjer, tilläggsuppdrag och finansiella mål 54

Uppföljning, analys och utvärdering 56

Budget 2026 och plan 2027–2029 för nämnder och styrelse 58

Tabell 1. Budgetramar nämnder och styrelse 2026 58

Tabell 2. Specifikation av förslag kommunstyrelsens budgetram 59

Tabell 3. Resultaträkning 2025–2029 60

Tabell 4. Finansieringsbudget 2025–2029 60

Tabell 5. Nyckeltal 61

Investeringsramar 2026–2029 62

Tabell 6. Investeringsramar per nämnd 62

Tabell 7. Nya investeringsprojekt, över 50 mnkr 62

Redogörelse för ekonomin i de kommunala bolagen 63

Om planeringsdirektiv version 1

Du läser nu stadsledningskontorets förslag till planeringsdirektiv version 1 för 2026–2029. Version 1 innehåller förslag till totalram och nämndramar för kommande planeringsperiod. Förslaget baseras på kommunfullmäktiges senaste beslut om planeringsdirektiv för 2025 (d.v.s. på senaste tillgängliga beslut om skattesats, mål, budgetramar med mera) samt andra kommunfullmäktigebeslut som är viktiga för planering. Detta innebär att de mål och program som ingår i förslaget är desamma som kommunfullmäktige fastställt för 2025 (beslut i juni 2024)

Detta innebär att förslaget baseras på:

- Av kommunfullmäktige fastställd skattesats för 2025 (22,80)
- Av kommunfullmäktige fastställd utdelning från Umeå Kommun Företag AB, (0 kr)

Dessa grundförutsättningar ingår även i den modell för totalramberäkning som kommunstyrelsen fastställt. Totalramsberäkningen utgår från den av kommunfullmäktige senast beslutade budgeten och flerårsplanen. Den revideras med skatteintäkter och generella statsbidrag enligt regeringens bedömning över skatteunderlagets utveckling i höstpropositionen i kombination med Umeå kommuns egen befolkningsprognos. För 2026 görs en reservering för ökad kostnad för kostnadsutjämning i enlighet med utredningskommitténs förslag till förändrad utjämning. Vidare justeras kostnader för pensioner enligt senaste beräkning från avtalad pensionsförvaltare samt uppdaterade beräkningar av finansnetto och avskrivningar baserat på förslag till investeringsbudget 2026 och plan 2027–2029. Den fördelningsbara ramen är det som kvarstår efter att prognosticerade intäkter från skatter och bidrag, kraftverksamhet samt eventuell utdelning reducerats för särskilda åtaganden som kommunfullmäktige beslutat om, ekonomisk ram för valnämnden samt en fördelningsreserv för politiska prioriteringar. I den politiska fördelningsreserven kvarhålls även medel avseende sänkt PO-pålägg.

Stadsledningskontorets förslag innehåller inte någon omprioritering eller omfördelning mellan kommunens nämnder, bortsett från eventuella beslutade tekniska ramjusteringar. Enligt fastställd modell föreslås styrelse och nämnder erhålla samma procentuella andel av den fördelningsbara ramen som i kommunfullmäktiges senaste beslut. För valnämnden baseras ramen på beslutad flerårsbudget istället för procentuell andel.

Stadsledningskontorets förslag innehåller inte någon omprioritering eller omfördelning mellan kommunens nämnder, bortsett från eventuella beslutade tekniska ramjusteringar. Enligt fastställd modell föreslås styrelse och nämnder erhålla samma procentuella andel av

den fördelningsbara ramen som i kommunfullmäktiges senaste beslut. För valnämnden baseras ramen på beslutad flerårsbudget istället för procentuell andel.

Föreslagen budgetram för nämnd innefattar kostnader för nämndens verksamhet i 2026 års prisnivå. Budgetramarna är nettokostnadsramar för styrelse och nämnder. Ramarna har beräknats med utgångspunkt från nuvarande organisation. Eventuella organisationsöversyner och/eller överföring av verksamheter till nytt ansvar regleras genom beslut om tekniska förändringar av budgetramarna.

Planeringsdirektiv version 1, med bilagor skickas till nämnder och bolag för yttrande. Fram till den 21 mars kan de lämna sina yttranden. Efter att yttranden från nämnder och bolag sammanställts, skickas planeringsdirektiv version 2 med bilagor ut för partipolitisk beredning. De olika partierna tar sedan fram sina förslag till planeringsdirektiv. Kommunfullmäktige beslutar i juni 2025 om den slutgiltiga budgeten för 2026.

Förutsättningar för planperioden 2026 - 2029

Ekonomiska förutsättningar

Global utveckling

Perioden av hög inflation tycks vara över, både globalt och i Sverige. Den förväntade fasen av sänkta centralbanksräntor har inletts i år och ytterligare sänkningar väntar nästa år. De penningpolitiska lättnaderna väntas dock inte markant stärka global tillväxt på kortare sikt. Konjunkturutvecklingen i omvärlden spretar, med en förväntad uppgång i Europa men nedgång i USA nästa år, och överlag ser de globala tillväxtutsikterna svaga ut. Export-marknaden väntas inte ge särskilt stora bidrag till att lyfta svensk tillväxt kommande år.

Svensk konjunkturuppgång snart i sikte

Helåret 2024 blir BNP-tillväxten svag. Nästa år väntas klart starkare BNP-tillväxt; mellan 2024 och 2025 beräknas ett lyft i tillväxten på mer än 2 procentenheter. Även 2026 antas BNP öka snabbare än trend. Jämfört med tidigare konjunkturuppgångar visar prognosen en tämligen låg och snabbt övergående tillväxttopp 2025–2026.

Det finns flera skäl till detta, ett är att den nuvarande lågkonjunkturen inte varit lika djup som andra. Ett annat skäl är att även om hushållens konsumtion väntas studsa tillbaka kommande år, kommer motsvarande återhämtning inte alls ske för den del av efterfrågan som fallit mest de senaste åren dvs bostadsinvesteringarna. Det faktum att draghjälpen via utrikeshandeln beräknas bli tämligen svag 2025 och 2026 är en annan återhållande faktor.

Hushållens konsumtion den främsta drivkraften när svensk BNP-tillväxt lyfter

Hushållskonsumtionen blir inledningsvis motorn i den svenska konjunkturuppgången. Efter en flerårigt svag konsumtionstrend – med till och med nedgång 2023 – väntas en förstärkning inledas i slutet av innevarade år. Men först 2025 etableras starkare konsumtionstillväxt. Att hushållens köpkraft, mätt som real disponibel inkomst, vänder från minskning förra året till ökning i 2024 är en nyckelfaktor. En klart större ökning av hushållens köpkraft väntas dock nästa år. Framför allt är det de stigande löneinkomsterna som följer av ökad sysselsättning, skattesänkningar samt sjunkande räntor som bidrar till den stigande disponibelinkomsten.

Att den höga inflationen nu ser ut att ha bekämpats ger större möjligheter för finanspolitiken att stötta inhemsk efterfrågan. Följaktligen syns också i Budgetpropositionen för 2025 en tydlig omsvängning, från återhållsamhet till en mer expansiv budget jämfört

med fjolåret. Därmed går penning- och finanspolitik nästa år hand i hand och stöttar efterfrågan.

Långsiktighet och omställning

Utöver de ekonomiska förutsättningarna är kompetensförsörjning en av de största utmaningarna för kommunerna, som både behöver rekrytera och behålla kompetent arbetskraft samtidigt som verksamheten måste ställa om utifrån brist på tillgänglig arbetskraft. Anpassning krävs också med anledning av den förändring av demografiska förutsättningar som ägt rum de senaste åren genom lågt barnafödande. Utöver dessa utmaningar förväntas kommunerna göra insatser för klimatförändringar, grön omställning, civil beredskap och för att motverka kriminalitet. De utmaningar som kommunerna står inför kräver långsiktiga analyser för att kunna vidta strukturella åtgärder i omställningsarbetet.

Förutsättningar för Umeå kommun

Skatteintäkterna utvecklas enligt prognos väl under planeringsperioden. Efter en inbromsning 2024 ökar skatteunderlaget snabbare under åren 2025 till 2027, ungefär i linje med historiska genomsnitt. Återhämtningen av skatteunderlagstillväxten samt nedväxlingen av inflationen innebär att köpkraften årligen beräknas öka kommande år, efter två år av nedgång.

Pensionskostnaderna, som ökat kraftigt de senaste åren, väntas sjunka väsentligt 2025 och ytterligare något till 2026 till följd av antagandet om sänkt inflation. Åren därefter bedöms utvecklingen av pensionskostnaderna stabiliseras.

Investeringstakten de kommande åren ligger betydligt över historiska nivåer, bland annat som en följd av uppskjutna investeringar under pandemin. Den höga investeringsnivån förväntas bestå även efter planeringsperioden.

Med ett oförändrat resultatkrav på 2% i kombination med planerade investeringar leder det till att även om självfinansieringsgraden ökar under planeringsperioden så ökar låneskulden kraftigt och soliditeten försämras något.

Skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning

Umeå kommun baserar sin prognos över skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning på regeringens prognos över skatteunderlagets utveckling och förändringar av statsbidrag och regleringar i budgetproposition för 2025 samt på Umeå kommuns egen befolkningsprognos.

Skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning

Umeå kommun (mnkr)	Budget 2025	Prognos 2026	Prognos 2027	Prognos 2028	Prognos 2029
Skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning i budget 2025 och prognos 2026-2029	9 786	10 296	10 765	11 217	11 637
Specifikation prognos:					
Skatteintäkter	8 303	8 769	9 265	9 713	10 145
Inkomstutjämning	1 507	1 580	1 678	1 742	1 817
Kostnadsutjämning	-858	-878	-920	-932	-970
Regleringsbidrag	318	305	220	169	119
LSS-utjämning	223	227	229	231	233
Strukturbidrag	0	0	0	0	0
Införandebidrag	0	0	0	0	0
Slutavräkning	0	0	0	0	0
Fastighetsavgift	293	293	293	293	293
Summa	**9 786**	**10 296**	**10 765**	**11 217**	**11 637**

Kommunfullmäktige fastställde i juni 2024 skattesatsen för år 2025 till 22,80 kr. Skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning beräknas öka med 510 miljoner kronor mellan budget 2025 och budget 2026.

Demografisk utveckling

Under 2024 påverkades Umeå kommuns befolkningstillväxt av i huvudsak två faktorer; ett lågt antal födda samt Skatteverkets avregistreringar av utvandrade som inte rapporterat sin flytt till Skatteverket. Under 2023 var antalet födda rekordlågt och under 2024 års fortsätter utvecklingen med ett lågt antal födda. Trenden från fjolåret håller alltså i sig. Den sjunkande inflationen under 2024 ligger nu lägre än Riksbankens målsättning om 2 procent vilket påverkar framtidsutsikterna för många hushåll. Förbättrade ekonomiska förutsättningar bedöms få en viss positiv inverkan på antalet födda.

De senaste tio åren har Sveriges befolkning ökat med drygt 804 000 personer. Det motsvarar en ökning på 8,35 procent eller en årlig tillväxttakt på 0,89 procent. SCB prognosticerar en fortsatt ökning av rikets befolkning, men i en lägre takt än i tidigare prognoser. År 2035 beräknas Sveriges folkmängd ha ökat med 300 000. Det motsvarar en ökning med 2,9 procent eller 0,24 procent per år. Antalet födda ökade tillfälligt under pandemin men för att därefter återgå till den långsiktigt nedgående trend som har setts de senaste tio åren.

Skatteverket har i uppdrag att upprätthålla korrekta register inom folkbokföringen. Arbetet med att kontrollera och rätta avvikelser i befolkningsregister som påbörjades under 2023 har fortsatt under 2024. Totalt prognosticerades drygt 34 000 individer vara felaktigt registrerade i Sverige. För Umeå var uppskattningen 520 individer. Under helåret 2023 avskrevs 237 invånare i Umeå och fram till och med oktober månad 2024 har ytterligare 223 invånare avregistrerats och därmed tagits bort som invånare i Umeå kommun. Dessa individer försvinner ur våra register som utvandrade från landet.

Befolkningsutvecklingen i Umeå kommun under 2024 var högre än under 2023 men på en lägre nivå än tidigare år. Den lägre tillväxten förklaras i likhet med riket av ett minskat antal födda samt högre utvandring i form av Skatteverkets avregistreringar av ej avregistrerade men utvandrade.

Den aktuella befolkningsprognosen 2024–2035 utgår från den faktiska befolkningen i Umeå år 2023 och sträcker sig fram till och med prognosens slutår 2035. Befolkningsutvecklingen i årets prognos hamnar marginellt lägre än i fjolårets prognos. Totalt sett prognostiseras befolkningen i Umeå kommun att växa med drygt 13 500 personer, från 133 091 invånare år 2023 till drygt 146 500 invånare 2035. Den genomsnittliga befolkningsökningen är drygt 1 130 personer årligen. Ökningstakten är jämn men något lägre i början än i slutet av prognosperioden. Enligt prognosen kommer Umeå kommun att passera 140 000 invånare under år 2030.

Näringslivskonjunktur

I grunden är bedömningen att vi även fortsättningsvis befinner oss i en lågkonjunktur. Umeås större branscher ger fortsatt uttryck för en förväntat svagare utveckling kommande år. Undantaget är Handeln som ser mer positivt på konjunkturläget kopplat till ett lägre ränteläge och en därmed förväntad högre privat konsumtion. Även om de senaste tre årens starka utveckling av arbetstillfällen planar ut så fortsätter tillgången till kompetens att begränsa tillväxten i vissa branscher. Umeås styrka är som tidigare branschbredden, vilket minskar riskerna i en konjunktursvängning och möjliggör en rörlighet mellan branscher. Det är en fortsatt stark utveckling inom statliga och myndighetsjobb som kompletterar den privata arbetsmarknaden och skapar förutsättningar för fler kvalificerade jobb kopplat till utbildningar vid Umeås Universitet.

Norrlandsfondens konjunkturbarometer för Västerbotten 2024

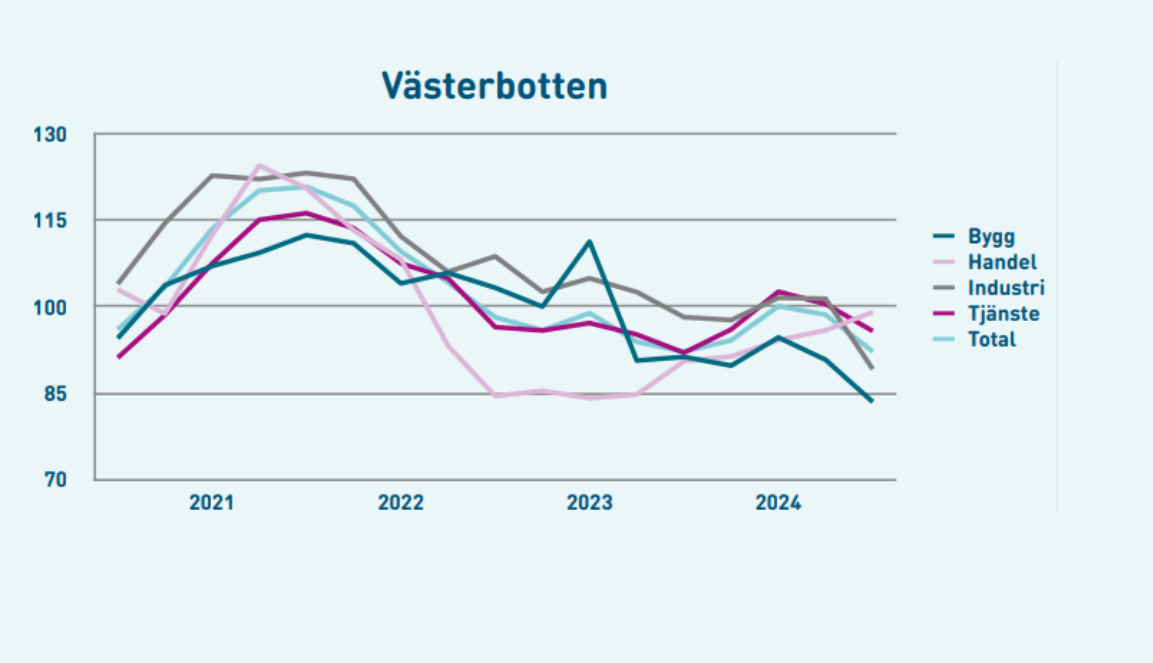

Figur 1. Konfidensindikatorn tas fram genom en företagsenkät och mäter nuläget i näringslivet samt hur företagen ser på den närmaste framtiden (källa Norrlandsfondens konjunkturbarometer 2024)

Bostadsmarknad och bostadsförsörjning

Förutsättningarna på bostadsmarknaden har kraftigt förbättrats under det senaste halvåret och Riksbankens prognos för 2025 är fortsatt en lägre inflationsnivå än målsättningen på två procent. Efterfrågan på bostäder påverkas i huvudsak av tre underliggande faktorer: gynnsamma räntenivåer, god inkomstutveckling och en växande befolkning. Dessa faktorer påverkar därmed förutsättningarna för bostadsbyggande på alla kommuners bostadsmarknader. I avsnittet om demografi konstateras att prognosen över befolkningsutvecklingen är marginellt lägre än föregående år.

Räntenivåer och inkomstutveckling påverkas båda av inflationstakten. Riksbankens prognoser över inflationstakten visar på en lägre förväntad inflationstakt. Räntekurvor har som följd justerats ned med fyra styrräntesänkningar hittills under 2024. Detta medför att såväl bolåneräntor som andra räntor stadigt sjunker. Inkomstutvecklingen under 2024 ligger högre än inflationstakten samtidigt som den förväntade löneutvecklingen ligger högre än prognostiserad inflation, vilket medför stigande reallöner. Riksbankens prognos redovisar positiv reallöneutveckling under 2024 och 2025 som en kontrast mot de tidigare två årens sjunkande reallöner.

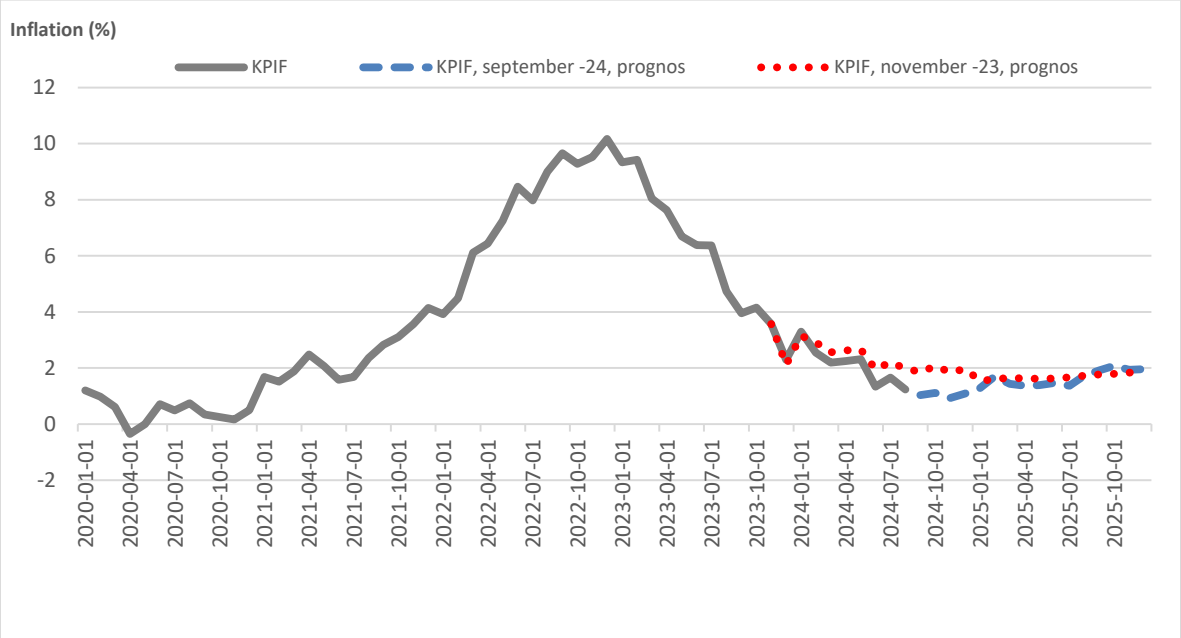

Figur 1 Utveckling och prognoser av inflationstakten i Sverige, KPIF exkl. energi, 2020-01-01 - 2025-12-01, Riksbanken

Förutsättningarna för bostadsmarknaden har förändrats i en positiv riktning under 2024 med minskad inflation, stigande reallöner. I slutet av 2024 (till och med november månad) hade villapriserna i Umeå stigit med 6,3 procent medan bostadsrättspriserna stigit med 1,2 procent under den senaste tolvmånadernas perioden. Stigande priser bidrar positivt till investeringsviljan på bostadsmarknaden. När priset på bostäder stiger stärks förutsättningarna för bostadsbyggande.

Bostadsbyggandet i Umeå kommun för 2024 förväntas ligga på samma nivåer som 2023 års bostadsbyggande, alltså mellan 800 och 900 färdigställda bostäder. Det är framför allt bostadsbyggandet för 2025 och 2026 som påverkas av de två senaste årens sämre förutsättningar på bostadsmarknaden. Bostadsproduktion är en lång process och ett lägre antal uppstartade bostadsprojekt under 2023 och 2024 påverkar färdigställandet av bostäder under främst 2025 men även 2026. Antalet påbörjade bostäder minskade under 2022 och 2023, utvecklingen av lågt antal påbörjade bostäder fortsatte även under 2024. Även om planberedskapen stärkts under de senaste åren och Umeå kommuns förutsättningar för ökat bostadsbyggande är bättre än för några år sedan så kommer bostadsbyggandet 2025 och 2026 att vara lägre, oavsett ekonomiska förutsättningar för branschen. Detta medför att kommunens bostadsbrist bedöms öka under åren 2025–2026 för att sedan återigen minska från och med 2027.

Arbetsmarknadskonjunktur, kompetensförsörjning och löneutveckling

Arbetsförmedlingen gör kvartalsvisa arbetsmarknadsprognoser för arbetsmarknaden. I analysen Arbetsmarknadsläget kvartal 3, 2024 påtalas att lågkonjunkturen präglat utvecklingen på arbetsmarknaden det sista året. De stora skillnader som fanns tidigare mellan inte minst norra och södra Sverige förstärkts ytterligare. Ökningen av arbetslösheten har varit störst i storstadslänen Skåne, Västra Götaland och Stockholm, samt i Jönköpings och Västmanlands län. I länen i norra Sverige har arbetslöshetsnivån endast förändrats marginellt trots den rådande lågkonjunkturen.

Flera av länen i landets norra delar, som haft den starkaste utvecklingen under det senaste året, har redan i utgångsläget en relativt låg arbetslöshetsnivå. Allra lägst är arbetslösheten i Västerbottens län och Umeå ligger på ca 4%. Det vill säga långt under den nationella relativa arbetslöshetsnivån på 6,8%.

I Västerbottens län har långtidsarbetslösheten minskat under det senaste året. Under perioden var 1,2 procent av arbetskraften i Västerbottens län långtidsarbetslös, jämfört med 2,7 procent i riket. Nivån i Västerbottens län var inte bara lägre än riksgenomsnittet, utan den lägsta nivån av alla län. I prognosen lyfts samtidigt att Västerbottens län och Umeå har en fortsatt högre sysselsättningsgrad än riksgenomsnittet. Dvs en större andel av den presumtiva arbetskraften är redan en del av arbetskraften än i övriga Sverige. Med redan hög sysselsättningsgrad, låg arbetslöshet, minskande långtidsarbetslöshet påtalas tydliga risker med en kraftigt försvårad arbetskraftsbrist när konjunkturen vänder. Det riskerar att påverka både företagens tillväxtmöjlighet, kommunens möjlighet att kompetensförsörja egna verksamheter och medföljande risker av ytterligare ökade kostnader till exempel inom löneområdet.

Det är därför av stor vikt att kommunen arbetar för befolknings- och arbetskraftinflöde till arbetsmarknadsregionen. Detta då en regionförstoring inte ger någon snabb arbetskraftsförstärkning då hela norra Sverige har en likande situation som Umeåregionen. Med en förväntat låg ökning av arbetskraftstillgången behöver Umeå kommun som arbetsgivare jobba än mer med att behålla medarbetare och använda den tillgängliga kompetensen på rätt sätt. Systematiskt arbetsmiljöarbete, friskfaktorer och övriga insatser inom ramen för nämndernas kompetensförsörjningsplaner för att fortsatt vara en attraktiv arbetsgivare, är några exempel på viktiga insatser. Att fortsatt behålla, utveckla och ge förutsättningar för omställning av kompetens hos redan anställda måste vara i fokus hos verksamheterna. Att vara en lärande organisation som involverar de anställda i förändringsresan är av största vikt.

Ytterligare insatser kommer även krävas för att säkerställa nyttjande av ännu ej fullt nyttjade resurser på arbetsmarknaden såsom studenter, pensionärer men även de personer som idag finns inskrivna som arbetssökande på Arbetsförmedlingen.

En viktig förutsättning för attraktivitet och kompetensförsörjning är den långsiktiga lönepolitiken. Parterna inom industrin tecknade ett nytt löneavtal som innebär att värdet på löneökningarna är 3,3 procent 2024. Avtalet för industrin löper ut 2025-03-31, liksom flertalet av löneavtalen inom svensk arbetsmarknad. Avtalen inom kommunsektorn löper också ut 2025-03-31, förutom Akademikeralliansen som har ett tillsvidareavtal som dock är sifferlöst. Något utrymme är därmed inte angivet i avtalet. SKR:s prognos för 2025 är en löneökning på 3,4 procent. För 2026 är SKR:s prognos för löneökning 3,5 %.

Sammanfattning

Länet fortsätter att ha en hög sysselsättningsgrad i kombination med fortsatt låg arbetslöshet. Det bidrar till en brist på arbetskraft som kommer att påverka både näringsliv och kommunsektorn, särskilt inom vissa sektorer. Det kan också förväntas ha effekt på löneutvecklingen i kommunen. Befolkningen förväntas öka men i en något långsammare takt än tidigare. Det beror främst på låga födelsetal i hela landet samt att fler registreras som utvandrade p.g.a. skatteverkets registervård.

En gynnsam ekonomisk utveckling med lägre inflation och sjunkande räntor kan påverka ett ökat barnafödande. Det skapar också förutsättningar för en positiv utveckling för bostadsmarknaden. Däremot tar det tid innan några sådana effekter kan ses. Bostadsbristen förväntas öka de närmsta åren innan den börjar sjunka igen. Hushållens förbättrade ekonomi förväntas också bidra till en ökad tillväxt kommande år.

För Umeå kommun så ökar skatteunderlaget under perioden samtidigt som pensionskostnaderna förväntas minska p.g.a. sjunkande inflation. Investeringstakten är högre än vad den varit tidigare vilket gör att låneskulden ökar kraftigt och soliditeten försämras något.

Grunduppdrag och resurstilldelning till kommunens nämnder

I mars 2021 fastställde kommunfullmäktige att alla nämnder och helägda bolag ska ha ett skriftligt grunduppdrag som förtydligar det kommunala ändamålet med nämnden/bolaget och dess roll och ansvar. Grunduppdraget är specifikt för en nämnd eller ett bolag. Grunduppdragen ska vara långsiktiga och gälla för minst en mandatperiod. Kommunfullmäktige fastställer grunduppdrag till nämnd och bolag och följer årligen upp hur nämnd/bolag hanterat sitt grunduppdrag.

För bolag framgår grunduppdraget i bolagsordning och konkretiseras genom bolagets ägardirektiv. För nämnd fastställs grunduppdrag för styrelse och nämnder i kommunens *Reglemente för kommunens nämnder och styrelse* och därefter infogats i planeringsdirektivet. Grunduppdraget revideras vid behov.

Grunduppdraget är utgångspunkt för verksamhets- och bolagsstyrning

Inom ramen för grunduppdraget har nämnd/bolag möjlighet att utifrån sina specifika förutsättningar och behov fastställa hur verksamhetsstyrning och uppföljning ska utformas. Vid utformning av nämnds- eller bolagsspecifik verksamhetsstyrning och uppföljning har dock nämnd och bolag att följa eventuella krav från lagstiftning och författning samt beslut och direktiv från kommunfullmäktige samt anvisning från kommunstyrelsen om hur styrning och uppföljning ska utformas.

Uppföljning av grunduppdraget

Uppföljning av grunduppdraget sker årligen genom att nämnd och bolag bedömer i vilken omfattning nämnden eller bolaget verkställt grunduppdraget och rapporterar sagda bedömning till kommunstyrelsen som sammanställer inför hantering i kommunfullmäktige. Respektive bolag rapporterar i anslutning till delårsrapport, årsredovisning och bolagsstyrningsrapport. Kommunstyrelsen har ansvar och mandat att utforma anvisning för när och hur rapportering från nämnder och bolag ska ske.

Grunduppdrag och resurstilldelning (budget)

För att möjliggöra att nämnd/bolag har förutsättningar att fullgöra sitt grunduppdrag kan nämnd/bolag tilldelas resurser från kommunfullmäktige. Utöver medel som tilldelas från kommunfullmäktige kan nämnd och bolag ha andra intäkter som nyttjas för att finansiera nämndens eller bolagets grunduppdrag. Om kommunfullmäktige inte har fastställt annat gäller prioriteringsordningen:

- Medel före grunduppdrag: Tillgängliga medel styr grunduppdragets omfattning

(bredd/djup)

- Grunduppdrag före inriktningsmål: Om tillgängliga medel ej räcker ska grunduppdrag fastställt av kommunfullmäktige prioriteras före inriktningsmål fastställda av kommunfullmäktige.
- Grunduppdrag och inriktningsmål före tilläggsuppdrag: Om tillgängliga medel ej räcker ska grunduppdrag och inriktningsmål fastställt av kommunfullmäktige prioriteras före eventuella tilläggsuppdrag fastställda av kommunfullmäktige.

Förändring i generella förutsättningar för styrelse och nämnder

Under några år har pensionskostnaderna ökat, framför allt 2023 och 2024. En stor del av pensionskostnaderna, den del som avser kollektivavtalad pension ingår i PO-pålägget, varför PO-pålägget ökat kraftigt dessa år. Kommunfullmäktige har i sina budgetbeslut för respektive år kompenserat nämnderna för dessa kostnadsökningar. Pensionskostnaderna väntas sjunka väsentligt 2025 till följd av antagandet om sänkt inflation. I budget 2025 sänktes därför PO-pålägget från 44,05% till 40,84%.

Inför 2026 väntas pensionskostnaderna sjunka ytterligare och därmed också PO-pålägget som sjunker från 40,84% 2025 till 40,02% 2026. Ett lägre PO-pålägg innebär att kostnaderna minskar för nämnderna. Det frigjorda utrymmet har tillförts den partipolitiska reserven i planeringsdirektiv 1.

Kommunstyrelsen

Grunduppdrag

Kommunstyrelsen styr, leder och samordnar kommunens verksamheter och ekonomi samt följer upp och rapporterar utvecklingen i kommunens verksamheter till kommunfullmäktige. Kommunstyrelsen ska samordna förvaltningen av kommunens angelägenheter och ha uppsikt över kommunens nämnder, bolag och av kommunen förvaltade stiftelser.

Kommunstyrelsen ska utöva en samordnad styrning, bereda ärenden inför kommunfullmäktige och ansvara för uppföljning av att fullmäktiges beslut genomförs.

Kommunstyrelsen har ansvar att leda och samordna utveckling av för kommunen strategiskt viktiga områden som ej fördelats till annan nämnd, exempelvis kommunövergripande arbete med social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet, näringslivs- och tillväxtpolitiskt arbete samt bostads- respektive markförsörjning. Dessutom har kommunstyrelsen ett särskilt ansvar för

- kommunkansli, arkiv och juridik
- arbetsgivarfrågor och lönehantering
- ekonomi, styrning och upphandling
- kommunikation
- markförsörjning och exploatering
- näringslivsutveckling
- säkerhet och trygghet
- strategisk utveckling och innovation
- översiktsplanering

Kommunstyrelsen är även anställningsmyndighet för kommunens samlade förvaltningsorganisation och ansvarar för arbetsgivarpolitiken

Ekonomisk ram för kommunstyrelsen 2026 (mnkr)

Kommunstyrelsens fastställda budget för 2025 (beslut i juni 2024)	-1 315,73
Kommunstyrelsens tilldelning enligt förslag i planeringsdirektiv 1	
Tillskott enligt modell	-9,76
Justering av PO-pålägg	1,24
Av kommunfullmäktige beslutade justeringar i juni 2025	
Xx	-y,yy
Xx	-y,yy
Ekonomisk tilldelning för 2026	**-1 324,25**
Ökad ekonomisk tilldelning 2026 jämfört med 2025	-8,52
Minskad kostnad för nämnden pga sänkt PO-pålägg 2026 jmf 2025	*1,24*

Motiv för ökad/minskad tilldelning

- *För motivering av generella justeringar, se sid 15.*
- *Xx*

Tilläggsuppdrag

Tilläggsuppdrag kommunstyrelsen

Tekniska nämnden

Grunduppdrag

Tekniska nämnden ansvarar för kommunens anläggningar; fastigheter, gator, vägar, parker och allmänna platser. Tekniska nämnden ansvarar även för kommunens interna servicefunktioner samt färdtjänst. Nämndens uppdrag är att:

- planera, bygga, förvalta och utveckla kommunens infrastruktur och offentliga utomhusmiljöer, fastigheter och IT-system
- svara för den kommunala väghållningen och förvalta offentliga platser
- försörja Umeå kommuns verksamheter med lokaler och boende för sociala behov
- svara för samordning och utveckling av kommunens IT och telefonisystem
- svara för klimatomställningsarbetet inom nämndens ansvarsområden
- tillhandahålla färdtjänst
- tillhandahålla intern service inom måltider, lokalvård och vissa vaktmästartjänster
- fullgöra kommunens uppgifter avseende trafikfrågor

Nämndens ansvarsområde omfattar alla verksamheter inom teknik- och fastighetsförvaltningen vilka är Gator och parker, Fastighet, IT, Måltidsservice samt Städ- och verksamhetsservice.

Ekonomisk ram för tekniska nämnden 2026 (mnkr)

Tekniska nämndens fastställda budget för 2025 (beslut i juni 2024)	-1 550,90
Teknisk ramjustering 2025 KS nau 2024-09-10	-3,52
Tekniska nämndens tilldelning enligt förslag i planeringsdirektiv 1	
Tillskott enligt modell	-64,61
Justering av PO-pålägg	3,57
Av kommunfullmäktige beslutade justeringar i juni 2025	
Xx	-x,xx
Yy	-y,yy
Ekonomisk tilldelning för 2026	**-1 615,46**
Ökad ekonomisk tilldelning 2026 jämfört med 2025	-61,04
Minskad kostnad för nämnden pga sänkt PO-pålägg 2026 jmf 2025	*3,57*

Motiv för ökad/minskad tilldelning

- *För motivering av generella justeringar, se sid 15.*
- *Xx*

Tilläggsuppdrag

Tilläggsuppdrag tekniska nämnden
Tilläggsuppdrag: 2026:
Tilläggsuppdrag: 2026:

Byggnadsnämnden

Grunduppdrag

I byggnadsnämndens uppdrag ingår att verkställa kommunens fysiska planering i form av nya detaljplaner, områdesbestämmelser samt stadsdels- och kvartersöversyner. Nämnden ansvar även för lovprövning, tillsyn och prövning av strandskyddsdispens. Nämnden tar beslut om bidrag för bostadsanpassningar. Inom nämndens område finns mätnings- och kartverksamhet, förvaltning av kommunens landskaps- och fastighetsinformation samt förädling av geografiska data. Nämnden ansvarar för den kommunala lantmäterimyndigheten samt för namnsättning av stadsdelar, gator med mera. Inom sina områden arbetar byggnadsnämnden för en hållbar utveckling i Umeå.

Ekonomisk ram för byggnadsnämnden 2026 (mnkr)

Byggnadsnämndens fastställda budget för 2025 (beslut i juni 2024)	-62,93
Byggnadsnämndens tilldelning enligt förslag i planeringsdirektiv 1	
Tillskott enligt modell	-2,62
Justering av PO-pålägg	0,51
Av kommunfullmäktige beslutade justeringar i juni 2025	
Xx	-x,xx
Yy	-y,yy
Ekonomisk tilldelning för 2026	**-65,04**
Ökad ekonomisk tilldelning 2026 jämfört med 2025	2,11
Minskad kostnad för nämnden pga sänkt PO-pålägg 2026 jmf 2025	*0,51*

Motiv för ökad/minskad tilldelning

- *För motivering av generella justeringar, se sid 15.*
- *Xx*

Tilläggsuppdrag

Tilläggsuppdrag byggnadsnämnden
Tilläggsuppdrag: 2026:
Tilläggsuppdrag: 2026:

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Grunduppdrag

I miljö-och hälsoskyddsnämndens uppdrag ingår att möjliggöra god hälsa och en hållbar utveckling i Umeå. Nämnden ansvarar för prövning och tillsyn beträffande miljö- och hälsoskyddsområdet, livsmedelssäkerhet samt serveringstillstånd. Nämnden bidrar med underlag för en god samhälls-planering och utveckling genom miljöövervakning, energieffektivisering och klimatpåverkan, naturvård samt kompetensstöd i miljöfrågor vid översiktsplanering och detaljplanering. Nämnden ansvarar också för den lagstadgade budget- och skuldrådgivningen samt för att tillvarata konsumenternas intressen inom konsumentpolitikens område. I tillägg till det ska kommunens förvaltare fullgöra uppgifter enligt föräldrabalken. Nämnden ansvarar även för att avgöra i vilken omfattning tillsynsansvar enligt miljöbalken ska övertas från länsstyrelsen.

Ekonomisk ram för miljö- och hälsoskyddsnämnden 2026 (mnkr)

Miljö- och hälsoskyddsnämndens fastställda budget för 2025 (beslut i juni 2024)	-21,75
Miljö- och hälsoskyddsnämndens tilldelning enligt förslag i planeringsdirektiv 1	
Tillskott enligt modell	-0,90
Justering av PO-pålägg	0,31
Av kommunfullmäktige beslutade justeringar i juni 2025	
Xx	-x,xx
Yy	-y,yy
Ekonomisk tilldelning för 2026	**-22,35**
Ökad ekonomisk tilldelning 2026 jämfört med 2025	-0,60
Minskad kostnad för nämnden pga sänkt PO-pålägg 2026 jmf 2025	*0,31*

Motiv för ökad/minskad tilldelning

- *För motivering av generella justeringar, se sid 15.*
- *Xx*

Tilläggsuppdrag

Tilläggsuppdrag miljö- och hälsoskyddsnämnden
Tilläggsuppdrag:2026:
Tilläggsuppdrag: 2026:

För- och grundskolenämnden

Grunduppdrag

Nämnden har ett övergripande ansvar för att alla barn folkbokförda i kommunen har tillgång till förskola och pedagogisk omsorg samt skolgång i kommunens egna eller i fristående verksamheter. Nämnden ansvarar för kommunal förskola inklusive förskolor på minoritetsspråk, pedagogisk omsorg i form av dagbarnvårdare och nattisverksamhet, förskoleklass, grundskola, anpassad grundskola och fritidshem.

Nämnden ansvarar för att fördela resurser till egen verksamhet och till fristående verksamheter enligt bidrag på lika villkor. Vidare har nämnden ansvar för skolpliktsbevakning och samverkan med fristående verksamheter i egenskap av hemkommun, samt att bevilja tillstånd och genomföra tillsyn av fristående förskoleverksamheter eller pedagogisk omsorg.

Nämnden ska säkerställa att den kommunala utbildningen utgår från grundläggande demokratiska värderingar och alla barn och elevers lika värde.

Ekonomisk ram för- och grundskolenämnden 2026 (mnkr)

För- och grundskolenämndens fastställda budget för 2025 (beslut i juni 2024)	-2 340,72
Teknisk ramjustering 2025 KS nau 2024-09-10	2,70
För- och grundskolenämndens tilldelning enligt förslag i planeringsdirektiv 1	
Tillskott enligt modell	-97,18
Justering av PO-pålägg	11,89
Av kommunfullmäktige beslutade justeringar i juni 2025	
Xx	-x,xx
Yy	-y,yy
Ekonomisk tilldelning för 2026	**-2 423,30**
Ökad ekonomisk tilldelning 2026 jämfört med 2025	-85,28
Minskad kostnad för nämnden pga sänkt PO-pålägg 2026 jmf 2025	*11,89*

Motiv för ökad/minskad tilldelning

- *För motivering av generella justeringar, se sid 15.*
- *Xx*

Tilläggsuppdrag

Tilläggsuppdrag för- och grundskolenämnden
Tilläggsuppdrag: 2026:
Tilläggsuppdrag: 2026:

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden

Grunduppdrag

Nämnden har ett övergripande ansvar för att alla ungdomar och unga vuxna boende i kommunen har tillgång till skola i kommunens egna verksamheter eller i fristående verksamheter. Nämnden ansvarar för kommunens gymnasieskolor, anpassad gymnasieskola, Elitidrottsgymnasium (NIU- och RIG) och Riksgymnasium för rörelsehindrade (RH-gymnasium).

Nämnden ansvarar för att fördela resurser till egen verksamhet och fristående verksamheter enligt bidrag på lika villkor, samt svara för insyn och samråd gällande fristående gymnasieskolor. Nämnden ska säkerställa att nämndens verksamheter ger eleverna en grund för fortsatta studier och/eller yrkesverksamhet, samt ett aktivt deltagande i samhället i övrigt. Nämnden ansvarar övergripande för ledning, samordning och utveckling av skolväsendet.

Vidare har nämnden ett samlat ansvar för det kommunala aktivitetsansvaret och kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå, gymnasienivå och som anpassad utbildning samt svenska för invandrare (sfi). Nämnden svarar vidare för arbetsmarknad och integration, genom att tillhandahålla sysselsättningsbefrämjande åtgärder samt mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning.

Ekonomisk ram gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden 2026 (mnkr)

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens fastställda budget för 2025 (beslut i juni 2024)	-652,45
Teknisk ramjustering 2025 KS nau 2024-09-10	0,65
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens tilldelning enligt planeringsdirektiv 1	
Tillskott enligt modell	-27,09
Justering av PO-pålägg	3,50
Av kommunfullmäktige beslutade justeringar i juni 2025	
Xx	-x,xx
Yy	-y,yy
Ekonomisk tilldelning för 2026	**-675,40**
Ökad ekonomisk tilldelning 2026 jämfört med 2025	-23,59
Minskad kostnad för nämnden pga sänkt PO-pålägg 2026 jmf 2025	*3,50*

Motiv för ökad/minskad tilldelning

- *För motivering av generella justeringar, se sid 15.*
- *Xx*

Tilläggsuppdrag

Tilläggsuppdrag gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden
Tilläggsuppdrag: 2026:
Tilläggsuppdrag: 2026:

Individ- och familjenämnden

Grunduppdrag

Individ- och familjenämndens grunduppdrag är att tillgodose behov av stöd och omsorg inom socialtjänstens lagstadgade ansvarsområde för att stärka och trygga den enskilde att leva ett självständigt liv. Socialtjänsten arbetar förebyggande för att främja jämlika levnadsvillkor.

Grunduppdraget omfattar att:

- ge stöd, omsorg och skydd till barn, unga och vuxna
- ge stöd och service till barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning
- ge stöd till självförsörjning och tillgodose behov av försörjningsstöd
- tillgodose behov av råd, stöd samt handläggning av familjerättsliga frågor
- tillhandahålla familjerådgivning
- erbjuda hälso- och sjukvård till personer i bostad med särskild service och under vistelsetid på daglig verksamhet
- erbjuda hälso- och sjukvård till personer i ordinärt boende (hemsjukvård under 65 år).

Ekonomisk ram för individ- och familjenämnden 2026 (mnkr)

Individ- och familjenämndens fastställda budget för 2025 (beslut i juni 2024)	-1 774,78
Individ- och familjenämndens tilldelning enligt förslag i planeringsdirektiv 1	
Tillskott enligt modell	-73,77
Justering av PO-pålägg	7,03
Av kommunfullmäktige beslutade justeringar i juni 2025	
Xx	-x,xx
Yy	-y,yy
Ekonomisk tilldelning för 2026	**-1 841,52**
Ökad ekonomisk tilldelning 2026 jämfört med 2025	-66,73
Minskad kostnad för nämnden pga sänkt PO-pålägg 2026 jmf 2025	*7,03*

Motiv för ökad/minskad tilldelning

- *För motivering av generella justeringar, se sid 15.*

- *Xx*

Tilläggsuppdrag

Tilläggsuppdrag individ- och familjenämnden
Tilläggsuppdrag: 2026:
Tilläggsuppdrag: 2026:

Äldrenämnden

Grunduppdrag

Äldrenämnden ansvarar för kommunens insatser inom äldreomsorg samt hälso- och sjukvård på primärvårdsnivå i den enskildes hem för personer 65 år och äldre.

Äldreomsorgens insatser är frivilliga och ges efter en ansökan från den enskilde och utifrån en individuell bedömning.

Äldrenämndens övergripande uppdrag är att främja självständighet och kvarboende. Detta sker genom förebyggande verksamhet, information kring seniorlivet och aktiviteter som främjar hälsa och välmående hos den enskilde.

Äldrenämndens ger service, vård och omsorg i form av hemtjänst och hemsjukvård samt stöd i form av dagverksamhet, korttidsboende samt stöd och avlastning för anhöriga. Är den enskilde i behov av heldygnsomsorg och omfattande hälso- och sjukvård bedöms behov av plats på ett vård- och omsorgsboende.

Ekonomisk ram för äldrenämnden 2026 (mnkr)

Äldrenämndens fastställda budget för 2025 (beslut i juni 2024)	-1 396,75
Äldrenämndens tilldelning enligt förslag i planeringsdirektiv 1	
Tillskott enligt modell	-58,06
Justering av PO-pålägg	7,06
Av kommunfullmäktige beslutade justeringar i juni 2025	
Xx	-x,xx
Yy	-y,yy
Ekonomisk tilldelning för 2026	**-1 447,74**
Ökad ekonomisk tilldelning 2026 jämfört med 2025	-50,99
Minskad kostnad för nämnden pga sänkt PO-pålägg 2026 jmf 2025	*7,06*

Motiv för ökad/minskad tilldelning

- *För motivering av generella justeringar, se sid 15.*
- *Xx*

Tilläggsuppdrag

Tilläggsuppdrag äldrenämnden
Tilläggsuppdrag: 2026:
Tilläggsuppdrag: 2026:

Kulturnämnden

Grunduppdrag

Kulturnämnden svarar för folkbibliotek, Skolbiblioteksservice, konstverksamhet, kulturskola, kvinnohistoriskt museum, kultur i skolan, kultur för seniorer, arrangemang i Väven och kommungemensamma arrangemang samt den kommungemensamma konstsamlingen.

Utöver detta svarar Kulturnämnden för Sveriges Depåbibliotek och lånecentral samt stöd till kulturföreningar, kulturfestivaler och studieförbund. Kulturnämnden fördelar stipendier och annat stöd till kulturutövare samt till samlingslokaler.

Kulturnämnden ska medverka i kommunens arbete med stadsmiljö- och bevarandefrågor och i kommunövergripande kulturfrågor som handläggs av andra nämnder och styrelser.

Kulturnämnden ska inom sitt ansvarsområde stödja och främja yttrandefriheten, möjliggöra konstnärliga upplevelser, stödja skapande verksamhet, samarbeta och samråda med samhällsorgan, föreningar, intresseorganisationer, övriga tillskyndare inom verksamhetsområdet samt stödja och främja internationellt kulturutbyte

Ekonomisk ram för kulturnämnden 2026 (mnkr)

Kulturnämndens fastställda budget för 2025 (beslut i juni 2024)	-169,84
Teknisk ramjustering 2025 KS nau 2024-09-10	0,17
Kulturnämndens tilldelning enligt förslag planeringsdirektiv 1	
Tillskott enligt modell	--7,05
Justering av PO-pålägg	0,76
Av kommunfullmäktige beslutade justeringar i juni 2025	
Xx	-x,xx
Yy	-y,yy
Ekonomisk tilldelning för 2026	**-175,97**
Ökad ekonomisk tilldelning 2026 jämfört med 2025	-6,29
Minskad kostnad för nämnden pga sänkt PO-pålägg 2026 jmf 2025	*0,76*

Motiv för ökad/minskad tilldelning

- *För motivering av generella justeringar, se sid 15.*
- *Xx*

Tilläggsuppdrag

Tilläggsuppdrag kulturnämnden
Tilläggsuppdrag: 2026:
Tilläggsuppdrag: 2026:

Fritidsnämnden

Grunduppdrag

Fritidsnämnden ansvarar för att erbjuda Umeås invånare ett rikt, jämlikt, jämställt och hållbart fritidsutbud, där barn och ungas delaktighet och möjlighet till utveckling har en särställning. Nämnden erbjuder fritidsaktiviteter och inkluderande mötesplatser, för unga liksom för vuxna med intellektuell funktionsnedsättning. Nämnden har det samlade ansvaret för handläggning av kommunens föreningsbidrag, samt ett särskilt uppdrag att stödja föreningslivet och främja det ideella engagemanget.

Nämnden ansvarar för skötsel och uthyrning av idrotts- och fritidsanläggningar, både för elit- och breddidrott. I uppdraget ingår även skötsel av friluftsområden samt fiskefrämjande åtgärder. Nämnden har i uppdrag att erbjuda Umeås invånare badupplevelser, friskvård samt ansvara för simundervisning för samtliga grundskoleelever.

Ekonomisk ram fritidsnämnden 2026 (mnkr)

Fritidsnämndens fastställda budget för 2025 (beslut i juni 2024)	-158,69
Fritidsnämndens tilldelning enligt förslag i planeringsdirektiv 1	
Tillskott enligt modell	-6,60
Justering av PO-pålägg	0,68
Av kommunfullmäktige beslutade justeringar i juni 2025	
Xx	-x,xx
Yy	-y,yy
Ekonomisk tilldelning för 2026	**-164,61**
Ökad ekonomisk tilldelning 2026 jämfört med 2025	-5,92
Minskad kostnad för nämnden pga sänkt PO-pålägg 2026 jmf 2025	*0,68*

Motiv för ökad/minskad tilldelning

- *För motivering av generella justeringar, se sid 15.*
- *Xx*

Tilläggsuppdrag

Tilläggsuppdrag fritidsnämnden

Tilläggsuppdrag: 2026:
Tilläggsuppdrag: 2026:

Personalnämnden

Grunduppdrag

Nämnden är kommunens samordnande nämnd för personalstrategiska frågor. Nämnden samordnar och verkar för att Umeå kommun har en enhetlig och sammanhållen personalpolitik samt följer upp och rapporterar utveckling och ställning i personalpolitiska frågor till kommunfullmäktige och nämnderna.

Ekonomisk ram för personalnämnden 2026 (mnkr)

Personalnämndens fastställda budget för 2025 (beslut i juni 2024)	-1,29
Personalnämndens tilldelning enligt förslag i planeringsdirektiv 1	
Tillskott enligt modell	-0,05
Justering av PO-pålägg	0,01
Av kommunfullmäktige beslutade justeringar i juni 2025	
Xx	-x,xx
Ekonomisk tilldelning för 2026	**-1,34**
Ökad ekonomisk tilldelning 2026 jämfört med 2025	-0,05
Minskad kostnad för nämnden pga sänkt PO-pålägg 2026 jmf 2025	*0,01*

Motiv för ökad/minskad tilldelning

- *För motivering av generella justeringar, se sid 15.*

Tilläggsuppdrag

Tilläggsuppdrag personalnämnden
Tilläggsuppdrag: 2026:
Tilläggsuppdrag: 2026:

Valnämnden

Valnämnden ska fullgöra de uppgifter som ankommer på valnämnd samt ansvara för genomförande av val eller folkomröstning enligt vallagen, folkomröstningslagen samt lagen om kommunala folkomröstningar.

Ekonomisk ram för valnämnden 2026 (mnkr)

Valnämndens fastställda budget för 2025 (beslut i juni 2024)	-3,50
Valnämndens tilldelning enligt förslag i planeringsdirektiv 1	
Tillskott enligt modell	-16,50
Justering av PO-pålägg	0,06
Av kommunfullmäktige beslutade justeringar i juni 2025	
Xx	-x,xx
Yy	-y,yy
Ekonomisk tilldelning för 2026	**-19,94**
Ökad ekonomisk tilldelning 2026 jämfört med 2025	16,44
Minskad kostnad för nämnden pga sänkt PO-pålägg 2026 jmf 2025	*0,06*

Motiv för ökad/minskad tilldelning

- *För motivering av generella justeringar, se sid 15.*
- *Xx*

Tilläggsuppdrag

Tilläggsuppdrag valnämnden
Tilläggsuppdrag: 2026:
Tilläggsuppdrag: 2026:

Gemensamma nämnder

Umeå kommun har fyra gemensamma nämnder med andra kommuner. Budget för dessa hanteras i samråd med övriga deltagande kommuner och fastställs av Umeå kommunfullmäktige. Umeås andel av de kommungemensamma nämndernas tilldelning ingår i det totala budgetbeslutet och framgår i tabell 1.

Inriktningsmål och program

Kommunfullmäktige styr med inriktningsmål och program

Kommunfullmäktige fastställde i mars 2021 riktlinjer för aktiverande styrning i Umeå kommun, där framgår att kommunfullmäktige använder inriktningsmål för att skapa riktning och förändring i en avgränsad fråga eller inom ett avgränsat område som är gemensamt för flera kommunala aktörer.

- Inriktningsmålen kan syfta till att skapa såväl utvecklings- som driftskapacitet.
- Inriktningsmålen berör alltid flera kommunala aktörer.
- Inriktningsmålen bör vara långsiktiga och gälla för minst en mandatperiod.
- Inriktningsmålen ska vara minst 3 och maximalt 9

Ett givet inriktningsmål ska enbart destineras till de namngivna nämnder och bolag som:

- särskilt ska prioritera arbete med just detta inriktningsmål
- bedöms ha de reella förutsättningar som krävs för att inriktningsmålet ska uppnås

På följande sidor presenteras kommunens inriktningsmål med tillhörande program. Även om inte alla nämnder är direkt involverade i arbetet med ett givet inriktningsmål och program så förväntas alla nämnder verka för att inriktningsmålen ska uppfyllas och att program med fokusområden och åtgärder kan verkställas. Eventuella inriktningsmål som destineras till bolag ska infogas i bolagets ägardirektiv varpå förändrat ägardirektiv fastställs vid bolagstämma och därefter anmäls till kommunfullmäktige.

Ett program fungerar som en konkretisering och inramning av respektive inriktningsmål som kommunfullmäktige antar. Ett program omfattar nya eller befintliga planer, strategier, projekt, tilläggsuppdrag, samverkansavtal och överenskommelser som bedöms vara relevanta och väsentliga för kommunens möjligheter att nå det inriktningsmål som programmet ska stödja. Ett program berör oftast flera nämnder och bolagsstyrelser.

Kommunstyrelsen har ansvar och mandat att upparbeta, upprätthålla och vid behov utveckla kommungemensam modell för programhantering.

Varje program inleds med beskrivning av vad som ska prioriteras och utgöra fokusområden under kommande planeringsperiod. För att följa och analysera kommunkoncernens utveckling mot målbilden kan kommunövergripande indikatorer kopplas till varje inriktningsmål. I varje program finns även förteckning över de styrande dokument som inryms i programmet.

Inriktningsmål

Mål 1. Umeås tillväxt ska klaras med social, ekologisk, kulturell och ekonomisk hållbarhet med visionen om 200 000 medborgare år 2050

Samordningsansvar: kommunstyrelsen.

Mål 1 destineras särskilt till: kommunstyrelsen, gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden, byggnadsnämnden, tekniska nämnden, miljö- och hälsoskyddsnämnden, Umeå energi, AB Bostaden, Vakin samt Infrastruktur i Norr AB.

Mål 2. Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden

Samordningsansvar: kommunstyrelsen

Mål 2 destineras särskilt till: individ- och familjenämnden, för- och grundskolenämnden, gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden, fritidsnämnden, kulturnämnden, tekniska nämnden samt UKF genom AB Bostaden och Ultra.

Mål 3. Umeå kommun ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv

Samordningsansvar: kommunstyrelsen.

Mål 3 destineras särskilt till: för- och grundskolenämnden, gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden, individ- och familjenämnden, tekniska nämnden, byggnadsnämnden samt äldrenämnden.

Mål 4. Umeå ska vara klimatneutralt till 2040

Samordningsansvar: kommunstyrelsen.

Mål 4 destineras särskilt till: kommunstyrelsen, byggnadsnämnden, miljö- och hälsoskyddsnämnden, tekniska nämnden, Umeå kommunföretag, AB Bostaden, Umeå energi, samt Vakin.

Program för tillväxt

Programmet är en konkretisering av inriktningsmål 1 - Umeås tillväxt ska klaras med social, ekologisk, kulturell och ekonomisk hållbarhet med visionen om 200 000 medborgare år 2050.

Programmets syfte är att prioritera och lyfta viktiga fokusområden, faktorer och förmågor som Umeå behöver utveckla för att kunna bibehålla och stärka tillväxten där den befolkningsmässiga tillväxten kräver ca 35 000 arbetstillfällen netto till år 2050. Umeå är på god väg men samtidigt behöver vi stärka arbetet inom angivna områden.

Tillväxtprogrammets tre fokusområden

Programmet för tillväxt tar sin utgångspunkt och bygger vidare på det arbete som har gjorts och som pågår inom Näringslivsstrategins och Översiktsplanens genomförande samt den tillväxtrapport som tagits fram under 2021. Utifrån denna grund ska följande fokusområden prioriteras för perioden 2024–2025:

1. **Bostadsbyggande och attraktiva livsmiljöer**

   Med en växande befolkning måste fler bostäder tillkomma och vi måste fortsätta växa med människorna i fokus. Nya bostäder ska komplettera befintliga stadsdelar och tätorter, samt tillkomma inom kollektivtrafikstråk. Nya bostadsområden ska ha hög täthet. Ett svagt bostadsbyggande är en tydlig hämmare av tillväxt och motsatt, en hög takt i bostadsbyggandet driver tillväxt och stärker även för Umeå viktiga branscher såsom bygg och fastighet. Planberedskapen måste öka i kommunen och målet är ge förutsättningar för minst 2000 bostäder per år. Huvudansvar: KS, BN

2. **Universiteten som tillväxtmotorer**

   Universiteten har varit den enskilt viktigaste faktorn bakom Umeås starka tillväxt. Platsen Umeå och Umeå Kommun har på många olika sätt växt ihop med universiteten och samverkan sker både på övergripande nivå men även brett inom områden som tex gemensamma innovationsmiljöer, kompetensförsörjning och talangattraktion.

   Huvudansvar: KS, PN, GVN

3. **Etableringar och företagens tillväxt**

   Fokus på arbetstillfällen och hur vi kan nyttja och stärka Umeås diversifiering och förmåga att växa inom alla sektorer. Men även ett starkt fokus på att stärka Umeås

förmåga att attrahera, omhänderta och utveckla etableringar utifrån omvärldens efterfrågan på ren energi och att Umeås specifika styrkor tillvaratas. Huvudansvar: KS, Umeå Energi

Uppföljning

För varje fokusområde kommer prioriterade delmål och mätetal med indikatorer tas fram och konkretiseras i handlings- och aktivitetsplaner. Berörda nämnder och bolagsstyrelser ska årligen redovisa resultatet av sitt arbete med att uppfylla de uppställda målen till kommunstyrelsen. Kommunstyrelsen följer årligen upp program och handlingsplan i ordinarie programuppföljning. Kommunstyrelsen kan sedan revidera handlingsplanen vid behov. Revidering ska ske genom gemensam beredning. Näringslivsavdelningen och avdelningen Övergripande planering har uppdrag från kommunstyrelsen att

vara programansvariga och har därmed det operativa ansvaret för samordning, uppföljning och utvärdering av programmet. Indikatorer kommer att tas fram i respektive handlingsplan.

Riktade utvecklingsanslag för tillväxtområdet

Anslag (tkr)	Budget 2025	Budget 2026	Plan		
			2027	2028	2029
Utvecklingsanslag tillväxt	20 815	20 815	20 815	20 815	20 815

Relaterade dokument

Övergripande styrdokument

- Strategisk plan 2016–2028
- Umeå kommuns Näringslivsstrategi
- Umeå kommuns Översiktsplan
- Umeå kommuns Bostadsförsörjningsprogram

Övriga relaterade dokument

- Program för social hållbarhet
- Program för klimatneutralitet
- Umeås stadsdelar – så står det till
- CEMR-deklarationen (jämställdhet)
- Globala målen – Agenda 2030
- Social progress declaration

Program för social hållbarhet

Programmet är en konkretisering av inriktningsmål två och tre; Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden, samt Umeå kommun ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv.

Programmets syfte är att bidra till att uppnå kommunens ambitioner att motverka ökade skillnader mellan medborgarna genom att bygga kommunen och verksamheterna så jämlikt och jämställt som möjligt och aktivt arbeta för att skapa goda livsvillkor för alla[1].

Utifrån denna grund ska följande fokusområden prioriteras för perioden 2024–2025:

Fokusområde 1 - Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden

Detta fokusområde syftar till att Umeå på väg mot 200 000 invånare ska fortsätta vara en trygg, öppen och socialt sammanhållen kommun med hög grad av tillit och välbefinnande.

1.1 Förhindra framväxten av segregation och utsatta områden

I arbetet ingår att utveckla hur kommunen mellan olika förvaltningar kan arbeta mer tillsammans, samt med andra aktörer och civilsamhället, detta i syfte att förbättra och utveckla arbetsmetoderna för att skapa ännu bättre förutsättningar för tidiga insatser och långsiktiga verksamheter. Huvudansvar: KS, IFN, FGN, BN, TN, UKF genom Bostaden och Ultra

1.2 Ett Umeå fritt från våld

Arbetet med ett Umeå fritt från våld syftar till att minska våldet i Umeå kommun. Huvudansvar: KS, IFN, TN, UKF genom Bostaden och Ultra

1.3 Motverka segregation och framväxten av utsatta områden

Eftersom ökad segregation minskar tillfällen för möten mellan människor, samt påverkar tilliten och sammanhållningen i samhället är det viktigt att långsiktigt

arbeta för att motverka alla former av segregation, såväl ekonomisk segregation som bostadssegregation eller etnisk segregation. Huvudansvar: KS, IFN, FGN, FN, KN, UKF genom Bostaden och Ultra

[1] Se *Umeå kommuns strategiska plan 2016–2028* för en beskrivning och definition av det strategiska området *Goda livsvillkor.*

Fokusområde 2 - Umeå kommun ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv

Jämställdhetsmålet är en övergripande strategisk fråga för kommunen och jämställdhet ska även fortsatt genomsyra samtliga program, då jämställdhetsstrategin slår fast att alla verksamheter inom kommunen ska bedriva ett aktivt jämställdhetsarbete. De insatser som anges under detta utvecklingsområde ska därför ses som prioriteringar för särskilda satsningar inom jämställdhet som bidrar till att stärka den sociala hållbarheten.

2.1 Fortsätta arbetet med jämställd stadsplanering

All planering ska genomsyras av öppenhet, demokrati och jämställdhet. Vi ska utveckla det offentliga rummet så att alla, flickor och pojkar, kvinnor och män kan vistas där på lika villkor. Huvudansvar: JUSK, KS, BN, TN

2.2 Systematiskt utmana och ifrågasätta könade maktrelationer i arbetet med hållbar utveckling

Arbetet har fokus på att medvetandegöra förutsättningar och erfarenheter för flickor och pojkar, kvinnor och män i vår kommun, och vilka konsekvenser dessa får, för att utifrån denna analys skapa en jämnare fördelning av makt och resurser. Huvudansvar: JUSK

2.3 Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Arbetet knyter an till ett Umeå fritt från våld som utgår ifrån Umeå kommuns handlingsplan mot våld, samt det sjätte nationella jämställdhetspolitiska delmålet. Huvudansvar: JUSK, IFN, TN

Fokusområde 3 - Barns uppväxtvillkor

Umeå kommun ska vara en bra plats att växa upp på och alla barn i vår kommun ska ha goda, jämlika uppväxtvillkor, oavsett föräldrarnas bakgrund, inkomst eller livsval

3.1 Barn och ungdomars rätt till delaktighet och inflytande i kommunens utveckling ska säkerställas

Arbetet utgår ifrån barnkonventionens grundläggande principer om barnets rätt att uttrycka sina åsikter och bli lyssnade på i alla frågor som rör det, och är en del i det pågående arbetet med dialog och demokratiutveckling med fokus på utvecklad medborgardialog. Huvudansvar: KS, FGN, GVN, IFN, FN, KN, TN

3.2 Motverka barnfattigdom

Arbetet mot barnfattigdom utgår ifrån Umeå kommuns handlingsplan för halverad barnfattigdom. Huvudansvar: IFN, GVN, PN, KN, FN, FGN, KS, TN, BN

3.3 Förebyggande folkhälsoarbete

Folkhälsoarbetet är en viktig del för att uppnå en socialt hållbar utveckling genom att skapa goda levnadsvillkor och utvecklingsmöjligheter för hela befolkningen i Umeå kommun. Både det hälsofrämjande och det sjukdomsförebyggande arbetet är viktigt. Inom fokusområdet barns uppväxtvillkor prioriteras kommunens folkhälsoarbete med barn och unga, men arbetet är viktigt livet ut och ett folkhälsoperspektiv med fokus på jämlika förutsättningar för en god folkhälsa ska genomsyra hela programmet.

Huvudansvar: KS, FGN, GVN, IFN, FN, KN, TN

Fokusområde 4 - Boende och bebyggelsemiljö

Detta fokusområde handlar om att i takt med fortsatt tillväxt utveckla boendemiljöer som är trygga, tillgängliga och som främjar delaktighet samt möten mellan människor.

4.1 Fortsätta arbetet med strategier för hållbar tillväxt för att stärka den sociala hållbarheten

Arbetet utgår ifrån de strategier för hållbar tillväxt som fastställs i översiktsplanen, som gynnar hållbara flöden, skapar förutsättningar för ett gott vardagsliv och värnar betydelsen av lokal platsidentitet och social hållbarhet, där ett fortsatt målmedvetet arbete för ökad blandning i hela kommunen är grundläggande. Huvudansvar: KS, BN, TN, UKF genom Bostaden och Ultra

4.2 Stärka mötesplatser och överbrygga barriärer

Arbetet utgår ifrån rekommendationerna i rapporten Umeås stadsdelar – så står det till, samt Program för hållbar landsbygdsutveckling i Umeå kommun, som understryker vikten av att stärka mötesplatser, skapa förutsättningar för socialt sammanhållna stadsdelar och tätorter, samt platser och motverka såväl fysiska som sociala barriärer i det offentliga rummet. Huvudansvar: KS, BN, FN, KN, TN, ÄN UKF genom Bostaden och Ultra

4.3 Främja en socialt hållbar bostadsförsörjning och motverka hemlöshet

Kommunens övergripande bostadspolitiska mål är att möta både dagens och framtidens behov av bostäder. För en socialt hållbar bostadsförsörjning och motverka hemlöshet kan det behövas särskilda åtgärder riktade mot de mest utsatta i samhället, utifrån Umeå kommuns bostadsförsörjningsprogram. Huvudansvar: KS, BN, IFN, TN, UKF genom Bostaden

Fokusområde 5 - Arbete och försörjning

Arbete och sysselsättning har betydelse för människors livskvalitet och delaktighet och inflytande i samhällslivet. Att kunna försörja sig är en grundläggande förutsättning för goda livsvillkor och för att minska socioekonomiska skillnader. Även sambandet mellan arbete eller sysselsättning och god hälsa är väl belagt i forskningen. Lika viktigt som sysselsättningen i sig är rätten till yrken utefter ens kompetens. En jämlik arbetsmarknad är vad som på allvar skapar förutsättningar för ett jämlikt och socialt hållbart samhälle.

5.1 Skapa förutsättningar för att stärka den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv och en högkvalitativ välfärd för livets alla skeden

Utbildning är en nyckel till försörjning, inte minst för personer i olika typer av utsatthet, och en grundläggande faktor för att kunna stärka den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv. Kort eller ingen utbildning innebär markant högre risk för arbetslöshet, lägre lön och i förlängningen ohälsa. De data som kommunen har kring livsvillkor, ekonomi och hälsa utgör beslutsunderlag för att prioritera och följa upp kommunens arbete med jämlikhet och folkhälsa. Huvudansvar: FGN, GVN, KS, IFN, ÄN, UKF genom Bostaden

5.2 Särskilt stöd till de personer som står långt från arbetsmarknaden

Arbetet syftar till att samordna insatser för att förbättra kompetensförsörjningen och påskynda individers etablering i arbetslivet med särskilt fokus på personer som står långt från arbetsmarknaden i samverkan med bland annat arbetsförmedlingen, Umeåregionens kommuner och Samordningsförbundet. Huvudansvar: FGN, GVN, IFN

5.3 Åtgärder för att förhindra diskriminering och säkerställa jämlika möjligheter måste fördjupas och breddas

För att säkerställa mångfald och jämlika möjligheter behöver kommunen som arbetsgivare visa att medarbetare inte missgynnas på grund av etnisk bakgrund eller trosuppfattning vid rekrytering, möjlighet till intern rörlighet, utveckling och avancemang. Kommunen i egenskap av arbetsgivare ska ta fram tydliga åtgärder för att nå breddad rekrytering till ledningsarbete, i första hand genom att aktivt bredda rekryteringen till de kommuninterna ledarskaps- och traineeutbildningar som genomförs. Ett systematiskt arbetssätt för att bättre mäta och möjliggöra analys och åtgärder i relation till diskrimineringsgrunderna behöver tas fram. Arbetet skall följas upp inom ramen för aktiva åtgärder och de personalpolitiska målen. Huvudansvar: PN, KS

5.4 Motverka framväxten av ett skuggsamhälle och en ökad arbetslivskriminalitet

Begreppet skuggsamhälle används för att beskriva en växande grupp av marginaliserade människor i samhället som lever utanför samhällets skyddsnät och som ofta utnyttjas på arbetsmarknaden. Ett växande skuggsamhälle och ökad arbetslivskriminalitet i form av exempelvis människohandel och exploatering riskerar att ha negativ inverkan på demokratin och tilliten i samhället, vilket är viktiga fundament för den sociala hållbarheten. Huvudansvar: KS och GVN

Uppföljning

Övergripande planering, samhällsbyggnadsförvaltningen, är programansvarig och har därmed det övergripande ansvaret för uppföljning och utvärdering av programmet. Berörda nämnder och bolagsstyrelser ska årligen redovisa resultatet av sitt arbete med att uppfylla de uppställda målen till kommunstyrelsen. Kommunstyrelsen följer årligen upp program och handlingsplaner i ordinarie programuppföljning. Kommunstyrelsen kan sedan revidera handlingsplanen vid behov. Revidering ska ske genom gemensam beredning.

Riktade utvecklingsanslag för Social hållbarhet

Anslag (tkr)	Budget 2025	Budget 2026	Plan		
			2027	2028	2029
Utvecklingsanslag Social hållbarhet	6 000	6 000	6 000	6 000	6 000

Relaterade dokument

Övergripande styrdokument samt dokument som relaterar till flera fokusområden

- Strategisk plan för Umeå kommun 2016–2028
- Umeå kommuns översiktsplan
- Umeå kommuns program för hållbar landsbygdsutveckling
- Strategi för jämställdhetsarbete i Umeå kommun
- Kulturpolitiskt program för Umeå kommun
- Program för tillgänglighet i Umeå kommun
- Avsiktsförklaring för en god, jämlik och jämställd hälsa i Västerbotten

Relaterade dokument för fokusområde 1

- Handlingsplan mot våld
- Åtgärdsplan Umeå växer-tryggt och säkert
- Färdriktning 2020–2025 Umeå växer-tryggt och säkert

Relaterade dokument för fokusområde 2

- Strategi för jämställdhetsarbete i Umeå kommun
- Den europeiska deklarationen för jämställdhet på lokal och regional nivå (CEMR-deklarationen)
- Länsstrategi Ett jämställt Västerbotten 2023-2030

Relaterade dokument för fokusområde 3

- Umeå kommuns handlingsplan mot barnfattigdom
- Kommungemensam handlingsplan för det suicidförebyggande arbetet

Relaterade dokument för fokusområde 4

- Umeå kommuns översiktsplan
- Umeå kommuns bostadsförsörjningsprogram
- Umeå kommuns handlingsplan mot hemlöshet

Relaterade dokument för fokusområde 5

- Överenskommelse om samverkan för att förbättra kompetensförsörjningen och påskynda individers etablering i arbetslivet mellan Arbetsförmedlingen, Umeåregionens kommuner och Samordningsförbundet.

Program för Klimatneutrala Umeå 2040

Programmet är en konkretisering av inriktningsmål 4 - Umeå ska vara klimatneutral till 2040

Programmets syfte är att minska utsläppen av växthusgaser för att bidra till att minska den globala uppvärmningen och de klimatförändringar som medföljer, i enlighet med Parisavtalet. Kommunfullmäktige har i februari 2020 antagit lokala miljömål och beslutat att Umeå ska vara klimatneutralt 2040[2], dvs ha nettonollutsläpp av växthusgaser. Som ett delmål beslutades att Umeå kommunkoncern ska vara klimatneutral 2025[3].

Umeå kommunkoncern genomförde 2021 en första nulägesanalys[4] av de utsläpp av växthusgaser som uppstår från den egna verksamheten. Analysen grundade sig på 2019 års tillgängliga data och visade att koncernen ger upphov till ungefär 20 % av de territoriella växthusgasutsläppen inom Umeå kommun.

Mot denna bakgrund ska följande fokusområden prioriteras för perioden 2024–2025:

Fokusområde 1 – Transporter

Transporter har stor betydelse för klimatpåverkan – de står för ungefär hälften av all klimatpåverkan i Umeå. Därför kommer det behövas stora förändringar på det området för att klara klimatmålen. Samtidigt är transporter väldigt viktiga för att samhället ska fungera. Stadens alla aktörer och invånare behöver därför vara delaktiga i arbetet med att minska transporternas och resornas klimatpåverkan.

Umeå kommuns arbete med att bli ett mer transporteffektivt samhälle och minska klimatpåverkan från resor och transporter utgår från översiktsplanen och de strategier som finns där. Det finns flera redan beslutade program och styrdokument (se nedan), där strategierna konkretiseras – det är av största vikt att de åtgärderna effektbedöms och genomförs.

---

[2] Klimatneutralt Umeå 2040 - Klimatneutralt Umeå innebär att senast år 2040 ska Umeå inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären. Målet innebär att utsläppen av växthusgaser från Umeå ska vara minst 85 procent lägre år 2040 än utsläppen år 1990. (Definitioner har samma betydelse som Sveriges klimatmål.)

[3] Klimatneutral kommunkoncern 2025 – Kommunkoncernen utsläpp av växthusgaser ska minska och ska vara minst 85 % lägre år 2025 än utsläppen år 2019. Det kan ske med hjälp av bland annat cirkulära materialflöden och återbruk, hållbart resande och transporter, grön energi och energieffektivisering. (Umeå kommunkoncern följer samma definition som Sveriges klimatmål. Det finns dock inget nuläge för 1990 varav Umeå kommun använder 2019 års tillgängliga data som basår.)

[4] Nulägesanalysen presenteras i Umeå kommunkoncerns åtgärdsprogram för miljömålen.

Fokusområde 2 - Bygg och anläggning

Bygget av nya hus, vägar och annan infrastruktur genererar stora klimatutsläpp. Samtidigt måste de byggnader och den infrastruktur som redan finns underhållas, vilket också medför utsläpp. En växande kommun behöver fler bostäder och i Umeå ska det finnas förutsättningar för ytterligare 2000 bostäder per år, utbyggnad av den kommunala servicen, och förbättrade förutsättningar för industri och företag att etablera sig och växa. Därför kommer det att krävas stora förändringar i materialval och byggteknik för att minska byggsektorns klimatpåverkan.

Fokusområde 3 - Energi, el och fjärrvärme

Produktion och användning av el och fjärrvärme står för omkring en femtedel av Umeås totala växthusgasutsläpp. I och med Umeås tillväxt med fler bostäder och utveckling av industrier tillsammans med en elektrifiering av hela samhället inklusive transportsektorn kommer dessutom användningen av el att öka i Umeå liksom uttaget av effekt.

För att minska klimatutsläppen behövs en samhällsomställning och livsstilsförändringar med ett ökat fokus på bland annat energieffektivisering i byggnader, energirådgivning till privatpersoner och företag samt fortsatt utveckling av produktion av el och fjärrvärme och metoder för koldioxidinfångning.

Fokusområde 4 - Cirkulär ekonomi

För att klara klimatmålen är det viktigt att ställa om från en linjär ekonomi till en så kallad cirkulär ekonomi. En linjär ekonomi bygger på att naturresurser utvinns, produceras, konsumeras och sedan blir till avfall. En cirkulär ekonomi bygger i stället på kretsloppstänkande, alltså att material och produkter återanvänds eller återvinns för att fortsätta skapa värde så länge som möjligt. Det handlar bland annat om att verka för ökad återvinning, matavfallsutsortering och användning av fjärrvärme liksom om olika satsningar på återbruk och reparationer.

Fokusområde 5 - Övergripande insatser

För att klara klimatmålen måste konkreta insatser inom områden med stor klimatpåverkan kompletteras med mer övergripande insatser för att utveckla kommunkoncernens förmåga att bidra till Umeås klimatomställning. Det handlar om exempelvis metodutveckling inom uppföljning, upphandling och klimatinvesteringsplaner samt kunskapshöjning och samarbete lokalt till internationellt. Även ledning, styrning och organisation likt etablering av gemensamma styr- och arbetsgrupper utifrån prioriterade områden är viktigt.

Uppföljning

Kommunstyrelsen har samordningsansvar för programmet och har därmed det övergripande ansvaret för uppföljning och utvärdering.

Kommunstyrelsen följer årligen upp program och handlingsplan i ordinarie programuppföljning. En viktig del i programuppföljningen är att säkerställa om programmet uppnår sitt syfte.

Berörda nämnder och bolagsstyrelser ska årligen redovisa resultatet av sitt arbete med att uppfylla de uppställda fokusområdena till kommunstyrelsen. Kommunstyrelsen kan sedan revidera handlingsplanen vid behov. Revidering ska ske genom gemensam beredning.

Umeå Energi, Bostaden och VAKIN upprättar årligen hållbarhetsredovisningar. Där redovisas bland annat utsläpp från egna transporter, energianvändning och energiproduktion och relevanta mätetal ingår som en del i uppföljningen av programmet.

Indikatorer

Indikator	Status	Mål 2025	Långsiktigt mål (2030/2040)	Källa
Förändring av territoriella utsläpp av CO_2e jmf basår 1990, %	-34% (2021)	-	-85% (2040)	SMHI Nationella emissionsdatabasen
Utsläpp av växthusgaser, kommunorganisatoriskt scope 1och 2, kton CO_2e	94 kton (2022)	14 kton*	Minska	Klimatberäkning för kommunkoncernen
Andel hållbart resande (buss, cykel, gång) i Umeås tätort, %	50% (2022)	65%	Öka	Kommunövergripande resvaneundersökningar
Energianvändning av flytande icke förnybara bränslen, MWh per invånare	7,92 MWh per invånare (2021)	-	Fossilfria drivmedel (2030)	SCB Kommunal och regional energistatistik

*motsvarar 85 % mindre utsläpp än år 2019

Riktade utvecklingsanslag för klimatneutralitet

Anslag (tkr)	Budget 2025	Budget 2026	Plan		
			2027	2028	2029
Utvecklingsanslag klimatneutralitet	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000

Relaterade dokument till program för klimatneutralitet

Styrdokument antagna av KF/KS

- Avfallsplan för Umeåregionen (KF 2020)
- Cykeltrafikprogram (KF 2018)
- Energiplan (KF 2003)
- Fotgängarprogram för Umeå (KF 2019)
- Godstrafikprogram (KF 2018)
- Inköps- och upphandlingspolicy (KF 2016)
- Kollektivtrafikprogram (KF 2021)
- Näringslivsstrategi Umeå kommun (KF 2019)
- Parkeringsprogram (KS 2013)
- Riktlinjer för resor i tjänsten, Umeå kommun (KS 2016)
- Strategiska planen (KF 2016)
- Trafiksäkerhetsprogram (KF 2014)
- Umeå kommuns Översiktsplan (KF 2018)
- Umeås lokala miljömål (KF 2020)
- Åtgärdsplan för minskade utsläpp av växthusgaser (KF 2009)
- Åtgärdsprogrammet för renare luft (KF)

Övriga relaterade dokument

- Program för social tillväxt
- Program för social hållbarhet
- Resepolicy

Umeå kommunkoncerns bolag

- Affärsplan 2018–2022 (Bostaden 2017)
- Affärsplan 2020–2024 (Vakin 2019)
- Affärsplan inkluderar hållbarhetsmål för minskat klimatpåverkan (UPAB)
- Affärsplan inkluderar hållbarhetsmål för minskad miljö- och klimatpåverkan (Umeå Energi)
- Hållbarhetspolicy (Umeå Energi)
- Hållbarhetsstrategi (Bostaden, ej beslutat)
- Kollektivtrafikplan inkluderar hantering av miljöambitioner (Kollektivtrafiken 2020)
- Ägardirektiv för de kommunala bolagen
- Miljöledningssystem (ISO 14 001) Umeå Energi, Vakin, delar av Umeå kommun

Undertecknade åtaganden

- Klimatkontrakt 2030
- Circular Cities Declaration
- Covenant of Mayors
- Cities Race to Zero

Kommande styrdokument

- Arkitekturpolicyn/träbyggnadsstrategi
- Handlingsplan för cirkulär ekonomi
- Umeås Klimatfärdplan

Personalpolitiska mål och uppdrag

Personalpolitiska mål

Välfärden står inför stora utmaningar gällande finansiering och personalbrist. Vi behöver därför förnya våra arbetssätt för att klara utmaningarna och här ger digitaliseringen avgörande möjligheter. Vi behöver också förbättra vår samverkan över förvaltningsgränserna och med andra organisationer.

Mål 5. Umeå kommun ska klara kompetensförsörjningen genom att vara en attraktiv arbetsgivare och spegla mångfalden i samhället. Samordningsansvar: personalnämnden.

Mål 6. Umeå kommun ska ha ledarskap som ges och ger förutsättningar för goda resultat, där riktvärdet för antalet medarbetare per chef inte är fler än 30. Samordningsansvar: personalnämnden.

Mål 7. Umeå kommuns sjukfrånvaro ska minska genom fokus på friskfaktorer och jämställda arbetsförhållanden. Samordningsansvar: personalnämnden.

God ekonomisk hushållning - Ekonomiska riktlinjer, tilläggsuppdrag och finansiella mål

Finansiella mål

Mål 8. Resultatet i förhållande till skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning ska uppgå till 2 procent 2025–2028.

Regler för god ekonomisk hushållning

God ekonomisk hushållning innebär att både kommunens finansiella mål och verksamhetsmässiga grunduppdrag uppnås, att verksamheten bedrivs långsiktigt, ändamålsmässigt och effektivt och att ekonomiska aktiviteter sker i enlighet med lagar, regler och etablerade normer. Det genomförs så här:

- Umeå kommuns verksamhet styrs av kommunfullmäktige genom grunduppdrag, mål och budgetramar för drift och investeringar. Av kommunfullmäktige fastställd budgetram för nämnd innefattar medelstilldelning för samtliga kostnader för nämndens verksamhet.
- Nämnder som redovisar eller befarar ett underskott som överstiger en procent av tilldelad budgetram ska, om underskottet uppgår till mer än 1 mnkr, snarast redovisa en pris- och tidsatt åtgärdsplan till kommunstyrelsen och vidta de åtgärder som krävs för att uppnå en budget i balans
- De i planeringsdirektiv, budget och verksamhetsplan angivna grunduppdragen och målen ska följas upp under budgetåret och slutligt avrapporteras i bokslut/verksamhetsrapporter.
- Den ekonomiska planeringen ska utgå från försiktighetsprincipen, där säkerhet i antaganden är en viktig grundförutsättning.
- Överskott är en nödvändig förutsättning för att finansiera framtida investeringar.
- Verksamheternas nettokostnader får inte öka snabbare än skatteintäkter, generella statsbidrag, utjämning och finansnetto.
- Kommunstyrelsen har det övergripande ansvaret för att Umeå kommun har god ekonomisk hushållning och följer kommunallagens krav på budget i balans. Nämnderna har detta ansvar inom sitt område och inom ramen för sin budget.
- Vid resursbrist ska tvingande nivåer enligt lagstiftning och myndighetskrav prioriteras. Alla större förändringar av verksamheten ska kostnadsberäknas (kalkyleras) och resursavstämmas före genomförande.

- Alla beslut ska innehålla en ekonomisk konsekvensbeskrivning som tydliggör hur beslutet påverkar kommunens ekonomi och hur det ska finansieras.

Observera att beredning av förslag till reviderade riktlinjer för god ekonomisk hushållning pågår på uppdrag av kommunfullmäktige. Reviderat förslag kommer tillställas kommunfullmäktige i december 2024. Om kommunfullmäktige fastställer förslaget kommer ovanstående att ersättas. Detta sker i så fall inför att förslag till planeringsdirektiv version 2 publiceras i april 2025.

Uppföljning, analys och utvärdering

Återrapportering till kommunfullmäktige

Återrapportering till kommunfullmäktige från kommunstyrelse, nämnder och bolag sker via årsredovisning över föregående kalenderår. Årsredovisning sammanställs av kommunstyrelsen och överlämnas till kommunfullmäktige och revisorer inför kommunfullmäktiges sammanträde i april. Förutom årsredovisningen ska kommunstyrelsen sammanställa och överlämna ett delårsbokslut över årets åtta första månader, delårsbokslutet inkluderar kommunstyrelse, nämnder och bolag. Delårsbokslutet överlämnas till kommunfullmäktige och revisorer senast 15 oktober.

För att förbättra kommunfullmäktiges insyn och möjlighet att hantera avvikelser sker även återapportering från nämnder, bolag och kommunstyrelse till kommunfullmäktige via en förenklad rapport för perioden januari–april. Den förenklade rapporten innehåller information relaterad till bolagens ekonomi samt nämndernas ekonomi och personalförhållanden.

Övrig uppföljning

De kommunala verksamheterna följs upp och utvärderas kontinuerligt. Uppföljning och utvärdering sker med syfte att följa nämnders och bolags grunduppdrag samt uppfyllelse av inriktningsmål och tilläggsuppdrag, men även att uppnå kvalitet och utveckling av kommunens strukturella förutsättningar/resurser. Uppföljning och utvärdering ger även signaler om behov av och underlag för att kunna korrigera grunduppdrag, inriktningsmål, planering eller resursfördelning. Uppföljning sker till exempel genom:

- uppföljning av grunduppdrag
- uppföljning av inriktningsmål & program
- uppföljning av tilläggsuppdrag
- resultatutvärderingar
- process- och kvalitetsuppföljning
- medborgar- och brukarundersökningar
- synpunkter och klagomål från medborgare och brukare
- uppföljning Intern kontroll
- förslag- och avvikelsehantering.

Intern styrning och kontroll

Kommunfullmäktige har beslutat om riktlinjer för kommunens arbete med intern styrning och kontroll. Den interna kontrollen skall baseras på riskanalyser och innehålla lämpliga åtgärder mot prioriterade risker. För mer information se Riktlinjer för Intern styrning och kontroll.

Lagstadgade planer

Umeå kommun är enligt lag ålagd att utarbeta vissa kommunala planer. Dessa lagstadgade planer bereds på kommunfullmäktiges uppdrag av aktuell nämnd och beslutas av kommunfullmäktige (om så krävs i lagstiftningen) alternativt ansvarig nämnd.

Budget 2026 och plan 2027–2029 för nämnder och styrelse

Budgetram för nämnd innefattar medelstilldelning för samtliga kostnader för nämndens verksamhet och utgår från att PO-pålägget förändras från 40,84 procent i 2025 års budget till 40,02 procent i budget för 2026. För 2027 och 2028 har PO-pålägget beräknats till 40,33% respektive 40,48% vilket har beaktats i beräkningarna för 2027 och 2028.

Budgetramarna är nettokostnadsramar för styrelse och nämnder. Ramarna har beräknats utifrån nuvarande organisation. Eventuella organisationsöversyner och/eller överföring av verksamheter till nytt ansvar regleras genom beslut om tekniska förändringar av budgetramarna.

Tabell 1. Budgetramar nämnder och styrelse 2026

Belopp i tkr

Nämnd/styrelse	Budget 2025	Budget 2026	Plan		
			2027	2028	2029
Kommunstyrelse*	-1 315 727	-1 324 252	-1 384 970	-1 423 906	-1 467 388
Teknisk nämnd	-1 550 904	-1 615 464	-1 713 206	-1 783 673	-1 845 928
För- och grundskolenämnd	-2 340 717	-2 423 300	-2 569 919	-2 675 624	-2 769 010
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnd	-652 453	-675 395	-716 259	-745 720	-771 748
Individ- och familjenämnd	-1 774 784	-1 841 518	-1 952 937	-2 033 264	-2 104 230
Äldrenämnd	-1 396 749	-1 447 742	-1 535 336	-1 598 487	-1 654 278
Byggnadsnämnd	-62 929	-65 036	-68 971	-71 808	-74 314
Miljö- och hälsoskyddsnämnd	-21 753	-22 350	-23 702	-24 677	-25 538
Kulturnämnd	-169 845	-175 969	-186 616	-194 292	-201 073
Fritidsnämnd	-158 692	-164 610	-174 569	-181 750	-188 093
Kommunfullmäktige	-3 983	-4 148	-4 398	-4 579	-4 739
Valnämnd	-3 500	-19 938	-3 600	-3 700	-20 000
Personalnämnd	-1 290	-1 336	-1 417	-1 475	-1 527
Umeåregionens brand- och räddningsnämnd	-86 384	-89 497	-94 912	-98 816	-102 265
Överförmyndarnämnd i Umeåregionen	-16 164	-16 753	-17 766	-18 497	-19 143
IT kapacitetsnämnd	0	0	0	0	0
Umeåregionens nämnd för PA-system	0	0	0	0	0
Summa nämndsramar	**-9 555 874**	**-9 887 307**	**-10 448 579**	**-10 860 266**	**-11 249 274**
Varav finansiella kostnader pensioner	-50 979	-14 266	-34 783	-36 714	-37 962
Summa verksamhetens nettokostnader (exkl finansiella kostnader)	**-9 504 895**	**-9 873 041**	**-10 413 796**	**-10 823 552**	**-11 211 312**

*Avser total ram för kommunstyrelsen vilken även innefattar av kommunfullmäktige beslutade åtaganden och finansiella kostnader för pensioner.

Tabell 2. Specifikation av förslag kommunstyrelsens budgetram

Belopp i tkr

Kommunstyrelse	Budget 2025	Budget 2026	Plan		
			2027	2028	2029
Kraftverksamhet	117 000	117 000	117 000	117 000	117 000
Kollektivtrafik	-166 566	-172 566	-178 566	-184 566	-190 566
Umeå Folkets Hus	-26 555	-26 821	-27 089	-27 360	-27 634
Västerbottens Museum	-18 430	-19 093	-19 781	-20 493	-21 231
Norrlandsoperan	-34 406	-35 645	-36 928	-38 257	-39 634
Friskvårdsbidrag	-7 671	-7 747	-7 825	-7 903	-7 982
Fackliga förtroendemän	-13 961	-14 235	-14 818	-15 367	-15 754
Utdelning från UKF	0	0	0	0	0
Utvecklingsanslag:					
- Tillväxtanslag	-20 815	-20 815	-20 815	-20 815	-20 815
- Verksamhetsutvecklingsanslag social hållbarhet	-6 000	-6 000	-6 000	-6 000	-6 000
- Verksamhetsutvecklingsanslag klimat	-3 000	-3 000	-3 000	-3 000	-3 000
- Verksamhetsutvecklingsanslag omställning	-6 000	-6 000	-6 000	-6 000	-6 000
Anslag för oförutsedda behov	-21 337	-21 337	-21 337	-21 337	-21 337
Avskrivningar	-596 859	-621 337	-636 233	-655 583	-672 162
Utrangeringar	-12 000	-12 000	-12 000	-12 000	-12 000
Pensioner nettokostnad	-215 420	-180 381	-199 498	-197 309	-204 017
Kommunstyrelsen administration, bidrag och politisk verksamhet övrigt	-283 707	-294 275	-312 080	-324 916	-336 257
Summa kommunstyrelse (inkl finansiella kostnader pensioner)	**-1 315 728**	**-1 324 252**	**-1 384 970**	**-1 423 906**	**-1 467 388**

Tabell 3. Resultaträkning 2025–2029

Belopp i mnkr

	Budget 2025	Budget 2026	Plan		
			2027	2028	2029
Verksamhetens intäkter	2 227,0	2 312,9	2 444,4	2 542,0	2 634,8
Verksamhetens kostnader	-11 135,0	-11 564,6	-12 222,0	-12 710,0	-13 173,9
Avskrivningar	-596,9	-621,3	-636,2	-655,6	-672,2
Verksamhetens nettokostnader	**-9 504,9**	**-9 873,0**	**-10 413,8**	**-10 823,6**	**-11 211,3**
Skatteintäkter, statsbidrag och utjämning*	9 786,0	10 241,8	10 764,7	11 216,6	11 637,0
Finansiella intäkter	284,0	290,0	363,5	500,2	599,4
Finansiella kostnader	-369,3	-353,8	-434,5	-601,6	-722,5
Fördelningsreserv för politiska prioriteringar		-99,0	-64,6	-67,3	-69,8
Resultat	**195,8**	**205,9**	**215,3**	**224,3**	**232,7**

*En reservering för ökad kostnad enligt förslag till förändrad kostnadsutjämning ingår 2026.

Tabell 4. Finansieringsbudget 2025–2029

Belopp i mnkr

	Budget 2025*	Budget 2026	Plan		
			2027	2028	2029
Tillförda medel					
Resultat	195,8	205,9	215,3	224,3	232,7
Avskrivningar	596,9	621,3	636,2	655,6	672,2
Pensionsavsättning	11,1	-28,2	-24,9	-20,9	-21,6
Summa tillförda medel	**803,8**	**799,0**	**826,7**	**859,0**	**883,3**
Använda medel					
Nettoinvesteringar	-1 210,8	-1 287,5	-1 166,5	-998,7	-1 237,3
Nettoutgifter mark- och exploatering	-175,6	-192,8	-155,1	-104,3	19,1
Summa använda medel	**-1 386,3**	**-1 480,3**	**-1 321,7**	**-1 103,0**	**-1 218,2**
Förändring av rörelsekapital	**-582,5**	**-681,3**	**-495,0**	**-244,0**	**-334,9**

* Inklusive ombudgeteringar enligt KF-beslut i april 2024..

Tabell 5. Nyckeltal

	Budget 2025*	Budget 2026	Plan		
			2027	2028	2029
Nettokostnadernas (exkl avskrivningar) andel av skatteintäkter och generella statsbidrag	91,0%	90,3%	90,8%	90,7%	90,6%
Soliditet	29,0%	29,1%	29,2%	29,6%	29,7%
Självfinansieringsgrad inklusive exploatering	40,7%	53,5%	64,4%	79,8%	74,3%
Självfinansieringsgrad exklusive exploatering	44,7%	61,2%	73,0%	88,1%	73,1%
Låneskuld/invånare, tkr **	28,0	33,0	36,1	37,5	39,6

*Inklusive ombudgeteringar enligt KF-beslut i april 2024 samt inklusive hänsyn till prognos T2 2024.

**Inklusive exploateringsintäkter, exklusive vidareutlåning till bolagen.

Investeringsramar 2026–2029

Förslaget till investeringsbudget 2026 samt plan 2027–2029 innebär att ca 900 mnkr har förskjutits utanför planperioden. Förskjutningarna i tid har främst skett inom för-och grund-, gymnasie- och äldreomsorgsnämnden. I förslaget ingår nya projekt som tillkommit främst genom en specificering av tidigare volymmedel där inget enskilt projekt överstiger 50 mnkr i totalbudget.

Tabell 6. Investeringsramar per nämnd

Belopp i tkr

Nämnd/styrelse	Budget 2025*	Budget 2026	Plan		
			2027	2028	2029
Kommunstyrelsen	61 078	66 267	71 656	24 951	25 450
Teknisk nämnd	1 020 596	1 080 871	991 735	864 732	1 084 789
För- och grundskolenämnd	21 425	19 320	17 420	21 888	34 262
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnd	9 376	10 000	21 000	12 900	15 120
Individ- och familjenämnd	9 710	15 254	19 926	9 251	11 639
Äldrenämnd	37 145	24 437	22 437	28 626	20 222
Byggnadsnämnd	471	470	470	479	489
Miljö- och hälsoskyddsnämnd	283	282	282	287	293
Kulturnämnd	4 873	6 850	4 850	4 947	13 708
Fritidsnämnd	15 700	15 700	15 700	15 826	16 143
Valnämnd	550	500	500	510	520
Umeåregionens brand- och räddningsnämnd	29 550	47 582	550	14 344	14 631
Summa styrelse/nämnd	**1 210 757**	**1 287 532**	**1 166 525**	**998 742**	**1 237 266**
Mark- och exploatering - anläggningar	265 100	321 650	478 150	464 350	492 150
Summa inkl mark- och exploatering	**1 475 857**	**1 609 182**	**1 644 675**	**1 463 092**	**1 729 416**

*Inklusive ombudgeteringar enligt KF-beslut i april 2024.

Tabell 7. Nya investeringsprojekt, över 50 mnkr

Projekt	Totalt 2026-2029	Total budget

Redogörelse för ekonomin i de kommunala bolagen

Utifrån nya lagkrav ska kommunens budget innehålla en redogörelse för ekonomin i de kommunala bolagen. Denna redogörelse infogas vid framtagande av planeringsdirektiv version 2.

UMEÅ KOMMUN

Bilaga 1

Anvisning för nämnder och bolags yttrande över Stadsledningskontorets förslag till planeringsdirektiv för 2026

Beslutad av Kommunstyrelsen	**Gäller för** Egna nämnder och helägda bolag	**Diarienummer** KS-2024/00433	**Beslutsdatum/paragraf** 3 dec 2024 §
Dokumenttyp Anvisning	**Giltighetstid** 2024-2025	**Dokumentansvarig enhet** Stadsledningskontoret - Ekonomi och styrning	

Förslag till planeringsdirektiv

Stadsledningskontoret har i enlighet med kommunfullmäktiges riktlinjer för planeringsprocess, budget och investeringar sammanställt ett förslag till planeringsdirektiv version 1 för 2026. Umeå kommuns planeringsprocess ska utformas så att processen:

- ger tid för analys, dialog och faktainhämtning
- utgår från prognos över tillgängliga medel
- ökar fokus på nämnders och bolags grunduppdrag/ändamål
- främjar effektiv användning av de medel som kommunen förfogar över
- skapar förutsättningar för långsiktighet
- främjar samordning mellan kommunens nämnder och de kommunala bolagen
- är transparent och att vägval/beslut är spårbara i efterhand

Stadsledningskontorets förslag baseras på senast beslutade planeringsdirektiv i fullmäktige (d.v.s. för verksamhetsåret 2025). Inga ändringar har gjorts i förslag till procentuell fördelning av tillgängliga medel mellan nämnder eller inriktningsmål/program, utdelningskrav, finansiella mål, personalpolitiska mål med mera. Föreslagna budgetramar utgår från aktuell prognos över intäkter.

Avgränsning
Denna anvisning riktar sig till Kommunstyrelsen samt kommunens tio egna nämnder, dvs Byggnadsnämnden, Fritidsnämnden, För- och grundskolenämnden, Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden, Individ- och familjenämnden, Kulturnämnden, Miljö- och hälsoskyddsnämnden, Personalnämnden, Tekniska nämnden och Äldrenämnden.

De fyra nämnder som är gemensamma med andra kommuner (Brand- och räddningsnämnd, Överförmyndarnämnd, IT-kapacitetsnämnd och Personaladministrativ nämnd) omfattas inte av anvisningen i detta skede. Dessa hanteras i särskild ordning efter dialog med andra berörda kommuner. Valnämnd, Kommunrevision och Kommunfullmäktiges jämställdhetsutskott är även de undantagna från anvisningen men kan om de så vill lämna yttrande i enlighet med anvisning för berörda nämnder.

Kommunens helägda bolag omfattas av delar av denna anvisning, se sid 5. Övriga majoritetsägda och delägda bolag hanteras inom befintliga ägarsamråd.

Kommunstyrelsen har utifrån sina samordnande roller i uppdrag att yttra sig över de kommungemensamma poster som fastställs av kommunfullmäktige.

Personalnämnden har utifrån sitt specifika ansvar för kommunens personalpolitik i uppdrag att yttra sig över personalpolitiska mål och eventuella förändringar i lönestruktur.

Anvisning till berörda nämnder

Berörda nämnder ska skriftligt besvara följande remissfrågor:

Remissfråga 1 - Vilka väsentliga förändringar påverkar utförandet av nämndens grunduppdrag under kommande år? Beskriv kortfattat, max 2 sidor per nämnd

Ta i beaktning till exempel befolkningsförändringar, kompetensbrist, förändringar i lagstiftning och andra krav, teknisk utveckling, hållbarhet med mera. Kommer förändringar av utförandet att påverka annan nämnds verksamhet ska detta beskrivas.

Remissfråga 2 - Bedömer nämnden att förslaget till investeringsbudget 2026 och plan 2027-2029 innebär några väsentliga verksamhetskonsekvenser? Om ja, beskriv dessa kortfattat, max 2 sidor per nämnd.
Nämnden kan i sitt svar även påtala om förutsättningar/omfattning för inventarier/utrustning väsentligt förändrats och att ytterligare medel behöver tillskjutas.

Remissfråga 3 - Bedömer nämnden att ett eller flera av fastställda program bör revideras, utökas eller avgränsas?
Om nämnden föreslår förändringar bör förslag samt motivering till förändring beskrivas. Om nämnd väljer att avstå från yttrande i relation till ett eller flera program bör detta framgå

Remissfråga 4 - Bedömer nämnden att det finns behov av revidering av nämndens taxor eller avgifter för verksamhetsåret 2026?
Om nämnden ser behov av förändring ska föreslagna förändringar beskrivas och motiveras i nämndens yttrande.

Observera att om nämnd ser behov av revidering av nämndens taxor/avgifter inför nästkommande verksamhetsår och en sådan förändring förutsätter beslut i kommunfullmäktige ska av nämnden beslutade förslag till taxe/avgiftsförändring inlämnas i separat ärende till KS-diarium senast 30 april 2025.

Anvisning för fortsatt arbete 2023:1

De nämnder som uppmärksammat behov av omställning maa av genomförd analys av framtida kompetensbrist ska i anslutning till sitt yttrande även överlämna:

A. Beskrivning av väsentliga hinder/möjligheter för omställning
Nämnden ska beskriva väsentliga hinder och möjligheter (legala, tekniska, lokalmässiga, kompetensmässiga etc) som försvårar eller möjliggör verksamhetsomställning för att möta kompetensbrist i nämndens verksamheter.

B. Förslag till inriktning för verksamhetsomställning (max 1000 tecken per nämnd).

Förslaget ska kortfattat beskriva inriktning/strategi för den verksamhetsomställning nämnden ser som nödvändig för att möta prognosticerad kompetensbrist i nämndens verksamheter.

Nämnden förslag till inriktning för verksamhetsomställning ska upparbetas med hänsyn till fastställda riktlinjer för God ekonomisk hushållning.

Då en nämnd kan ha ansvar för flera verksamheter med skilda förutsättningar kan inriktning för omställning behöva vara olika för nämndens olika verksamheter, förslag till inriktning kan därför vid behov formuleras specifikt för de enskilda verksamheter som nämnden ansvarar för (maxantal tecken bör ändock inte överskridas).

C. Beskrivning av hur förslag till inriktning för verksamhetsomställning ska omsättas och hur förslaget påverkar nämndens nyttjande av lokaler, kompetens och teknik under perioden
Nämnden ska överlämna beskrivning av hur nämndens nyttjande av lokaler, kompetens och tekniska lösningar behöver förändras för att möjliggöra omställning i enlighet med nämndens förslag till inriktning för verksamhetsomställning. Beskrivning ska upparbetas med hänsyn till fastställda riktlinjer för God ekonomisk hushållning.

Tid och form för inlämning av yttrande

Berörda nämnder ska senast den 21 mars 2025 inkomma med svar på ovanstående remissfrågor till kommunstyrelsens diarium via e-post: ksdiarium@umea.se

I ämnesraden anges:

Exempelnämndens yttrande KS-2024/00433. Exempelnämnden byts ut till nämndens namn.

Yttrande ska delges i word-format och vara redigeringsbara.

Anvisning till berörda bolag

Anvisning för bolagens yttrande över inriktningsmål/program
De inriktningsmål och program med fokusområden som redovisas i förslaget till planeringsdirektiv för 2026 är desamma som kommunfullmäktige fastställde den 17 juni 2024. Umeå kommunföretag (UKF) och helägda dotterbolag till UKF ska lämna yttrande över dessa program (och de fokusområden som ingår i respektive program) och ombeds därför bevara följande remissfråga:

1. **Bedömer bolaget att ett eller flera av fastställda program bör revideras, utökas eller avgränsas?**
   Om UKF/dotterbolag föreslår förändringar bör förslag samt motivering till förändring beskrivas. Om UKF/dotterbolag väljer att avstå från yttrande i relation till ett eller flera programförslag bör detta framgå av UKF:s sammanställda yttrande.

Anvisning vid behov av förändring av bolagets taxor/avgifter inför 2026
Kommunfullmäktige ska enligt kommunallagen fastställa väsentliga förändringar av taxor/avgifter.

2. **Bedömer bolaget att av kommunfullmäktige fastställda taxor/avgifter behöver förändras inför 2026?**
   Om bolagets taxor/avgifter behöver förändras inför 2026 och sådan förändring kräver fastställande av kommunfullmäktige ska bolaget i samband med sitt yttrande påtala behov av sådan taxe/avgiftsförändring. Föreslagna förändringar ska specificeras och motiveras i bolagets yttrande.

   Observera även att av bolaget beslutat förslag till taxe/avgiftsförändring ska inlämnas i separat ärende till KS-diarium senast 30 april 2025.

Helägda bolag ska enligt separat instruktion och tidplan från UKF lämna svar på remissfråga 1 och 2 till UKF för sammanställning.

Anvisning för specifika yttranden från UKF AB

Anvisning för yttrande över utdelning från UKF AB

Den budgeterade utdelningen från Umeå kommunföretag AB för 2025 uppgår till 0 kr (enligt kommunfullmäktiges beslut om planeringsförutsättningar för 2025 den 17 juni 2024). Utdelningsnivå, fastställda av kommunfullmäktige, är oförändrad i Stadsledningskontorets förslag till planeringsdirektiv för 2026. UKF ska besvara följande remissfråga:

3. **Umeå kommunföretag ombeds härmed lämna yttrande över fastställd utdelningsnivå och beskriva effekter av nuvarande alternativt förändrad utdelningsnivå.**

Anvisning för yttrande över föreslagen budget för kollektivtrafik

I enlighet med kommunfullmäktiges beslut om planeringsförutsättningar för 2025 (fastställd den 17 juni 2024) uppgår plan för Kollektivtrafikens budget för 2026 till 172,6 mnkr.

4. **UKF ombeds inkomma med yttrande över förslag till kollektivtrafikens budget för 2026 och plan för 2027-2029**

Tid och form för inlämning av yttrande

UKF AB ska senast den 21 mars 2025 lämna yttranden enligt ovanstående anvisning till kommunstyrelsens diarium via e-post ksdiarium@umea. I ämnesraden anges:

Yttrande UKF med dotterbolag KS-2024/00433.

Yttrande ska delges i word-format och vara redigeringsbara

UMEÅ KOMMUN

Bilaga 2 - Stadsledningskontorets förslag till planeringsdirektiv 2026

Nämndernas utmaningar och möjligheter 3–5 års perspektiv

Innehåll

Inledning 3
Kommunstyrelsen 4
Byggnadsnämnden 6
Fritidsnämnden 7
För- och grundskolenämnden 8
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden 10
Individ- och familjenämnden 14
Kulturnämnden 15
Miljö- och hälsoskyddsnämnden 17
Personalnämnden 18
Tekniska nämnden 18
Valnämnden 19
Äldrenämnden 20
Brand- och räddningsnämnden 22
IT-nämnden 23
PA-nämnden 23
Överförmyndarnämnden 24

Inledning

En av intentionerna med den nya planeringsprocessen, som infördes i Umeå kommun inför 2023, var att tydligare ta höjd för utveckling på flera års sikt. I anvisningen för verksamhetsplanering ombeds nämnderna därför att med utgångspunkt i sitt grunduppdrag kortfattat beskriva väsentliga utmaningar och möjligheter på medellång sikt (3–5 år).

Sammanfattning

I nämndernas beskrivningar ingår utmaningar och möjligheter inom områden, eller på teman, som enbart är relevanta för den specifika nämnden. Med det sagt finns det många återkommande områden och teman. Nedan följer en sammanställning av dessa.

Utmaningar

- **Kompetensförsörjning** lyfts fram av nästan alla nämnder. Både utifrån arbetskrafts- och kompetensbristsaspekter. Återkommande är även att Umeå kommuns attraktivitet som arbetsgivare behöver bibehållas/stärkas.
- **Förändrad lagstiftning/regelverk** nämns av flera nämnder. Återkommande nämns att det ger en administrativ börda vid implementering, samt i vissa fall ökade kostnader.
- **Klimatomställningen** framhålls utifrån att förändrade arbetssätt krävs, samt att omställningen leder till ökade kostnader.
- **Säkerhet och beredskap** betonas av många. Detta utifrån att mer arbete på området krävs samt att detta kan vara resurskrävande.
- **Bostadsförsörjning, lokalförsörjning, samt ökade kostnader för underhåll** beskrivs som utmaningar av flera nämnder.
- **Att kommunen växer**, vilket kräver mer resurser på olika områden samt nya och utvecklade arbetssätt, framhålls som en utmaning samt till viss del en möjlighet.

Möjligheter

- **Att Umeå är, och bör förbli, positionerat** som b.la. utbildnings-, idrotts- och kulturkommun lyfts fram som positivt.
- **Den digitala omställningen**, i form av b.la. nya IT-system och arbetssätt, ses som en möjlighet. Till exempel som hjälpmedel i kompetensförsörjningsarbetet.
- **Ökad samverkan**, både internt i kommunen och med andra aktörer, framhävs som en möjlighet men till viss del också en utmaning.
- **Effektiviseringar**, som följer av b.la. av de två punkterna ovan, ses som möjligheter.

Kommunstyrelsen

Kommunstyrelsen ska, på samma sätt som övriga nämnder, med utgångspunkt i sitt grunduppdrag kortfattat beskriva för styrelsen väsentliga utmaningar och möjligheter på medellång sikt (3–5 år).

Utmaningar och möjligheter av kommungemensam karaktär kommer sammanställas när samtliga nämnder inkommit med sina beskrivningar. I denna bilaga beskrivs den utmaning respektive möjlighet som bedöms ha störst påverkan på kommunstyrelsens verksamheters förmåga och kapacitet i ett 3–5 årsperspektiv.

Arbetskraftsbrist

Ett flertal av kommunens verksamheter står idag inför väsentliga utmaningar inom kompetensförsörjningsområdet. Detsamma gäller idag även för enskilda delar av kommunstyrelsens verksamheter. Mot bakgrund av den demografiska utvecklingen och prognos om ökande konkurrens om tillgänglig kompetens bedöms flertalet av kommunstyrelsens verksamheter befinna sig i en likartad situation inom en 3–5 årsperiod.

Då kommunstyrelsens verksamheter ansvarar för förvaltning och utveckling av ett flertal kommungemensamma funktioner, system och processer samt tillhandahåller specialiststöd/expertis inom sakområden som enskilda förvaltningar på egen hand inte kan tillgodose, kan framtida kompetensbrist inom kommunstyrelsens verksamheter ge negativ följdverkan för kommunen som helhet samt för övriga kommunala verksamheters kapacitet och förmåga.

Kommunstyrelsens analys som underlag för svar på tilläggsuppdraget 2023:1 indikerade att det inom ett antal yrkesgrupper finns tecken på svårighet att rekrytera och det förväntas kvarstå kommande fem år. Yrkesgrupperna är främst ekonomer, upphandlare, löneadministratörer/lönehandläggare, jurister och ingenjörer inom mark/fastighetskunskap.

Detta är påtagligt olika grupper gällande krav på utbildning, erfarenhet, möjlighet till utbildning på arbetsplatsen och konkurrerande arbetsmarknad. Insatser kring detta kommer säkerligen även omfatta mindre och större förslag på verksamhetsomställning för att klara grunduppdragen i en förändrad tillgång på arbetskraft med förväntad insats.

Finansiell kapacitet för att möta klimatutmaningarna

Kommunstyrelsen, tillsammans med tekniska nämnden, har huvudansvaret för att säkra finansieringen för att Umeås ska kunna möta klimatutmaningarna. Det handlar både om att minska utsläppen i enlighet med Umeås klimatmål och samtidigt klara av att hantera anpassningen till ett förändrat klimat. Att arbeta med både omställning och anpassning kommer kräva stora investeringar som både skyddar samhället mot extrema väder och bidrar till Umeås mål om klimatneutralitet. Om kommunen är framgångsrikt i sitt arbete innebär det långsiktiga minskade kostnader för skadehantering och försäkringspremier, samtidigt som återkommande besparingar och andra ekonomiska vinster bidrar till ökad ekonomisk stabilitet vilket skapa en mer hållbar och robust framtid.

I enlighet med Climate City Contract (CCC) och Umeås klimatfärdplan bedöms kommunen kunna finansiera 55 procent av klimatomställningen med interna medel, medan resterande 45 procent behöver komma från externa parter. För att nå detta samverkar Umeå med offentliga och privata aktörer samt internationella klimatfonder. Genom innovativa

finansieringsmodeller och klimatinvesteringsfonder, kan kommunen säkra nödvändiga externa resurser. Att mobilisera denna externa finansiering blir en stor utmaning för kommunstyrelsen de kommande åren. Det kräver strategiska partnerskap och effektiv allokering av medel för att balansera de interna resurserna och samtidigt allokera externa investeringar som kan stödja en framgångsrik klimatomställning och anpassning.

Säkerhet och beredskap

De yttre hoten har betydelse för säkerheten och beredskapen. Främmande makts systematiska säkerhetshotande verksamhet mot Sverige bedrivs brett. Liksom den organiserade brottslighetens utbredning, där utnyttjande av välfärdssystemet blir ett allt viktigare inslag i ekonomin. Säkerhetspolisen konstaterar att det finns kopplingar mellan grov organiserad brottslighet, våldsbejakande extremism och terrorism. Hoten som riktar sig mot Sverige är komplexa. De går in i varandra och förstärks på så sätt. Samordning av kommunens verksamheter för att möta dessa hot är av stor vikt för att begränsa risker och konsekvenser. Att personer med kopplingar till organiserad brottslighet och främmande makt, hålls borta från den offentliga förvaltningen är avgörande för att värna om det demokratiska systemet. Regeringen ser därför över kommuners möjligheter att genomföra utökade bakgrundskontroller men även kommuners ansvar att skydda förtroendevalda för hot- våld och otillbörlig påverkan.

Under 2024 inträdde Sverige som fullvärdig medlem i Nato. Som medlem i Nato omfattas Sverige av de ömsesidiga försvarsgarantier som följer i nordatlantiska föredraget (artikel 5), vilket ska avskräcka antagonistiska aktörer från att använda sig av militära maktmedel mot Sverige. Medlemskapet ställer även krav (artikel 3) på att parterna, var för sig och tillsammans, upprätthåller och utvecklar sin individuella och kollektiva förmåga att stå emot ett väpnat angrepp. I detta resonemang ingår också förmåga till resiliens. Även om Natomedlemskapet kan verka avskräckande när det gäller fysiska angrepp så ökar hoten inom andra områden såsom desinformationskampanjer, risker för infiltration, cyberattacker mm.

Antalet cyberattacker har ökat under 2024 och drabbat aktörer inom vårt närområde. För att öka skyddet för information samt höja nivån för cybersäkerhet förväntas cybersäkerhetslagen träda i kraft under 2025. Lagen ställer högre krav på vår informationshantering, resiliens och incidentrapportering. Intern förankring av arbetssätt, metoder, kontinuitetshantering och incidentrapportering är viktiga områden för att bli effektivare i hantering av risker inom samtliga områden. I regeringens utredning för ny lagstiftning, kommuners och regioners grundläggande beredskap inför kris och krig, ställs också krav på att kommunen ska kunna fullgöra sina författningsenliga uppgifter och upprätthålla sina samhällsviktiga verksamheter.

Datadriven kommun

Kommunstyrelsen och därmed kommunstyrelsens verksamheter ansvarar för förvaltning och utveckling av ett flertal kommungemensamma funktioner, system och processer. Att genomföra en systematisk översyn och utveckla dessa kommungemensamma processer och system bedöms utgöra en stor möjlighet för att öka kommunens kapacitet, förmåga och effektivitet. Nya arbetssätt som tillvaratar digitaliseringens möjligheter bedöms därför utgöra en väsentlig möjlighet i ett 3–5 års perspektiv.

Kommunen står inför stora utmaningar med bland annat kompetensförsörjning. Utvecklingen inom digitalisering, automation och AI går snabbt framåt. Verksamheterna i kommunen ser

en stor möjlighet i att nyttja denna typ av teknik. För att möjliggöra användning av den nya tekniken behöver kommunen ta sig an detta på ett strukturerat sätt. Det behöver sättas en styrmodell och en gemensam grund/plattform för datainsamling och hantering behöver byggas. Genom att skapa styrning i ett antal frågor och börja möjliggöra nyttjande av denna teknik är bedömningen att det i ett 3–5 års perspektiv kommer att underlätta för kommunen och dess verksamheter att möta den kompetensbrist som prognosticeras komma.

Positionering

Umeå är norra Sveriges största stad. Kommunen är den urbana noden i Arktis som under decennier varit en progressiv förebild kring jämställdhet, hållbarhet och innovation. Umeå är den akademiska och intellektuella motorn i Norrland – där föreningslivet har en självklar roll. Det är positioner som ska behållas och utvecklas. Under de senaste åren har blickar och investeringar riktats norrut. Främst mot grannkommuner som Sundsvall, Luleå och Skellefteå. Det är positivt för vår del av landet och det har varit bra för Umeå. Det har tydliggjort vår position som kommun, plats och arbetsgivare.

För att behålla och utveckla Umeås starka utgångsposition ska Stadsledningskontoret jobba med tydligare strategiska prioriteringar utifrån ett antal fokusområden. Dessa områden utgår från fyra viktiga inriktningar som tangerar vision, grunduppdrag, tilläggsuppdrag och program. Inom respektive rubrik ryms också lokala, regionala, nationella och internationella perspektiv.

- Umeås fortsatta befolkningsutveckling
- Näringslivsutveckling och investeringar
- Infrastrukturutveckling
- Starka civilsamhällen och kulturellt driven tillväxt.

Genom att tydliggöra våra prioriteringar, återkommande utvärdera och utveckla inriktning, så stärker vi Umeås position. Det utvecklar oss som kommun, plats och arbetsgivare.

Byggnadsnämnden

Utifrån nämndens grunduppdrag och omvärlden finns följande utmaningar och möjligheter på 3–5 års sikt.

Utmaningar och möjligheter

- Budget i balans – Byggnadsnämnden säkerställer en budget i balans 2026.
- Befolkningsmålet 2050 – Byggnadsnämnden skapar förutsättningar för att nå befolkningsmålet 2050 genom att volymen byggrätter i antagna detaljplaner överstiger 2 000 per år. För 2023 och 2024 nås målet.
- Handläggningstider detaljplaner – Byggnadsnämnden arbetar ned ärendebalansen för detaljplaner så att handläggningstiden därefter kan minska. Nuvarande ärendebalans medför att handläggningstiden kommer öka ytterligare innan den åter har förutsättningar att bli kortare.
- Planberedskap – Byggnadsnämnden säkerställer en planberedskap som möjliggör bostadsbyggande, etableringar och samhällsservice över tid. Kommunen är på god

väg mot en rimlig och god planberedskap. Därefter behöver planeringsmaskineriet rulla på över tid.
- Ekologisk hållbarhet – Inom ramen för grunduppdraget och nämndens rådighet så långt möjligt säkerställa den ekologiska hållbarheten i verksamheten.
- Säkerhet och beredskap – Förflyttning av positionerna för en bättre beredskap och ökad säkerhet.
- Kundperspektiv – Fortsatt arbete med resultaten från NKI-undersökningar och i ett kundperspektiv arbeta med utveckling och förbättringar.

Fritidsnämnden

Fritidsnämnden står inför såväl utmaningar som möjligheter under de kommande åren. För att kunna erbjuda Umeås invånare ett rikt, jämlikt, jämställt och hållbart fritidsutbud, där särskilt barn och ungdomars delaktighet och utvecklingsmöjligheter prioriteras, krävs bland annat en strategisk planering av framtida behov och resurser samt en välfungerande samverkan, både internt och externt. Bland utmaningarna ingår behovet av underhåll för att säkerställa anläggningarnas standard, upprätthålla ett aktivt föreningsliv i hela Umeå kommun samt att hitta lösningar för kompetensförsörjning och bekämpning av välfärdsbrott.

Umeå är samtidigt en växande stad med många ideellt engagerade medborgare där fritidsnämnden möjliggör för föreningslivet att skapa ett brett utbud av aktiviteter som bidrar till en trygg och säker tillväxt för staden. Genom att satsa på ett starkt anläggningsbestånd och främja samverkan kan nämnden möta ökande behov och skapa förutsättningar för ett aktivt och jämlikt fritidsutbud i hela kommunen.

Utmaningar

- Underhåll för att bibehålla anläggningar och lokalers standard för att tillgängliggöra anläggningar för föreningar och medborgare i Umeå.
- Bibehålla simundervisningskapacitet med gamla badanläggningar med oklar livslängd.
- Bibehålla ett aktivt föreningsliv i hela Umeå kommun oavsett vad som händer i vår omvärld de närmaste åren.
- Klimatpåverkan kan minska möjligheten till vinteraktiviteter samt öka driftskostnaderna.
- Ökade eller förändrade krav på anläggningarna från specialförbund innebär kostnader.
- Risk att föreningar inte klarar av ökade driftskostnader för egna anläggningar.
- Välfärdsbrott inom området för bidrag till föreningslivet.
- Kompetensförsörjning inom ett fåtal befattningar som ger vissa utmaningar att rekrytera personal med rätt kompetens utan att kvaliteten på verksamheten påverkas negativt. Gäller främst idrottsplatsarbetare, badpersonal och fritidsledare.
- Kompetensutmaningar och avsaknad av specifika utbildningar för roller som badmästare, badtekniker och badvärd, i kombination med en tuff konkurrenssituation om kvalificerad arbetskraft, utgör en central utmaning för Umeå kommuns badanläggningar.
- Umeå kommuns mål att växa till 200 000 invånare kräver mer resurser för att möta ett ökat behov inom samtliga av nämndens verksamheter.

- Samverkan internt med andra förvaltningar, kan försvåras av stuprörstänk.

Möjligheter

- Ett rikt, jämlikt, jämställt föreningsliv med många ideellt engagerade medborgare.
- Att Umeå ska växa tryggt och säkert med ett brett fritidsutbud.
- Bra anläggningsbestånd med bra spridning i hela Umeå kommun, närhetsprincip.
- God kompetens och mod i Umeå med föreningsliv och näringsliv som vågar satsa.
- Umeå som idrotts- och utbildningsstad.
- Samverkan internt med andra förvaltningar.
- Umeå är en växande stad.

För- och grundskolenämnden

Utmaningar

Ändamålsenliga lokaler för att möta behovet av plats i förskola och skola

Det finns behov av att tillskapa nya förskoleavdelningar i vissa områden i kommunen. Den största utmaningen är att möta vårdnadshavarnas behov av förskoleplatser inom rimligt geografiskt avstånd. Det får till följd att vårdnadshavare inte får sitt förstahandsval av förskola och därmed byter förskola för sitt barn då förskoleplats erbjuds närmare barnets hem.

Inom grundskolan finns idag brist på elevplatser i de lägre åldrarna inom flera delar av kommunen. En utmaning för Umeå kommun är att hinna projektera och färdigställa beslutade skollokaler i takt med det behov av elevplatser som finns, enligt för- och grundskolenämndens beslut om skolstruktur. Planering för nya framtida behov av skolor behöver göras i god tid, då behov av elevplatser identifierats/uppstår. Det i sig innebär ett stort behov av samverkan mellan kommunala funktioner som ansvarar för delarna i kommunens samhällsplanering.

Flera förskolor och grundskolor är inte tillgänglighetsanpassade och riskerar att inte leva upp till diskrimineringslagens krav på tillgänglighet. Det finns också behov att ersätta tillfälliga lokaler med permanenta samt bygga om äldre och mindre funktionella lokaler i enlighet med förskolans och grundskolans funktionsprogram.

Särskilt stöd i kommunal resursskola

Särskilt stöd ska ges med utgångspunkt i elevens utbildning i dess helhet, om det inte är uppenbart omotiverat. Företrädesvis ges det särskilda stödet inom den elevgrupp som eleven tillhör.

Elever som får undervisning i resursskola är i behov av särskilt stöd inom ramen för åtgärdsprogram, vilket förutsätter resurser till en högre personaltäthet med särskild kompetens. Antalet elever i resursskola väntas öka från en låg nivå till en högre, då platserna är fyllda. Detta kräver på sikt ökade ekonomiska resurser allt eftersom elevplatserna fylls.

Stärka skolnärvaron

Närvaro i förskolan och skolan är en viktig förutsättning för barns och elever att nå målen med utbildningen, såväl kunskapsmässigt som socialt. Skolfrånvaron är sedan pandemin

fortsatt hög och därmed en utmaning. Arbetet med att främja skolnärvaro samt förebygga och åtgärda skolfrånvaron är ett långsiktigt arbete som involverar hela styrkedjan.

Hot, våld och säkerhet

Den organiserade brottsligheten, ökad tillgång till narkotika samt hot och våld påverkar också barn och ungas vardag, där barn och unga riskerar att bli såväl förövare som offer. Tillgång till droger tillsammans med hot och våld är en utmaning för skolornas verksamhet, vilket kräver resurser i form av kompetensutveckling och bemanning.

Digital teknik i förskola och skola

Tillgång till digitala verktyg och digitala lärresurser är en viktig förutsättning för att bedriva en likvärdig undervisning med god kvalitet. Genom att barn och elever får möjlighet att utveckla sin digitala kompetens stärks deras förmåga och förståelse för hur, när och varför digitala verktyg ska användas. Digitaliseringen är en utmaning för det demokratiska uppdraget, dels i form av tillgång till digitala resursen, dels i form av kunskap om hur resurserna ska användas utifrån ett kritiskt förhållningssätt. Ny teknik och digitalisering skapar möjligheter att utforma och möta framtidens behov i undervisningen, vilket förutsätter tillgången till en digital infrastruktur och kunskap om användningsområde.

Kompetensförsörjningsutmaning

Inom för och grundskolenämndens område konstateras stora rekryteringsbehov de närmsta åren. Nämndens kompetensförsörjningsplan visar ett rekryteringsbehov av 2 445 medarbetare fram till år 2032. Att kompetensförsörja, dvs att attrahera, rekrytera och behålla, har med åren blivit alltmer utmanande och förklaringarna är flera.

Främst handlar det om den demografiska utvecklingen, där det finns färre personer i arbetsför ålder på arbetsmarknaden parallellt med att antalet barn och elever i nämndens verksamheter ökar. Andra orsaker är att för få personer ansöker till och slutför utbildning som lärare och att rörligheten på arbetsmarknaden har ökat. Skollagens krav på legitimation i anställning, bidrar till krav på långsiktighet i kompetensförsörjningsplaneringen särskilt vad gäller bristyrken. Utvecklingen visar en allt större utmaning i att rekrytera behöriga lärare särskilt till områden utanför centrum.

Även ledarförsörjningen inom nämndens område är att betrakta som en utmaning, där det är särskilt svårt att rekrytera rektorer med erfarenhet. Ett gott chefs- och ledarskap är en förutsättning för en verksamhet med hög kvalitet. Chefer ska skapa förutsättningar för goda resultat och en arbetsmiljö som uppmuntrar medarbetare till samverkan, kreativitet och medskapande. Uppdraget som rektor är arbetsvärderat som kommunens mest komplexa chefsuppdrag och innefattar dessutom ett arbetsmiljöansvar där inte bara medarbetare utan även alla barn och elever omfattas. Arbetet med att nå riktmärket för antal medarbetare per chef är av stor vikt för våra chefers arbetsmiljö och förutsättningar, men det kräver ekonomiska resurser och är därför fortsatt att betrakta som en utmaning för nämnden.

För- och grundskolenämnden får riktade statsbidrag kopplat till anställningar och löner för lärare; i huvudsak lärarlönelyft och karriärvägar. Dessa statsbidrag är sedan flera år inarbetade i nämndens lönestruktur. Om möjligheten att erhålla statsbidraget framgent skulle upphöra så riskerar det att leda till en oerhörd ekonomisk belastning och negativ påverkan på kompetensförsörjningen.

De främsta utmaningarna för kompetensförsörjning är:

- att attrahera och rekrytera utbildad personal inom de områden där det för närvarande och under de närmaste åren finns brister i relation till avgångar,
- att utveckla och behålla personal genom att skapa en god arbetsmiljö med såväl kollegialt samarbete, möjligheter till professionsutveckling samt tillgång till stödjande funktioner,
- att fortsätta arbetet med att nå riktmärket för antal medarbetare per chef är av stor vikt för våra chefers arbetsmiljö och förutsättningar, men det kräver ekonomiska resurser och är därför att betrakta som en utmaning för nämnden.

Möjligheter

Verksamheterna och skolformerna inom för- och grundskolenämndens ansvarsområde visar god måluppfyllelse. Förutsättningarna för god undervisningskvalitet och omsorg bygger på en hög andel behörig och legitimerad personal. Det finns en väl utbyggd mötes- och nätverksorganisation som bidrar till skolutveckling på de olika nivåerna i styrkedjan. Styrkedjan verkar som en stödkedja, då tilliten inom och mellan verksamheter och skolformer är väl fungerande.

Det systematiska kvalitetsarbetet som bedrivs inom styrkedjan pekar på områden som fungerar väl samt områden som är i behov av utveckling. Det i sig ger möjligheter för fortsatt utveckling av kvaliteten i de verksamheter och skolformer som nämnden ansvarar för.

Med god tillgång till en samlad elevhälsa, där professionerna tillsammans med skolpersonal samverkar, stärks det ömsesidiga sambandet mellan hälsa och lärande genom ett förbyggande och främjande arbete med barn och elever.

Samverkan med högskola och universitet bidrar till att utbildningen utvecklas utifrån vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden

Utmaningar

Övergripande utmaningar inom nämndens verksamhetsområde är brist på kommunal finansiering och kortsiktig finansiering från staten inom vuxenutbildning och arbetsmarknad och integration som är svår att nyttja optimalt. Underskott på gymnasieplatser kommer medföra att vi inte kommer kunna tillgodose det behov av platser som elevuppgången medför och för att säkerställa tillgång på gymnasieplatser behöver Vasaskolan bli färdig i tid.

Ökad genomströmning

Fler elever behöver få förutsättningar att nå kunskapsmålen i skolan och få en genomgången gymnasieexamen. Genomströmningen behöver öka, avbrott minska och elevernas frånvaro minska, en utmaning är ungas psykiska mående som ofta leder till problematisk skolfrånvaro. Den psykiska ohälsan ligger utanför skolans handlingsutrymme. Elevens hela livssituation, frånvaro, skolresultat och socioekonomiska förutsättningar behöver stå i centrum när skolfrånvaron ska utredas. Vi ser en ökad andel ungdomar som väljer att avbryta sina gymnasiestudier, hoppar av individuella programmet eller inte uppnår en gymnasieexamen därmed ökar utmaningen för det kommunala aktivitetsansvaret att säkerställa insatser som

förbereder fler elever för att återuppta sina studier i gymnasieskolan, inom vuxenutbildning eller folkhögskola.

En utmaning är att introduktionsprogrammen tar emot ett ökat antal elever från grundskolan som saknar grundläggande behörighet till gymnasiet och att få dessa elever behöriga till gymnasiet. En annan utmaning har det kommunala aktivitetsansvaret som behöver säkerställa insatser som förbereder fler elever för att återuppta sina studier i gymnasieskolan.

Hot, våld och säkerhet

Den organiserade brottsligheten, ökad tillgång till narkotika samt hot och våld påverkar också ungas vardag, är resurskrävande och en utmaning mot skolornas verksamhet. Både när det gäller kompetensutveckling och bemanning. Viktigt och utmanande är att ha möjlighet att fortsätta detta arbete.

Lokalförsörjningsfrågan

Lokalförsörjningsfrågan är fortsatt en stor utmaning. Umeå Kommuns gymnasieskolor har ett snabbt ökande elevunderlag och därför behöver det beredas plats för fler elevplatser. De planerade skollokalerna behöver finnas tillgängliga i tid för att elever att kunna få sitt val till gymnasieutbildning tillgodosedd. Unga riskerar att stå utan gymnasieplats eller att inte få sitt förstahandsval och det kan i sin tur kan innebära att de slås ut från samhället och är på sikt ett hot mot Umeås tillväxt. Rätten att lyckas i utbildning är den enskilt starkaste skyddsfaktorn för att unga ska kunna påverka sin framtid och få ett självständigt vuxenliv.

Omvärld och Lagstiftning

Vi är en del av en föränderlig värld. Utmanande är migrationspolitikens snabba förändringar, där till exempel villkoren för ukrainare berörs samt bostäder till nyanlända. En stor del av den verksamhet som bedrivs inom nämndens område styrs av lagar. Nya lagar och snabba, omfattande förändringar som till exempel GY25 samt digitala nationella prov ställer krav på flexibilitet och snabba förändringar. Införandet av GY25 kommer innebära dubbla eller “trippla” system under flera år med behov av omfattande kompetensutveckling för personalen. En utmaning blir medarbetares upplevda arbetsbelastning i implementering av det nya systemet. Förändringar inom andra myndigheter är också utmanande för våra verksamheter.

Digitalisering

IT-säkerhet med ökad hotbild är en utmaning för alla våra verksamheter. Digital delaktighet är grundläggande för att kunna delta och verka i ett demokratiskt samhälle. I skolan läggs grunden för detta. En utmaning är att ge våra chefer och medarbetare den fortbildning som de behöver för att kunna använda och nyttja ny AI-teknik och annan digitalisering som på sikt kommer kunna skapa möjligheter att utforma framtidens verksamheter inom nämndens område. En stor utmaning är AI där lagstiftning försvårar användandet och riktlinjer, resurser och kompetens saknas.

Samhällets behov av arbetskraft

Dimensionering och förändringar på arbetsmarknaden kräver flexibilitet och omställning för att klara kompetensförsörjningen. En utmaning är att förebygga utanförskap för osynliga grupper för att minska risk för utanförskap. En föränderlig omvärld och en förändrad

migrations-politik medför utmaningar. Även arbetsmarknadstorgen utmanas av ökningen av unga och den målgruppens ökande psykiska ohälsa.

En annan utmaning är att få fler att välja yrkesprogram på gymnasiet eller som vuxenutbildning för att kunna tillgodose näringslivets och samhällets behov av arbetskraft. En utmaning är att finna former för att kunna bredda rekrytering för individer som saknar gymnasiebetyg och/eller har låga språkkunskaper och/eller funktionsnedsättningar att komma in på arbetsmarknaden och på sikt kunna försörja sig själva samt ge förutsättningar för nyanlända och de som står utanför arbetsmarknaden att bli anställningsbara och självförsörjande.

Återbruk

Inom enheten Arenor för prövning återfinns Returbutiken som även bidar till Umeå kommuns lokala miljömål och avfallsplan genom samarbete med Vakin för att ta emot återbrukade produkter som Returbutiken säljer. Returbutiken möjliggör även arbetsprövningsplatser för deltagare i behov av arbetslivsinriktad rehabilitering. En utmaning är även här att klara ökade uppdrag inom till exempel cirkulär ekonomi, återbruk och byggåterbruk med minskade resurser och en osäker finansiering.

Kompetensförsörjning

Befolkningsprognos genomförd i Umeå kommun våren 2024 visar ett behov av att fram till år 2034 rekrytera 691 medarbetare till gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens område. Kompetensförsörjningen har blivit alltmer utmanande och förklaringarna är flera. Främst handlar det om den demografiska utvecklingen, där det finns färre personer i arbetsför ålder på arbetsmarknaden parallellt med att antalet elever och deltagare i nämndens verksamheter ökar. Andra orsaker är att för få personer ansöker till och slutför utbildning som lärare och att rörligheten på arbetsmarknaden har ökat. Skollagens krav på legitimation i anställning bidrar således till krav på långsiktighet i kompetensförsörjningsplaneringen särskilt vad gäller bristyrken. Inom gymnasieutbildningens område finns inte riktade statsbidrag att tillgå i samma omfattning som till grundskolans verksamhet, vilket innebär att strategiska kompetensförsörjningssatsningar måste prioriteras inom nämndens ram.

Ett gott chefs- och ledarskap är en förutsättning för en verksamhet med hög kvalitet. Chefer ska skapa förutsättningar för goda resultat och en arbetsmiljö som uppmuntrar medarbetare till samverkan, kreativitet och medskapande. Uppdraget som rektor är arbetsvärderat som kommunens mest avancerade chefsuppdrag och innefattar ett arbetsmiljöansvar där inte bara medarbetare utan även alla elever omfattas. Att fortsätta arbetet med att nå riktmärket för antal medarbetare per chef är av stor vikt för våra chefers arbetsmiljö och förutsättningar, men detta påverkar budget och är därför att betrakta som en utmaning för nämnden.

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden får riktade statsbidrag kopplat till anställningar och löner för lärare; i huvudsak lärarlönelyft och karriärvägar. Dessa statsbidrag är sedan flera år inarbetade i nämndens lönestruktur och om möjligheten att erhålla statsbidraget framgent skulle upphöra, så riskerar det att leda till en oerhörd ekonomisk belastning och negativ påverkan på kompetensförsörjningen.

Sammanfattningsvis visar förvaltningens kompetensförsörjningsprogons för perioden 2024-2034, att behov av åtgärder för omställning behöver vidtas för att säkerställa grunduppdrag och personalförsörjning.

Kortsiktiga planeringsförutsättningar

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden är en nämnd som till stor del får sin finansiering genom statsbidrag. Statsbidragen riktar sig främst till den kommunala vuxenutbildningen, arbetsmarknad och integration. Att bygga verksamhet på statsbidrag i stor omfattning är utmanande och medför en svårighet att skapa en stabil organisation med stabila planeringsförutsättningar på sikt. Därför är det av stor vikt att den kommunala finansieringen från Kommunfullmäktige är tillräckligt stor för att nämnden ska ges förutsättningar att långsiktigt styra verksamheten och utföra sitt grunduppdrag över tid.

Möjligheter

Umeå gymnasieskolor och vuxenutbildningar har möjligheten att erbjuda attraktiva utbildningar för kommunens ungdomar och för ungdomar från kranskommunerna samt vuxna. Vi har goda förutsättning att erbjuda en bra kvalitet i undervisningen med hög andel behöriga och legitimerade pedagoger och andra yrkesprofessioner som verkar i gymnasieskolan och inom vuxenutbildningens verksamheter.

En möjlighet inom området strategisk kompetensförsörjning är det strategiska partnerskap som utbildningsförvaltningen och Lärarhögskolan har tecknat för att utveckla formerna för långsiktig utveckling.

Förvaltningen deltar i det kommungemensamma brottsförebyggande arbetet Umeå växer tryggt och säkert. Till exempel har trygghets- och säkerhetssystemet CoSafe införts. Säkerhetssamordnare arbetar brottsförebyggande i skolmiljöerna. Insatserna kännetecknas av samverkan samt tidiga insatser och långsiktigt arbete.

Deltagande i SKR:s utvecklingsprogram för fullföljd utbildning, Up2 fortsätter 2024 – 2025. Där fokus i förändringsarbetet kommer vara att hitta vägar att bryta mönster hos elever med problematisk skolfrånvaro för att minska studieavbrott samt vägar tillbaka efter studieavbrott.

Regionalt samarbete i länet mellan kommuner gällande yrkesvux möjliggör att kompetensförsörjning för företag och organisationer inom Umeå kommun och regionen stärks på kort och på lång sikt. Det möjliggör för vuxna att kompetensväxla eller byta yrkesinriktning till förmån för arbete för att tillgodose samhällets behov av arbetskraft där det råder brist på personal.

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden har ett väl utvecklat samarbete med andra myndigheter och förvaltningar samt ett nära samarbete med näringsliv. Samverkan och samarbete med Arbetsförmedling, Försäkringskassa, Socialtjänst och Kriminalvården gör det möjligt att hitta former för individer som saknar gymnasiebetyg och/eller har låga språkkunskaper och/eller funktionsnedsättningar att komma in på arbetsmarknaden och kunna försörja sig själv.

Individ- och familjenämnden

Omställningsarbete till förändrad lagstiftning

De närmsta åren väntas lagändringar och reformer som får betydande påverkan på socialtjänstens verksamheter. För att stärka förutsättningarna att möta förändringarna i tid krävs ett omställningsarbete. Detta samtidigt som behovet av socialtjänstens insatser hos barn och unga fortsätter öka i hög takt. Den ökande psykiska ohälsan i samhället medför också ett större behov av välfungerande samarbete med regionen och andra aktörer.

Den nya socialtjänstlagen lägger fokus vid förebyggande arbete och att vara en lätt tillgänglig socialtjänst, samt lyfter fram möjligheten att i större utsträckning tillhandahålla insatser utan föregående beslutsprövning. Lagändringar väntas även inom missbruksvården, då Samsjuklighetsutredningen förändrar huvudmannaskapet för vården för personer med skadligt bruk och beroende. Utöver detta väntas även förändringar gällande huvudmannaskapet inom personlig assistans. Båda förändringarna kommer påverka nämndens ansvarsområde och därmed verksamheter. Utmaningen blir att hantera ett omställningsarbete för att anpassa verksamheterna till förändrade uppdrag och samtidigt uppfylla grunduppdraget utifrån den nuvarande ekonomiska situationen.

Förutsättningar för nämndens ekonomi

Svensk ekonomi befinner sig i dagsläget i en lågkonjunktur och de långsiktiga effekter av den inflation som drabbade världsekonomin under perioden 2022–2024, och kommer påverka köpkraften hos offentlig sektor under lång tid.

Dessa händelser kan komma att påverka lönerörelsen under en lång tid framåt med högre krav från arbetstagare och arbetstagarorganisationer vilket kommer innebära att en större del av nämndens budget potentiellt under lång sikt kommer gå till personalkostnader.

De förändrade reglerna för dygnsvila och de förändrade personalbehoven till följd förändrat regelverk har drabbat nämnden under 2024. Löpande uppdateringar av regelverket som gjorts under 2024 riskerar att påverka nämndens ekonomiska läge de kommande åren.

Den nya socialtjänstlagen kommer att förändra hur socialtjänster arbetar och kostnadsbilden kommer förändras åt det negativa hållet utifrån preliminär analys. I och med att den nya lagstiftningen ska börja gälla sommaren 2025 kommer det bli förändringar och påverkan under lång tid framöver.

Assistansutredningen är en lagändring som ska vara kostnadsneutral enligt propositionen men nämnden ser en risk för ökade kostnader när lagändringen träder i kraft.

Brist på ändamålsenliga lokaler

Nämndens behov av ändamålsenliga lokaler kan inte tillgodoses i tillräckligt hög utsträckning. Det låga inflödet av nya lokaler påverkar nämndens förutsättningar att uppfylla sitt grunduppdrag, framförallt gällande verkställighet av beslut om boende enligt LSS. För att lösa utmaningen med leverans av lokaler pågår ett intensivt arbete med tekniska nämnden. Det ska dock understrykas att en stor del av utmaningarna ligger utanför nämndens egen rådighet. När behov av lokaler uppstår med kort varsel av olika skäl är utmaningen än större.

Brister i lokalförsörjningsprocessen påverkar bland annat nämndens möjlighet att, inom rimlig tid, verkställa beslut om särskilt boende och daglig verksamhet enligt LSS samt möjligheten att säkerställa en god arbetsmiljö för personal.

Inom nämndens egna processer pågår ett omfattande utvecklingsarbete. Några exempel är effektivare matchning av brukare till boendeplatser, fortsatt utveckling av prognosverktyg och utredning av flexibla arbetsplatser.

Kompetensförsörjningskrisen

Nämnden har en utmanande personalförsörjningssituation att hantera under perioden 2024–2034. Nuvarande prognos påvisar en omfattande brist på undersköterskor på nationell och regional nivå där kommunen konkurrerar om kompetensen från såväl andra kommuner och regioner som privat sektor. Personalen är mer rörlig på arbetsmarknaden idag och byter arbetsgivare oftare än tidigare. Andelen som väljer att sluta i kommunen har ökat se senaste åren och inom de närmsta 10 åren är prognosen att 58 procent förväntas sluta på egen begäran inom funktionshinderomsorgen. Tillsammans med pensionsavgångar visar prognosen att totalt 83 procent av de stora yrkesgrupperna inom funktionshinderomsorgen kommer att sluta inom en 10 års period. Även inom myndighetsutövning och individ- och familjeomsorg kommer personalomsättningen vara hög, där kommer den största utmaningen vara möjligheten att rekrytera erfaren personal med rätt kompetens.

Detta scenario ställer stora krav på nämnden att arbeta med flera olika åtgärder för att både rekrytera nya medarbetare men framför allt att lyckas behålla medarbetare. Friskfaktorer, utbildning, omställning och utvecklande av ny teknik (digitalisering) är exempel på viktiga områden att fortsätta arbeta med i nämnden och i samarbete med andra förvaltningar i kommunen.

Byte av verksamhetssystem

Från år 2023 och efterföljande år har införandet av nytt processtöd och planeringsverktyg betydande påverkan på verksamheterna. Införandet bedöms vara mycket resurskrävande och verksamheterna kommer att befinna sig i en omställningsfas under några års tid. En stor utmaning kommer att vara att klara verksamheternas grunduppdrag samtidigt som resurser måste avsättas för att övergå till nya system successivt. Varje medarbetare kommer behöva utbildning och kunskap för att kunna använda de nya systemen, och utbildningen kommer ta tid och resurser från grunduppdraget. En stor del av verksamheterna kommer även behöva kompetensutveckling i nya arbetssätt, framför allt IBIC, individens behov i centrum.

Kulturnämnden

Kulturkommunen Umeå. Umeå är en kulturkommun där medborgarna visar hög nöjdhet i undersökningar och kommunen har ett gott rykte såväl nationellt som internationellt. De goda effekterna av kulturhuvudstadsåret och väl fungerande verksamheter talar för att Umeå har goda möjligheter att fortsatt vara en kommun där kulturen får stå i centrum och vara en naturlig del av samhällsbildningen.

Samverkan. En ökad samverkan mellan förvaltningar och nämnder ger möjlighet att utveckla kulturnämndens uppdrag.

Genom **kulturlöftet** skapas stora möjligheter till ökad samverkan mellan utbildnings- och kulturförvaltning, något som kan ge ringar på vattnet även utanför skoltid. Ett exempel är utökad samverkan kring After School (lågtröskelverksamhet i estetiska ämnen förlagd på skolor under elevernas fritid) samt undervisning i musik på och i nära anslutning till lektionstid.

Ökad efterfrågan i samband med att Umeå växer. Med ökade aktiviteter i olika stadsdelar, kommundelar och byar till följd av inriktningsmålen, skapas också en ökad efterfrågan på kulturnämndens olika verksamheter. Nya områden tillkommer där unga människor växer upp och behöver fysiska platser för att kunna ägna sig åt meningsfulla kulturaktiviteter. För att lyckas med denna utmaning behövs fler bibliotek och scener. Bibliotek och kulturella mötesplatser är viktiga i arbetet för att Umeå ska fortsätta växa tryggt och säkert.

Till exempel saknas ett folkbibliotek i de östra stadsdelarna som byggs ut i högt tempo och beräknas få 15 000 invånare inom några år. Förändringarna på Mariehem är ett annat exempel på en förskjutning av bebyggelse och lokala centrumbildningar. Utvecklingen av orter och byar längs med Botniabanan, såsom Sävar bör vara del av en kulturell tillväxt. Ytterligare folkbibliotek, gärna kombinerade folk- och skolbibliotek där så är möjligt, bör tillkomma i och med att Umeå växer, så att alla medborgares möjlighet att nyttja bibliotek och andra kulturella mötesplatser tillgodoses.

I väntan på att ytterligare folkbibliotek tillkommer bör befintliga bibliotek med särskilt hög användning, framför allt Ålidhemsbiblioteket förstärkas med utökade personalresurser.

Sänkta statsbidrag. Regeringen aviserar i budget 2025 och i planen framåt förändringar av medel inom flera kulturområden, bland annat till bibliotek. Inom kulturnämndens verksamheter finns flera projekt som erhåller statsbidrag från Kulturrådet och Kungliga biblioteket. Avvecklingen av stödet Stärkta bibliotek påverkar bibliotekens möjlighet att utforska och utveckla nya metoder för att kunna komma alla kommunens medborgare till nytta, även nya och ovana biblioteksanvändare. De sänkta statsbidragen till studieförbunden kan få negativa konsekvenser för kulturnämndens verksamhetsområde då det finns många kulturverksamheter och kulturaktiviteter som har grund i samarbete med de olika studieförbunden.

Kulturens roll i stadsomvandlingen kan stärkas. Kulturförvaltningen kan tidigare än i dag göras delaktig i arbetet med översiktsplaner och detaljplanering när det gäller såväl exteriör kulturell gestaltning som planering för bibliotek, scener och kulturrum. Genom framtagandet av en konstpolicy ser vi både möjligheter och utmaningar på sikt. Gestaltad livsmiljö som begrepp behöver inkluderas i strategisk planering och i de förvaltningsövergripande processerna så att arbetet tydligt kan struktureras och formuleras. Detta för att trygga konstens roll i det offentliga rummet i en accelererad stadsomvandling. Kontspolicyn kan komma att belysa områden inom bevarandefrågor och stadsmiljö som tidigare inte hanterats av förvaltningen, som ansvar för underhåll av monument. Kopplat till detta behöver förvaltningen även analysera vilka ekonomiska resurser som behöver tillföras – såväl sett till kompetens och personal som till drift och underhåll. En kartläggning av det nya uppdragets omfattning och konsekvenser behöver genomföras.

Minskade intäkter för uthyrning av scener på Väven på grund av ändrade konsumtionsmönster postpandemi och i spåret av de senaste årens lågkonjunktur kan på sikt få konsekvenser för Vävens intäktskrav och uthyrningsverksamhet. Föreningar och kulturaktörer kan komma att avstå från att arrangera program på grund av för högt ekonomiskt risktagande då biljettförsäljningen är svår att förutse. Sänkta statliga anslag till civilsamhället och föreningslivet kan också komma att påverka uthyrningsstatistiken då färre föreningar, studieförbund och organisationer kan bedriva verksamhet i samma omfattning som idag.

Många verksamheter i Väven har mycket teknik och utrustning som installerades 2014. Tekniken är en förutsättning för programverksamheten i Väven. Ett ökat tillskott av investeringsmedel, för att klara av utbyte av ålderdomlig teknik, är en förutsättning för att Väven ska kunna fortsätta att vara en attraktiv plats för kulturevenemang.

Ökade kostnader utan tillskott av medel medför minskade möjligheter för biblioteken att förmedla samma nivå av medier och aktiviteter, vilket riskerar att kvaliteten försämras.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Utifrån nämndens grunduppdrag och omvärlden finns följande utmaningar och möjligheter på 3–5 års sikt.

Utmaningar och möjligheter

- Små avlopp – Arbetet med åtgärder kopplat till små avlopp inom kommunen
- Dagvatten – Tillsynen över utsläppen av avloppsvatten som avvattnas från detaljplanelagd mark inom kommunen.
- Vattenmyndighetens åtgärdsprogram – Andelen sjöar i Umeå som idag uppfyller målen inom vattenförvaltningen är 52 % och för vattendragen är andelen 31 % som uppfyller målen. Samordnade insatser behövs för de vattenförekomster som inte uppfyller kraven. Nämnden har kompetens och tillsynsuppdrag i geografin vilket gör att nämnden skulle kunna samordna insatserna. Dylikt uppdrag ligger utanför nuvarande grunduppdrag. Möjligheten behöver börja med en analys hur ett arbete som detta skulle kunna genomföras och finansieras.
- Debitering per årsarbetskraft – Antalet debiterade timmar per årsarbetskraft ska öka för att inte tillsyn enligt miljöbalken ska finansieras med skattemedel om så inte särskilt beslutats. Detta skapar möjlighet att förstärka bland annat det förebyggande arbetet.
- Säkerhet och beredskap – Förflyttning av positionerna för en bättre beredskap och ökad säkerhet.
- Kundperspektiv – Fortsatt arbete med resultaten från NKI-undersökningar och i ett kundperspektiv arbeta med utveckling och förbättringar.

Personalnämnden

Personalnämnden inte har någon personal eller verksamhet. Därför har nämnden inte tagit fram någon beskrivning av utmaningar och möjligheter.

Tekniska nämnden

Umeå utsågs 2024 till bästa stad att leva i och vi ska fortsätta det goda arbetet så att Umeå även fortsättningsvis är en fantastisk stad att bo, leva och verka i. Vi har ett bra utgångsläge och många styrkor och möjligheter, men trots det saknas inte utmaningar under de kommande åren.

Tekniska nämndens grunduppdrag, *att leverera en välfungerande stad till Umeåborna*, är en viktig del av arbetet för att Umeå ska vara en riktigt bra stad att leva i. Behoven är många och att få resurserna att räcka till och göra kloka prioriteringar är en evig utmaning.

Prognoserna pekar på att kommunens tillväxt minskar och vi behöver hitta en bra balans mellan att dels skapa förutsättningar för tillväxt med även väga av mot de behov som prognoserna pekar på. Bostadsbyggandet behöver ta fart igen och nämnden ska bidra i det arbetet. Stadens offentliga miljöer, våra parker och grönområden, påverkar valet av bostadsort och de behöver fortsätta utvecklas för att Umeå ska vara ett attraktivt val när man väljer bostadsort, lika väl som attraktiva skollokaler och en god offentlig service.

Vi står också inför demografiska förändringar, med en åldrande befolkning och lägre födslotal. Det påverkar behoven av välfärdstjänster, t ex kopplat till lokaler och service men i förlängningen också arbetsmarknaden. Att ha god beredskap och en ökad flexibilitet i stadens lokalbehov behövs mer än någonsin.

Framtidens kompetensförsörjning utmanar, där stora pensionsavgångar och en alltmer rörlig arbetsmarknad innebär att vi riskerar att kunskap försvinner. För att attrahera och behålla talanger måste Umeå positionera sig som en attraktiv arbetsgivare, särskilt inom områden med traditionellt låga löner och status - eller inom kompetensområden där det råder stor konkurrens på arbetsmarknaden. Vi behöver erbjuda goda villkor, bra utvecklingsmöjligheter och kontinuerlig kompetensutveckling.

Framtiden kräver hållbara städer i flera perspektiv, samhället behöver vara robust och ha förmåga att hantera förändringar och utmaningar så att människors hälsa och egendom skyddas. Klimatförändringarna blir alltmer påtagliga, med kraftiga väderomslag och riklig nederbörd, snö och halka om vartannat samt större översvämningar. Här krävs både ett offensivt klimatarbete så att vårt klimatavtryck minskar, exempelvis genom att bygg- och anläggningsmetoder utvecklas och genomförande av energieffektivisering i befintligt bestånd, parallellt med goda strategier och genomförandekraft i klimatanpassningen. Vi behöver arbeta fram nya metoder och åtgärder - vilka måste beaktas i stadens planering så att vi får rimliga förutsättningar för drift och underhåll av framtidens, mer robusta, stadsmiljöer. Vi ska också ge medborgarna förutsättningar för en hållbar livsstil.

Otryggheten ökar i samhället och påverkar många områden. Cybersäkerhet är ett prioriterat område där vi ser allt fler IT-attacker och intrång i IT-miljöer mot svenska företag, myndigheter och kommuner. Vi måste säkerställa att våra teknologiska lösningar erbjuder ett effektivt skydd.

Samhällets civila beredskap behöver öka och måste prioriteras de kommande åren. De senaste åren har förvaltningen, men också kommunen i stort, drabbats av många oväntade händelser och vi behöver ha en bättre gemensam beredskap för att hantera samhällsstörningar av olika slag.

Nya och/eller förändrade lagar, förordningar eller EU-direktiv ökar kraven på nämndens verksamheter, exempelvis införande av gränsvärden för nyproduktion av byggnader. Samtidigt skapar detta även möjligheter för innovation och utveckling av nya teknologier som kan leda till en grönare och mer hållbar framtid.

Ökade krav måste kunna mötas även med mindre resurser, där omställning i olika perspektiv är en del av lösningen. Även om prisökningstakten dämpats, så har vi fortsatt en påtagligt högre prisnivå. Här krävs ett fortsatt fokus på en effektiv resursanvändning samt ökat användande av alternativa finansieringskällor, såsom partnerskap med andra aktörer och nyttjande av statliga och europeiska medel för olika områden inom vår verksamhetsutveckling.

För att möta framtidens utmaningar behöver vi utveckla våra arbetssätt - genom omställning, digitalisering och ökad samverkan. Både inom och mellan olika förvaltningar samt med externa aktörer. Genom ett systematiskt arbetssätt baserat på fakta och vedertagna arbetsmodeller strävar vi efter uthållighet, kvalitet och effektivitet i skötsel och underhåll av Umeås infrastruktur och utomhusmiljöer samt i den service vi erbjuder.

Vi behöver ha mod att anta nya arbetssätt och nya samarbetsformer, men även sluta med det som inte tillför värde/nytta i tillräcklig mängd, oavsett om det avser arbetssätt eller service. Genom att anta ett proaktivt förhållningssätt, vara adaptiva för ny teknik och med ständigt ökande innovationskraft kan vi ta tillvara möjligheterna med hållbar förvaltning och utveckling, och därmed skapa värde för alla Umeås invånare.

Det framtida samhället är komplext och dynamiskt. Vi behöver balansera många perspektiv, ha högt tempo när det behövs men även skapa tid för analys och eftertanke. Flexibilitet blir viktigt och samarbete likväl som kloka avvägningar kommer bidra till att vi löser utmaningarna.

Valnämnden

Valnämnden har en liten organisation med få medarbetare. Efter valet till riksdag, kommun- och regionfullmäktige hösten 2026 dröjer det till våren 2029 innan nästa val äger rum. Då är det val till Europaparlamentet.

Kompetensförsörjning

En utmaning för nämnden är att säkerställa kompetensförsörjningen under mellanvalsperioden samtidigt som medarbetarna behöver komplettera med andra arbetsuppgifter. Om vi har ett osäkert parlamentariskt läge i Sverige kan det finnas en risk för extraval under perioden. Ett väl sammanhållet valkansli med hög kompetens är en förutsättning för att möta de utmaningar som valadministrationen står inför. Kraven på valadministrationen ökar hela tiden. En hög grad av professionalitet skapar möjligheter för organisationen att klara de ökade kraven.

Säkerhet

Läget i omvärlden påverkar också verksamheten lokalt. Arbetet med valsäkerhet behöver hela tiden utvecklas. Spridning av falsk information och otillbörlig informationspåverkan är endast två av de utmaningar som valadministrationen riskerar att ställas inför allt oftare.

Valmyndigheten pekar i sin erfarenhetsrapport från EU-valet på att det finns delar i valprocessen som riskerar att skada förtroendet för svenska valsystemet. Det man framför allt lyfter fram är det stora antalet incidenter som rör valsedelssystemet. Det är en utmaning på lokal nivå i val- och röstningslokaler.

Lokaler

Lokalfrågor är en stor utmaning för valnämnden. Regelverken kring valförfarandet samt ökande behov av valmaterial på grund av allt fler valdistrikt ställer krav på såväl val- och röstningslokaler som på valnämndens verksamhetslokal. Även väljarnas ändrade beteende med en ständigt ökande förtidsröstning är en utmaning.

Äldrenämnden

Den demografiska utvecklingen möts med förebyggande insatser

För att möta den demografiska utvecklingen med en kraftig ökning av antalet äldre under planeringsperioden behöver äldrenämnden med samarbetsparter kraftsamla tillsammans. Det handlar primärt om att ge förutsättningar för den äldre att leva ett självständigt liv längre i det egna hemmet och fördröja behovet av omfattande vård och omsorg. När en större andel äldre ska bo kvar hemma längre så behövs satsningar på förebyggande arbete, mötesplatser och aktiviteter för äldre, men också trygga och tillgängliga bostäder och bostadsområden, goda kommunikationer och närhet till en bra samhällsservice. Det behövs även en stor variation av bostäder för olika faser i livet i olika prisnivåer. Ett bra exempel på att samverkan mellan flera aktörer behövs är kommunens bostadsförsörjningsprogram 2022–2030 som har ett stort fokus på äldre personer och tillgänglighet i bostäder.

Äldreomsorgens satsning kring Seniortorget har som syfte är att ge inspiration och information om seniorlivet. Genom Seniortorget har kommunen möjlighet att arbeta mer förebyggande och evidensbaserat.

En särskild äldreomsorgsmottagning startade upp i oktober 2024. Här ska information kunna ges i en mängd frågor som är viktiga för kommunens äldre invånare och personal inom

hemtjänst och hemsjukvård kan hjälpa äldre som redan har insatser att snabbt få kontakt vid ex förändrade behov. Syftet är också att tidigt kunna ge rätt information och hänvisningar för att stötta ett självständigt liv.

Kompetensförsörjning och ökad attraktivitet som arbetsgivare

En större andel äldre och samtidigt en lägre andel i den arbetsföra befolkningen innebär utmaningar för såväl samhällsekonomin som för kompetensförsörjningen inom vård och omsorg. Bristen på personal och ökande behov inom vård och omsorg är kännbar och samtidigt är arbetslösheten rekordlåg. Bedömningen är att staten, kommuner och regioners samt näringslivets behov av arbetskraft inte kommer att kunna tillgodoses då behovet är större än tillgången på personer i arbetsför ålder.

Äldreomsorgens kompetensförsörjningsplan (2023–2025) utgör en grund för arbetet med verksamhetens behov av personal och kompetens. Arbetet fortsätter med aktivitetsplaner kopplat till kompetensförsörjningsplanen i syfte att tydliggöra och konkretisera insatserna som görs för att möta kompetensförsörjningsutmaningen. Fler ska välja att söka sig till nämndens verksamheter men också välja att stanna kvar vilket betyder att arbetet ska vara attraktivt och att samarbetet som utvecklats med relevanta utbildningssamordnare och andra viktiga aktörer behöver fortsätta.

För att tackla kompetensförsörjningsutmaningen behövs ett parallellt arbete med att ställa om verksamheterna, arbeta mer förebyggande, vara en attraktiv arbetsgivare så att medarbetare trivs och vill stanna kvar likväl som att locka potentiella medarbetare. Fler personer behöver utbildas och/eller vidareutbildas inom vård- och omsorgsyrket för att säkerställa kvalitet i verksamheten. Den statliga satsningen ”Äldreomsorgslyftet” är förlängt till 2026 och fortsätter därmed att ge möjlighet att utbilda medarbetare till undersköterska på betald arbetstid.

Fler personer ska bo hemma längre vilket kräver förändringar inom hemtjänst och hemsjukvård. Det krävs kontinuerlig kompetensutveckling vilket också kan ge möjlighet till karriärvägar inom vård- och omsorg. Den framtida kompetensförsörjningen kommer dock inte enbart kunna lösas genom en ökad utbildningsvolym. Digitalisering och automatisering av vissa arbetsuppgifter tillsammans med omställning till att arbeta mer förebyggande och hållbart är nödvändigt för att klara framtidens vård- och omsorg.

Äldreomsorgen behöver även arbeta vidare med att minska sjukfrånvaron samt arbeta för en långsiktig och hållbar arbetsmiljö genom delaktighet. Utifrån nämndens strategi och prioriterad process Kompetensförsörjning fortsätter arbetet.

Digital transformation skapar möjligheter till omställning

För en ökad digitalisering och användning av välfärdstekniska lösningar så finns ett antal utmaningar, inte minst gällande ekonomiska resurser och personalresurser vid införande av nya lösningar. För att möjliggöra en transformation i önskvärd takt behöver tillräckliga resurser avsättas såväl i äldreomsorgens verksamheter men även i centrala stödfunktioner i kommunen. För ökad digitalisering behövs inte bara nya system, utan även teknisk utrustning för ökad mobilitet, exempelvis smarta telefoner och plattor till medarbetarna men också en

digital infrastruktur som stöttar äldreomsorgens projekt. Medarbetarnas vana och vilja att använda allt fler tekniska hjälpmedel i sin arbetsvardag behöver också stimuleras. Äldrenämnden ser goda möjligheter med att samla digitala insatser i den särskilda enhet – Digital vård - och omsorg där målbilden är en tvärprofessionell enhet vars uppdrag är att utföra digitala insatser och åtgärder till den äldre, samt att bistå verksamheternas personal med rådgivning och stöd via digitala kanaler. Genom en dedikerad utförarenhet minskas den annars tids- och resurskrävande omställningen då merparten av medarbetare skall förändra sitt arbetssätt, utbildas, anskaffa behörigheter med mera.

En utmaning för fortsatt digitalisering är att lagstiftningen i vissa avseenden är otydlig eller inte utvecklas i tillräcklig takt för att den tekniska utvecklingen ska kunna omsättas i verksamheten. Den utmaningen delar nämnden med andra verksamheter, både lokalt och nationellt. Den av Regeringen tillsatta utredningen kring välfärdteknik för personer med nedsatt beslutsförmåga förväntas redovisas i april 2025.

Bilden av äldreomsorgen är grundläggande för omställningen

Samhället förändras och utmaningarna leder till att verksamheten förändras. Vård - och omsorgsboende har nu få likheter med de ålderdomshem som många fortfarande ser framför sig vilket gör att förväntningarna på verksamheten blir något annat än den verksamhet som bedrivs idag. Idag bor vi i mycket högre utsträckning hemma, självständigt eller med olika former av vård - och omsorgsinsatser – en riktning som beslutats sedan flera år och inte bara i Umeå. En person som idag flyttar in på vård - och omsorgsboende har behov om omfattande insatser dygnet runt. Det innebär också att hemtjänsten och hemsjukvården förändras.

Hälsofrämjande och förebyggande arbete blir alltmer nödvändigt under åren framåt för att bromsa behovsökningarna kopplat till den demografiska utvecklingen. Utifrån äldreomsorgens utmaningar är det tydligt att vi inte kan fortsätta bedriva äldreomsorg på samma sätt som tidigare och att olika aktörer i samhället behöver hjälpas åt.

Dialog och kommunikation med invånare och samverkansparter krävs för att öka förståelsen för de förändringar som behöver göras för en hållbar äldreomsorg - nu och framåt.

Brand- och räddningsnämnden

En av de största utmaningarna är kompetensförsörjning då det behöver fyllas på med personal utifrån att Umeå växer samt att krav och uppdrag förändras relaterat till tidigare händelser, klimatförändringar, omvärldssituationen, säkerhetsläget, arbetstidsdirektivet m.m. Det är framförallt under den kommande tre års perioden som behovet av nyrekrytering är som störst. Det kan även bli en utmaning att behålla befintlig personal då det under samma period kommer ske stora förändringar inom organisationen.

En annan utmaning gäller bemanningen vid deltidsstationerna. Förutom svårigheterna att rekrytera personal är det även i vissa fall svårigheter att bibehålla personalen över tid. Som en följd av att deltidsbrandmän generellt stannar i sin anställning kortare tid än tidigare måste utbildning av nya deltidsbrandmän ske mer frekvent. Det finns även behov av att

utveckla och arbeta med andra arbetssätt och metoder, både för att kunna rekrytera och bibehålla personal.

Förändringarna i Lag om skydd mot olyckor har inneburit att kravet på kommunernas tillsynsverksamhet samt utvärdering och uppföljning av olyckor och insatser har ökat. Vidare ställs högre krav på att erfarenheter från den förebyggande tillsynsverksamheten återförs till räddningstjänstverksamheten och vice versa. Syftet är att det förebyggande skyddet i samhället ska öka samt att räddningsinsatserna ska bli effektivare. Åtgärder har vidtagits inom dessa områden för att kunna svara upp mot de krav som ställs i lagen men ytterligare åtgärder behöver genomföras.

Projektering och byggandet av den andra stationen i Umeå tätort samt anpassning av organisation och arbetssätt kommer att vara mer resurskrävande allteftersom projektet fortskrider. Lokalfrågan är redan idag en faktor att ta hänsyn till vid rekrytering. Nuvarande station i Umeå tätort byggs om för att få mer utrymme för kontorsplatser för de rekryteringar som pågår nu men lokalfrågan är fortsatt en stor utmaning.

Möjligheter på 3-5 års sikt är att det förväntas komma mer uppdrag och medel när det gäller räddningstjänst under höjd beredskap. Detta innebär ökade resurser och en ökad förmåga inför nuvarande och kommande uppdrag. Det kommer dock bli en utmaning att både planera för räddningstjänst under höjd beredskap och att förbereda personalen genom övning och utbildning samtidigt som kraven på den fredstida verksamheten ökar.

En annan möjlighet är den ökade förmågan för räddningsinsatser som den andra brandstationen i Umeå tätort medför. Den förändring och anpassning av organisationen som också genomförs bör ge avsevärt bättre möjligheter att bedriva verksamhet.

IT-nämnden

Nämnden har inte tagit fram någon beskrivning av utmaningar och möjligheter.

PA-nämnden

En förutsättning för nämndens arbete framgent är att upphandling sker och nytt avtal för leverans av support, underhåll och utveckling för Personaladministrativt system kommer på plats from 2027-01-01.

Den förstudie som presenterats i slutet av 2024 ger vidare underlag för målbild och möjliga steg för PA-nämnden utifrån kommunernas behov av HR-systemstöd idag och i framtiden. Förstudien belyser möjligheter för utökad samverkan inom fler HR-systemområden och möjligheter i att nyttja nuvarande system än bättre samt paketera det för en bättre helhetsupplevelse. Dessa resultat bör tas om hand för att skapa bättre leverans till kommunernas verksamheter och användare.

Då kommunerna står inför likartade utmaningar på kompetensförsörjningsområdet likväl som på området för digital omställning, har PA-nämnden möjlighet att bidra till digitala steg

och minskad manuell hantering på fler områden och samverka på fler sätt än idag. Behovet av effektiva, enkla, enhetliga och säkra HR-systemstöd ökar, vilket också framkommer i genomförd förstudie. Detta är möjliggörande för ökad effektivitet och samnyttjande av resurser och kompetens, men innebär också kostnadsökningar för nämnden. Om samverkan och systemflora utökas under kommande år behöver resurser och ekonomiska medel i motsvarande grad förflyttas till gemensam finansiering.

Överförmyndarnämnden

Rekrytering

Överförmyndarnämnden har ansvar för att rekrytera gode män och förvaltare inom hela Umeåregionen. Överförmyndarnämnden har idag ca. 1200 gode män och förvaltare i Umeåregionen men det täcker inte behovet. Godmanskapet är i grunden ett lekmannauppdrag och bygger på ideella krafter från kommunens medborgare. De ärenden vi får in blir mer och mer komplicerade, vilket i sin tur kräver större erfarenhet från våra gode män och förvaltare. I kranskommunerna är utmaningarna påtagliga att hitta gode män.

Umeå kommun har fem förvaltartjänster som tar de mest komplicerade uppdragen. Örnsköldsviks kommun har en förvaltarenhet. Målgruppen yngre har de senaste åren ökat. Många gånger är det svåra uppdrag som kräver erfarna förvaltare. Fortsätter trenden finns sannolikt behov av att anställa fler professionella förvaltare.

Digitalisering

Överförmyndarnämndens tillsyn utövas genom granskning av gode männens och förvaltarnas redovisningshandlingar. Det sker vanligtvis genom manuell granskning då vi inte har digitalt automatiserat stöd. Sedan 2020 har överförmyndarnämnden ett e-system där ställföreträdaren kan lämna in sin redovisning digitalt. I dessa ärenden granskar verksamheten redovisningshandlingarna elektroniskt. Ambitionen med en digital granskning är att förkorta handläggningstiderna och effektivisera verksamheten.

Överförmyndarnämnden har idag inga möjligheter att digitalt skicka sekretesshandlingar till kommunmedborgare och myndigheter utan skickar via post. Det innebär stora portokostnader och längre handläggningstider.

Såväl för vår myndighet samt för gode män och förvaltare och de huvudmän som har ställföreträdarskap efterfrågas en ökad digitalisering som motverkar utanförskap för de mest utsatta.

Ny lagstiftning

Regeringen beslutade 2019 att göra en översyn av reglerna för god man och förvaltare. Inga lagförslag presenterades under förra mandatperioden. Nuvarande regering har gett ett uppdrag till Justitiedepartementet att ta fram underlag för att kunna besluta om utveckling inom lagområdet. Däribland finns utredning om förslaget på att flytta beslutanderätten av otvistiga godmanskap från tingsrätten till överförmyndarna. Det innebär ökade krav på överförmyndare och verksamheten bör expandera vid en sådan förändring.

Nettokostnadsavvikelser och nettokostnadsjämförelser

Nämnd	Sid nr
Nettokostnadsavvikelser	
För- och grundskolenämnd	1–10
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnd	11–15
Individ- och familjeomsorgsnämnd	16–22
Äldrenämnd	23–30
Nettokostnadsjämförelser	
Fritidsnämnd	31–35
Kulturnämnd	36–40

Analys av nettokostnadsavvikelse, förskola, grundskola och fritidshem.

Bakgrund

Som en del i planeringsprocessen ska berörda nämnder analysera nettokostnadsavvikelser samt nettokostnadsjämförelser enligt en anvisning från kommunstyrelsen. Analyserna utgör ett analysunderlag i planeringsprocess för 2026.

Centrala tillämpningsanvisningar för analys av nettokostnadsavvikelse har tagits fram, vilka ligger till grund för analysen.

Begreppsdefinitioner

Nettokostnad:

Verksamhetens nettokostnad, dvs vad verksamheten faktiskt kostar med hänsyn till verksamhetens intäkter.

Nettokostnadsavvikelse:

Nettokostnadsavvikelse är differensen mellan referenskostnaden för en verksamhet och faktisk nettokostnad för en verksamhet i en viss kommun.

Referenskostnad:

Referenskostnaden bygger på kostnadsutjämningen och indikerar vad respektive verksamhet borde kosta enligt kostnadsutjämningssystemet, om kommunen bedriver den verksamheten med genomsnittlig ambitionsnivå och effektivitet samt med hänsyn taget till respektive kommuns strukturella förutsättningar. Dvs den är beräknad för varje enskild kommun och verksamhet. Referenskostnaden rör sig relativt andra kommuner då den beror på kostnadsutvecklingen i rikets alla kommuner.

Tillvägagångssätt:

Basen för all informationsinhämtning är Kolada. Detta för att säkerställa att det är officiella data och att jämförelser och kontroller av data ska vara lättillgänglig för alla. Jämförelser görs där så är möjligt utifrån att det finns data i Kolada.

Analys:

För- och grundskolenämnden rapporterar nettokostnadsavvikelser för följande verksamheter; förskola, fritidshem och grundskola.

Nettokostnadsavvikelsen för förskola, fritidshem och grundskola inkluderar även kostnader som ligger **utanför** för- och grundskolenämndens ansvarsområde, exempelvis kostnader för lokaler, måltider, vissa IT-kostnader som ingår i lärverktyg m.m.

Utifrån givna anvisningar ska inte några kvalitetsmått ingå i analysen, om höga eller låga kostnader motsvaras av hög/låg kvalité kommenteras därför inte.

I kommungruppen större stad har ytterligare två städer tillkommit under år 2022, Kalmar och Kristianstad.

Förskola

Nettokostnadsavvikelse

Syftet är att analysera trenden för hur den egna kommunen rör sig relativt större stad.

Diagram 1

Nettokostnadsavvikelsens utveckling för verksamhet förskola i procent de senaste 5 åren

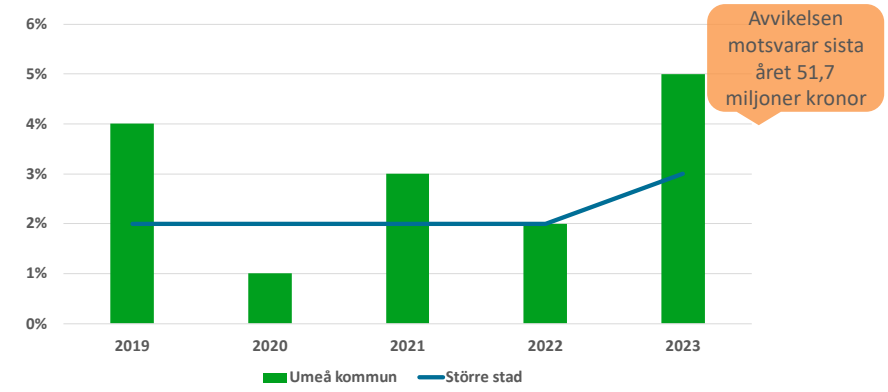

Källa: Kolada

UMEÅ KOMMUN

Diagram 2

Nettokostnadsavvikelse förskoleverksamhet för större städer år 2023, i procent

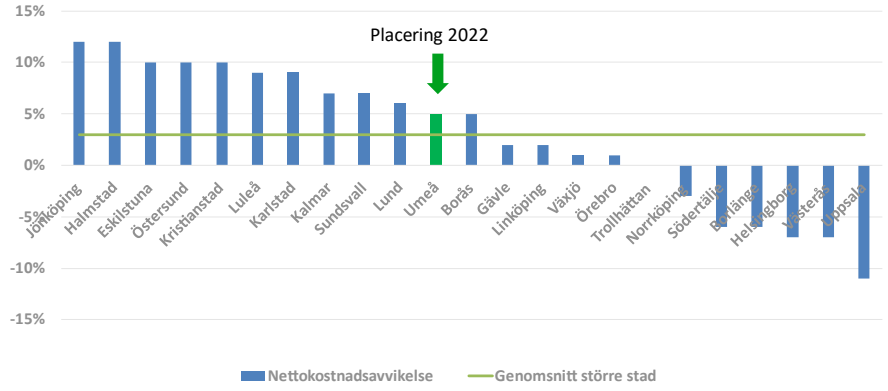

Källa: Kolada

UMEÅ KOMMUN

Nettokostnadsavvikelsen för förskola har för Umeå Kommun varierat en del de senaste åren, där man haft en nedåtgående trend från år 2019 med undantag från år 2020 då avvikelsen var låg. För 2023 har däremot nettokostnadsavvikelsen ökat till ungefär 5% vilket motsvarar 51,7 mnkr och ligger ungefär 2 % över större stad. Det betyder att kostnaden för kommunens förskola är något högre än

vad Umeå Kommun förväntas kosta med tanke på strukturen. I nettokostnadsavvikelsen ingår även kostnader som ligger utanför nämndens ansvarsområde, exempelvis lokaler, måltider m.m. Nettokostnadsavvikelsen för förskola inkluderar även öppen förskola vilket inte omfattas av nämndens uppdrag.

Diagram 2 visar nettokostnadsavvikelsen för större städer år 2023 i procent och vi kan då se att Umeå Kommun ligger något över genomsnittet för större stad. Umeå kommun ligger på ungefär samma placering bland större städer 2022 trots en högre nettokostnadsavvikelse år 2023.

Referenskostnadens utveckling jämfört med nettokostnadens utveckling

Syftet är att se om det är referenskostnaden eller nettokostnadens utveckling som har påverkat nettokostnadsavvikelsen.

Diagram 3

Netto- och referenskostnadens utveckling för verksamhet förskola i procent de senaste 5 åren

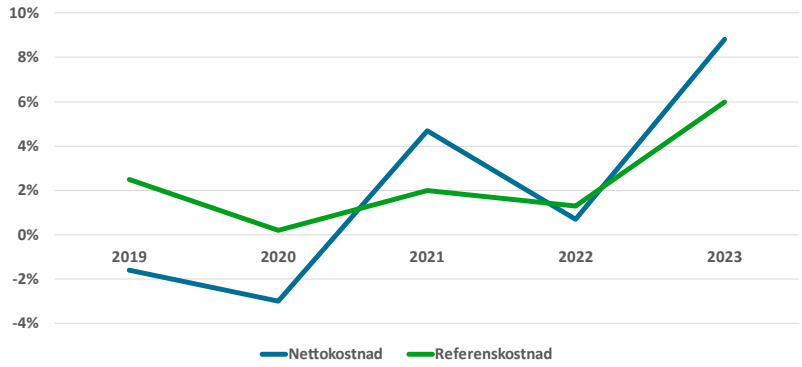

Källa: Kolada

Diagram 4

Netto- och referenskostnadens utveckling för större stad för verksamhet förskola, i procent de senaste 5 åren

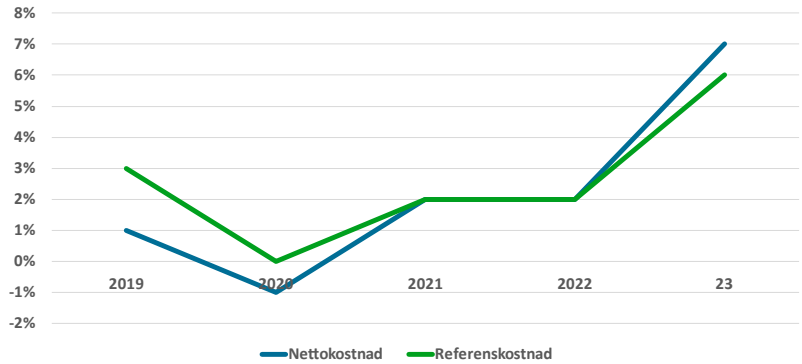

Källa: Kolada

Nettokostnaden har utvecklats i en högre takt än referenskostnaden för år 2023 för Umeå Kommun (diagram 3). Även referenskostnaden har utvecklats i en högre takt jämfört med 2022 för Umeå Kommuns men är lägre än nettokostnaden. Vilket indikerar att del av den ökning som skett i nettokostnadsavvikelsen beror på att Umeå Kommun haft en högre kostnadsutveckling än referenskostnaden.

För större stad (diagram 4) ser vi samma trend med en ökning av både referenskostnaden och nettokostnadens utveckling men där ökning i nettokostnaden inte varit lika kraftig som för Umeå kommun.

Andel av population

Syftet är att se om vår andel av populationen som nyttjar aktuell verksamhet avviker i jämförelse med större stad.

Diagram 5

Andel av populationen för verksamhet förskola i jämförelse med större stad

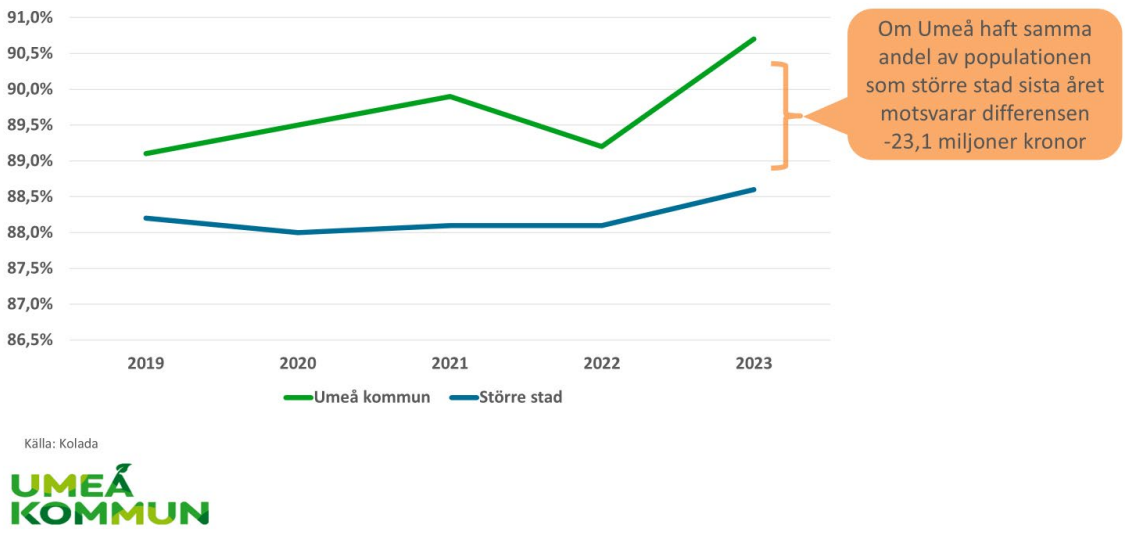

Källa: Kolada

Umeå Kommun har en högre andel av populationen i förskola i jämförelse med större stad de senaste åren och för 2023 har skillnaden mellan Umeå kommun och större stad ökat ytterligare. Då nettokostnadsavvikelsen inte tar hänsyn till andel av populationen inom förskola bedöms detta var del i förklaringen till att nettokostnadsavvikelsen ökat för kommunen jämfört med större stad. Hade Umeå Kommun haft samma andel av befolkningen i åldersgruppen som större stad hade Umeå Kommun haft 23,1 mnkr i lägre kostnader.

Fritidshem

Nettokostnadsavvikelse

Syftet är att analysera trenden för hur den egna kommunen rör sig relativt större stad.

Diagram 1

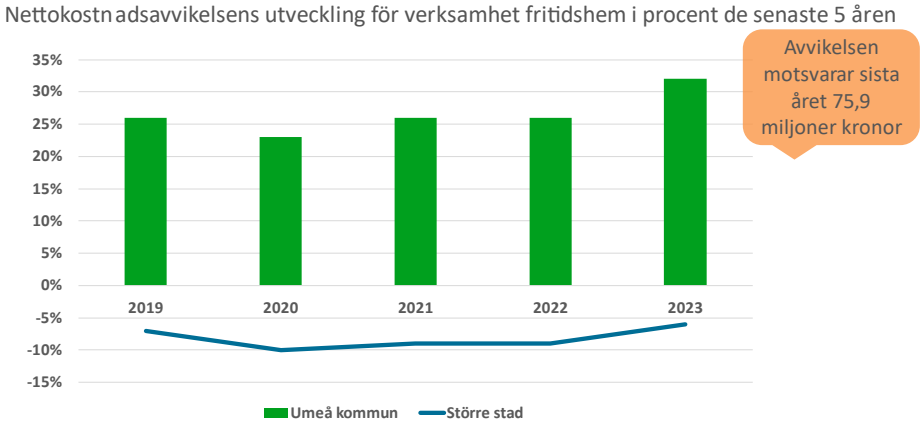

Källa: Kolada

Diagram 2 Nettokostnadsavvikelse fritidshemsverksamhet för större städer år 2023, i procent

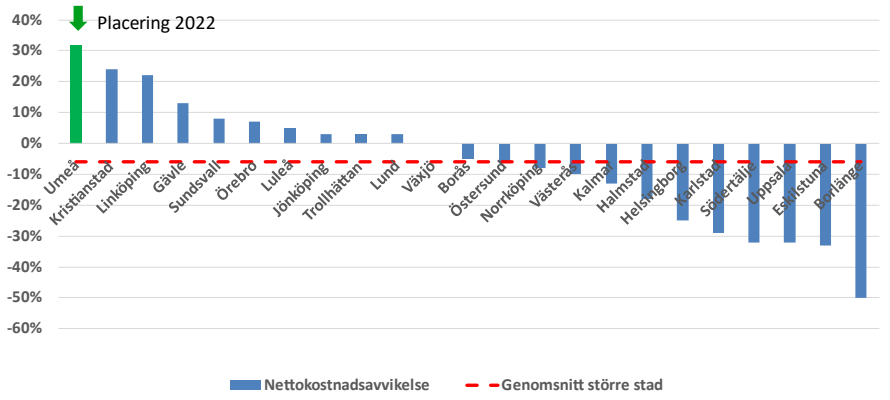

Källa: Kolada

Nettokostnadsavvikelsen för fritidshem har för Umeå Kommun minskat något de senaste åren, däremot för år 2023 ser vi en ökning. Umeå kommunen har högre kostnader för fritidshem än förväntat med tanke på strukturen. År 2023 motsvarar avvikelsen 75,9 miljoner kronor för Umeå Kommun. I nettokostnadsavvikelsen ingår även kostnader som ligger utanför nämndens ansvarsområde, exempelvis lokaler och måltider. Det sker även en del fördelningar av personal som

arbetar mot flera verksamheter förskoleklass, grundskola och fritidshem vilket skulle kunna påverka nettokostnadsavvikelsen.

Diagram 2 visar nettokostnadsavvikelsen för större städer år 2023 i procent Umeå Kommun har högre nettokostnadsavvikelse än genomsnittet bland samtliga större städer. Även för år 2022 har Umeå Kommun högst avvikelse.

Referenskostnadens utveckling jämfört med nettokostnadens utveckling

Syftet är att se om det är referenskostnaden eller nettokostnadens utveckling som har påverkat nettokostnadsavvikelsen.

Diagram 3

Netto- och referenskostnadens utveckling för verksamhet fritidshem i procent de senaste 5 åren

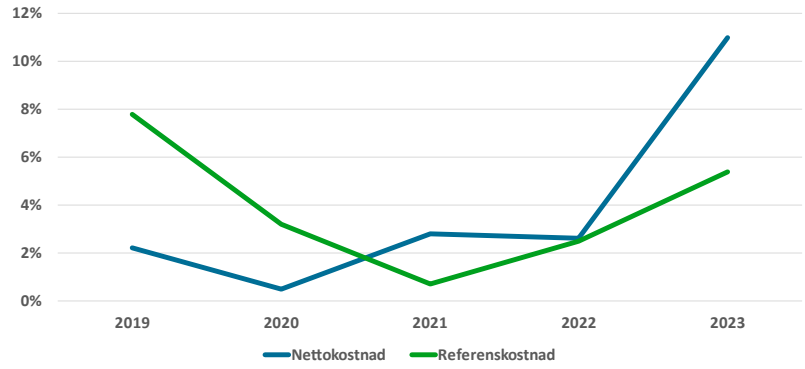

Källa: Kolada

Diagram 4

Netto- och referenskostnadens utveckling för större stad för verksamhet fritidshem, i procent de senaste 5 åren

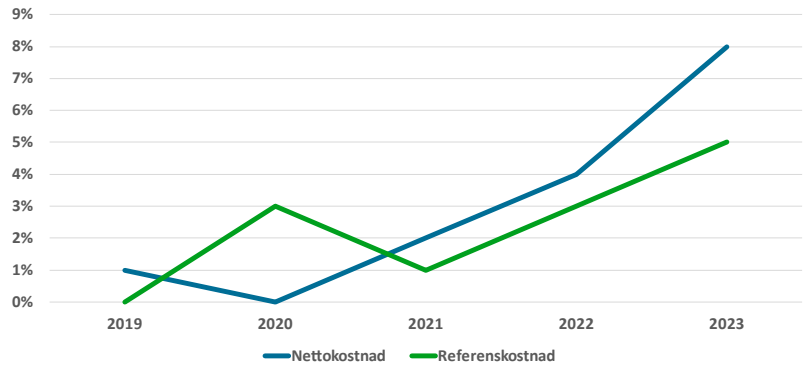

Källa: Kolada

För Umeå Kommun har referenskostnadens utveckling ökat till år 2023 men ligger under nettokostnadens utveckling. Nettokostnadens utveckling har ökat kraftigt från år 2022 till år 2023. Att nettokostnaden ökat för kommunen i högre takt än referenskostnaden är en förklaring till att nettokostnadsavvikelsen för kommunen har ökat vad gäller fritidshem.

För större stad ser vi samma trend som för Umeå Kommun, alltså att nettokostnadens utveckling har ökat mer än referenskostnaden.

Andel av population

Syftet är att se om vår andel av populationen som nyttjar aktuell verksamhet avviker i jämförelse med större stad.

Diagram 5

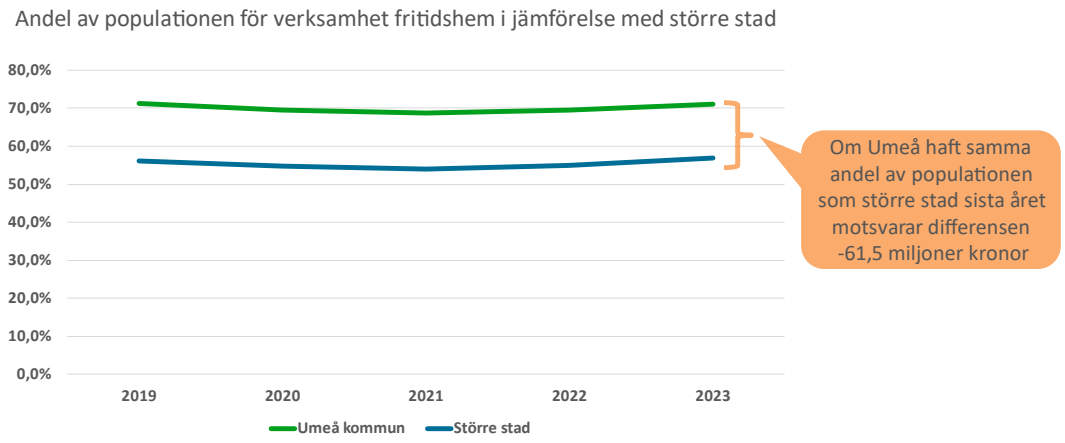

Källa: Kolada

Umeå Kommun har en högre andel av populationen i fritidshem i jämförelse med större stad de senaste åren. År 2023 har differensen ökat marginellt mellan kommunen och större stad. Då nettokostnadsavvikelsen inte tar hänsyn till andel av populationen inom fritidshem är detta en av förklaringarna till att Umeå kommun har en hög nettokostnadsavvikelsen för fritidshem. Hade Umeå Kommun haft samma andel av befolkningen i åldersgruppen som större stad hade Umeå Kommun haft 61,5 mnkr i lägre kostnader.

Grundskola

Nettokostnadsavvikelse

Syftet är att analysera trenden för hur den egna kommunen rör sig relativt större stad.

Diagram 1

Nettokostnadsavvikelsens utveckling för verksamhet grundskola i procent de senaste 5 åren

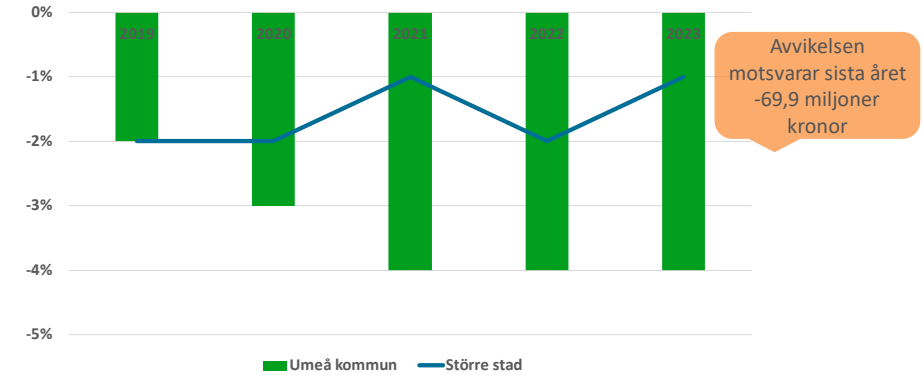

Källa: Kolada

Diagram 2 Nettokostnadsavvikelse grundskoleverksamhet för större städer år 2023, i procent

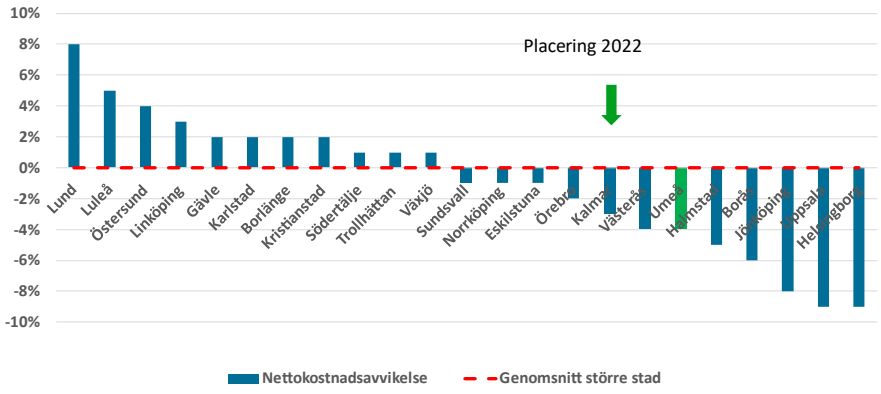

Källa: Kolada

Nettokostnadsavvikelsen för grundskola har för Umeå Kommun minskat de senaste åren. Från år 2019 syns en minskning av nettokostnadsavvikelsen där avvikelsen för grundskolan år 2023 är ungefär -4 % och lägre än större stad. Jämfört med år 2022 så ligger nettokostnadsavvikelsen kvar på samma nivå år 2023 för kommunen. Avvikelsen för större stad har däremot ökat och ligger på ungefär -1 %. Det betyder att kommunens kostnad för grundskola är lägre än vad Umeå Kommun förväntas kosta med tanke på strukturen. År 2023 motsvarar avvikelsen -69,9 miljoner kronor för Umeå Kommun.

I nettokostnadsavvikelsen ingår även kostnader som ligger utanför nämndens ansvarsområde, exempelvis lokaler, måltider och lärverktyg. Diagram 2 visar nettokostnadsavvikelsen för större städer år 2023 i procent och Umeå Kommun ligger under genomsnittet bland större stad för år 2023 och har ungefär samma placering som 2022.

Referenskostnadens utveckling jämfört med nettokostnadens utveckling

Syftet är att se om det är referenskostnaden eller nettokostnadens utveckling som har påverkat nettokostnadsavvikelsen.

Diagram 3

Netto- och referenskostnadens utveckling för verksamhet grundskola i procent de senaste 5 åren

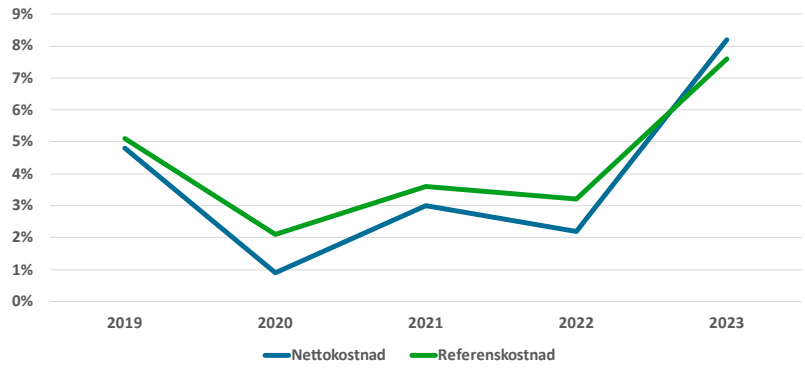

Källa: Kolada

Diagram 4

Netto- och referenskostnadens utveckling för större stad för verksamhet grundskola, i procent de senaste 5 åren

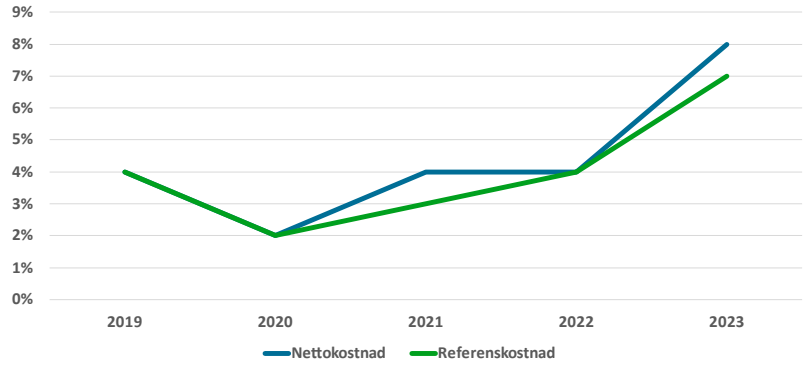

Källa: Kolada

Diagram 3 illustrerar att skillnaden mellan referenskostnaden och nettokostnaden för Umeå Kommun blir större och att nettokostnaderna utvecklas i en högre takt än referenskostnaden. För större stad (diagram 4) har nettokostnaden utvecklats i högre takt än referenskostnaden för år 2023.

Att någon förändring i nettokostnadsavvikelsen för kommunen inte sker mellan år 2022 och år 2023 förklaras av att nettokostnaden och referenskostnaden för större stad utvecklats i samma takt.

Andel av population

Syftet är att se om vår andel av populationen som nyttjar aktuell verksamhet avviker i jämförelse med större stad.

För grundskola redovisas inte andel av populationen då 100 % av befolkningen i åldersgruppen förväntas befinna sig i grundskolans verksamhet.

Analys av nettokostnadsavvikelse, gymnasieskola.

Bakgrund

Som en del i planeringsprocessen ska berörda nämnder analysera nettokostnadsavvikelser samt nettokostnadsjämförelser enligt en anvisning från kommunstyrelsen. Analyserna utgör ett analysunderlag i planeringsprocess för 2026.

Centrala tillämpningsanvisningar för analys av nettokostnadsavvikelse har tagits fram, vilka ligger till grund för analysen.

Begreppsdefinitioner

Nettokostnad:

Verksamhetens nettokostnad, dvs vad verksamheten faktiskt kostar med hänsyn till verksamhetens intäkter.

Nettokostnadsavvikelse:

Nettokostnadsavvikelse är differensen mellan referenskostnaden för en verksamhet och faktisk nettokostnad för en verksamhet i en viss kommun.

Referenskostnad:

Referenskostnaden bygger på kostnadsutjämningen och indikerar vad respektive verksamhet borde kosta enligt kostnadsutjämningssystemet, om kommunen bedriver den verksamheten med genomsnittlig ambitionsnivå och effektivitet samt med hänsyn taget till respektive kommuns strukturella förutsättningar. Dvs den är beräknad för varje enskild kommun och verksamhet. Referenskostnaden rör sig relativt andra kommuner då den beror på kostnadsutvecklingen i rikets alla kommuner.

Tillvägagångssätt:

Basen för all informationsinhämtning är Kolada. Detta för att säkerställa att det är officiella data och att jämförelser och kontroller av data ska vara lättillgänglig för alla. Jämförelser görs där så är möjligt utifrån att det finns data i Kolada.

Analys:

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden rapporterar nettokostnadsavvikelser för verksamheten gymnasieskola. Nettokostnadsavvikelsen för gymnasieskola inkluderar även kostnader som ligger **utanför** gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens ansvarsområde, exempelvis kostnader för lokaler, måltider, vissa IT-kostnader som ingår i lärverktyg.

Utifrån givna anvisningar ska inte några kvalitetsmått ingå i analysen, om höga eller låga kostnader motsvaras av hög/låg kvalité kommenteras därför inte.

I kommungruppen större stad har ytterligare två städer tillkommit under år 2022, Kalmar och Kristianstad.

Nettokostnadsavvikelse

Syftet är att analysera trenden för hur den egna kommunen rör sig relativt större stad.

Diagram 1

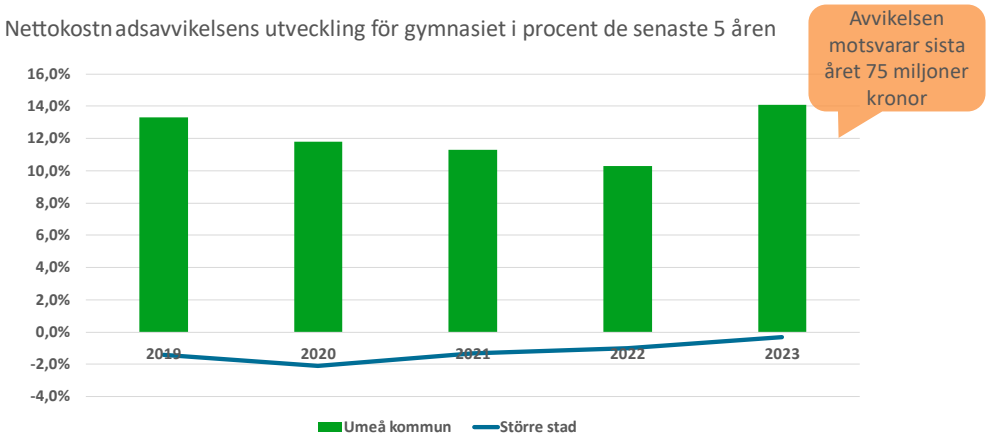

Källa: Kolada

Diagram 2 Nettokostnadsavvikelse gymnasiet för större städer år 2022, i procent

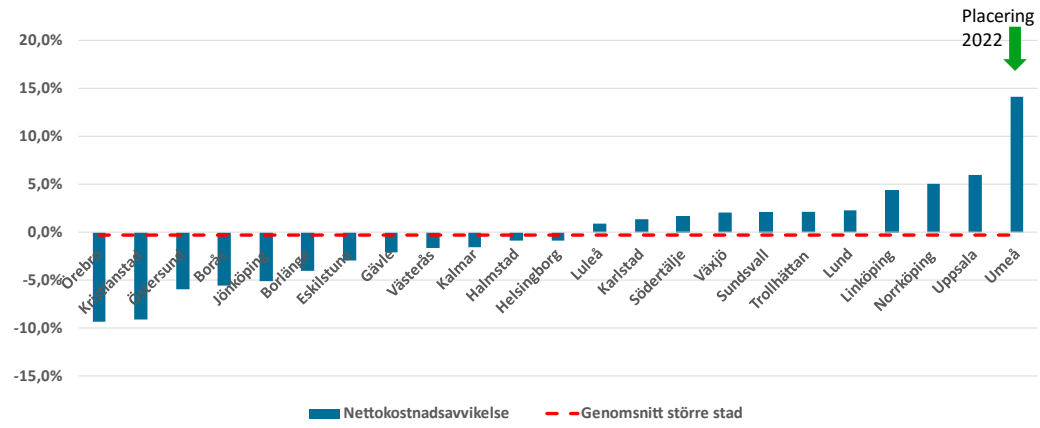

Källa: Kolada

Nettokostnadsavvikelsen för Umeå Kommun har varierat under de senaste 5 åren. Från år 2019 syns dock en succesiv minskning av nettokostnadsavvikelsen med undantag för år 2023 då nettokostnadsavvikelsen ökat markant. År 2023 motsvarar avvikelsen 75 miljoner kronor för Umeå Kommun. Vilket betyder att kostnaden för kommunens gymnasieskola är högre än den förväntade kostnaden med tanke på strukturen och att den har ökat år 2023 jämfört med år 2022. Ett brett programutbud, där flertalet program med höga kostnader erbjuds bland annat, naturbruksprogram, idrottsprogram, estetiska program m.fl. Höga ambitioner och en stor andel av elever med examen

efter 4 år medför en högre kostnad i jämförelse med strukturen och gruppen större städer som ligger på en nettokostnadsavvikelse under den förväntade. I nettokostnadsavvikelsen ingår även kostnader som ligger utanför nämndens ansvarsområde, exempelvis lokaler, måltider och lärverktyg.

Diagram 2 visar nettokostnadsavvikelsen för större städer år 2023 i procent, Umeå Kommun har en hög avvikelse jämfört med större stad och högst nettokostnadsavvikelse bland samtliga större städer. Även år 2022 hade Umeå Kommun högst avvikelse.

Referenskostnadens utveckling jämfört med nettokostnadens utveckling

Syftet är att se om det är referenskostnaden eller nettokostnadens utveckling som har påverkat nettokostnadsavvikelsen.

Diagram 3

Netto- och referenskostnadens utveckling för gymnasiet Umeå Kommun i procent de senaste 5 åren

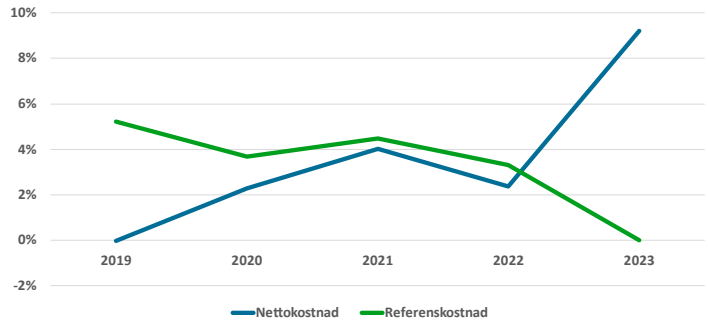

Källa: Kolada

Diagram 4

Netto- och referenskostnadens utveckling för större stad för gymnasiet, i procent de senaste 5 åren

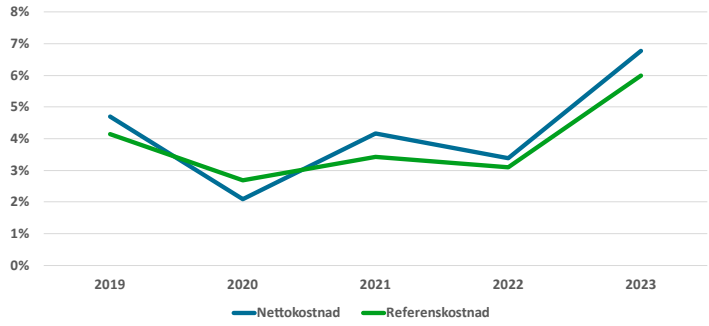

Källa: Kolada

Utvecklingen av nettokostnaden för Umeå Kommun har varierat de senast 5 åren med en markant ökning från år 2022 till år 2023. Tidigare år har nettokostnaden legat under referenskostnaden men

år 2023 har nettokostnaden ökat medan referenskostnaden sjunkit. Vilket innebär att Umeå Kommun har en högre kostnadsutveckling.

Utvecklingen av nettokostnaden för större stad har varierat mellan åren. Även för större stad har nettokostnaden ökat år 2023. För större stad har referenskostnadens utveckling de senaste åren varit relativt stabil med undantag för år 2023 då även referenskostnaden ökat. För år 2023 har utvecklingen av nettokostnaden för större stad varit ungefär i nivå med referenskostnaden men nettokostnaden har utvecklats något mer än referenskostanden vilket innebär att kostnadsutvecklingen i större stad har varit högre än utvecklingen av referenskostnaden.

Nettokostnadsavvikelsens ökning beror på att Umeå Kommun har en högre kostnadsutveckling än den förväntade samt att man legat kvar på en hög kostnadsnivå trots att andelen av populationen närmat sig större stad.

I fördelningen från räkenskapssammandraget, RS det underlag som ligger till grund för uppgifterna i Kolada kan vi se att det är sådana kostnader som ligger utanför nämndens ansvarsområde men som fördelas till gymnasiet som ökat i stor omfattning jämfört med år 2022. Som exempel har kostnaderna för IT ökat med ca. 50 % och måltidsservice med ca. 10 %, även fastighet har ökat relativt mycket med ca. 10 %. Gör vi en jämförelse i Kolada av kostnaden för undervisning ser vi att den ökat markant, del av den ökningen beror dock på att en justering har gjorts mellan övrigt och undervisning då vissa kostnader som borde legat på undervisning år 2022 legat i övrigt vilket är korrigerat till år 2023. Fördelningen som rättats till mellan kategorierna undervisning och övrigt påverkar dock inte den totala nettokostnaden.

Andel av population

Syftet är att se om vår andel av populationen som nyttjar aktuell verksamhet avviker i jämförelse med större stad.

Diagram 5

Andel av populationen för gymnasiet i jämförelse med större stad

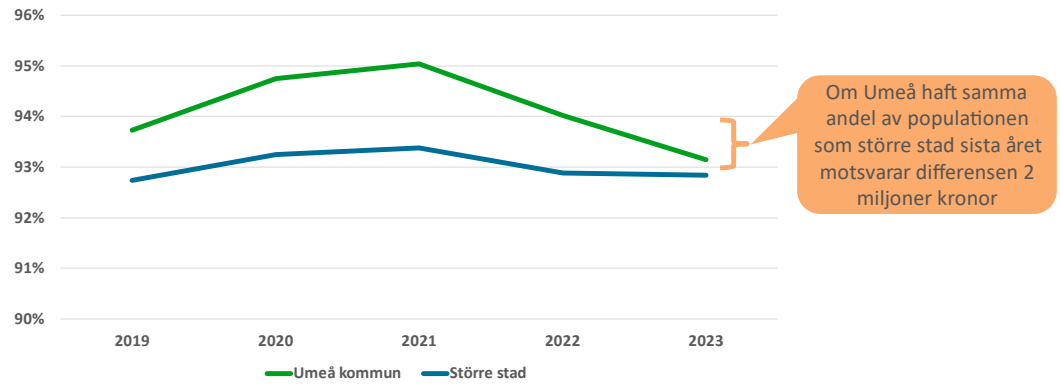

Källa: Kolada

Umeå Kommun har en högre andel av befolkningen i åldersgruppen som befinner sig i gymnasieskolan jämfört med större stad de senaste 5 åren. Andelen har dock minskar sedan 2021 och närmat sig samma andel som större stad. Hade Umeå Kommun haft samma andel av

populationen som större stad år 2023 hade Umeå Kommun haft lägre kostnader motsvarande ca. 2 mnkr.

Analys av nettokostnadsavvikelse

Bakgrund

I samband med beslut om budget 2021 gav Kommunfullmäktige i uppdrag till berörda nämnder att analysera nettokostnadsavvikelser samt nettokostnadsjämförelser enligt en anvisning från kommunstyrelsen. Dessa analyser har utgjort analysunderlag planeringsprocess för 2023. Uppdraget är därmed avslutat. Efter utvärdering av den nya planeringsprocessen ska dessa analyser fortsättningsvis utgöra ett analysunderlag som en del i ordinarie planeringsprocess.

Begreppsdefinitioner

Nettokostnad:

Verksamhetens nettokostnad, dvs vad verksamheten faktiskt kostar med hänsyn till verksamhetens intäkter.

Nettokostnadsavvikelse:

Nettokostnadsavvikelse är differensen mellan referenskostnaden för en verksamhet och faktisk nettokostnad för en verksamhet i en viss kommun.

Referenskostnad:

Referenskostnaden bygger på kostnadsutjämningen och indikerar vad respektive verksamhet borde kosta enligt kostnadsutjämningssystemet, om kommunen bedriver den verksamheten med genomsnittlig ambitionsnivå och effektivitet samt med hänsyn taget till respektive kommuns strukturella förutsättningar. Dvs den är beräknad för varje enskild kommun och verksamhet. Referenskostnaden rör sig relativt andra kommuner då den beror på kostnadsutvecklingen i rikets alla kommuner.

Nettokostnadsjämförelse:

Jämförelse utifrån verksamhetens faktiska nettokostnader.

Tillvägagångssätt:

Basen för all informationsinhämtning är Kolada. Detta för att säkerställa att det är officiella data och att jämförelser och kontroller av data ska vara lättillgänglig för alla. Jämförelser görs där så är möjligt utifrån att det finns data i Kolada.

Analys:

Individ- och familjenämnden rapporterar nettokostnadsavvikelser för följande verksamheter; individ- och familjeomsorg och LSS.

Analys av nettokostnadsavvikelse bör göras med viss försiktighet före och efter år 2019 då det nya kostnadsutjämningssystemet påverkar.

Individ- och familjeomsorg

Nettokostnadsavvikelse

Nettokostnad för individ- och familjeomsorg avser vård för vuxna med missbruksproblem, barn- och ungdomsvård, övrig vuxenvård, ekonomiskt bistånd samt familjerätt och familjerådgivning. Avser samtlig regi.

Diagram 1

Nettokostnadsavvikelsens utveckling för Individ- och Familjeomsorgen i procent de senaste 5 åren

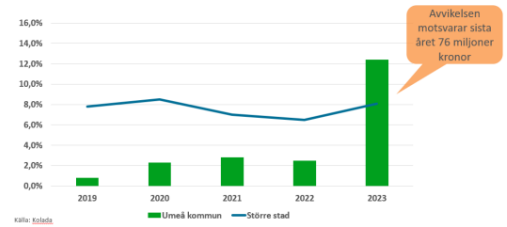

Diagram 2

Nettokostnadsavvikelse Individ- och Familjeomsorgen för större städer år 2023, i procent

Nettokostnadsavvikelsen för individ- och familjeomsorgen har fluktuerat i en mindre skala mellan 2019-2022 och legat lägre i jämförelse med större stad under hela denna period. Dock ser vi ett trendbrott 2023 med en större ökning av nettokostnadsavvikelsen och för första gången under 5-årsperioden ligger Umeå Kommun högre än större stad. 2023 var nettokostnadsavvikelsen 12,4 %, motsvarande 76 Mkr.

Större stad har också ökat sin nettokostnadsavvikelse mellan 2022 och 2023, men inte i samma utsträckning. Efter två års minskad nettokostnadsavvikelse rör sig större stad nu också uppåt och ligger nu på samma nivåer som 2019. 2023 är nettokostnadsavvikelsen 8,1 %, motsvarande 48 mkr för större stad. Däremot tar man en närmare titt på respektive stad, så är det en stor spridning i deras nettokostnadsavvikelse. Lägst har Halmstad på -17,5% och högst nettokostnadsavvikelse har Gävle på 41,6%.

Referenskostnadsutveckling jmf med egen nettokostnadsutveckling

Diagram 3

Netto- och referenskostnadens utveckling för Individ- och Familjeomsorgen i procent de senaste 5 åren, Umeå kommun

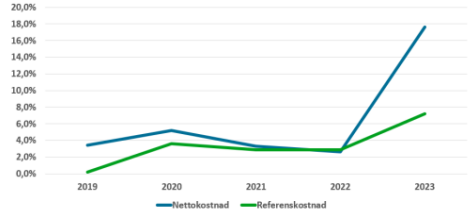

Diagram 4

Netto- och referenskostnadens utveckling för större stad för Individ- och Familjeomsorgen , i procent de senaste 5 åren

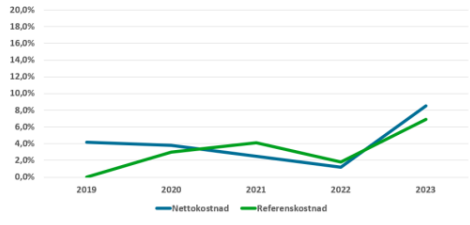

Sett över hela 5-årsperioden har referenskostnaden ökat i samma utsträckning för både Umeå Kommun och större stad. Med en större ökning mellan 2022 och 2023. För Umeå kommun ökade

referenskostnaden med 7,2% och för större stad 6,9%. Så det är inte pga. referenskostnaden som nettokostnadsavvikelsen har förändrats, utan det är pga. nettokostnaden.

Nettokostnaden för Umeå Kommun ökade med 17,6% mellan 2022 och 2023, medan större stad hade en ökning på 8,5%. Gapet mellan referenskostnaden och nettokostnaden är större för Umeå Kommun 2023 än för större stad. Därav att Umeå Kommuns nettokostnadsavvikelse (som visualiseras i diagram 1) ökade markant mellan åren, medan större stad hade en svagare ökning. Umeå kommuns nettokostnadsökning beror framför allt på ökade kostnader inom barn och ungdomsvård och vuxna missbruksvård och då mer specifikt inom köp av verksamhet. Huvudorsakerna till det är ett ökat inflöde, dyrare placeringar och mer komplexa behov.

Andel av populationen

Diagram 5

Andel av populationen som någon gång under året erhållit ekonomiskt bistånd, jämförelse med större stad

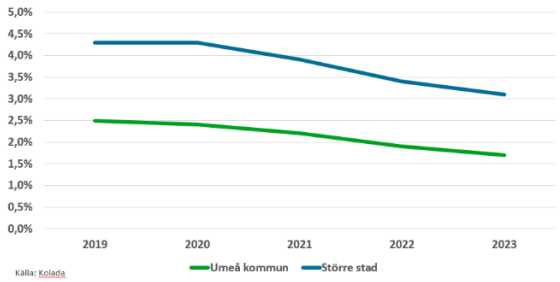

Källa: Kolada

UMEÅ KOMMUN

Vid analys av population har urvalet gjorts utifrån de faktorer som kommunen bör följa upp utifrån Agenda 2030 samt vedertagna effektivitets mått i Kolada. Parametern som jämförs är andelen invånare som någon gång under året erhållit ekonomiskt bistånd, jämförelse med Större stad.

Umeå kommun har under hela perioden haft en lägre andel invånare som erhållit ekonomiskt bistånd.

Analys av nettokostnadsjämförelse

Diagram 6

Nettokostnadens utveckling för Individ- och Familjeomsorgen i jämförelse med större stad de senaste 5 åren, kr/invånare

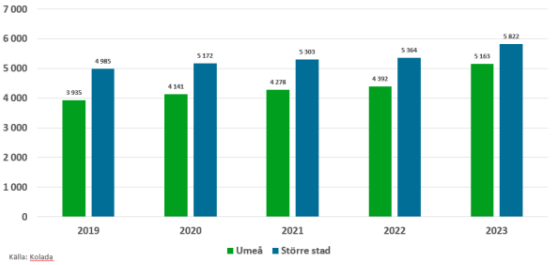

Källa: Kolada

UMEÅ KOMMUN

Diagram 7

Procentuell avvikelse i nettokostnad för Individ- och familjeomsorgen jämfört med större stad de senaste 5 åren

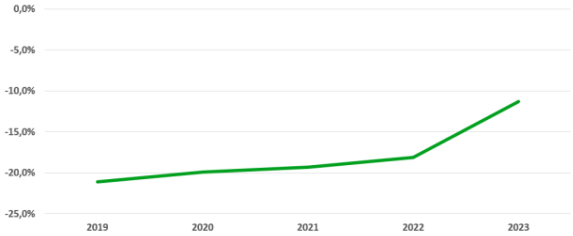

Källa: Kolada

UMEÅ KOMMUN

Diagram 8

Nettokostnad Individ- och Familjeomsorgen för större städer år 2023, kr/invånare

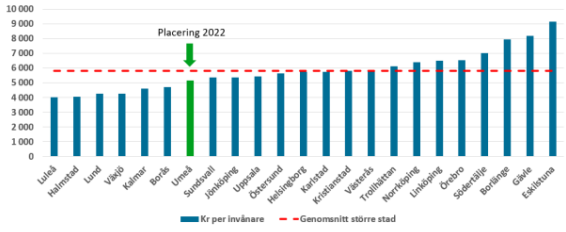

Källa: Kolada

UMEÅ KOMMUN

Nettokostnadens utveckling de senaste åren i kr/invånare visar att Umeå Kommuns individ- och familjeomsorg har en lägre kostnad per invånare jämfört med större stad mellan 2019 och 2023. För Umeå Kommun har nettokostnaden ökat under 5-årsperioden med 1,228 kr/invånare, att jämföra med större stad som ökat med 838 kr/invånare.

Den procentuella avvikelsen i nettokostnad för individ- och familjeomsorgen jämfört med större stad de senaste 5 åren visar att nettokostnaden för Umeå Kommun har ökat i större utsträckning än för kommungruppen större stad. Speciellt 2023, där den procentuella avvikelsen mellan Umeå Kommun och större stad minskade i en större utsträckning.

Referenskostnad relativt kostnad per invånare.

Diagram 8 visar att nämndens nettokostnad per invånare ligger bland de lägsta i gruppen större stad samtidigt som nettokostnadsavvikelsen ligger bland de högre i gruppen större stad.

Denna skillnad uppkommer till stor del på grund av referenskostnaden och vad Umeå kommun förväntas ha för några kostnader inom IFO området.

Referenskostnaden för IFO området baseras på följande faktorer.

Referenskostnaden bygger på nettokostnaden för individ- och familjeomsorg i riket, andel lågutbildade 20-40-åringar födda i Sverige, tätortsbefolkningen, andel boende i flerfamiljshus byggda 1965-75, andel barn och unga 0-19 år i hushåll med låg inkomststandard då ekonomiskt bistånd exkluderas, ohälsotal, korrigering för gränspendling till Danmark och Norge samt löner för kommunalt anställda. Uppgifter för låg inkomststandard bygger på föregående års utfall.

Tittar man på Umeå kommun så ser man att tex hushåll med låg inkomststandard ligger Umeå på 1,2% för senaste siffrorna medan rikssnittet och större stad ligger på 1,7%.

Umeå kommun ligger även lågt i andel mottagare av ekonomiskt bistånd samt hushåll med barn som mottagit ekonomiskt bistånd under det senaste året.

Dessa faktorer påverkar den referenskostnad Umeå kommun ställs mot vilket påverkar nettokostnadsavvikelsen där Umeå genom ett långt och aktivt arbete mot fattigdom och utanförskap förväntas kosta mindre.

De stora kostnadsökningar nämnden kämpade med under 2023 och fortfarande kämpar med på IFO området påverkar nettokostnadsavvikelsen samt att eftersläpningen av referenskostnaden ökar på nettokostnadsavvikelsen i procent.

Jämför man med Uppsala så har Uppsala en nettokostnadsavvikelse på 0,3% men deras nettokostnad per invånare uppgår till 5 419 kronor jämfört med Umeås kostnad om 5 163 kronor per invånare.

Dessa reflektioner speglas i R12 gruppen av ekonomichefer inriktade mot socialtjänst där man ser att referenskostnaden för IFO området är svårt att beräkna och leder till svängningar i avvikelser genom hur svår social utsatthet är att beräkna.

LSS

Nettokostnadsavvikelse

Avser insatser som ges med stöd av LSS, assistansersättning enligt SFB och HSL (hemsjukvård) i samband med LSS-insatser. Gäller följande insatser: Rådgivning och annat personligt stöd (råd och stöd), personlig assistans enligt LSS och assistansersättning enligt SFB, ledsagarservice, kontaktperson, avlösarservice i hemmet, korttidsvistelse utanför hemmet, korttidstillsyn för skolungdomar över 12 år, boende i familjehem eller i bostad med särskild service för barn och ungdom, boende i bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna samt daglig verksamhet.

Diagram 1

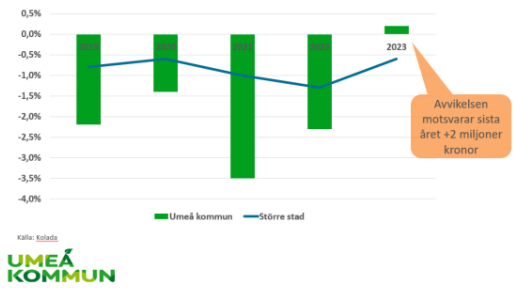

Diagram 2

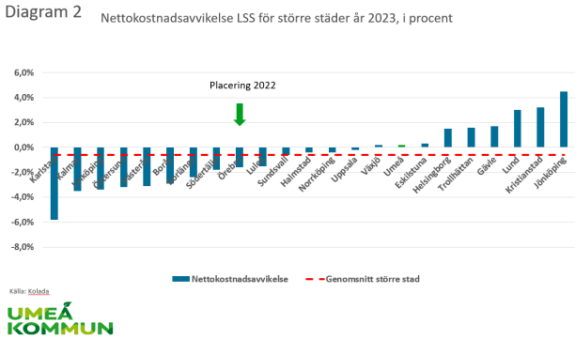

Nettokostnadsavvikelsen har fluktuerat en aning under perioden för Umeå Kommun, medan Större stad legat mer konstant kring -0,6% och -1,0% varje år. Umeå Kommun har haft en lägre nettokostnadsavvikelse än Större stad alla år utom 2023. Ett negativt värde innebär att det är ett lägre kostnadsläge än statistiskt förväntat.

Nettokostnadsavvikelsen på 0,2% för Umeå Kommun 2023 motsvarar 2 Mkr och för större stad motsvarar nettokostnadsavvikelsen på -0,6%, -4 Mkr. Inom LSS:en så är det inte lika stora variationer mellan de olika städerna inom gruppen större stad. Lägst har Karlstad på -5,8% och högst har Jönköping på 4,5%. Samtliga städer ligger väldigt nära vad de statiskt förväntas kosta.

Referenskostnadsutveckling jmf med egen nettokostnadsutveckling

Diagram 3

Netto- och referenskostnadens utveckling för LSS i procent de senaste 5 åren

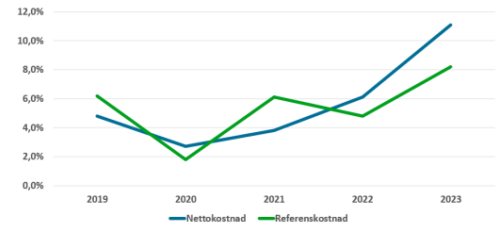

Källa: Kolada

Diagram 4

Netto- och referenskostnadens utveckling för större stad för LSS, i procent de senaste 5 åren

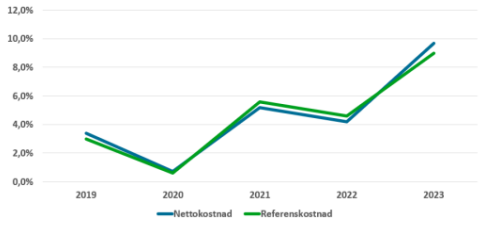

Källa: Kolada

Sett över perioden har referenskostnaden för både Umeå Kommun och större stad följt varandra i stor utsträckning. Nettokostnaden däremot har ökat lite mer över 5-årsperioden för Umeå Kommun än större stad och därav att av Umeå Kommun nu har en högre nettokostnadsavvikelse än större stad (som visualiseras i diagram 1). Utvecklingen av netto- och referenskostnaden för större stad har varit samstämd under hela perioden, därav att deras nettokostnadsavvikelse också varit rätt konstant över perioden.

Andel av populationen

Diagram 5

Andel av populationen för LSS i jämförelse med större stad - Invånare med insatser enligt LSS, andel

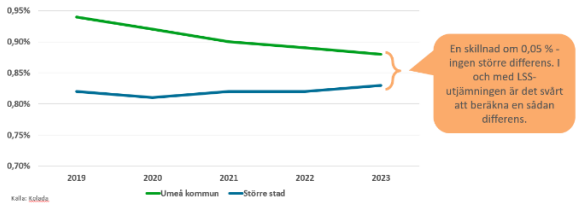

Källa: Kolada

Vid analys av population har urvalet gjorts utifrån de faktorer som kommunen bör följa upp utifrån Agenda 2030 samt vedertagna effektivitets mått i Kolada. Parametern som jämförs är andelen invånare med insats enligt LSS, jämförelse med större stad.

Umeå kommun har en något högre andel invånare med insats enligt LSS än större stad. 2023 är skillnaden 0,05 %. I och med LSS-utjämningsystemet så ska i teorin detta balanseras ut inom Sverige. För att exemplifiera detta visas nedan en tabell av LSS-utjämning, kronor per invånare, jämfört med större stad för samma tidsperiod.

LSS-utjämning kommunen, kr/inv	2019	2020	2021	2022	2023
Större stad	585	642	627	616	736
Umeå Kommun	904	1053	1210	1314	1618

Analys av nettokostnadsjämförelse

Diagram 6 Nettokostnadens utveckling för LSS i jämförelse med större stad de senaste 5 åren, kr/invånare

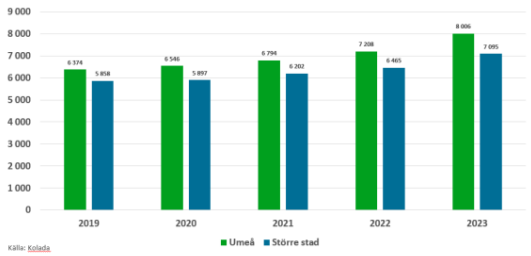

UMEÅ KOMMUN

Diagram 7 Procentuell avvikelse i nettokostnad för LSS jämfört med större stad de senaste 5 åren

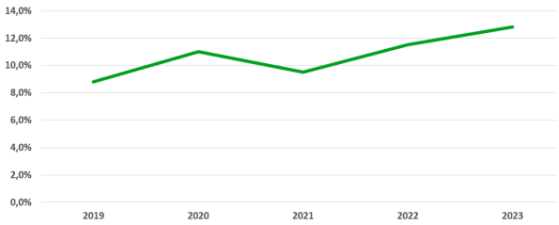

UMEÅ KOMMUN

Diagram 8 Nettokostnad LSS för större städer år 2023, kr/invånare

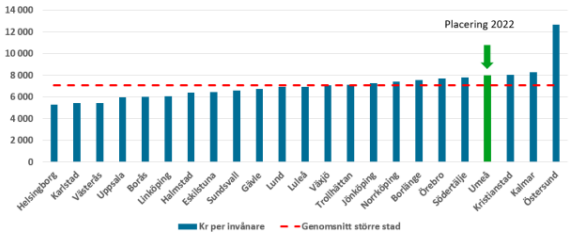

UMEÅ KOMMUN

Nettokostnaden har ökat under dessa år med drygt 5,9% per år i Umeå kommun och 5,0 % i större stad. Den procentuella avvikelsen jämfört med större stad har ökat varje år, förutom 2021 där större stad hade en högre nettokostnadsökning än Umeå Kommun.

Sammanfattning

Inom nämndens verksamheter ses nettokostnadsavvikelser för individ- och familjeomsorg och LSS. För individ- och familjeomsorgen inklusive försörjningsprocesserna var nettokostnadsavvikelsen 2023 12,4% eller 76 Mkr. En större avvikelse än tidigare år, och beror framför allt på ökade kostnader inom barn och ungdomsvård och vuxna missbruksvård. Orsakerna till de ökade kostnaderna är ett ökat inflöde, dyrare placeringar och mer komplexa behov.

Större stad hade en lägre nettokostnadsavvikelse än Umeå Kommun, på 8,1%. Om Umeå skulle haft samma procentuella avvikelse som snittet i större stad skulle det innebära att avvikelsen skulle minska från 76 Mkr till 48 Mkr.

För LSS inklusive försörjningsprocesserna var nettokostnadsavvikelsen 2023, 0,2% eller 2 Mkr. Där Umeå kommun kostnadsmässigt ligger väldigt nära vad som är statistiskt förväntat. Om Umeå skulle haft samma procentuella avvikelse som snittet i större stad skulle det innebära att avvikelsen skulle minska till -4 Mkr.

Analys av nettokostnadsavvikelse 2019 – 2023, Äldreomsorgen

Bakgrund

I samband med beslut om budget 2021 gav Kommunfullmäktige i uppdrag till berörda nämnder att analysera nettokostnadsavvikelser samt nettokostnadsjämförelser enligt en anvisning från kommunstyrelsen. Dessa analyser har utgjort analysunderlag planeringsprocess för 2023. Uppdraget är därmed avslutat. Efter utvärdering av den nya planeringsprocessen ska dessa analyser fortsättningsvis utgöra ett analysunderlag som en del i ordinarie planeringsprocess.

Begreppsdefinitioner

Nettokostnad:

Verksamhetens nettokostnad, dvs vad verksamheten faktiskt kostar med hänsyn till verksamhetens intäkter.

Nettokostnadsavvikelse:

Nettokostnadsavvikelse är differensen mellan referenskostnaden för en verksamhet och faktisk nettokostnad för en verksamhet i en viss kommun.

Referenskostnad:

Referenskostnaden bygger på kostnadsutjämningen och indikerar vad respektive verksamhet borde kosta enligt kostnadsutjämningssystemet, om kommunen bedriver den verksamheten med genomsnittlig ambitionsnivå och effektivitet samt med hänsyn taget till respektive kommuns strukturella förutsättningar. Dvs den är beräknad för varje enskild kommun och verksamhet. Referenskostnaden rör sig relativt andra kommuner då den beror på kostnadsutvecklingen i rikets alla kommuner.

Nettokostnadsjämförelse:

Jämförelse utifrån verksamhetens faktiska nettokostnader.

Tillämpningsanvisning för analys av nettokostnadsavvikelse och nettokostnadsjämförelse

Basen för all informationsinhämtning är Kolada. Detta för att säkerställa att det är officiella data och att jämförelser och kontroller av data ska vara lättillgänglig för alla. Jämförelser ska göras där så är möjligt utifrån att det finns data i Kolada.

Analys av nettokostnadsavvikelse

Ansvaret att rapportera analys av nettokostnadsavvikelse åvilar den nämnd som har grunduppdraget enligt reglementet. Analys ska ske i samverkan med berörda nämnder.

För- och grundskolenämnden ska rapportera nettokostnadsavvikelser för följande verksamheter; förskola, fritidshem och grundskola

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden ska rapportera nettokostnadsavvikelser för verksamheten gymnasieskola

Individ- och familjenämnden ska rapportera nettokostnadsavvikelser för verksamheterna individ- och familjeomsorg och LSS

Äldrenämnden ska rapportera nettokostnadsavvikelser för verksamheten äldreomsorg

I analyserna av dessa verksamheter ska följande analysområden ingå:

- **Nettokostnadsavvikelse**

-utveckling senaste 5 åren

-jmf större stad

-diagram 1 och 2 (se bilaga)

- **Referenskostnadsutveckling jmf med egen nettokostnadsutveckling**

-utveckling senaste 5 åren

-jmf större stad

-diagram 3 och 4 (se bilaga)

- **Andel av population där så är möjligt utifrån Kolada**

-utveckling senaste 5 åren

-utvalda andelstal

-jmf större stad

-diagram 5 (se bilaga)

Nettokostnadsavvikelse

Syftet är att analysera trenden för hur den egna kommunen rör sig relativt större stad. Beskriv väsentliga händelser som har påverkat utvecklingen av nettokostnadsavvikelsen jämfört med större stad. Som stöd används diagram 1 och 2, (se bilaga). Diagrammen ska inte analyseras var för sig utan vara ett stöd i en samlad analys av trender.

Referenskostnadens utveckling jämfört med nettokostnadens utveckling

Syftet är att se om det är referenskostnaden eller nettokostnadens utveckling som har påverkat nettokostnadsavvikelsen.

Analysen ska visa om nettokostnadsavvikelsens utveckling beror på nettokostnadsutvecklingen i egen verksamhet eller beror på förändringar i referenskostnad. Analysen ska även innehålla analys av större stads utveckling av samma parametrar. Som stöd används diagram 3 och 4, (se bilaga). Diagrammen ska inte analyseras var för sig utan vara ett stöd i en samlad analys av utvecklingen.

Andel av population

Syftet är att se om vår andel av populationen som nyttjar aktuell verksamhet avviker i jämförelse med större stad. Om andel av population saknas i Kolada får andra typer av officiella nationella data som förstärker analysen användas. Där andel avviker positivt eller negativt gentemot större stad ska de ekonomiska effekterna av denna differens bedömas.

Analys av nettokostnadsjämförelse

Ansvaret att rapportera analys av nettokostnadsjämförelse åvilar den nämnd som har grunduppdraget enligt reglementet. Analys ska ske i samverkan med berörda nämnder.

Fritidsnämnden ska rapportera nettokostnadsjämförelser för fritidsverksamheten.

Kulturnämnden ska rapportera nettokostnadsjämförelser för kulturverksamheten.

I analyserna av dessa verksamheter ska följande ingå:

- **Nettokostnadsjämförelse**

-utveckling senaste 5 åren (kr och %-fördelning)

-jmf större stad

-diagram 6, 7 och 8 (se bilaga)

Syftet med analysen är att jämföra verksamhetens nettokostnadsutveckling med större stad. En beskrivning av faktiska eller bedömda orsaker av utvecklingen hos några större städer ska ingå. Analyserna syftar till att visa på i vilken riktning verksamheten rör sig relativt större stad över tid. Som stöd används diagram 6, 7 och 8, (se bilaga). Diagrammen ska inte analyseras var för sig utan vara ett stöd i en samlad analys av utvecklingen. Fokus ska ligga på väsentliga orsaker till utvecklingen över tid.

Nettokostnadsavvikelse - Äldreomsorgen

Äldrenämnden rapporterar nettokostnadsavvikelser för verksamheten äldreomsorg Nettokostnadsavvikelsen för äldreomsorg inkluderar kostnader för särskilt boende, ordinärt boende och öppen verksamhet äldreomsorg.

Analys av nettokostnadsavvikelse bör göras med viss försiktighet, då det nya kostnadsutjämningssystemet påverkar jämförbarheten åren före och efter 2019.

Diagram 1
Nettokostnadsavvikelsens utveckling för Äldreomsorg i procent de senaste 5 åren

Nettokostnadsavvikelsen för Umeå Kommun har varierat under de senaste 5 åren. År 2023 motsvarar avvikelsen 265 miljoner kronor för Umeå Kommun. Vilket betyder att kostnaden för kommunens äldreomsorg är högre än den förväntade kostnaden med tanke på strukturen. År 2022 var den redovisade avvikelsen 197 miljoner kronor, en negativ utveckling med 68 miljoner mellan de två senaste åren.

Diagram 2
Nettokostnadsavvikelse Äldreomsorg för större städer år 2023, i procent

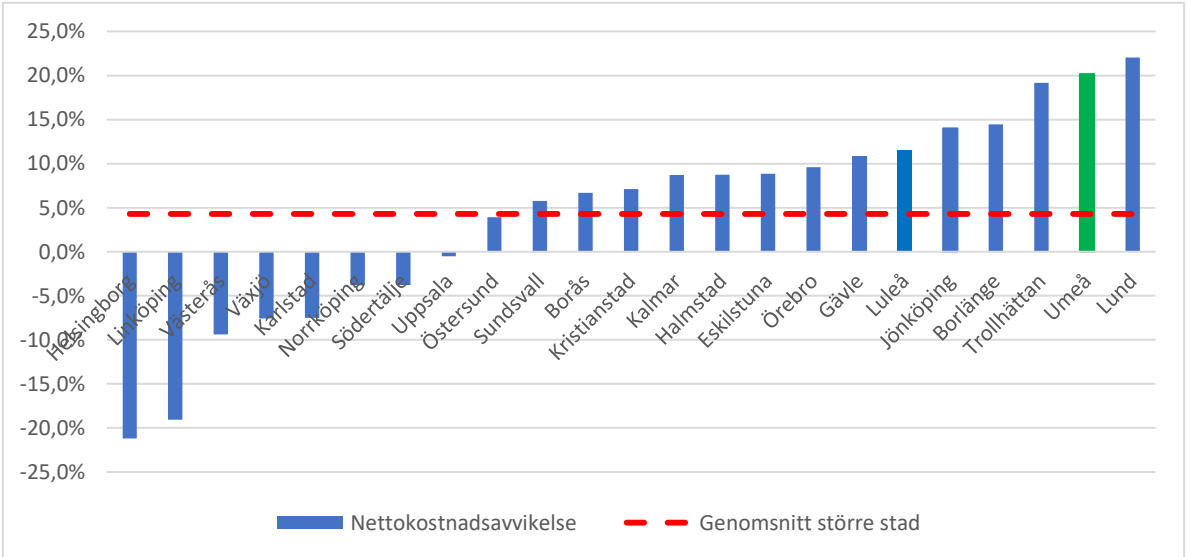

Nettokostnadsavvikelsen har ökat i genomsnitt mellan 2019 och 2023 med 31 Mnkr. När vi gör jämförelsen av nettokostnadsavvikelsen gentemot större stad ser vi att dessa följer ungefär liknande utveckling, dock ligger Umeå Kommuns nettokostnadsavvikelse markant högre jämfört med större stad. De senaste två åren 2022 till 2023 har nettokostnadsavvikelsen förändrats från 16,4% till 20,2%, en försämring med 3,8%.

Gruppen större stad ökade också sin nettokostnadsavvikelse mellan 2022 o 2023 men ligger under Umeå. De ökade från 3,5% år 2022 till 4,3% år 2023, dvs 5 Mnkr i genomsnitt under 2019 till 2023, att jämföras med Umeås 31 Mnkr. Den genomsnittliga utvecklingen för större städer har till skillnad från Umeås stannat av medan Umeå ökar.

Diagram 2 visar nettokostnadsavvikelsen för större städer år 2023 i procent och vi kan då se att Umeå Kommun placerar sig i den kvartilen med högre avvikelse med våra 20,2%. Den kommun som har högst är Lund med 22,0% och den som har lägst är Helsingborg med -21,2%.

I förhållande till 2022 så har Umeå försämrat nettokostnadsavvikelsen 2023, vid jämförelse med gruppen större stad. Kommunens placering har försämrats. En orsak till den större avvikelsen återfinns till viss del i att Umeå under de senare åren uppfyllt villkoren för prestationsbidrag som inneburit att kostnaderna har ökat inom samtliga verksamheter.

Referenskostnadsutveckling jmf med egen nettokostnadsutveckling

Diagram 3

Netto- och referenskostnadens utveckling för Umeå, ÄO i procent de senaste 5 åren

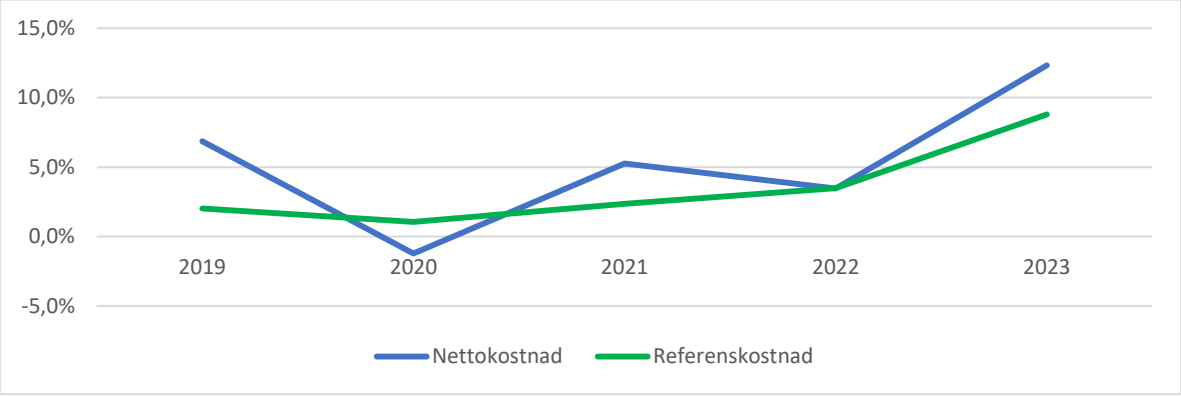

Diagram 4

Netto- och referenskostnadens utveckling för större stad för ÄO, i procent de senaste 5 åren

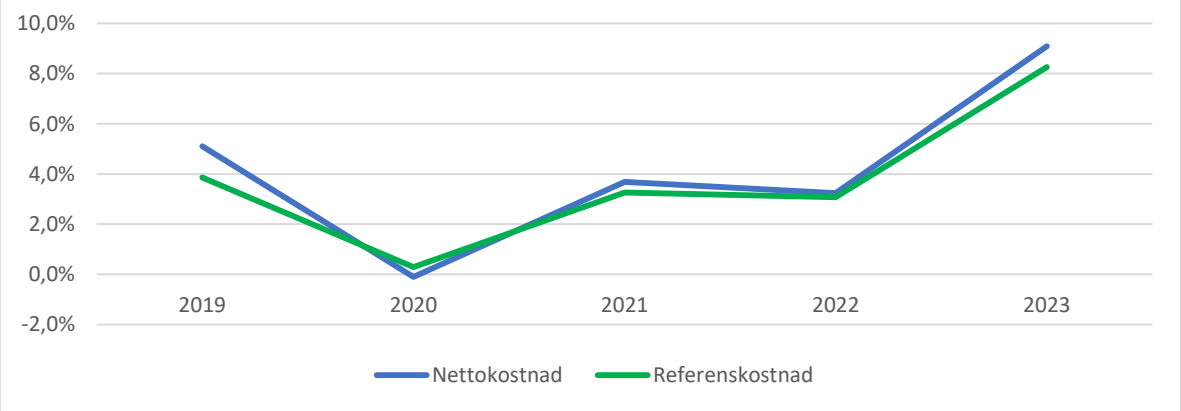

Utvecklingen av nettokostnaden för Umeå Kommun har varierat kraftigt under perioden. Trenden över tid är att utvecklingen ligger runt 5%. Det är en ökning det senaste året som ger en högre trendutveckling. Nettokostnaden är bruttokostnaden minus bruttointäkt, det vill säga vad verksamheten har kostat per invånare. Det har varit en stor rörlighet på nettokostnaden utifrån grafen och i kronor är det en förhållandevis markant ökning mellan 2022 då det var 10 562 kr/invånare och 2023 då det hade ökat till 11 864 kr/invånare, en ökning med 8,9% eller 1 302 kr, att jämföras med nettokostnadens ökning mellan 2022 och 2023 som uppgick till 354 kr.

Referenskostnadens utveckling har varit relativt konstant under perioden, en minskning mellan 2019 och 2020. Under perioden 2019 till 2023 har utvecklingen varit 3,5% i snitt per år. Trenden är att utvecklingen av referenskostnaden de senaste 3 åren, är något ökande.

Utvecklingen av nettokostnaden för kommungruppen större stad har däremot i större utsträckning följt samma utveckling som gruppens referenskostnad. 2023 ökade större stads referenskostnad med 8,3% medan Umeås ökade med 8,8%. Vi kan se att kommungruppen har en Corona effekt 2020.

Med fokus på referenskostnaden dvs. en tänkt kostnadsnivå 2023 utifrån modellen;

Umeå kommun	9 873 kr per invånare
Större stad	12 033 kr per invånare

Ser vi en skillnad på 2 160 kr per invånare eller omräknat för Umeå med Umeås befolkningsmängd år 2023 som är 133 091 personer i olika åldrar, ger det en skillnad på 287 miljoner kronor. Referenskostnaden för Umeå är lägre än för gruppen större stad.

Andel av populationen

Diagram 5
Andel av populationen 65+ i äldreomsorg - särskilt boende eller med hemtjänst i ordinärt boende i jämförelse med större stad

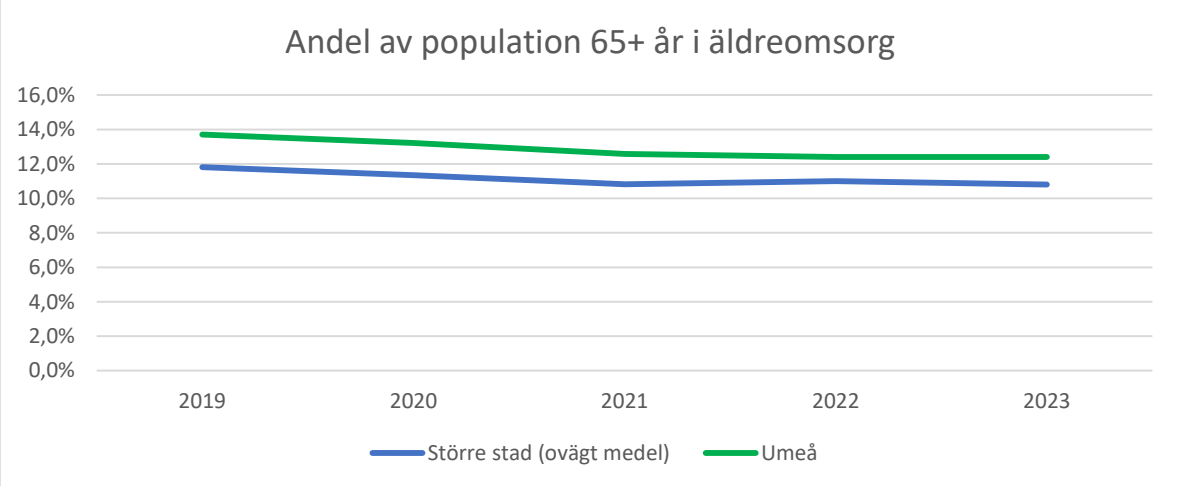

Parametern som jämförs är andelen invånare 65+ i särskilt boende eller med hemtjänst i ordinärt boende i jämförelse med större stad. Alla kommuner utgår ifrån Socialtjänstlagen (SoL) och Hälso- och Sjukvårdslagen, vilken reglerar kommunernas äldreomsorg och annan socialtjänst. Umeå kommun har en högre andel invånare 65+ i särskilt boende eller med hemtjänst i ordinärt boende än större stad. I snitt under femårsperioden är skillnaden 1,7 %. Senaste året är skillnaden lika som under de tre sista åren fram till 2023, 1,6%.

Analys av nettokostnadsjämförelse

Diagram 6

Nettokostnadens utveckling för Äldreomsorg i jämförelse med större stad de senaste 5 åren, kr/invånare

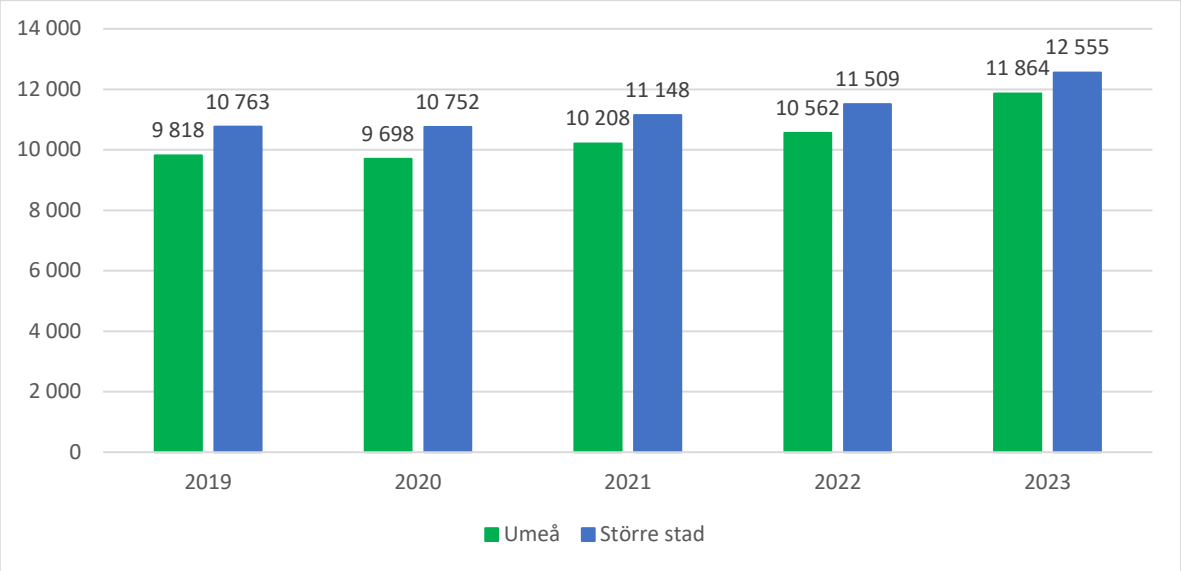

Nettokostnadens utveckling de senaste åren i kr/invånare visar att Umeå Kommuns äldreomsorg har lägre kostnad per invånare jämfört med större stad. 2023 var äldreomsorgsverksamheten 691 kronor billigare per invånare jämfört med nettokostnaden i kr/invånare för gruppen större städer. Kostnadsökningen har varit liknande från 2019 till 2023 både för Umeå Kommun och större stad. Den procentuella skillnaden mellan Umeå och gruppen större stad, är relativt konstant fram till 2022 medan det mellan 2022 och 2023 är en ökad nettokostnad för såväl Umeå som gruppen större stad och en skillnad på 3,2%. Umeå har mellan år 2022 och 2023 en ökad nettokostnad för äldreomsorg per invånare med 12,3% medan gruppen större stad har 9,1% i ökad nettokostnad.

Diagram 7

Procentuell avvikelse i nettokostnad för Äldreomsorg jämfört med större stad de senaste 5 åren

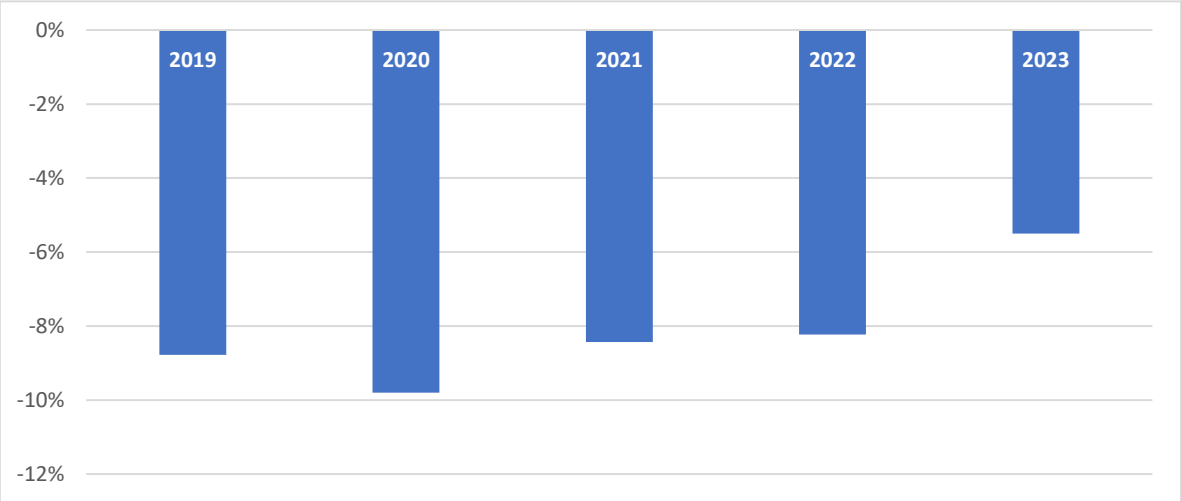

Den procentuella avvikelsen mellan Umeå och gruppen större städer har minskat mellan 2022 och 2023. Från att under perioden 2019 till 2022 legat på ett genomsnitt om 8,8% i avvikelse från större stad redovisas nu en avvikelse om 5,5%. Det betyder att Umeås nettokostnad i kr/invånare ökar och större städer i snitt bromsas in.

Diagram 8

Nettokostnad Äldreomsorg för större städer år 2023, kr/invånare

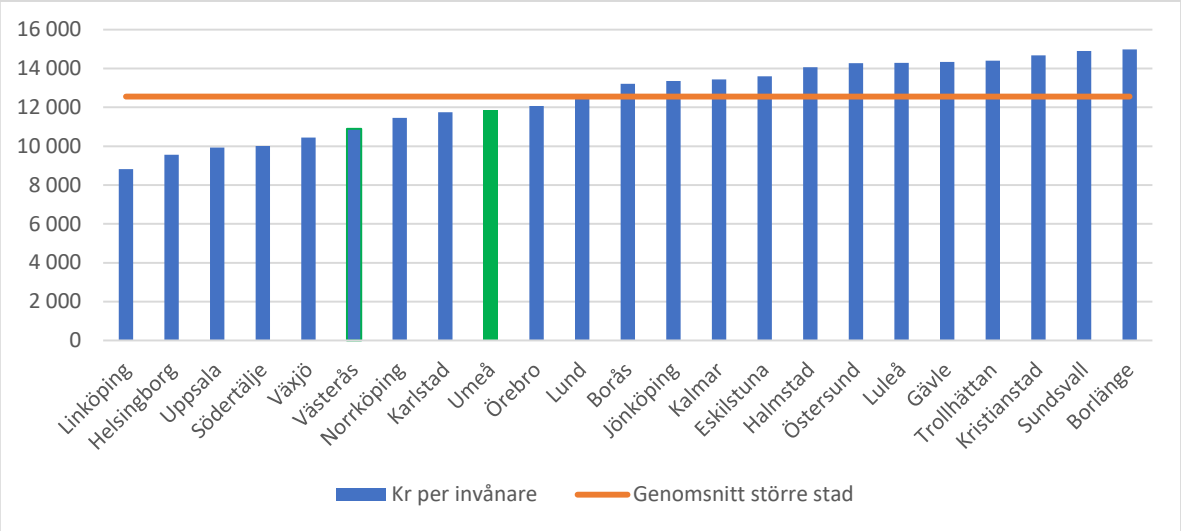

Vid jämförelse med större stad och år 2023 så ligger Umeå kommun på samma placering som år 2022. Borlänge är den kommun med högst nettokostnad per invånare med 14 981 kr per invånare, vilket är 3 117 kr mer per invånare än Umeå kommun.

Sammanfattande analys

För Umeås äldreomsorg var nettokostnadsavvikelsen 2023, 20,2 % eller 265 miljoner kronor.

Utvecklingen under de senaste 5 åren visar på en minskad avvikelse mot större stad.

I analysen av äldreomsorgens avvikelse handlar det främst om att Umeå har en något högre andel invånare 65 år eller äldre med insatser i särskilt boende eller hemtjänst i ordinärt boende. Nettokostnaden per invånare för kommunens äldreomsorg är lägre än genomsnittet för större städer. Men sett till kostnad kronor per invånare 80+ i särskilt boende och hemtjänst i ordinärt boende, är kostnaden i Umeå högre jämfört mot större stad, 15,7% för särskilt boende och 12,5% för hemtjänst i ordinärt boende.

Umeås kostnad per brukare i särskilt boende år 2023 placerar sig något över genomsnittet för större stad och det omvända gäller för hemtjänst i ordinärt boende. Andel invånare över 65 år och äldre i särskilt boende är lika som andelen i snitt för större stad. För hemtjänst i ordinärt boende är andelen betydligt högre i Umeå än genomsnittet för större stad. Det betyder att fler invånare i Umeå har hemtjänst i ordinärt boende än i jämförelsegruppen större stad. Skulle Umeå ha samma andel brukare i äldreomsorgen som genomsnittet i gruppen större stad år 2023 med egen kostnad per brukare skulle kostnaden per invånare för hemtjänst i ordinärt boende vara lägre.

En fortsatt förflyttning av kommunens insatser behöver ske från vård- och omsorgsboende till hemtjänst men framför allt till förebyggande insatser för att garantera en långsiktigt hållbar äldreomsorg där medborgare över 65 år har god hälsa och ett tryggt åldrande i det egna hemmet. För att lyckas med det behöver verksamheten även fortsätta med införandet av digital omställning och trygghetsskapande teknik.

Nettokostnadsjämförelse fritidsverksamhet

Bakgrund

Nettokostnadsjämförelsen görs årligen som en del i Umeå kommuns ordinarie planeringsprocess.

Uppgifterna är hämtade från kolada.se samt SCB.se. Kolada är dock inte standardiserat när det gäller fritidsverksamhet, vilket gör det svårt att göra korrekta jämförelser utan att gå djupare och se till strukturen inom respektive kommun.

Nettokostnadsjämförelsen baseras på utvecklingen senaste 5 åren. Jämförelser görs mot gruppen ”större stad”, vilket är kommuner med minst 50 000 invånare varav minst 40 000 invånare i den största tätorten. I gruppen ingår 23 st kommuner, dessa är:
Borlänge, Borås, Eskilstuna, Gävle, Halmstad, Helsingborg, Jönköping, Kalmar,Karlstad, Kristianstad, Linköping, Luleå, Lund, Norrköping, Sundsvall, Södertälje, Trollhättan, Umeå, Uppsala, Västerås, Växjö, Örebro, Östersund.

Nettokostnad Umeå kommun

Av Umeå kommuns totala nettokostnad 2023 (66 103 kr/inv) avsåg 3,7% fritidsverksamhet, vilket motsvarar 2 469 kr/invånare. Åren innan (2019–2022) har andelen varierat något, som lägst 3,5% och som högst 3,9%.

I Umeås nettokostnad för fritidsverksamhet ingår förutom intäkter och kostnader i fritidsnämndens redovisning, även delar som finns under tekniska nämnden (lokaler, städ, IT) samt kommunstyrelsen (kapitalkostnader, kommungemensamma kostnader).

	2019	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
antal invånare	128 901	130 224	130 997	132 235	133 091
nettokostnad mnkr	262,2	257,2	288,7	307,2	328,6
nettokostnad, kr/inv	2 034	1 975	2 204	2 323	2 469

Umeås nettokostnad för fritidsverksamhet år 2023 var 2 469 kr/invånare (328,6 mnkr) och fördelades enligt nedan:

- Intäkter -657 kr/inv (-87,4 mnkr)
- Personalkostnader 791 kr/inv (105,2 mnkr)
- Lämnade bidrag 242 kr/inv (32,3 mnkr)
- Lokalkostnader 1 117 kr/inv (148,7 mnkr)
- Övriga kostnader 975 kr/inv (129,8 mnkr)

Intäkterna sjönk under pandemin (minskad uthyrning av idrottsanläggningar och färre besökare på baden innebar uteblivna intäkter). År 2022 ökade intäkterna till samma nivå

som innan pandemin, och år 2023 har de ökat ytterligare, från -75,8 mnkr (2022) till -87,4 mnkr (2023). Detta kan förklaras av att fritidsnämnden erhöll medfinansiering (ca -10 mnkr) för arrangemanget SM-veckan sommar under 2023.

Personalkostnader, lämnade bidrag samt lokalkostnader har inga större förändringar under de senaste 5 åren. Personalkostnaderna minskade en aning under pandemin då viss verksamhet stod tillbaka, även under 2022 var personalkostnaderna lite lägre än normalt (95,2 mnkr). Till 2023 har det ökat till 105,2 mnkr (varav ca 1 mnkr i ökning är kopplat till SM-veckan). Lämnade bidrag ökade från 30,8 mnkr (år 2022) till 32,3 mnkr (år 2023) varav ca 1,5 mnkr är kopplat till SM-veckan. Lokalkostnader är den post med minst förändring mellan åren, från 147 mnkr (år 2022) till 148,7 mnkr (år 2023).

Övriga kostnader har däremot ökat en hel del. Åren 2019–2021 var kostnaden runt 74 mnkr (kostnaderna var lägre under pandemin då vissa verksamheter var stängda). Till 2022 ökade det till 110 mnkr och till 2023 har det ökat ytterligare till 129,8 mnkr. Av dessa är ca 13 mnkr kopplat till SM-veckan. I övriga kostnader ingår bl a kapitalkostnader (avskrivningar på gjorda investeringar), verksamhetskostnader i form av inköp av varor och tjänster, fördelade kommungemensamma kostnader för städ, IT mm.

Nettokostnad per verksamhet

Fritidsverksamheten är indelad i tre verksamheter (idrotts- och fritidsanläggningar, fritidsgårdar samt allmän fritidsverksamhet). Fördelningen av kostnader mellan dessa visas nedan där procent inom parentes visar föregående års andel. Vid jämförelse mot större stad hade Umeå något lägre procentuell andel för idrotts- och fritidsanläggningar samt fritidsgårdar medan allmän fritidsverksamhet var något högre.

	Umeå	Större stad
Idrotts- och fritidsanläggningar	67% (69%)	70% (67%)
Fritidsgårdar	13% (13%)	14% (16%)
Allmän fritidsverksamhet	20% (18%)	16% (17%)

Idrotts- och fritidsanläggningar

Idrottsanläggningar, kr/inv	2019	2020	2021	2022	2023
Större stad	1 174	1 250	1 254	1 322	1 481
Umeå	1 379	1 344	1 507	1 605	1 654
Diff i kr	205	94	253	283	173
Diff i %	17%	8%	20%	21%	12%

Umeås nettokostnad per invånare gällande drotts- och fritidsanläggningar är högre jämfört med större stad. Nettokostnaden för idrotts- och fritidsanläggningar i Umeå har ökat med 20% mellan åren 2019–2023, motsvarande ökning för större stad är 26%.

Det är dock svårt att jämföra nettokostnaden med andra kommuner då vissa kommuner har sina anläggningar i bolag, vilket innebär att kostnaden inte ingår i kommunernas nettokostnad som presenteras på kolada.se. Ett rimligt antagande till varför Umeå har en hög nettokostnad är att Umeå har ett brett utbud av anläggningar. Umeå har en mångfald av föreningsliv, både bredd och elit, vilket fordrar bra anläggningar sommar som vinter. Det finns ett starkt elitidrottsgymnasium samt idrottshögskola, dessa samt idrottsförbunden ställer också höga krav på anläggningarna.

Fritidsgårdar

Fritidsgårdar, kr/inv	2019	2020	2021	2022	2023
Större stad	271	264	275	299	307
Umeå	279	263	291	308	315
Diff i kr	8	-1	16	9	8
Diff i %	3%	0%	6%	3%	3%

Umeås nettokostnad per invånare gällande fritidsgårdar är relativt lika större stad. Mellan åren 2019 till 2023 har både Umeås och större stads nettokostnad ökat med 13%.

Umeå har 13 mötesplatser för ungdomar samt 1 för vuxna med funktionsnedsättning. Hur många mötesplatser och/eller öppettider andra kommuner har finns inte angivet i Kolada varför det är svårt att jämföra nettokostnaden. Fritidsgårdar är inte alltid organiserade under fritidsverksamhet, i vissa kommuner kan de tillhöra andra verksamheter så som utbildningsförvaltning eller socialförvaltning, vissa kommuner har även föreningsdrivna fritidsgårdar.

Allmän fritidsverksamhet

Allmän fritidsverksamhet, kr/inv	2019	2020	2021	2022	2023
Större stad	301	298	346	344	333
Umeå	376	368	407	410	500
Diff i kr	75	70	61	66	167
Diff i %	25%	23%	18%	19%	50%

I Umeå kommuns kostnader för allmän fritidsverksamhet ingår tex marknadsföring, IT-utveckling, personalkostnader för föreningsbyrå/stab samt all utbetalning av föreningsstöd. Mellan åren 2019–2023 har Umeå höjt nettokostnaden för allmän fritidsverksamhet med 33%. Motsvarande ökning för större stad är endast 11%. 2023 anordnade Umeå SM-veckan sommar, och kostnaderna för detta arrangemang bokfördes på fritidsnämnden under allmän fritidsverksamhet, vilket kan förklara ökningen från året innan.

Att jämföra nettokostnaden med andra kommuner blir även i detta fall svårt då uppgifterna i Kolada inte visar nog mycket information om andra kommuners organisation eller struktur

gällande föreningsstöd. I Umeå betalar föreningar subventionerad taxa för att nyttja anläggningarna och samtidigt kan de söka aktivitetsstöd som för år 2023 uppgick till 14 kr/deltagare och tillfälle. Vissa andra kommuner har i stället 0-taxa, vilket innebär att föreningar nyttjar anläggningarna gratis, men då är också aktivitetsstödet lägre. Exempelvis har Luleå kommun 0-taxa och ett aktivitetsstöd på 5 kr/deltagare och tillfälle (år 2023). Detta innebär att Umeå har högre intäkter, men samtidigt högre kostnad för aktivitetsstöd.

Nettokostnad fritidsverksamhet, jämförelse

De senaste fem åren har Umeå haft en högre nettokostnad per invånare jämfört med gruppen större stad.

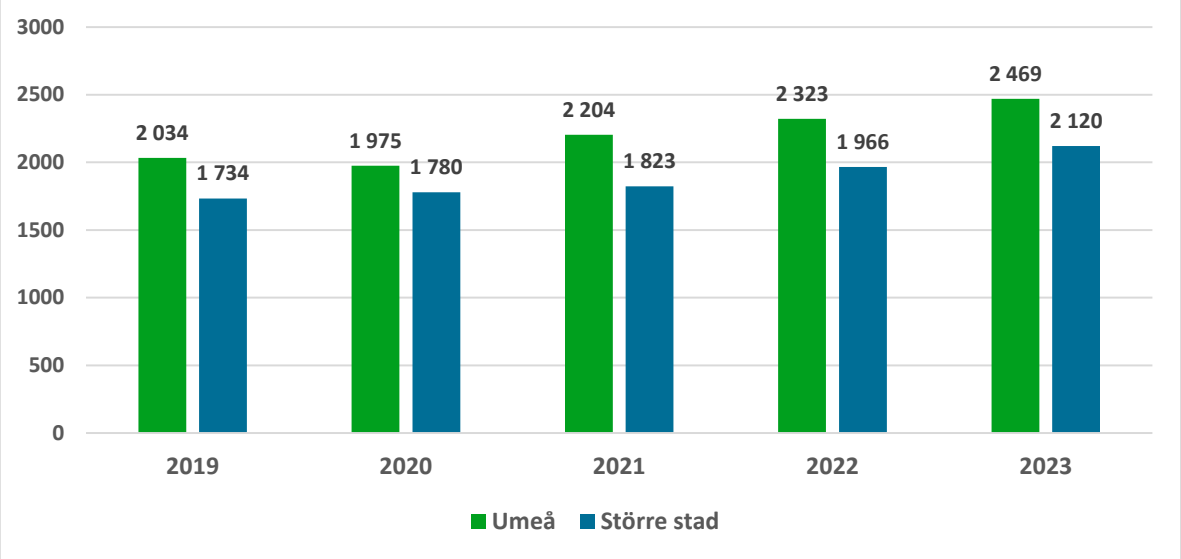

Umeås nettokostnad har ökat med 21% under perioden, från 2 034 kr/invånare till 2 469 kr/invånare. Motsvarande ökning för gruppen större stad är 22%. Den procentuella avvikelsen mellan Umeå och större stad har minskat en aning, från att Umeå var 17% högre år 2019 till att vara 16% högre år 2023. Avvikelsen år 2023 motsvarar 48 mnkr.

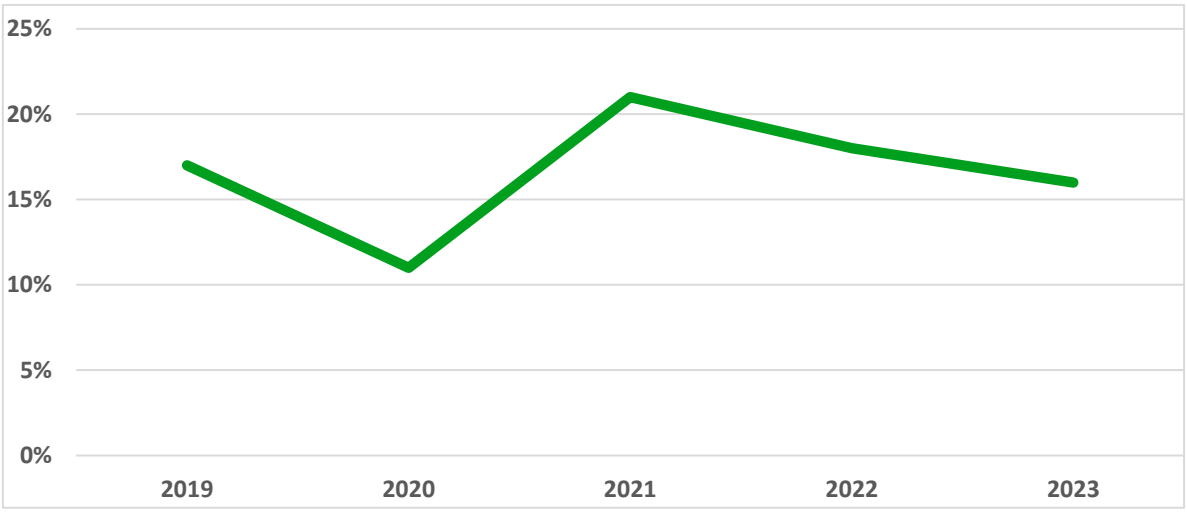

Av de 23 kommuner som ingår i gruppen större stad var det endast fyra som hade en högre nettokostnad för fritidsverksamhet än Umeå år 2023 (året innan var det tre kommuner med högre kostnad). Lägst nettokostnad för fritidsverksamhet hade Jönköping med 1 483 kr/invånare, högst hade Luleå med 3 313 kr/invånare. Genomsnittet för gruppen större stad var 2 120 kr/invånare.

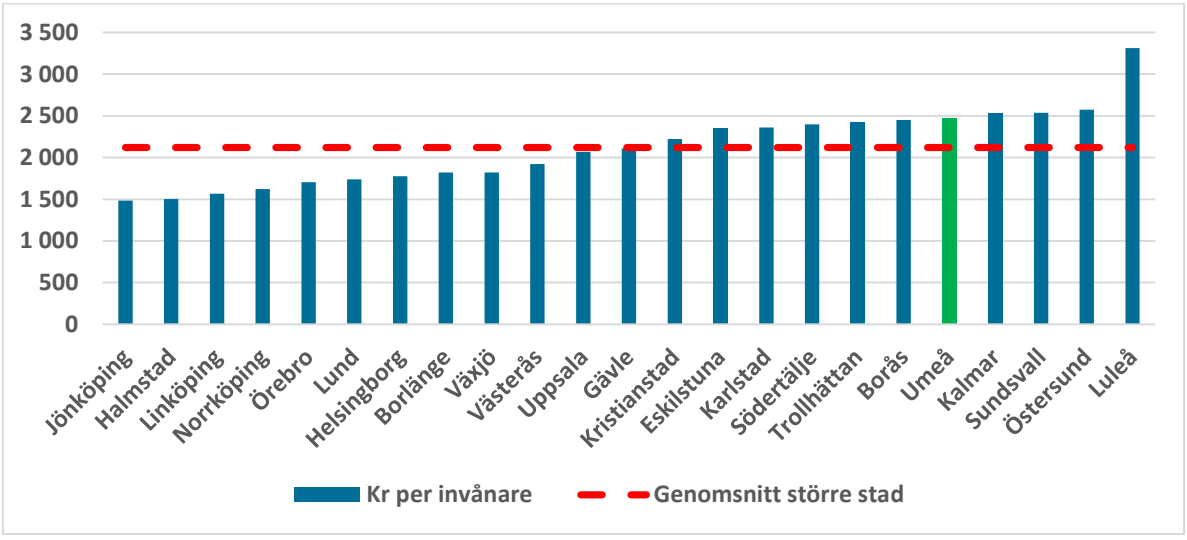

Att göra en korrekt jämförelse är svår, kostnader beror som tidigare nämnts i rapporten, på hur kommunerna är organiserade, om anläggningar redovisas i kommunen eller i bolag, struktur för föreningsstöd osv.

Ett kallare klimat kan vara en orsak till högre nettokostnad, bl a ställs krav från elitidrottsförbund på säsongslängder, vilket tex kan innebära att konstgräsplaner behöver värmas upp tidig vår/sen höst till höga kostnader. Med ett kallare klimat kommer också ett ökat behov av inomhusanläggningar. En annan faktor som kan påverka nettokostnaden är avstånd till andra kommuner. Långa avstånd ger inte samma möjlighet att nyttja andra kommuners anläggningar, behovet ökar då att bygga egna kostsamma anläggningar. Detta kan vara förklaringar till varför de nordliga kommunerna (Umeå, Sundsvall, Östersund och Luleå) har en högre nettokostnad för fritidsverksamhet.

Nettokostnadsjämförelse kulturverksamhet

Bakgrund

I samband med beslut om budget 2021 gav kommunfullmäktige i uppdrag till berörda nämnder att analysera nettokostnadsavvikelser samt nettokostnadsjämförelser enligt en anvisning från kommunstyrelsen. Dessa analyser har utgjort analysunderlag för planeringsprocessen fram till år 2023. Uppdraget är därmed avslutat. Efter utvärdering av den nya planeringsprocessen ska dessa analyser fortsättningsvis utgöra en del i den ordinarie planeringsprocessen.

- Uppgifterna är hämtade från kolada.se, förutom uppgifter om kostnadsslag och intäkter som hämtats från scb.se. Uppgifterna beskrivs i kronor per invånare (kr/inv.), procent och miljoner kronor (mnkr).
- Ingen kontakt med några kommuner har gjorts för att ytterligare jämföra redovisningen av kulturnettokostnader.
- Kulturverksamhet är till stora delar en frivillig verksamhet som påverkas av befolkningstillväxt, men inte i samma utsträckning som exempelvis äldreomsorg och skola.
- Kulturverksamhet utgörs av allmän kultur, bibliotek, musik- och kulturskola samt stöd till studieorganisationer.
- Kommungruppen större stad består av totalt 23 städer. Umeås närmsta kuststäder Örnsköldsvik och Skellefteå ingår inte i denna grupp.
- Lokalkostnader på 5 stadsdelsbibliotek har för år 2023 redovisats på ett felaktigt sätt, totalt 1,6 mnkr (12 kr/inv.) för höga lokalkostnader för bibliotek.

Nettokostnader/invånare Umeå 2023

Nettokostnaden uppgick 2023 till **2 779 kr/inv. (-369,9 mnkr).** Den fördelades per verksamhet enligt följande:

- Allmän kultur **1466 kr/inv. (-195,1 mnkr)**
- Bibliotek **903 kr/inv. (-120,2 mnkr)**
- Musik-och kulturskola **339 kr/inv. (-45,1 mnkr)**
- Stöd till studieorganisationer **71kr/inv. (-9,5 mnkr)**

Den fördelades per kostnadsslag/intäkt enligt följande:

- Lämnade bidrag **842 kr/inv. (-112,0 mnkr)**
- Personalkostnader **881 kr/inv. (-117,3 mnkr)**
- Lokaler **824 kr/inv. (-109,6 mnkr)**
- Övriga kostnader[1] **396 kr/inv. (-52,7 mnkr**
- Intäkter **– 163 kr/inv. (21,8 mnkr)**

1 Dessa kostnader utgörs av kapitalkostnader (avskrivningar på gjorda investeringar på exempelvis Väven), köp av huvudverksamhet (Jazzfestivalen), inköp av varor (exempelvis böcker, förbrukningsmaterial) och tjänster (exempelvis artistgager, bemanningstjänster), samt fördelade kommungemensamma kostnader för städ, IT, och stödfunktioner för ekonomi, personal och kommunikation.

Nettokostnaderna för kulturverksamhet år 2023 fördelades mellan kommunens nämnder procentuellt på följande sätt:

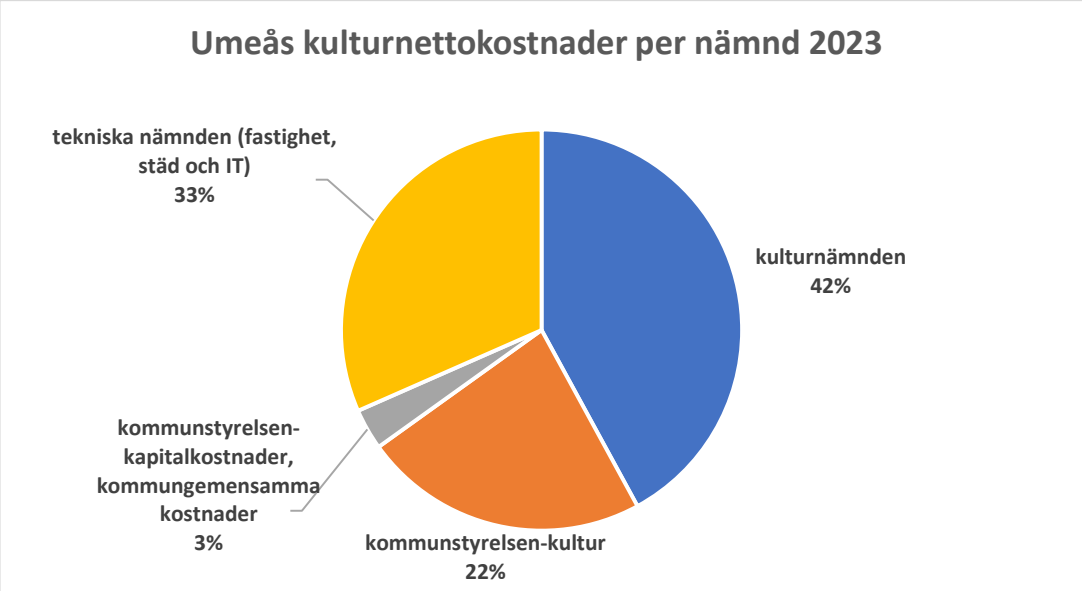

Nettokostnadsutveckling 2019 – 2023

- Umeå har högst nettokostnader för kulturverksamhet i jämförelse med större städer. Nettokostnaderna har ökat med 8 % under perioden från 2 579 kr/inv. till 2 779 kr/inv. Motsvarande siffra för gruppen större städer är en ökning med 12 %. Trollhättan samt städerna efter Norrlandskusten är de städer näst efter Umeå med högst nettokostnad.

- Umeås nettokostnader för kulturverksamhet var 83% (avvikelsen motsvarar cirka 167 mnkr) högre än gruppen större stad år 2023. 2019 var den skillnaden 90% högre i Umeå.

- Lämnade bidrag till kulturbolag, föreningar, festivaler, studieorganisationer och stipendiater är de kostnader som avviker mest. År 2023 hade Umeå 210 % högre kostnader för lämnade bidrag. Avvikelsen motsvarar cirka 76 mnkr. 2019 var den siffran 218 %. Kommunstyrelsen lämnade 2023 bidrag på 81,1 mnkr till Norrlandsoperan, Umeå Folkets hus (inklusive Guitars), Västerbottens museum och Bildmuséet. Kulturnämnden lämnade bidrag på 30,9 mnkr.

- Lokalkostnaderna var 185 % högre i Umeå år 2023 vilket motsvarar cirka 71 mnkr. Motsvarande siffra 2019 var 177 %. Umeås lokalkostnader utgörs av Väven, alla folkbibliotek, Sveriges depåbibliotek och lånecentral samt Kulturskolan (delar av Hamnmagasinet och Midgårdskolan). Kvaliteten på redovisningen har under denna period förbättrats då samtliga folkbibliotek som är integrerade i skolor numera redovisas som en kulturkostnad och inte som en skolkostnad. Ett rimligt antagande är att Umeås höga lokalkostnader beror på att många av de jämförande kommunerna saknar ett kulturhus av Vävens storlek. Under 2022 infördes dessutom ett nytt regelverk för redovisning av fastigheter. Vävens kostnader ökade från -75,5 mnkr 2021 till -90,6 mnkr 2022, -10,2 mnkr av den ökningen kan kopplas till det nya regelverket för redovisning av fastigheter. År 2023 uppgick lokalkostnaderna för Väven

till -95,2 mnkr vilket utgör cirka 26% av de totala kulturnettokostnaderna och 87% av de totala lokalkostnaderna. Lokalkostnader för 5 stadsdelsbibliotek har för år 2023 redovisats på ett felaktigt sätt, totalt 1,6 mnkr (12 kr/inv.) för höga lokalkostnader för bibliotek.

- Personalkostnader, var år 2023 18 % högre i Umeå vilket motsvarar cirka 18 mnkr. Motsvarande siffra 2019 var 15 %. PO-pålägget har ökat med 24% och lönerna har ökat med 11% under tidsperioden.

- Övriga kostnader och intäkter var sammanräknat 7% högre för Umeå år 2023. Motsvarande siffra år 2019 var 52%. Minskningen över åren beror på att kapitalkostnaderna minskat, då de initiala investeringar som gjordes på IT och teknik i Väven med fem års avskrivning inte längre genererar några kapitalkostnader. Ytterligare en förklaring är att biblioteken under denna period har upphört med att köpa in personal från bemanningsföretag och i stället upprättat en vikariepool, vilket genererat personalkostnader i stället för köp av tjänst. Eventuella finansiella intäkter som tillfaller Umeå kommun från det delägda intressebolaget Väven i Umeå AB redovisas inte som en intäkt under kulturverksamhet.

- Uppdelat per verksamhet avviker Umeås kostnad för allmän kultur jämfört med större städer mest, 114% högre år 2023. Motsvarande siffra 2019 var 138%. Musik-och kulturskola är den verksamhet som avviker minst, år 2023 18%, motsvarande siffra 2019 var 8%.

- Kulturverksamhetens andel av Umeå kommuns totala nettokostnader har sedan 2019 minskat från 4,6% till 4,2%. För gruppen större stad har andelen minskat från 2,4% till 2,3%

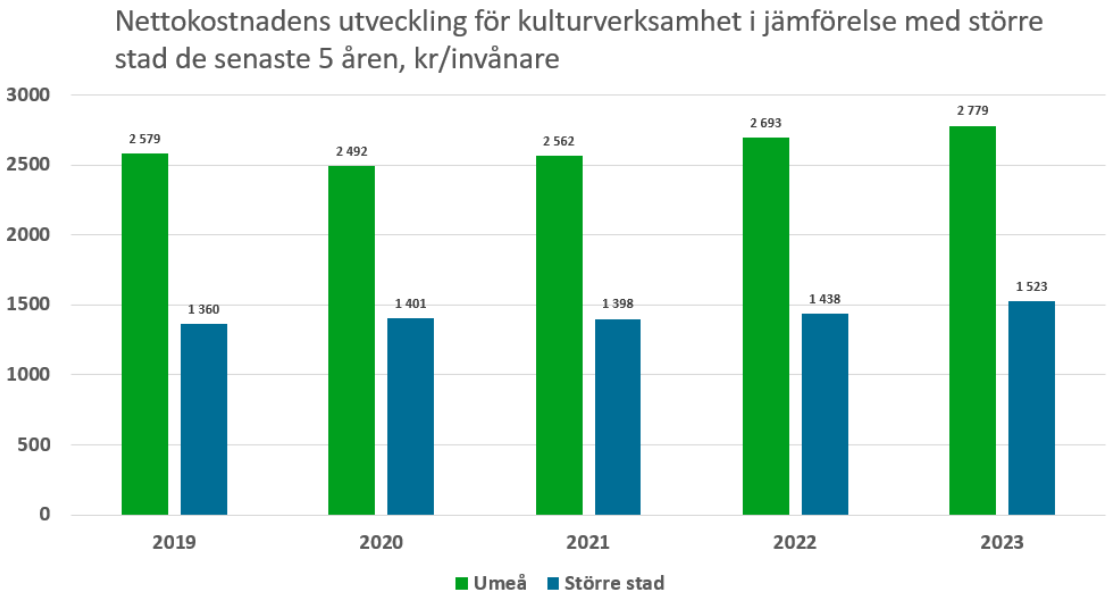

Källa: Kolada

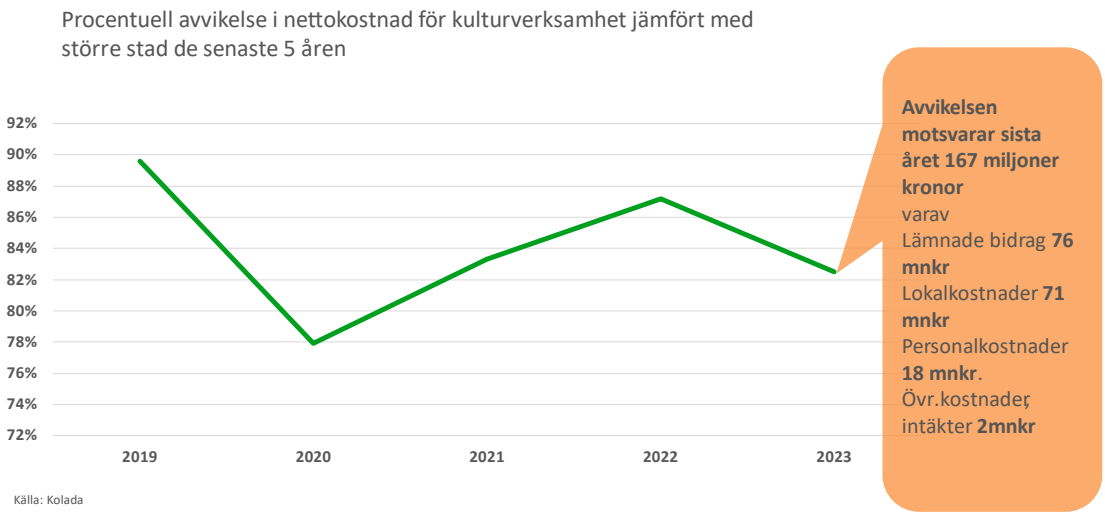
Procentuell avvikelse i nettokostnad för kulturverksamhet jämfört med större stad de senaste 5 åren
92%
90%
88%
86%
84%
82%
80%
78%
76%
74%
72%
2019
2020
2021
2022
2023
Avvikelsen motsvarar sista året 167 miljoner kronor
varav
Lämnade bidrag 76 mnkr
Lokalkostnader 71 mnkr
Personalkostnader 18 mnkr.
Övr.kostnader, intäkter 2mnkr
Källa: Kolada
UMEÅ KOMMUN

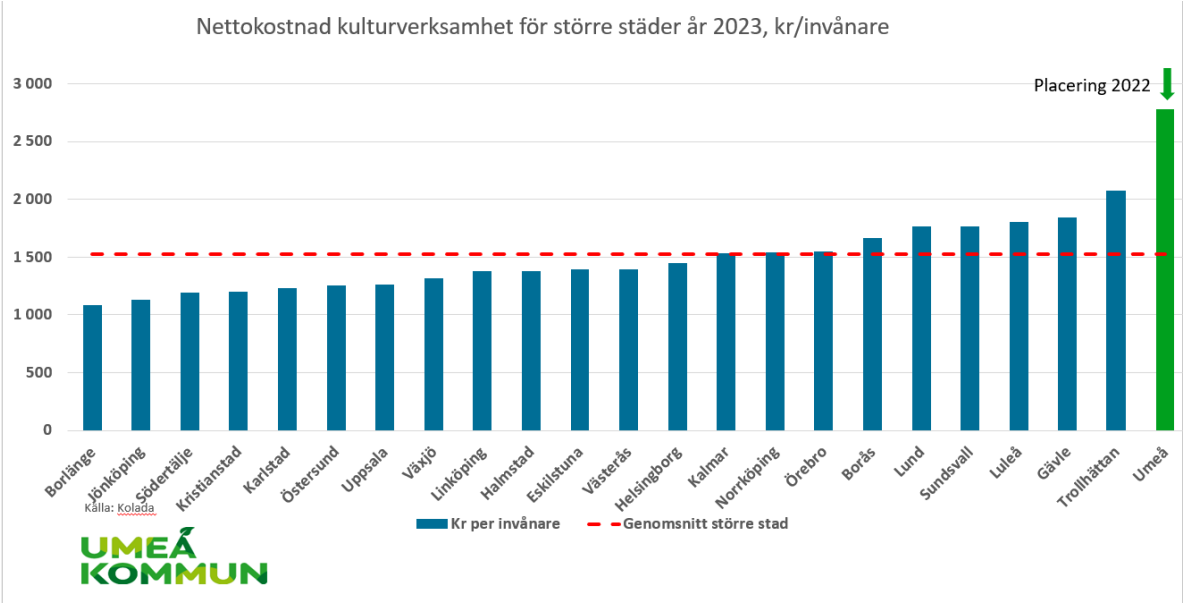
Nettokostnad kulturverksamhet för större städer år 2023, kr/invånare
3 000
2 500
2 000
1 500
1 000
500
0
Placering 2022
Borlänge
Jönköping
Södertälje
Kristianstad
Karlstad
Östersund
Uppsala
Växjö
Linköping
Halmstad
Eskilstuna
Västerås
Helsingborg
Kalmar
Norrköping
Örebro
Borås
Lund
Sundsvall
Luleå
Gävle
Trollhättan
Umeå
Kr per invånare
Genomsnitt större stad
Källa: Kolada
UMEÅ KOMMUN

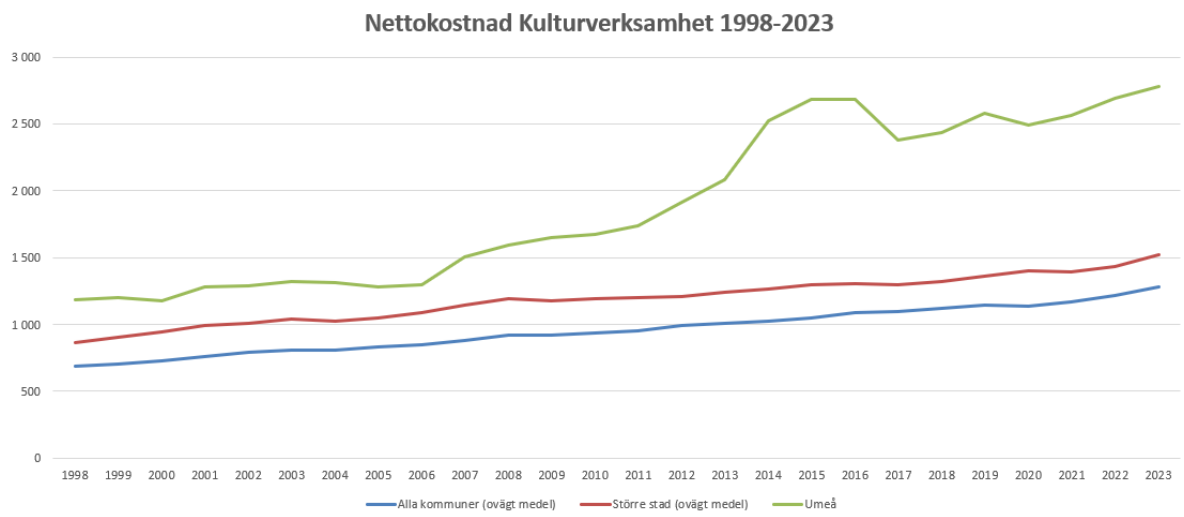
Nettokostnad Kulturverksamhet 1998-2023
3 000
2 500
2 000
1 500
1 000
500
0
1998 1999 2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023
Alla kommuner (ovägt medel)
Större stad (ovägt medel)
Umeå

Förslag till investeringsbudget 2026 och plan 2027-2029

Nämnd	Status/Kategori	Budget 2026	Plan 2027	Plan 2028	Plan 2029	Summa 2026-2029
Teknisk nämnd		**1 080 871**	**991 735**	**864 732**	**1 084 789**	**4 022 127**
Fastigheter		**792 144**	**672 832**	**475 771**	**840 614**	**2 781 361**
Brand- och räddningsnämnd		112 441	69 000	0	0	**181 441**
Brandstation Signalvägen, funktioner maa höjd beredskap	Nytt	15 000	14 000	0	0	**29 000**
Brandstation Umeå Östra	Påbörjad	97 441	55 000	0	0	**152 441**
Fritidsnämnd		10 000	0	224	229	**10 453**
Ram lokalanpassningar Fritid	Årligt ramanslag (reinvestering)	0	0	224	229	**453**
Umeå Arena tillbyggnad isgrop, klimatanp	Nytt	10 000	0	0	0	**10 000**
För- och grundskolenämnd		205 137	262 801	235 425	375 474	**1 078 837**
För- och grundskolegårdar solskydd, belysning, lek	Årligt ramanslag (reinvestering)	3 300	3 300	3 366	3 433	**13 399**
Förskola Aspgärdan 6 avd	Ej påbörjad	29 000	31 100	0	0	**60 100**
Förskola Innertavle 4 avd	Ej påbörjad	0	0	1 000	25 400	**26 400**
Förskola Rödåsel 2 avd	Påbörjad	20 000	0	0	0	**20 000**
Förskola Storsjö 1 avd	Ej påbörjad	0	5 000	0	0	**5 000**
Förskola Stöcke 6 avd ny	Ej påbörjad	1 000	20 000	41 100	0	**62 100**
Förskola Yttersjö 4 avd	Nytt	2 000	20 000	23 000	0	**45 000**
Förskolor med kök, 10 avd per år	Ej påbörjad	0	0	20 500	94 500	**115 000**
Grisbackaskolan kök matsal 4 klassrum	Påbörjad	36 000	3 000	0	0	**39 000**
Hedlundaskolan F-6 utbyggnad till två paralleller	Påbörjad	34 187	7 000	0	0	**41 187**
Innertavle ersätt en byggnad för åk 4-5	Påbörjad	19 000	0	0	0	**19 000**
Obbola skola F-9 utbyggnad till två paralleller	Påbörjad	0	43 000	55 000	0	**98 000**
Ram anpassningar förskola	Årligt ramanslag (reinvestering)	550	550	561	572	**2 233**
Ram anpassningar grundskola	Årligt ramanslag (reinvestering)	1 100	1 100	1 122	1 144	**4 466**
Rödängsskolan nybyggnad en parallell F-6	Ej påbörjad	50 000	75 000	0	0	**125 000**
Sjöfruskolan utemiljö	Påbörjad	5 000	0	0	0	**5 000**

Nämnd	Status/Kategori	Budget 2026	Plan 2027	Plan 2028	Plan 2029	Summa 2026-2029
Stöcke skola nybyggnad två paralleller F-3	Ej påbörjad	1 000	20 000	40 776	118 224	**180 000**
Umeå Kommun paviljong (UKP)	Påbörjad	3 000	0	0	0	**3 000**
Volym/ombyggnad grundskolor	Ej påbörjad	0	33 751	36 000	118 900	**188 651**
Volym/ombyggnation förskolor	Ej påbörjad	0	0	13 000	13 300	**26 300**
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnd		25 300	41 100	30 000	78 600	**175 000**
Ram anpassningar Gym-Vux	Påbörjad	7 100	1 100	1 122	0	**9 322**
Vasaskolan gymn elevökn	Påbörjad	18 200	40 000	20 000	52 800	**131 000**
Volym/ombyggnation gymnasieskolor	Ej påbörjad	0	0	8 878	25 800	**34 678**
Individ- och familjenämnd		198 077	118 941	38 438	115 607	**471 062**
Annan boendeform 6 pl vart 2:a år	Nytt	0	0	0	24 600	**24 600**
Anp ny lokal för daglig verksamhet etapp 1	Nytt	10 000	0	0	0	**10 000**
Anp ny lokal för daglig verksamhet etapp 2	Nytt	0	0	0	12 000	**12 000**
Daglig verksamhet Magistervägen	Påbörjad	30 000	35 000	0	0	**65 000**
Förstärkt serviceboende Malmen 27 2 plan	Påbörjad	46 000	0	0	0	**46 000**
Gruppboende 2024, 3	Ej påbörjad	0	10 000	7 000	0	**17 000**
Gruppboende Cirkelpassaren barn	Påbörjad	8 000	0	0	0	**8 000**
Gruppboende Gimoplan	Påbörjad	10 000	8 864	0	0	**18 864**
Gruppboende Holmsund 2 plan	Ej påbörjad	25 000	20 000	1 000	0	**46 000**
Gruppboende Komministern	Påbörjad	1 000	0	0	0	**1 000**
Gruppboenden 2 per år	Ej påbörjad	0	0	0	49 200	**49 200**
Gruppboenden Tomtebogård 2 plan	Påbörjad	30 000	4 000	0	0	**34 000**
Kontor socialtjänstpersonal Magistervägen	Nytt	20 000	23 000	0	0	**43 000**
Korttidsboende, ersätta Älgvägen	Ej påbörjad	0	0	12 000	0	**12 000**
Korttidsboende, ny	Nytt	0	0	0	11 000	**11 000**
Ram anp DV, anp LSS-boende mm	Årligt ramanslag (reinvestering)	18 077	18 077	18 438	18 807	**73 398**
Kulturnämnden		47 490	990	1 010	15 405	**64 895**
Bibliotek	Ej påbörjad	0	0	0	14 375	**14 375**
Kulturskola	Påbörjad	46 500	0	0	0	**46 500**
Ram anpassning/renovering bibliotek	Årligt ramanslag (reinvestering)	990	990	1 010	1 030	**4 020**
Teknisk nämnd		171 200	166 500	153 064	146 077	**636 841**

Nämnd	Status/Kategori	Budget 2026	Plan 2027	Plan 2028	Plan 2029	Summa 2026-2029
Driftkontor TN kv Schablonen 8, 11	Nytt	10 000	15 000	0	0	**25 000**
Förstärkning tak snölaster	Nytt	10 000	10 000	5 000	5 000	**30 000**
Kök ramanslag	Årligt ramanslag (reinvestering)	8 800	11 000	11 220	11 444	**42 464**
Lokalanpassning ej spec.	Årligt ramanslag (reinvestering)	22 000	22 000	22 440	22 889	**89 329**
Lokaloptimeringar TN	Årligt ramanslag (reinvestering)	1 100	2 200	2 244	2 289	**7 833**
Nolia arena, inred nytt våningsplan	Nytt	13 000	0	0	0	**13 000**
Nya kök ÄO, gymn, grundskolor	Ej påbörjad	0	0	11 600	0	**11 600**
Reinvesteringar, pågående och generella	Årligt ramanslag (reinvestering)	77 000	77 000	78 540	80 111	**312 651**
Åtgärdsprogram Bygg och anläggning Fastighetsinvesteringar klimat	Ej påbörjad	5 000	5 000	0	0	**10 000**
Åtgärdsprogram Energi Fastighetsinvesteringar (lönsamma)	Årligt ramanslag (reinvestering)	12 100	12 100	11 220	11 444	**46 864**
Åtgärdsprogram Transporter Laddinfrastruktur tjänstefordon	Påbörjad	5 500	5 500	5 800	5 900	**22 700**
Ökad civilberedskap	Påbörjad	6 700	6 700	5 000	7 000	**25 400**
Äldrenämnd		22 500	13 500	17 610	109 222	**162 832**
Ram anpassning kommunala lokaler och boenden	Årligt ramanslag (reinvestering)	5 500	5 500	5 610	5 722	**22 332**
Solgården VOB, anpassningar	Nytt	17 000	8 000	0	0	**25 000**
Sävar hemtjänstlokal/dagverksamhet dementa, del av VOB	Ej påbörjad	0	0	2 000	19 600	**21 600**
Sävar Vård- och omsorgsboende 60 pl	Ej påbörjad	0	0	10 000	83 900	**93 900**
Gator och vägar		**182 378**	**239 226**	**292 335**	**146 517**	**860 455**
Teknisk nämnd		182 378	239 226	292 335	146 517	**860 455**
Bro över Stationsentré	Ej påbörjad	0	23 264	23 264	0	**46 528**
Cykelparkering Umeå Ö och Umeå C	Ej påbörjad	6 000	0	0	0	**6 000**
Djupbäcken Klimatanpassning	Ej påbörjad	17 500	20 000	20 000	0	**57 500**
Fordon 7 år	Årligt ramanslag (reinvestering)	7 700	7 700	7 854	8 011	**31 265**
GC-bro Sävarån	Ej påbörjad	0	6 000	6 000	10 000	**22 000**
Hissjövägen	Ej påbörjad	0	0	5 000	5 000	**10 000**
Humleparken inkl. GC	Nytt	0	500	6 000	0	**6 500**
Järnvägspassage Holmsund	Ej påbörjad	3 000	20 000	30 000	0	**53 000**
Kollektivtrafiknod Trandansen	Ej påbörjad	0	0	15 000	0	**15 000**
Kommun-& stadsdelssatsningar	Årligt ramanslag (reinvestering)	2 200	2 200	2 244	2 289	**8 933**
Kontaktvägen	Nytt	500	2 000	10 000	7 500	**20 000**

Nämnd	Status/Kategori	Budget 2026	Plan 2027	Plan 2028	Plan 2029	Summa 2026-2029
Kungsgatan	Ej påbörjad	6 000	0	0	0	**6 000**
Norra Obbolavägen	Ej påbörjad	6 000	1 405	3 595	0	**11 000**
Renmarkstorget	Påbörjad	6 079	5 000	0	0	**11 079**
Skolgatan Väst på stan	Nytt	250	0	0	0	**250**
Skolgatan Öst på stan	Nytt	250	0	0	0	**250**
Skravelsjövägen i Röbäck	Nytt	0	500	2 000	12 500	**15 000**
Snötipp	Ej påbörjad	0	0	9 000	0	**9 000**
Sopkärl	Nytt	2 500	2 500	2 500	0	**7 500**
Storgatan Väst på stan	Nytt	250	0	0	2 000	**2 250**
Storgatan Öst på stan	Nytt	250	0	0	0	**250**
Säkra anläggningarnas standard	Årligt ramanslag (reinvestering)	68 559	68 559	69 930	71 328	**278 375**
Tegsbron	Ej påbörjad	0	0	0	5 000	**5 000**
Tvärån Klimatanpassning	Ej påbörjad	17 500	20 000	20 000	0	**57 500**
Utredningar inför investeringar	Årligt ramanslag (reinvestering)	1 100	1 100	1 122	1 144	**4 466**
Viadukt Tomternavägen	Ej påbörjad	0	11 258	11 258	0	**22 516**
Väg 503	Påbörjad	10 000	19 500	19 500	0	**49 000**
Ålidhem stadsmiljö Gata	Ej påbörjad	0	1 000	3 000	0	**4 000**
Åtgärdsprogram Framkomlighetshöjande Kollektivtrafik	Ej påbörjad	3 750	3 750	3 750	0	**11 250**
Åtgärdsprogram Transporter Klimatanpassning	Årligt ramanslag (reinvestering)	12 100	12 100	11 220	11 444	**46 864**
Åtgärdsprogram Transporter Trafiksäkerhet och Hållbara färdsätt	Årligt ramanslag (reinvestering)	10 890	10 890	10 098	10 300	**42 178**
IT		**80 820**	**54 258**	**71 008**	**72 428**	**278 513**
Teknisk nämnd		80 820	54 258	71 008	72 428	**278 513**
Bildskärman och tillbehör	Årligt ramanslag (reinvestering)	2 824	2 824	2 498	2 548	**10 694**
Datorer Umeå Kommun	Årligt ramanslag (reinvestering)	37 258	21 181	28 463	29 033	**115 934**
Ram It FG	Årligt ramanslag (reinvestering)	15 079	11 162	15 792	16 108	**58 140**
Ram It GY	Årligt ramanslag (reinvestering)	19 967	13 399	14 236	14 521	**62 123**
Ram It infrastruktur	Årligt ramanslag (reinvestering)	4 593	4 593	7 069	7 210	**23 464**
Skrivare som tjänst	Årligt ramanslag (reinvestering)	1 100	1 100	2 950	3 009	**8 158**
Parker		**19 800**	**19 800**	**18 586**	**19 383**	**77 569**
Teknisk nämnd		19 800	19 800	18 586	19 383	**77 569**

Nämnd	Status/Kategori	Budget 2026	Plan 2027	Plan 2028	Plan 2029	Summa 2026-2029
Gatuträd	Årligt ramanslag (reinvestering)	660	660	673	687	**2 680**
Lekparker	Årligt ramanslag (reinvestering)	4 400	4 400	4 488	4 578	**17 866**
Olofsdals park	Ej påbörjad	0	0	4 000	0	**4 000**
Parker	Årligt ramanslag (reinvestering)	4 400	4 400	4 488	4 578	**17 866**
Skog	Årligt ramanslag (reinvestering)	2 200	2 200	2 244	2 289	**8 933**
Strandprom Alla broar runt	Årligt ramanslag (reinvestering)	2 200	2 200	2 244	2 289	**8 933**
Torpardungen	Nytt	0	0	0	4 505	**4 505**
Utredningar allmänt	Årligt ramanslag (reinvestering)	440	440	449	458	**1 787**
Vänortsparken	Nytt	500	5 500	0	0	**6 000**
Ålidhem stadsmiljö Park	Ej påbörjad	5 000	0	0	0	**5 000**
Övriga		**5 730**	**5 620**	**7 032**	**5 847**	**24 229**
Teknisk nämnd		5 730	5 620	7 032	5 847	**24 229**
Fastighet Inredning/ utrustning	Årligt ramanslag (reinvestering)	440	330	337	343	**1 450**
Inventarier Nya kök ÄO, gymn, grundskolor	Ej påbörjad	0	0	1 300	0	**1 300**
Maskiner (elektronik/digitalisering) MS	Årligt ramanslag (reinvestering)	1 000	1 000	1 020	1 040	**4 060**
Ram Städ	Årligt ramanslag (reinvestering)	3 790	3 790	3 866	3 943	**15 389**
Volym och arbetssätt MS	Årligt ramanslag (reinvestering)	500	500	510	520	**2 030**
Kommunstyrelsen		**66 267**	**71 656**	**24 951**	**25 450**	**188 324**
IT		**4 400**	**4 400**	**4 488**	**4 578**	**17 866**
Kommunstyrelsen		4 400	4 400	4 488	4 578	**17 866**
Digitaliseringsreserv	Årligt ramanslag (reinvestering)	4 400	4 400	4 488	4 578	**17 866**
Kraft		**23 629**	**20 018**	**19 201**	**19 585**	**82 434**
Kommunstyrelsen		23 629	20 018	19 201	19 585	**82 434**
Förnyelse Kraftverk	Årligt ramanslag (reinvestering)	4 265	0	3 359	3 427	**11 051**
Investeringsprogram bygg	Årligt ramanslag (reinvestering)	0	0	53	54	**107**
Investeringsprogram damm	Årligt ramanslag (reinvestering)	14 502	13 364	9 861	10 058	**47 786**
Vidmakthållande Kraftverk	Årligt ramanslag (reinvestering)	1 422	1 422	2 121	2 163	**7 128**
Övriga invest. Stornorrfors	Årligt ramanslag (reinvestering)	3 441	5 232	3 806	3 882	**16 361**
Övriga		**38 238**	**47 238**	**1 262**	**1 287**	**88 025**
Kommunstyrelsen		38 238	47 238	1 262	1 287	**88 025**

Nämnd	Status/Kategori	Budget 2026	Plan 2027	Plan 2028	Plan 2029	Summa 2026-2029
Investeringsreserv	Årligt ramanslag (reinvestering)	1 238	1 238	1 262	1 287	**5 025**
Muddring av farleden	Ej påbörjad	32 000	46 000	0	0	**78 000**
Säkerhet och beredskap	Ej påbörjad	5 000	0	0	0	**5 000**
Äldrenämnd		**24 437**	**22 437**	**28 626**	**20 222**	**95 722**
Övriga		**24 437**	**22 437**	**28 626**	**20 222**	**95 722**
Äldrenämnd		24 437	22 437	28 626	20 222	**95 722**
Digitalisering, ny	Ej påbörjad	1 300	1 100	6 800	600	**9 800**
Inventarier/digitalisering extern förhyrning, ny	Ej påbörjad	3 737	3 737	3 800	767	**12 041**
Inventarier/Digitalisering/Hjälpmedel re	Årligt ramanslag (reinvestering)	19 400	17 600	18 026	18 855	**73 881**
För- och grundskolenämnd		**19 320**	**17 420**	**21 888**	**34 262**	**92 891**
Övriga		**19 320**	**17 420**	**21 888**	**34 262**	**92 891**
För- och grundskolenämnd		19 320	17 420	21 888	34 262	**92 891**
Inv Fsk Aspgärdan 6 avd	Ej påbörjad	0	1 800	0	0	**1 800**
Inv Fsk Rödåsel, 2 avd	Ej påbörjad	600	0	0	0	**600**
Inv Fsk Storsjö 1 avd	Ej påbörjad	0	300	0	0	**300**
Inv Fsk Stöcke ny 6 avd	Ej påbörjad	0	0	2 100	0	**2 100**
Inv Fsk Yttersjö 4 avd	Nytt	0	0	2 100	0	**2 100**
Inv Grisbackaskolan kök matsal 4 klassrum	Ej påbörjad	1 400	0	0	0	**1 400**
Inv Hedlundaskolan bef skola/matsal	Ej påbörjad	3 400	0	0	0	**3 400**
Inv Innertavle ersätt en byggnad för åk 4-5	Ej påbörjad	500	0	0	0	**500**
Inv Obbola skola F-9 utbyggnad till två paralleller	Ej påbörjad	0	0	800	0	**800**
Inv Rödängsskolan nybyggnad en parallell F-6	Ej påbörjad	0	2 000	0	0	**2 000**
Inv Stöcke skola nybyggnad två paralleller F-3	Ej påbörjad	0	0	0	2 500	**2 500**
Inventarier Förskolor med kök, 10 avd per år	Ej påbörjad	0	-100	-1 900	7 300	**5 300**
Inventarier Renovering/ombyggnation förskolor	Ej påbörjad	0	0	3 000	3 000	**6 000**
Inventarier Volym/ombyggnation grundskolor	Ej påbörjad	0	0	2 100	7 500	**9 600**
IT-åtgärder	Årligt ramanslag (reinvestering)	2 420	2 420	2 468	2 518	**9 826**
Reinvesteringsmedel inventarier förskola	Årligt ramanslag (reinvestering)	4 400	4 400	4 488	4 578	**17 866**
Reinvesteringsmedel inventarier grundskola	Årligt ramanslag (reinvestering)	6 600	6 600	6 732	6 867	**26 799**
Brand- och räddningsnämnd		**47 582**	**550**	**14 344**	**14 631**	**77 107**

Nämnd	Status/Kategori	Budget 2026	Plan 2027	Plan 2028	Plan 2029	Summa 2026-2029
Övriga		**47 582**	**550**	**14 344**	**14 631**	**77 107**
Brand- och räddningsnämnd		47 582	550	14 344	14 631	**77 107**
Anläggning av nya brandposter	Årligt ramanslag (reinvestering)	550	550	561	572	**2 233**
Ram	Årligt ramanslag (reinvestering)	6 532	0	13 783	14 059	**34 374**
Utrustning Brandstation Holmsund	Påbörjad	6 500	0	0	0	**6 500**
Utrustning och inv Brandstation Umeå Östra	Ej påbörjad	34 000	0	0	0	**34 000**
Fritidsnämnd		**15 700**	**15 700**	**15 826**	**16 143**	**63 369**
Övriga		**15 700**	**15 700**	**15 826**	**16 143**	**63 369**
Fritidsnämnd		15 700	15 700	15 826	16 143	**63 369**
Reinvesteringar enl utbytesplan	Årligt ramanslag (reinvestering)	9 400	9 400	9 400	9 588	**37 788**
Utbyte konstgräsplaner	Årligt ramanslag (reinvestering)	6 300	6 300	6 426	6 555	**25 581**
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnd		**10 000**	**21 000**	**12 900**	**15 120**	**59 020**
Fastigheter		**4 000**	**0**	**0**	**0**	**4 000**
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnd		4 000	0	0	0	**4 000**
Forslunda stall och grishus	Påbörjad	4 000	0	0	0	**4 000**
Övriga		**6 000**	**21 000**	**12 900**	**15 120**	**55 020**
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnd		6 000	21 000	12 900	15 120	**55 020**
Inv Vasaskolan gymn elevökn	Ej påbörjad	0	15 000	0	2 000	**17 000**
Inventarier Volym/ombyggnation gymnasieskolor	Ej påbörjad	0	0	6 900	7 000	**13 900**
Reinvesteringsmedel	Årligt ramanslag (reinvestering)	6 000	6 000	6 000	6 120	**24 120**
Individ- och familjenämnd		**15 254**	**19 926**	**9 251**	**11 639**	**56 070**
Övriga		**15 254**	**19 926**	**9 251**	**11 639**	**56 070**
Individ- och familjenämnd		15 254	19 926	9 251	11 639	**56 070**
Inv Gruppboende Cirkelpassaren barn	Ej påbörjad	650	0	0	0	**650**
Inv Gruppboende Komministern	Ej påbörjad	420	0	0	0	**420**
Inv Gruppboende Tomtebogård 2 plan	Ej påbörjad	840	0	0	0	**840**
Inv Korttidsvistelse, ersätta Älgvägen	Ej påbörjad	418	0	0	0	**418**
Inventarier Annan boendeform 6 pl	Nytt	0	0	0	700	**700**
Inventarier Daglig verksamhet etapp 1	Nytt	1 500	0	0	0	**1 500**
Inventarier Daglig verksamhet etapp 2	Nytt	0	0	0	1 600	**1 600**

Nämnd	Status/Kategori	Budget 2026	Plan 2027	Plan 2028	Plan 2029	Summa 2026-2029
Inventarier Daglig verksamhet Magistervägen	Nytt	0	7 000	0	0	**7 000**
Inventarier förtätning Masen 9, förhyrt	Nytt	800	0	0	0	**800**
Inventarier Gruppboende Holmsund 2 pl	Nytt	0	840	0	0	**840**
Inventarier Gruppboende Malmen 27 2pl	Nytt	650	0	0	0	**650**
Inventarier Gruppboenden 2 per år	Ej påbörjad	0	0	350	260	**610**
Inventarier kontor socialtjänstpersonal Magistervägen	Nytt	0	2 000	0	0	**2 000**
Inventarier ombyggnation servicelägenheter, förhyrda	Nytt	500	0	0	0	**500**
Inventarier Servicelägenheter, förhyrda	Nytt	360	360	0	0	**720**
Inventarier Socialtjänstens Hus	Ej påbörjad	0	1 000	0	0	**1 000**
Inventarier SOL-boenden, förhyrda	Nytt	1 500	0	0	0	**1 500**
Inventarier Utökning CMV (Centrum Mot Våld), förhyrt	Nytt	800	0	0	0	**800**
Investering inventarier ny	Årligt ramanslag (reinvestering)	2 746	4 656	4 749	4 844	**16 996**
Investering inventarier re	Årligt ramanslag (reinvestering)	3 300	3 300	3 366	3 433	**13 399**
Investering teknik	Årligt ramanslag (reinvestering)	770	770	785	801	**3 127**
Kulturnämnden		**6 850**	**4 850**	**4 947**	**13 708**	**30 355**
Övriga		**6 850**	**4 850**	**4 947**	**13 708**	**30 355**
Kulturnämnden		6 850	4 850	4 947	13 708	**30 355**
Inventarier Bibliotek	Ej påbörjad	0	0	0	8 663	**8 663**
Inventarier Kulturskolan	Nytt	2 000	0	0	0	**2 000**
Konst	Årligt ramanslag (reinvestering)	2 200	2 200	2 244	2 289	**8 933**
Kultur reinvestering/ kostnadsbesparande	Årligt ramanslag (reinvestering)	2 650	2 650	2 703	2 757	**10 760**
Valnämnd		**500**	**500**	**510**	**520**	**2 030**
Övriga		**500**	**500**	**510**	**520**	**2 030**
Valnämnd		500	500	510	520	**2 030**
Utrustning	Årligt ramanslag (reinvestering)	500	500	510	520	**2 030**
Byggnadsnämnd		**470**	**470**	**479**	**489**	**1 907**
Övriga		**470**	**470**	**479**	**489**	**1 907**
Byggnadsnämnd		470	470	479	489	**1 907**
Utrustning	Årligt ramanslag (reinvestering)	470	470	479	489	**1 907**
Miljö- och hälsoskyddsnämnd		**282**	**282**	**287**	**293**	**1 143**

Nämnd	Status/Kategori	Budget 2026	Plan 2027	Plan 2028	Plan 2029	Summa 2026-2029
Övriga		**282**	**282**	**287**	**293**	**1 143**
Miljö- och hälsoskyddsnämnd		282	282	287	293	**1 143**
Inventarier	Årligt ramanslag (reinvestering)	282	282	287	293	**1 143**
Totalsumma		**1 287 532**	**1 166 525**	**998 742**	**1 237 267**	**4 690 066**

10-årigt investeringsunderlag 2026-2035

Nämnd	Budget 2026	Plan 2027	Plan 2028	Plan 2029	Plan 2030	Plan 2031	Plan 2032	Plan 2033	Plan 2034	Plan 2035	Summa 2026-2035
Brand- och räddningsnämnd	**160 022**	**69 550**	**14 344**	**14 631**	**14 924**	**15 222**	**70 527**	**102 837**	**154 154**	**16 477**	**632 688**
Fastigheter, ny	112 441	69 000	0	0	0	0	50 000	75 000	100 000	0	**406 441**
Övriga, ny	40 500	0	0	0	0	0	5 000	12 000	38 000	0	**95 500**
Övriga, reinv	7 082	550	14 344	14 631	14 924	15 222	15 527	15 837	16 154	16 477	**130 748**
Byggnadsnämnd	**470**	**470**	**479**	**489**	**498**	**508**	**519**	**529**	**540**	**550**	**5 051**
Övriga, reinv	470	470	479	489	498	508	519	529	540	550	**5 051**
Fritidsnämnd	**25 700**	**15 700**	**16 050**	**16 372**	**82 099**	**17 033**	**17 373**	**17 811**	**87 567**	**18 531**	**314 236**
Fastigheter, ny	10 000	0	0	0	63 900	0	0	0	67 900	0	**141 800**
Fastigheter, reinv	0	0	224	229	233	238	243	338	345	351	**2 202**
Övriga, ny	0	0	0	0	1 500	0	0	0	1 500	0	**3 000**
Övriga, reinv	15 700	15 700	15 826	16 143	16 466	16 795	17 131	17 473	17 823	18 179	**167 235**
För- och grundskolenämnd	**224 457**	**280 221**	**257 313**	**409 736**	**467 334**	**472 614**	**539 442**	**385 868**	**469 221**	**287 199**	**3 793 406**
Fastigheter, ny, f-9	145 187	181 751	131 776	237 124	233 280	218 530	255 160	194 480	231 920	167 676	**1 996 884**
Fastigheter, ny, fsk	55 000	76 100	98 600	133 200	193 600	215 600	229 800	151 400	196 500	77 900	**1 427 700**
Fastigheter, reinv, f-9	1 100	1 100	1 122	1 144	1 167	1 191	1 214	1 239	1 264	1 289	**11 830**
Fastigheter, reinv, fsk	3 850	3 850	3 927	4 006	4 086	4 167	4 251	4 336	4 422	4 511	**41 405**
Övriga, ny, f-9	5 300	2 000	2 900	10 000	8 200	7 800	17 000	8 100	8 300	6 000	**75 600**
Övriga, ny, fsk	600	2 000	5 300	10 300	12 760	10 800	17 200	11 200	11 400	14 100	**95 660**
Övriga, reinv, f-9	9 020	9 020	9 200	9 384	9 572	9 764	9 959	10 158	10 361	10 568	**97 007**
Övriga, reinv, fsk	4 400	4 400	4 488	4 578	4 669	4 763	4 858	4 955	5 054	5 155	**47 320**
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnd	**35 300**	**62 100**	**42 900**	**93 720**	**39 742**	**40 467**	**41 394**	**42 125**	**43 057**	**43 892**	**484 697**
Fastigheter, ny	29 300	41 100	30 000	78 600	26 300	26 800	27 400	27 900	28 500	29 000	**344 900**
Övriga, ny	0	15 000	6 900	9 000	7 200	7 300	7 500	7 600	7 800	8 000	**76 300**
Övriga, reinv	6 000	6 000	6 000	6 120	6 242	6 367	6 494	6 625	6 757	6 892	**63 497**
Individ- och familjenämnd	**213 331**	**138 867**	**47 689**	**127 246**	**103 443**	**107 642**	**98 592**	**112 144**	**86 388**	**133 294**	**1 168 636**

Nämnd	Budget 2026	Plan 2027	Plan 2028	Plan 2029	Plan 2030	Plan 2031	Plan 2032	Plan 2033	Plan 2034	Plan 2035	Summa 2026-2035
Fastigheter, ny	180 000	100 864	20 000	96 800	73 200	76 800	66 200	80 100	54 400	99 300	**847 664**
Fastigheter, reinv	18 077	18 077	18 438	18 807	19 183	19 567	19 958	20 357	20 764	21 180	**194 407**
Övriga, ny	8 438	11 200	350	2 560	1 800	1 830	2 800	1 860	1 200	2 590	**34 628**
Övriga, reinv	6 816	8 726	8 901	9 079	9 260	9 446	9 634	9 827	10 024	10 224	**91 937**
Kommunstyrelsen	**66 267**	**71 656**	**24 951**	**25 450**	**25 959**	**26 479**	**27 008**	**27 548**	**28 099**	**28 661**	**352 079**
IT, reinv	4 400	4 400	4 488	4 578	4 669	4 763	4 858	4 955	5 054	5 155	**47 320**
Kraft, reinv	23 629	20 018	19 201	19 585	19 977	20 376	20 784	21 200	21 624	22 056	**208 450**
Övriga, ny	37 000	46 000	0	0	0	0	0	0	0	0	**83 000**
Övriga, reinv	1 238	1 238	1 262	1 287	1 313	1 340	1 366	1 394	1 421	1 450	**13 309**
Kulturnämnden	**54 340**	**5 840**	**5 957**	**29 113**	**24 260**	**6 321**	**6 448**	**6 577**	**21 963**	**32 002**	**192 820**
Fastigheter, ny	46 500	0	0	14 375	14 663	0	0	0	15 255	15 560	**106 352**
Fastigheter, reinv	990	990	1 010	1 030	1 051	1 072	1 093	1 115	1 137	1 160	**10 647**
Övriga, ny	2 000	0	0	8 663	3 400	0	0	0	0	9 600	**23 662**
Övriga, reinv	4 850	4 850	4 947	5 046	5 147	5 250	5 355	5 462	5 571	5 682	**52 159**
Miljö- och hälsoskyddsnämnd	**282**	**282**	**287**	**293**	**299**	**305**	**311**	**317**	**323**	**330**	**3 029**
Övriga, reinv	282	282	287	293	299	305	311	317	323	330	**3 029**
Teknisk nämnd	**459 927**	**485 403**	**542 025**	**390 252**	**430 258**	**440 095**	**447 497**	**452 067**	**460 308**	**441 737**	**4 549 568**
Fastigheter, ny	50 200	42 200	27 400	17 900	12 100	15 000	12 600	0	13 100	0	**190 500**
Fastigheter, reinv	121 000	124 300	125 664	128 177	130 741	133 356	136 023	138 743	141 518	144 348	**1 323 870**
Gator och vägar, ny	79 829	136 677	189 867	42 000	80 077	81 579	77 111	94 673	81 266	70 000	**933 079**
Gator och vägar, reinv	102 549	102 549	102 468	104 517	106 607	108 740	110 914	113 133	115 395	117 703	**1 084 575**
IT, reinv	80 820	54 258	71 008	72 428	73 876	75 354	76 861	78 398	79 966	81 566	**744 534**
Parker, ny	5 500	5 500	4 000	4 505	4 416	4 505	10 595	4 687	4 780	4 780	**53 267**
Parker, reinv	14 300	14 300	14 586	14 878	15 175	15 479	15 788	16 104	16 426	16 755	**153 791**
Övriga, ny	0	0	1 300	0	1 300	0	1 400	0	1 400	0	**5 400**
Övriga, reinv	5 730	5 620	5 732	5 847	5 964	6 083	6 205	6 329	6 456	6 585	**60 551**
Valnämnd	**500**	**500**	**510**	**520**	**531**	**541**	**552**	**563**	**574**	**586**	**5 377**
Övriga, reinv	500	500	510	520	531	541	552	563	574	586	**5 377**
Äldrenämnd	**46 937**	**35 937**	**46 236**	**129 444**	**167 664**	**39 992**	**99 532**	**172 784**	**122 445**	**30 428**	**891 399**
Fastigheter, ny	17 000	8 000	12 000	103 500	92 900	13 000	72 000	144 700	74 500	1 200	**538 800**

Nämnd	Budget 2026	Plan 2027	Plan 2028	Plan 2029	Plan 2030	Plan 2031	Plan 2032	Plan 2033	Plan 2034	Plan 2035	Summa 2026-2035
Fastigheter, reinv	5 500	5 500	5 610	5 722	5 837	5 953	6 072	6 194	6 318	6 444	**59 150**
Övriga, ny	5 037	4 837	10 600	1 367	49 782	1 798	1 614	1 830	20 947	1 690	**99 502**
Övriga, reinv	19 400	17 600	18 026	18 855	19 145	19 241	19 846	20 060	20 680	21 094	**193 947**
Totalsumma	**1 287 532**	**1 166 525**	**998 742**	**1 237 266**	**1 357 011**	**1 167 220**	**1 349 195**	**1 321 169**	**1 474 639**	**1 033 687**	**12 392 988**

Bilaga till investeringsplanen 2026 - 2035

Inför budgetåret 2026 har Umeå kommun beslutat om en reviderad arbetsmodell där Tekniska nämnden arbetar fram ett planeringsunderlag till verksamhetsnämnderna som sedan respektive nämnd yttrar sig om under vårens process. Underlaget har arbetats fram i samverkan med tjänstepersoner i nämnderna och dialogmöte har genomförts med respektive nämnds presidium.

Arbetet har präglats av betydande revidering av befolkningsprognosen vilket har lett till behov av omprövning av ett antal budgetposter. Arbetet fortsätter med att fördjupa analyserna inför yttrandena i mars. Om förutsättningarna ändras igen så behöver investeringsplanen återigen anpassas. När förutsättningarna ändras snabbt blir osäkerheten stor och att ha en god (plan-)beredskap samt att skapa flexibilitet blir viktigt. För kommunen behöver en klok avvägning ske mellan aktuella prognoser och att skapa förutsättningar för att nå kommunens mål.

Brand- och räddningsnämnden – förändrade investeringar

Investeringsprojekt inom investeringsunderlag – beskrivning/motivering

- **Ny – Brandstation Signalvägen funktioner maa av krav på höjd beredskap** – 15 mnkr 2026 och 14 mnkr behövs 2027 för att utöka lokaler och funktioner för fler utryckningsfordon, arbetsplatser mm med anledning av förhöjda krav kring samhällets civila beredskap samt kunna tillskapa funktioner för en bättre arbetsmiljö för utryckningspersonal i enlighet med "Friska brandmän".
- **Tidsförskjutning - Brandstation Norr –** Projektet föreslås byta namn till Brandstation Umeå Östra för att spegla det kommande namnet på brandstationen. 28 mnkr föreslås flyttas från år 2026 till 2027 för att följa byggplanen bättre på grund av försening av utbyggnad av infrastrukturen i området.
- **Tidsförskjutning – Brandstation ny –** Projektet med nästa nya brandstation flyttas fram 3 år och planeras bli klart till 2034. 50 mnkr flyttas från 2029 till 2032, 75 mnkr från 2030 till 2033 och 100 mnkr från 2031 till 2034.
- **Tidsförskjutning – Utrustning och inv ny Brandstation –** 5 mnkr flyttas från 2029 till 2032, 12 mnkr från 2030 till 2033 och 38 mnkr från 2031 till 2034 för att följa byggplanerna.

Fritidsnämnden – förändrade investeringar

Investeringsprojekt inom investeringsunderlag – beskrivning/motivering

- **Tidsförskjutning - Fritidsgård –** Projektet föreslås flyttas fram i tid. Ena fritidsgården med 4,1 mnkr flyttas från 2029 till 2030 och den andra med 4,4 mnkr flyttas från 2032 till 2034.
- **Tidsförskjutning - Idrottsplats/hall -** Projektet föreslås flyttas fram i tid. Ena idrottsplatsen/hallen med 59,8 mnkr flyttas från 2029 till 2030 och den andra med 63,5 mnkr flyttas från 2032 till 2034.
- **Ny – Umeå Arena tillbyggnad isgrop, klimatanpassning –** 10 mnkr behövs 2026 för en tillbyggnad för en isgrop för ismaskinerna att tömma snön i. Det skulle leda till en väsentlig vattenbesparing och ett bra miljöval då man idag fyller maskinen cirka 20 gånger per/dygn med 800 liter vatten. Detta vatten skulle man kunna återvinna tillbaka till ismaskinerna. Det medför också att ismaskinerna skulle slippa åka utanför arenabyggnaden för att släppa av

snön och då minska slitaget på ismaskinerna. Man kommer även slippa hantering av snö med lastmaskin utanför arenan.

- **Tidsförskjutning - Inventarier Fritidsgård –** Medel för inventarierna till nya fritidsgårdar flyttas från 2029 till 2030 med 0,5 mnkr och från 2032 till 2034 med 0,5 mnkr för att följa byggplanerna.
- **Förändrat - Inventarier Idrottsplats/hall -** Medel för inventarierna till nya idrottsplatser/hallar behöver ökas på grund av generella prisökningar med 0,4 mnkr per objekt. Dessutom föreslås medel flyttas från 2029 till 2030 med 0,5 mnkr och från 2032 till 2034 med 0,5 mnkr för att följa byggplanerna. Ny summa för inventarier blir då 1 mnkr år 2030 respektive på 2034.

För- och grundskolenämnden – förändrade investeringar

Investeringsprojekt inom investeringsunderlag – beskrivning/motivering

Den förändrade befolkningsprognosen påverkar antalet barn i kommunen. Störst påverkan har prognosen på de yngsta barnen inom förskolan men successivt påverkas också antalet barn i äldre åldersgrupper. Under året har för- och grundskolenämnden beslutat om en ny förskolestruktur som nu successivt lyfts i förslag till investeringsplan, för vidare beredning inom ramen för budgetprocessen. Det längre perspektivet präglas av en större osäkerhet och ändras behoven behöver planen revideras igen.

Trots färre barn finns områden där det är brist på plaster, främst på landsbygden. Det har också skett en kraftig utbyggnad av förskolan under ett antal år och där finns behov av att ersätta tillfälliga lösningar som skapats genom åren när vi haft platsbrist där tillfälliga bygglov gäller maximalt i 15 år.

I detta underlag hanteras enligt instruktionerna enbart namngivna projekt vilket innebär att ospecificerade ramar inte ändrats även där projekt förskjutits, detta hanteras i yttrandena i mars och det ger mer tid att fördjupa analyserna.

Aktuella förändringar och nya projekt;

- **Tidsförskjutning - Förskola Hörnefors 4 avd** – Programarbete klart. Projektering och entreprenad är framskjuten till 2032. 2 mnkr på 2024 och 20 mnkr på 2025 ligger kvar i planen, medan 19,4 mnkr flyttas från 2026 till 2032. Volymökning 3 avd då 1 avd förhyrd paviljong på förskolan Paletten avvecklas när den nya förskolan är klar.
- **Tidsförskjutning - Förskola Innertavle 4 avd** – Projektet är framflyttat 2 år och väntas klar 2030. Istället för helt ny plats planeras nu för utökning på befintlig tomt. Volymökning 1 avd då förhyrd, äldre paviljong på förskolan Brännan 2 avd och villaförskolan på Tränset 1 avd avvecklas.
- **Tidsförskjutning - Förskolan Lövö 4 avd** – Programarbete klart, utfördes under 2024. Projektet är framflyttat till 2030 då förutsättningarna i Holmsund behöver utredas mer innan beslut kan fattas. Projektet planeras inte leda till volymökning då tillfälliga avdelningar på Sandvik skola avvecklas.
- **Tidsförskjutning - Förskola Metallurgen 8 avd** – Bostadsbyggandet i området har lägre takt och därför avvaktas projektet i dgasläget. Projektering klar, utfördes under 2023 - 2024. Entreprenaden är nu framskjuten 6 år och väntas klar 2035. Volymökning 4 avd då förskolan Växthuset 4 avd planeras avvecklas för att ge plats för framtida exploatering.

- **Tidsförskjutning - Förskola Olofsdal 8 avd** – Projektet är framflyttat 2 år och väntas klar 2032. Volymökning 4 avd då förskolan Snöflingan 4 avd i förhyrda paviljonger ska avvecklas.
- **Tidsförskjutning - Förskolan Storsjö 1 avd** – Projektet är framflyttat 1 år från 2026 till 2027 med 5 mnkr. Projektet leder inte till en volymökning då tillfälliga avdelningar på Sandvik skola avvecklas.
- **Tidsförskjutning - Förskola Tomtebo Strand 6 avd** – Projektet är framflyttat 4 år och påbörjas 2030 istället för 2026 och förväntas klar till år 2032. Volymökning 6 avd.
- **Förändring – Förskolestruktur 16 avd** – 28,4 mnkr flyttas från 2027 till projekt Förskola Yttersjö 4 avd där nya förskoleplatser behövs.
- **Förändring - Förskolor med kök 12 avd per år** – 16,6 mnkr flyttas från 2028 till projektet Förskola Yttersjö (etapp1) år 2028 för att delfinansiera den och 32,2 mnkr flyttas från 2029 till 2035. Budgeterade medel bedöms räcka till 10 avd/år från 2029 istället för 12 avdelningar och namnet ändras motsvarande. Planering pågår för de områden där platser saknas, bygglov går ut samt där dåliga lösningar behöver ersättas. Gäller bland annat Tavelsjö, Hissjö, Sörmjöle och Yttersjö etapp 2. Samplanering behöver ske med skollokalerna.
- **Ny – Förskola Yttersjö 4 avd –** Nytt projekt förlagt under åren 2026–2028. Medel tas från ”Förskolestruktur 16 avd” med 28,4 mnkr samt ”Förskolor med kök 12 avd per år” med 16,6 mnkr, totalt 45 mnkr. Volymökning 1 avd då 3 avd i 3 befintliga byggnader ersätts med en ny byggnad.
- **Förändring - Volym/ombyggnation förskolor spec** – Medel för 2035 läggs till med 14,9 mnkr för att fortsätta ramen. Delfinansierar behov enligt ovan.
- **Tidsförskjutning** - **Inv Fsk Hörnefors 4 avd** - Medel för inventarierna till nya förskolan flyttas från 2026 till 2032 med 1,4 mnkr för att följa byggplanerna.
- **Tidsförskjutning** - **Inv Fsk Innertavle 4 avd** – Medel för inventarierna till nya förskolan flyttas från 2028 till 2030 med 1,2 mnkr för att följa byggplanerna.
- **Tidsförskjutning** - **Inv Fsk Lövö 4 avd** – Medel för inventarierna till nya förskolan flyttas från 2026 till 2030 med 1,06 mnkr för att följa byggplanerna.
- **Tidsförskjutning** - **Inv Fsk Metallurgen 8 avd** – Medel för inventarierna till nya förskolan flyttas från 2029 till 2035 med 2,4 mnkr för att följa byggplanerna.
- **Tidsförskjutning** - **Inv Fsk Olofsdal 8 avd** – Medel för inventarierna till nya förskolan flyttas från 2030 till 2032 med 2,8 mnkr för att följa byggplanerna.
- **Tidsförskjutning** - **Inv Fsk Storsjö 1 avd** – Medel för inventarierna till nya förskolan flyttas från 2026 till 2027 med 0,3 mnkr för att följa byggplanerna.
- **Tidsförskjutning** - **Inv Fsk Tomtebo Strand 6 avd** – Medel för inventarierna till nya förskolan flyttas från 2028 till 2032 med 2,1 mnkr för att följa byggplanerna.
- **Förändring – Inventarier Förskolor med kök, 12 avd per år** – 0,1 mnkr från 2027 och 2 mnkr från 2028 flyttas till Inventarier Förskola Yttersjö 4 avd 2028. 8,2 mnkr är inlagda för att fortsätta ramen för 2035. Projektnamnet förslås bytas till Inventarier Förskolor med kök, 10 avd per år.
- **Ny – Inventarier Förskola Yttersjö 4 avd –** Medel flyttas från ”Inventarier Förskolor med kök, 12 avd per år” med 2,1 mnkr och läggs in på 2028 för att följa byggplanerna.
- **Förändrat - Inventarier Renovering/ombyggnation förskolor** – 3,5 mnkr läggs till år 2035 för att fortsätta ramen.
- **Tidsförskjutning - Grisbackaskolan kök matsal 4 klassrum** – Förskjuter 3 mnkr från år 2026 till 2027 för att finansiera eftersläpande kostnader i projektet. Planerat inflyttningsdatum ändras inte.

- **Tidsförskjutning - Grundskola ny (1 ny vart 3:e år)** – Behovet av nya skolor är kopplade till nya stadsdelar, bostadsbyggande och tillväxt. Här finns en osäkerhet då befolkningsprognoserna ändrats mycket de senaste åren, men när bostadsbyggandet och tillväxten ökar då behövs skolorna. För de närmaste åren bedöms att projekten kan senareläggs under prognosperioden. 33,676 mnkr flyttas därför från 2029 till 2035.
- **Tidsförskjutning - Rödängsskolan nybyggnad en parallell F-6** – Projektet är förändrat (etappindelat) och etapp 1 består nu av att bygga en parallell F-3 som ersätter dagens skolbyggnad som är i dåligt skick. I projektet skapas förutsättningar för att i etapp 2 komplettera med en parallell åk 4 – 6 samt mindre idrottshall. 50 mnkr flyttas från 2028 till 2030 för etapp 2.
- **Förändring - Volym/ombyggnad grundskolor spec** – Umeå kommun har ett stort antal grundskolor och de behöver utvecklas, byggas om och renoveras för att vara funktionella. Behoven varierar mellan skolorna och arbete pågår med utredning och prioritering innan projekten kan namnsättas. Några kommer vara i behov av medel 2027 – 2028.
  Aktuella skolor som utreds är
  - Brännland skola (ersätta paviljong mm).
  - Grubbeskolan 6 paralleller åk 7 - 9
  - Hissjö skola, ersätta paviljong, samplaneras med förskolans behov.
  - Backens skola (ersätta paviljong).
  - Sofiehemsskolan (tillgänglighet mm).
  - Resursskola (långsiktigt behov, ersätta paviljong)
  - Röbäck skola (ersätta paviljong).

  Föreslås att flytta 34 mnkr från Volymbehov Norra och -0,249 mnkr från Volymbehov Västra 2027 till det här projektet år 2027.
- **Förändring - Volymbehov Norra** – Medel för det här projektet föreslås läggas ihop med Volym/ombyggnad grundskolor med 34 mnkr år 2027. Posten utgår ur underlaget.
- **Förändring - Volymbehov Västra** – De medel som blev kvar -0,249 mnkr förslås läggas ihop med Volym/ombyggnad grundskolor år 2027. Posten utgår ur underlaget.
- **Tidsförskjutning - Inv Rödängsskolan nybyggnad en parallell F-6** – Medel för inventarierna till skolan flyttas från 2028 till 2027 med 2 mnkr och 0,5 mnkr flyttas till 2030 för att följa byggplanerna.
- **Tidsförskjutning - Inventarier Grundskola ny (1 ny vart 3:e år)** - Medel för inventarierna till ny skola flyttas från 2029 till 2035 med 6 mnkr.

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden – förändrade investeringar

Befolkningsprognosens förändring påverkar GVNs behov, men på lite längre sikt. De närmaste åren fortsätter antalet elever att öka men samtidigt pågår projektet “1 000 nya gymnasieplatser” som kommer färdigställas de närmaste åren.

Investeringsprojekt inom investeringsunderlag – beskrivning/motivering

- **Tidsförskjutning - Ny gymnasieskola** – Projektet med att bygga en ny gymnasieskola är framflyttat bortanför planperioden - 2035 så därför tas 120 mnkr bort från 2029, 280 mnkr från 2030 och 400 mnkr från 2031. Sammanlagt 800 mnkr som skjuts på framtiden.
- **Tidsförskjutning - Vasaskolan gymn elevökn** – Om- och tillbyggnaden av Vasaskolan kommer att utföras i två etapper där idrottshallen kommer att utföras i ett senare skede än om- och tillbyggnationen av själva skolan. Idrottshallen ryms inte på skoltomten och ny detaljplan

behövs för att byggnationen ska kunna genomföras. Därför föreslås 61,8 mnkr flyttas från 2026 till 2030 med 9 mnkr och med 52,8 mnkr till 2031, samt flyttar 11 mnkr från 2028 till 2030. Redan beslutade medel från 2024 kommer att ombudgeteras till 2025 och 2026 då projektet har försenats.

- **Förändring – Volym/ombyggnation gymnasieskolor** – Lägger till 29 mnkr år 2035 för att fortsätta ramen för det.
- **Tidsförskjutning - Inv Vasaskolan gymn elevökn** - Medel för inventarierna till skolan flyttas från 2028 till 2029 med 2 mnkr för att följa byggplanerna.
- **Tidsförskjutning - Inventarier Ny gymnasieskola** - Medel för inventarierna till ny gymnasieskola flyttas från 2029 bortanför 2035 med 25,7 mnkr.
- **Förändringar – Inventarier Volym/ombyggnation gymnasieskolor** – 8 mnkr läggs in 2035 för att fortsätta ramen.

Individ- och familjenämnden – förändrade investeringar

Investeringsprojekt inom investeringsunderlag – beskrivning/motivering

- **Förändringar – Daglig verksamhet** – På Magistervägen planeras en större enhet och för daglig verksamhets tillkommande behov förordas inte som tidigare att bygga ytterligare en stor enhet för daglig verksamhet utan istället fler mindre lokaler. Föreslås att anpassa befintliga/inköpta fastigheter för att tillgodose verksamhetens ökade behov av daglig verksamhet. Indelas i 4 etapper över den kommande 10-årsperioden. Från år 2028 föreslås 10 mnkr flyttas till etapp 1 år 2026, 12 mnkr till etapp 2 år 2029, 14 mnkr till etapp 3 år 2032 och 16 mnkr till etapp 4 år 2035. Kvarvarande medel på 2028, 3,4 mnkr, 49,55 mnkr år 2029, 52,6 mnkr år 2032 och 53,65 mnkr år 2033 kan därmed utgå. Ersätts av följande, mindre projekt.
- **Ny – Anpassning ny lokal för Daglig verksamhet etapp 1 –** Volymökning/utökat lokalbehov för daglig verksamhet gör att 10 mnkr behövs 2026 för att anpassa en befintlig lokal för ny verksamhet. Medel föreslås tas ur Daglig verksamhet år 2028.
- **Ny – Anpassning ny lokal för Daglig verksamhet etapp 2 –** Volymökning/utökat lokalbehov för daglig verksamhet behöver 12 mnkr år 2029 för anpassningar. Medel föreslås tas ur Daglig verksamhet år 2028.
- **Ny – Anpassning ny lokal för Daglig verksamhet etapp 3 –** Volymökning/utökat lokalbehov för daglig verksamhet behöver 14 mnkr år 2032 för anpassningar. Medel föreslås tas ur Daglig verksamhet år 2028.
- **Ny – Anpassning ny lokal för Daglig verksamhet etapp 4 –** Volymökning/utökat lokalbehov för daglig verksamhet behöver 16 mnkr år 2035 för anpassningar. Medel föreslås tas ur Daglig verksamhet år 2028.
- **Daglig verksamhet Magistervägen –** Tidsplanen är förskjuten så därför behöver 35 mnkr flyttas från 2026 till 2027.
- **Ny – Kontor socialtjänstpersonal Magistervägen –** På Magistervägen kan byggnaden kompletteras med ett till våningsplan, plan 5. Bedöms bli en kostnadseffektiv lösning. Kan möjliggöra kontorsytor för socialtjänstpersonal där IFN anser att volymbehovet för den verksamheten har ökat, alternativt kan andra lokaler lämnas. Totalt behövs 43 mnkr varav 20 mnkr år 2026 och 23 mnkr år 2027.
- **Förändring – Gruppboende p 801593 och p 801609 –** Projekt Gruppboende 801593 och Gruppboende 801609 föreslås slås ihop till ett byggprojekt och byta namn till ”Gruppboende

Holmsund 2 plan". Fastigheten byggs som två separata gruppboenden i två plan. Projektet föreslås tidigareläggas för att möte de behov som finns. Från projekt 801593 flyttas 22 mnkr från år 2028 till 2026 och från projekt 801609 flyttas 23 mnkr från 2029 till 2026 med 3 mnkr och till 2027 med 20 mnkr.

- **FÖRÄNDRAT – Gruppboende p 801594 och p 801595 –** Projekt Gruppboende 801594 och Gruppboende 801595 föreslås slås ihop till ett byggprojekt och byta namn till "Gruppboende Malmen 27 2 plan", fastigheten byggs som två separata gruppboenden i två plan. Projektet föreslås tidigareläggas för att möte det behov som finns. Från projekt 801594 flyttas 23 mnkr från år 2028 till 2026 och från projekt 801595 flyttas 23 mnkr från 2028 till 2026.
- **Gruppboende 2024, 3 p 801589** – Medel föreslås skjutas fram med 7 mnkr från 2026 till 2028 i väntan på att infrastruktur på planerat område ska bli klart.
- **Förändrat - Gruppboende Cirkelpassaren barn** – Projektet behöver utökas för att kompensera tidigare års kostnadsökningar. År 2026 förslås 8 mnkr läggas till på grund av detta och då får projektet en totalbudget motsvarande övriga gruppboenden.
- **Förändrat - Gruppboenden 2 per år –** Ramen för nya gruppboenden förslås fortsätta med 55,5 mnkr år 2035.
- **Tidsförskjutning - Gruppboende Tomtebogård 2 plan –** 1 mnkr föreslås flyttas från 2026 till 2027.
- **Tidsförskjutning - Korttidsboende, ersätta Älgvägen –** 12 mnkr föreslås flyttas från 2027 till 2028.
- **Ny – Korttidsboende, ny –** Nytt korttidsboende behöver byggas för att svara upp mot kommande volymökningar. Sammanlagt behövs 34 mnkr fördelat med 11 mnkr år 2029 och 23 mnkr år 2030.
- **Ny – Annan boendeform 6 pl vart 2:a år** – Nya boendeplatser som till exempel barnboenden med 6 platser behöver tillskapas vart andra år. Kostnaden för den här typen av boende motsvarar kostnaden för gruppboende inom LSS, vilket skulle innebära att 24,6 mnkr 2029, 25,6 mnkr år 2031, 26,7 mnkr år 2033 och 27,8 mnkr år 2035.
- **Förändring – Inventarier Daglig verksamhet -** medel flyttas ut till de olika etapperna av anpassningar för daglig verksamhet med 1,5 mnkr från 2029 till 2026 för etapp 1, 1,6 mnkr till 2029 för etapp 2, från 2033 flyttas 1,7 mnkr för etapp 3 till 2032 och 1,8 mnkr för etapp 4 till 2035. Kvarvarande medel kan tas bort (0,2 mnkr år 2029 och 0,1 mnkr år 2033).
- **Ny – Inventarier ny lokal för daglig verksamhet etapp 1** – 1,5 mnkr behövs för inventarier år 2026 och medel kan tas ur "Inventarier Daglig verksamhet" från 2029.
- **Ny – Inventarier ny lokal för daglig verksamhet etapp 2** – 1,6 mnkr behövs för inventarier år 2029 och medel kan tas ur "Inventarier Daglig verksamhet" från 2029.
- **Ny – Inventarier ny lokal för daglig verksamhet etapp 3** – 1,7 mnkr behövs för inventarier år 2032 och medel kan tas ur "Inventarier Daglig verksamhet" från 2033.
- **Ny – Inventarier ny lokal för daglig verksamhet etapp 4** – 1,8 mnkr behövs för inventarier år 2035 och medel kan tas ur "Inventarier Daglig verksamhet" från 2033.
- **Ny – Inventarier Daglig verksamhet Magistervägen** - 7 mnkr behövs för inventarier år 2027.
- **Ny – Inventarier kontor socialtjänstpersonal Magistervägen** – 2 mnkr behövs för inventarier år 2027.
- **Ny – Inventarier Gruppboende Holmsund 2 pl** – 0,84 mnkr behövs för inventarier år 2027 och medel kan tas ur "Inventarier Gruppboenden 2 per år" från 2028.
- **Ny – Inventarier Gruppboende Malmen 27 2 pl** – 0,65 mnkr behövs för inventarier år 2026 och medel kan tas ur "Inventarier Gruppboenden 2 per år" från 2028. Gruppboendet är planerat att bli ett förstärkt serviceboende.

- **Ny – Inventarier Korttidsboende ny** – 0,7 mnkr behövs för inventarier år 2030.
- **Förändrat - Inventarier Gruppboenden 2 per år –** Medel för år 2035 läggs till ramen med 1,2 mnkr. 0,65 mnkr flyttas från 2028 till Inventarier Gruppboende Malmen 27 år 2026 och 0,84 mnkr flyttas till Inventarier Gruppboende Holmsund 2 pl år 2027.
- **Ny** – **Inventarier annan boendeform** – 0,7 mnkr behövs 2029, 0,73 mnkr 2031, 0,76 mnkr 2033 och 0,79 mnkr 2035 för inventarier.
- **Ny – Inventarier Servicelägenheter, förhyrda** – 0,36 mnkr behövs för inventarier år 2026, 0,36 mnkr år 2027
- **Ny – Inventarier SOL-boenden, förhyrda** – 1,5 mnkr behövs för inventarier år 2026
- **Ny – Inventarier ombyggnation servicelägenheter, förhyrda** – 0,5 mnkr behövs för inventarier år 2026
- **Ny – Inventarier Utökning CMV (Centrum Mot Våld), förhyrt** – 0,8 mnkr behövs för inventarier år 2026
- **Ny – Inventarier förtätning Masen 9, förhyrt** – 0,8 mnkr behövs för inventarier år 2026
- **Förändrat – Inventarier Socialtjänstens hus** – även 1 mnkr behövs för inventarier år 2027 för den andra etappen av ombyggnation och anpassningar av Socialtjänstens hus.

Kulturnämnden – förändrade investeringar

Investeringsprojekt inom investeringsunderlag – beskrivning/motivering

- **Tidsförskjutning – Bibliotek** – 14,375 mnkr för bibliotek flyttas från 2028 till 2029, 14,663 mnkr från 2029 till 2030, 15,255 mnkr från 2031 till 2034 och 15,56 mnkr från 2032 till 2035. 16,189 mnkr flyttas från 2034 utanför planperioden.
- **Tidsförskjutning - Kulturskolan –** 26,5 mnkr föreslås flyttas från år 2027 till 2026, då den nya tidplanen visar att projektet är färdigställt år 2026.
- **Tidsförskjutning – Inventarier Bibliotek –** 3,4 mnkr flyttas från 2028 till 2030, 6 mnkr från 2029 till 2035, 3,6 mnkr från 2031 till 2035 och 3,9 mnkr från 2034 flyttas utanför planperioden, för att följa byggplanerna.
- **Ny – Inventarier Kulturskolan –** 2 mnkr behövs för inventarier år 2026.

Tekniska nämnden – förändrade tidplaner investeringar, nya investeringar

Investeringsprojekt inom investeringsunderlag – beskrivning/motivering

- **Ny - Nolia Arena, färdigställande av våningsplan –** 13 mnkr föreslås avsättas 2026 för att färdigställa våningsplan 4 för att inrymma 800 m2 administrativa kontorslokaler. Kontorslokalerna är billiga per kvadratmeter att färdigställa i relation till nyproduktion eller att hyra in motsvarande lokaler. Lokalerna skulle klara lösa ett antal volymbehov som finns i olika verksamheter och därmed minska behovet av ytterligare förhyrningar eller så kan befintliga förhyrningar lämnas.
- **Ny - Förstärkning tak pga snölaster** – Ett arbete har initierats för att säkerställa att tak på verksamhetslokaler klarar snölaster enligt dagens krav och byggnorm och det minskar även behovet av snöskottning. Ett antal tak behöver åtgärdas och därför föreslås medel avsättas med 10 mnkr år 2026, 10 mnkr 2027, 5 mnkr 2028 och 5 mnkr 2029.
- **NY – Driftkontor mm TN kv Schablonen 8, 11** – Nuvarande fastighet för parkdriftens driftkontor, Österteg 2:43, kommer exploateras och fastigheten måste lämnas.

Ersättningslokaler behövs därför för verksamheten samt även för Gator och parkers nuvarande ytor och upplag på godsbangården som behöver flyttas inom några år. Kraftig expansion av Teg/Ön/Röbäck väntas under den kommande 10 års perioden vilket kräver lokaler och ytor för tekniska nämndens verksamheter. En byggnation på Schablonen 8 och 11 skulle kunna delas upp i två etapper varav etapp 1 behöver 10 mnkr 2026 och 15 mnkr 2027. Etapp 2 kan byggas 2031 och behöver då 15 mnkr.

- **Förändrat – Ökad civilberedskap** – 7 mnkr föreslås läggas in år 2029 då behoven ökar och bedöms kvarstå även det året.

Äldrenämnden – förändrade investeringar

Investeringsprojekt inom investeringsunderlag – beskrivning/motivering

Gruppen äldre ökar mycket och enligt befolkningsprognosen kommer ökningen att fortsätta. Samtidigt ändras beteendena också där benägenheten att söka en plats på ett boende minskar. För vård- och omsorgsboendena finns just nu inte platsbrist men samtidigt finns en osäkerhet hur beteendena förändras framöver. Därför är en god planberedskap viktig.

När färre söker plats på boenden ökar andra behov av stöd och service, t ex hemtjänst och daglig verksamhet, vilket också måste lösas. Utbyggnadsordningen för nya boenden är också osäker.

- **Ny – Solgården VOB, anpassningar** – 17 mnkr 2026 och 8 mnkr 2027 behövs för att anpassa Solgårdens vård- och omsorgsboende. Anpassningar/tillbyggnad gäller främst hygienutrymmen och personalytor etc.
- **Ny - Rehabilitering & korttidsvistelse ÄO 90 platser –** 7 mnkr 2029, 114 mnkr 2030 och 67 mnkr 2031 behövs. Planerad inflyttning 2031. Boendet behövs för den ökade äldre befolkningen och då fler väljer att bo hemma så länge som möjligt behövs stöd.
- **Tidsförskjutning – Tomtebo strand Vård-och omsorgsboende 90 pl -** Projektet är framflyttat 4 år på grund av Äldrenämndens minskade behov av ytterligare platser de närmaste åren. Ny planerad inflyttning 2034.
- **Ny - Tomtebo strand dagverksamhet dementa, del av VOB –** 0,9 mnkr 2031, 5,7 mnkr 2032, 11,4 mnkr 2033, 5,9 mnkr 2034 och 0,1 mnkr 2035. Sammanlagt behövs 24 mnkr och planerad inflyttning kan ske 2034.
- **Tidsförskjutning - Sävar Vård- och omsorgsboende 60 pl –** Projektet är framflyttat 2 år på grund av detaljplaneprocessens tidplan. Planerad inflyttning planeras till 2030. Detta är ersättningsboende för Bruksbackens vård-och omsorgsboende.
- **Ny - Sävar hemtjänstlokal/dagverksamhet dementa, del av VOB -** Projektet är framflyttat 2 år på grund av detaljplaneprocessens tidplan. Planerad inflyttning planeras till 2030.
- **Borttag - Vård-och omsorgsboende 90 pl -** 86 mnkr 2029, 134,96 mnkr 2030, 22,49 mnkr 2031, 70,207 mnkr 2032, 140,413 mnkr 2033, samt 24,348 mnkr 2034 plocka bort från planen, sammanlagt 478,821 mnkr under 2026 - 2035. Detta boende är inte längre aktuellt då behoven uppfylls med projekt som redan finns namngivna.
- **Borttag - Inv Vård- och omsorgsboende 90 pl n –** 17,5 mnkr 2030 och 18,5 mnkr 2033 föreslås tas bort ur planen.
- **Ny - Inv Rehabilitering & korttidsvistelse ÄO 90 platser** – 17,5 mnkr behövs 2031 för inventarier.
- **Tidsförskjutning - Inv/utrustning Hagaborg vård- och omsorgsboende** – 28,8 mnkr flyttas från 2029 till 2030.

- **Tidsförskjutning - Inv/utrustning Sävar vård- och omsorgsboende 60 pl** – 15 mnkr flyttas från 2028 till 2030.
- **Ny - Inv/utrustning Sävar hemtjänstlokal/dagverksamhet dementa –** 4,5 mnkr år 2030 behövs för inventarier.
- **Tidsförskjutning - Inv/utrustning Tomtebo strand vård- och omsorgsboende 90 pl** – 16,8 mnkr flyttas från 2030 till 2034.
- **Ny - Inv/utrustning Tomtebo strand dagverksamhet dementa –** 2,5 mnkr behövs 2034 för inventarier.
- **Förändring - Inventarier/digitalisering extern förhyrning, ny** – 0,87 mnkr behövs 2035 för att fortsätta ramen.

Gator och parker

Omfördelade medel 160,1 mnkr för perioden 2026-2035

- **NY – Renmarkstorget –** Utökning av befintlig budget för 2026-2027, medel taget 2029 från ”Gatuprojekt nya” med 11,1 mnkr.
- **NY – Kontaktvägen –** Nytt projekt, medel taget 2029 från ”Gatuprojekt nya” med 20 mnkr.
- **NY – Humleparken inkl. GC –** Nytt projekt, medel taget 2029 från ”Gatuprojekt nya” med 6,5 mnkr.
- **NY – Storgatan öst på stan –** Nytt projekt, medel taget 2029-2033 från ”Gatuprojekt nya” med 20,3 mnkr.
- **NY – Storgatan väst på stan –** Nytt projekt, medel taget 2029-2031 från ”Gatuprojekt nya” med 20,3 mnkr.
- **NY – Skolgatan väst på stan –** Nytt projekt, medel taget 2029-2032 från ”Gatuprojekt nya” med 20,3 mnkr.
- **NY – Skolgatan öst på stan –** Nytt projekt, medel taget 2029-2034 från ”Gatuprojekt nya” med 20,3 mnkr.
- **NY – Skravelsjövägen i Röbäck –** Nytt projekt, medel taget 2029-2031 från ”Gatuprojekt nya” med 25,0 mnkr.
- **NY – Vänortsparken –** Nytt projekt, medel taget 2029 från ”Gatuprojekt nya” med 6,0 mnkr.
- **NY – Döbelns park –** Nytt projekt, medel taget 2032 från ”Gatuprojekt nya” med 6,0 mnkr.
- **NY – Torpardungen –** Nytt projekt, medel taget 2029 från ”Parkprojekt nya” med 4,5 mnkr.

Tillkommande 7,5 mnkr för perioden 2026-2035

- **NY – Sopkärl –** Nytt projekt, medel finns ej i befintliga ramar, lagkrav finns för att byta ut sopkärl.

Externförhyrningar - beskrivning/motivering

Nämnd	Avtals-period	Starttid-punkt	Belopp avtals-period mnkr	Årsbelopp mnkr	Hyresobjekt
IFN	10 år	2026-01-01	13,5	1,35	Renovering/uppgradering inkl sprinkler i bef gruppboenden
IFN	10 år	2026-01-01	18,0	1,8	Servicelägenheter 10+1
IFN	10 år	2026-01-01	24,0	2,4	SoL-boende ca 30 platser anpassning
IFN	10 år	2026-01-01	11,0	1,1	Anp ombyggnad till servicelägenheter
IFN	10 år	2026-04-01	16,5	1,65	Vale 17, ny entré etapp 1
ÄN	10 år	2026-01-01	11,0	1,1	Dagverksamhet dementa, okänt
ÄN	10 år	2026-01-01	11,0	1,1	Dagverksamhet dementa, okänt
ÄN	10 år	2026-01-01	11,0	1,1	Hemtjänst Ålidhem, ist för Historiegränd
ÄN	10 år	2026-01-01	17,0	1,7	Hemtjänst, Berghem/nedre Haga 6:6A
ÄN	10 år	2026-01-01	23,5	2,35	Hemtjänst, ny lokal för Natt och larm/anp hemtjänst city
			156,5	**15,65**	

- **IFN – Renovering/uppgradering inkl sprinkler i befintliga gruppboenden** – Tillkommande hyreskostnader för befintliga förhyrda gruppboenden i behov av renovering och uppgradering av t ex sprinklers pga nya lagkrav bedöms under en 10-årig avtalsperiod kosta 13,5 mnkr extra.
- **IFN - Servicelägenheter 10+1 –** externförhyrning från 2026-01-01 med 10-årig avtalsperiod bedöms kosta totalt 18 mnkr under avtalsperioden. Integrerad boendeform i hyreshus som Umeå Kommun inte kan bygga själva.
- **IFN – SoL-boenden ca 30 platser –** Ett befintligt vård- och omsorgsboende på Tomtebo som ÄN beslutat att lämna anpassas till SOL-boende för IFN. Anpassningen innebär ett hyrestillägg för befintlig externförhyrning från 2026-01-01 med 10-årig avtalsperiod som bedöms kosta 24 mnkr under avtalsperioden.
- **IFN – Anpassning ombyggnad till servicelägenheter** – Tillkommande hyreskostnader för befintliga förhyrda lägenheter för att de ska kunna användas som servicelägenheter bedöms under en 10-årig avtalsperiod kosta 13,5 mnkr extra.
- **IFN – Socialtjänstens hus, Vale 17 –** tillkommande hyreskostnad på nödvändig anpassning av befintlig förhyrning från 2026-04-01 för ny entré (säkerhetslösning) etapp 1 under en 10-årig avtalsperiod kommer kosta 16,5 mnkr under avtalsperioden.
- **ÄN – Dagverksamhet dementa** – två nya lokaler för dagverksamhet för dementa (grupp 1 och 2) behövs för att ersätta Hemgårdens dagverksamhet från 2026-01-01 till en hyreskostnad på 11 mnkr vardera under en 10-årig avtalsperiod.
- **ÄN – Hemtjänst, Ålidhem ist för Historiegränd** – befintlig hemtjänstlokal på Historiegränd behöver lämnas på grund av arbetsmiljökrav och ersättas av nya lokaler från 2026-01-01 till en hyreskostnad på 11 mnkr under en 10-årig avtalsperiod.
- **ÄN – Hemtjänst, Berghem/nedre Haga pga 6:6A** – lägenhetslokal på Istidsgatan behöver lämnas då det inte uppfyller arbetsmiljökraven (6:6A) och ersättas av nya lokaler från 2026-01-01 till en hyreskostnad på 17 mnkr under en 10-årig avtalsperiod. (istidsgatan kommer att användas för annan verksamhet.
- **ÄN – Hemtjänst, ny lokal för natt och larm/anpassa hemtjänstens lokal city –** hemtjänst city behöver ny lokal som natt och larm använt på Öbacka (rätt placering och uppfyller arbetsmiljökrav) och natt och larm behöver en större lokal som inte är lika lägeskritisk.

Lokalen på Öbacka behöver anpassas för att kunna användas för det nya ändamålet. Rockaden kan ske från 2026-01-01 och kan kosta totalt 23,5 mnkr under en 10-årig avtalsperiod. Umeå Kommun har ingen egen tomt för ändamålet.

Bilaga till investeringsplanen 2026 – 2035

Inför budgetåret 2026 har Umeå kommun beslutat om en reviderad arbetsmodell där Tekniska nämnden arbetar fram ett planeringsunderlag till verksamhetsnämnderna som sedan respektive nämnd yttrar sig om under vårens process. Underlaget har arbetats fram i samverkan med tjänstepersoner i nämnderna och dialogmöte har genomförts med respektive nämnds presidium.

Arbetet har präglats av betydande revidering av befolkningsprognosen vilket har lett till behov av omprövning av ett antal budgetposter. Arbetet fortsätter med att fördjupa analyserna inför yttrandena i mars. Om förutsättningarna ändras igen så behöver investeringsplanen återigen anpassas. När förutsättningarna ändras snabbt blir osäkerheten stor och att ha en god (plan-)beredskap samt att skapa flexibilitet blir viktigt. För kommunen behöver en klok avvägning ske mellan aktuella prognoser och att skapa förutsättningar för att nå kommunens mål.

Fastighetsinvesteringar

Brand- och räddningsnämnden – förändrade investeringar

Investeringsprojekt inom investeringsunderlag – beskrivning/motivering

- **Ny – Brandstation Signalvägen funktioner maa av krav på höjd beredskap** – 15 mnkr 2026 och 14 mnkr behövs 2027 för att utöka lokaler och funktioner för fler utryckningsfordon, arbetsplatser mm med anledning av förhöjda krav kring samhällets civila beredskap samt kunna tillskapa funktioner för en bättre arbetsmiljö för utryckningspersonal i enlighet med "Friska brandmän".
- **Tidsförskjutning - Brandstation Norr –** Projektet föreslås byta namn till Brandstation Umeå Östra för att spegla det kommande namnet på brandstationen. 28 mnkr föreslås flyttas från år 2026 till 2027 för att följa byggplanen bättre på grund av försening av utbyggnad av infrastrukturen i området.
- **Tidsförskjutning – Brandstation ny –** Projektet med nästa nya brandstation flyttas fram 3 år och planeras bli klart till 2034. 50 mnkr flyttas från 2029 till 2032, 75 mnkr från 2030 till 2033 och 100 mnkr från 2031 till 2034.
- **Tidsförskjutning – Utrustning och inv ny Brandstation –** 5 mnkr flyttas från 2029 till 2032, 12 mnkr från 2030 till 2033 och 38 mnkr från 2031 till 2034 för att följa byggplanerna.

Fritidsnämnden – förändrade investeringar

Investeringsprojekt inom investeringsunderlag – beskrivning/motivering

- **Tidsförskjutning - Fritidsgård –** Projektet föreslås flyttas fram i tid. Ena fritidsgården med 4,1 mnkr flyttas från 2029 till 2030 och den andra med 4,4 mnkr flyttas från 2032 till 2034.
- **Tidsförskjutning - Idrottsplats/hall -** Projektet föreslås flyttas fram i tid. Ena idrottsplatsen/hallen med 59,8 mnkr flyttas från 2029 till 2030 och den andra med 63,5 mnkr flyttas från 2032 till 2034.

- **Ny – Umeå Arena tillbyggnad isgrop, klimatanpassning –** 10 mnkr behövs 2026 för en tillbyggnad för en isgrop för ismaskinerna att tömma snön i. Det skulle leda till en väsentlig vattenbesparing och ett bra miljöval då man idag fyller maskinen cirka 20 gånger per/dygn med 800 liter vatten. Detta vatten skulle man kunna återvinna tillbaka till ismaskinerna. Det medför också att ismaskinerna skulle slippa åka utanför arenabyggnaden för att släppa av snön och då minska slitaget på ismaskinerna. Man kommer även slippa hantering av snö med lastmaskin utanför arenan.
- **Tidsförskjutning - Inventarier Fritidsgård –** Medel för inventarierna till nya fritidsgårdar flyttas från 2029 till 2030 med 0,5 mnkr och från 2032 till 2034 med 0,5 mnkr för att följa byggplanerna.
- **Förändrat - Inventarier Idrottsplats/hall -** Medel för inventarierna till nya idrottsplatser/hallar behöver ökas på grund av generella prisökningar med 0,4 mnkr per objekt. Dessutom föreslås medel flyttas från 2029 till 2030 med 0,5 mnkr och från 2032 till 2034 med 0,5 mnkr för att följa byggplanerna. Ny summa för inventarier blir då 1 mnkr år 2030 respektive på 2034.

För- och grundskolenämnden – förändrade investeringar

Investeringsprojekt inom investeringsunderlag – beskrivning/motivering

Den förändrade befolkningsprognosen påverkar antalet barn i kommunen. Störst påverkan har prognosen på de yngsta barnen inom förskolan men succesivt påverkas också antalet barn i äldre åldersgrupper. Under året har för-och grundskolenämnden beslutat om en ny förskolestruktur som nu succesivt lyfts i förslag till investeringsplan, för vidare beredning inom ramen för budgetprocessen. Det längre perspektivet präglas av en större osäkerhet och ändras behoven behöver planen revideras igen.

Trots färre barn finns områden där det är brist på plaster, främst på landsbygden. Det har också skett en kraftig utbyggnad av förskolan under ett antal år och där finns behov av att ersätta tillfälliga lösningar som skapats genom åren när vi haft platsbrist där tillfälliga bygglov gäller maximalt i 15 år.

I detta underlag hanteras enligt instruktionerna enbart namngivna projekt vilket innebär att ospecificerade ramar inte ändrats även där projekt förskjutits, detta hanteras i yttrandena i mars och det ger mer tid att fördjupa analyserna.

Aktuella förändringar och nya projekt;

- **Tidsförskjutning - Förskola Hörnefors 4 avd** – Programarbete klart. Projektering och entreprenad är framskjuten till 2032. 2 mnkr på 2024 och 20 mnkr på 2025 ligger kvar i planen, medan 19,4 mnkr flyttas från 2026 till 2032. Volymökning 3 avd då 1 avd förhyrd paviljong på förskolan Paletten avvecklas när den nya förskolan är klar.
- **Tidsförskjutning - Förskola Innertavle 4 avd** – Projektet är framflyttat 2 år och väntas klar 2030. Istället för helt ny plats planeras nu för utökning på befintlig tomt. Volymökning 1 avd då förhyrd, äldre paviljong på förskolan Brännan 2 avd och villaförskolan på Tränset 1 avd avvecklas.
- **Tidsförskjutning - Förskolan Lövö 4 avd** – Programarbete klart, utfördes under 2024. Projektet är framflyttat till 2030 då förutsättningarna i Holmsund behöver utredas mer innan

beslut kan fattas. Projektet planeras inte leda till volymökning då tillfälliga avdelningar på Sandvik skola avvecklas.

- **Tidsförskjutning - Förskola Metallurgen 8 avd** – Bostadsbyggandet i området har lägre takt och därför avvaktas projektet i dgasläget. Projektering klar, utfördes under 2023 - 2024. Entreprenaden är nu framskjuten 6 år och väntas klar 2035. Volymökning 4 avd då förskolan Växthuset 4 avd planeras avvecklas för att ge plats för framtida exploatering.
- **Tidsförskjutning - Förskola Olofsdal 8 avd** – Projektet är framflyttat 2 år och väntas klar 2032. Volymökning 4 avd då förskolan Snöflingan 4 avd i förhyrda paviljonger ska avvecklas.
- **Tidsförskjutning - Förskolan Storsjö 1 avd** – Projektet är framflyttat 1 år från 2026 till 2027 med 5 mnkr. Projektet leder inte till en volymökning då tillfälliga avdelningar på Sandvik skola avvecklas.
- **Tidsförskjutning - Förskola Tomtebo Strand 6 avd** – Projektet är framflyttat 4 år och påbörjas 2030 istället för 2026 och förväntas klar till år 2032. Volymökning 6 avd.
- **Förändring – Förskolestruktur 16 avd** – 28,4 mnkr flyttas från 2027 till projekt Förskola Yttersjö 4 avd där nya förskoleplatser behövs.
- **Förändring - Förskolor med kök 12 avd per år** – 16,6 mnkr flyttas från 2028 till projektet Förskola Yttersjö (etapp1) år 2028 för att delfinansiera den och 32,2 mnkr flyttas från 2029 till 2035. Budgeterade medel bedöms räcka till 10 avd/år från 2029 istället för 12 avdelningar och namnet ändras motsvarande. Planering pågår för de områden där platser saknas, bygglov går ut samt där dåliga lösningar behöver ersättas. Gäller bland annat Tavelsjö, Hissjö, Sörmjöle och Yttersjö etapp 2. Samplanering behöver ske med skollokalerna.
- **Ny – Förskola Yttersjö 4 avd –** Nytt projekt förlagt under åren 2026–2028. Medel tas från ”Förskolestruktur 16 avd” med 28,4 mnkr samt ”Förskolor med kök 12 avd per år” med 16,6 mnkr, totalt 45 mnkr. Volymökning 1 avd då 3 avd i 3 befintliga byggnader ersätts med en ny byggnad.
- **Förändring - Volym/ombyggnation förskolor spec** – Medel för 2035 läggs till med 14,9 mnkr för att fortsätta ramen. Delfinansierar behov enligt ovan.
- **Tidsförskjutning** - **Inv Fsk Hörnefors 4 avd** - Medel för inventarierna till nya förskolan flyttas från 2026 till 2032 med 1,4 mnkr för att följa byggplanerna.
- **Tidsförskjutning** - **Inv Fsk Innertavle 4 avd** – Medel för inventarierna till nya förskolan flyttas från 2028 till 2030 med 1,2 mnkr för att följa byggplanerna.
- **Tidsförskjutning** - **Inv Fsk Lövö 4 avd** – Medel för inventarierna till nya förskolan flyttas från 2026 till 2030 med 1,06 mnkr för att följa byggplanerna.
- **Tidsförskjutning** - **Inv Fsk Metallurgen 8 avd** – Medel för inventarierna till nya förskolan flyttas från 2029 till 2035 med 2,4 mnkr för att följa byggplanerna.
- **Tidsförskjutning** - **Inv Fsk Olofsdal 8 avd** – Medel för inventarierna till nya förskolan flyttas från 2030 till 2032 med 2,8 mnkr för att följa byggplanerna.
- **Tidsförskjutning** - **Inv Fsk Storsjö 1 avd** – Medel för inventarierna till nya förskolan flyttas från 2026 till 2027 med 0,3 mnkr för att följa byggplanerna.
- **Tidsförskjutning** - **Inv Fsk Tomtebo Strand 6 avd** – Medel för inventarierna till nya förskolan flyttas från 2028 till 2032 med 2,1 mnkr för att följa byggplanerna.
- **Förändring – Inventarier Förskolor med kök, 12 avd per år** – 0,1 mnkr från 2027 och 2 mnkr från 2028 flyttas till Inventarier Förskola Yttersjö 4 avd 2028. 8,2 mnkr är inlagda för att fortsätta ramen för 2035. Projektnamnet förslås bytas till Inventarier Förskolor med kök, 10 avd per år.
- **Ny – Inventarier Förskola Yttersjö 4 avd –** Medel flyttas från ”Inventarier Förskolor med kök, 12 avd per år” med 2,1 mnkr och läggs in på 2028 för att följa byggplanerna.

- **Förändrat - Inventarier Renovering/ombyggnation förskolor** – 3,5 mnkr läggs till år 2035 för att fortsätta ramen.
- **Tidsförskjutning - Grisbackaskolan kök matsal 4 klassrum** – Förskjuter 3 mnkr från år 2026 till 2027 för att finansiera eftersläpande kostnader i projektet. Planerat inflyttningsdatum ändras inte.
- **Tidsförskjutning - Grundskola ny (1 ny vart 3:e år)** – Behovet av nya skolor är kopplade till nya stadsdelar, bostadsbyggande och tillväxt. Här finns en osäkerhet då befolkningsprognoserna ändrats mycket de senaste åren, men när bostadsbyggandet och tillväxten ökar då behövs skolorna. För de närmaste åren bedöms att projekten kan senareläggs under prognosperioden. 33,676 mnkr flyttas därför från 2029 till 2035.
- **Tidsförskjutning - Rödängsskolan nybyggnad en parallell F-6** – Projektet är förändrat (etappindelat) och etapp 1 består nu av att bygga en parallell F-3 som ersätter dagens skolbyggnad som är i dåligt skick. I projektet skapas förutsättningar för att i etapp 2 komplettera med en parallell åk 4 – 6 samt mindre idrottshall. 50 mnkr flyttas från 2028 till 2030 för etapp 2.
- **Förändring - Volym/ombyggnad grundskolor spec** – Umeå kommun har ett stort antal grundskolor och de behöver utvecklas, byggas om och renoveras för att vara funktionella. Behoven varierar mellan skolorna och arbete pågår med utredning och prioritering innan projekten kan namnsättas. Några kommer vara i behov av medel 2027 – 2028.
  Aktuella skolor som utreds är
  - Brännland skola (ersätta paviljong mm).
  - Grubbeskolan 6 paralleller åk 7 - 9
  - Hissjö skola, ersätta paviljong, samplaneras med förskolans behov.
  - Backens skola (ersätta paviljong).
  - Sofiehemsskolan (tillgänglighet mm).
  - Resursskola (långsiktigt behov, ersätta paviljong)
  - Röbäck skola (ersätta paviljong).

  Föreslås att flytta 34 mnkr från Volymbehov Norra och -0,249 mnkr från Volymbehov Västra 2027 till det här projektet år 2027.
- **Förändring - Volymbehov Norra** – Medel för det här projektet föreslås läggas ihop med Volym/ombyggnad grundskolor med 34 mnkr år 2027. Posten utgår ur underlaget.
- **Förändring - Volymbehov Västra** – De medel som blev kvar -0,249 mnkr förslås läggas ihop med Volym/ombyggnad grundskolor år 2027. Posten utgår ur underlaget.
- **Tidsförskjutning - Inv Rödängsskolan nybyggnad en parallell F-6** – Medel för inventarierna till skolan flyttas från 2028 till 2027 med 2 mnkr och 0,5 mnkr flyttas till 2030 för att följa byggplanerna.
- **Tidsförskjutning - Inventarier Grundskola ny (1 ny vart 3:e år)** - Medel för inventarierna till ny skola flyttas från 2029 till 2035 med 6 mnkr.

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden – förändrade investeringar

Befolkningsprognosens förändring påverkar GVNs behov, men på lite längre sikt. De närmaste åren fortsätter antalet elever att öka men samtidigt pågår projektet “1 000 nya gymnasieplatser” som kommer färdigställas de närmaste åren.

Investeringsprojekt inom investeringsunderlag – beskrivning/motivering

- **Tidsförskjutning - Ny gymnasieskola** – Projektet med att bygga en ny gymnasieskola är framflyttat bortanför planperioden - 2035 så därför tas 120 mnkr bort från 2029, 280 mnkr från 2030 och 400 mnkr från 2031. Sammanlagt 800 mnkr som skjuts på framtiden.
- **Tidsförskjutning - Vasaskolan gymn elevökn** – Om- och tillbyggnaden av Vasaskolan kommer att utföras i två etapper där idrottshallen kommer att utföras i ett senare skede än om- och tillbyggnationen av själva skolan. Idrottshallen ryms inte på skoltomten och ny detaljplan behövs för att byggnationen ska kunna genomföras. Därför föreslås 61,8 mnkr flyttas från 2026 till 2030 med 9 mnkr och med 52,8 mnkr till 2031, samt flyttar 11 mnkr från 2028 till 2030. Redan beslutade medel från 2024 kommer att ombudgeteras till 2025 och 2026 då projektet har försenats.
- **Förändring – Volym/ombyggnation gymnasieskolor** – Lägger till 29 mnkr år 2035 för att fortsätta ramen för det.
- **Tidsförskjutning - Inv Vasaskolan gymn elevökn** - Medel för inventarierna till skolan flyttas från 2028 till 2029 med 2 mnkr för att följa byggplanerna.
- **Tidsförskjutning - Inventarier Ny gymnasieskola** - Medel för inventarierna till ny gymnasieskola flyttas från 2029 bortanför 2035 med 25,7 mnkr.
- **Förändringar – Inventarier Volym/ombyggnation gymnasieskolor** – 8 mnkr läggs in 2035 för att fortsätta ramen.

Individ- och familjenämnden – förändrade investeringar

Investeringsprojekt inom investeringsunderlag – beskrivning/motivering

- **Förändringar – Daglig verksamhet** – På Magistervägen planeras en större enhet och för daglig verksamhets tillkommande behov förordas inte som tidigare att bygga ytterligare en stor enhet för daglig verksamhet utan istället fler mindre lokaler. Föreslås att anpassa befintliga/inköpta fastigheter för att tillgodose verksamhetens ökade behov av daglig verksamhet. Indelas i 4 etapper över den kommande 10-årsperioden. Från år 2028 föreslås 10 mnkr flyttas till etapp 1 år 2026, 12 mnkr till etapp 2 år 2029, 14 mnkr till etapp 3 år 2032 och 16 mnkr till etapp 4 år 2035. Kvarvarande medel på 2028, 3,4 mnkr, 49,55 mnkr år 2029, 52,6 mnkr år 2032 och 53,65 mnkr år 2033 kan därmed utgå. Ersätts av följande, mindre projekt.
- **Ny – Anpassning ny lokal för Daglig verksamhet etapp 1 –** Volymökning/utökat lokalbehov för daglig verksamhet gör att 10 mnkr behövs 2026 för att anpassa en befintlig lokal för ny verksamhet. Medel föreslås tas ur Daglig verksamhet år 2028.
- **Ny – Anpassning ny lokal för Daglig verksamhet etapp 2 –** Volymökning/utökat lokalbehov för daglig verksamhet behöver 12 mnkr år 2029 för anpassningar. Medel föreslås tas ur Daglig verksamhet år 2028.
- **Ny – Anpassning ny lokal för Daglig verksamhet etapp 3 –** Volymökning/utökat lokalbehov för daglig verksamhet behöver 14 mnkr år 2032 för anpassningar. Medel föreslås tas ur Daglig verksamhet år 2028.
- **Ny – Anpassning ny lokal för Daglig verksamhet etapp 4 –** Volymökning/utökat lokalbehov för daglig verksamhet behöver 16 mnkr år 2035 för anpassningar. Medel föreslås tas ur Daglig verksamhet år 2028.
- **Daglig verksamhet Magistervägen –** Tidsplanen är förskjuten så därför behöver 35 mnkr flyttas från 2026 till 2027.

- **Ny – Kontor socialtjänstpersonal Magistervägen –** På Magistervägen kan byggnaden kompletteras med ett till våningsplan, plan 5. Bedöms bli en kostnadseffektiv lösning. Kan möjliggöra kontorsytor för socialtjänstpersonal där IFN anser att volymbehovet för den verksamheten har ökat, alternativt kan andra lokaler lämnas. Totalt behövs 43 mnkr varav 20 mnkr år 2026 och 23 mnkr år 2027.
- **Förändring – Gruppboende p 801593 och p 801609 –** Projekt Gruppboende 801593 och Gruppboende 801609 föreslås slås ihop till ett byggprojekt och byta namn till ”Gruppboende Holmsund 2 plan”. Fastigheten byggs som två separata gruppboenden i två plan. Projektet föreslås tidigareläggas för att möte de behov som finns. Från projekt 801593 flyttas 22 mnkr från år 2028 till 2026 och från projekt 801609 flyttas 23 mnkr från 2029 till 2026 med 3 mnkr och till 2027 med 20 mnkr.
- **FÖRÄNDRAT – Gruppboende p 801594 och p 801595 –** Projekt Gruppboende 801594 och Gruppboende 801595 föreslås slås ihop till ett byggprojekt och byta namn till ”Gruppboende Malmen 27 2 plan”, fastigheten byggs som två separata gruppboenden i två plan. Projektet föreslås tidigareläggas för att möte det behov som finns. Från projekt 801594 flyttas 23 mnkr från år 2028 till 2026 och från projekt 801595 flyttas 23 mnkr från 2028 till 2026.
- **Gruppboende 2024, 3 p 801589** – Medel föreslås skjutas fram med 7 mnkr från 2026 till 2028 i väntan på att infrastruktur på planerat område ska bli klart.
- **Förändrat - Gruppboende Cirkelpassaren barn** – Projektet behöver utökas för att kompensera tidigare års kostnadsökningar. År 2026 förslås 8 mnkr läggas till på grund av detta och då får projektet en totalbudget motsvarande övriga gruppboenden.
- **Förändrat - Gruppboenden 2 per år –** Ramen för nya gruppboenden förslås fortsätta med 55,5 mnkr år 2035.
- **Tidsförskjutning - Gruppboende Tomtebogård 2 plan –** 1 mnkr föreslås flyttas från 2026 till 2027.
- **Tidsförskjutning - Korttidsboende, ersätta Älgvägen –** 12 mnkr föreslås flyttas från 2027 till 2028.
- **Ny – Korttidsboende, ny –** Nytt korttidsboende behöver byggas för att svara upp mot kommande volymökningar. Sammanlagt behövs 34 mnkr fördelat med 11 mnkr år 2029 och 23 mnkr år 2030.
- **Ny – Annan boendeform 6 pl vart 2:a år** – Nya boendeplatser som till exempel barnboenden med 6 platser behöver tillskapas vart andra år. Kostnaden för den här typen av boende motsvarar kostnaden för gruppboende inom LSS, vilket skulle innebära att 24,6 mnkr 2029, 25,6 mnkr år 2031, 26,7 mnkr år 2033 och 27,8 mnkr år 2035.
- **Förändring – Inventarier Daglig verksamhet -** medel flyttas ut till de olika etapperna av anpassningar för daglig verksamhet med 1,5 mnkr från 2029 till 2026 för etapp 1, 1,6 mnkr till 2029 för etapp 2, från 2033 flyttas 1,7 mnkr för etapp 3 till 2032 och 1,8 mnkr för etapp 4 till 2035. Kvarvarande medel kan tas bort (0,2 mnkr år 2029 och 0,1 mnkr år 2033).
- **Ny – Inventarier ny lokal för daglig verksamhet etapp 1** – 1,5 mnkr behövs för inventarier år 2026 och medel kan tas ur ”Inventarier Daglig verksamhet” från 2029.
- **Ny – Inventarier ny lokal för daglig verksamhet etapp 2** – 1,6 mnkr behövs för inventarier år 2029 och medel kan tas ur ”Inventarier Daglig verksamhet” från 2029.
- **Ny – Inventarier ny lokal för daglig verksamhet etapp 3** – 1,7 mnkr behövs för inventarier år 2032 och medel kan tas ur ”Inventarier Daglig verksamhet” från 2033.
- **Ny – Inventarier ny lokal för daglig verksamhet etapp 4** – 1,8 mnkr behövs för inventarier år 2035 och medel kan tas ur ”Inventarier Daglig verksamhet” från 2033.
- **Ny – Inventarier Daglig verksamhet Magistervägen** - 7 mnkr behövs för inventarier år 2027.

- **Ny – Inventarier kontor socialtjänstpersonal Magistervägen** – 2 mnkr behövs för inventarier år 2027.
- **Ny – Inventarier Gruppboende Holmsund 2 pl** – 0,84 mnkr behövs för inventarier år 2027 och medel kan tas ur ”Inventarier Gruppboenden 2 per år” från 2028.
- **Ny – Inventarier Gruppboende Malmen 27 2 pl** – 0,65 mnkr behövs för inventarier år 2026 och medel kan tas ur ”Inventarier Gruppboenden 2 per år” från 2028. Gruppboendet är planerat att bli ett förstärkt serviceboende.
- **Ny – Inventarier Korttidsboende ny** – 0,7 mnkr behövs för inventarier år 2030.
- **Förändrat - Inventarier Gruppboenden 2 per år –** Medel för år 2035 läggs till ramen med 1,2 mnkr. 0,65 mnkr flyttas från 2028 till Inventarier Gruppboende Malmen 27 år 2026 och 0,84 mnkr flyttas till Inventarier Gruppboende Holmsund 2 pl år 2027.
- **Ny** – **Inventarier annan boendeform** – 0,7 mnkr behövs 2029, 0,73 mnkr 2031, 0,76 mnkr 2033 och 0,79 mnkr 2035 för inventarier.
- **Ny – Inventarier Servicelägenheter, förhyrda** – 0,36 mnkr behövs för inventarier år 2026, 0,36 mnkr år 2027
- **Ny – Inventarier SOL-boenden, förhyrda** – 1,5 mnkr behövs för inventarier år 2026
- **Ny – Inventarier ombyggnation servicelägenheter, förhyrda** – 0,5 mnkr behövs för inventarier år 2026
- **Ny – Inventarier Utökning CMV (Centrum Mot Våld), förhyrt** – 0,8 mnkr behövs för inventarier år 2026
- **Ny – Inventarier förtätning Masen 9, förhyrt** – 0,8 mnkr behövs för inventarier år 2026
- **Förändrat – Inventarier Socialtjänstens hus** – även 1 mnkr behövs för inventarier år 2027 för den andra etappen av ombyggnation och anpassningar av Socialtjänstens hus.

Kulturnämnden – förändrade investeringar

Investeringsprojekt inom investeringsunderlag – beskrivning/motivering

- **Tidsförskjutning – Bibliotek** – 14,375 mnkr för bibliotek flyttas från 2028 till 2029, 14,663 mnkr från 2029 till 2030, 15,255 mnkr från 2031 till 2034 och 15,56 mnkr från 2032 till 2035. 16,189 mnkr flyttas från 2034 utanför planperioden.
- **Tidsförskjutning - Kulturskolan –** 26,5 mnkr föreslås flyttas från år 2027 till 2026, då den nya tidplanen visar att projektet är färdigställt år 2026.
- **Tidsförskjutning – Inventarier Bibliotek –** 3,4 mnkr flyttas från 2028 till 2030, 6 mnkr från 2029 till 2035, 3,6 mnkr från 2031 till 2035 och 3,9 mnkr från 2034 flyttas utanför planperioden, för att följa byggplanerna.
- **Ny – Inventarier Kulturskolan –** 2 mnkr behövs för inventarier år 2026.

Tekniska nämnden – förändrade tidplaner investeringar, nya investeringar

Investeringsprojekt inom investeringsunderlag – beskrivning/motivering

- **Ny - Nolia Arena, färdigställande av våningsplan –** 13 mnkr föreslås avsättas 2026 för att färdigställa våningsplan 4 för att inrymma 800 m2 administrativa kontorslokaler. Kontorslokalerna är billiga per kvadratmeter att färdigställa i relation till nyproduktion eller att hyra in motsvarande lokaler. Lokalerna skulle klara lösa ett antal volymbehov som finns i

olika verksamheter och därmed minska behovet av ytterligare förhyrningar eller så kan befintliga förhyrningar lämnas.

- **Ny - Förstärkning tak pga snölaster** – Ett arbete har initierats för att säkerställa att tak på verksamhetslokaler klarar snölaster enligt dagens krav och byggnorm och det minskar även behovet av snöskottning. Ett antal tak behöver åtgärdas och därför föreslås medel avsättas med 10 mnkr år 2026, 10 mnkr 2027, 5 mnkr 2028 och 5 mnkr 2029.
- **NY – Driftkontor mm TN kv Schablonen 8, 11** – Nuvarande fastighet för parkdriftens driftkontor, Österteg 2:43, kommer exploateras och fastigheten måste lämnas. Ersättningslokaler behövs därför för verksamheten samt även för Gator och parkers nuvarande ytor och upplag på godsbangården som behöver flyttas inom några år. Kraftig expansion av Teg/Ön/Röbäck väntas under den kommande 10 års perioden vilket kräver lokaler och ytor för tekniska nämndens verksamheter. En byggnation på Schablonen 8 och 11 skulle kunna delas upp i två etapper varav etapp 1 behöver 10 mnkr 2026 och 15 mnkr 2027. Etapp 2 kan byggas 2031 och behöver då 15 mnkr.
- **Förändrat – Ökad civilberedskap** – 7 mnkr föreslås läggas in år 2029 då behoven ökar och bedöms kvarstå även det året.

Äldrenämnden – förändrade investeringar

Investeringsprojekt inom investeringsunderlag – beskrivning/motivering

Gruppen äldre ökar mycket och enligt befolkningsprognosen kommer ökningen att fortsätta. Samtidigt ändras beteendena också där benägenheten att söka en plats på ett boende minskar. För vård- och omsorgsboendena finns just nu inte platsbrist men samtidigt finns en osäkerhet hur beteendena förändras framöver. Därför är en god planberedskap viktig.

När färre söker plats på boenden ökar andra behov av stöd och service, t ex hemtjänst och daglig verksamhet, vilket också måste lösas. Utbyggnadsordningen för nya boenden är också osäker.

- **Ny – Solgården VOB, anpassningar** – 17 mnkr 2026 och 8 mnkr 2027 behövs för att anpassa Solgårdens vård- och omsorgsboende. Anpassningar/tillbyggnad gäller främst hygienutrymmen och personalytor etc.
- **Tidsförskjutning – Tomtebo strand Vård-och omsorgsboende 90 pl -** Projektet är framflyttat 4 år på grund av Äldrenämndens minskade behov av ytterligare platser de närmaste åren. Ny planerad inflyttning 2034.
- **Ny - Tomtebo strand dagverksamhet dementa, del av VOB –** 0,9 mnkr 2031, 5,7 mnkr 2032, 11,4 mnkr 2033, 5,9 mnkr 2034 och 0,1 mnkr 2035. Sammanlagt behövs 24 mnkr och planerad inflyttning kan ske 2034.
- **Tidsförskjutning - Sävar Vård- och omsorgsboende 60 pl –** Projektet är framflyttat 2 år på grund av detaljplaneprocessens tidplan. Planerad inflyttning planeras till 2030. Detta är ersättningsboende för Bruksbackens vård-och omsorgsboende.
- **Ny - Sävar hemtjänstlokal/dagverksamhet dementa, del av VOB -** Projektet är framflyttat 2 år på grund av detaljplaneprocessens tidplan. Planerad inflyttning planeras till 2030.
- **Borttag - Vård-och omsorgsboende 90 pl -** 86 mnkr 2029, 134,96 mnkr 2030, 22,49 mnkr 2031, 70,207 mnkr 2032, 140,413 mnkr 2033, samt 24,348 mnkr 2034 plocka bort från planen, sammanlagt 478,821 mnkr under 2026 - 2035. Detta boende är inte längre aktuellt då behoven uppfylls med projekt som redan finns namngivna.

- **Borttag - Inv Vård- och omsorgsboende 90 pl n –** 17,5 mnkr 2030 och 18,5 mnkr 2033 föreslås tas bort ur planen.
- **Tidsförskjutning - Inv/utrustning Hagaborg vård- och omsorgsboende** – 28,8 mnkr flyttas från 2029 till 2030.
- **Tidsförskjutning - Inv/utrustning Sävar vård- och omsorgsboende 60 pl** – 15 mnkr flyttas från 2028 till 2030.
- **Ny - Inv/utrustning Sävar hemtjänstlokal/dagverksamhet dementa –** 4,5 mnkr år 2030 behövs för inventarier.
- **Tidsförskjutning - Inv/utrustning Tomtebo strand vård- och omsorgsboende 90 pl** – 16,8 mnkr flyttas från 2030 till 2034.
- **Ny - Inv/utrustning Tomtebo strand dagverksamhet dementa –** 2,5 mnkr behövs 2034 för inventarier.
- **Förändring - Inventarier/digitalisering extern förhyrning, ny** – 0,87 mnkr behövs 2035 för att fortsätta ramen.

Total summering förändring fastigheter

Totalt har fastighetsinvesteringar inklusive inventarier för 906,3 mnkr tagits bort eller flyttats ur planperioden 2026 - 2029 och 43,3 mnkr har förskjutits i tid till eller tillkommit som nya delar under 2030 - 2035. Den sammanlagda förändringen år 2026–2035 blir då -863,0 mnkr.

Gator och parker

Omfördelade medel 160,1 mnkr för perioden 2026–2035

- **NY – Renmarkstorget –** Utökning av befintlig budget för 2026–2027, medel taget 2029 från ”Gatuprojekt nya” med 11,1 mnkr.
- **NY – Kontaktvägen –** Nytt projekt, medel taget 2029 från ”Gatuprojekt nya” med 20 mnkr.
- **NY – Humleparken inkl. GC –** Nytt projekt, medel taget 2029 från ”Gatuprojekt nya” med 6,5 mnkr.
- **NY – Storgatan öst på stan –** Nytt projekt, medel taget 2029–2033 från ”Gatuprojekt nya” med 20,3 mnkr.
- **NY – Storgatan väst på stan –** Nytt projekt, medel taget 2029–2031 från ”Gatuprojekt nya” med 20,3 mnkr.
- **NY – Skolgatan väst på stan –** Nytt projekt, medel taget 2029–2032 från ”Gatuprojekt nya” med 20,3 mnkr.
- **NY – Skolgatan öst på stan –** Nytt projekt, medel taget 2029–2034 från ”Gatuprojekt nya” med 20,3 mnkr.
- **NY – Skravelsjövägen i Röbäck –** Nytt projekt, medel taget 2029–2031 från ”Gatuprojekt nya” med 25,0 mnkr.
- **NY – Vänortsparken –** Nytt projekt, medel taget 2029 från ”Gatuprojekt nya” med 6,0 mnkr.
- **NY – Döbelns park –** Nytt projekt, medel taget 2032 från ”Gatuprojekt nya” med 6,0 mnkr.
- **NY – Torpardungen –** Nytt projekt, medel taget 2029 från ”Parkprojekt nya” med 4,5 mnkr.

Tillkommande 7,5 mnkr för perioden 2026–2035

- **NY – Sopkärl –** Nytt projekt, medel finns ej i befintliga ramar, lagkrav finns för att byta ut sopkärl

Total summering förändring gator och parker

Totalt har 0 mnkr tagits bort ur planperioden 2026–2029 och 0 mnkr har förskjutits i tid till 2030–2035, 7,5 mnkr har tillkommit som nytt behov för sopkärl på grund av ändrade lagkrav.

Externförhyrningar - beskrivning/motivering

Nämnd	Avtals-period	Starttid-punkt	Belopp avtals-period mnkr	Årsbelopp mnkr	Hyresobjekt
IFN	10 år	2026-01-01	13,5	1,35	Renovering/uppgradering inkl sprinkler i bef gruppboenden
IFN	10 år	2026-01-01	18,0	1,8	Servicelägenheter 10+1
IFN	10 år	2026-01-01	24,0	2,4	SoL-boende ca 30 platser anpassning
IFN	10 år	2026-01-01	11,0	1,1	Anp ombyggnad till servicelägenheter
IFN	10 år	2026-04-01	16,5	1,65	Vale 17, ny entré etapp 1
ÄN	10 år	2026-01-01	11,0	1,1	Dagverksamhet dementa, okänt
ÄN	10 år	2026-01-01	11,0	1,1	Dagverksamhet dementa, okänt
ÄN	10 år	2026-01-01	11,0	1,1	Hemtjänst Ålidhem, ist för Historiegränd
ÄN	10 år	2026-01-01	17,0	1,7	Hemtjänst, Berghem/nedre Haga 6:6A
ÄN	10 år	2026-01-01	23,5	2,35	Hemtjänst, ny lokal för Natt och larm/anp hemtjänst city
			156,5	**15,65**	

- **IFN – Renovering/uppgradering inkl sprinkler i befintliga gruppboenden** – Tillkommande hyreskostnader för befintliga förhyrda gruppboenden i behov av renovering och uppgradering av t ex sprinklers pga nya lagkrav bedöms under en 10-årig avtalsperiod kosta 13,5 mnkr extra.
- **IFN - Servicelägenheter 10+1 –** externförhyrning från 2026-01-01 med 10-årig avtalsperiod bedöms kosta totalt 18 mnkr under avtalsperioden. Integrerad boendeform i hyreshus som Umeå Kommun inte kan bygga själva.
- **IFN – SoL-boenden ca 30 platser –** Ett befintligt vård- och omsorgsboende på Tomtebo som ÄN beslutat att lämna anpassas till SOL-boende för IFN. Anpassningen innebär ett hyrestillägg för befintlig externförhyrning från 2026-01-01 med 10-årig avtalsperiod som bedöms kosta 24 mnkr under avtalsperioden.
- **IFN – Anpassning ombyggnad till servicelägenheter** – Tillkommande hyreskostnader för befintliga förhyrda lägenheter för att de ska kunna användas som servicelägenheter bedöms under en 10-årig avtalsperiod kosta 13,5 mnkr extra.
- **IFN – Socialtjänstens hus, Vale 17 –** tillkommande hyreskostnad på nödvändig anpassning av befintlig förhyrning från 2026-04-01 för ny entré (säkerhetslösning) etapp 1 under en 10-årig avtalsperiod kommer kosta 16,5 mnkr under avtalsperioden.

- **ÄN – Dagverksamhet dementa** – två nya lokaler för dagverksamhet för dementa (grupp 1 och 2) behövs för att ersätta Hemgårdens dagverksamhet från 2026-01-01 till en hyreskostnad på 11 mnkr vardera under en 10-årig avtalsperiod.
- **ÄN – Hemtjänst, Ålidhem ist för Historiegränd** – befintlig hemtjänstlokal på Historiegränd behöver lämnas på grund av arbetsmiljökrav och ersättas av nya lokaler från 2026-01-01 till en hyreskostnad på 11 mnkr under en 10-årig avtalsperiod.
- **ÄN – Hemtjänst, Berghem/nedre Haga pga 6:6A** – lägenhetslokal på Istidsgatan behöver lämnas då det inte uppfyller arbetsmiljökraven (6:6A) och ersättas av nya lokaler från 2026-01-01 till en hyreskostnad på 17 mnkr under en 10-årig avtalsperiod. (istidsgatan kommer att användas för annan verksamhet.
- **ÄN – Hemtjänst, ny lokal för natt och larm/anpassa hemtjänstens lokal city –** hemtjänst city behöver ny lokal som natt och larm använt på Öbacka (rätt placering och uppfyller arbetsmiljökrav) och natt och larm behöver en större lokal som inte är lika lägeskritisk. Lokalen på Öbacka behöver anpassas för att kunna användas för det nya ändamålet. Rockaden kan ske från 2026-01-01 och kan kosta totalt 23,5 mnkr under en 10-årig avtalsperiod. Umeå Kommun har ingen egen tomt för ändamålet.

UMEÅ KOMMUN

Bilaga 7 - Nuläge inriktningsmål och program

- Program tillväxt
- Program social hållbarhet
- Program klimatneutralitet

Innehåll

Innehåll 2
Program tillväxt 3
Rekommendation 3
Nuläge och trend 5
Bedömning 5
Program social hållbarhet 7
Rekommendation 7
Nuläge och trend 8
Bedömning 9
Program klimatneutrala Umeå 2040 11
Rekommendation 11
Nuläge och trend 13
Bedömning 13

Program tillväxt

Rekommendation

Kommunen och de kommunala bolagen behöver förtydliga sin "samplanering" av investeringar

Förklaring: För att skapa stringens i planeringen behöver vi utveckla arbetssätt som optimerar resurser och ökar samsynen kring takten för hållbarhetsarbetet. Med förbättrade arbetssätt kan vi bättre precisera när, var och hur kommunkoncernens investeringar bör göras, vilket ökar träffsäkerheten och noggrannheten. Detta innebär att olika delar av planeringen samspelar på ett sätt som maximerar tillväxten från våra insatser. Exempelvis kan vi säkerställa tillräcklig bebyggelse för att stödja kollektivtrafikens utveckling. Genom förbättrad samplanering skapas en långsiktig hållbarhet i planeringen, vilket stärker Umeås förutsättningar till en hållbar utveckling.

Precisera och lyfta fram vad inom Attraktiva boendemiljöer som gör Umeå attraktivt

Förklaring: För att skapa en tydlighet i hur en ökad tillväxt av Umeås befolkning bidrar till att stärka kommunens attraktivitet, bör ett arbete att tydliggöra och precisera kommande samhällsinvesteringar som bidrar till Umeås fortsatta attraktivitet tas fram. Idag saknas en tydlig plan för att precisera vilka kvalitéer Umeå har, samt vilka storstadskvaliteter vi har inom räckhåll. Rent konkret kanske det handlar om nya mötesplatser eller en stadsteater? En sådan analys skulle bidra till att skapa konkreta gemensamma målbilder att samlas kring vilket bidrar till att förankra en förståelse kring och nytta av Umeås framtida tillväxt.

Stärka företagens förmåga att utvecklas efter inkubationsfasen genom insatser i den så kallade accelerationsfasen.

Förklaring: Den senaste utvärderingen av Umeå inkubatorverksamheter visar på att verksamheten håller en hög nivå i att lyckas starta upp företag, men lägre resultat i att få företag att växa i antal anställda. Detta innebär att företag i dagsläget har sämre förutsättningar att ta nästa steg i företagens tillväxtfas från få till flera anställda och därmed bidra till att bredda Umeås näringsliv. Här saknas en sammanhållen bild i form av ett gemensamt kunskapsunderlag; handlar det om fysiska åtgärder eller mer abstrakta åtgärder? Detta har potential att både stärka näringslivet och kvarstanning av studenter och därmed även Umeås fortsatta befolkningstillväxt.

Växla upp arbetet med att utveckla Universitetsstaden

Förklaring: Arbetet med Universitetsstaden har bidragit till att stärka områdets roll i Umeå och regionen. Det är ett av Norrlands absolut starkaste arbetsmarknadsområden och det finns ännu mera att göra här för att ta nästa steg. Detta innebär att vi bör växla upp arbetet med att utveckla Universitetsstaden både i fråga om fysisk stadsmiljö och mjukare faktorer för ett starkt och självklart centrum för Umeås fortsatta tillväxt. Genom nya arbetssätt i hur vi skapar transformation i större områden och samverkan med områdets aktörer kan vi skapa fler bostäder, verksamheter och bättre flöden till Umeås centrum.

Kunskapsunderlag för att skapa transparens kring vilka branscher Umeå kommun särskilt ska prioritera

Förklaring: För att på ett bättre sätt hantera utmaningar i prioriteringsarbetet av begränsad tillgång av mark och teknisk infrastruktur krävs en sammanhållen analys av vilka branscher Umeå bör ha ett särskilt fokus på. Detta innebär en gemensam bild över hur prioriteringar bör ske utifrån nyetableringar, tillväxt i befintliga företag eller möjliggöra omlokalisering av befintliga verksamheter för att åstadkomma önskad stadsutveckling. Genom nya kunskapsunderlag kompletteras bilden för att skapa tydlighet i planeringen.

Detta stärker det tidigare helhetstänket på sysselsättning på vår arbetsmarknad som vår framgångsfaktor, till att även bidra att fokusera när förutsättningarna med marktillgång är svårare.

Utvecklingsanslaget bör ses över för att tydligare möta Umeås framtida utmaningar

Förklaring: Kommunstyrelsens anslag för tillväxt ska bidra till att lägga grunden för långsiktig social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet, hög attraktivitet och tillväxt med målet att nå 200 000 medborgare senast år 2050. Kriterier för anslaget ligger i linje med programmens syfte och fokusområden och kan tydligt bidra till ökat tillväxtfokus. Vi konstaterar dock att medel i Utvecklingsanslaget till stor del är upptecknat för de närmsta åren vilket medför att anslaget inte kan användas för att möta programmens utpekade behov och rekommendationer på ett effektivt sätt. Vi föreslår att Utvecklingsanslaget ses över för att tydligare kopplas till utpekade behov som lyfts i programmen.

Nuläge och trend

Inriktningsmål 1	Trend	Nuläge
Umeås tillväxt ska klaras med social, ekologiskt, kulturell och ekonomisk hållbarhet med visionen om 200 000 medborgare år 2050		Mer arbete krävs
Fokusområden		
1. Bostadsbyggande och attraktiva livsmiljöer		Mer arbete krävs
2. Universiteten som tillväxtmotorer		Enligt plan. Mer av det vi gör
3. Etableringar och företagens tillväxt		Enligt plan. Transformering från stor stad till storstad

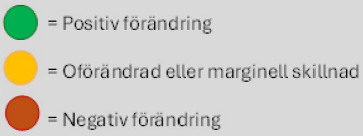

I kolumnen "Nuläge" anges hur nuläget bedöms. Bedömningen är antingen "Mer arbete krävs" eller "Enligt plan".

I kolumnen "Trend" har bedömning gjorts utifrån den statistiska förändringen fram till 2023 och ur ett längre perspektiv där möjligt. Även en tydlig positiv förändring (Grön) kan betyda att mer arbete krävs på grund av att förändringen är för långsam.

Bedömning

Planberedskapen för bostäder har förbättrats markant senaste tiden, men bostadsbyggandet ligger inte på de nivåer som behövs för önskad tillväxttakt, för närvarande till stor del på grund av konjunkturläget. Umeå är en attraktiv plats att bo och leva på, men tydligare preciserade delmål för vad en större stad ska "ha" skulle kunna leda till att Umeå tar ytterligare steg framåt/uppåt i attraktivitet. En högre grad av samsyn krävs också kring hur tillväxten ska åstadkommas i en tätare stad och i vilka steg transformationen mot ett långsiktigt hållbart samhällsbyggande kan ske.

Arbetet med att ta tillvara på tillväxtpotentialen som universiteten ger bedöms ha rätt inriktning och fokus, men samtliga insatser skulle behöva utökas. Det gäller såväl arbetet med studenternas kvarstanningsgrad och dess betydelse för hela regionens kompetensförsörjning som företagstillväxten och kommersialiseringen av forskning som kommer från universitetsmiljöerna.

Umeås företagstillväxt är god och arbetet med etableringar sker i god samverkan inom kommunkoncernen. På sikt bedöms dock mark och el bli begränsande faktorer vilket behöver adresseras. Parallellt med detta innebär resan mot en storstad att rollerna till viss del förändras och att vi kommer behöva hitta fler/andra sätt att arbeta med företagstillväxt och etableringar.

Sammanfattning delmål

Mål	**Delmål**	**Årets bedömning**
Befolkningsmål	Umeå har 200 000 invånare år 2050	Delvis
Bostadsbyggande	I Umeå byggs 2 000 bostäder per år	Nej
Attraktiva livsmiljöer	I Umeå byggs attraktiva livsmiljöer för kommuninvånarna	Delvis
Universiteten	I Umeå är Universiteten tillväxtmotorer	Ja
Företagens tillväxt	I Umeå skapas goda förutsättningar för sysselsättning och företagande	Ja
Etableringar	I Umeå driver nya etableringar tillväxt	Ja

Sammanfattningen, som tar upp och adresserar flera av de största globala utmaningarna, måste betraktas med både ett holistiskt perspektiv och stor försiktighet. Bedömningarna som presenteras innehåller vissa osäkerheter och är beroende av att fortsatta insatser och åtgärder genomförs fram till år 2050. Detta gäller även för de områden som redan till år 2024 har markerats som uppfyllda eller åtgärdade. För att göra dessa bedömningar har man använt ett brett spektrum av verktyg, inklusive indikatorer, rankingar, vetenskapliga studier, samarbeten och rapporter samt noggranna analyser. Dessutom har man jämfört med resultat och insatser från andra kommuner för att säkerställa relevans och trovärdighet. Den programansvarige chefen har en central roll i denna process, och samråder kontinuerligt med programstyrgruppen för att löpande stämma av och justera bedömningarna, baserat på nya insikter och utvecklingar. Detta samspel mellan bedömning och åtgärd är avgörande för att uppnå de långsiktiga målen för hållbar tillväxt och utveckling.

För mer information se www.umea.se/programtillvaxt

Program social hållbarhet

Rekommendation

För att möta den växande utmaningen med ungas psykiska ohälsa, särskilt bland tjejer, krävs ett förvaltningsövergripande samarbete. Genom att bygga en gemensam förståelse för problemets komplexitet och erkänna bristen på vedertagna förklaringsmodeller kan vi skapa en enad problembild. Detta är en avgörande förutsättning för att möjliggöra samordnade och effektiva åtgärder

Förklaring: Studier, inklusive rapporten *Unga 2022*, visar en oroande utveckling där ungas psykiska hälsa försämras, särskilt med en markant ökning av psykosomatiska besvär bland unga tjejer. Elevhälsans undersökningar bekräftar att även om yngre barn generellt mår bättre, sker en tydlig försämring i psykiskt välbefinnande redan från årskurs 7, med tjejer som särskilt utsatt grupp. Dessa insikter betonar vikten av att stärka och fokusera samverkan för att både förebygga och hantera dessa allvarliga hälsotrender.

I juli 2025 planeras den nya socialtjänstlagen att träda i kraft, vilket innebär ett utökat ansvar för att förebygga behovet av ingripande och omsorgskrävande insatser. Lagstiftningen ställer krav på utveckling av nya arbetssätt och ett stärkt samarbete över förvaltningsgränser. Ett exempel är området våld i nära relationer, där det gemensamma förebyggande arbetet behöver förstärkas för att möta de nya kraven.

Förklaring: Den nya socialtjänstlagen har som mål att förenkla regelverket och göra socialt stöd mer tillgängligt för medborgarna. Lagen syftar även till att stärka det förebyggande arbetet och ge kommunerna bättre möjligheter att möta individers och familjers behov. Ambitionen är att sänka trösklarna och nå invånarna i ett tidigt skede, innan problemen eskalerar. Då lagen betonar vikten av samarbete krävs ett gemensamt ansvarstagande inom kommunen, som sträcker sig över förvaltningsgränserna.

Nuläge och trend

Inriktningsmål 2	**Trend**	**Nuläge**
Umeå ska växa hållbart utan utsatta områden	🟡	Mer arbete krävs
Inriktningsmål 3		
Umeå kommun ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv	🟡	Enligt plan
Fokusområden		
1. Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden *Negativ påverkan från organiserad brottslighet och våld i nära relationer men framsteg i samverkansarbetet.*	🟡	Mer arbete krävs
2. Umeå ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv *Jämställdhetsarbetet pågår och är väl inarbetat. Behov av nya goda exempel för att ej tappa position.*	🟡	Enligt plan
3. Barns uppväxtvillkor *Elever upplever minskade påverkansmöjligheter i skolan* *Många ungdomar mår dåligt och är stressade.* *Lägre andel barn i ekonomisk utsatthet än i riket, behöver bevakas.*	🟡	Mer arbete krävs
4. Boende och bebyggelsemiljö *Den aktualiserade och planeringsstrategin är antagen av KF. Bostadsförsörjningen är utmanande, andelen barnfamiljer och unga som lägger en större del av inkomsten på boendekostnader har ökat.*	🟢	Enligt plan
5. Arbete och försörjning *Positiv trend i arbetskraftsdeltagande. Ökat antal avhopp från gymnasiet. Utmaningar kvarstår men läget är gynnsamt.*	🟡	Mer arbete krävs

🟢 = Positiv förändring
🟡 = Oförändrad eller marginell skillnad
🟠 = Negativ förändring

I kolumnen ”Lägesbild” anges hur nuläget bedöms. Bedömningen är antingen ”Mer arbete krävs” eller ”Enligt plan”.

I kolumnen ”Trend” har bedömning gjorts utifrån den statistiska förändringen. Även en tydlig positiv förändring (Grön) kan betyda att mer arbete krävs på grund av att förändringen är för långsam.

Bedömning

Umeå kommun har en stark position inom social hållbarhet. EU-kommissionen rankar övre Norrland som den mest socialt hållbara regionen i Europa enligt European Social Progress Index[1]. Sverige, och Umeå kännetecknas av hög tillit mellan människor. Det främjar deltagande i demokratiska processer och socialt engagemang. Samtidigt syns tendenser till splittring och ökade klyftor, det förebyggande arbetes betydelse är av största vikt för att minska dessa problem.

Kommunens arbete för social hållbarhet grundar sig i värden som trygghet, tillit och gemenskap. Segregation, där människor med olika förutsättningar lever åtskilda, utgör ett hot mot dessa värden. Umeå har generellt ett bra utgångsläge med låg brottslighet, låg upplevd otrygghet och hög tillit till myndigheter. Det finns inga stadsdelar i Umeå som klassats som utsatta av polisen.

Utmaningar kvarstår dock. Organiserad brottslighet är ett växande problem. Antalet ärenden gällande våld i nära relationer har också ökat, vilket kräver bättre samordning och ökade resurser. Kommunens styrmodell har dessutom gjort att jämställdhetsarbetet riskerar att bli mindre synligt och svårt att följa upp.

Vad gäller ungas livsvillkor ökar avhoppen från gymnasiet. Många avhopp kopplas till dåligt mående. Framför allt unga tjejer har ett dålig mående och tjejer på högstadiet har en relativt hög frånvaro. Barnfamiljer har dessutom fått det svårare ekonomisk under de senaste åren.

Kommunens arbetskraftsdeltagande är bra men det finns grupper som fortfarande har svårt att ta sig in på arbetsmarknaden. Kompetensbristen i Umeå förblir också en utmaning. Kommunen arbetar för att minska antalet personer i långvarigt utanförskap men det behövs bättre kännedom om situationen för dem som varken arbetar, studerar eller är arbetssökande.

Umeå kommun strävar efter att vara en bra plats att växa upp på, där alla ska ha jämlika villkor oavsett bakgrund. Arbetet har fortgått under året för att främja trygga, tillgängliga och inkluderande boendemiljöer. Mycket pekar på att Umeå är en plats med goda förutsättningar att leva och verka. Umeå i en stark position, men fortsatt arbete behövs för att bibehålla och stärka kommunens sociala hållbarhet. Exempelvis finns det i dagsläget handlingsplaner för att motverka våld och barnfattigdom som inte är resurssatta.

[1] Inforegio - European Social Progress Index (europa.eu)

Figur 1. Kommunen är en bra plats att bo och leva på, andel, 2023 [2]

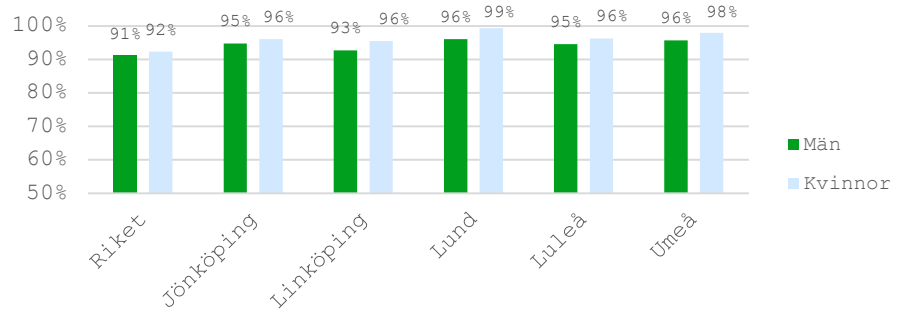

Källa: Medborgarundersökningen, SCB

Övergripande om social hållbarhet

Umeå kommun har en gynnsam position i arbetet med social hållbarhet. Övre Norrland, där Umeå är största stad, rankas av EU-kommissionen som den socialt mest hållbara regionen i Europa i sitt *European Social Progress Index*.

Sverige är även ett av de länder i världen med högst tillit mellan människor och Umeå ligger bra till i nationella mätningar. När tillitsgraden är hög märks det genom att fler deltar i påverkansprocesser som demokratiska val, föreningsliv och annat. Stora skillnader i livsvillkor mellan medborgare riskerar å andra sidan att leda till minskad tillit. Förebyggande arbete är därför av högsta vikt för att bibehålla en hög grad av tillit i hela kommunen.

Eftersom kommunkoncernen inte har egen rådighet över allas vårt välmående och de sociala strukturerna, är det viktigt och nödvändigt att fortsätta arbete för ökat samarbete med alla samhällsaktörer.

Figur 2. Sociala relationer och tillit - index 2023[3]

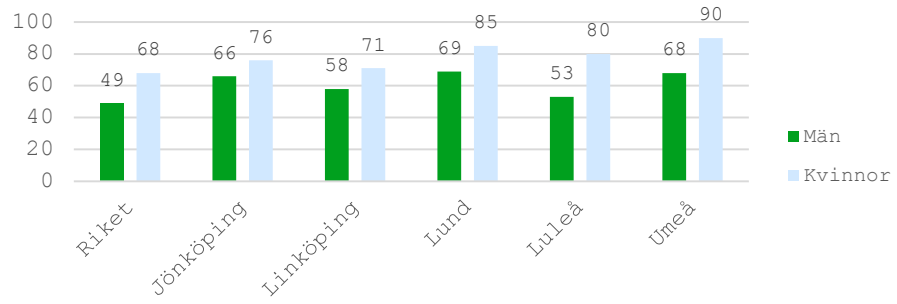

Källa: Tillväxtverkets beräkningar, baserat på uppgifter från MUCF och Fohm

För mer information se www.umea.se/programsocialhallbarhet

[2] Andel som har svarat "Mycket bra" eller "Ganska bra" på frågan "Vad tycker du om din kommun som en plats att bo och leva på?" i SCB:s medborgarundersökning.

[3] Indexet baseras på indikatorerna: Invånare 16–24 år som varken arbetar eller studerar, Invånare 16–84 år med avsaknad av tillit till andra, Invånare 16–84 år med avsaknad av emotionellt stöd och sammanvägs till ett nyckeltal på en skala från 0 till 100.

Program klimatneutrala Umeå 2040

Rekommendation

Accelerera finansieringen av klimatinvesteringar och utveckla portföljstyrning
Förklaring: För att påskynda klimatomställningen krävs samordning och optimering av resurser, där en nyckelmetod är portföljstyrning. Detta innebär att strategiskt hantera en samling projekt, program och initiativ som tillsammans bidrar till samhällsnytta och klimatomställning. Portföljstyrning omfattar även att identifiera och prioritera åtgärder som kompletterar varandra och kan driva förändring i komplexa system, exempelvis inom energi och transport. För att öka omställningstakten behöver resurser omfördelas och finansieringen utvecklas. Det kan innebära att prioritera om befintliga resurser till klimatomställning och samtidigt stärka extern finansiering för att möjliggöra större investeringar och stödja nya innovativa lösningar. Både finansiering och portföljstyrning kräver ett nära samarbete och samskapande mellan aktörer på lokal, regional, nationell och internationell nivå, vilket är avgörande för att uppnå effektiva och långsiktiga resultat.

Utveckla en strategi för att hantera kvarvarande utsläpp
Förklaring: Umeå bör ta fram en strategi för att hantera de kvarvarande utsläppen som inte kan elimineras helt, i samverkan med relevanta aktörer såsom partners i Umeå klimatfärdplan och industriella intressenter. Den behöver fokusera på investeringar i naturbaserade lösningar, kompensationsprojekt, koldioxidinfångning och andra innovativa metoder för att neutralisera utsläpp inom sektorer där fullständig utsläppsminskning är svår att uppnå på kort sikt.

Förstärk arbetet med beteendepåverkan för att nå ett ökat hållbart resande och skapa effektivare resursanvändning
Förklaring: Umeå behöver intensifiera arbetet med att påverka beteenden för att främja hållbara transportalternativ såsom cykling, gång och kollektivtrafik. Samtidigt är det avgörande att arbeta med effektivare resursanvändning för att minska konsumtionsbaserade utsläpp. Detta kräver långsiktig och riktad resurstilldelning till initiativ som mobility management, mobilitetshubbar samt bygg- och materialåterbruk för att säkerställa framdrift och öka omställningstakten. En framgångsrik strategi för detta arbete bör omfatta hela kommunkoncernen och inkludera samarbete med lokala aktörer och invånare. Arbetet kan innefatta utbildningskampanjer, hållbara upphandlingsstrategier, riktade policyinsatser samt incitament för återanvändning och reparation. Genom denna

helhetssyn kan Umeå stärka sin omställningskapacitet, optimera resursanvändningen och påskynda övergången till ett mer hållbart samhälle.

Främja synergieffekter från utveckling av infrastruktur och stadsutveckling
Förklaring: Umeå har genom stora logistikinvesteringar, såsom Umeå hamn, Dåvaterminalen och Norrbotniabanan, en unik möjlighet att förbättra hållbara gods- och persontransporter. För att maximera nyttan av dessa investeringar krävs strategier och åtgärder i samverkan med olika aktörer för att skapa synergieffekter. Dessutom bör kommunen främja urban och industriell symbios genom att kartlägga tillgång och efterfrågan av resurser som plast, energi och material samt utveckla nya affärsmodeller som möjliggör effektiv resursanvändning. Ett fokus på centralt beläget och hållbart bostadsbyggande är också avgörande för att minska energiförbrukning och transportbehov, vilket stärker stadens övergripande hållbarhet och resurseffektivitet.

Prioritera det interna arbetet där kommunkoncernen har rådighet samtidigt som förutsättningar skapas för marknadsdriven utveckling
Förklaring: Umeå bör prioritera klimatinsatser inom områden där kommunen har störst rådighet, särskilt inom transportsektorn, cirkulär ekonomi och hanteringen av kvarvarande utsläpp. Detta innebär att kommunkoncernen aktivt minskar sin klimatpåverkan genom sina kärnverksamheter och upphandlingar, såsom att ställa krav på fossilfria transporter och införa cirkulära upphandlingsmetoder. Samtidigt bör kommunen skapa förutsättningar som stöder en marknadsdriven omställning, genom att etablera incitament och partnerskap som främjar privata investeringar och innovationer. På detta sätt kan kommunen kombinera sin roll som förebild och aktör med att driva omställningen framåt genom reglering och samarbete.

Nuläge och trend

Inriktningsmål 4	Trend	Nuläge
Umeå ska vara klimatneutralt till år 2040		Mer arbete krävs
Fokusområden		
Transporter		Mer arbete krävs
Bygg och anläggning		Mer arbete krävs
Energi, el och fjärrvärme		Mer arbete krävs
Cirkulär ekonomi		Mer arbete krävs
Övergripande insatser		Mer arbete krävs

= Positiv förändring

= Oförändrad eller marginell skillnad

= Negativ förändring

I kolumnen ”Lägesbild” anges hur nuläget bedöms. Bedömningen är antingen ”Mer arbete krävs” eller ”Enligt plan”.

I kolumnen ”Trend” har bedömning gjorts utifrån den statistiska förändringen från 2019 – 2022 och ur ett längre perspektiv där möjligt. Även en tydlig positiv förändring (Grön) kan betyda att mer arbete krävs på grund av att förändringen är för långsam.

Bedömning

Det är tydligt att omställning pågår men att takten behöver accelereras betydligt för att uppnå antagna klimatmål. Omställningen är samhällsekonomiskt lönsam och för att öka takten krävs arbete med både strukturella förändringar och förändrade beteendemönster.

Under perioden har Umeå arbetat med medskapande av åtgärder och projektportföljer baserat på tidigare arbete med scenario- och konsekvensanalyser och som tydliggör vad Umeå behöver göra för omställning av samhällssystemen. Umeå behöver fokusera arbetet i högre utsträckning på prioritering, finansiering och realisering av projekt för att accelerera omställningstakten.

Eftersom kommunkoncernen inte har egen rådighet över omställningen av samhällssystem behöver Umeå fortsätta sitt arbete med att öka samverkan och bygga partnerskap på alla nivåer, från lokala initiativ inom klimatfärdplanen till engagemang i internationella samarbeten som "Missionen för hundra klimatneutrala och smarta städer". Detta är avgörande för att uppnå stadens långsiktiga mål.

Med beslutet om ett inriktningsmål för ett klimatneutralt Umeå med tillhörande program har arbetet inom kommunkoncernen fått en plattform och strategisk inriktning att arbeta utifrån. Det har framför allt gett resultat inom de övergripande insatserna där följande arbeten särskilt kan nämnas: framtagande och inskickat klimatkontrakt till EU, inom klimatfärdplanen har en partnerskapsmodell och årlig uppföljning utvecklats och viktiga steg inom cirkulär ekonomi har tagits bland annat inom Umeå Eco Industrial park och byggåterbruk.

I det fortsatta arbetet är det viktigt att fokus läggs på prioritering, finansiering och genomförande av planerade och beslutade åtgärder för utsläppsminskning, samtidigt som det är viktigt med lärande för utveckling av nya åtgärder.

Territoriella utsläpp

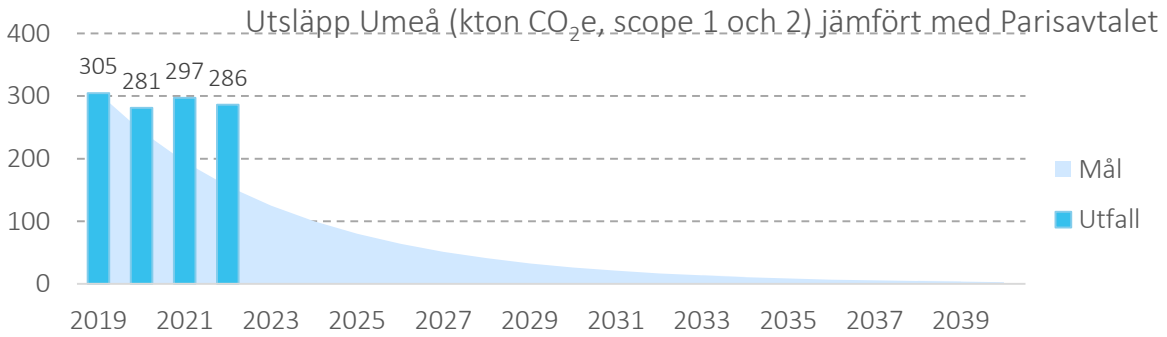

De sammanlagda utsläppen inom scope 1 och 2 i Umeå kommun uppgick år 2022 till 286 ton CO_2e. Det är en minskning jämfört med år 2021 men inte en minskning i den takt som Parisavtalet kräver. Vid en jämförelse av nationella emissionsdatabasens utsläppsdata har utsläppen i Umeå kommun minskat med 33 procent sedan 1990.

Kommunkoncernens utsläpp

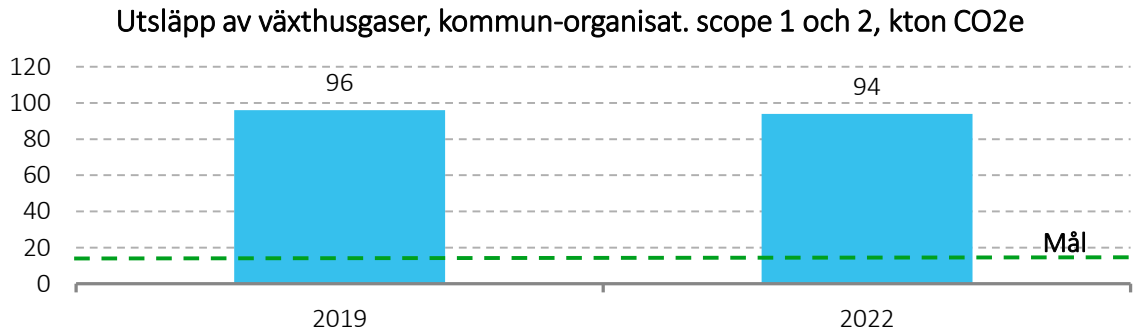

Under 2019 och 2022 har det genomförts beräkningar på kommunorganisationens utsläpp inom scope 1 och 2. År 2019 stod kommunen för 96 kton CO_2e. År 2022 hade utsläppen

visserligen minskat något, men inte i den takt som behövs för att nå målet om 14 kton CO_2e till 2025.

För mer information se www.umea.se/programklimatneutral

UMEÅ KOMMUN

Bilaga 8
Omställningsuppdraget 2023:1 - Nämndernas analyser

Byggnadsnämnden	1
Fritidsnämnden	5
För- och grundskolenämnden	11
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden	29
Individ- och familjenämnden	42
Kommunstyrelsen	53
Kulturnämnden	66
Miljö- och hälsoskyddsnämnden	72
Tekniska nämnden	75
Umeåregionens brand- och räddningsnämnd	105
Äldrenämnden	109
Överförmyndarnämnden	118

2024-09-06

Byggnadsnämnden - Analys personalförsörjning 2024–2034, tilläggsuppdrag 2023:1

Inledning

Denna analys av nämndens personalförsörjning under perioden 2024–2034 har arbetats fram genom beredning av stadsbyggnadsförvaltningens ledningsgrupp. Analysen har vidare samverkats med de fackliga organisationerna i FSG.

Nämndens verksamhet enligt grunduppdraget sker inom tre avdelningar; lantmäteri, detaljplanering och bygglov. Inom avdelningen bygglov hanteras även bostadsanpassning. Samtliga delar är väsentliga för utförande av grunduppdraget.

Detaljplanering

Avdelningen detaljplanering verkställer nämndens åtagande avseende detaljplanering. Inom avdelningen arbetar 29 (29,0 åa) per 240731. Dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal Åa
Planarkitekt	22	22,0
Byggnadsantikvarie	1	1,0
Koordinatorer	2	2,0
Verksamhetsutvecklare	1	1,0
Chefer	3	3,0

Prognos över personalbehov inom detaljplanering

Prognosen för personalbehov under perioden 2024–2034 följer kommunens ambitionsnivå inom detaljplaneområdet. Volymerna i ansökningar om nya om detaljplan ser över tid relativt likartad ut även om volymerna sjunker i tider av lågkonjunktur. Verksamheten detaljplanering har de senaste 6–7 åren nästan fördubblat personalresurserna. Utifrån KF beslut om planeringsförutsättningar 2025 ligger prognosen 2034 i intervallet 6–10 årsarbetskrafter för avdelningen.

Prognos över personaltillgång inom detaljplanering

Prognosen över tillgången 2034 bedöms fortsatt som god. Den förstärkning som gjorts under de senaste 6–7 åren har kunnat ske utan några betydande svårigheter och bedömningen är att detta håller i sig fram till 2034.

Gapanalys personalbehov/personaltillgång detaljplanering

Inget gap förutses.

Detaljplanering - Slutsatser/bedömning av personalförsörjning

Mot bakgrund av analysen bedöms detaljplaneringen generellt sett ha goda förutsättningar till personalförsörjning under perioden.

Lantmäteri

Lantmäteri verkställer nämndens åtagande avseende geografisk information, mätverksamhet, fastighetsbildning mm. Inom lantmäteri arbetar *36* personer (*30,9* åa) per *240826*. Dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal åa
Kart- och GIS-ingenjör	11	7,8
Förrättningslantmätare	11	9,1
Mätningsingenjör	6	6
Systemutvecklare – Kart & GIS	3	3
Chef och ledning	5	5

Prognos över personalbehov inom lantmäteri

Prognos för personalbehov under perioden 2024–2034: Med en vändande konjunktur förväntas ärendemängden öka för nybyggnadskartor och husutsättningar i takt med att bygglovsärenden ökar. Även grundkartor för detaljplaner och fastighetsbildningsärenden väntas öka samtidigt som ärendena i en växande stad blir mer komplexa och arbetssätten påverkas av säkerhetsaspekter mm. vilket kräver mer handläggning per ärende. Det ökade behovet av geodata i olika tekniska tjänster som Lantmäteri tillhandahåller kommunens verksamheter kommer även det påverka personalbehovet. Prognosen för personalbehovet 2034 blir en ökning med ca 5-8 årsarbetare för avdelningen.

Prognos över personaltillgång inom lantmäteri

Prognosen över tillgången 2034 bedöms fortsatt som god.

Gapanalys personalbehov/personaltillgång lantmäteri

Inget gap förutses.

Lantmäteri - Slutsatser/bedömning av personalförsörjning

Mot bakgrund av analysen bedöms lantmäteri generellt sett ha goda förutsättningar till personalförsörjning under perioden.

Bygglov

Avdelningen bygglov verkställer nämndens åtagande avseende förhandsbesked och bygglov. Inom avdelningen (exkluderat enhet bostadsanpassning som redovisas separat) arbetar 32 personer (30,6 åa) per 2024-08-16. Dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal Åa
Bygglovshandläggare	11	10,8
Byggnadsinspektör	10	8,8
Administratör	6	5,8
Chef och ledning	5	5

Prognos över personalbehov inom bygglov
Prognosen för personalbehov under perioden 2024–2034 utgår från bedömningen att en stabilisering av konjunktur kommer ske och med det en ökning av antalet bygglovsärenden till verksamheten från och med 2026. Verksamheten har under de senaste 4–5 åren minskat sin personalvolym med ca 6 åa maa ändrade arbetssätt samt lågkonjunktur och bedömer att behovet kommer att minska ytterligare med 1–2 åa det närmaste året. Med en bedömd ärendeökning vid en vändande konjunktur kommer personalbehovet att stabilisera sig runt den nivån det ligger idag dvs ca 30 åa.

Prognos över personaltillgång inom bygglov
Prognosen över tillgången 2034 bedöms fortsatt som god.

Gapanalys personalbehov/personaltillgång bygglov
Inget gap förutses.

Bygglov - Slutsatser/bedömning av personalförsörjning
Mot bakgrund av analysen bedöms bygglov generellt sett ha goda förutsättningar till personalförsörjning under perioden.

Bostadsanpassning

Enheten bostadsanpassning verkställer nämndens åtagande avseende bostadsanpassning. Inom verksamhet arbetar 4 personer (4 åa) per 2024-08-16. Dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal Åa
Handläggare	3	3
Enhetschef / handläggare	1	1

Prognos över personalbehov inom bostadsanpassning
Prognosen för personalbehov under perioden 2024–2034 utgår från bedömningen att antalet ärenden kommer att öka inom verksamheten under perioden. Den demografiska utvecklingen samt en kommunal vilja om att medborgaren ska kunna bo och leva hemma gör att antalet ärenden troligen kommer att öka under de närmsta åren. Med en ökande ärendemängd bedöms behovet av resurser öka med ca 1 åa vilket innebär ett totalt behov av 5 åa inom verksamheten bostadsanpassning/handläggare.

Prognos över personaltillgång inom bostadsanpassning
Prognosen över tillgången 2034 bedöms fortsatt som god.

Gapanalys personalbehov/personaltillgång bostadsanpassning
Inget gap förutses.

Universiteten i Umeå tillhandahåller många av de efterfrågade utbildningarna. Vi kan se en vikande trend gällande olika miljöutbildningar, inte bara i Umeå, utan även på övriga av landets universitet. Kompetensutveckling kan erhållas genom statliga myndigheter, som till exempel Livsmedelsverket, Naturvårdsverket och Folkhälsomyndigheten.

Kompetensförsörjningsprognos 2024–2034

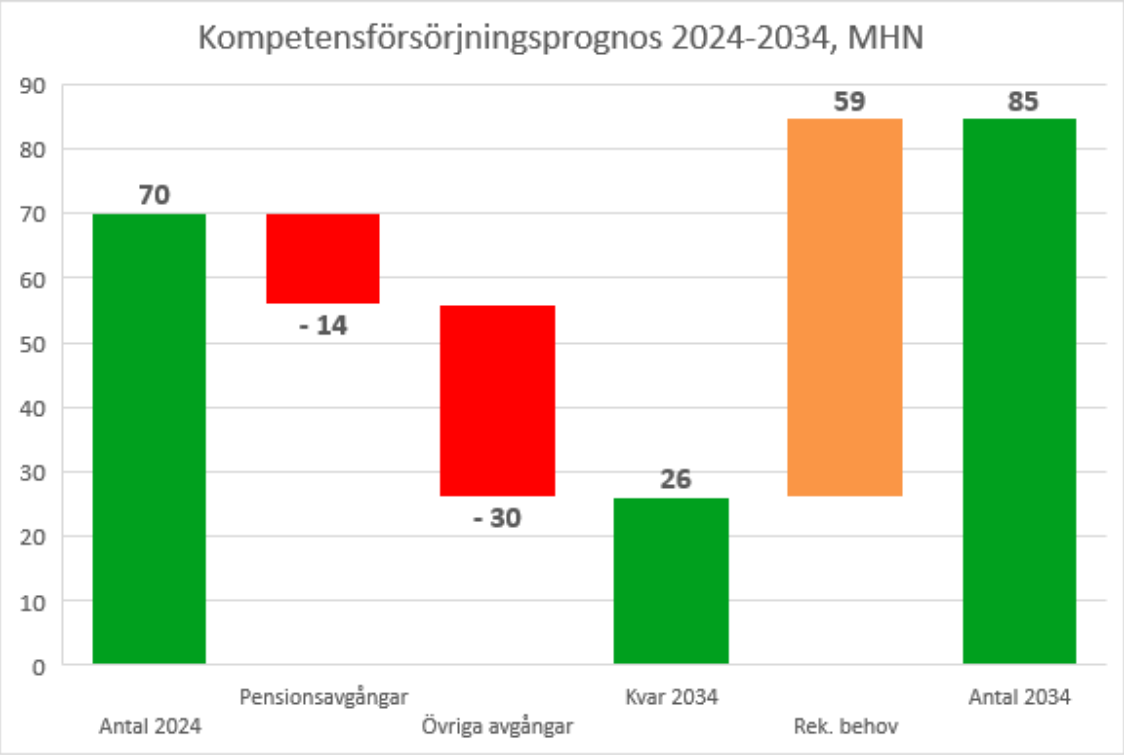

Miljö- och hälsoskyddsnämndens sammanfattande slutsatser

Miljö- och hälsoskyddsnämndens sammanfattande slutsatser baserat på analysen är att för perioden 2024–2034 kommer personalförsörjning kunna ske utan några betydande svårigheter. Inom några yrkesgrupper finns tendenser till svårigheter men Umeå har goda förutsättningar genom att vi är en större stad och en attraktiv arbetsgivare.

På längre sikt efter 2034 behövs sannolikt en än större samverkan mellan kommunerna för att tillsammans lösa uppgifterna.

Ny och förändrad lagstiftning ställer krav på fortlöpande uppdatering av kunskapsläget. Bland annat införlivas många EU-direktiv i svensk lagstiftning, vilket påverkar avdelningens arbete.

Kommunens tillväxt påverkar verksamheten inom flera områden. Antalet tillsynsobjekt och ärenden ökar, främst inom enheten Miljöskydd och Livsmedelssäkerhet och serveringstillstånd. Behovet av miljökompetens i planprocessen ökar genom högre tillväxttakt inom kommunal planering. Ökat antal kommuninvånare medför också att behovet av budget- och konsumentrådgivning ökar. Dessutom blir luftkvalitet, omgivningsbuller, energi- och klimatfrågor samt naturvårds- och vattenfrågor allt viktigare i en tät stad.

Fritidsnämnden - Analys personalförsörjning 2024-2034

Inledning

Fritidsnämnden ansvarar för att erbjuda Umeås invånare ett rikt, jämlikt, jämställt och hållbart fritidsutbud, där barn och ungas delaktighet och möjlighet till utveckling har en särställning.
Fritidsnämnden erbjuder fritidsaktiviteter och inkluderande mötesplatser, för unga liksom för vuxna med intellektuell funktionsnedsättning. Fritidsnämnden har det samlade ansvaret för handläggning av kommunens föreningsbidrag, samt ett särskilt uppdrag att stödja föreningslivet och främja det ideella engagemanget. Fritidsnämnden ansvarar för skötsel och uthyrning av idrotts- och fritidsanläggningar, både för elit- och breddidrott. I uppdraget ingår även skötsel av friluftsområden samt fiskefrämjande åtgärder. Fritidsnämnden har i uppdrag att erbjuda Umeås invånare badupplevelser, friskvård samt ansvara för simundervisning för samtliga grundskoleelever.

Fritidsnämnden har en viktig funktion för att skapa en meningsfull fritid som bidrar till en ökad generell folkhälsa och ungdomshälsa. Framför allt spelar möjlighet till förbättrad ungdomshälsa en central roll för att förebygga ungdomskriminalitet och minska utanförskap. De senaste åren har BRIS rapporterat om ett ökat antal samtal framför allt under somrarna då många normala skyddsnät i form av både organiserade aktiviteter, skola och rutiner pausas. Detta stämmer också väl överens med UmeBrås analys gällande gängens rekryteringsarbete där unga i utanförskap är i förhöjd risk att rekryteras till kriminella sammanhang. Föreningsbyrån inom fritidsnämnden spelar också en central roll i att skapa förutsättningar för föreningar att aktivera ungdomar och lotsa in dem i sunda sammanhang.

Nämnden har genom analyser av tidigare underlag för kompetensförsörjningsprognos, framtagna under 2023 samt i dialog mellan HR-chef, fritidsdirektör och verksamhetschefer tagit fram nedan rapport. För Fritidsnämnden finns inte underlag att inhämta från framtaget prognosverktyg. Nämnden har därför gjort en djupare analys av tidigare framtagna prognoser.

Verksamhet Bad

Verksamhet Bad verkställer Fritidsnämndens åtagande avseende bad- och träningsanläggningarna Navet, Storsjöhallen, Sävar simhall, Vallabadet, Hemgårdens bad och gym samt de tre tempererade utomhusbaden Umelagun, Obbolabadet och Vallabadets utomhusbad.

Inom avdelning Bad finns flera arbetsområden; badbevakning, simskola, simundervisning för skolklasser, drift av bassängerna, friskvård inom gym och gruppträning, behandlingar och andra tjänster, städ, försäljning samt restaurang. De flesta som arbetar inom bad jobbar med flera av dessa arbetsområden.

Inom verksamhet Bad arbetar *59* personer (*53,77* åa) per *20240808*. Dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal Åa
Arbetsledare	8	8
Badmästare	5	5
Badvärd	27	24,85
Restaurangbiträde	8	7,17
Drifttekniker	4	4
Friskvårdsinstruktör	5	4,75

Prognos över personalbehov inom verksamhet Bad
Här redovisas sammanfattning av prognos över personalbehov 2024-2034 i verksamhet Bad (Fig.1).

	Antal 2024	Pensions-avgångar	Övriga avgångar	Kvar 2034	Rek. behov	Antal 2034	Volym-föränd.	Faktor	Medel-ålder
452013 Badmästare	7	-4	-2	1	6	7	0	1,00	52,0
452014 Friskvårdsarbete, badpersonal	36	-3	-32	1	35	36	0	1,00	35,5

Prognos över personaltillgång inom verksamhet Bad
Det finns inget som talar för att vi skulle sakna tillgång till kompetens inom verksamhet Bad. Badvärd rekryteras med gymnasiekompetens och vi har god tillgång till kvalificerad personal. Badmästare är en befattning med historiska utmaningar. Med vad vi nu vet kommer inga ytterligare badanläggningar byggas. Även om befolkningsmängden ökar ser vi i nu läget att dagens bemanningsnivåer kan anses rimliga även inom perioden.

Gapanalys personalbehov/personaltillgång verksamhet Bad
Inget negativt gap bedöms finnas inom tidsperioden 2024-2034.

Verksamhet Bad – Slutsatser

Mot bakgrund av ovanstående prognos bedöms verksamhet Bad generellt sett ha goda förutsättningar till personalförsörjning fram till 2034. Potentiellt kan visst behov finnas av att hitta lösningar för högre sysselsättningsgrad över förvaltningsgränserna. Inom förvaltningen har analys gjorts för att se över möjlighet till kombinationstjänster utan att hitta möjliga lösningar då behovet inom förvaltningens verksamhetsområden uppstår samma tider under dygnet och samma dagar under veckan.

Mot bakgrund av ovanstående är nämndens bedömning att det finns visst behov av att ställa om verksamhet Bad för att hitta ytterligare verksamheter att bemanna gemensamt för att skapa större tjänsteutrymme.

Verksamhet Drift

Verksamhet Drift verkställer Fritidsnämndens åtagande avseende drifthållande av kommunens friluftsanläggningar, idrottscentrum, skolidrottsplatser och idrottsanläggningar såsom konstgräsplaner, ishallar, skidspår, gymnastikhallar, skolidrottshallar med mera. Inom verksamhet Drift arbetar *56* personer (*55* åa) per *20240808*. Dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal Åa
Fritidsassistent	5	5
Arbetsledare	6	5,5
Enhetschef	3	3
Fritidskonsulent	3	3
Idrottsplatsarbetare	39	38,5

Prognos över personalbehov inom verksamhet Drift
Här redovisas sammanfattning av prognos över personalbehov 2024-2034 i verksamhet Drift.

	Antal 2024	Pensions-avgångar	Övriga avgångar	Kvar 2034	Rek. behov	Antal 2034	Volym-föränd.	Faktor	Medel-ålder
151013 Handläggare, information/kommunikation	3	-1	0	2	1	3	0	1,00	49,0
521018 Park-/trädgårdsarbete	39	-11	-22	6	37	43	4	1,10	43,6

Prognos över personaltillgång inom verksamhet Drift
Personaltillgången inom verksamhet Drift bedöms vara god även framgent under tidsperioden. Bedömningen är en mindre utökning motsvarande fyra personer utifrån tillkommande anläggningar under tidsperioden. I den bedömning förvaltningen gjort har hänsyn tagits till viss automatisering av arbetsuppgifter.

Gapanalys personalbehov/personaltillgång verksamhet Drift
Under tidsperioden bedömer verksamheten inte att det kommer finnas ett negativt gap.

Verksamhet Drift – Slutsatser

Mot bakgrund av ovanstående prognos bedöms även verksamhet Drift generellt sett ha goda förutsättningar till personalförsörjning fram till 2034. Vissa utmaningar kan finnas då vi idag upplever att nyrekryterad personal inte stannar inom verksamheten lika länge som tidigare. Detta leder till att vi rekryterar oftare än tidigare och mer tid går till hantering för chefer. Verksamhet drift ser utmaningar i att medarbetare i högre utsträckning lämnar oss som arbetsgivare med hänvisning till att de erbjuds betydligt högre lön från privata aktörer.

Verksamhet Föreningsbyrå Stab

Verksamhet Föreningsbyrå Stab verkställer Fritidsnämndens åtagande avseende hantering av kommunens föreningsbidrag som syftar till att stötta kommunens föreningsliv. Inom verksamhet Föreningsbyrå Stab arbetar *14* personer (*13,5* åa) per *20240808*. Dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal Åa
Ekonomiassistent	1	1
Fritidsassistent	1	1

Enhetschef	1	1
Fritidskonsulent	8	7,5
Kommunikatör	2	2
Nämndsekreterare	1	1

Prognos över personalbehov inom verksamhet Föreningsbyrå Stab
Här redovisas sammanfattning av prognos över personalbehov 2024-2034 i verksamhet Föreningsbyrå Stab.

	Antal 2024	Pensions-avgångar	Övriga avgångar	Kvar 2034	Rek. behov	Antal 2034	Volym-föränd.	Faktor	Medel-ålder
452010 Turism, rekreation och friluftskonsulent	13	-4	-6	3	10	13	0	1,00	45,8

Prognos över personaltillgång inom verksamhet Föreningsbyrå Stab
Prognosen för personaltillgång bedöms mycket god för perioden. Vi ser inga tendenser till en minskad tillgång på kandidater med adekvat kompetens.

Gapanalys personalbehov/personaltillgång verksamhet Föreningsbyrå Stab
Under tidsperioden bedömer verksamheten inte att det kommer finnas ett negativt gap.

Verksamhet Föreningsbyrå Stab – Slutsatser

Föreningsbyrå Stab har under perioden 2019-2023 haft genomgående goda förutsättningar för personalförsörjning gällande fritidskonsulenter. Inget tyder på en minskad tillgång för framtida personalförsörjning.

Verksamhet Unga

Verksamhet Unga verkställer Fritidsnämndens åtagande avseende ungdomsfrågor som öppen verksamhet, lovverksamhet, arrangemang och områdesarbete. Fritidsgårdarna är ett exempel på vår öppna verksamhet som främst bedrivs på kvällstid.

För att skapa trygghet och ge bästa möjliga förutsättningar för goda livsvillkor deltar vi i kommunens områdesarbete genom lokala förebyggande råd. Vårt fokusområde är ungdomarnas delaktighet, en lärande verksamhet, i en mängd demokratiska processer.

Inom verksamhet Unga arbetar *49* personer (44,9 åa) per *20240808*. Dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal Åa
Samordnare	3	3
Enhetschef	2	2
Fritidsledarassistent	6	3,31
Fritidsledare	35	33,22
Informatör	1	1

Prognos över personalbehov inom verksamhet Unga

	Ant 2024	Pensio avgångar	Övriga avgångar	Kv 2034	Rek. behov	Ant 2034	Volyn föränd.	Fakt	Mede ålder
452011 Fritidsledare	44	-8	-36	0	57	57	13	1,30	43,3

Utifrån prognosticerat behov med utbyggnad av antalet fritidsgårdar görs bedömningen att verksamheten under perioden 2024-2034 har en volymökning motsvarande 13 tillsvidareanställda fritidsledare. Det ger ett totalt rekryteringsbehov om 57 tillsvidareanställda fritidsledare.

Prognos över personaltillgång inom verksamhet Unga
Tillgången till kompetens för perioden 2024-2034 bedöms av verksamheten som god. I nuläget finns ingen utbildning som direkt anknyter till fritidsledarbefattningen. Detta gör att verksamheten rekryterar medarbetare med annan pedagogisk kompetens.

Gapanalys personalbehov/personaltillgång verksamhet Unga
Fritidsnämnden ser inget negativt gap i personaltillgång under perioden 2024-2034.

Verksamhet Unga – Slutsatser

De utmaningar verksamheten ser är kopplat till att rekryteringar sker med en högre kompetensnivå än verksamheten och yrkesrollen kräver. Detta då det inte finns någon utbildning att tillgå som motsvarar fritidsledarrollen.

Fritidsnämndens sammanfattande slutsatser baserat på ovanstående prognoser/gapanalyser

Fritidsnämnden har en personalförsörjningssituation under perioden 2024-2034 som inte visar på någon betydande utmaning. Inom föreningsbyrån är tillgången på kompetens väldigt god och verksamheten kan välja bland olika utbildningsinriktningar utifrån inriktning på aktuell rekrytering.

Fritid drift ser vissa utmaningar som är kopplat mer till konkurrerande privat marknad för de befattningar som är mindre enkla att rekrytera. Dock ser nämnden inga betydande utmaningar i framtida kompetensförsörjning.

Fritid bad och fritid unga ser inga väsentliga utmaningar i kompetensförsörjning. De utmaningar som kan skönjas är kopplade till att det idag inte finns utbildning som motsvarar befattningen. För Fritid bad pågår ett arbete för att internt kunna utbilda och validera kompetens. För Fritid unga har kontakt tagits från utbildningsinstanser som vill påbörja dialog för att skapa utbildningar som bättre möter befattningens kompetensbehov.

Inom både avdelning Bad och avdelning Unga kan möjlighet finnas att hitta tänkbara samarbeten med andra förvaltningar där behovet finns på andra tider under dagen samt under andra dagar i veckan.

Mot bakgrund av ovanstående ser nämnden inget direkt behov av att arbeta fram förslag till inriktning för omställning för att möta prognosticerad brist på någon av nämndens yrkeskategorier.

UMEÅ KOMMUN

Rapport personalförsörjning 2024-2034
För- och grundskolenämnden

Dokumenttyp: Tilläggsuppdrag 2023:1 – Rapport personalförsörjning 2024-2034 FGN		
Dokumentansvarig: Åsa Bergström		**Beslutsdatum:** 2024-09-04
Beslutad av: Ann-Christine Gradin	**Version:** [1.0]	**Dnr:** SK-2024/00242

UMEÅ KOMMUN

2024-09-03

1. Inledning

Mot bakgrund av KS beslut 2024-03-15 gällande arbetsgång och tidplan för nämndernas genomförande av Kommunfullmäktiges tilläggsuppdrag 2023:1 lämnar för- och grundskolenämnden, i enlighet med kommungemensam anvisning *steg 1 – problemförståelse*, följande avrapportering. Rapporten fokuserar i detta steg på analys/prognos av kompetensförsörjningssituationen samt bedömning av om det finns behov av inriktning för omställning av nämndens verksamheter.

1.1 Metod

Redovisad statistik i rapporten utgår ifrån Umeå kommuns nya prognosverktyg för kompetensförsörjning, som baserar sina uppgifter både från SCB:s statistik över trender och prognoser nationellt samt förvaltningarnas/Utbildningsförvaltningens årliga bedömning av framtida personalbehov 2024-2034. Rapporten innehåller även statistik baserad på pensionsavgångar och prognosticerade övriga avgångar samt befolkningsprognos 2024-2034.

Förvaltningens analys av prognosticerade personalbehov baserad på befolkningsprognos 2024-2034 har processats med respektive verksamhets ledningsgrupp. Underlag för rapport har tagits fram via förvaltningens HR-enhet varvid beredning och process skett i samråd med respektive verksamhetsföreträdare.

I uppdraget ingår att prognosticera ett årligt kompetensförsörjningsbehov på en tioårsperiod. Detta bedöms innehålla stora osäkerhetsfaktorer ju närmare år 2034 skattningarna görs. I de prognoser där verksamheten bidragit med skattningar har utgångspunkten för bedömningarna varit 1-4 år. Observera att statistiken från SCB i nuläget inte tar hänsyn till regionala skillnader vad gäller tillgång på kompetens.

I kommunens analysverktyg ingår enbart större yrkesgrupper. SCB:s rapport "Trender och prognoser 2023-2024" beskriver framtidsutsikter för 63 utbildningsgrupper. Umeå kommun har ungefär 150 AID-etiketter och alla av dem går inte att koppla mot någon av de 63 utbildningsgrupperna det innebär att det i huvudsak är de större yrkesgrupperna som finns i analysverktyget.

Analysverktyget möjliggör inte uppdelning mellan de yrkesgrupper som finns inom båda verksamheterna, det gäller barnskötare och förskollärare. Mot bakgrund av att de största behoven av barnskötare finns inom förskolans område har förvaltningen valt att redovisa barnskötare i analysdelen inom denna verksamhet. För uppdelning av barnskötare mellan förskolans verksamhet och grundskolans verksamhet, se tabell 1 och 2.

UMEÅ KOMMUN

2024-09-03

1. För- och grundskolenämndens uppdrag

För- och grundskolenämnden har ett övergripande ansvar för att alla barn folkbokförda i kommunen har tillgång till förskola och pedagogisk omsorg samt skolgång i kommunens egna eller i fristående verksamheter. För- och grundskolenämnden ansvarar för kommunal förskola inklusive förskolor på minoritetsspråk, pedagogisk omsorg i form av dagbarnvårdare och nattisverksamhet, förskoleklass, grundskola, anpassad grundskola och fritidshem, se FGN verksamhetsplan 2024.

För- och grundskolenämnden ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med aktuell lagstiftning. För- och grundskolenämnden svarar för ledning, samordning och utveckling av det kommunala skolväsendet. Sedan 2020 gäller Barnkonventionen som svensk lag och är inkorporerad i skollag och läroplaner. Det innebär att ett barnrättsperspektiv alltid ska beaktas. Nämnden ska säkerställa att den kommunala utbildningen utgår från grundläggande demokratiska värderingar och alla barn och elevers lika värde.

Hög kompetens hos rektorer, förskollärare och lärare och övrig personal inom förskola och skola utgör en framgångsfaktor för barnens lärande, trygghet och trivsel i den pedagogiska verksamheten. Undervisningens kvalitet och utvecklingen av undervisningen i relation till barnens behov och förutsättningar bygger på en hög andel behörig och legitimerad personal. Med behörig och kompetent personal säkerställs att utbildningen vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Kompetensförsörjningen är därför en viktig förutsättning för bibehållen kvalitet i förskolan och skolan.

Totalt arbetar 3553 månadsavlönade tillsvidareanställda medarbetare inom nämndens område per 2024 -01-31. Totalt finns 41 olika yrkesgrupper inom nämndens område. I följande kompetensförsörjningsanalys belyses för- och grundskolenämndens större yrkesgrupper uppdelat per verksamhetsområde, vilka är svårrekryterade och/eller bedöms nödvändiga för att klara grunduppdraget. Förutom den stora gruppen lärare finns flera andra nyckelkompetenser av vikt för att klara grunduppdraget, men dessa redovisas inte i denna rapport.

2.1 Förskolans verksamhetsområde

Förskolans verksamhet verkställer För- och grundskolenämndens övergripande uppdrag och ansvar att alla barn mellan ett och fem år och som är folkbokförda i kommunen har tillgång till förskola och pedagogisk omsorg under den tid då vårdnadshavarna arbetar, är arbetssökande eller studerar.

I förskolans läroplan tydliggörs ansvaret för det pedagogiska innehållet i undervisningen och förskollärarens särskilda ansvar för undervisningen. Detta ställer höga krav på förskollärarens förmåga att handleda och driva utvecklingsarbete. Svårigheten att anställa förskollärare är påtaglig. Behovet av utbildade barnskötare har ökat då kompetensnivån blir viktig för att bidra i den planerade undervisningen.

Tabell 1. Kompetensförsörjningsprognos Förskola 2024-2034

	Antal 2024	Pensions-avgångar	Övriga avgångar	Kvar 2034	Rek. behov	Antal 2034	Volym-förändring	Tillgång nationell nivå 2034 (SCB)
Förskollärare	661	-125	-408	128	665	793	132	784*
Barnskötare	645	-110	-324	211	499	710	65	939*
Rektor	41	-12	-4	25	24	49	8	Uppgift saknas

**Nationell nivå utifrån SCB:s statistik visar tillgång på förskollärare och barnskötare inom hela nämndens område. Övriga siffror gäller enbart förskolans verksamhetsområde.*

I förskolans verksamhetsområde arbetar totalt cirka 1400 medarbetare 2024-01-31, vilket även inkluderar medarbetare inom lednings- och stödfunktioner. Tabell 1 redovisar kompetensförsörjningsprognos för perioden år 2024 - 2034 för yrkesgrupperna förskollärare och barnskötare samt rektorer, där kompetensförsörjningsutmaningen bedöms som störst.

2.2 Grundskolans verksamhetsområde

För- och grundskolenämnden har ett övergripande ansvar för att alla elever folkbokförda i kommunen har tillgång till samt skolgång i kommunens egna eller i fristående verksamheter. För- och grundskolenämnden ansvarar för kommunal förskoleklass, grundskola, anpassad grundskola och fritidshem. För- och grundskolenämnden ansvarar för att fördela resurser till egen verksamhet och till fristående verksamheter enligt bidrag på lika villkor.

För- och grundskolenämnden ska säkerställa att den kommunala utbildningen utgår från grundläggande demokratiska värderingar och alla barn och elevers lika värde.

Utbildningen ska främja varje barns och elevs utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Barn och elever ska ges ledning och stimulans för att utvecklas så långt som möjligt. I detta ingår en strävan att uppväga skillnader mellan barn och elevers olika förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen, vilket ställer krav på kompetenta och utbildade lärare.

UMEÅ KOMMUN

2024-09-03

Tabell 2. Kompetensförsörjningsprognos inom Grundskola, Anpassad grundskola och Fritidshem 2024-2034

	Antal 2024	**Pensions-avgångar**	**Övriga avgångar**	**Kvar 2034**	**Rek. Behov**	**Antal 2034**	**Volym-förändring**	**Tillgång nationell nivå 2034 (SCB)**
Förskollärare	121	-52	-36	33	112	145	24	784*
Lärare grundskola åk F-3	306	-50	-104	152	215	367	61	306
Lärare grundskola åk 4-6	234	-48	-94	92	212	304	70	234
Lärare grundskola åk 7-9	255	-58	-82	115	217	332	77	262
Lärare praktiskt-estetiska ämnen	144	-43	-60	41	146	187	43	148
Modersmålslärare	66	-24	-24	18	55	73	7	68
Speciallärare	72	-22	-22	28	73	101	29	89
Specialpedagog	79	-43	-30	6	103	109	30	98
Lärare i fritidshem	241	-37	-104	100	189	289	48	254
Rektor	68	-17	-40	11	77	88	20	Uppgift saknas
Skolsköterska	28	-10	-18	0	34	34	6	32
Elevassistent	118	-22	-96	0	130	130	12	143
Barnskötare	131	-28	-94	9	135	144	13	939*

**Nationell nivå utifrån SCB:s statistik visar tillgång på förskollärare och barnskötare inom hela nämndens område. Övriga siffror gäller enbart grundskolans verksamhetsområde.*

I grundskolans verksamhetsområde arbetar ca 2000 medarbetare 2024-01-31, vilket även inkluderar medarbetare inom lednings- och stödfunktioner. De största yrkesgrupperna inom grundskolan är grundskollärare åk F-3, åk 4-6, åk 7-9 samt grundskollärare i praktiska/estetiska ämnen. Förutom den stora gruppen lärare finns flera andra nyckelkompetenser av vikt för att klara grunduppdraget, men dessa redovisas inte i denna rapport.

De yrkeskategorier som lyfts i analysen är följande:

- Förskollärare
- Barnskötare
- Grundskollärare F-3
- Grundskollärare 4-6
- Grundskollärare 7-9
- Grundskollärare praktiskt- estetiska ämnen
- Modersmålslärare
- Speciallärare
- Specialpedagog
- Lärare i fritidshem
- Rektor
- Skolsköterska

2024-09-03

2. GAP-analys - personalförsörjning FGN

Nedan analys redovisar kompetenstillgång och efterfrågan från år 2024 till år 2034 utifrån verksamhetens behov samt SCB: prognoser om personaltillgång på nationell nivå. Syftet är att ge en bild av nämndens framtida kompetensbalans.

3.1 Förskollärare

Analys har genomförts av tillgång och efterfrågan av förskollärare perioden 2024-2034, se bilaga 1, diagram 2. Bland förskollärare bedöms situationen utmanande utifrån den prognostiserade bristande tillgången på nationell nivå. Med 784 förskollärare inom nämndens område år 2024 och en efterfrågan om 941 förskollärare år 2034 samt ingen förväntad ökning i tillgången enligt SCB på nationell nivå så framgår en betydande differens mellan tillgång och efterfrågan. Det råder en stor brist på legitimerade förskollärare.

Av de 661 förskollärare som är anställda inom förskolans verksamhet år 2024 så förväntas knappt 20 % att arbeta kvar i verksamheten som förskollärare år 2034, se tabell 1. Rekryteringsbehovet av förskollärare inom förskolans verksamhet uppgår således till 665 under prognosperioden.

3.2 Barnskötare

Analys har genomförts av tillgång och efterfrågan av barnskötare perioden 2024-2034, se bilaga 1, diagram 3. Bland barnskötare framgår en ökning av både tillgång och efterfrågan under perioden 2024 till 2034.

Enligt SCB är tillgången år 2034 939 barnskötare. Det innebär att det på arbetsmarknaden skulle finnas cirka 20% fler barnskötare år 2034 jämfört med år 2024 och indikerar ett potentiellt överskott. Detta utgår dock ifrån SCBs nationella skattningar. Observeras bör att de tillgångar som SCB prognosticerar inte är anpassade till de regionala förutsättningar som finns på arbetsmarknaden i norra Sverige, där konkurrensen om arbetskraften från andra branscher exempelvis industrin är kännbar.

Trots SCBs prognos om överskott på arbetsmarknaden av barnskötare, gör förvaltningen bedömningen att det finns en fortsatt efterfrågan och framförallt behov av kompetenssatsningar för outbildade barnskötare.

3.3 Grundskollärare F-3

Analys har genomförts av tillgång och efterfrågan av grundskollärare F-3 perioden 2024-2034, se bilaga 1, diagram 4 Inom nämndens område finns det år 2024 306 grundskollärare F-3. Det prognostiserade behovet från verksamheten uppgår år 2034 till 367, utökning av behovet uppgår då till 31. Verksamhetens egna prognoser påvisar att ungefär 40% av de befintliga grundskollärarna inom F-3 kommer att jobba kvar år 2034, se tabell 2. Rekryteringsbehovet under prognosperioden uppgår således till 213.

SCB:s prognoser visar på en relativt oförändrad tillgång under prognosperioden 2024-2034. Statistik gällande grundlärarexamina inom F-3 från Umeå universitet visar att under år 2023 utfärdades 36 examina med inriktning F-3. Utifrån det ökade efterfrågan samt den oförändrade tillgången på rikets nivå så finns det potentiell risk för brist av grundskollärare inom årskurserna F-3.

3.4 Grundskollärare 4-6

Analys har genomförts av tillgång och efterfrågan av grundskollärare 4-6 perioden 2024-2034, se bilaga 1, diagram 5. Inom nämndens område finns det år 2024 234 grundskollärare i årskurserna 4-6. Verksamhetens prognostiserade behov uppgår år 2034 till 304, vilket innebär en ökning om 70 grundskollärare 4-6 år 2034. Verksamhetens egna prognoser påvisar att ungefär 30% av grundskollärarna inom 4-6 kommer att arbeta kvar år 2034, se tabell 2. Rekryteringsbehovet uppgår under därmed under prognosperioden till 212.

SCB:s prognoser visar en relativt oförändrad tillgång på rikets nivå under prognosperioden år 2024-2034. Statistiken gällande antal grundlärarexamina inom 4-6 från Umeå Universitet visar en relativt oförändrad bild av antalet examina från år 2017 till 2023. Under år 2023 utfärdades 26 examina med inriktning 4-6. Utifrån verksamhetens efterfrågan samt den oförändrade tillgången på rikets nivå så finns det risk för brist av grundskollärare inom årskurserna 4-6.

3.5 Grundskollärare 7-9

Analys har genomförts av tillgång och efterfrågan av grundskollärare 7-9 perioden år 2024-2034, se bilaga 1, diagram 6. Inom nämndens område finns det år 2024 255 grundskollärare inom årskurserna 7-9. Verksamhetens prognostiserade behov uppgår år 2034 till 332. En skattad ökning av efterfrågan i Umeå kommun motsvarande 77 lärare under prognosperioden framgår. Verksamhetens egna prognoser visar på att ungefär 45% av de befintliga grundskollärarna inom 7-9 kommer att arbeta kvar år 2034 vilket resulterar i ett rekryteringsbehov om 217 under perioden 2024-2034, se tabell 2.

SCB:s prognoser påvisar en viss ökning av tillgången på ämneslärare på rikets nivå under prognosperioden. Ökningen gällande tillgången är dock inte i paritet med verksamhetens skattade behov.

Sedan 2015 har det skett en marginell ökning av antalet examina från Umeå Universitet som ämneslärare med inriktning 7-9 där 100 personer examinerades år 2023 från ämneslärarprogrammet, statistiken visar dock inte mot specifika ämnen. Lärarutbildningens nuvarande utformning innebär utmaningar för verksamhetens bemanning framförallt på mindre enheter och i vissa ämnen.

3.6 Grundskollärare praktisk/ estetiska ämnen

Analys har genomförts av tillgång och efterfrågan av grundskollärare praktisk/estetiska ämnen perioden år 2024-2034, se bilaga 1, diagram 5. Inom nämndens område finns det år 2024 144 grundskollärare i praktisk/estetiska ämnen och det prognostiserade behovet uppgår år 2034 till 187, vilket indikerar behov av utökning av 43 lärare den kommande prognosperioden, se bilaga 1 diagram 7. Cirka 20% av de befintliga lärarna 2024 inom praktisk-estetiska ämnen i verksamheten

prognostiseras arbeta kvar 2034. Rekryteringsbehovet uppgår därmed till 146 under prognosperioden.

SCB:s prognoser nationellt påvisar en viss ökning av antalet examinerade lärare under prognosperioden. Ökningen gällande tillgången är dock inte i paritet med verksamhetens skattade

behov. Utifrån ovan statistik så prognostiseras en betydande brist av lärare inom praktisk-estetiska ämnen.

3.7 Modersmålslärare

Analys har genomförts av tillgång och efterfrågan av modersmålslärare perioden år 2024-2034, se bilaga 1, diagram 8. Inom nämndens område finns det år 2024 66 modersmålslärare, verksamhetens prognostiserade behov uppgår år 2034 till 73 vilket är en ökning på 7. Verksamhetens egna prognoser visar att drygt 25% av de befintliga modersmålslärarna kommer att arbeta kvar år 2034 vilket resulterar i ett rekryteringsbehov om 55 under prognosperioden se bilaga 1 diagram 8.

SCB:s prognoser påvisar en viss ökning av tillgången på modersmålslärare på rikets nivå under prognosperioden. Ökningen gällande tillgången är dock inte i paritet med verksamhetens skattade behov. Utifrån den ökade efterfrågan, den interna personalomsättningen samt tillgången på rikets nivå så finns det risk för brist av modersmålslärare under prognosperioden.

3.8 Speciallärare

Analys har genomförts av tillgång och efterfrågan av speciallärare perioden år 2024-2034, se bilaga 1, diagram 9. Inom nämndens område finns det år 2024 72 speciallärare. Verksamhetens prognostiserade behov uppgår år 2034 till 101, vilket är en ökning på 29. Verksamhetens egna prognoser visar att drygt 28% av de befintliga speciallärarna kommer att arbeta kvar år 2034, detta resulterar i ett rekryteringsbehov om 73 speciallärare under prognosperioden.

SCB:s prognoser påvisar en ökning av tillgången på speciallärare på rikets nivå under prognosperioden. Ökningen av tillgången bedöms dock inte i paritet med verksamhetens skattade behov.

Från 2028 kommer det krävas lärarlegitimation för att få undervisa i anpassad grundskola. För att bli legitimerad lärare i anpassad grundskola krävs vidareutbildning till speciallärare med inriktning utvecklingsstörning (90 HP). På grund av stora utmaningar att rekrytera medarbetare med rätt utbildning behöver verksamheten rekrytera lärare som sedan får en möjlighet att vidareutbilda sig under pågående anställning.

3.9 Specialpedagoger

Analys har genomförts av tillgång och efterfrågan av grundskollärare 7-9 perioden år 2024-2034, se bilaga 1, diagram 10. Inom FGN finns det år 2024 79 specialpedagoger, verksamhetens prognostiserade behov uppgår år 2034 till 109, vilket är en ökning på 30. Verksamhetens egna prognoser visar att nästan samtliga av de befintliga specialpedagogerna har slutat år 2034, detta resulterar i ett rekryteringsbehov om 103 specialpedagoger under prognosperioden se tabell 2.

SCB:s prognoser påvisar en ökning av tillgången på specialpedagoger på rikets nivå under prognosperioden. Ökningen gällande tillgången är dock inte i paritet med verksamhetens skattade behov och utifrån den prognostiserade personalomsättningen så finns stor risk för brist på specialpedagoger.

3.10 Lärare i fritidshem

Analys har genomförts av tillgång och efterfrågan av lärare i fritidshem perioden år 2024-2034, se bilaga 1, diagram 11. Inom verksamheten finns det år 2024 241 lärare i fritidshem. Verksamhetens prognostiserade behov uppgår år 2034 till 289 vilket är en ökning på 48. Verksamhetens egna prognoser visar att ca 20% av befintliga lärare i fritidshem kommer att arbeta kvar år 2034. Detta resulterar i ett rekryteringsbehov om 189 lärare i fritidshem under prognosperioden se tabell 2.

SCB:s prognoser påvisar en ökning av tillgången på lärare i fritidshem på rikets nivå under prognosperioden. Ökningen gällande tillgången är dock inte i paritet med verksamhetens skattade behov.

3.11 Rektorer

Uppgifter om tillgång på nationell nivå saknas då rektorsprogrammet som utbildningsgrupp inte finns i SCB:s statistik. Inom förskolans verksamhet finns det år 2024 41 rektorer, verksamhetens prognostiserade behov uppgår år 2034 till 49 vilket är en ökning på 8. Verksamhetens egna prognoser visar att cirka 60% av befintliga rektorer kommer att arbeta kvar år 2034, detta resulterar i ett rekryteringsbehov om 24 rektorer under prognosperioden, se tabell 1.

Inom grundskolans verksamhet finns det år 2024 68 rektorer, verksamhetens prognostiserade behov uppgår år 2034 till 88, vilket är en ökning på 20. Verksamhetens egna prognoser visar att 16% av befintliga rektorer kommer att arbeta kvar år 2034, detta resulterar i ett rekryteringsbehov om 77 rektorer under prognosperioden, se tabell 2.

För att anställas som rektor krävs enligt skollagen pedagogisk utbildning och erfarenhet. Det innebär att målgruppen som är möjlig att rekrytera från är mer begränsad än för andra chefsuppdrag i kommunen. Dessutom krävs enligt skollagen att en nyanställd rektor genomför det treåriga Rektorsprogrammet inom fyra år från anställningsstart.

Rekrytering av rektorer till för- och grundskolan är mycket utmanande. En förklaring är komplexiteten i rektorsuppdraget som innebär ett arbete med stark statlig styrning i kombination med den kommunala organisationens behov av ledning och styrning. Den arbetsvärdering som genomförs i Umeå kommun inom ramen för lönekartläggning visar att rollen som rektor bedömts ha högst svårighetsgrad i jämförelse med andra chefstjänster i kommunen.

Då förutsättningarna att rekrytera erfarna rektorer externt är mycket utmanande är det än viktigare med intern ledarförsörjning. För att förbereda lämpliga pedagoger för ett rektorsuppdrag har förvaltningen skapat ett förvaltningsspecifikt Traineeprogram för blivande skolledare.

3.12 Skolsköterskor

Analys har genomförts av tillgång och efterfrågan av skolsköterskor perioden 2024-2034, se bilaga 1 diagram 12. Inom nämndens område finns år 2024 28 skolsköterskor, år 2034 bedöms behovet vara 34 stycken. Tabell 2 visar att ingen av nuvarande skolsköterskor arbetar kvar 2034 vilket innebär ett

rekryteringsbehov på 34. Skolsköterskorna bedöms svårrekryterade. För att anställas som skolsköterska krävs utbildning till sjuksköterska samt vidareutbildning med inriktning mot barn- eller

distriktsköterska. Sjuksköterskor med denna specialistkompetens anställs även inom gymnasieskolan och Region Västerbotten vilket gör att konkurrensen är stor.

Enligt SCB har antalet nybörjare på specialistsjuksköterskeprogrammet med inriktning mot barn och ungdom har ökat de senaste tio åren men har varit relativt stabilt under senare år. Under prognosperioden antas antalet nybörjare vara cirka 320 per år. Examensfrekvensen bedöms vara cirka 90 procent, vilket på sikt ger omkring 290 examinerade per år. SCB:s bedömning är att tillgången växa något kraftigare än efterfrågan under prognosperioden. Den samlade bedömningen nationellt är att dagens brist på specialistsjuksköterskor med inriktning mot barn och ungdom går mot ett mer balanserat arbetsmarknadsläge i slutet av prognosperioden. Detta tar dock inte hänsyn till regionala kompetensförsörjningsutmaningar i norra Sverige.

2024-09-03

4. Volymförändringar FGN

En befolkningsprognos är en uppskattning av framtida befolkningstillväxt baserat på nuvarande data och trender. Den kan inkludera faktorer som födelsetal, dödstal, invandring och utvandring. Inom Umeå kommun genomförs befolkningsprognoserna årligen varje vår via SLK och används för att planera för framtida behov inom olika områden. Befolkningsprognosen bidrar till att identifiera trender även vad gäller volymer av elever samt dess effekter på personalförsörjning.

Diagram 1 Befolkningsprognos 2024-2034 – förändringar volym barn- och elevantal

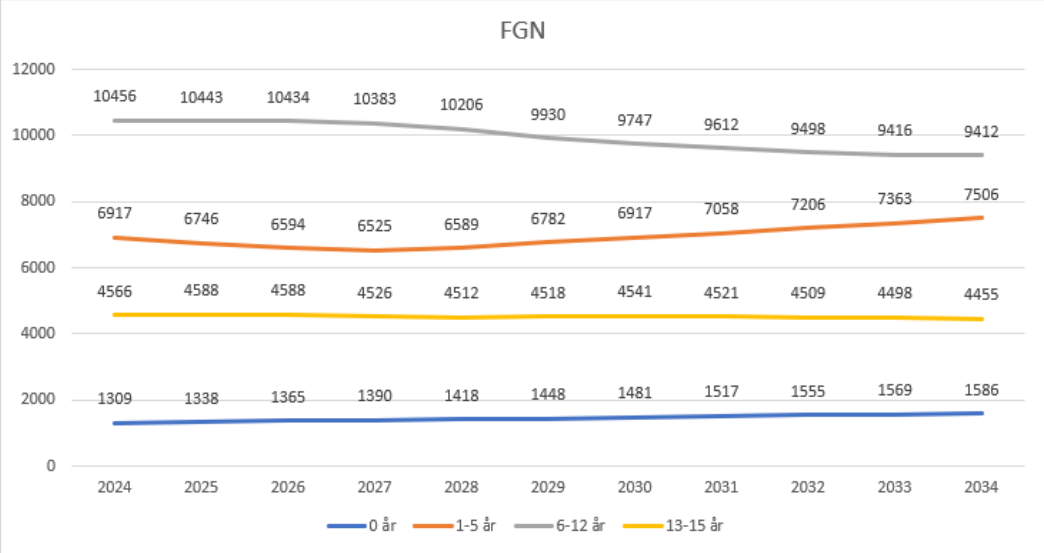

Diagram 1 baseras på befolkningsprognos genomförd 2024-2034 och redovisar förändringar av volymer i barn- och elevgrupperna 0-15 år. Här framgår en minskning av barn inom förskolans område mellan 2024-2027. Därefter prognosticeras volymerna av barn 1-5 år att öka igen.

Åldersgruppen 6-12 prognostiseras ha en stabilitet fram till år 2026 därefter ses en minskning i antalet barn i åldersgruppen fram till år 2034 vilket föranleder behov till eventuell omställning inom yrkeskategorier med koppling till åldersgruppen 6-12 år. Befolkningsprognosen påvisar i huvudsak en stabilitet i åldersgruppen 13-15. Vi kan konstatera att det finns stora osäkerheter i slutet av prognosperioden.

Mot bakgrund av det utmanande rekryteringsläget bland lärare är det viktigt att utarbeta strategier för omställning av kompetens. I de verksamheter där det under en period finns ett minskat barn-och elevantal eller bristande behörigheter behöver denna kompetens tas tillvara.

UMEÅ KOMMUN

2024-09-03

5. Slutsatser personalförsörjning FGN

Vid analys av tillgång och efterfrågan för olika lärargrupper inom För- och grundskolenämndens område framgår en generellt sett likvärdig bild av en sammantaget större efterfrågan på lärarkompetenser än det finns tillgång. SCBs nationella statistik tar som nämnts ovan inte hänsyn till de regionala kompetensförsörjningsutmaningar som finns i norra Sverige.

Mot bakgrund av skollagens krav på legitimerad och behörig kompetens och att inflödet till lärarutbildningen/examinerade är lågt behöver adekvata omställningsåtgärder vidtas för att säkerställa verksamhetens mål, resultat och kvalitet.

Det blir än viktigare att identifiera åtgärder för att vara en attraktiv arbetsgivare och behålla medarbetare. Då lärarbristen är stor i regionen så konkurrerar Umeå kommun med andra skolhuvudmän, där det är ”arbetstagarens marknad” vilket bl a bidrar till ökad rörlighet, ökade krav på lön och övriga anställningsvillkor.

Utmaningen att klara kompetensförsörjningen visas i samtliga lärargrupper. Vidare bedöms också rekrytering av skolsköterskor och rektorer vara utmanande för nämndens område

Umeå kommun och utbildningsförvaltningen vidtar idag kompetensförsörjningsåtgärder för att attrahera nya medarbetare, se nämndens kompetensförsörjningsplan samt förvaltningens tillhörande aktivitetsplan. Umeå kommun behöver därutöver prioritera och vidta kompetensförsörjningsåtgärder som i större omfattning möjliggör både vidareutbildning av befintlig lärarkompetens samt som identifierar strategier för ställning av lärare till de skolformer där behov finns. Personalomställning i utbildningsförvaltningen behöver planeras i god tid då utbildningen till olika läraryrken tar flera år i anspråk.

För att attrahera och behålla behöriga lärare och klara kompetensförsörjningen finns därför ett behov av att utarbeta av strategier för omställning av kompetens inom de yrkesgrupper som under en period har ett minskat barn- och elevunderlag eller där det finns bristande behörigheter. Det är viktigt att ta hänsyn till budgetprocessens effekter på bemanningsplanering inom nämndens område, vilka starkt präglas av läsårstider och förändringar i volymer.

När det gäller ledarförsörjningen av rektorer konstateras att det är få sökande och mycket få med erfarenhet av tidigare uppdrag som rektor. Utmaningarna är störst inom grundskolans område.

För att attrahera och behålla nya rektorer till för- och grundskolans verksamheter krävs långsiktighet. Chefers arbetsbelastning och förutsättningar måste fortsatt ligga i fokus för att särskilt rektorer i högre grad ska kunna fokusera på huvuduppdraget. Handlingsplan för att nå riktmärket om 30 medarbetare per chef är prioriterat inom nämndens område. Behov av fortsatta satsningar på intern ledarförsörjning är av stor vikt.

UMEÅ KOMMUN

2024-09-03

Bilaga 1

Diagram 2 Tillgång och efterfrågan - förskollärare 2024-2034

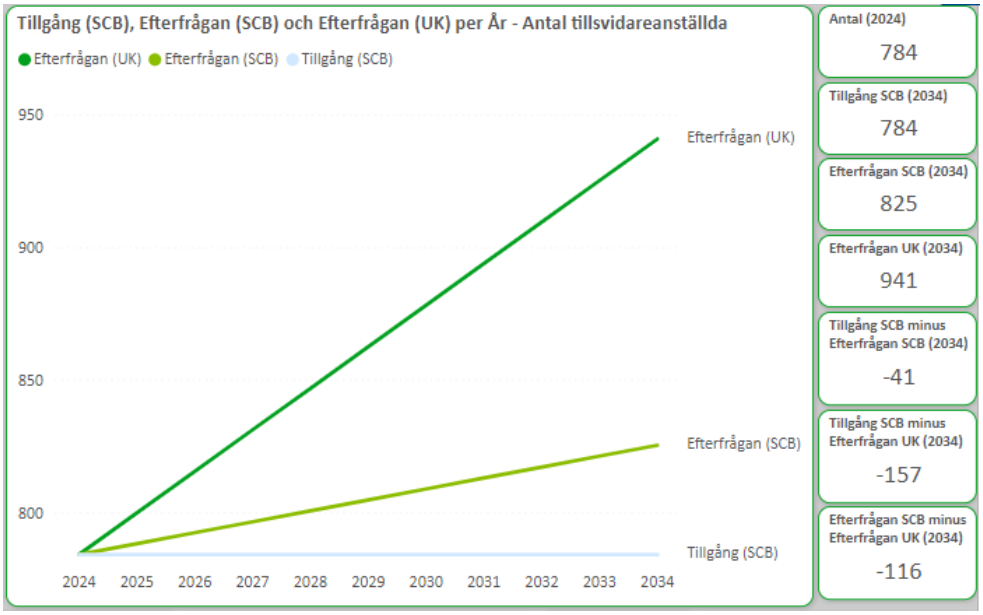

Diagram 3 Tillgång och efterfrågan - tillsvidareanställda barnskötare 2024-2034

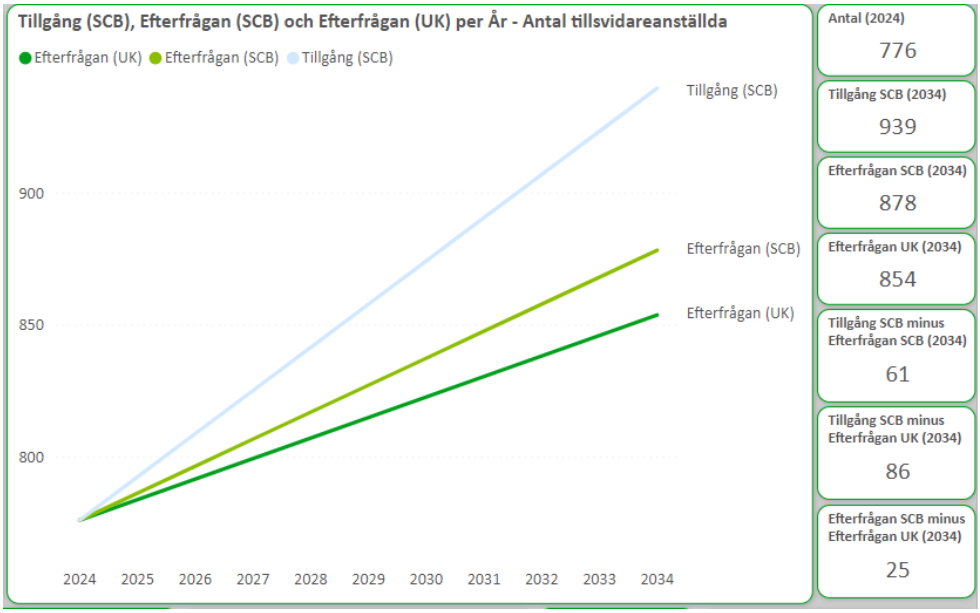

UMEÅ KOMMUN

2024-09-03

Diagram 4 Tillgång och efterfrågan - grundskollärare F-3 2024-2034

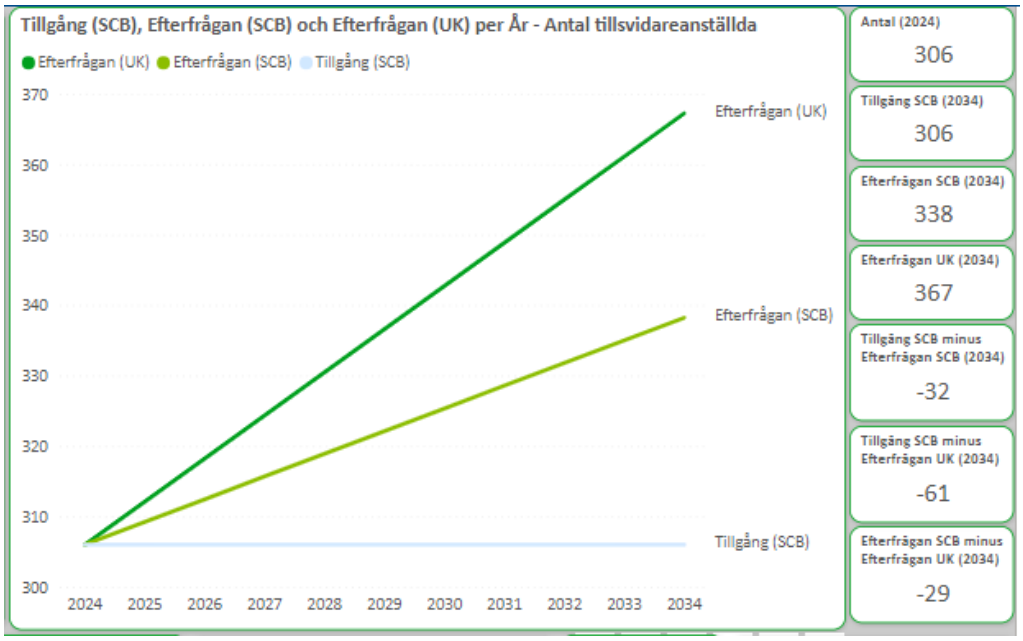

Diagram 5 Tillgång och efterfrågan - grundskollärare 4-6 2024-2034

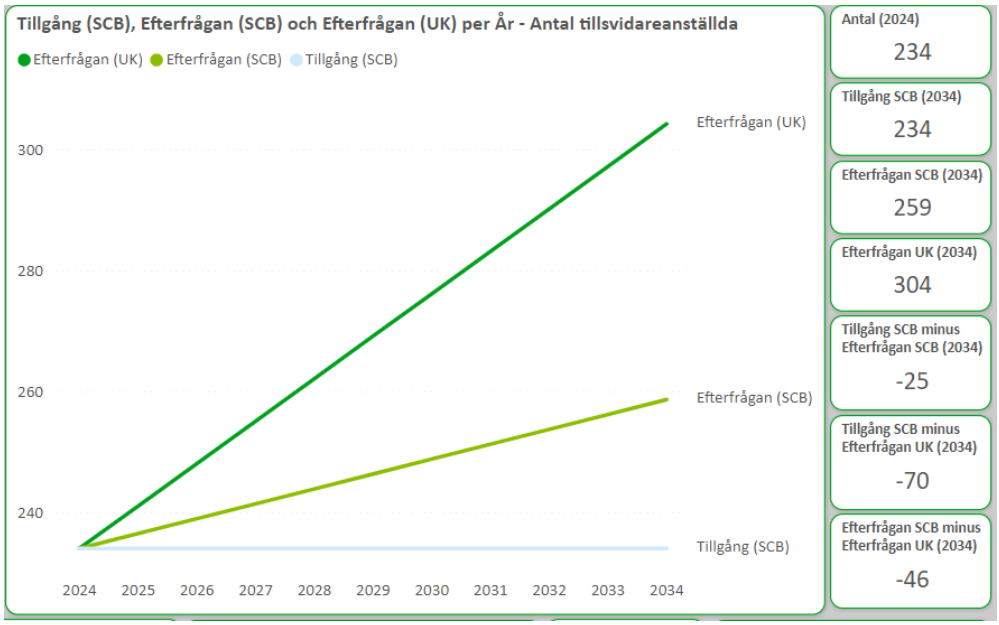

UMEÅ KOMMUN

2024-09-03

Diagram 6 Tillgång och efterfrågan - grundskollärare 7-9 2024-2034

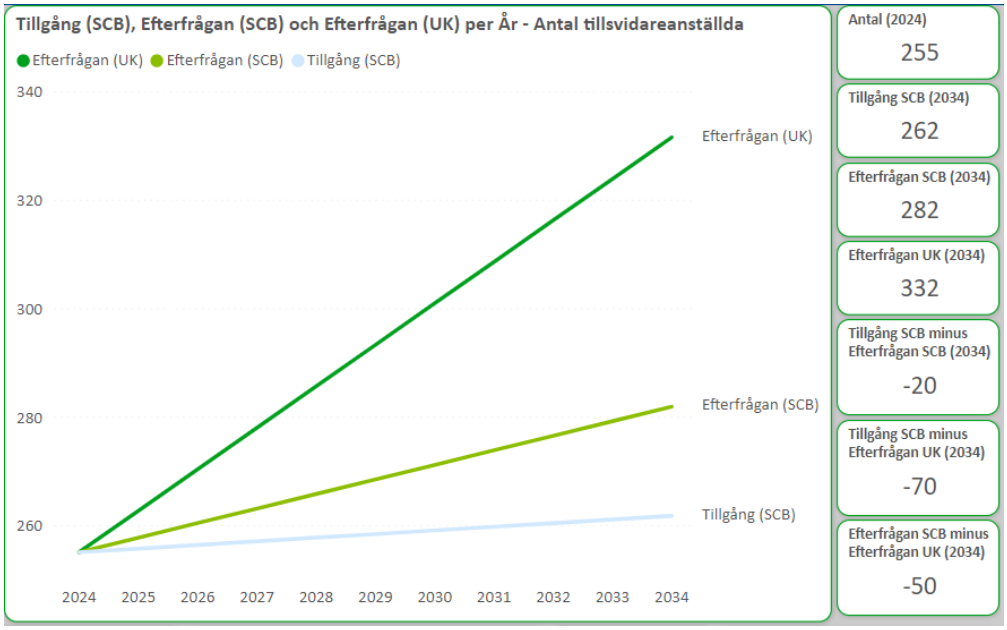

Diagram 7 Tillgång och efterfrågan - grundskollärare praktisk/estetiska ämnen 2024-2034

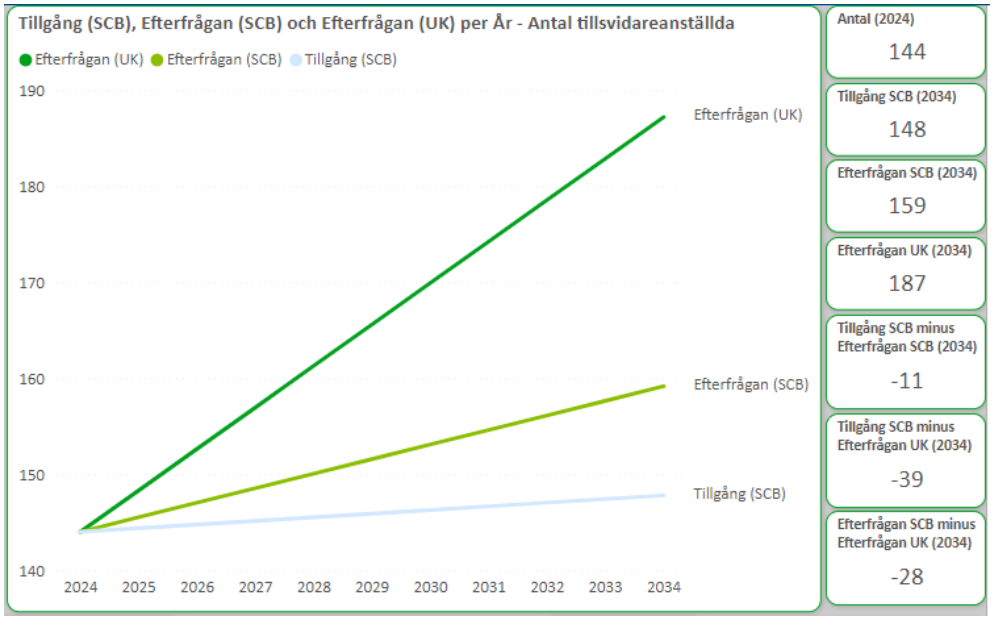

UMEÅ KOMMUN

2024-09-03

Diagram 8 Tillgång och efterfrågan - modersmålslärare 2024-2034

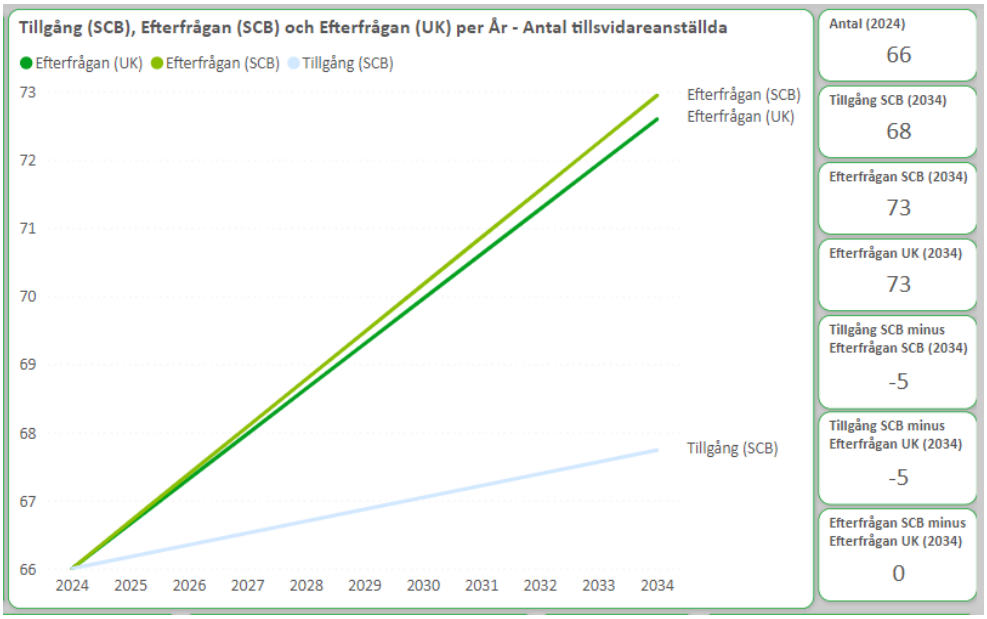

Diagram 9 Tillgång och efterfrågan - speciallärare 2024-2034

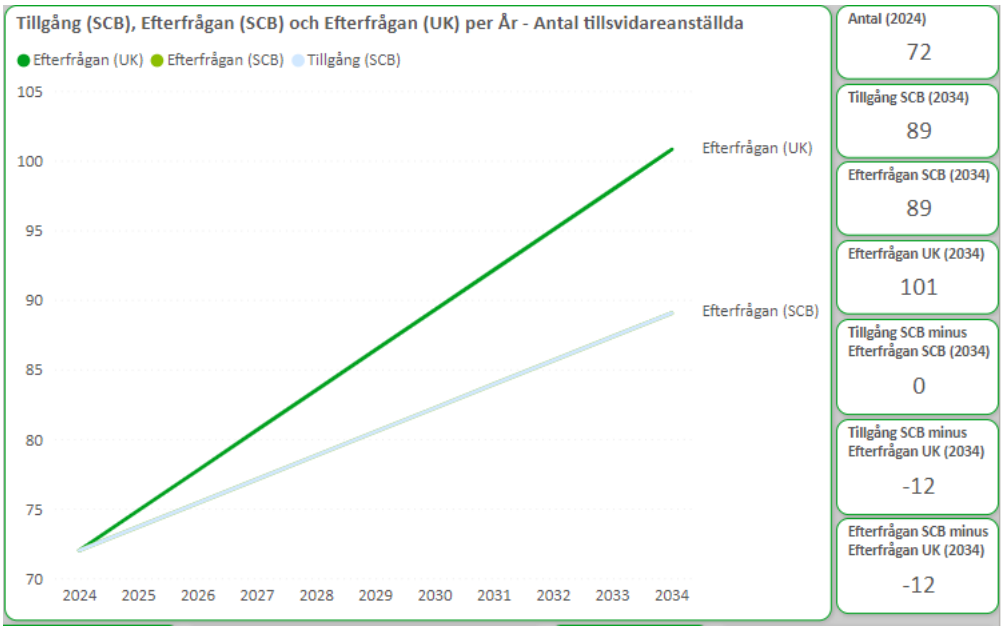

UMEÅ KOMMUN

2024-09-03

Diagram 10 Tillgång och efterfrågan - Specialpedagog 2024-2034

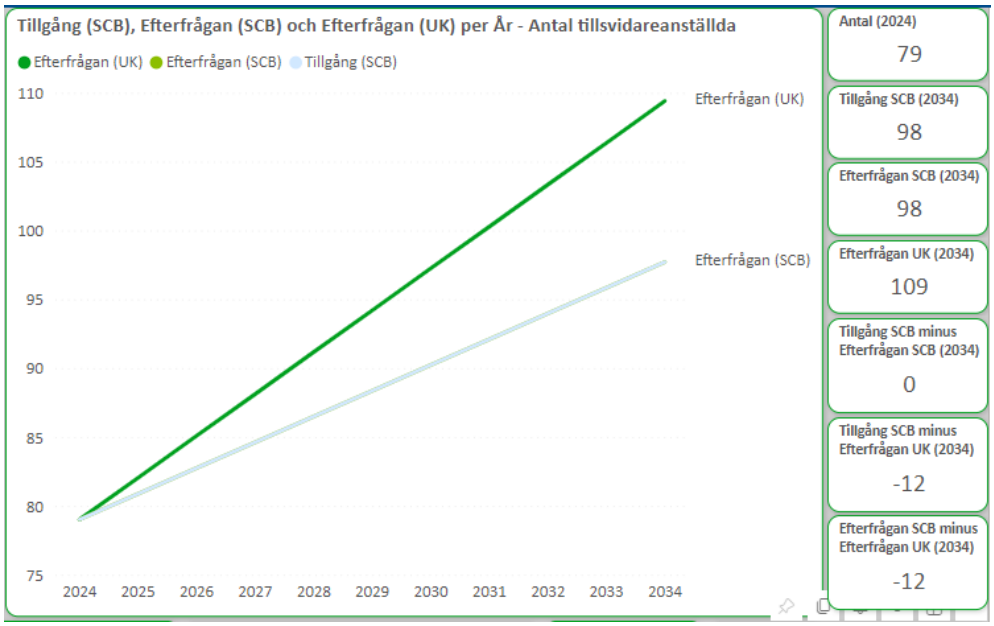

Diagram 11 Tillgång och efterfrågan – Lärare i fritidshem 2024-2034

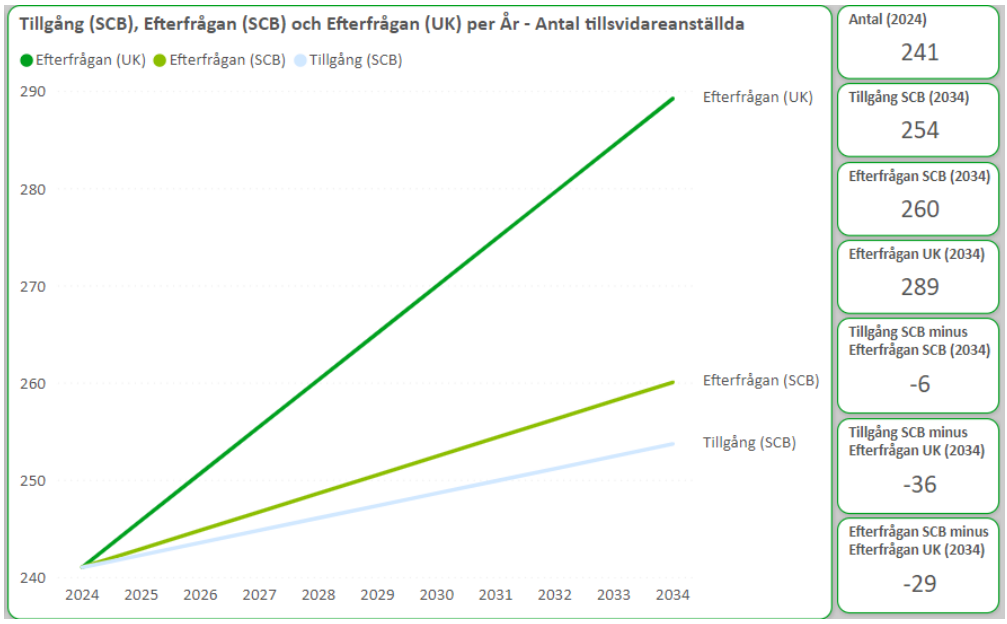

UMEÅ KOMMUN

2024-09-03

Diagram 12 Tillgång och efterfrågan – Skolsköterska 2024-2034

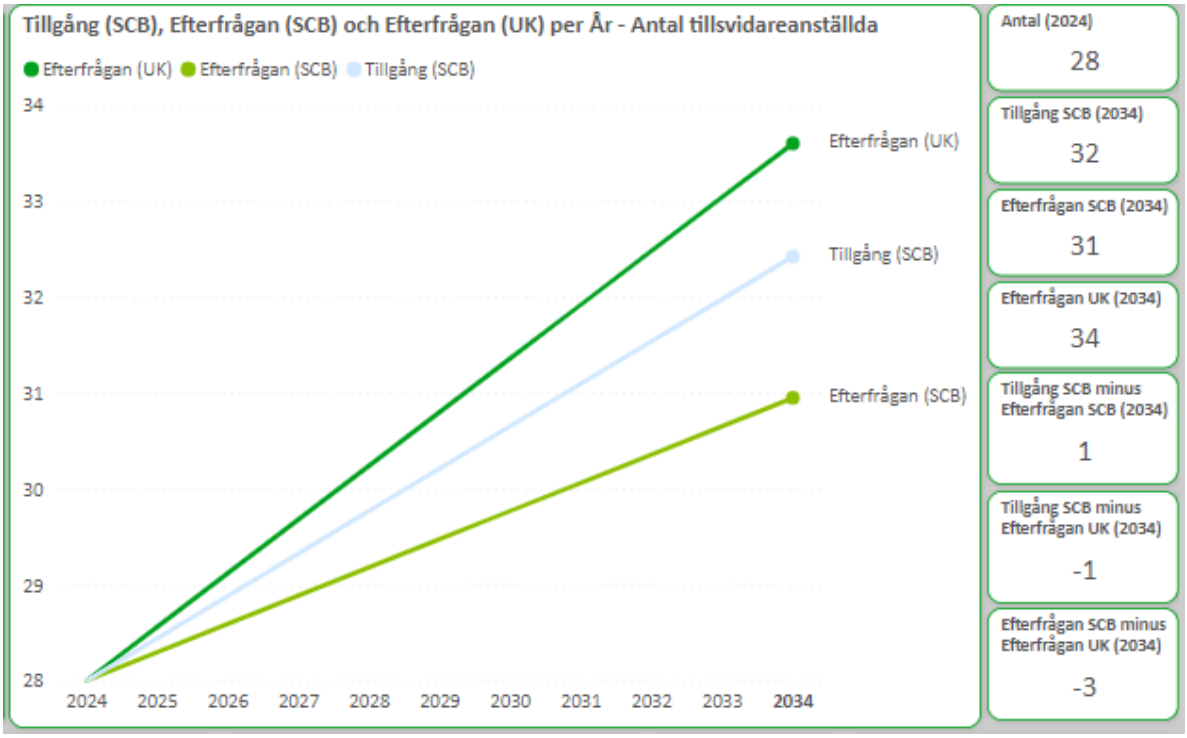

UMEÅ KOMMUN

Rapport personalförsörjning 2024-2034
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden

Dokumenttyp: Tilläggsuppdrag 2023:1 – Rapport personalförsörjning 2024-2034 GVN		
Dokumentansvarig: Åsa Bergström		**Beslutsdatum:** 2024-09-04
Beslutad av: Ann-Christine Gradin	**Version:** [1.0]	**Dnr:** SK-2024/00242

UMEÅ KOMMUN

2024-09-03

1. Inledning

Mot bakgrund av KS beslut 2024-03-15 gällande arbetsgång och tidplan för nämndernas genomförande av Kommunfullmäktiges tilläggsuppdrag 2023:1 lämnar Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden, i enlighet med kommungemensam anvisning *steg 1 – problemförståelse*, följande avrapportering. Rapporten fokuserar i detta steg på analys/prognos av kompetensförsörjningssituationen samt bedömning av om det finns behov av inriktning för omställning av nämndens verksamheter.

1.1 Metod

Redovisad statistik i rapporten utgår ifrån Umeå kommuns nya prognosverktyg för kompetensförsörjning, som baserar sina uppgifter både från SCB:s statistik över trender och prognoser nationellt samt förvaltningarnas/Utbildningsförvaltningens årliga bedömning av framtida personalbehov 2024-2034. Rapporten innehåller även statistik baserad på pensionsavgångar och prognosticerade övriga avgångar samt befolkningsprognos 2024-2034.

Förvaltningens analys av prognosticerade personalbehov baserad på befolkningsprognos 2024-2034 har processats med respektive verksamhets ledningsgrupp. Underlag för rapport har tagits fram via förvaltningens HR-enhet varvid beredning och process skett i samråd med respektive verksamhetsföreträdare.

I uppdraget ingår att prognosticera ett årligt kompetensförsörjningsbehov på en tioårsperiod. Detta bedöms innehålla stora osäkerhetsfaktorer ju närmare år 2034 skattningarna görs. Observera att statistiken från SCB i nuläget inte tar hänsyn till regionala skillnader vad gäller tillgång på kompetens.

I kommunens analysverktyg ingår enbart större yrkesgrupper. SCB:s rapport "Trender och prognoser 2023-2024" beskriver framtidsutsikter för 63 utbildningsgrupper. Umeå kommun har ungefär 150 AID-etiketter och alla av dem går inte att koppla mot någon av de 63 utbildningsgrupperna det innebär att det i huvudsak är de större yrkesgrupperna som finns i analysverktyget.

UMEÅ KOMMUN

2024-09-03

1. Gymnasie- och vuxenutbildningens uppdrag

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden har ett samlat ansvar för den pedagogiska verksamheten inom gymnasieskola, anpassad gymnasieskola, RH-gymnasium, kommunal vuxenutbildning samt ansvar för den verksamhet som arbetsmarknad och integration bedriver där mottagande av skyddsbehövande från Ukraina ingår. Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden ska säkerställa att alla verksamheter ger eleverna en grund för fortsatta studier och/eller yrkesverksamhet, samt ett aktivt deltagande i samhället i övrigt, se GVN verksamhetsplan 2024.

Rätten att lyckas i utbildning är en av de viktigaste skyddsfaktorerna för ett gott liv och för att kunna påverka sin framtid och delta i ett demokratiskt samhälle. Ett utbildningssystem med hög kvalitet är en viktig del för kommunens kompetensförsörjning och en genomförd gymnasieutbildning ger individen förutsättning till studier och/eller arbete.

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden ansvarar övergripande för ledning, samordning och utveckling av skolväsendet. Vidare har nämnden ett samlat ansvar för det kommunala aktivitetsansvaret och kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå, gymnasienivå och som särskild utbildning samt svenska för invandrare (Sfi).

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med aktuell lagstiftning. Sedan 2020 gäller Barnkonventionen som svensk lag och är inkorporerad i skollag och läroplaner. Det innebär att ett barnrättsperspektiv alltid ska beaktas. Nämnden ska säkerställa att den kommunala utbildningen utgår från grundläggande demokratiska värderingar och alla elevers lika värde.

Hög kompetens hos rektorer, lärare och övrig personal inom nämndens verksamhet utgör en framgångsfaktor för elevernas lärande, trygghet och trivsel i den pedagogiska verksamheten. Undervisningens kvalitet och utvecklingen av undervisningen i relation till elevernas behov och förutsättningar bygger på en hög andel behörig och legitimerad personal. Med behörig och kompetent personal säkerställs att utbildningen vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Kompetensförsörjningen är därför en viktig förutsättning för bibehållen kvalitet i verksamheten.

UMEÅ KOMMUN

2024-09-03

Tabell 1. Kompetensförsörjningsprognos inom gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens område 2024–2034, vissa yrkesgrupper

	Antal 2024	**Pensions-avgångar**	**Övriga avgångar**	**Kvar 2034**	**Rek. behov**	**Antal 2034**	**Volym-förändring**	**Tillgång nationell nivå 2034 (SCB)**
Gymnasielärare allmänna ämnen	237	-72	-50	115	169	284	47	243
Gymnasielärare praktiskt-estetiska ämnen	49	-14	-10	25	33	58	9	50
Gymnasielärare yrkesämnen	119	-33	-50	36	107	143	24	103
Speciallärare	8	-5	-3	0	10	10	2	10
Specialpedagog	30	-14	-4	12	24	36	6	37
Modersmålslärare	3	0	0	3	1	4	1	3
SFI-lärare	23	-8	-8	7	21	28	5	Uppgift saknas
Rektor	23	-6	-10	7	21	28	5	Uppgift saknas
Elevassistent	57	-14	-24	19	49	68	11	69
Arbetsmarknads-konsulent	36	-8	-10	18	25	43	7	Uppgift saknas
Integrations-handläggare	4	-3	-1	0	5	5	1	Uppgift saknas
Studie-och yrkesvägledare	26	-9	-6	11	20	31	5	Uppgift saknas
Skolsköterska	13	-5	-4	4	12	16	3	15

Totalt arbetar nästan 900 månadsavlönade tillsvidareanställda medarbetare inom nämndens område per 2024 -01-31. Totalt finns 52 olika yrkesgrupper inom nämndens område. I följande kompetensförsörjningsanalys belyses Gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens yrkesgrupper, vilka är svårrekryterade och/eller bedöms nödvändiga för att klara grunduppdraget. Förutom den stora gruppen lärare finns flera andra nyckelkompetenser av vikt för att klara grunduppdraget, men dessa redovisas inte i denna rapport.

De yrkeskategorier som särskilt lyfts i analysen är följande:

- Gymnasielärare allmänna ämnen
- Gymnasielärare praktiskt-estetiska ämnen
- Gymnasielärare yrkesämnen
- Speciallärare
- Specialpedagoger
- Skolsköterskor
- Rektor

2.1 Umeå gymnasieskolor uppdrag

Umeå gymnasieskolor har ett ansvar för att alla ungdomar och unga vuxna boende i kommunen har tillgång till skola i kommunens egna verksamheter. Verksamheten ska ge eleverna en grund för fortsatta studier och/eller yrkesverksamhet.

I gymnasieskolans verksamhetsområde arbetar 598 medarbetare 2024-01-31. De största yrkesgrupperna inom gymnasieskolan och anpassad gymnasieskola är gymnasielärare allmänna ämnen, praktiskt-estetiska och yrkesämnen.

2.2 Vuxenutbildningen

Vuxenutbildningen i Umeå kommun har i uppdrag att erbjuda undervisning i allmänna ämnen på grundläggande och gymnasial nivå, anpassad vuxenutbildning (AKV, tidigare kallad Lärvux), sfi, kombinationsutbildningar, yrkesvux inklusive lärlingsutbildning för vuxna samt Yrkeshögskola (YH). Yrkeshögskolan är som utbildningsform inte en del av skolväsendet utan styrs av Lag om yrkeshögskolan (2009:128). Vuxenutbildningen ansvarar även för det kommunala aktivitetsansvaret för unga 16-19 år som inte går i skola eller arbetar.

De delar av komvux som bedrivs i egen regi finns inom ramen för Umevux. Komvux använder sig också av utbildning hos upphandlade aktörer. Kommunen är huvudman för alla dessa verksamheter även i de fall där en extern anordnare bedriver undervisning och examination. De två verksamheterna, komvux och Yrkeshögskola har i uppdrag att bidra till arbetsmarknadens samt branschens behov av kompetens inom bristyrken.

I vuxenutbildningen verksamhetsområde arbetar 107 medarbetare 2024-01-31. De största yrkesgrupperna inom vuxenutbildningen är gymnasielärare allmänna ämnen, gymnasielärare yrkesämnen och SFI-lärare. Förutom lärare finns flera viktiga nyckelkompetenser t ex gymnasielärare praktiskt-estetiska ämnen, speciallärare, specialpedagoger och studie- och yrkesvägledare.

2.3 Arbetsmarknad och integration

Arbetsmarknads- och integrationsavdelningen verksamhet ligger på mottagande av nyanlända/skyddsbehövande och arbetsmarknad- och studieinriktade insatser. Verksamheten bedrivs utifrån ett antal lagkrav; lagen om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning (2016:38), lagen om arbetslöshetsnämnd (1944:475) och det kommunala aktivitetsansvaret (2010:800). Arbetsmarknads- och integrationsavdelningen ansvarar också för samordning i kommunen utifrån lagen om nationella minoriteter, minoritetsspråk samt uppdrag rörande utsatta EU- migranter (övergår till annan verksamhet 2024). Sedan 2022 har Arbetsmarknads- och integrationsavdelningen även ett uppdrag rörande skyddsbehövande från Ukraina utifrån massflyktsdirektivet. Dessa uppdrag lyder under kommunfullmäktige och tillhör inte gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens ansvarsområde.

Inom arbetsmarknad och integrations verksamhetsområde arbetar totalt 111 medarbetare 2024-01-31. De största yrkesgrupperna inom arbetsmarknad och integration arbetsmarknadskonsulenter och integrationshandläggare, förutom dessa finns flera andra viktiga nyckelkompetenser.

2.4 Elevhälsa

Elevhälsan är en resurs i arbetet med att skapa en förebyggande och hälsofrämjande skolutveckling och har tillsammans med resten av gymnasieskolan ett ansvar att skapa goda lärandemiljöer. Elevhälsan ska bidra till att stärka elevernas utbildningsbehov och sambandet mellan elevers lärande, kunskapsutveckling, personliga utveckling och kvalité på undervisningen. Inom Elevhälsan arbetar totalt cirka 30 medarbetare bestående av kuratorer, skolsköterskor och psykologer.

2. GAP-analys - personalförsörjning GVN

Nedan analys visar diagram över kompetenstillgång och efterfrågan från år 2024 till år 2042 utifrån verksamhetens behov samt SCB: prognoser om personaltillgång på nationell nivå. Syftet är att ge en bild av nämndens framtida kompetensbalans.

3.1 Prognos - Gymnasielärare i allmänna ämnen

Analys har genomförts av tillgång och efterfrågan av gymnasielärare i allmänna ämnen perioden 2024-2034, se bilaga 1, diagram 1. Inom verksamheten finns det år 2024 237 gymnasielärare allmänna ämnen. Verksamhetens prognostiserade behov uppgår år 2034 till 284. Verksamhetens egna prognoser visar på att ungefär 50% av befintliga gymnasielärare allmänna ämnen kommer att arbeta kvar år 2034 vilket resulterar i ett rekryteringsbehov om 107 under perioden 2024-2034.

SCB:s prognoser påvisar en viss ökning av tillgången på ämneslärare på rikets nivå under prognosperioden. Ökningen gällande tillgången är dock inte i paritet med verksamhetens skattade behov. Under 2023 examinerades 95 ämneslärare med behörighet att undervisa på gymnasienivå från Umeå Universitet. Statistiken visar dock inte fördelning av behörighet mot specifika ämnen.

3.2 Prognos - Gymnasielärare praktiskt-estetiska ämnen

Analys har genomförts av tillgång och efterfrågan av gymnasielärare praktiskt-estetiska ämnen perioden 2024-2034, se bilaga 1, diagram 2. Inom verksamheten finns det år 2024 49 gymnasielärare i praktisk-estetiska ämnen. Det prognostiserade behovet uppgår år 2034 till 59, vilket indikerar en utökning av 10 lärare den kommande prognosperioden. Drygt hälften av de befintliga lärarna inom praktisk-estetiska ämnen i verksamheten prognostiseras arbeta kvar 2034. Rekryteringsbehovet uppgår därmed till 34 under prognosperioden.

SCB:s prognoser påvisar en viss ökning av antalet examinerade lärare under prognosperioden. Ökningen gällande tillgången bedöms inte i paritet med verksamhetens skattade behov. Utifrån ovan statistik så prognostiseras en betydande brist av gymnasielärare inom praktisk-estetiska ämnen.

3.3 Prognos - Gymnasielärare yrkesämnen

Analys har genomförts av tillgång och efterfrågan av gymnasielärare yrkesämnen perioden 2024-2034, se bilaga 1, diagram 3. Inom verksamheten finns det år 2024 119 gymnasielärare yrkesämnen anställda i Umeå kommun. Verksamhetens prognostiserade behov uppgår år 2034 till 143. Verksamhetens egna prognoser visar på att ungefär 30% av de befintliga gymnasielärare yrkesämnen kommer att arbeta kvar år 2034, vilket resulterar i ett rekryteringsbehov om 169 under perioden 2024-2034 (hänvisa).

SCB:s prognoser påvisar en stor brist av tillgången på ämneslärare på rikets nivå under prognosperioden. Under 2023 utfärdades 41 yrkeslärarexamina via Umeå universitet, dock går det inte att ange vilken inriktning som examen gett behörighet att undervisa i.

Yrkeslärare är en svårrekryterad grupp där konkurrensen med ex näringsliv och aktuella branscher påverkar förutsättningarna att rekrytera. Aktuell branschkunskap är av stor vikt för att kunna erbjuda eleverna en god kvalitativ utbildning och förståelse för blivande yrken. Allt högre lönenivåer i andra branscher på arbetsmarknaden bidrar yttermera till utmaningar att rekrytera.

3.4 Prognos – Speciallärare/specialpedagog

Analys har genomförts av tillgång och efterfrågan av speciallärare och specialpedagoger perioden 2024-2034, se bilaga 1, diagram 4 och diagram 5. Inom nämndens område finns det år 2024 totalt 8 speciallärare och 30 specialpedagoger fördelat på gymnasieskolan, anpassad gymnasieskola och vuxenutbildningen. Inom nämndens område prognostiseras år 2034 ett behov motsvarande 46 speciallärare/specialpedagoger.

Verksamhetens egna prognoser visar att 40% av de befintliga *specialpedagogern*a kommer att arbeta kvar år 2034, detta resulterar i ett rekryteringsbehov om 24 specialpedagoger under prognosperioden. Ingen av de befintliga speciallärarna kommer att arbeta kvar år 2034, vilket resulterar i ett rekryteringsbehov om 10 speciallärare under prognosperioden.

För att bli legitimerad lärare i anpassad gymnasieskola krävs vidareutbildning till speciallärare med inriktning utvecklingsstörning (90 HP). Anpassad gymnasieskola står inför flera pensionsavgångar de kommande åren parallellt med att tillgången på utbildade speciallärare med inriktning utvecklingsstörning är mycket liten. Här krävs och genomförs satsningar på vidareutbildning för att säkerställa behörig personal vid legitimationskravets införande 2028. På grund av stora utmaningar att rekrytera medarbetare med rätt utbildning behöver verksamheten rekrytera lärare som sedan får en möjlighet att vidareutbilda sig under pågående anställning.

SCB:s prognoser påvisar en marginell ökning av tillgången på speciallärare och specialpedagoger på rikets nivå under prognosperioden. Ökningen gällande tillgången är dock inte i paritet med verksamhetens skattade behov. Det sker på nationell nivå, satsningar för att elever ska få ökad tillgång till speciallärare i skolan. Det kan medföra en högre efterfrågetillväxt än vad prognosen visar. Det finns enligt SCB en risk att den framtida tillgångsökningen inte räcker till för att möta efterfrågan.

3.5 Prognos - Skolsköterskor

Analys har genomförts av tillgång och efterfrågan av skolsköterskor perioden 2024-2034, se bilaga 1 diagram 6. Inom nämndens område finns år 2024 13 skolsköterskor. 2034 bedöms behovet vara 16 stycken, och prognosen är att 4 skolsköterskor arbetar kvar från 2024. Skolsköterskorna bedöms svårrekryterade. För att anställas som skolsköterska krävs utbildning till sjuksköterska samt vidareutbildning med inriktning mot barn- eller distriktsköterska. Sjuksköterskor med denna specialistkompetens anställs även inom grundskolan och Region Västerbotten vilket gör att konkurrensen är stor.

Enligt SCB har antalet nybörjare på specialistsjuksköterskeprogrammet med inriktning mot barn och ungdom ökat de senaste tio åren, men har varit relativt stabilt under senare år. Under prognosperioden antas antalet nybörjare vara cirka 320 per år. Examensfrekvensen bedöms vara cirka 90 procent, vilket på sikt ger omkring 290 examinerade per år. SCB:s bedömning är att tillgången växer något kraftigare än efterfrågan under prognosperioden. Den samlade bedömningen

nationellt är att dagens brist på specialistsjuksköterskor med inriktning mot barn och ungdom går mot ett mer balanserat arbetsmarknadsläge i slutet av prognosperioden. Detta tar dock inte hänsyn till regionala kompetensförsörjningsutmaningar i norra Sverige.

3.6 Prognos - Rektorer

Inom nämndens område finns det år 2024 23 rektorer (inkluderat biträdande rektorer). Uppgifter om tillgång på nationell nivå saknas då rektorsprogrammet som utbildningsgrupp inte finns i SCB:s statistik. Verksamhetens prognostiserade behov uppgår år 2034 till 28, vilket är en ökning på 5 rektorer. Verksamhetens egna prognoser visar att ca 30% av befintliga rektorer kommer att arbeta kvar år 2034, detta resulterar i ett rekryteringsbehov om 21 rektorer under prognosperioden.

För att anställas som rektor krävs enligt skollagen pedagogisk utbildning och erfarenhet. Det innebär att målgruppen som är möjlig att rekrytera från är mer begränsad än för andra chefsuppdrag i kommunen. Dessutom krävs enligt skollagen att en nyanställd rektor genomför det treåriga Rektorsprogrammet inom fyra år från anställningsstart.

Rekrytering av rektorer inom gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens område har de senaste åren varit förhållandevis god, men i dag är det mer utmanande att rekrytera skolledare. En förklaring är komplexiteten i rektorsuppdraget som innebär ett arbete med stark statlig styrning i kombination med den kommunala organisationens behov av ledning och styrning. Den arbetsvärdering som genomförs i Umeå kommun inom ramen för lönekartläggning visar att rollen som rektor bedömts ha högst svårighetsgrad i jämförelse med andra chefstjänster i kommunen.

Då förutsättningarna att rekrytera erfarna rektorer externt är utmanande är det än viktigare med åtgärder för intern ledarförsörjning. För att förbereda lämpliga pedagoger för ett rektorsuppdrag har förvaltningen skapat ett förvaltningsspecifikt Traineeprogram för blivande skolledare.

UMEÅ KOMMUN

2024-09-03

4. Volymförändringar GVN

En befolkningsprognos är en uppskattning av framtida befolkningstillväxt baserat på nuvarande data och trender. Den kan inkludera faktorer som födelsetal, dödstal, invandring och utvandring. Inom Umeå kommun genomförs befolkningsprognoserna årligen varje vår via SLK och används för att planera för framtida behov inom olika områden. Befolkningsprognosen bidrar till att identifiera trender även vad gäller volymer av elever samt dess effekter på personalförsörjning.

Diagram 6 Befolkningsprognos 2024-2034 – förändringar volym elevantal

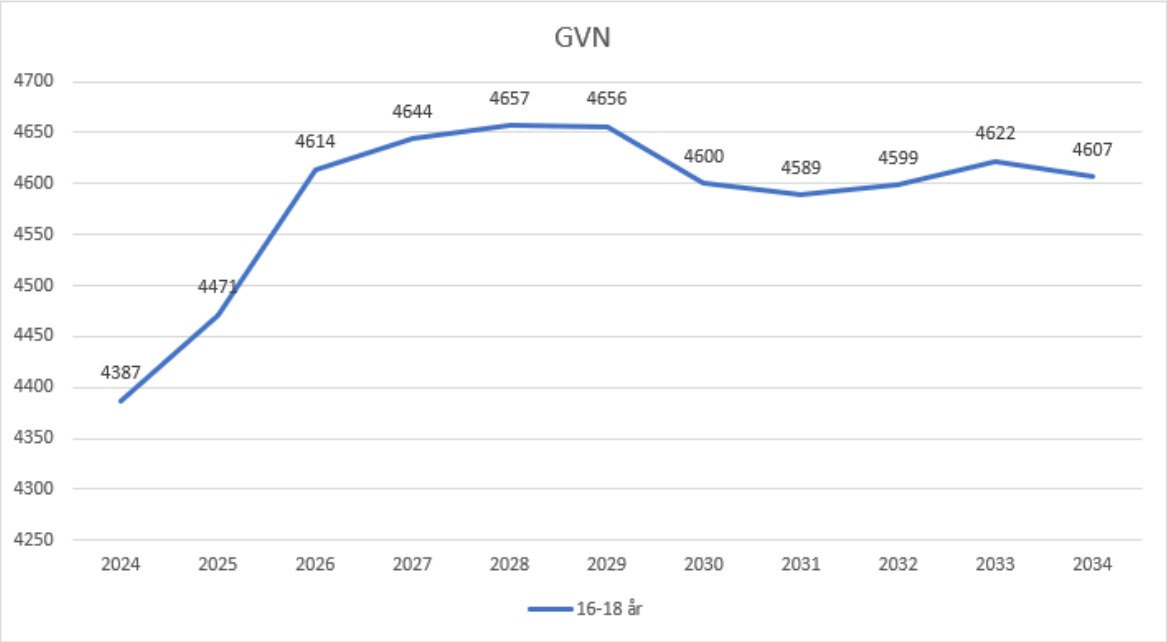

Diagrammet ovan baseras på den befolkningsprognos som genomfördes för perioden 2024-2034 och redovisar förändringar av volymer i elevgruppen 16-18 år. I åldersgruppen 16-18 år framgår en kontinuerlig volymökning över prognosperioden, vilket också bedöms påverka personalförsörjningen med ökade kompetensbehov.

UMEÅ KOMMUN

2024-09-03

5. Slutsatser personalförsörjning GVN

Vid analys av tillgång och efterfrågan vad gäller personalförsörjning inom Gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens område framgår en generellt sett likvärdig bild av en sammantaget större efterfrågan på lärarkompetenser än det finns tillgång.

Mot bakgrund av skollagens krav på legitimerad och behörig kompetens och att inflödet till lärarutbildningen/examinerade är lågt behöver adekvata omställningsåtgärder vidtas för att säkerställa verksamhetens mål, resultat och kvalitet.

Det blir än viktigare att identifiera åtgärder för att vara en attraktiv arbetsgivare och behålla medarbetare. Då lärarbristen är stor i regionen så konkurrerar Umeå kommun med andra skolhuvudmän, där det är ”arbetstagarens marknad” vilket bl a bidrar till ökad rörlighet, ökade krav på lön och övriga anställningsvillkor.

Störst utmaningar i kompetensförsörjningen visas i grupperna gymnasielärare allmänna ämnen med inriktning matematik, teknik och naturvetenskapliga ämnen samt moderna språk. Vidare bedöms också rekrytering av yrkeslärare, lärare praktiskt estetiska ämnen, speciallärare/specialpedagoger, skolsköterskor och rektorer vara utmanande för nämndens område.

Umeå kommun och utbildningsförvaltningen vidtar idag kompetensförsörjningsåtgärder för att attrahera nya medarbetare, se nämndens kompetensförsörjningsplan samt förvaltningens tillhörande aktivitetsplan. Umeå kommun behöver därutöver prioritera och vidta kompetensförsörjningsåtgärder som i större omfattning möjliggör både vidareutbildning av befintlig lärarkompetens samt som identifierar strategier för omställning av lärare till de skolformer där behov finns. Personalomställning i utbildningsförvaltningen behöver planeras i god tid då utbildningen till olika läraryrken tar flera år i anspråk.

För att attrahera och behålla behöriga lärare och klara kompetensförsörjningen finns därför ett behov av att utarbeta strategier för omställning av kompetens inom de yrkesgrupper som under en period har ett minskat elev- och deltagarunderlag eller där det finns bristande behörigheter.
Det är viktigt att ta hänsyn till budgetprocessens effekter på bemanningsplanering inom Utbildningsförvaltningens område, vilka starkt präglas av läsårstider och förändringar i volymer.

För att attrahera och behålla nya rektorer till gymnasieskolan och vuxenutbildningen krävs långsiktighet. Chefers arbetsbelastning och förutsättningar måste fortsatt ses över för att särskilt rektorer i högre grad ska kunna fokusera på huvuduppdraget. Handlingsplan för att nå riktmärket om 30 medarbetare per chef är prioriterat inom nämndens område. Behov av fortsatta satsningar på intern ledarförsörjning är av stor vikt.

UMEÅ KOMMUN

2024-09-03

Bilaga 1

Diagram 1 Tillgång och efterfrågan – Gymnasielärare allmänna ämnen 2024-2034

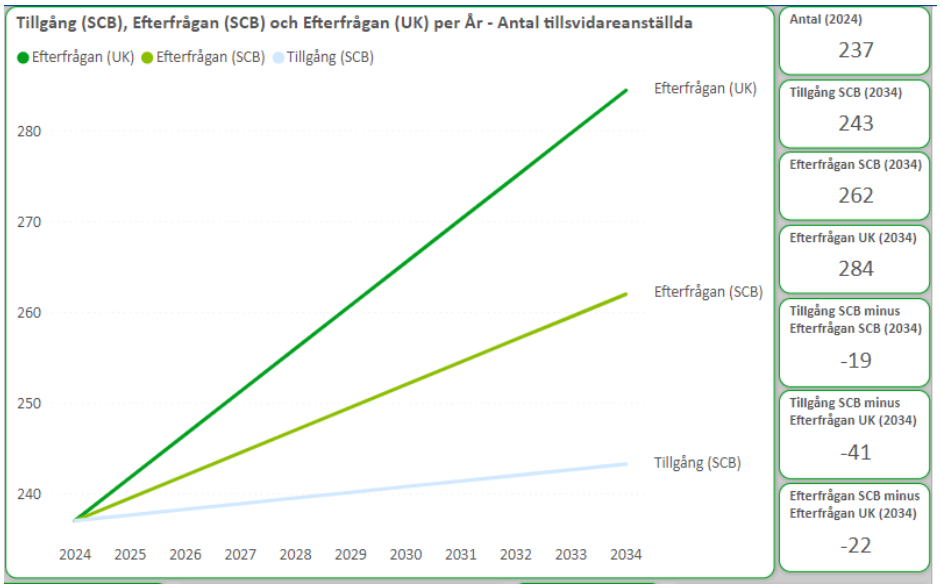

Diagram 2 Tillgång och efterfrågan – Gymnasielärare praktiskt estetiska ämnen 2024-2034

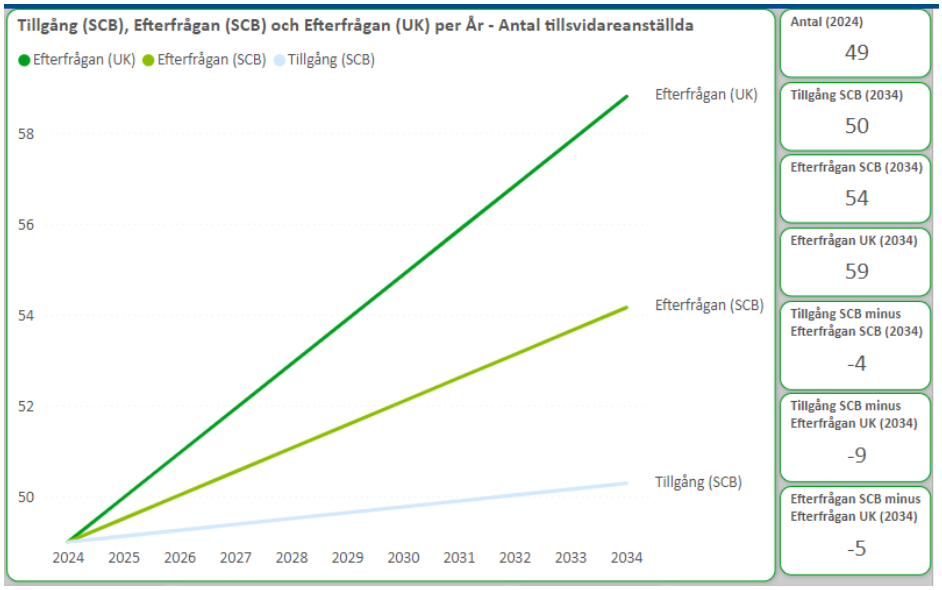

UMEÅ KOMMUN

2024-09-03

Diagram 3 Tillgång och efterfrågan – Gymnasielärare yrkesämnen 2024-2034

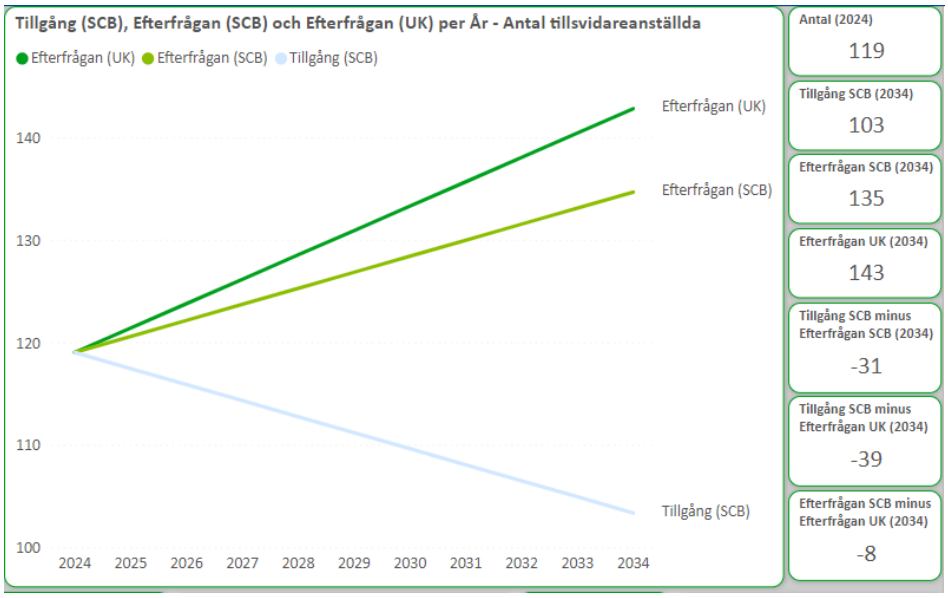

Diagram 4 och 5 Tillgång och efterfrågan – Speciallärare(v) och specialpedagog (h) 2024-2034

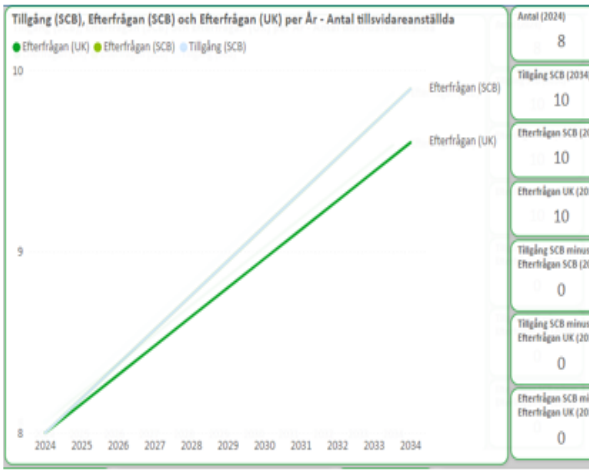

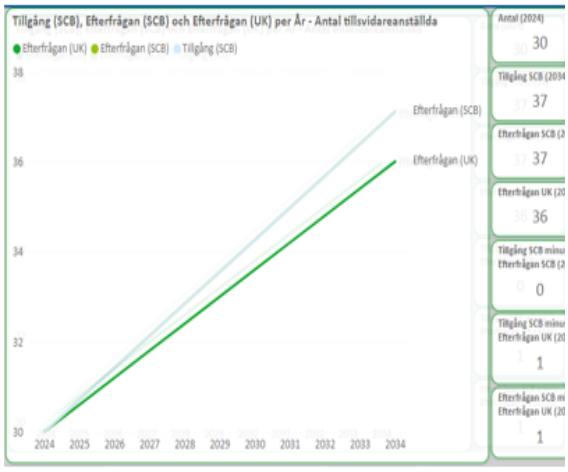

UMEÅ KOMMUN

2024-09-03

Diagram 6 Tillgång och efterfrågan – Skolsköterskor 2024-2034

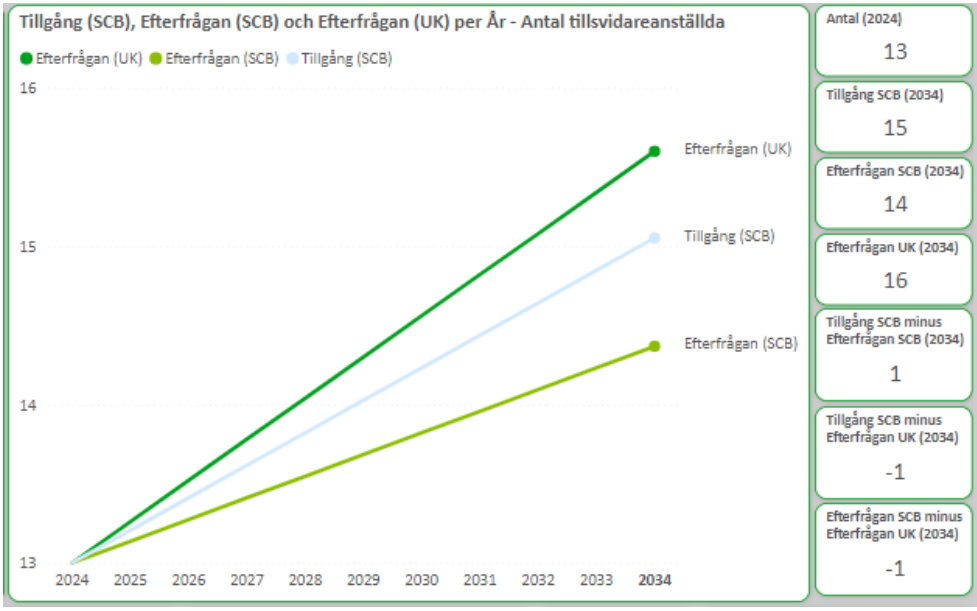

Bild: Copilot

Stöd och omsorgsförvaltningen – Analys personalförsörjning 2024-2034, Tilläggsuppdrag 2023:1

UMEÅ KOMMUN

UMEÅ KOMMUN

Tilläggsuppdrag 2023:1

Stöd- och omsorgsförvaltningen - Analys personalförsörjning 2024-2034

Inledning

Såväl nationella som regionala prognoser visar på att den demografiska utvecklingen kan leda till personalbrist. Enligt dessa prognoser bedöms olika sektorer av arbetsmarknaden påverkas i olika omfattning och i olika tid. Om inte underliggande förutsättningar på arbetsmarknaden förändras väsentligt bedöms situationen med personalbrist accelerera under kommande år och vara påtaglig under lång tid framåt (2040).

Kommunfullmäktige har därför i planeringsdirektiv för 2024 gett kommunstyrelsen och samtliga nämnder i uppdrag att öka omställningen av nämndernas verksamheter för att klara grunduppdraget i takt med att personalbristen ökar (Tilläggsuppdrag 2023:1). Uppdraget är indelat i olika steg.

- Steg 1 – Problemförståelse (mar-sep 2024)
- Steg 2 – Identifiera lösningar och hinder för omställning av verksamhet (okt 2024-mar 2025)
- Steg 3 – Formulera inriktning för framtida omställning (okt 2024-mar 2025)
- Steg 4 – Inleda inställning i enlighet med av kommunfullmäktige fastställd inriktning

Steg 1 - Problemförståelse

Nämnden ska i detta första steg, till kommunfullmäktige, upprätta en skriftlig rapport där nämnden beskriver prognos för nämndens personalförsörjning 2024–2034 och bedömning av prognosens konsekvenser (analys). Den skriftliga rapporten ska beskriva prognos för de verksamheter/verksamhetsområden nämnden bedömer som väsentliga för att kunna verkställa sitt grunduppdrag. Rapporten ska avlutas med en sammanfattande bedömning där det framgår om nämnden ser behov av att utifrån prognos över personalförsörjning ställa om verksamhet/verksamhetsområden.

Avgränsning: Nämnden ska i detta skede ej ange hur omställningen ska ske eller ge förslag till inriktning för eventuell omställning.

Metod

Rapporten har sin utgångspunkt från det prognosverktyg som stadsledningskontoret tagit fram. Den är baserad på SCB:s rapport ”Trender och prognoser 2023. Befolkning, utbildning, arbetsmarknad – med sikte på år 2040” samt den prognos för behov av tillsvidareanställda som förvaltningarna i Umeå kommun tagit fram. Umeå kommuns data utgår från tillsvidareanställd personal, januari 2024.

SCB:s prognos beskriver framtidsutsikter för 63 utbildningsgrupper vilket täcker 65 av Umeå kommuns 154 yrkesgrupper. Vilket i sin tur täcker 83 % av kommunens yrkesgrupper.

SCB:s rapport tar inte hänsyn till regionala skillnader i tillgång av kompetens. Man tar alltså inte hänsyn till den låga arbetslöshet som råder i Västerbotten eller den konkurrens offentlig sektor ställs inför den industrialiseringsvåg som växer fram i Norrland.

Prognosverktyget ger en sammantagen bild över nuläget för stöd- och omsorgsförvaltningens större yrkesgrupper med information om beräknade pensionsavgångar och övriga avgångar, med en allt för försiktig bild av förvaltningens kommande personalbehov. I dagsläget har inte hänsyn tagits till de förändringar målgruppen står inför gällande sammansättning och behov på sikt. Prognosen som presenteras i verktyget gällande antal anställda 2034 kan därför komma att förändras med beaktande av aktuell befolkningsprognos.

Underlag för rapport har tagits fram av förvaltningens HR-enhet med underlag från enheten Kvalité och i samråd med verksamheterna.

Individ- och familjenämnden

Individ- och familjenämndens grunduppdrag är att tillgodose behov av stöd och omsorg inom socialtjänstens lagstadgade ansvarsområde för att stärka och trygga den enskilde att leva ett självständigt liv.

Socialtjänsten arbetar för att främja jämlika levnadsvillkor för alla medborgare i Umeå, under livets alla skeenden. Det arbetet handlar både om att förebygga att man ska behöva socialtjänstens stöd, och om att aktivt kompensera för det som människor inte har fötts med samma förutsättningar kring.

Målet är att alla människor i Umeå kommun ska ha möjlighet att leva ett självständigt liv.

Umeå kommuns befolkningsprognos, P24, visar att andelen personer i Umeå kommun som är 80 år och äldre, kommer att öka med 53,1% eller ungefär 3 300 personer till 2034. Samtidigt beräknas andelen i arbetsför ålder öka med 10,2% eller ca 8 400 personer.

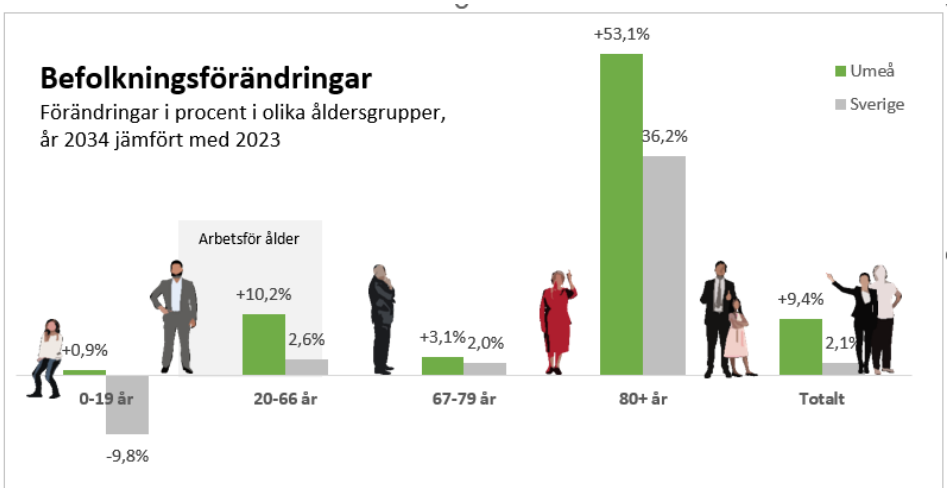

Figur 1. Befolkningsförändringar i procent i olika åldersgrupper år 2034 jämfört med 2023

I följande analys kommer de större yrkesgrupperna i stöd- och omsorgsförvaltningen att belysas utifrån de tre verksamhetsområdena funktionshinderomsorgen, myndighetsutövning och individ och familjeomsorg.

UMEÅ KOMMUN

Tilläggsuppdrag 2023:1

Prognos individ- och familjenämnden

Nedan presenteras en övergripande nulägesbild från prognosverktyget över stöd- och omsorgs prognos över kompetensbehovet 2024-2034. Sammanlagt beräknas förvaltningens rekryteringsbehov uppgå till 1 677 personer tom 2034. Denna beräkning utgör grunden för nämndens rekryteringsbehov. Bilden bör läsas som att behovet av anställda 2034 sannolikt kommer att vara ännu större än vad som redovisas med anledning av vad som nämnts ovan (förändringar i målgruppen inför gällande sammansättning och behov på sikt).

Förvaltningen ser över frågan, men den är komplex då många aspekter behöver tid för att analyseras. Flera olika samhällsförändringar påverkar medborgarna som i sin tur kan få påverkan på våra verksamheter och i förlängningen personalförsörjningen. I Västerbotten finns ett högt arbetskraftsdeltagande, vilket innebär färre andel personer att tillgå till olika tjänster. Att andelen personer i arbetsför ålder minskar medför också en större matchingsproblematik, det vill säga det blir allt svårare att rekrytera personer med rätt utbildning/kompetens för uppdraget.

En annan aspekt är digitaliseringen. Om AI och andra digitala lösningar i framtiden kan stötta våra brukare/klienter kanske behovet av våra insatser minskar och öppnar upp möjligheterna till annat arbete och arbetssätt.

Ytterligare en aspekt gällande samhällsförändringar är den omställning socialtjänsten behöver göra för att ställa om till att bli mer förebyggande, tillgänglig, tillitsskapande, jämställt och med ett kunskapsbaserat arbetssätt – både utifrån den nya socialtjänstlagen men också för att möta samhällets olika utmaningar.

En verksamhetsspecifik analys är därför nödvändig för att prognostisera behov av brukar/klientinsatser framöver kopplat till olika insatser och personalgrupper. På grund av frågans komplexitet och den alltmer ökande förändringstakten, behöver denna prognos och kommande prognoser ses som en fingervisning och inte som en sanning.

Diagram 1. Prognos över kompetensbehov 2024-2034, stöd- och omsorg

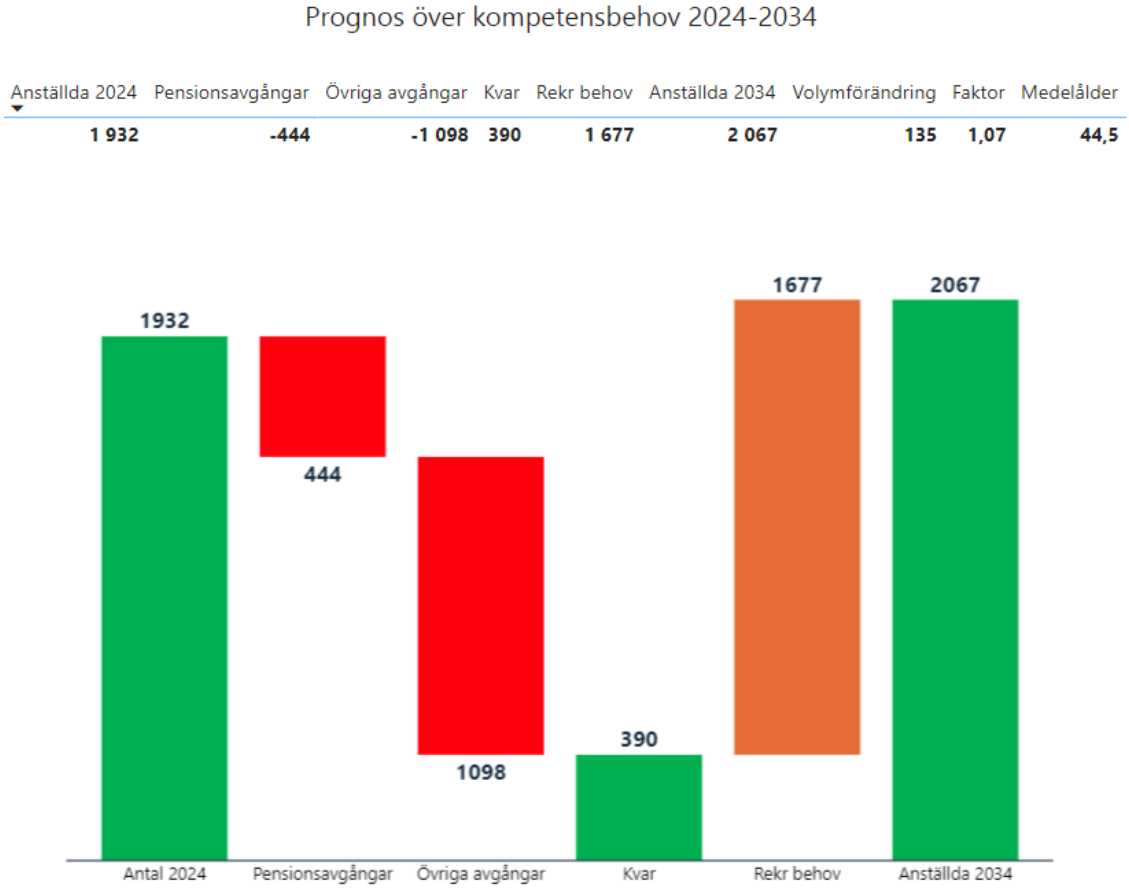

I diagrammet ovan kan utläsas att 1 542 av den tillsvidareanställda personalen inom stöd- och omsorgsförvaltningen kommer att sluta sin anställning inom en 10-årsperiod. Omräknat i procent är det 80 %. Tittar man enbart på övriga avgångar är siffran 57 %.

Tabell 1 ger en bild över hur andelen övriga avgångar sett ut för åren 2014, 2019 och 2023. Andelen övriga avgångar ökar och det är ingenting unikt för stöd- och omsorgsförvaltningen utan så här ser det ut i många av Umeå kommuns verksamheter. Människor är alltså mer rörliga på arbetsmarknaden idag än tidigare och byter arbetsgivare oftare.

Tabell 1. Andel avgångar stöd- och omsorg som helhet

	Anställda		**Andel avgångar**
År	Antal	Pension	Övriga avgångar
2014	1 596	2,0%	4,5%
2019	1 788	1,4%	6,9%
2023	1 927	1,5%	9,4%

Funktionshinderomsorgen

Förvaltningens största verksamhetsområde är funktionshinderomsorgen och sysselsätter flest personal. Funktionshinderomsorgen har 82 LSS-boenden för både vuxna och barn, 23

dagliga verksamheter enligt LSS, hemtjänst/boendestöd, korttidsboenden och personliga assistenter. Inom funktionshinderomsorgen arbetar ca 1 400 personer (januari 2024). De stora yrkesgrupperna inom funktionshinderomsorgen är stödassistent, stödpersonal och personlig assistent.

Prognos över personalbehov inom funktionshinderomsorgen

Rekryteringsbehovet är stort de kommande 10 åren inom funktionshinderomsorgen. Som man kan se av tabell 1 är rekryteringsbehovet stort för områdets samtliga stora yrkesgrupper. 30 % av de anställda stödassistenterna kommer att ha gått i pension till år 2034. Det stora bekymret är dock det höga antalet övriga avgångar där 62 % förväntas sluta i förtid. Funktionshinderomsorgen är inte unik med dessa siffror utan det är något man även kan se i många andra yrkesgrupper i Umeå kommun. Människor är alltså mer rörliga på arbetsmarknaden idag än tidigare och byter arbetsgivare oftare. De övriga avgångarna har ökat de senaste fem åren i Umeå kommun.

Tabell 2. Kompetensförsörjningsprognos 2024-2034 funktionshinderomsorg

	Anställda 2024	Pensions-avgångar	Övriga avgångar	Kvar	Rekr behov	Anställda 2034
Stödassistent	595	-181	-370	44	588	632
Stödpersonal	429	-68	-180	181	283	464
Personlig assistent	269	-67	-202	0	296	296

Gapanalys personalbehov/personaltillgång inom funktionshinderomsorgen

Prognosen från SCB visar tillgång och efterfrågan av vård- och omsorgspersonal för riket. Här ser man tydligt att efterfrågan är större än tillgången. Redan 2025 står Sverige inför en bristsituation och efterfrågan på utbildad personal kommer öka fram till år 2040. Denna brist på utbildad personal är kännbar redan idag inom funktionshinderomsorgen och som kan utläsas ur diagram 3.

Efterfrågan på utbildad personal inom vård- och omsorg kommer fram till år 2034 öka och SCB bedömer att hälften av tillväxten beror på de ökade personalbehoven inom äldreomsorg och hälso- och sjukvård då antalet äldre blir fler. En faktor som spelar in är att undersköterska nu är en skyddad yrkestitel vilket ställer krav på ökad formell utbildning inom just yrket undersköterska.

Diagram 2. Tillgång och efterfrågan på arbetskraft 16-74 år för vård och omsorgsutbildning

Diagram 3. Tillgång och efterfrågan, de tre stora yrkesgrupperna inom funktionshinderomsorgen

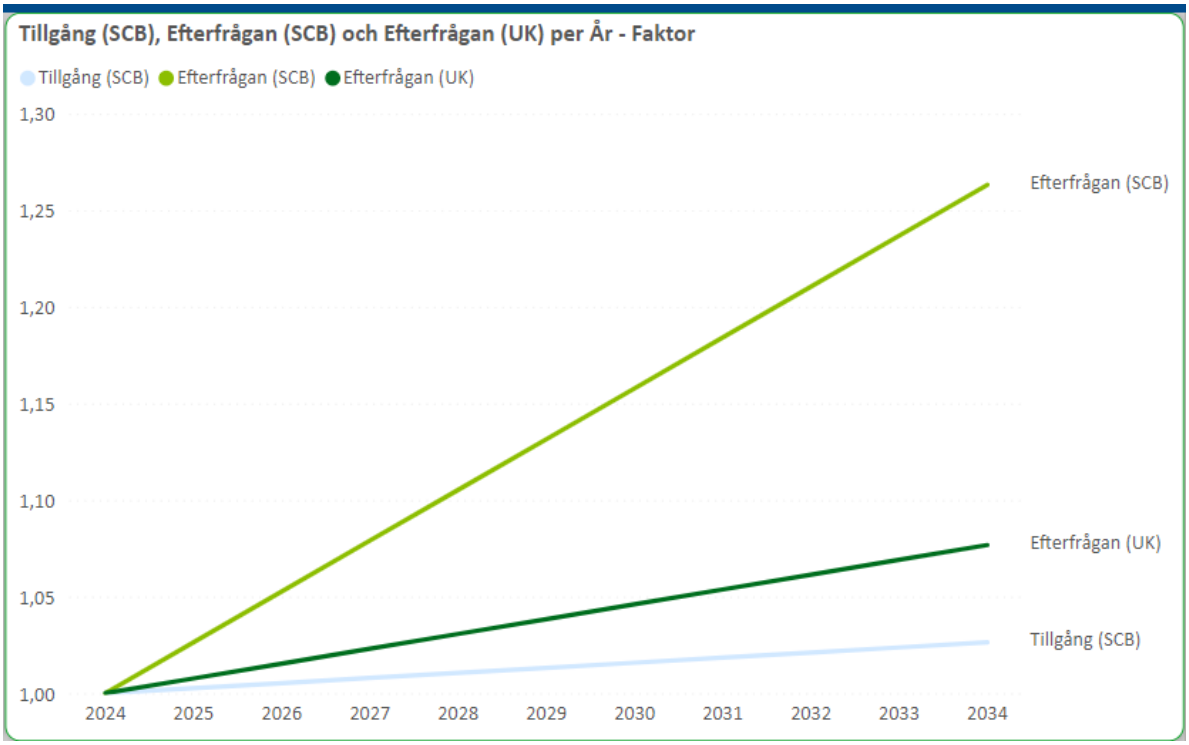

Slutsatser/bedömning av personalförsörjning funktionshinderomsorgen

När det gäller vård- och omsorgspersonal konkurrerar funktionshinderomsorgen inte bara internt med äldreomsorgen utan även med andra kommuner och regioner, privata vårdgivare och även med den industrialisering som växer fram i Norrland.

Såväl verksamhet som Bemanning stöd och omsorg (som hjälper verksamheterna inom bland annat funktionshinderomsorgen med korttidsbemanning) signalerar att det redan idag är svårt att rekrytera utbildad personal med rätt kompetens. Särskilt utmanande är det att lösa nattjänster och vakanta tjänster utanför Umeå centrum.

Mot bakgrund av ovanstående är bedömningen att det finns behov av att ställa om funktionshinderomsorgen.

En grundligare analys behöver göras över det stora antalet övriga avgångar som finns inom funktionshinderområdet.

Myndighetsutövning och individ- och familjeomsorg

Myndighetsutövningen tar emot och behandlar alla ansökningar och anmälningar och utreder och fattar beslut på ett samordnat sätt. Inom myndighetsutövningen arbetar ca 240 personer (januari 2024). De flesta är socionomer och anställda som socialsekreterare eller biståndshandläggare. I det här materialet ingår biståndshandläggarna i gruppen socialsekreterare.

Individ- och familjeomsorgen arbetar med insatser för barn och familjer, både förebyggande och behandlande arbete mot droger och kriminalitet. Här återfinns även öppna förskolor, Fältgruppen, familjerådgivning, föräldrastöd, Centrum mot våld och rekrytering av familjehem. Inom individ- och familjeomsorgen arbetar ca 140 personer (januari 2024).

I prognosverktyget är statistiken kopplad till yrkesgrupper och inte verksamhetsområde vilket innebär att vi i det verktyget inte kan ta fram prognoserna för myndighetsutövning och individ- och familjeomsorg separat eftersom båda verksamhetsområdena har yrkesgrupper som återfinns i respektive verksamhet. De stora grupperna är socialsekreterare samt fältsekreterare, familjerådgivare och behandlingsassistent/socialpedagog och tillhör utbildningsgruppen socionomer.

Prognos över personalbehov inom myndighetsutövning och individ- och familjeomsorg

Tabell 2 visar ett stort rekryteringsbehov inom myndighetsutövning och individ- och familjeomsorg. Precis som inom funktionshinderomsorgen är andelen övriga avgångar bekymmersamt höga.

I gruppen övrigt socialt kurativt arbete ingår fältsekreterare, familjerådgivare och behandlingsassistent/socialpedagog.

Tabell 3. Kompetensförsörjningsprognos 2024-2034 myndighetsutövning och individ och familjeomsorg

	Anställda 2024	Pensions-avgångar	Övriga avgångar	Kvar	Rekr behov	Anställda 2034
Socialsekreterare	298	-60	-178	60	259	319
Övrigt socialt kurativt arbete	61	-13	-41	7	54	61

Prognos över personaltillgång inom myndighetsutövning och individ- och familjeomsorg

SCB:s prognos visar att det kommer att finnas ett överskott av socionomutbildade på marknaden de kommande åren fram till 2040. Inom såväl myndighetsutövning som individ- och familjeomsorg krävs det dock erfarenhet av arbetet för att kunna hantera de komplexa ärenden som finns inom dessa verksamhetsområden. Umeå kommun konkurrerar om erfarna socionomer med såväl andra kommuner som andra myndigheter som behöver erfarna utredare.

Tabell 4. Tillgång och efterfrågan år 2030, socionomutbildning

Tillgång och efterfrågan på arbetskraft per Utbildningsgrupp - valt år (Prognos SCB)

Utbildningsgrupp	Tillgång	Efterfrågan	Skillnad (Tillgång - Efterfrågan)	Skillnad (Tillgång - Efterfrågan) %	Bedömning av arbetsmarknadsläget år 2040	Bedömning av arbetsmarknadsläget vid prognosens början
Socionomutbildning	57 000	49 900	7 100	12,46 %	Överskott år 2040	Varierat arbetsmarknadsläge år 2022
Totalt	**57 000**	**49 900**	**7 100**	**12,46 %**		

Tabell 5. Tillgång och efterfrågan år 2040, socionomutbildning

Tillgång och efterfrågan på arbetskraft per Utbildningsgrupp - valt år (Prognos SCB)

Utbildningsgrupp	Tillgång	Efterfrågan	Skillnad (Tillgång - Efterfrågan)	Skillnad (Tillgång - Efterfrågan) %	Bedömning av arbetsmarknadsläget år 2040	Bedömning av arbetsmarknadsläget vid prognosens början
Socionomutbildning	69 000	55 000	14 000	20,29 %	Överskott år 2040	Varierat arbetsmarknadsläge år 2022
Totalt	**69 000**	**55 000**	**14 000**	**20,29 %**		

Gapanalys personalbehov/personaltillgång myndighetsutövning och individ- och familjeomsorg

Mot bakgrund av SCB:s prognos bedöms både myndighetsutövning och individ- och familjeomsorg generellt sett ha goda förutsättningar till personalförsörjning de kommande åren.

Svårigheten som tidigare nämns är att behålla och rekrytera erfaren personal med rätt kompetens och där ser verksamheterna redan idag en svårighet. Det är allt färre sökande per tjänst som har den erfarenheten och kompetensen som tjänsten kräver.

Diagram 4. Tillgång och efterfrågan år 2040, socionomutbildning

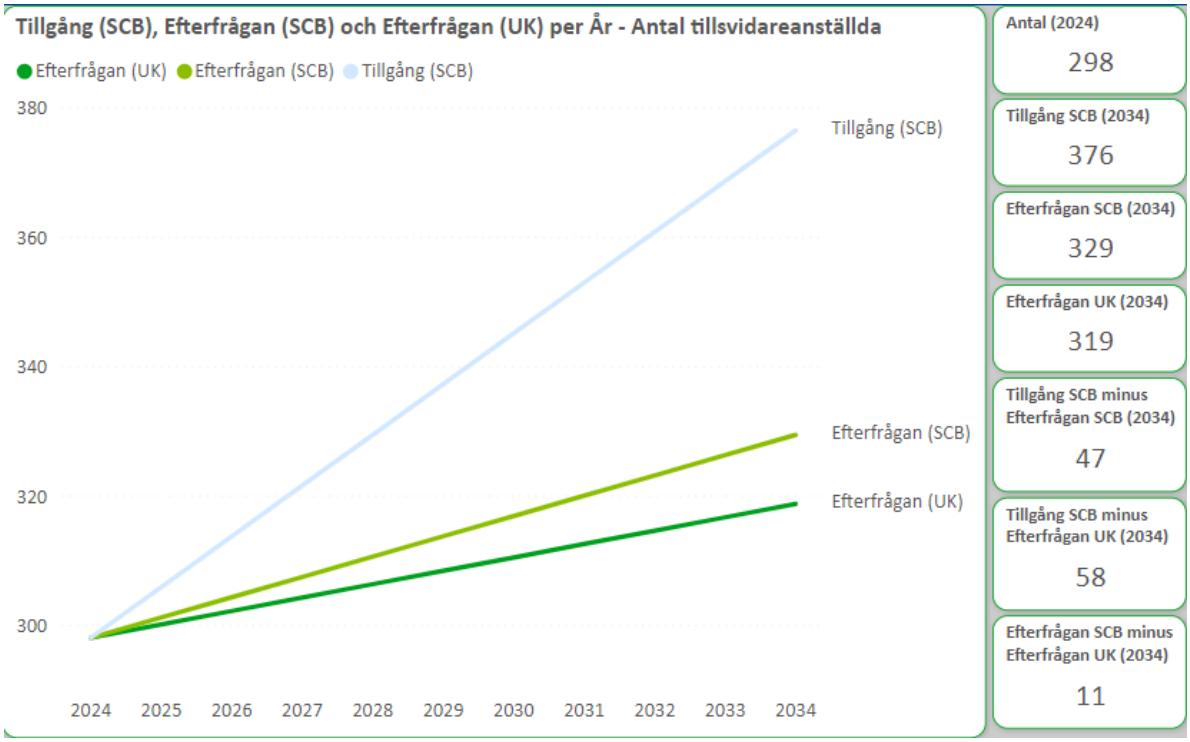

Slutsatser/bedömning av personalförsörjning myndighetsutövning och individ- och familjeomsorg

Att arbeta inom myndighetsutövning är komplicerat och kräver hög kompetens hos personalen liksom en egen personlig utveckling för att klara arbetet och hålla länge i yrket. Även om det examineras många socionomer är konkurrensen hög då socionomer har en bred arbetsmarknad och konkurrensen är framför allt hög om erfaren personal.

Då arbetet är komplext och tonen i samhället hårdnat har socialsekreteraryrket blivit en alltmer utsatt grupp för hat och hot. Det kan vara en anledning till att det höga antalet övriga avgångar ökat de senaste åren. En situation som även övrig socialtjänst i Sverige instämmer i.

Individ- och familjeomsorgen arbetar med förebyggande arbete och en omställning har påbörjats där man vill komma in i ett tidigare skede i människors liv. Man har också sett att man behöver nå ungdomar tidigt, i större utsträckning än man gör idag.

Det är i dagsläget inte problematiskt att rekrytera ny personal till individ- och familjeomsorgen däremot har man samma problem som övriga förvaltningen i att ersättningsrekrytera erfaren personal. Det är allt svårare att hitta personal med rätt kompetens till de tjänster man har vakanta. Ett beaktande man måste göra i en verksamhet som individ- och familjeomsorg är att det här kan finns ett antal tjänster som inte är många till antal vilket gör det extra märkbart om en erfaren medarbetare slutar och som i sin tur kan drabba klienterna.

Om samhällsutvecklingen fortsätter som den gör idag kommer individ-och familjeomsorgen att behöva utöka inom sitt område samtidigt som vissa enheter kommer att flytta över till andra huvudmän. Det kommer nu och framåt att behövas en nära samverkan mellan skola,

fritid, socialtjänst, polis samt civilsamhället för att möta upp behoven och arbeta mer förebyggande inom alla stadsdelar vilket ställer högre krav på medarbetarna att de har rätt kompetens för uppdraget.

Stöd och omsorgsnämndens sammanfattande slutsatser

Nämnden har en utmanande personalförsörjningssituation att hantera under perioden 2024-2034. Nuvarande prognos påvisar omfattande brist på undersköterskor på nationell och regional nivå där kommunen konkurrerar om kompetensen från såväl andra kommuner och regioner som privat sektor. När det gäller gruppen socialsekreterare som helhet bedöms Umeå kommun ha en god tillgång till socionomer om än det är svårt att rekrytera erfaren personal vilket kan få särskilda konsekvenser för klient/medborgare.

Det finns flera utmanande faktorer att ha i beaktning vid ett sådant här typ av arbete och nedan följer några av dessa.

- Hög andel övrig avgång
- LSS-behoven har ökat med 27 procent från 2010 till 2023 och Umeå kommun har en större andel av befolkningen med LSS-insatser än liknande kommuner eller större städer.
- Inflationens påverkan på medborgare
- Arbetskraftsbrist i Umeå och Norrland
- Industrialiseringens utveckling i Norrland
- Frånvaro (sjukfrånvaro, tjänstledighet)
- Samhällsförändring (hot och hat)

Mot bakgrund av ovanstående finns ett behov av att arbeta fram förslag till inriktning för omställning av funktionshinderomsorgen för att möta prognosticerad brist bland verksamhetsområdets stora yrkesgrupper. En omställning av myndighetsutövning och individ- och familjeomsorg behövs dels på grund av svårigheterna att rekrytera inom vissa yrkesgrupper och dels på grund av den nya socialtjänstlagens påverkan på nya arbetssätt.

Stöd och omsorgsförvaltningen – analys personalförsörjning 2024-2034, Tilläggsuppdrag 2023:1

2024-09-02

Kontaktuppgifter:

Marie Eriksson, HR strateg
Stöd och omsorg
marie.eriksson.2@umea.se

Tilläggsuppdrag 2023:1

Stadsledningskontorets analys

Inledning

Såväl nationella som regionala prognoser visar på att den demografiska utvecklingen kan leda till personalbrist. Enligt dessa prognoser bedöms olika sektorer av arbetsmarknaden påverkas i olika omfattning och i olika tid. Om inte underliggande förutsättningar på arbetsmarknaden förändras väsentligt bedöms situationen med personalbrist accelerera under kommande år och vara påtaglig under lång tid framåt (2040).

Kommunfullmäktige har därför i planeringsdirektiv för 2024 gett kommunstyrelsen och samtliga nämnder i uppdrag att öka omställningen av nämndernas verksamheter för att klara grunduppdraget i takt med att personalbristen ökar. (Tilläggsuppdrag 2023:1)

Stadsledningskontorets avdelningar och förutsättningar

Stadsledningskontorets verksamhet organiserades i ingången av 2024 i åtta avdelningar. Förvaltningens uppdrag och verksamhet präglas av kommunstyrelsens uttalade särställning i kommunallagen. Förvaltningens verksamhet utgör på många sätt strukturellt stöd för kommunen som gemensam juridisk enhet (upphandlande, planerande, anställande, redovisande osv.), dess territoriella utveckling och dess övriga förvaltningar.

Förvaltningen stöder kommunstyrelsen i ansvaret att samordna, styra och följa upp kommunala åtaganden som är lagstadgade. Inte minst handlar det om tex juridiska frågor och avtal såsom, upphandling, rättvisande räkenskaper och redovisning, budget och investerings-processer, säkerhetsfrågor, arbetsrätt, arbetsmiljö och antidiskriminering. Förvaltningen hanterar även en rad områden som är kopplade till det kommunala territoriet i högre grad än det kommunala verksamheten.

Tydliga exempel på detta är till exempel översiktsplanearbetet, förutsättningar för omställning, mark och exploateringsfrågor, näringslivsstödjande insatser men även valkansli etcetera Stadsledningskontorets avdelningar utgör även ett förvaltningsstöd till flera nämnder utöver kommunstyrelsen, det omfattar även stödet till överförmyndarnämnden, valnämnden, personalnämnden, PA-nämnden och Umeåregionens räddningsnämnd.

Stadsledningskontorets personalbehov och uppdragets volym påverkas främst av lagstiftarens ambitioner, kommunens planeringsmässiga behov när den växer och utvecklas samt till del effekt av antalet anställda i kommunen. De demografiska förändringarna inom kommunens befolkningssammansättning och befolkningsprognos som kan ge stora förväntade volym-förändringar på andra nämnders och förvaltningar verksamhetsvolymer, påverkar inte på samma sätt direkt kommunstyrelsens förvaltnings verksamhetsuppdrag.

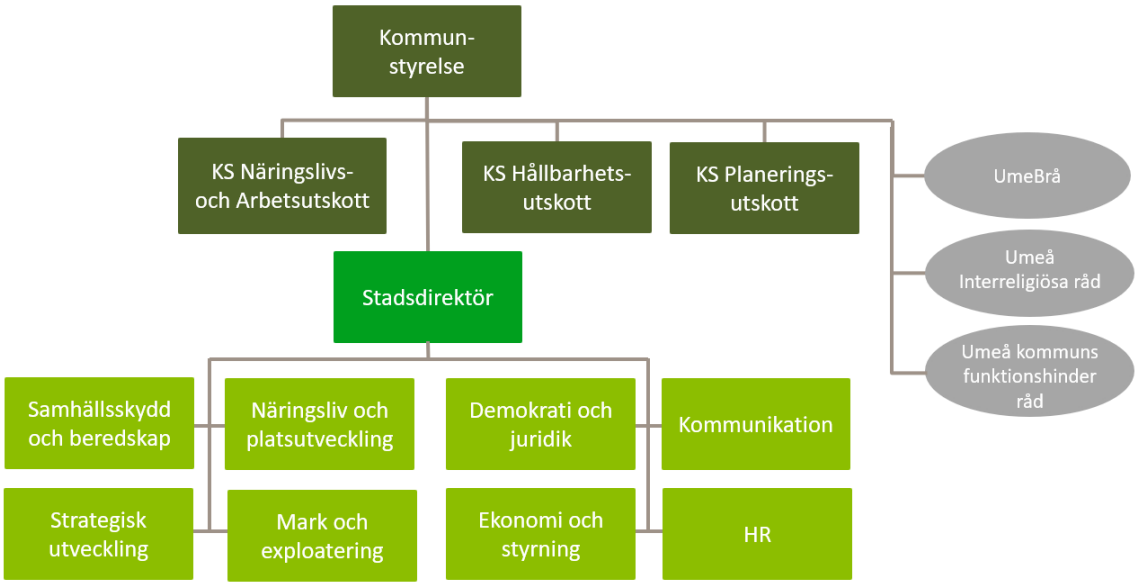

Inom stadsledningskontoret arbetade vid ingången av år 2024 cirka 230 personer inom de åtta avdelningarna.

HR

Störst är HR-avdelningen med cirka 65 personer, varav cirka 40 personer jobbar inom enheten lön/pension och övriga 25 personer inom stabsfunktionen med förhandling, arbetsrätt, rekrytering, arbetsmiljö mm. Uppdraget präglas av kommunens ansvar genom lag och kollektivavtal gällande våra åtaganden som arbetsgivare. Kommunstyrelsen är anställande myndighet för alla anställda i Umeå kommun, vilket gör att samordning av lönepolitik, avtal och lag, process och systemstöd för en sammanhållen personalpolitik sker från SLK HR.

En stor del av uppdragen kräver idag en eftergymnasial utbildning på högskolenivå, främst beteende/samhällsvetenskaplig samt tidigare yrkeserfarenhet. Men den största gruppen anställningar kräver främst en gymnasieexamen för uppdragen vid lön och pension. Inom såväl SLK HR stab som lön och pension finns redan idag exempel på hur förändrade arbetssätt, digitalisering och automation påtagligt effektiviserat uppdraget.

Lön och pension, till exempel, har till antalet anställda stått relativt stilla samtidigt som kommunen som helhet vuxit avseende antalet anställda och anställningar som görs årligen. Senaste året har till exempel en helt digital anställningsguide införts där anställande chef lägger grunden för anställningen direkt i digital självservice. En anställning som sedan bara kontrolleras mot avtal och regler för att sedan snabbt godkännas av lönehandläggare. Detta har påtagligt minskat den manuella hanteringen, kortat ledtid vid anställning och förbättrat upplevelsen hos anställande chef. En rad automationsrobotar avlastar även andra

delprocesser. Förändrade arbetsformer, inte minst med stöd av automation och digitalisering är avgörande för att nyttja medarbetarna rätt, kunna behålla medarbetare och avlasta rekryteringsbehovet i en växande stad.

Ekonomi och styrning

På samma sätt sker liknande effektiviseringar i ekonomiprocesserna. Avdelningen Ekonomi och styrning med cirka 50 medarbetare har även den flera enheter med olika delgrupperingar för tex budget, styrning/ledning och upphandling. Flest medarbetare finns inom den grupp som hanterar redovisning och tillhörande underlag, men även upphandlingsbyrån är en större grupp anställda.

Ekonomiavdelningens verksamhet har både en bredd sett till dess uppdrag och avseende bakgrund och krav på de som anställs inom avdelningen. En stor del av uppdragen har högskolekrav om minst kandidatexamen, men en stor del av de anställda har krav på gymnasienivå eller motsvarande. Ofta har medarbetarna även någon annan form av efter-gymnasial påbyggnads eller yrkesinriktade utbildning. Inom ekonomiområdet ser vi med stöd av analysverktyget att det finns en påtaglig diskrepans mellan identifierade framtida behov och tillgång lokalt. Detta gäller gruppen ekonomer som främst avser ekonomer med efter-gymnasial utbildning.

Arbetet med effektiviseringar genom förnyade och utvecklade arbetssätt, automation och digitalisering, kompetensutveckling och omställning på arbetsplatsen är viktiga inslag i avdelningens arbete. Kommunen har små egna möjligheter att prioritera bort eller ner uppdrag inom avdelningen då den påtagligt präglas av uppdrag satta i lagstiftningar och redovisningsnorm samt effekter av en växande stad och kommun.

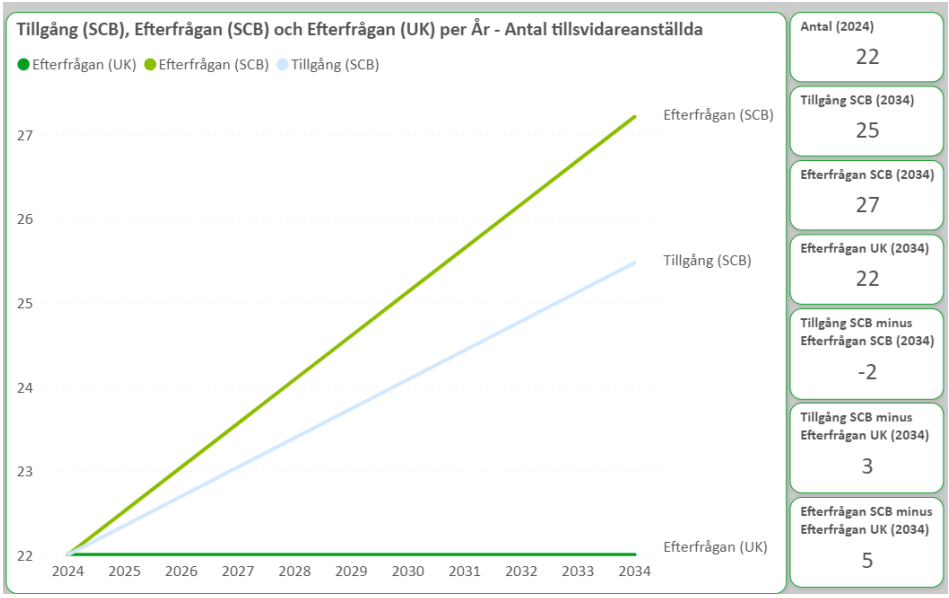

Tillgång och efterfrågan, handläggare ekonom

Strategisk utveckling

Avdelningen Strategisk utveckling som är ny inom förvaltningen sedan årsskiftet har omkring 30 medarbetare. Avdelningen bedriver återkommande ett större antal utvecklingsprojekt med extern finansiering, varför antalet medarbetare kan röra sig tydligt över tid i takt med finansieringsflödet. Verksamhetens uppdrag och framtida volym påverkas till del av kommunens åtaganden inom planmonopolet, lagstadgade åtaganden avseende minoritets-arbete men påverkas främst av kommunstyrelsens och kommunens egna ambitionsnivåer i samverkan med närliggande intressenter för platsens utveckling.

Avdelningens anställningsvolym kan därför skifta relativt mycket de kommande tio åren. Idag har de flesta medarbetare minst en högskoleexamen och tidigare arbetserfarenhet på de område man jobbar. Förändrade arbetsformer och prioriteringar är de främsta insatser som kan ske inom avdelningen för att säkerställa rätt använd kompetens och nyttjande av den personal som finns tillgänglig.

Mark och exploatering

Mark och exploatering med runt 20 medarbetare har en nyckelfunktion i den växande staden. Verksamhetens volym påverkas både av konjunktur och kommunens ambitionsnivå vilket gör att dess volym förväntas ligga kvar på minst samma nivå kommande tio år. Personalsammanställningen vid avdelningen består av en relativt homogen grupp avseende utbildningsbakgrund och kravprofil för uppdraget. Främst krävs minst en fyraårig högskole-

examen med ytterligare behov av arbetslivserfarenhet för att kunna hantera uppdraget med innehåll av strategiska avvägningar, förhandling osv.

Det är även vid MEX-avdelningen som en stor framtida rekryteringsutmaning ses gällande ingenjörer med mark och exploateringskunskap. Insatserna för att möta den utmaningen kommer behöva bestå i hela ”verktygslådan” gällande ytterligare insatser för att behålla medarbetare, möjlighet att utvecklas och ställa om tillgänglig arbetskraft, se över arbetssätt för att nyttja medarbetare rätt och ibland även se över kompletterande tjänsteköp etc.

Näringsliv och platsutveckling

Näringslivsavdelningen har en bred verksamhet som även den är uppdelad i enheter. Vid avdelningen jobbar cirka 20 personer med även de har regelbundet extern projektfinansiering vilket gör att antalet medarbetare kan vara relativt rörligt mellan åren. Avdelningen har även ett nära samarbete med flera av de kommunala bolagen och dess kompetenser.

Verksamhetens karaktär gör även att det är en stor spridning gällande uppdrag, yrken och kravprofil på avdelningens roller. Detta ger både en fördel och en utmaning när det kommer till kompetensförsörjning. Avdelningens uppdrag präglas nästan helt av kommunens egna ambitionsnivåer och prioriteringar. Detta gör att avdelningens bemanningsbehov och dess sammansättning förväntas förändras de kommande tio åren, vilket även starkt påverkar möjligheten att lägga en långsiktig bemanningsplanering. De anställdas bakgrund är skiftande och ofta präglat av tidigare erfarenheter av ett område eller bransch. På det stora hela bedöms avdelningens rekryteringsmöjligheter vara relativt goda. Men insatser behöver fortsatt sker för att nyttja tillgänglig personer rätt, att möta förväntningar och utvecklingsbehov för att kunna behålla medarbetare.

Demokrati och juridik

Avdelningen Demokrati och juridik är ny till sin sammansättning sedan årsskiftet och har som andra avdelningar en bred verksamhet med skiftande uppdrag. Vid avdelningen ligger bland annat valkansliet som präglas av sin cykliska förändring av antalet anställda i relation till allmänna val. Den kommungemensamma överförmyndarnämnden är en helt lagstadgad verksamhet där volymerna i mycket liten grad kan påverkas av kommunens egna prioriteringar. Stadsarkivets verksamhet är i huvudsak av liknande karaktär. Vid dessa enheter finns främst krav på en gymnasieexamen och möjligheter finns att jobba med rutinutveckling och på så sätt säkerställa möjlighet till att lära sig uppdraget på arbetsplatsen.

Detta ger visst utrymme att anpassa kravprofil vid anställning till tillgången. Samtidigt syns tydligt redan idag vid dessa enheter att tillgången på arbetskraft i regionen är begränsad och ett aktivt arbete sker för att på olika sätt bibehålla attraktivitet i arbetsuppgifter och arbetsmiljö samt jobba än mer med digitalisering, automation för att nyttja tillgänglig arbetskraft på bästa sätt. Här är Överförmyndarverksamhetens digitaliseringsarbete ett viktigt steg för att säkerställa grunduppdraget.

Inom avdelningen demokrati och juridik finns även den juridiska enheten samt kanslienheten. Vid dessa är utbildningskravet främst minst en treårig högskoleexamen. Tydligt är bristen på arbetsmarknaden gällande jurister med kommunaljuridisk bakgrund och erfarenhet. Den utmaningen behöver mötas med en rad insatser kommande år.

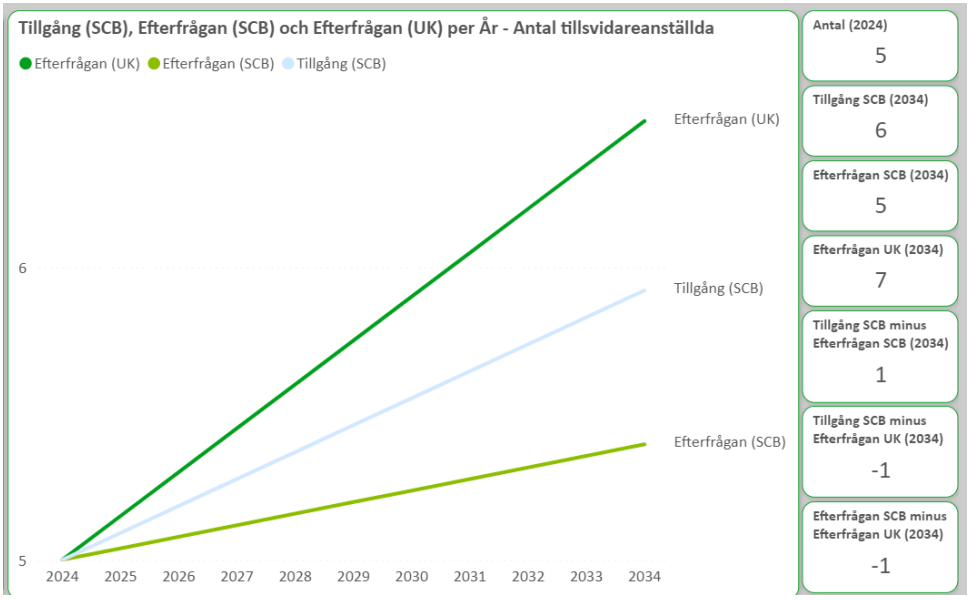

Tillgång och efterfrågan, jurist

Samhällsskydd och beredskap

Samhällsskydd och beredskap med ett särskilt fokus i denna analys på säkerhetsenheten då den finns inom ramen för kommunstyrelsens uppdrag i stadsledningskontoret. Verksamheten med idag omkring 10 medarbetare har vuxit påtagligt sista åren och förväntas växa ytterligare kommande år. Huvuddel av tillväxten är ett resultat av nya eller utvidgade statliga ansvar och åtaganden för kommunerna på området säkerhet, krisberedskap, civil beredskap mm. Uppdragen utvidgas i befintlig lagstiftning och tillkommande åtaganden kommer till genom initiativ, riktade statsbidrag och egna kommunala prioriteringar.

I huvudsak har de anställda inom enheten en högskoleutbildning om minst tre år och en tidigare yrkeserfarenhet från området. Den akademiska bakgrunden och yrkesbakgrunden är

bred med erfarenhet både från rättsområdet, myndigheter och kommunal verksamhet. Då det är ett växande område i många organisationer och myndigheter ses idag en påtaglig konkurrens kring personer med erfarenhet och kunskap på området, vilket kommer vara en påtaglig utmaning. Enheten har haft en relativt hög personalomsättning sista året vilket gör en stor genomslag på den samlade analysens bedömning om att mer än trettio behöver rekryteras till verksamheten på tio år. För att klara kompetensförsörjningen för enheten och säkerhetsarbetet måste ett inledande fokus ligga på att behålla medarbetare som rekryteras.

Kommunikation

Kommunikationsavdelningen med runt tio medarbetare har ett övergripande ansvar för att styra och utveckla Umeå kommuns kommunikationsarbete. Detta sker tillsammans med ytterligare ett trettiotal kommunikationskollegor som har sin hemvist i andra förvaltningar. Den centrala avdelningen är ett kommunikationsstrategiskt stöd för stadsledningskontoret. Avdelningen är också rådgivande i frågor som gäller förvaltningarnas kommunikation.

Medarbetarna har till största del en akademisk utbildning om minst tre år med inriktning mot kommunikation/journalistik. Kommunikationsområdet påverkas starkt av digitalisering och av AI som inslag. Det kommer både ge nya förutsättningar och förväntningar på medarbetarnas kompetenser och uppdrag. För att klara avdelningens uppdrag kommer ett tydligt fokus behöva ligga på förändrade arbetssätt, kompletterande kompetenser och nyttjande av digitala möjligheter.

I avdelningen ingår även stadshusreceptionen, vars medarbetare har som huvuduppgifter att ge besökande god service i olika former samt tillse en kontrollerad inpassering i stadshuset. Ett uppdrag som också kommer utvecklas kommande tio år då inte minst säkerhetsfrågorna blir en alltmer påtaglig förutsättning i arbetet.

Slutsats

Kommunstyrelsens förvaltning stadsledningskontoret (SLK) har en bred verksamhet och ett skiftande kompetensberoende (se bilaga för beskrivning av antal och yrken för varje avdelning). De flesta av yrkesgrupper inom SLK kommer de kommande åren vara relativt möjliga att rekrytera, inte minst till en följd av att rekrytering till rollerna idag sker från en relativt bred och blandad bakgrund av sökande. Inte minst skapar tillgången till utbildade samhälls- och beteendevetare vid Umeå universitet att relativt god personalförsörjning till förvaltningen.

Dock finns ett antal yrkesgrupper som redan idag visar tecken på svårighet att rekrytera, vilket förväntas kvarstå och förvärras kommande tio år. Dessa är främst ekonomer, upphandlare, löneadministratörer/lönehandläggare, jurister och ingenjörer inom mark/fastighetskunskap. Detta är påtagligt olika grupper gällande krav på utbildning, erfarenhet, möjlighet till utbildning på arbetsplatsen eller starka konkurrerande arbetsmarknad. För respektive yrkesgrupp ovan och förvaltningen som helhet behöver en särskild handlingsplan tas fram inom ramen för KS revidering av kompetensförsörjningsplanen som planeras för 2025.

I analysen framkommer även att det finns ett antal yrken som senaste åren haft en ovanligt stor personalomsättning. Det ger då i prognosverktygets utformning ett kraftigt utslag i förväntat antal personer att rekrytera under kommande tio år. Det är av största vikt att varje avdelning och förvaltningen tillsammans jobbar med ett genomgripande behålla perspektiv och går till botten med varje yrkesgrupps/arbetsplats unika förutsättning som lett till större personalomsättning. I det sammanhanget är det även av vikt att Kommunstyrelsen och dess förvaltning jobbar aktivt med de lönestrukturella frågorna med vägledning från de kommunövergripande riktlinjer som fastställs inom kort.

På tilläggsuppdragets fråga om grunduppdragets genomförande kommer ges svårigheter, om vi kommer få problem, så är svaret ja. Insatser kommer behöva göras för att säkerställa att grunduppdraget fortsatt kan genomföras. Stor potential finns i att säkerställa kommunens kapacitet att jobba datadrivet. Generellt för förvaltningen behöver kommunstyrelsen kommande år skapa förutsättningar för det egna uppdragets automation och digitalisering så att tillgängliga resurser klarar genomföra grunduppdraget. Inte minst är det tydligt i de verksamheter som idag har större inslag av arbetskraftskrävande manuella arbetsuppgifter, såsom löneadministration och fakturahantering/redovisning, men genomgripande hanterar alla avdelningar en lång rad uppgifter som förväntas avlastas med lätthet genom stabila förutsättningar för AI och digitalisering. Men att genomgripande se över och som digitalt driven kommun nyttja tillgänglig arbetskraft rätt och effektivt kommer vara avgörande.

En annan viktig förutsättning för att klara grunduppdraget är att säkerställa en anpassningsbarhet, lärande och omställningskapacitet av egna kompetenser och stöd till verksamheternas nya arbetssätt etcetera Här måste kapacitet byggas som säkerställer möjlighet till kompetensutveckling, omställning på arbetsplatser och förstärkt introduktion/omställning av nyanställda för att de ska klara de krav och uppdrag som föreligger i verksamheten.

Bilagor

Bilaga 1: Grunddata som underlag för kompetensbehovsansalys, SLK 2024–2034

Bilaga 2: Antal anställda 2024-01-31

Bilaga 1. Grunddata som underlag för kompetensbehovsansalys, SLK 2024–2034

	Antal 2024	Pensions-avgångar	Övriga avgångar	Kvar 2034	Rek. behov	Antal 2034	Volym-föränd.	Faktor	Medel-ålder
Kommunstyrelse	**231**	**-66**	**-122**	**43**	**227**	**270**	**39**	**1,17**	**48,1**
101010 Ledning, övergripande	1	-1	0	0	1	1	0	1,00	65,0
101011 Ledning, ekonomi	4	-1	-3	0	4	4	0	1,00	52,8
101012 Ledning, personal	5	-2	-3	0	5	5	0	1,00	47,6
101013 Ledning, information/kommunikation	1	0	0	1	0	1	0	1,00	41,0
101015 Ledning, administration	1	0	-1	0	1	1	0	1,00	49,0
105010 Ledning, teknik, hantverk, miljö och samhällsbyggnad	5	-2	-2	1	4	5	0	1,00	51,2
109090 Ledning, annan	3	-2	0	1	2	3	0	1,00	56,0
151010 Handläggare, övergripande verksamhet	7	-1	0	6	2	8	1	1,10	48,9
151011 Handläggare, ekonomi	22	-5	-8	9	13	22	0	1,00	46,8
151012 Handläggare, personal/HR	22	-6	-10	6	16	22	0	1,00	49,4
151013 Handläggare, information/kommunikation	15	-5	-4	6	14	20	5	1,30	49,2
151014 Handläggare, IT	4	0	-2	2	4	6	2	1,60	44,5
151015 Handläggare, upphandling/inköp	15	-5	-10	0	18	18	3	1,20	47,7
151017 Handläggare, miljöfrågor	1	0	0	1	0	1	0	1,00	42,0
151018 Jurist	5	-2	-2	1	6	7	2	1,30	53,6
151019 Arkivarie	3	-1	-2	0	4	4	1	1,20	56,0
151020 Handläggare, nämnder	1	-1	0	0	1	1	0	1,00	66,0
151021 Handläggare, samhällsutveckling och säkerhetsfrågor	40	-8	-32	0	52	52	12	1,30	45,0
151090 Handläggare, annan	1	0	-1	0	1	1	0	1,00	41,0
152010 Administratör, övergripande verksamhet	2	0	0	2	0	2	0	1,00	47,0
152011 Administratör, ekonomi	3	-2	-1	0	4	4	1	1,20	57,7
152012 Administratör, personal/HR/löner	32	-13	-19	0	38	38	6	1,20	51,1
152013 Administratör, information/ kommunikation, medborgar- och samhällsservice	2	-1	0	1	1	2	0	1,00	51,5
152017 Receptionist, telefonist	1	-1	0	0	1	1	0	1,00	59,0
152020 Administratör, teknik och fastighetsfrågor samt samhällsbyggnad	1	-1	0	0	3	3	2	2,50	62,0
152090 Administratör, annan	7	-3	-2	2	5	7	0	1,00	50,0
501010 Fysisk samhällsplanerare	7	-1	-6	0	9	9	2	1,30	44,0
502013 Ingenjör, mark, fastigheter	20	-2	-14	4	20	9	4	1,20	41,6

Bilaga 2. Antal anställda 2024-01-31

Radetiketter	Antal anställda 2024-01-31
12 Kommunstyrelse	231
130 Stadsdirektör	**1**
101010 Ledning, övergripande	1
131 HR-direktör	**65**
101012 Ledning, personal	4
151010 Handläggare, övergripande verksamhet	3
151012 Handläggare, personal/HR	22
151013 Handläggare, information/kommunikation	3
152012 Administratör, personal/HR/löner	32
152090 Administratör, annan	1
132 Ekonomidirektör	**48**
101011 Ledning, ekonomi	4
109090 Ledning, annan	1
151011 Handläggare, ekonomi	21
151014 Handläggare, IT	2
151015 Handläggare, upphandling/inköp	15
151090 Handläggare, annan	1
152010 Administratör, övergripande verksamhet	1
152011 Administratör, ekonomi	3
133 Näringslivsdirektör	**20**
105010 Ledning, teknik, hantverk, miljö och samhällsbyggnad	2
109090 Ledning, annan	1
151013 Handläggare, information/kommunikation	3
151021 Handläggare, samhällsutveckling och säkerhetsfrågor	14
135 MEX-chef	**22**
105010 Ledning, teknik, hantverk, miljö och samhällsbyggnad	1
152020 Administratör, teknik och fastighetsfrågor samt samhällsbyggnad	1
502013 Ingenjör, mark, fastigheter	20
136 Kommunikationsdirektör	**10**
101013 Ledning, information/kommunikation	1
151013 Handläggare, information/kommunikation	7
152013 Administratör, information/kommunikation, medborgar- och samhällsservice	1
152017 Receptionist, telefonist	1

141 Demokrati o juridik	**22**
101015 Ledning, administration	1
109090 Ledning, annan	1
151010 Handläggare, övergripande verksamhet	3
151014 Handläggare, IT	2
151018 Jurist	4
151019 Arkivarie	3
151020 Handläggare, nämnder	1
152010 Administratör, övergripande verksamhet	1
152013 Administratör, information/kommunikation, medborgar- och samhällsservice	1
152090 Administratör, annan	5
142 Utvecklingsdirektör	**31**
105010 Ledning, teknik, hantverk, miljö och samhällsbyggnad	1
151010 Handläggare, övergripande verksamhet	1
151011 Handläggare, ekonomi	1
151013 Handläggare, information/kommunikation	1
151017 Handläggare, miljöfrågor	1
151018 Jurist	1
151021 Handläggare, samhällsutveckling och säkerhetsfrågor	17
152090 Administratör, annan	1
501010 Fysisk samhällsplanerare	7
143 Säkerhetschef	**10**
151013 Handläggare, information/kommunikation	1
151021 Handläggare, samhällsutveckling och säkerhetsfrågor	9
240 Samhällsbyggnadsdirektör	**2**
101012 Ledning, personal	1
105010 Ledning, teknik, hantverk, miljö och samhällsbyggnad	1
Totalsumma	**231**

Kulturnämnden - Analys personalförsörjning 2024-2034

Inledning

Kulturnämnden svarar för folkbibliotek, skolbiblioteksservice, konstverksamhet, kulturskola, kvinnohistoriskt museum, kultur i skolan, kultur för seniorer, arrangemang i Väven och kommungemensamma arrangemang samt den kommungemensamma konstsamlingen. Utöver detta svarar kulturnämnden även för Sveriges Depåbibliotek och lånecentral samt stöd till kulturföreningar, kulturfestivaler och studieförbund. Kulturnämnden fördelar stipendier och annat stöd till kulturutövare samt till samlingslokaler.

Kulturnämndens verksamheter har också en stor betydelse i det förebyggande arbetet för att Umeå ska växa tryggt och säkert. Den senaste rapporten från BRIS visar på ett ökat behov av samtal under sommarmånaderna då fritidsaktiviteter, såsom kulturskolans verksamhet tar sommaruppehåll.

Utifrån detta grunduppdrag är kulturförvaltningen uppdelad i tre huvudsakliga verksamhetsområden. Bibliotek, kulturskola och programverksamhet. Totalt i kulturförvaltningen finns 212 tillsvidareanställda medarbetare och 58 tidsbegränsade anställningar. Av dessa 58 tidsbegränsade anställningarna är 43 timavlönade.

Nämnden har där det finns möjlighet nyttjat det framtagna analysverktyget för framtida tillgång på kompetens för prognos och eventuellt gap. Utöver detta har kulturnämndens tjänstepersoner analyserat och fört dialog kring kända både nuvarande och kommande omvärldsfaktorer och hur dessa förväntas påverka framtida tillgång på kompetens.

Prognos över personalbehov inom kulturnämnden
Prognosen för hela kulturnämnden enligt nedan (Fig.1, Fig. 2) för 2024–2034 visar ett behov av en total volymökning motsvarande 5 tillsvidareanställningar. Det prognostiserade rekryteringsbehovet för nämnden motsvarar 122 tillsvidareanställda utifrån avgångar i form av bland annat pension.

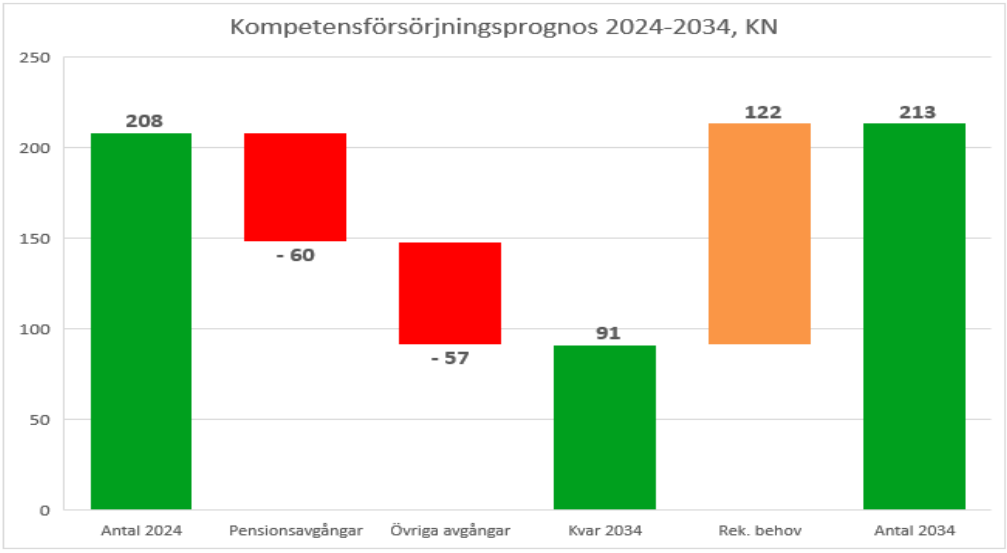

Fig. 1 Kompetensförsörjningsprognos kulturnämnd 2024-2034

	Antal 2024	Pensions-avgångar	Övriga avgångar	Kvar 2034	Rek. behov	Antal 2034	Volym-föränd.	Faktor	Medel-ålder
Kulturnämnd	**208**	**-60**	**-57**	**91**	**122**	**213**	**5**	**1,03**	**49,5**

Fig. 2 Kompetensförsörjningsprognos kulturnämnd 2024–2034

Bibliotek

Biblioteken verkställer Kulturnämndens åtagande avseende kommunens folkbibliotek.

Avdelningen bibliotek består av fem enheter. I Bibliotek Norr och Bibliotek Söder samlas Skolbiblioteksservice och de tio närbiblioteken, där flertalet av biblioteken är placerade i skolor och är kombinerade folk- och skolbibliotek.

Stadsbiblioteket i Väven är uppdelat i två enheter, Väven Lär och Väven Läs. I Väven Läs ingår också biblioteksbussen som servar förskolor, skolor, fritidshem och bostadsområden utanför tätorten.

Sveriges depåbibliotek och lånecentral är den femte enheten som har ett nationellt uppdrag och är en statligt finansierad verksamhet.

Inom verksamhet Bibliotek arbetar *99* personer (97,1 årsarbetare) per *20240808.* Dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal Åa
Bibliotekarie	69	67,85
Biblioteksassistent	13	11,25
Enhetschef	5	5
Kulturpedagog	1	1
Programsamordnare	1	1
Verksamhetsutvecklare	1	1
WEB-redaktör	3	3

Prognos över personaltillgång inom Bibliotek
Nedan redovisas en sammanfattad prognos över personaltillgång 2024–2034 i verksamhet Bibliotek för de två huvudsakliga befattningarna Bibliotekarie och Biblioteksassistent.

	Antal 2024	Pensions-avgångar	Övriga avgångar	Kvar 2034	Rek. behov	Antal 2034	Volym-föränd.	Faktor	Medel-ålder
451015 Bibliotekarie	68	-18	-16	34	41	75	7	1,10	49,4
451016 Biblioteksassistent	13	-8	-4	1	9	10	-3	0,80	56,5

Fig. 3 Prognosticerat rekryteringsbehov bibliotekarier och biblioteksassistenter region Umeå Kommun

Gapanalys personalbehov/personaltillgång Bibliotek
Nedan beskrivs eventuellt gap mellan prognosticerat personalbehov och prognosticerad personaltillgång år för år under perioden 2024–2034.

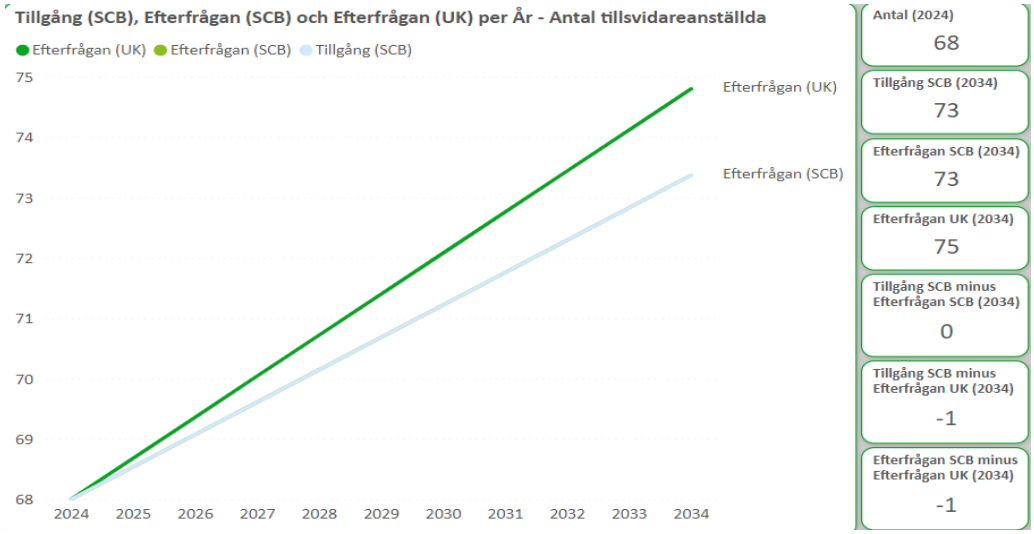

Fig. 4 Prognosticerad tillgång och efterfrågan bibliotekarier region Umeå Kommun

Verksamhet Bibliotek - Slutsatser/bedömning av personalförsörjning verksamhet Bibliotek
Mot bakgrund av ovanstående prognos bedöms biblioteken generellt sett ha goda förutsättningar till personalförsörjning fram till 2034. Efter 2025 riskerar det att finnas vissa utmaningar i händelse av att lagförslag träder i kraft för bemannade skolbibliotek. Det i sin tur kan få vissa effekter på tillgången till bibliotekarier i riket. Analyser gör gällande att cirka 1300 bibliotekarier kommer behövas i riket och de senaste uppgifterna gör gällande att det 2022 examinerades knappa 300 bibliotekarier. Dock bedöms Umeå kommun stå sig bättre i den situationen än flera andra kommuner, då vi har ett av de sex lärosäten i riket som också examinerar bibliotekarier. Historiskt sett har Umeå kommun haft väldigt god tillgång till kvalificerad personal vid rekryteringar.

Den utmaning kulturnämnden till viss del ser utöver bibliotekarier inom biblioteken är tillsättning av chefspositioner inom biblioteksverksamheterna då det historiskt sett varit förenat med färre kandidater till respektive rekrytering.

Kulturskolan

Kulturskolan erbjuder barn och unga möjlighet till fördjupning och nya kunskaper i musik, dans, teater, film och konst. Detta sker genom kulturskolans stora kursverksamhet, runt om i kommunen.

Kulturskolan har också uppdraget att alla barn och unga i Umeå kommun ska ha möjlighet att prova på olika konstnärliga uttryck under sin uppväxt. Det sker bland annat genom kulturpedagogisk verksamhet i förskola och grundskola och genom kulturlöftet som garanterar alla elever i de kommunala grundskolorna minst ett möte med en kulturaktivitet per läsår.

Kulturskolan har också öppen verksamhet för såväl familjer, som för skolungdomar, där det går bra att prova på aktiviteter på helger och skollov. Kulturskolan bedriver också El Sistema-verksamhet på Ersboda och jobbar med riktad verksamhet för ökad tillgänglighet i flera av Umeås stadsdelar.

Inom Kulturskolan arbetar *73* personer (63,7 åa) per *240808*. Dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal Åa
Dramapedagog	6	5,8
Enhetschef	3	3
Filmpedagog	2	1,5
Konstpedagog	2	2
Konsulent	1	1
Musiklärare	46	38,35
Rytmikpedagog	1	1
Tekniker	2	2
Sömmerska	1	0,5
Verksamhetssamordnare	5	5

Prognos över personalbehov inom Kulturskolan
Nedan redovisas en sammanfattad prognos över personalbehov 2024–2034 inom Kulturskolan.

	Ant 2024	Pensio avgångar	Övriga avgångar	Kv 2034	Rek. behov	Ant 2034	Volyn föränd.	Fakt	Mede ålder
451011 Lärare, kulturskola	57	-19	-12	26	31	57	0	1,00	50,2
503013 Tekniker, allmänteknisk	4	-4	0	0	4	4	0	1,00	62,5
521013 Hantverkare	1	-1	0	0	1	1	0	1,00	57,0

Fig. 4 Prognos kompetensförsörjning kulturskola 2024-2034

Gapanalys personaltillgång verksamhet Kulturskola
Inom kulturskolan ser verksamheten inget betydande negativt gap gällande personaltillgång under perioden 2024–2034.

Kulturskola – Slutsatser

Kulturskolan ser inga betydande utmaningar gällande personaltillgång under perioden 2024–2034. Vissa utmaningar kan skönjas gällande lärare för de instrument som har minst antal utövare. Dessa hanteras i nuläget genom att tänka i nya banor gällande personalplanering.

Verksamhet Program

Programavdelningen (som organisatoriskt är uppdelad i Musei- och konstenheten och enheten för Arrangemang och scener) består av Kvinnohistoriskt museum, konstverksamhet, program- och gästspel, kultur i skolan samt Kultur för seniorer. Avdelningen verkställer kulturnämndens åtagande, tillsammans med andra aktörer, att leverera ett brett och högkvalitativt programutbud som välkomnar alla, oavsett förutsättningar eller förkunskaper.

Inom verksamhet Program arbetar *34* personer (32,5 åa) per *20240808*. Dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal Åa
Administratör	3	3
Receptionist	4	3,3
Samordnare	4	3,5
Enhetschef	2	2
Kommunikatör	2	2
Konsthallstekniker	2	2
Konstintendent	1	1
Producent	4	4
Tekniker	4	4

Prognos över personalbehov inom Programavdelningen
Programavdelningen har många mindre befattningsgrupper men gemensamt för samtliga är att prognosen är god gällande behoven. Inga utökningar i verksamheten bedöms ske under perioden 2024–2034.

Prognos över personaltillgång inom Programavdelningen
Personaltillgången inom programavdelningen bedöms som mycket god. Inga befattningar bedöms med någon risk för bristande tillgång under perioden 2024–2034

Gapanalys personalbehov programavdelningen
Inget negativt gap bedöms uppstå under perioden 2024–2034 för programavdelningen.

Programavdelningen - Slutsatser
Programavdelningen ser inga kommande utmaningar gällande personalförsörjning under perioden 2024–2034.

Kulturnämndens sammanfattande slutsatser baserat på ovanstående prognoser och gapanalyser

Kulturnämnden har en personalförsörjningssituation att hantera under perioden 2024–2034. Nuvarande analys och prognos visar inga alarmerande brister inom någon av personalkategorierna.

Vissa utmaningar kan skönjas inom biblioteken om nytt lagförslag träder i kraft gällande bemannade skolbibliotek. Skolbiblioteken bemannas och hanteras av utbildningsförvaltningens nämnder men den sammantagna situationen i riket och regionen kan göra gällande att en ny konkurrenssituation kan uppstå för att locka bibliotekarier till verksamheten. Kulturnämndens tjänstepersoner följer frågan nära och arbetar för att möta eventuella utmaningar som detta kan medföra.

I övrigt ser kulturnämnden inte några betydande brister i de befattningar verksamheten innehar. Nämnden ser heller inte någon betydande inverkan på verksamheten till följd av framtida bemanningsläge. Verksamheten bedöms kunna hantera de utmaningar som kan skönjas med en aktiv personalplanering med följsamhet.

Mot bakgrund av ovanstående ser nämnden inga behov av att arbeta fram förslag till inriktning för omställning av verksamheterna. Fokus för kulturnämnden de kommande åren är att i stor utsträckning arbeta för att i största möjliga mån behålla den kompetens som finns i verksamheten.

2024-09-05

Miljö- och hälsoskyddsnämnden - Analys personalförsörjning 2024–2034, tilläggsuppdrag 2023:1

Inledning

Denna analys av nämndens personalförsörjning under perioden 2024–2034 har arbetats fram genom beredning av stadsbyggnadsförvaltningens ledningsgrupp. Analysen har vidare samverkats med de fackliga organisationerna i FSG.

Miljö- och hälsoskydds verksamhet

Nämndens verksamhet enligt grunduppdraget sker inom tre enheter; Livsmedelshantering, serveringstillstånd och privatekonomi, miljöskydd samt miljöplanering. Samtliga delar är väsentliga för utförande av grunduppdraget. Inom avdelningen arbetar *71* personer (*69,5* åa) per *2024-08-31*. Dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal Åa
Ledningsarbete		
105010 Ledning, teknik, hantverk, miljö och samhällsbyggnad	4	4,0
Handläggare		
151012 Handläggare, personal/HR	1	1,0
151016 Handläggare, konsument-, medborgar- och samhällsservice	6	6,0
151017 Handläggare, miljöfrågor	12	12,0
151020 Handläggare, nämnder	1	1,0
151021 Handläggare, samhällsutveckling och säkerhetsfrågor	2	2,0
151090 Handläggare, annan	5	5,0
Administratörer		
152020 Administratör, teknik- och fastighetsfrågor samt samhällsbyggnad	1	1,0
152090 Administratör, annan	2	2,0
Teknisk handläggare		
501013 Miljö- och hälsoskyddsinspektör	37	35,5

Inom Miljö- och hälsoskydd förekommer enbart heltidstjänster, deltidsarbete sker vid önskemål från den anställde. Visstidsanställningar förekommer framför allt vid föräldraledighet och tjänstledighet samt vid projekt som inte ryms inom ordinarie verksamhet.
Personalomsättningen inom Miljö- och hälsoskydd har tidigare varit generellt låg, men de senaste åren har vi sett en ökad omsättning. Förutom föräldraledigheter och tjänstledigheter har medarbetare sökt sig till andra arbetsgivare.
För samtliga tjänster krävs någon form av högskoleutbildning. För tillsynsområden, planfrågor och energifrågor är det främst magister- eller kandidatexamina inom miljö, kemi, biologi, kostvetenskap eller energi som är aktuella. Inom andra områden kan möjliga utbildningar vara ekonom, jurist, naturgeograf, beteendevetare, socionom med flera.

Universiteten i Umeå tillhandahåller många av de efterfrågade utbildningarna. Vi kan se en vikande trend gällande olika miljöutbildningar, inte bara i Umeå, utan även på övriga av landets universitet. Kompetensutveckling kan erhållas genom statliga myndigheter, som till exempel Livsmedelsverket, Naturvårdsverket och Folkhälsomyndigheten.

Kompetensförsörjningsprognos 2024–2034

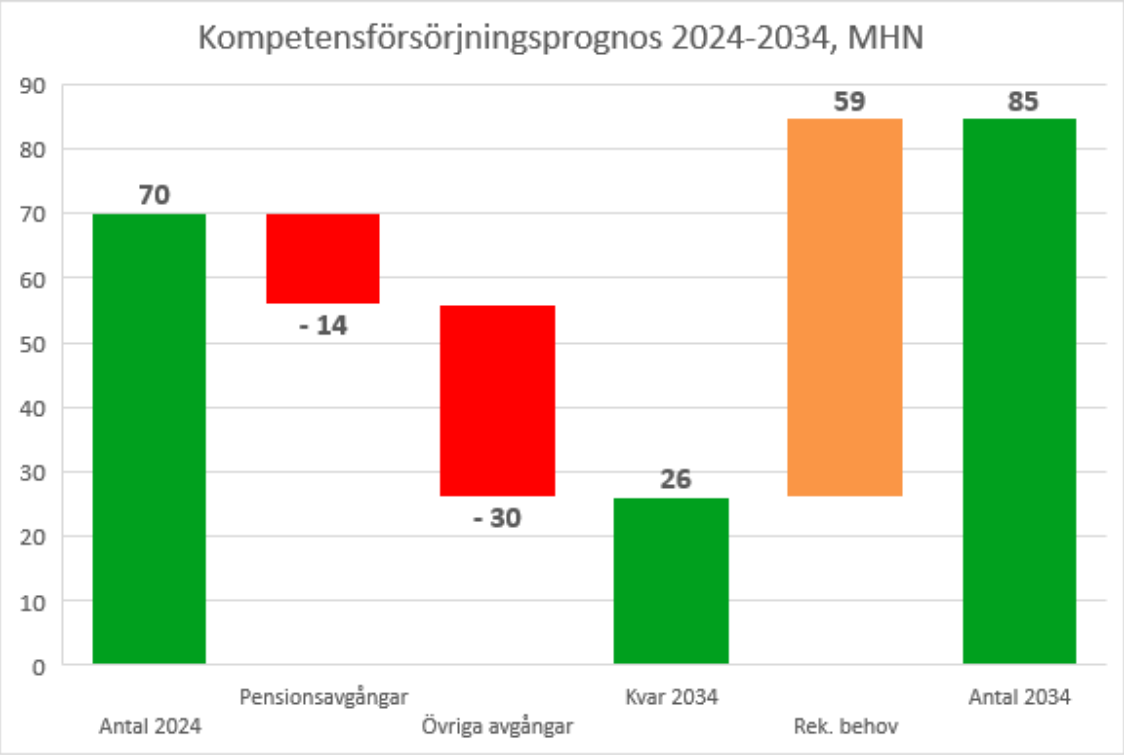

Miljö- och hälsoskyddsnämndens sammanfattande slutsatser

Miljö- och hälsoskyddsnämndens sammanfattande slutsatser baserat på analysen är att för perioden 2024–2034 kommer personalförsörjning kunna ske utan några betydande svårigheter. Inom några yrkesgrupper finns tendenser till svårigheter men Umeå har goda förutsättningar genom att vi är en större stad och en attraktiv arbetsgivare.

På längre sikt efter 2034 behövs sannolikt en än större samverkan mellan kommunerna för att tillsammans lösa uppgifterna.

Ny och förändrad lagstiftning ställer krav på fortlöpande uppdatering av kunskapsläget. Bland annat införlivas många EU-direktiv i svensk lagstiftning, vilket påverkar avdelningens arbete.

Kommunens tillväxt påverkar verksamheten inom flera områden. Antalet tillsynsobjekt och ärenden ökar, främst inom enheten Miljöskydd och Livsmedelssäkerhet och serveringstillstånd. Behovet av miljökompetens i planprocessen ökar genom högre tillväxttakt inom kommunal planering. Ökat antal kommuninvånare medför också att behovet av budget- och konsumentrådgivning ökar. Dessutom blir luftkvalitet, omgivningsbuller, energi- och klimatfrågor samt naturvårds- och vattenfrågor allt viktigare i en tät stad.

Det kommer att krävas ökade resurser för att klara verksamhetens uppdrag på sikt. Det har varit relativt lätt att rekrytera men inom vissa yrkeskategorier kan det vara svårt att rekrytera medarbetare med längre tids erfarenhet. Framför allt syns en brist på manliga sökanden, vilket i sin tur kan resultera i en sned könsfördelning i verksamheten.

En orsak till att det blir svårare att rekrytera och behålla personal med rätt kompetens kan vara att arbetsmarknaden har blivit bredare, det finns idag fler arbetsgivare som efterfrågar personal med samma kompetens som Miljö- och hälsoskydd behöver för sin verksamhet. Prognosen för 2024–2034 visar på ett betydande behov av rekrytering med anledning av personalavgångar. Till detta kommer ett behov av en utökning av personalresurserna, bland annat med anledning av kommunens tillväxt.

Det kommer att vara allt viktigare att bibehålla utbildad personal. Att möjliggöra för medarbetare att byta arbetsuppgifter inom avdelningen kan bidra till att Miljö- och hälsoskydd och Umeå kommun uppfattas som en mer attraktiv arbetsgivare. En bra arbetsmiljö, god trivsel, goda möjligheter till kompetensutveckling samt ökad digitalisering är också viktiga faktorer för att personal ska välja att stanna kvar på arbetsplatsen.

UMEÅ KOMMUN

Teknik och fastighetsförvaltningen

Tilläggsuppdrag 2023:1

2024-09-09

Instruktion

Nämnden ska upprätta en skriftlig rapport där nämnden beskriver prognos för nämndens personalförsörjning 2024–2034 och nämndens bedömning av prognosens konsekvenser(analys). I den skriftliga rapporten ska nämnden beskriva prognos för de verksamheter/ verksamhetsområden nämnden bedömer som väsentliga för att nämnden ska kunna verkställa sitt grunduppdrag. Rapporten ska avlutas med en sammanfattande bedömning där det tydligt framgår om nämnden ser behov av att utifrån prognos över personalförsörjning ställa om verksamhet/verksamhetsområden.

Avgränsning

Observera att nämnden i detta skede ej ska ange hur omställningen ska ske eller förslag till inriktning för eventuell omställning.

Prognoser/gapanalyser per verksamhet

- *Kort beskrivning av respektive verksamhet/verksamhetsområde (nuläge)*
  inkl beskrivning av väsentliga yrkesgrupper i respektive verksamhet.
- *Prognos över personalbehov och personaltillgång per verksamhet/verksamhetsområde*
  Prognos över personalbehov 2024–2034 ska baseras på nuvarande verksamhetsinriktning, nuvarande kompetenskrav och befintlig prognos över behovsutvecklingen inom resp verksamhet/verksamhetsområde (volymdrivande variabler). Nämnds- och eller/verksamhetsspecifika antaganden om ex vis volymutveckling, förändrade kompetenskrav etc ska dokumenteras och redovisas i bilaga till den skriftliga rapporten.
- *Gapanalys per verksamhet/verksamhetsområde*
  Beskrivning av gap mellan prognosticerat personalbehov och prognosticerad personaltillgång år för år under perioden 2024–2034.
- *Sammanfattning och slutsatser per verksamhet* baserat på ovanstående prognoser/gapanalyser

Tidplan

2024-05-29: Uppstart

2024-06-26 Uppföljningsmöte

2024-08-21 Redovisning Toff LGR

2024-09-09 Stoppdag TN, inlämning av analys

2024-09-26 Teknisk nämnd

2024-09-27 Inlämning av nämndens fastställda analys till KS

Teknisk nämnden – Analys personalförsörjning 2024–2034

Inledning

Tekniska nämnden har ansvar för kommunens anläggningar, infrastruktur och allmänna platser såsom fastigheter, gator, vägar, parker och närskogar. Nämnden ansvarar även för att kommunens interna servicefunktioner ger avsett stöd till kommunens verksamheter och medborgare.

Uppdraget innefattar att planera, bygga, förvalta och utveckla kommunens infrastruktur och offentliga utomhusmiljöer, kommunens IT- och kommunikationssystem samt Umeå kommuns fastigheter- både avseende verksamhetslokaler och boenden för sociala behov. Nämnden ska tillhandahålla intern service inom måltider och lokalvård, färdtjänst samt uppfylla kommunens uppgifter avseende trafikfrågor.

Nämnden har också ansvar för att samordna Umeå kommuns fordonsanskaffning samt att leda, samordna och utveckla kommungemensamt arbete med digitalisering och digital transformation.

Nämndens ansvarsområde omfattar alla verksamheter inom teknik och fastighetsförvaltningen vilka är Fastighet, Gator och parker, Digital omställning och IT, Måltidsservice samt Städ- och verksamhetsservice.

Metod

Följande rapport har arbetats fram av förvaltningen med stöd av HR, verksamhetschefer samt controller. Stadsledningskontorets framtagna prognosverktyg har nyttjats samt kompletterats med av förvaltningen framtaget heltäckande underlag där även medarbetare som ej grupperats till en utbildning har tagits med.

Prognosverktyg kompetensförsörjning bygger på tillsvidareanställda i Umeå kommun januari 2024, samt verksamheternas egna prognoser för personalbehov för år 2034, ingen hänsyn är tagen till kommunbolagen. Rapporten ”SCB, Trender och Prognoser 2023 Befolkning, utbildning, arbetsmarknad – med sikte på år 2024” innehåller prognoser för nationell tillgång och efterfrågan av olika utbildningar. Eftersom att SCBs rapport endast visar nationella data så har antagande gjorts att den nationella prognosen kan appliceras på Umeå kommun.

Umeå kommuns AID-koder (yrkeskategorier) har kopplats mot de 63 olika utbildningsgrupper som SCBs rapport specificerar. Några av förvaltningens AID-koder (yrkesgrupper) har inte kopplats mot utbildningar då fokus har varit på de yrkesgrupper med störst antal tillsvidareanställda.

Det kompletterande underlaget är framtaget för maj 2024, där har det funnits möjlighet att koppla ytterligare AID-koder till utbildningsgrupper utifrån HR inom Teknik och fastighetsförvaltningens detaljkunskaper om personalen inom Tekniska nämnden. Att egna grupperingar har gjorts och att underlagen är framtagna vid olika tillfällen innebär att det kan finnas vissa differenser mellan underlagen, detta är dock inget som påverkar gapanalyserna då verktyget endast har varit ett stödmaterial.

Stadsledningskontorets beräkningar för kompetens- och rekryteringsbehov bygger på antagandet att alla pensionsavgångar sker vid 65 års ålder, för övriga avgångar används faktiska avgångar för de fem senaste åren (2019–2023) som grund för de kommande tio åren.

Utöver prognosverktyg och kompletterande underlag har analysen gjorts mot bakgrund av den kommande och pågående gröna omställningen i Norrland, en snabb teknisk utveckling samt ett förändrat säkerhetsläge.

Avgränsningar

Det prognosverktyg som tillhandahålls har vissa brister i hur yrkeskategorier inom förvaltningen redovisas tillsammans. I verktyget redovisas personalgruppen handläggare som en hopslagning av flera olika yrkeskategorier exempelvis IT-arkitekter, byggledare och HR-partners, vilket ger en missvisade bild av kompetensbehovet. Därför redovisas kompetensbehovet av vissa yrkeskategorier med hjälp av eget prognosverktyg med liknande inställningar men som har möjlighet att redovisa yrkeskategorier separat på verksamhetsnivå.

Teknik- och fastighetsförvaltning har en varierad personalstruktur med många olika yrkestitlar. Det är inte alltid enkelt att koppla en specifik yrkestitel till en specifik utbildning. I många av förvaltningens yrkeskategorier har det varit svårt i att härleda en specifik utbildning, därför är ungefär 20 procent av förvaltningens anställda inte kategoriserade. Oftast genomförs rekryteringar med ett bredare perspektiv och kraven kan uppfyllas av olika, men liknande, utbildningar. Prognosverktyget har även här brister som gör att det kan vara svårt att helt korrekt spegla detta, men det utgör ett underlag om hur framtiden kan komma att se ut.

Analys per verksamhet

Då tekniska nämndens verksamheter är mångfacetterade redovisas analys och prognos per verksamhet i följande kapitel.

Digital omställning och IT

Verksamhetens uppdrag är att stärka organisationens förmåga till en digital omställning som ger värde på ett hållbart och säkert sätt för dem verksamheten finns till för. Digital Omställning och IT, förkortat DoIT, driver, samordnar och stödjer strategisk utveckling, förvaltning, teknik och support inom det digitala området. Uppdraget omfattar hela kommunen och verksamheten verkar för att skapa en sammanhängande och effektiv digital infrastruktur.

Verksamheten lyckas då den arbetar med verksamheters mål på ett sätt som kommer hela kommunen till gagn. Med kompetens och verktyg stöttar DoIT de andra verksamheterna med att tillsammans utföra och utveckla kärnuppdragen.

DoIT bidrar med expertis inom metodstöd, digital mognad och kompetens, digital arbetsplats, data, IT, telefonisystem, nätverkslösningar, cybersäkerhet och support.

Personalstruktur

Inom Digital omställning och IT arbetar 100 personer. Dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal årsarbetare
Ledning, IT	7	7
Handläggare, IT	18	18
Administratör, IT	10	10
Systemutvecklare	38	37
Tekniker, IT	26	25

Prognos över personalbehov

Verksamheten ligger i framkant och har varit väl medvetna om den omställning som behöver göras kring kompetensförsörjningen. Detta togs i beaktning då verksamheten fick ta ställning till vilket behov som förväntas framåt. Behov och efterfrågan som visas i diagrammen är därför lägre än SCB och rikets siffror, eftersom detta är ett prioriterat och pågående arbete. Verksamheten fokuserar på att ställa om befintligt arbetssätt och kompetens snarare än att växa antalet medarbetare.

Diagrammet visar en prognos för kompetensbehovet för yrkeskategorierna Handläggare IT, Systemutvecklare och Tekniker IT för tidsperioden 2024–2034. Prognosen indikerar ett behov av en volymökning från 82 till 91 medarbetare. Inom en tioårsperiod förväntas 18 medarbetare gå i pension och 31 medarbetare avsluta sin anställning av andra anledningar. Totalt innebär detta att verksamheten kommer att behöva rekrytera knappt 60 nya medarbetare under perioden 2024–2034 för att täcka både den ökade efterfrågan och för att ersätta avgångar.

Diagram 1.

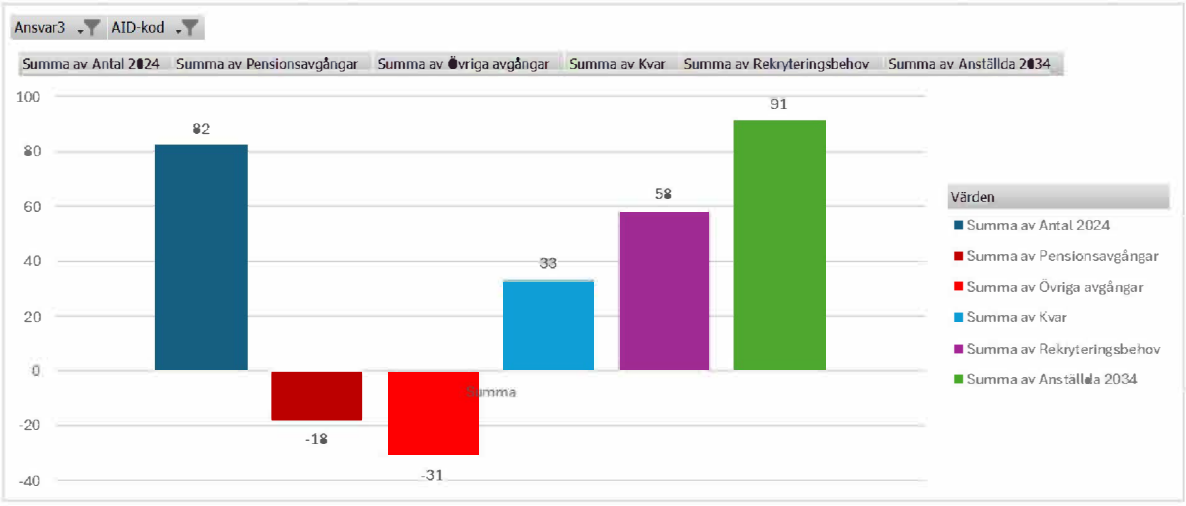

Diagram 1 visar en prognos för kompetensbehovet över yrkeskategorierna handläggare IT, systemutvecklare och tekniker IT för tidsperioden 2024–2034.

Prognos över personaltillgång

Diagrammet visar en prognos för tillgången av utbildade inom yrkeskategorierna handläggare IT, systemutvecklare och tekniker IT beräknas öka med cirka 85 procent fram till år 2034.

Diagram 2.

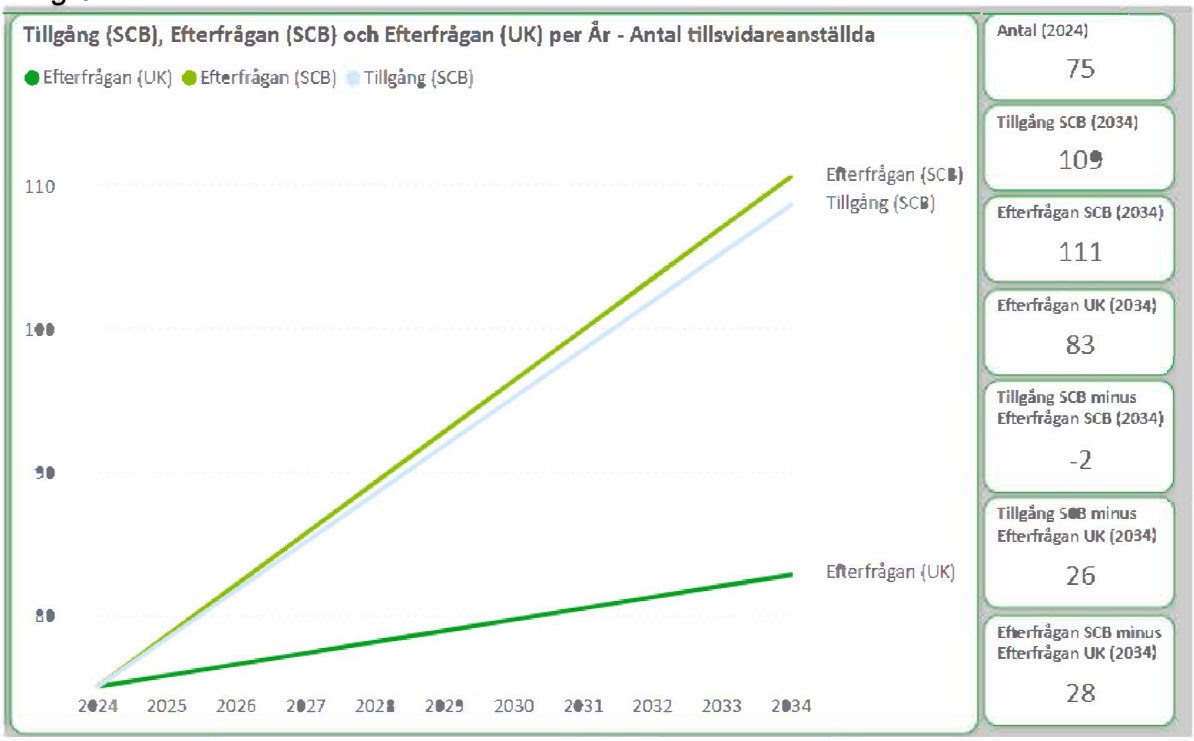

Diagram 2 visar en prognos inom tidsperioden 2024–2034 för tillgång (SCB) och efterfrågan (SCB) för utbildade inom yrkeskategorierna handläggare IT, systemutvecklare och tekniker IT från SCB:s rapport ”SCB, Trender och Prognoser 2023. Befolkning, utbildning,

arbetsmarknad - med sikte på år 2024". Diagrammet visar även verksamhetens prognosticerade efterfrågan (UK).

Gapanalys personalbehov och personaltillgång

Verksamhetens egen efterfrågan bedöms vara något mindre än rikets på grund av den omställning som redan pågår. Behovet av tekniker IT förväntas minska medan behovet av handläggare IT förväntas öka. Detta överensstämmer med SCB:s prognoser, som visar en relativt balanserad arbetsmarknad men med variationer mellan olika utbildningsinriktningar och kompetenser. Trots att verksamheten inte ser ett behov av att växa i antal medarbetare, förväntas ett rekryteringsbehov på grund av pensionsavgångar, andra avgångar samt behov av nya typer av kompetens.

Det innebär att fram till år 2034 beräknas det finnas tillräcklig tillgång av kompetens i förhållande till Digital omställning och IT:s prognosticerade behov, om DoIT får fortsätta med den omställningen som redan pågår.

Bedömning av personalförsörjning

Mot bakgrund av ovanstående prognos och analys bedöms verksamheten Digital omställning och IT ha goda förutsättningar för kompetensförsörjning om den nuvarande omställningen får fortsätta enligt plan. Detta inkluderar fortsatt fokus på utbildning, säkerhet och teknisk uppgradering. Bedömningen är att det finns behov av att fortsätta den påbörjade omställningen av verksamhet Digital omställning och IT.

Fastighet

Fastighet har ansvaret för att planera, bygga, förvalta och utveckla lokaler för Umeå kommuns verksamheter. Detta uppdrag inkluderar att säkerställa att verksamheterna har ändamålsenliga lokaler på ett kostnadseffektivt sätt, med fokus på kommunnyttan både på kort och lång sikt. Fastighet fungerar som kommunens representant i lokalförsörjningsfrågor och hanterar nybyggnation, ombyggnation, underhåll och anpassning av befintliga lokaler. Dessutom ansvarar Fastighet för drift, skötsel och tillsyn av fastigheternas inne- och utemiljö och arbetar systematiskt inom områden som kvalitet, miljö, energi och säkerhet.

Personalstruktur

Fastighet har 138 medarbetare fördelade på följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal årsarbetare
Ledning	8	8
Handläggare	4	4
Administratör, Teknik & fastighetsfrågor samt samhällsbyggnad	7	7
Ingenjör	37	36,5
Tekniker, drift	28	28
Elektriker/elmontör	3	3
Fastighetsskötare	27	27
Hantverkare	24	23,5

Prognos över Personalbehov

Diagrammet nedan visar prognos för kompetensbehovet av ingenjörer, hantverkare, fastighetsskötare, tekniker och elektriker/elmontörer under perioden 2024–2034. Prognosen indikerar en ökning av totala antalet medarbetare från 120 år 2024 till 130 år 2034. Under denna tioårsperiod förväntas 44 medarbetare gå i pension och 64 medarbetare avsluta sina anställningar av andra skäl, vilket innebär ett totalt rekryteringsbehov på 118 medarbetare inom de nämnda yrkeskategorierna.

Diagram 3.

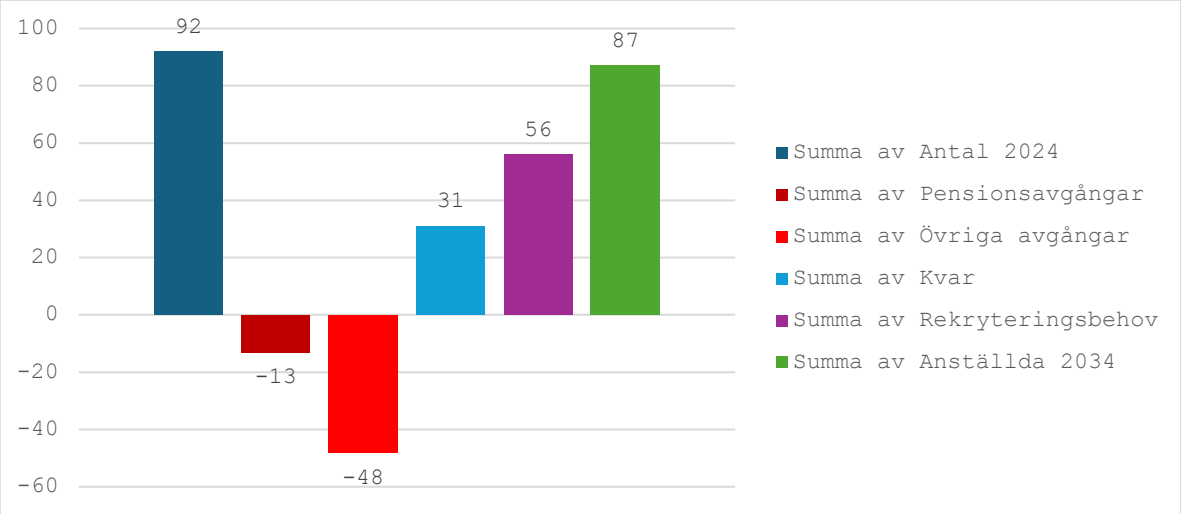

Diagram 3 visar en prognos för kompetensbehovet av yrkeskategorierna ingenjör, hantverkare, fastighetsskötare, tekniker, elektriker/elmontör för tidsperioden 2024-2034.

Prognos av Personaltillgång

Diagrammet nedan visar en prognos för tillgång och efterfrågan på utbildade inom ingenjörsyrken (mark och fastigheter), hantverkare och tekniker inom drift enligt SCB rapport "Trender och Prognoser 2023". Prognosen visar att tillgång och efterfrågan på dessa yrken kommer att hålla en jämn takt fram till 2034, med en förväntad personalbrist på endast två medarbetare år 2034.

För yrkesgruppen fastighetsskötare saknas data i prognosverktyget. Enligt SCB rapport "Sammanfattning av regionala utbildnings- och arbetsmarknadsprognoser - Med sikte på år 2035" förväntas det dock vara brist på personer med utbildning inom VVS, drift, underhåll och energiteknik i Västerbotten fram till år 2035.

Diagram 4.

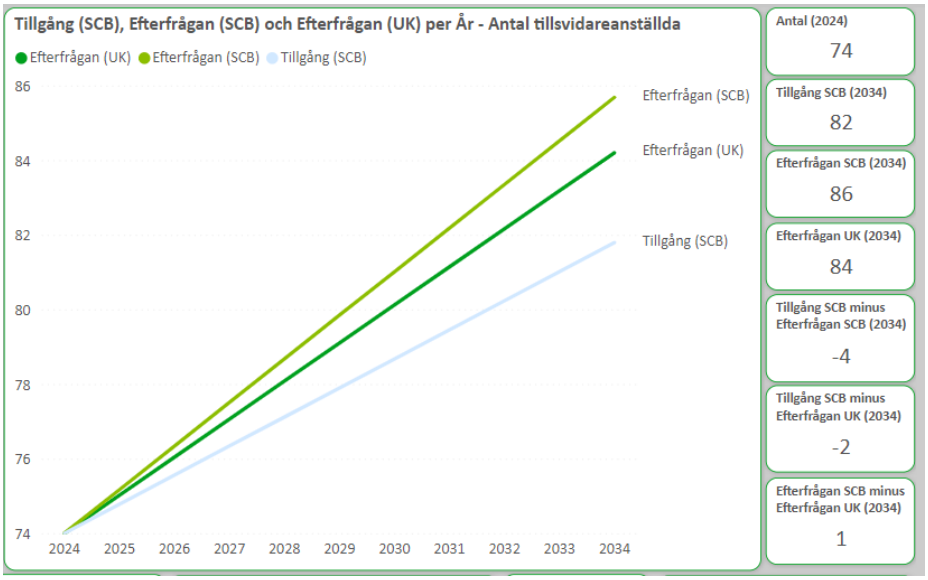

Diagram 4 visar en prognos inom tidsperioden 2024–2034 för tillgång (SCB) och efterfrågan (SCB) för utbildade inom yrkeskategorin ingenjör inom mark och fastigheter, hantverkare och tekniker inom drift från SCB:s rapport ”SCB, Trender och Prognoser 2023. Befolkning,

utbildning, arbetsmarknad - med sikte på år 2035". Diagrammet visar även verksamhetens prognosticerade efterfrågan (UK).

Gapanalys personalbehov och personaltillgång

Ingenjör inom fastighet och samhällsbyggnad:
Prognosen visar att det inte kommer att finnas någon större brist mellan efterfrågan och tillgång under perioden 2024–2034. Den marginella bristen på en ingenjör år 2034 är hanterbar och förväntas inte påverka verksamhetens effektivitet i någon betydande omfattning. Trots en prognos som visar på balans av ingenjörer i hela landet under perioden är det viktigt att ha i beaktning den gröna omställning som just nu pågår i hela Norrland, samt annan utveckling som sker i vår omvärld. Här kan behovet av ingenjörer bli högre än genomsnittet i Sverige, vilket bidrar till fortsatt hög konkurrens bland arbetsgivare i regionen. Infrastruktur och byggnader kommer sannolikt fortsätta att behöva utvecklas och byggas i stor omfattning, och detta måste tas i beaktande när tillgången på ingenjörskompetens planeras. Verksamheten, och förvaltningen, måste fortsätta att vara vaksamma och proaktiva för att säkerställa att denna balans bibehålls genom kontinuerlig kompetensutveckling och attraktiva anställningsvillkor.

För att illustrera gapet, för ingenjör inom mark och fastigheter, hantverkare och tekniker inom drift, mer konkret:

- **2024:** Behov av 118 medarbetare, tillgång på 138 utbildade (överskott på 20 medarbetare).
- **2029:** Behov av 124 medarbetare, tillgång på 130 utbildade (överskott på 6 medarbetare).
- **2034:** Behov av 130 medarbetare, tillgång på 128 utbildade (överskott på 2 medarbetare).

Förutom kvantitativa skillnader påverkas gapet också av kvalitativa faktorer:

- **Utbildningskrav:** Ökande krav på specialiserade kunskaper och certifieringar inom teknik och miljö kan försvåra rekrytering av rätt kompetens.
- **Arbetsmiljö och arbetsvillkor:** Möjligheten att attrahera och behålla personal kan påverkas av arbetsmiljö, arbetsvillkor och karriärmöjligheter.
- **Tekniska förändringar:** Införande av ny teknik och arbetsmetoder kan påverka både behov och tillgång av personal.

Tekniker och fastighetsskötare:
För dessa yrkeskategorier saknas prognosdata. Dock indikerar SCB-rapporten att det kommer att vara en lokal brist på personer med VVS-, drift-, underhålls- och energiteknik-utbildning i regionen fram till 2035. Denna brist kan påverka tillgången

på kvalificerade tekniker inom drift och fastighetsskötare, vilket kan leda till rekryteringssvårigheter.

Bedömning av personalförsörjning

Mot bakgrund av ovanstående prognos bedöms Fastighet generellt sett ha goda förutsättningar för personalförsörjning inom yrkesgrupperna ingenjörer, hantverkare och tekniker fram till år 2034, med undantag för fastighetsskötare där prognosen pekar på risk för svårigheter att rekrytera. Samtidigt finns det faktorer i vår omvärld som prognosen inte tagit hänsyn till och som bedöms kunna ha påverkan på verksamhetens kompetensförsörjning.

Eftersom prognosverktyget endast erbjuder siffror för landets generella situation och regionen genomgår en omställning med en åldrande befolkning, låg arbetslöshet och en omfattande grön omställning, måste det beaktas att Västerbotten kan stå inför särskilda utmaningar när det gäller yrkeskategorierna ingenjör, tekniker inom drift samt fastighetsskötare. Denna regionala kontext innebär att rekryteringssvårigheter kan uppstå, vilket kräver särskild uppmärksamhet och proaktiva åtgärder för att säkerställa tillgången på nödvändig kompetens.

Detta kan få konsekvenser för verksamheten men arbetet med kompetensutveckling och aktiviteter för att vara en attraktiv arbetsgivare pågår löpande. Mot bakgrund av detta är nämndens bedömning att det inte finns behov att ställa om.

Gator och parker

Gator och Parker ansvarar för att planera, bygga, förvalta och utveckla kommunens allmänna platser, såsom gator, gång- och cykelvägar, parker, natur, torg och tillhörande anläggningar. Verksamheten ansvarar också för samordning av kommunens dagvattenhantering, färdtjänst, riksfärdtjänst samt parkeringstillstånd.

Umeå kommun har antagit målsättningen att andelen resor med kollektivtrafik, cykel eller till fots tillsammans ska vara minst 65 procent av alla resor för boende inom Umeå tätort år 2025. Genom att ställa om resorna i kommunen minskas klimatpåverkan och bidrar till målen om bättre luftkvalitet i centrum samt utvecklingen av en mer hållbar stad.

Kommunens offentliga utomhusmiljöer ska vara välskötta, tillgängliga, trygga och säkra för att ge förutsättningar för ett väl fungerande vardagsliv för alla kommunens invånare, året runt. Verksamheten strävar efter att skapa största möjliga nytta för kommunens medborgare utifrån tillgängliga resurser och att vårt arbete ska bidra till att kommunen når sina uppsatta mål.

Personalstruktur

Gator och Parker har 128 medarbetare fördelade på följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal Årsarbetare
Ledning	11	11
Handläggare	13	13
Administratör	4	4
Ingenjör	52	52
Anläggningsarbete	27	27
Park-/trädgårdsarbete	21	21

Prognos av personalbehov

Diagrammet nedan visar prognos för kompetensbehovet av ingenjör, anläggningsarbetare och park-/trädgårdsarbete under perioden 2024–2034. Prognosen indikerar en ökning av totala antalet medarbetare från 99 år 2024 till 112 år 2034. Under denna tioårsperiod förväntas 14 medarbetare gå i pension och 32 avsluta sina anställningar av andra skäl, vilket innebär ett totalt rekryteringsbehov på 59 medarbetare inom de nämnda yrkeskategorierna.

Diagram 5

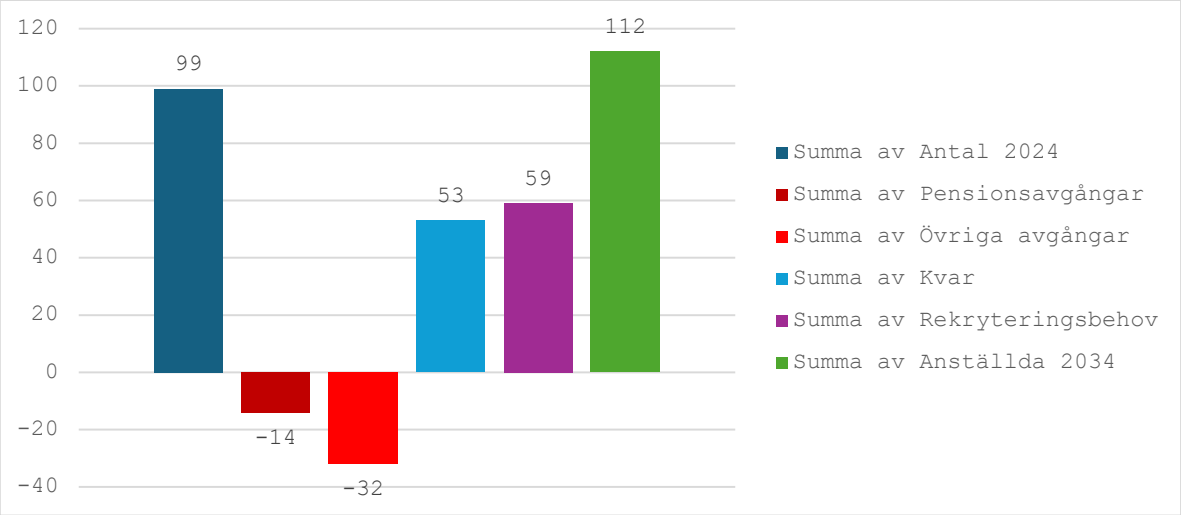

Diagram 5 visar en prognos för kompetensbehovet över yrkeskategorierna ingenjör, anläggningsarbetare och park-/trädgårdsarbete för tidsperioden 2024–2034.

Prognos av personaltillgång

Diagrammet nedan visar en prognos för tillgång och efterfrågan på utbildade inom ingenjörsyrken (park/gata och trafik) enligt SCB rapport "Trender och Prognoser 2023". Prognosen visar att både tillgången och efterfrågan på ingenjörer inom park/gator och trafik förväntas hålla en jämn takt mellan 2024 och 2034. Detta innebär att år 2034 kommer att ha en marginell personalbrist på en medarbetare inom denna kategori.

För yrkeskategorierna anläggningsarbetare och park-/trädgårdsarbete saknas data i prognosverktyget. Enligt SCB rapport "Sammanfattning av regionala utbildnings- och arbetsmarknadsprognoser - Med sikte på år 2035" förväntas det vara brist på personer med fordonsutbildning eller naturbruksutbildning i Västerbotten fram till år 2035. Däremot kommer det att finnas ett överskott av personer med transportutbildning, vilket kan vara relevant för rekrytering inom anläggningsarbete och parkarbete.

Diagram 6.

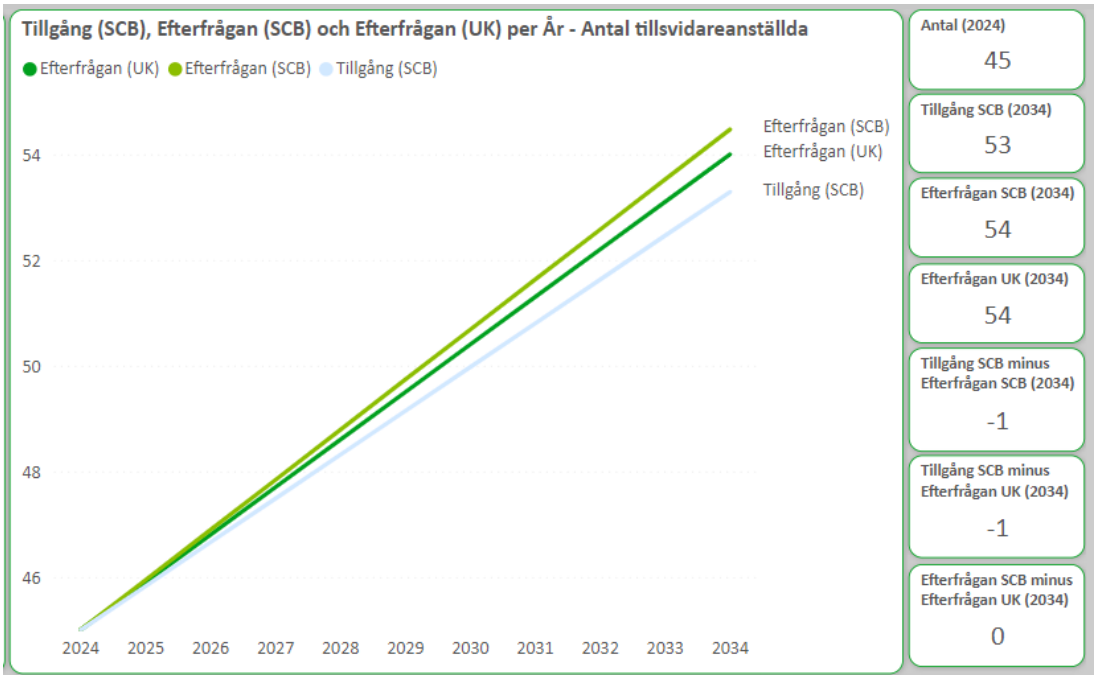

Diagram 6 visar en prognos inom tidsperioden 2024–2034 för tillgång (SCB) och efterfrågan (SCB) för utbildade inom yrkeskategorin ingenjör inom park/gator, trafik från SCB:s rapport ”SCB, Trender och Prognoser 2023. Befolkning, utbildning, arbetsmarknad - med sikte på år 2035”. Diagrammet visar även verksamhetens prognosticerade efterfrågan (UK).

Gapanalys personalbehov och personaltillgång

Ingenjör inom park/gator och trafik:
Prognosen visar att det inte kommer att finnas någon större brist mellan efterfrågan och tillgång under perioden 2024–2034. Trots en prognos som visar på balans av ingenjörer i hela landet under perioden, är det viktigt att ha i beaktning den gröna omställning som just nu pågår i hela Norrland samt annan utveckling som sker i vår omvärld. Här kan behovet av ingenjörer bli högre än genomsnittet i Sverige, vilket bidrar till fortsatt hög konkurrens bland arbetsgivare i regionen. Infrastruktur och byggnader kommer sannolikt fortsätta att behöva utvecklas och byggas i stor omfattning, och detta måste tas i beaktande när tillgången på ingenjörskompetens planeras.

För att illustrera gapet, för ingenjör inom park/gator, trafik, mer konkret:

- **2024:** Behov av 99 medarbetare, tillgång på 99 utbildade (ingen initial brist).
- **2029:** Behov av 106 medarbetare, tillgång på 93 utbildade (brist på 13 medarbetare).
- **2034:** Behov av 112 medarbetare, tillgång på 89 utbildade (brist på 23 medarbetare).

Förutom kvantitativa skillnader påverkas gapet också av kvalitativa faktorer:

- **Utbildningskrav:** Ökande krav på specialiserade kunskaper och certifieringar inom teknik och miljö kan försvåra rekrytering av rätt kompetens.
- **Arbetsmiljö och arbetsvillkor:** Möjligheten att attrahera och behålla personal kan påverkas av arbetsmiljö, arbetsvillkor och karriärmöjligheter.
- **Tekniska förändringar:** Införande av ny teknik och arbetsmetoder kan påverka både behov och tillgång på personal.

Anläggningsarbetare och park-/trädgårdsarbete:
För dessa yrkeskategorier saknas prognosdata. Dock indikerar SCB rapport att det kommer att vara brist på personer med fordons- och naturbruksutbildning i regionen fram till 2035. Denna brist kan påverka tillgången på kvalificerade anläggningsarbetare och parkarbetare, vilket kan leda till rekryteringssvårigheter. Ett överskott av personer med transportutbildning kan delvis mildra detta, men det är osäkert om detta överskott kan fylla alla behov inom anläggningsarbete och park-/trädgårdsarbete.

Bedömning av personalförsörjning

Mot bakgrund av ovanstående prognos bedöms verksamheten Gator och Parker generellt ha goda förutsättningar för personalförsörjning inom yrkeskategorin ingenjör fram till 2034, med undantag för anläggningsarbetare och park-/trädgårdsarbete där prognosen pekar på risk för svårigheter att rekrytera. Samtidigt finns det faktorer i Umeå kommuns omvärld som prognosen inte tagit hänsyn till och som bedöms kunna ha stor påverkan på verksamhetens kompetensförsörjning.

Eftersom prognosverktyget endast erbjuder siffror för landets generella situation, och regionen genomgår en omställning med en åldrande befolkning, låg arbetslöshet och en omfattande grön omställning, måste det beaktas att Västerbotten står inför särskilda utmaningar när det gäller ingenjör inom park/gator och trafik, anläggningsarbete samt park-/trädgårdsarbete. Denna regionala kontext innebär att rekryteringssvårigheter kan bli mer påtagliga här än i övriga landet, vilket kräver särskild uppmärksamhet och proaktiva åtgärder för att säkerställa tillgången på nödvändig kompetens.

Detta kan få konsekvenser för verksamheten men arbetet med kompetensutveckling och aktiviteter för att vara en attraktiv arbetsgivare pågår löpande. Mot bakgrund av detta är nämndens bedömning att det inte finns behov att ställa om.

Måltidsservice

Måltidsservice uppdrag är att servera goda och hälsosamma måltider till kommunens verksamheter. Genom den offentliga måltiden bidrar verksamheten till en god folkhälsa och en hållbar utveckling.

Arbetet inom Måltidsservice ska genomsyras av hög kvalitet, god service och gott bemötande, allt i syfte att bidra till en bra måltidsupplevelse för verksamhetens alla matgäster.

Personalstruktur

Inom Måltidsservice arbetar 370 personer per Maj 2024. Dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal årsarbetare
Ledning, Köks- och måltidsarbete	16	16
Handläggare	1	1
Administratör	2	2
Dietist	1	1
Kock	199	198
Måltidsbiträde	149	144
Köks-och måltidsarbete, annat	1	1

Prognos av personalbehov

Prognosen av personalbehovet för Måltidsservice 2024–2034 gäller för yrkeskategorierna Kock och Måltidsbiträde. Det visar en volymökning på 20 medarbetare, från 335 stycken år 2024 till 355 stycken år 2034.

Inom en tioårsperiod visar prognosen en pensionsavgång av 80 medarbetare samt att 186 medarbetare kommer att avsluta sin anställning av andra anledningar. Totalt innebär detta att verksamheten kommer att behöva rekrytera 286 nya medarbetare under perioden 2024–2034 för att täcka både den ökade efterfrågan och för att ersätta avgångar.

Diagram 7

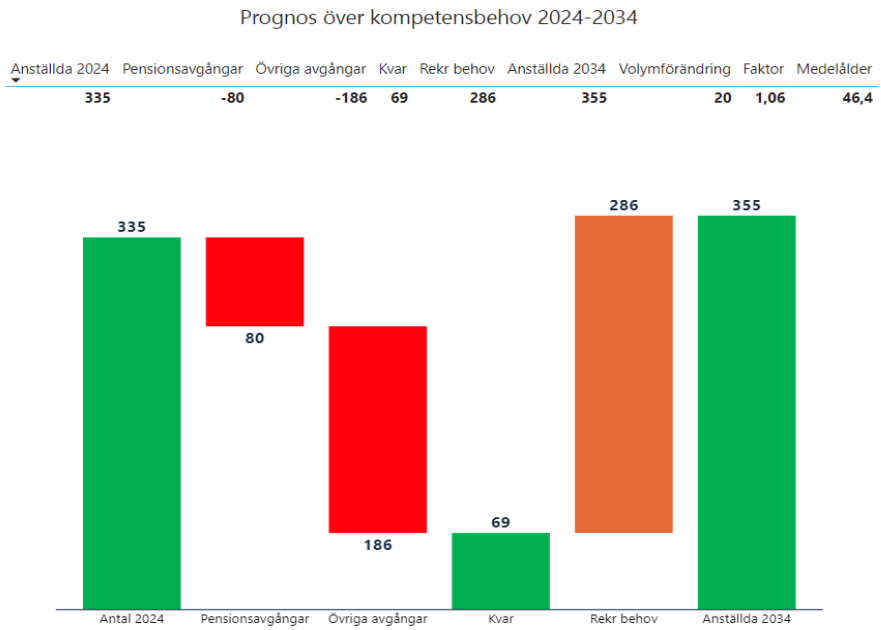

Diagram 7 visar en prognos för kompetensbehovet över yrkeskategorierna Kock samt Måltidsbiträde för tidsperioden 2024–2034.

Prognos av personaltillgång

SCB beräknar en minskning av tillgången på restaurang- och livsmedelutbildade med 10 procent fram till år 2040. Under tioårsperioden 2024–2034 förväntas tillgången gå från 335 utbildade till 317 utbildade, vilket innebär en minskning med 18 personer.

Diagram 8.

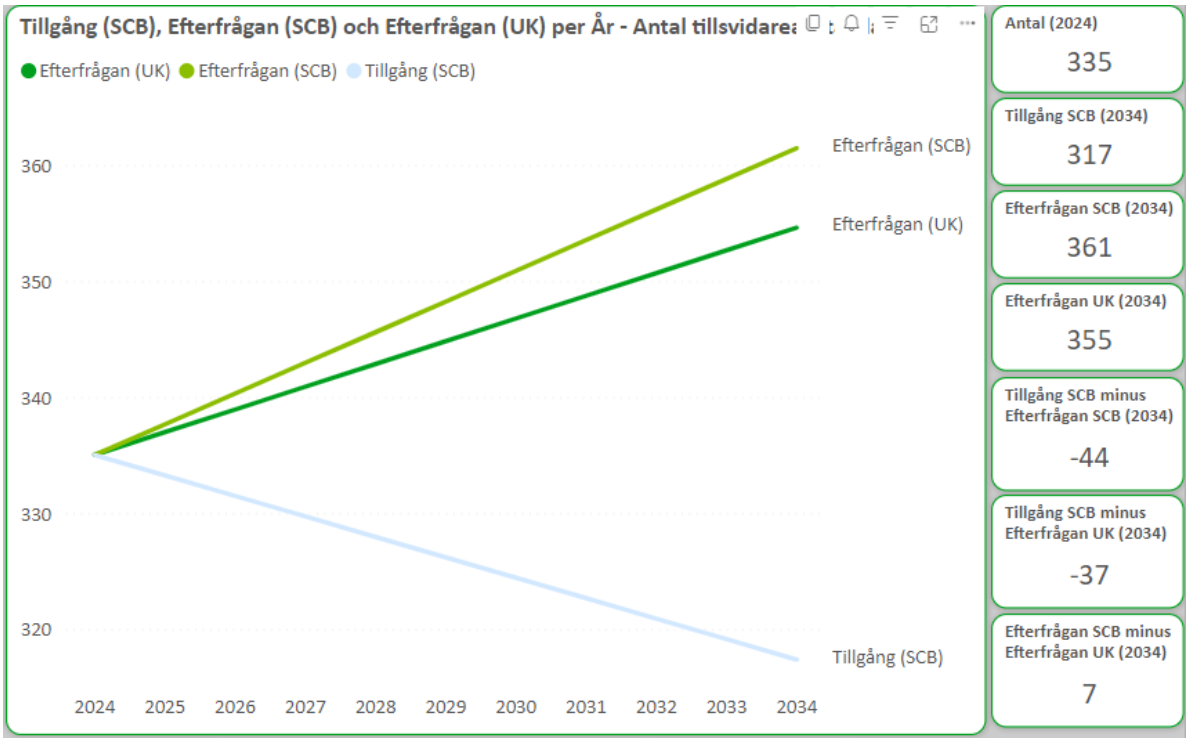

Diagram 8 visar en prognos för tillgång (SCB) och efterfrågan (SCB) för utbildade inom yrkeskategorierna Kock och Måltidsbiträde från SCB:s rapport ”SCB, Trender och Prognoser

2023". Diagrammet visar även verksamhetens prognosticerade efterfrågan på arbetskraft inom yrkeskategorin.

Gapanalys personalbehov och personaltillgång

Den prognostiserade ökningen i behov av kockar och måltidspersonal på 20 personer står i kontrast till den minskande tillgången på utbildad personal med 18 personer. Detta innebär en nettoökning på 38 personer som måste täckas genom rekrytering, vilket kan bli en utmaning.

För att illustrera gapet mer konkret:

- **2024**: Behov av 335 medarbetare, tillgång på 335 utbildade (ingen initial brist).
- **2029**: Behov av 345 medarbetare, tillgång på 326 utbildade (brist på 19 medarbetare).
- **2034**: Behov av 355 medarbetare, tillgång på 317 utbildade (brist på 38 medarbetare).

Förutom kvantitativa skillnader påverkas gapet också av kvalitativa faktorer:

- **Utbildningskrav**: Ökande krav på specialiserade kunskaper och certifieringar inom livsmedelssäkerhet och näringslära.
- **Arbetsmiljö och arbetsvillkor**: Möjligheten att attrahera och behålla personal kan påverkas av arbetsmiljö, arbetsvillkor och karriärmöjligheter.
- **Tekniska förändringar**: Införande av ny teknik och arbetsmetoder kan påverka både behov och tillgång på personal.

Bedömning av personalförsörjning

Mot bakgrund av ovanstående prognos bedöms verksamheten Måltidsservice ha utmaningar i kompetensförsörjning inom yrkeskategorierna kock och måltidsbiträde idag 2024, och kommer att få det allt svårare att rekrytera inom dessa kategorier under kommande tioårsperiod,

Utmaningar i kompetensförsörjningen finns redan idag men har kunnat mötas med olika aktiviteter, exempelvis genom validering av måltidsbiträden till kockar. Trots prognosen så kan verksamheten, med det fortsatta arbetet med kompetensutveckling och aktiviteter för att vara en attraktiv arbetsgivare fortsätta enligt plan. Mot bakgrund av detta är nämndens bedömning att det inte finns behov att ställa om.

Städ- och verksamhetsservice

Verksamheten omfattar lokalvård i kommunens verksamheter, vaktmästeri i Stadshuset, verksamhetsvaktmästare i delar av kommunen samt Fordonsenheten som anskaffar och optimerar nyttjandet av kommunens fordon.

Uppdraget för Städ- och verksamhetsservice är att utföra tjänster inom verksamhetsområdet med hög kvalitet, på ett miljövänligt sätt och med god service. Detta för Umeå kommuns alla verksamheter.

Personalstruktur

Inom Städ och verksamhetsservice arbetar 296 personer per maj 2024. Dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal Årsarbetare
Ledning	12	12
Handläggare	1	1
Tekniker	3	3
Vaktmästare	6	5
Lokalvårdare	272	267

Prognos av personalbehov

Prognosen av personalbehovet för Städ- och verksamhetsservice 2024–2034 gäller för yrkeskategorin lokalvårdare. Den visar en volymökning på 27 medarbetare, från 266 stycken år 2024 till 293 stycken år 2034. Inom en tioårsperiod visar prognosen en pensionsavgång av 80 medarbetare samt att 110 medarbetare kommer att avsluta sin anställning av andra anledningar. Totalt innebär detta att verksamheten kommer att behöva rekrytera 217 nya medarbetare under perioden 2024–2034 för att täcka både den ökade efterfrågan och för att ersätta avgångar.

Diagram 9.

Prognos över kompetensbehov 2024-2034

Anställda 2024	Pensionsavgångar	Övriga avgångar	Kvar	Rekr behov	Anställda 2034	Volymförändring	Faktor	Medelålder
266	-80	-110	76	217	293	27	1,10	48,4

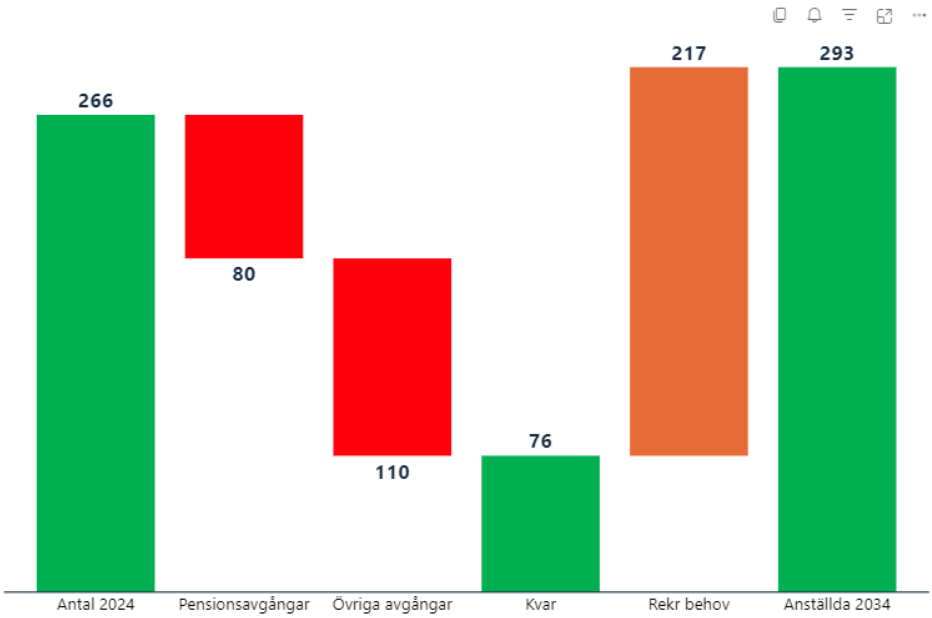

Diagram 9 visar en prognos för kompetensbehovet över yrkeskategorin Lokalvårdare för tidsperioden 2024–2034.

Prognos av personaltillgång

Enligt SCB beräknas tillgången på personer med folk- och grundskoleutbildning minska fram till år 2040 från 266 utbildade till 252 utbildade. Detta innebär att under en tioårsperiod kommer tillgången att minska med 14 utbildade. SCB har i prognosen antagit att en folk- och grundskoleutbildning är tillräckliga krav för att utföra arbete inom lokalvård.

Diagram 10.

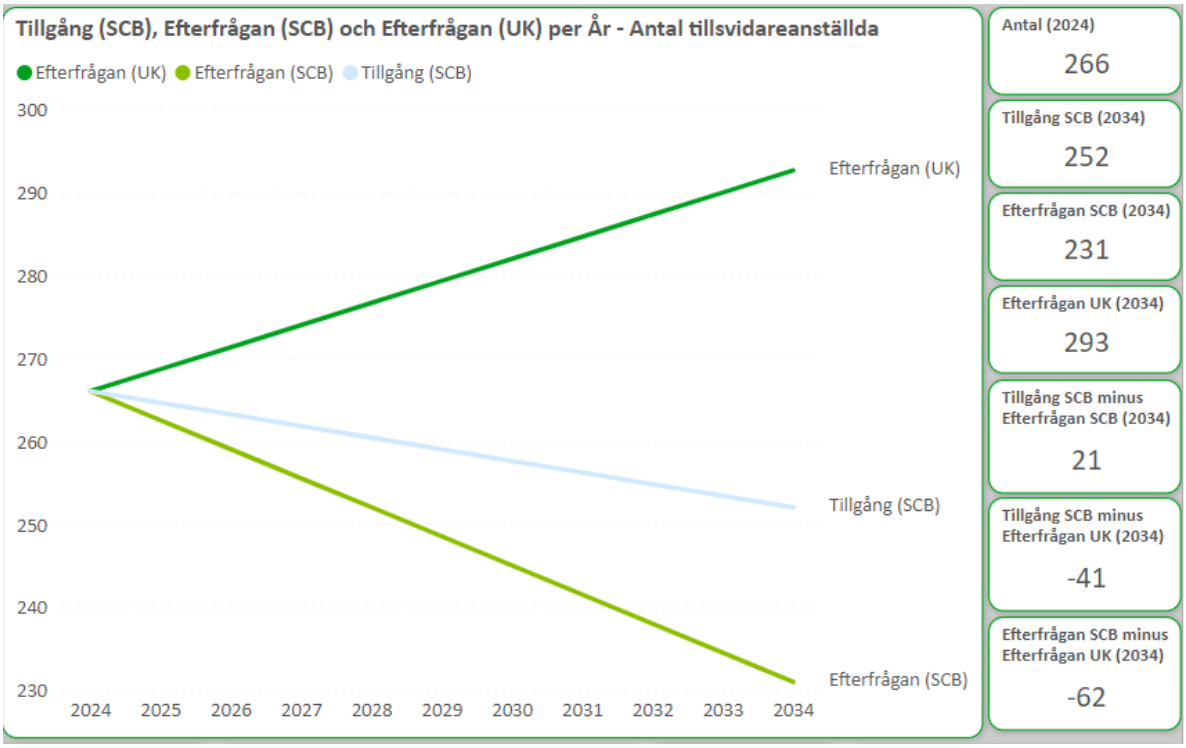

Diagram 10 visar en prognos för tillgång (SCB) och efterfrågan (SCB) för utbildade inom yrkeskategorierna lokalvårdare från SCB:s rapport ”SCB, Trender och Prognoser 2023”. Diagrammet visar även verksamhetens prognosticerade efterfrågan på arbetskraft inom yrkeskategorin.

Gapanalys personalbehov och personaltillgång

Den prognostiserade ökningen i behov av lokalvårdare på 27 personer står i kontrast till den minskande tillgången på utbildade lokalvårdare med 14 personer. Detta innebär en nettoökning på 41 personer som måste täckas genom rekrytering, vilket kan bli en utmaning.

För att illustrera gapet mer konkret:

- **2024**: Behov av 266 lokalvårdare, tillgång på 266 lokalvårdare (ingen initial brist).
- **2029**: Behov av 280 lokalvårdare, tillgång på 259 lokalvårdare (brist på 21 lokalvårdare).
- **2034**: Behov av 293 lokalvårdare, tillgång på 252 lokalvårdare (brist på 41 lokalvårdare).

Förutom kvantitativa skillnader, påverkas gapet också av kvalitativa faktorer:

- **Utbildningskrav**: Ökande krav på SRY-utbildning eller minst gymnasial utbildning kan ytterligare begränsa tillgången på kvalificerad arbetskraft.
- **Arbetsmiljö och arbetsvillkor**: Möjligheten att attrahera och behålla personal kan påverkas av arbetsmiljö och arbetsvillkor.

- **Tekniska förändringar**: Införande av ny teknik och arbetsmetoder kan påverka både behov av och tillgång på personal. Fler lokaler kan komma att inrymmas i arbetsområdet. Även kravet på renhållning och nya miljöstandarder.

Bedömning av personalförsörjning

Mot bakgrund av ovanstående prognos bedöms verksamheten Städ- och verksamhetsservice att 2024 ha utmaningar i att möta det ökade kompetensbehovet inom lokalvårdaryrket.

Detta kan få konsekvenser för verksamheten men arbetet med kompetensutveckling, den tekniska utvecklingen och aktiviteter för att vara en attraktiv arbetsgivare pågår löpande. Mot bakgrund av detta är nämndens bedömning att det inte finns behov att ställa om.

Ledning, stödverksamheter och administrativt arbete

Cheferna inom Teknik- och Fastighetsförvaltningen spelar en avgörande roll för att kommunens verksamheter ska fungera effektivt och nå sina mål. De ansvarar för strategisk planering, budgethantering, personalutveckling och daglig drift, både inom specifika verksamheter och på förvaltningsnivå. Genom att främja innovation och kontinuerlig förbättring, säkerställa hög kvalitet på tjänster och processer samt skapa en positiv arbetsmiljö bidrar de till samhällsnyttan och förbättrar livskvaliteten för kommuninvånarna.

Förvaltningen har tre centrala stödfunktioner som säkerställer att förvaltningen har rätt resurser, kommunikationsflöde och personal för att uppnå mål och maximera effektiviteten. HR-enheten tillhandahåller ett verksamhetsanpassat stöd till chefer och verksamheter, vilka i sin tur stöttar medarbetare och säkerställer förmågan att leverera högkvalitativa tjänster till medborgarna. Kommunikationsfunktionen garanterar en sammanhållen och transparent kommunikation inom förvaltningen, vilket främjar öppenhet, transparens och delaktighet. Ekonomifunktionen ansvarar för att förvalta budget, hantera fakturor och säkerställa en effektiv användning av ekonomiska resurser, vilket stödjer ledningen i att fatta välgrundade ekonomiska beslut för att uppnå de gemensamma målen och främja hållbar tillväxt.

Här är prognoser för verksamheternas alla handläggare och administratörer och som presenteras tillsammans.

Personalstruktur

Inom Ledning arbetar i förvaltningen 56 personer per Maj 2024. Dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal årsarbetare
Ledning, ekonomi	1	1
Ledning personal/HR	1	1
Ledning, information/kommunikation	1	1
Ledning, Teknik, hantverk, miljö och samhällsbyggnad (GoP, Fastighet, teknisk direktör)	18	18
Ledning, Städ och verksamhetsservice	12	12
Ledning, Köks- och måltidsarbete	16	16
Ledning, DoIT	7	7

Inom handläggare inom ekonomi, HR och kommunikation arbetar 17 personer per januari 2024. Dessa är fördelade enligt:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal Åa
Handläggare, ekonomi	10	10
Handläggare, personal/HR	4	4
Handläggare, information/kommunikation	3	3

Inom handläggare och administrativa arbeten arbetar 39 personer per Januari 2024. De har tidigare presenterats i respektive verksamheten men redovisas ytterligare igen för sammanhangets skull. Dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal årsarbetare
Handläggare, städ-och verksamhetsservice	1	1
Handläggare Måltidsservice	1	1
Administratör, Måltidsservice	2	2
Handläggare, Gator och parker	13	13
Administratör, Gator och parker	4	4
Handläggare, Fastighet	4	4
Administratör, Teknik & fastighetsfrågor samt samhällsbyggnad	7	7
Administratör, IT	8-10	8-10

Prognos av personalbehov

Ledning:

Prognosen av personalbehovet för yrkeskategorin ledning inom förvaltningen under perioden 2024–2034 visar en ökning med fem chefer, från 56 till 61. Inom samma period förväntas 12 chefer gå i pension och 21 avsluta sin anställning av andra anledningar. Totalt innebär detta ett behov att rekrytera 38 nya chefer under perioden för att täcka både den ökade efterfrågan och för att ersätta avgångar.

Diagram 11.

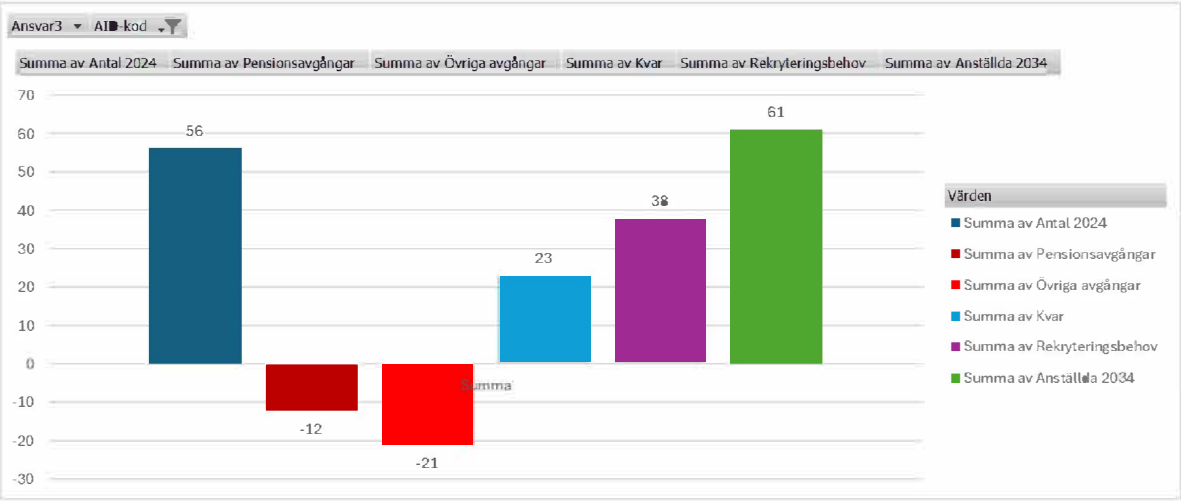

Diagram 11 visar en prognos över yrkeskategorin Ledning som gäller för alla verksamheter inom förvaltningen, även stödfunktionernas ledning. 2024-2034

Stödfunktioner:
För handläggare inom ekonomi, HR och kommunikation visar prognosen en minskning med en medarbetare, från 17 år 2024 till 16 år 2034. Under denna period förväntas fyra pensionsavgångar och två andra avgångar, vilket innebär ett rekryteringsbehov av fem nya medarbetare.

Diagram 12.

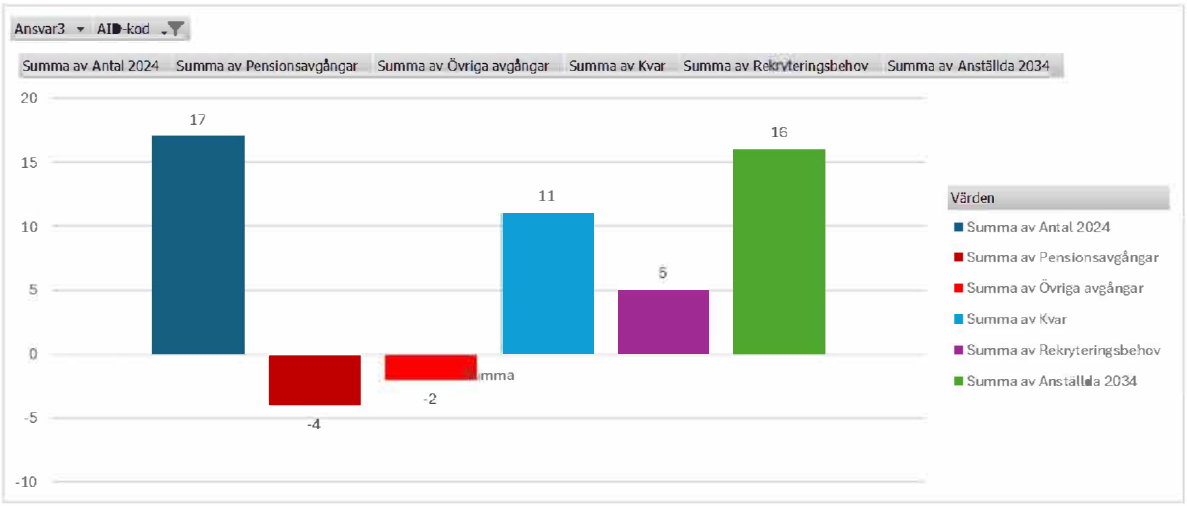

Diagram 12 visar en prognos över förvaltningens yrkeskategori handläggare som arbetar inom ekonomi, HR och kommunikation. 2024–2034

Handläggare och administratörer:
För övriga förvaltningens handläggare och administratörer, de inom yrkeskategorierna Administratör personal/HR/lön, Administratör IT, Administratör trafikfrågor, Handläggare Teknik och lokal/fastighetsfrågor, Handläggare IFO funktionsnedsättning, Handläggare samhällsutveckling och säkerhetsfrågor samt Handläggare nämnder, visar prognosen ingen volymförändring (39 både 2024 och 2034). Dock förväntas 19 pensionsavgångar och fyra andra avgångar, vilket innebär ett rekryteringsbehov av 23 nya medarbetare under perioden.

Diagram 13.

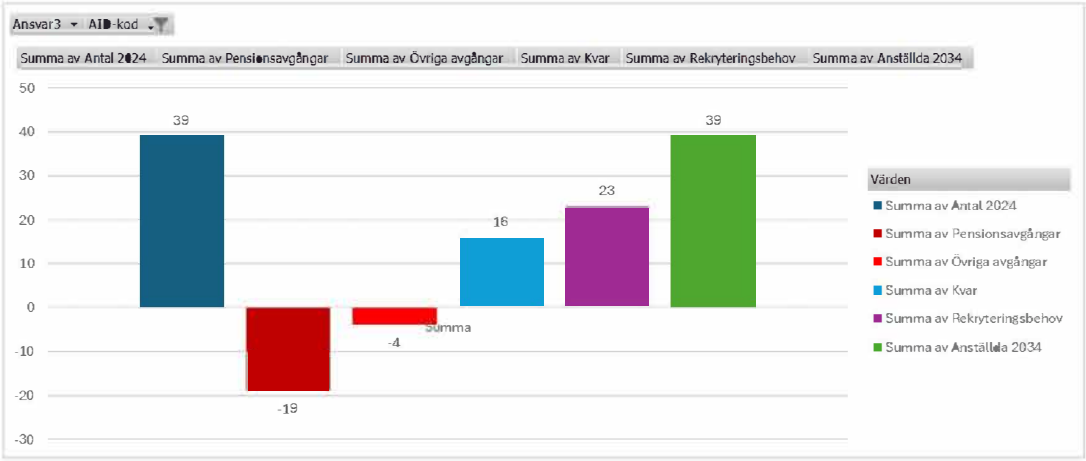

Diagram 13 visar en prognos över kompetensbehovet för yrkeskategorier som berör övriga

Handläggare och Administratörer inom hela förvaltningen, alla arbetar på verksamhetsnivå. 2024–2034

Prognos av personaltillgång

Ledare:
För yrkeskategorin ledare saknas detaljerade prognosdata. Det är också svårt att jämföra personaltillgången mot en eller flera specifika utbildningar, då yrkeskategorin ledning oftast rekryteras baserat på verksamhetsspecifik kompetens eller arbetslivserfarenhet inom chef- och ledarskap. Det är därför svårt att bedöma tillgången på framtida ledare baserat på utbildningsdata.

Stödverksamheterna:
Enligt SCB:s rapport förväntas det finnas ett överskott på personer med personal- och beteendevetenskaplig utbildning samt journalistik- och medievetenskaplig utbildning i regionen fram till 2034. Det förväntas råda balans på personer med ekonomiutbildning under samma period, vilket inte bör leda till rekryteringssvårigheter för dessa funktioner.

Handläggare och administratörer:
SCB:s rapport indikerar balans mellan antalet gymnasieutbildade inom handels- och administrationsutbildningen och ett överskott för högskoleförberedande utbildningar fram till 2034. Detta bör inte leda till rekryteringssvårigheter, trots att olika utbildningsbakgrunder förekommer inom samma arbetsgrupper

Gapanalys personalbehov och personaltillgång

Analysen visar att det för ledare och stödverksamheter generellt finns goda förutsättningar för personalförsörjning fram till 2028. Därefter kan det bli svårare att rekrytera vissa yrkeskategorier. För handläggare och administratörer förväntas ingen större rekryteringsutmaning, även om kompetensbehovet kan variera över tid.

Bedömning av personalförsörjning

Förvaltningen bedömer att personalförsörjningen inom dessa kategorier generellt sett kommer att vara stabil fram till 2028. Efter denna period kan dock rekryteringsutmaningar uppstå, särskilt för ledare och vissa specialiserade funktioner. Det är därför avgörande att fortsätta fokusera på kompetensutveckling och vara beredda på att anpassa verksamheten för att möta framtida utmaningar. Dessa yrkeskategorier kommer att spela en viktig roll i de omställningar som våra verksamheter behöver genomföra, inklusive att själva anpassa sig till nya krav och förutsättningar.

Mot bakgrund av ovanstående bedömer nämnden att det för närvarande inte finns behov av att ställa om verksamheterna på grund av dessa yrkeskategorier i sig. Ett arbete med kompetensutveckling, en robust organisation och aktivitet för att vara en

attraktiv arbetsgivare pågår löpande. Mot bakgrund av detta är nämndens bedömning att det inte finns behov att ställa om.

Tekniska nämndens sammanfattande slutsatser

Kompetensförsörjning är en komplex fråga där utmaningarna ständigt förändras och en förändrad efterfrågan påverkar över tiden arbetsmarknaden, individer och utbildningsutbudet.

Prognoserna visar på att Tekniska nämnden står inför vissa utmaningar med kompetensförsörjningssituation under perioden 2024–2034. De indikerar dels viss brist inom några yrkeskategorier men även en stabilitet i andra yrkeskategorier.

Då Tekniska nämnden har en stor bredd på spetskompetenser som redan nu är utsatta för konkurrens, pågår redan ett såväl strategiskt som strukturerat arbete med kompetensutveckling, ett arbete med en robust organisation och att vara en attraktiv arbetsgivare.

För vissa yrkeskategorier, t ex handläggare IT, systemutvecklare, ingenjörer, fastighetsskötare, park- och anläggningsarbetare, kockar, måltidspersonal samt lokalvårdare förväntas det vissa utmaningar. Yrkeskategorierna kock och lokalvårdare sticker ut då efterfrågan på denna kompetens förväntas öka medan tillgången är mer osäker.

Det finns ett ökat rekryteringsbehov på grund av pensionsavgångar samt kommunens förväntade tillväxt. Det ställs mot en prognostiserad brist i tillgången på utbildad kompetens inom främst ovan yrkeskategorier. Det kan påverka nämndens verksamheter om inte det redan pågående arbetet med omställning fortsätter.

Inom stödfunktionerna, som omfattar HR, kommunikation, ekonomi och handläggare och administratörer, bedöms tillgången vara tillräcklig fram till 2034. SCB:s prognoser visar en balans eller överskott av relevanta utbildningar till dessa yrkeskategorier. Detta innebär att rekryteringssvårigheter inom dessa kompetensområden är mindre troliga.

För yrkeskategorin ledare inom förvaltningen innebär pensionsavgångar och övriga beräknade avgångar att rekryteringsbehovet av nya chefer kommer öka under kommande tioårsperiod. Tillgången på kvalificerade ledare ses som begränsad då rekrytering ofta sker baserat på verksamhetsspecifik kompetens och ledarskapserfarenhet. Här fortsätter verksamheterna arbeta med en robust organisation och kompetensutveckling samt skapa karriärmöjligheter för framtida ledare/chefer.

Sammantagen bedömning är att behoven möts redan idag med kontinuerlig verksamhetsutveckling, omställning och implementering av ny teknik.

Därutöver är det viktigt att fokusera på kompetensutveckling och vara proaktiva för att möta framtida utmaningar i kompetensförsörjningen. Modellen ARUBA, där områdena att behålla och utveckla medarbetarna bedöms särskilt angelägna ger stöd i arbetet, allt för att säkerställa effektivitet och kvalitet i servicen till våra medborgare.

Uppdraget från Kommunfullmäktige kring kompetensförsörjning i framtiden och behovet av omställning kan inte därför enbart besvaras med ett kort ja eller ett nej. Teknik och fastighet står inför utmaningar men bedömningen är att de aktiviteter som pågår kommer räcka långt för att möta behoven

Samhällets utveckling är komplex och dynamisk. Teknik och fastighetsförvaltningen följer den och de risker och de möjligheter den kan innebära för våra verksamheter.

Det pågår arbeten i verksamheterna, ex att titta på AI-lösningar, att bredda kompetensutvecklingen för befattningar där det finns behov, titta på nya tekniker, skapa robust organisation och i enlighet med ARUBA-modellen arbeta att behålla och utveckla bedömer vi vara tillräckliga för att möta kompetensutmaningen de närmaste 10 åren. Det finns ett pågående, löpande och strukturerat kompetensförsörjningsarbete.

Det innebär att det inte finns något behov av att ställa om i verksamheterna/ verksamhetsområdena mer än det som redan pågår.

Umeåregionens brand- och räddningsnämnd - Analys personalförsörjning
2024-2034

Inledning

Brand och räddningsnämndens uppdrag verkställs av Umeåregionens brandförsvar som organisatoriskt ligger inom avdelningen för samhällsskydd och beredskap. Föreliggande analys har tagits fram utgående från den prognos av kommande personalbehov som verksamheten tagit fram samt tillgängligt underlag avseende personaltillgång.

Avdelning Samhällsskydd och beredskap, övergripande ledning och stab

Inom övergripande ledning och staben arbetar åtta personer, dessa fördelas inom följande

Yrkeskategori	Antal anställda
Avdelningschef och enhetschefer	4[1]
Administratör	2[2]
HR	1[2]
Kommunikation	1

[1] en enhetschef samt del av avdelningschefs arbetstid avser kommunstyrelsens verksamhet
[2] del av arbetstid avser kommunstyrelsens verksamhet

Prognos över personalbehov inom övergripande ledning och stab
Då avdelningen kommer att växa under den kommande tioårsperioden bedöms det finnas ett utökat behov av administrativ personal och kommunikatör. Uppskattningsvis kan det handla om 1 – 3 personer.

Utifrån nu kända förutsättningar bedöms inte antalet chefer inom den övergripande ledningen öka under den kommande tio årsperioden. För det fall det kommer krävs rekryteringar är det i första hand ersättningsrekryteringar.

Prognos över personaltillgång inom ledning och stab
Personaltillgång avseende administrativ personal samt kommunikatörer bedöms kunna tillgodoses. Likaså bedöms behoven i samband med chefsrekryteringar kunna tillgodoses.

Ledning och stab - Slutsatser/bedömning av personalförsörjning
Mot bakgrund av ovanstående prognos bedöms personalförsörjningen inom övergripande ledning och stab kunna tillgodoses utan att verksamheten ställs om.

Räddningstjänstverksamhet

Inom räddningstjänstverksamheten arbetar 237 personer, dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda
Brandmän	59
Befäl (Brandmästare, Brandingenjörer och Förmän)	14
Tekniker och drift	5
RiB	159

Prognos över personalbehov inom räddningstjänstverksamhet
Inom heltidsverksamheten finns ett stort personalbehov, framför allt under den kommande tre till fyra års perioden då bland annat driftsättningen av den nya brandstationen på Tomtebostrand ska ske samt att anpassningar till arbetstidsdirektivet ska genomföras. Under denna period beräknas behovet uppgå till ca 30 personer, mestadels brandmän men även befäl. Till detta kommer också behovet av ersättningsrekryteringar pga. pensionsavgångar eller andra avgångar, uppskattningsvis ca 1-3 personer per år under perioden 2024-2034. Det finns dock en osäkerhetsfaktor gällande ersättningsrekryteringarna då förändrade arbetsförhållanden, främst pga. arbetstidsdirektivet, kan medföra att fler personer väljer att avsluta sin anställning.

Med anledning av den andra brandstationen förväntas även behovet inom driftverksamheten öka vilket innebär en utökning av antalet anställda med någon enstaka person. En osäkerhet finns dock gällande området räddningstjänst under höjd beredskap (RUHB) som kommer medföra behov av utökning, troligtvis gällande både drift- och heltidsverksamheten. Storleken på utökningen är svår att uppskatta i nuläget beroende på att uppdraget ännu inte är definierat och tydliggjort från nationell nivå.

Inom RiB verksamheten är personalomsättningen hög och har så varit under flertalet år. Behovet kommer fortsatt vara högt och det årliga behovet för RiB verksamheten uppskattas till ca 10 personer per år för att täcka behovet av ersättningsrekryteringar. Till detta kommer även behovet av att utöka två stationer med ytterligare en grupp samt att öka beredskapsstyrkan i Holmsund med en person. Detta innebär en utökning av bemanningen med ca 15 personer. Det finns även behov av fler befäl men detta sker genom vidareutbildning av redan anställda brandmän vilket inte kräver någon ytterligare rekrytering under förutsättning att lämplig personal finns att utbilda.

Prognos över personaltillgång inom räddningstjänstverksamhet
Tillgången till heltidsanställd personal har varierat från år till år och beror förutom på antalet som utbildas årligen via MSB även på den egna organisationens förmåga att nå ut till potentiellt anställbara personer. Här är även en viktig faktor möjligheten att utbilda lämpliga personer i egen regi. För att lyckas rekrytera utifrån behovet de närmaste åren krävs en kombination av att anställa nyutbildade, utbilda i egen regi samt att locka redan färdigutbildade brandmän och befäl från övriga delar av landet. Personaltillgången kommer också vara beroende av hur väl organisationen lyckas profilera och marknadsföra sig.

Gällande personal på driftenheten bedöms behovet kunna tillgodoses under den aktuella perioden.

Tillgången avseende RiB personal är beroende av flera faktorer såsom boende/arbetande på orterna samt hur de privata förhållandena ser ut (möjlighet att åka på larm oavsett tid på dygnet). Till viss del beror tillgången även här på möjligheten att nå ut och hitta de som är potentiellt anställbara.

Räddningstjänstverksamhet - Slutsatser/bedömning av personalförsörjning
Mot bakgrund av ovanstående prognos bedöms den stora utmaningen inom heltidsverksamheten finnas främst under de kommande tre till fyra åren då organisationen ska expandera. Med rätt förutsättningar och ett intensivt arbete under denna period kan det vara möjligt att genomföra dessa rekryteringar. Om det inte är genomförbart blir följden att den tänkta expanderingen kommer att fördröjas. Efter denna intensiva period bör dock situationen kunna stabiliseras och endast ett fåtal ersättningsrekryteringar behövas per år.

Vidare bedöms det fortsatt vara utmaningar inom RiB verksamheten. Detta innebär att det kommer krävas ett mer aktivt rekryteringsarbete än vad som sker idag samt att verksamheten behöver fortsätta utvecklas för att hitta andra arbetssätt som kan göra det lättare att anställa och även behålla personal.

Mot bakgrund av ovanstående bedöms det finnas behov av att ställa om rekryteringsverksamheten under de kommande åren för att kunna svara upp mot det stora behovet av nyrekryteringar av brandmän och befäl på både heltid och RiB.

Olycksförebyggande verksamhet

Den olycksförebyggande verksamheten inom Umeåregionens brandförsvar syftar till att säkerställa ett skäligt brandskydd för den enskilde, en säker hantering av brandfarlig- och explosiv vara samt att verka för säkerhet och trygghet i medlemskommunernas geografiska område.

Hela organisationen bidrar på olika sätt till brandförsvarets förebyggande verksamhet. Funktionsansvar för verksamheten har Olycksförebyggande enheten vilken leds av Chef Olycksförebyggande. Inom enheten finns brandinspektörer och brandingenjörer med kompetenser inom förebyggande brandskydd, brandfarlig- och explosiv vara och riskhantering. Det förebyggande arbetet utförs av enhetens dagtidsanställda handläggare samt skiftpersonal i en omfattning som varierar över året – denna personal redovisas under avsnittet räddningstjänstverksamheten.

Yrkeskategori	Antal anställda
Brandingenjörer	3
Brandinspektörer	5

Prognos över personalbehov inom olycksförebyggande verksamhet
Utifrån nu kända förutsättningar bedöms personalbehovet inom den olycksförebyggande verksamheten inte öka i någon större omfattning under perioden 2024 till 2034, det kan i reella tal handla om 1-3 handläggare.

Prognos över personaltillgång inom olycksförebyggande verksamhet
Tillgången på examinerade brandingenjörer är begränsad inom landet men verksamhetens behov bedöms kunna tillgodoses utifrån rådande förhållanden. Personalbehovet kan även lösas genom

rekrytering av ytterligare brandinspektörer. En brandinspektör kan ha varierande bakgrund, tex brandman eller byggnadsingenjör, som kompletteras med utbildningar inom ämnesområdet. Detta innebär att det finns ett relativt stort urval av personer som kan rekryteras till den olycksförebyggande verksamheten.

Olycksförebyggande verksamhet - Slutsatser/bedömning av personalförsörjning
Mot bakgrund av ovanstående prognos bedöms personalförsörjningen inom olycksförebyggande verksamhet kunna tillgodoses utan att verksamheten ställs om.

Tilläggsuppdrag 2023:1
Äldrenämnden - Analys personalförsörjning 2024–2034

Inledning

Såväl nationella som regionala prognoser visar på att den demografiska utvecklingen kan leda till personalbrist. Enligt dessa prognoser bedöms olika sektorer av arbetsmarknaden påverkas i olika omfattning och i olika tid. Om inte underliggande förutsättningar på arbetsmarknaden förändras väsentligt bedöms situationen med personalbrist accelerera under kommande år och vara påtaglig under lång tid framåt (2040).

Kommunfullmäktige har därför i planeringsdirektiv för 2024 gett kommunstyrelsen och samtliga nämnder i uppdrag att öka omställningen av nämndernas verksamheter för att klara grunduppdraget i takt med att personalbristen ökar. (Tilläggsuppdrag 2023:1). Rapporten sker i följande steg;

- Steg 1 – Problemförståelse (mar-sep 2024)
- Steg 2 – Identifiera lösningar och hinder för omställning av verksamhet (okt 2024-mar 2025)
- Steg 3 – Formulera inriktning för framtida omställning (okt 2024-mar 2025)
- Steg 4 – Inleda inställning i enlighet med av kommunfullmäktige fastställd inriktning

Steg 1 - Problemförståelse

Nämnden ska till kommunfullmäktige upprätta en skriftlig rapport där nämnden beskriver prognos för nämndens personalförsörjning 2024–2034 och nämndens bedömning av prognosens konsekvenser (analys). I den skriftliga rapporten ska nämnden beskriva prognos för de verksamheter/ verksamhetsområden nämnden bedömer som väsentliga för att nämnden ska kunna verkställa sitt grunduppdrag. Rapporten ska avlutas med en sammanfattande bedömning där det tydligt framgår om nämnden ser behov av att utifrån prognos över personalförsörjning ställa om verksamhet/verksamhetsområden.

Avgränsning: Nämnden ska i detta skede ej ska ange hur omställningen ska ske eller förslag till inriktning för eventuell omställning.

Äldrenämnden ansvarar för kommunens insatser inom äldreomsorg samt hälso- och sjukvård på primärvårdsnivå i den enskildes hem för personer 65 år och äldre. Äldreomsorgens insatser är frivilliga och ges efter en ansökan från den enskilde och utifrån en individuell bedömning. Äldrenämndens övergripande uppdrag är att främja självständighet och kvarboende. Detta sker genom förebyggande verksamhet, information kring seniorlivet och aktiviteter som främjar hälsa och välmående hos den enskilde. Äldrenämnden ger service, vård och omsorg i form av hemtjänst och hemsjukvård samt stöd i form av dagverksamhet, korttidsboende samt stöd och avlastning för anhöriga. Är den enskilde i behov av heldygnsomsorg och omfattande hälso- och sjukvård bedöms behov av plats på ett vård- och omsorgsboende. Inom äldreomsorgen arbetar ca 2 200 personer (januari 2024).

Umeå kommuns befolkningsprognos, P24, visar att andelen personer i Umeå kommun som är 80 år och äldre, kommer att öka med 53,1% eller ungefär 3 300 personer till 2034. Samtidigt beräknas andelen i arbetsför ålder öka med 10,2% eller ca 8 400 personer.

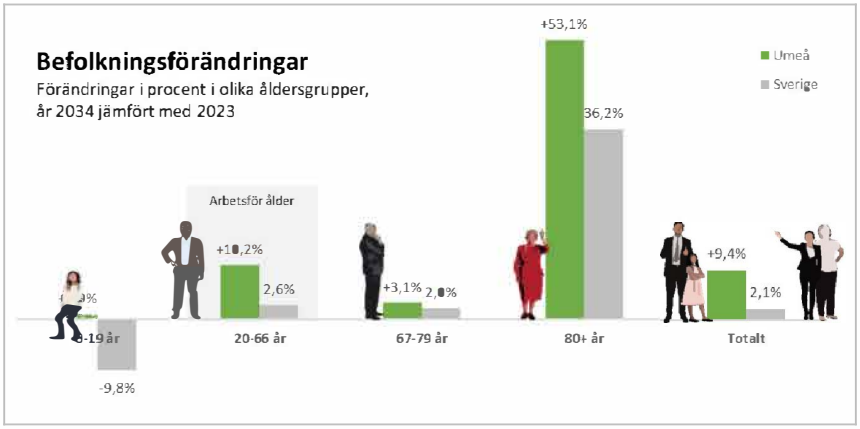

Figur 1 - Befolkningsförändringar i procent i olika åldersgrupper år 2034 jämfört med 2023

I följande analys kommer större yrkesgrupper att belysas utifrån de tre verksamhetsområdena;

- vård- och omsorgsboende inklusive korttidsboende
- hemtjänst i ordinärt boende samt
- hälso- och sjukvård (i särskilt boende och i hemmet)

Äldreomsorgens rekryteringscentrum (ÄORC), avlastar chefer inom äldreomsorgen med rekrytering och har tagit över en stor del av denna uppgift för många verksamheter. Trots bristen på arbetskraft, har äldreomsorgen lyckats hålla en relativt god personaltillgång under de senaste åren. Däremot har större andel personal lägre eller ingen utbildning. En förutsättning för att lyckas med rekrytering framgent, är en fortsatt satsning gällande rekrytering, matchning och intern utbildning.

Metod

Rapporten har sin utgångspunkt från det prognosverktyg som stadsledningskontoret tagit fram. Den är baserad på SCB:s rapport ”Trender och prognoser 2023. Befolkning, utbildning, arbetsmarknad – med sikte på år 2040” samt den prognos för behov av tillsvidareanställda som förvaltningarna i Umeå kommun tagit fram. Umeå kommuns data utgår från tillsvidareanställd personal, januari 2024.

SCB:s prognos beskriver framtidsutsikter för 63 utbildningsgrupper vilket täcker 65 av våra 154 yrkesgrupper i kommunen. Detta täcker 83 % av kommunens yrkesgrupper. SCB:s rapport tar inte hänsyn till regionala skillnader i tillgång av kompetens. Man tar alltså inte hänsyn till den låga arbetslöshet som råder i Västerbotten och den konkurrens offentlig sektor har av den industri som växer fram i norra Sverige.

Verktyget ger en sammantagen bild över nuläget för äldrenämndens större yrkesgrupper med information om beräknade pensionsavgångar och övriga avgångar. Som beskrivet i figur 1, prognostiseras andelen personer över 80 år att öka kraftigt de kommande åren. Prognosen som presenteras i verktyget gällande antal anställda 2034 kan därför komma att förändras med beaktande av aktuell befolkningsprognos och andra avgörande faktorer.

Prognos

Övergripande prognos äldrenämnden

Figur 2 nedan, visar en övergripande nulägesbild över äldreomsorgen i prognosverktyget. Sammanlagt beräknas äldrenämndens rekryteringsbehov till ca 2 200 personer tom 2034. Denna beräkning utgör grunden för nämndens rekryteringsbehov. Nämndens kompetensbehov 2034 kan dock vara ännu större än vad som redovisas på bilden, med anledning av att personer över 80 år ökar kraftfullt under samma period.

Förvaltningen arbetar med denna komplexa fråga. Det är många aspekter som kan påverka prognosen och den behöver därför analyseras i flera skikt. Äldreomsorgen är mitt inne i ett paradigmskifte, en omställning där allt fler äldre personer är friskare, lever längre och vill bo hemma så länge det är möjligt. Ett omställningsarbete som nämnden redan har påbörjat och kan se vissa effekter av.

Utöver detta, finns många andra samhällsförändringar som också påverkar äldreomsorgen på olika sätt. Några exempel är;

- Digitalisering och dess möjligheter. Det finns många tekniska lösningar för hemmet som hjälper till i vardagen och förlänger ett självständigt liv i hemmet. Vidare medger digitalisering helt nya arbetssätt och nya tjänster inom äldreomsorg.
- Färre vårdplatser på sjukhusen och fler personer som vårdas i hemmet.
- Andelen personer i arbetsför ålder minskar och medför en större matchingsproblematik, dvs svårare att rekrytera personer med rätt utbildning/kompetens för sitt uppdrag. I Västerbotten finns också ett högt arbetskraftsdeltagande, vilket innebär färre andel personer att tillgå till olika tjänster.
- Försörjningskravet för arbetstillstånd som i november 2023 ökade från minst 13 000 kr i månaden före skatt till 27 360 kr får konsekvenser för nuvarande personal samt rekrytering.
- En ny socialtjänstlag träder i kraft under juli 2025, vilket påverkar samtliga verksamheter.
- Höjd pensionsålder.

Utöver konkurrenssituationen, är det utmanande redan i dag att rekrytera utbildad personal med rätt kompetens. Situationen riskerar dessutom att försämras ytterligare, enligt SCB:s statistik över tillgången på utbildad vård- och omsorgspersonal. Det innebär att rekrytering av personer utan utbildning, men med ett intresse och förmåga inom området kommer att öka och leder till ett ännu större behov av kompetenshöjande insatser.

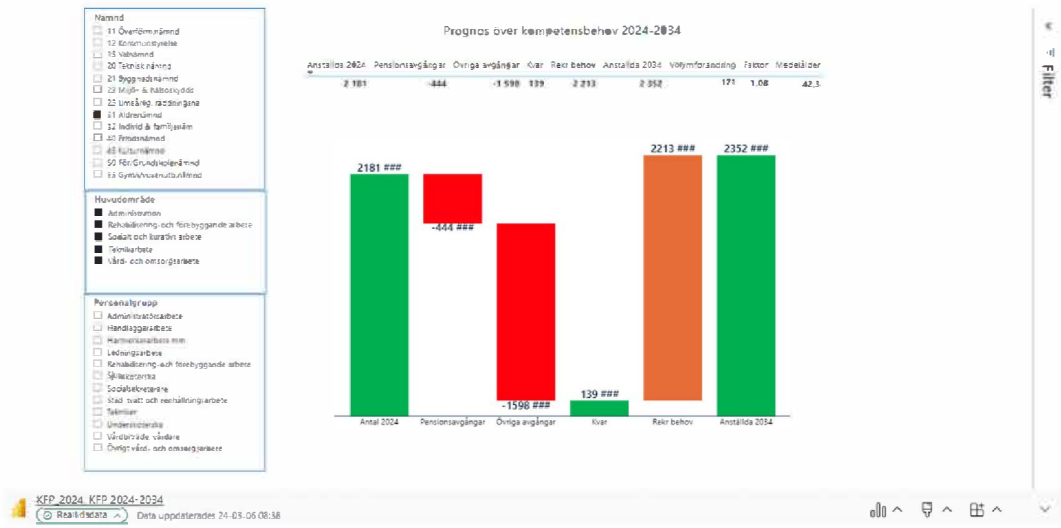

Figur 2 Prognos över Äldrenämndens kompetensbehov 2024–2034

En verksamhetsspecifik analys är därför nödvändig för att prognostisera behov av äldreomsorg framgent. På grund av frågans komplexitet och den alltmer ökande förändringstakten, behöver denna prognos och kommande kompetensbehovsprognoser ses som en fingervisning och inte som en sanning. Prognosverktyget ovan visar en övergripande nulägesbild över äldrenämndens personalbehov. Förvaltningen arbetar med framtagande av kompletterande analys på verksamhetsnivå.

Rekryteringsbehovet inom äldreomsorgen är stort med 20 % av anställd personal som planeras gå i pension till år 2034. Den stora utmaningen, är dock den höga andelen övriga avgångar (70%). En trend som har ökat de senaste fem åren, är att personer i olika yrkesgrupper i Umeå kommun är mer rörlig på arbetsmarknaden idag och byter arbetsgivare oftare än tidigare.

Vård- och omsorgsboende inklusive korttidsboende

Nämndens största verksamhetsområde är vård- och omsorgsboende inklusive korttidsboende och sysselsätter flest personal. Verksamhetsområdet omfattar 19 vård- och omsorgsboenden av varierande storlek (varav ett boende har driftsformen kommunal intraprenad) med ca 1 060 lägenheter som nyttjas i dagsläget av totalt 1 105 lägenheter (augusti 2024). I verksamhetsområdet ingår också Umeå Norra Korttidscenter med 64 lägenheter.

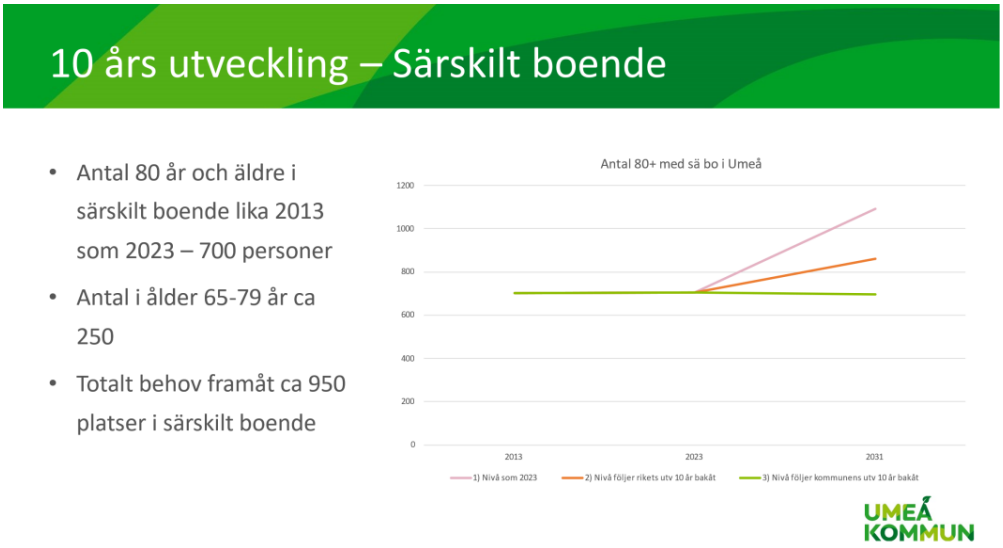

Figur 3
10 års utveckling, särskilt boende

Bedömningen är att andelen äldre som har behov av vård- och omsorgsboende inklusive korttidsboende kommer att minska så att ca 950–1 000 lägenheter är tillräckliga 2034, trots ökad andel personer 80 och äldre. Det förutsätter att förebyggande insatser och digitala- och tekniska installationer, ger resultat så att behovet av särskilt boende inte ökar.[1]

[1] Uppdrag från Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott (maj 2024) att bedöma behov av förändringar i investeringsplan 2026–2029 utifrån en analys av det totala behovet av lokaler dvs inklusive externa förhyrningar, i enlighet med ärendebeskrivningen. Uppdraget genomfördes i samråd med tekniska nämnden.

Prognos över personalbehov inom vård- och omsorgsboende inklusive korttidsboende

	Anställda 2024	Pensions-avgångar	Övriga avgångar	Kvar	Rekr. behov	Anställda 2034
Undersköterska, särskilt boende	585	-170	-415	0	643	644
Vårdbiträde, särskilt boende	629	-56	-573	0	692	692

Tabell 1 - De största yrkesgrupperna inom vård- och omsorgsboende inklusive korttidsboende

Tabell 1 visar att det finns ett stort rekryteringsbehov inom vård- och omsorgsboende inklusive korttidsboende med stor andel övriga avgångar bland de stora yrkesgrupperna. För undersköterskor är övriga avgångar prognostiserade till 71% och för vårdbiträden hela 91%.

Prognos över personaltillgång inom vård och omsorgsboende inklusive korttidsboende

Prognosen i figur 4 visar att efterfrågan av vård- och omsorgspersonal är betydligt större än tillgången. Bristen blir tydlig redan 2025 och ökar framgent. Om intresset för vård- och omsorgsutbildning ligger kvar på nuvarande nivå, ökar tillgången något varje år fram till 2034.

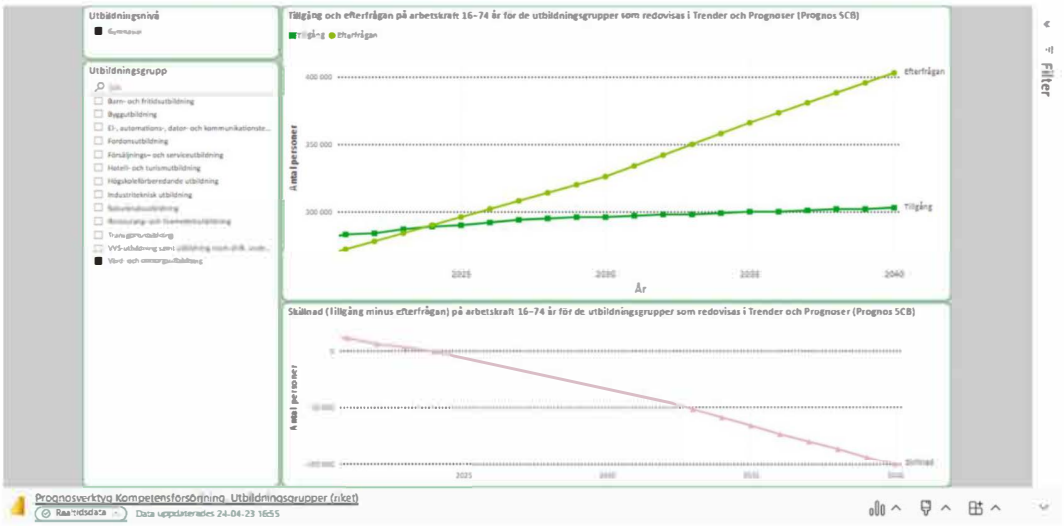

Figur 4 - Tillgång och efterfrågan, Vård- och omsorgsutbildning

Gapanalys personalbehov/personaltillgång inom vård och omsorgsboende inklusive korttidsboende

Som figur 5 visar, förväntas en fortsatt brist på vård- och omsorgsutbildade under prognosperioden.

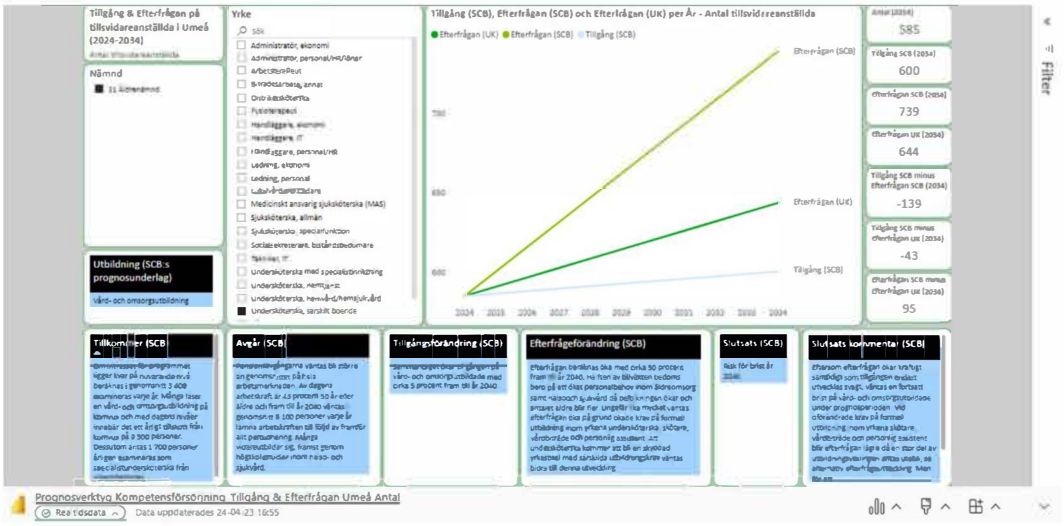

Figur 5 - Tillgång och efterfrågan undersköterska Särskilt boende, Umeå

Vård och omsorgsboende inklusive korttidsboende - Slutsatser/bedömning av personalförsörjning

Mot bakgrund av ovanstående prognos bedömer nämnden att det blir allt svårare att rekrytera undersköterskor. Nämndens bedömning att det finns behov av att ställa om inom vård- och omsorgsboende inklusive korttidsboende.

Hemtjänst i ordinärt boende

Verksamhetsområdet i kommunal regi omfattar 15 hemtjänstgrupper inklusive natt och larm. Med ökad andel utskrivningar av personer från sjukhus till hemsjukvård och hemtjänst, bedöms behovet av kompetensnivå och antal anställda öka till 2034. De siffror som presenteras nedan (tabell 2) från Umeå kommun prognosverktyg, har inte beaktat den ökande andelen personer över 80 eller det ökade behovet av hemtjänst och hälso- och sjukvård.

Utöver den kommunala regin bedrivs även hemtjänst av privata utförare (ca 50% av hemtjänstinsatser utförs idag av externa utförare i Umeå kommun). Beroende på hur väl externa utförare klarar av sin kompetensförsörjning samt politiska beslut avseende driftsformer under tioårsperioden, kan behovet av personal i den kommunala regin påverkas ytterligare.

Prognos över personalbehov inom hemtjänst

	Anställda 2024	Pensions-avgångar	Övriga avgångar	Kvar	Rekr. behov	Anställda 2034
Undersköterska, hemtjänst	191	-53	-138	0	210	210
Vårdbiträde, hemtjänst	216	-36	-172	8	230	238

Tabell 2 - De största yrkesgrupperna inom hemtjänst

Tabell 2 visar att det finns ett stort rekryteringsbehov inom hemtjänsten med stor andel övriga avgångar bland de stora yrkesgrupperna. För undersköterskor är övriga avgångar prognostiserade till 72% och för vårdbiträden hela 80%.

Prognos över personaltillgång och gapanalys inom hemtjänst

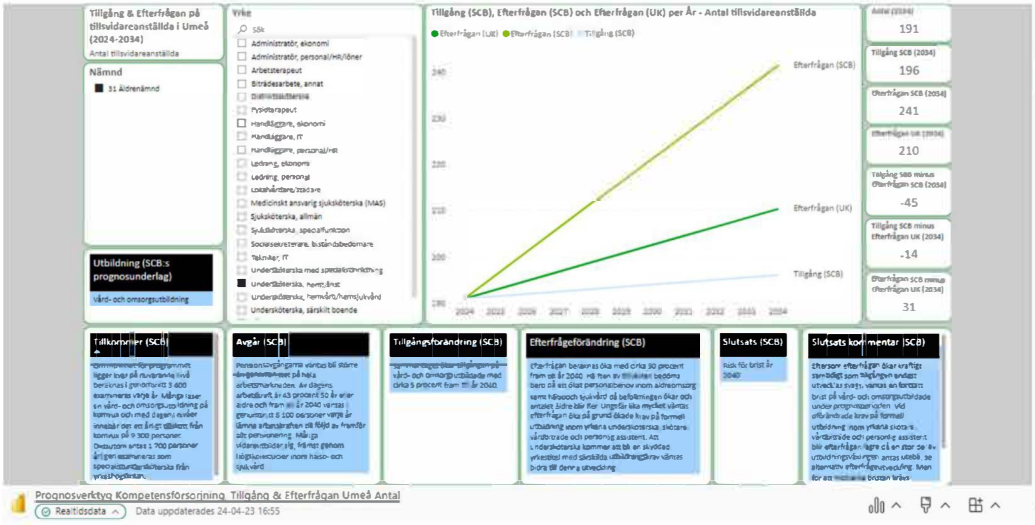

Figur 6-Tillgång och efterfrågan undersköterska Särskilt boende, Umeå

Se figur 4 som visar tillgång och efterfrågan, Vård- och omsorgsutbildning samt figur 6 ovan, som visar tillgång och efterfrågan undersköterska i hemtjänst i Umeå.

Hemtjänst - Slutsatser/bedömning av personalförsörjning

Mot bakgrund av ovanstående prognos bedömer nämnden att det blir allt svårare att rekrytera undersköterskor. Nämndens bedömning att det finns behov av att ställa om inom hemtjänst.

Hälso- och sjukvård (i särskilt boende och i hemmet)

Verksamhetsområdet omfattar hälso- och sjukvård på samtliga vård- och omsorgsboenden, korttidsboende och i hemmet (kommunen ansvarar för hälso- och sjukvård upp till sjuksköterskenivå i det egna hemmet). Med ökad andel utskrivningar av personer från sjukhus till hemsjukvård och hemtjänst, bedöms behovet av kompetensnivå och antal anställda öka till 2034. De siffror som presenteras nedan (tabell 2) från Umeå kommun prognosverktyg, har inte beaktat den ökande andelen personer över 80 eller det ökade behovet av hemtjänst och hälso- och sjukvård.

Prognos över personalbehov inom hälso- och sjukvård

	Anställda 2024	Pensions-avgångar	Övriga avgångar	Kvar	Rekr. behov	Anställda 2034
Distriktssköterska	35	-8	-12	15	20	35
Sjuksköterska, allmän	141	-36	-105	0	141	141
Arbetsterapeut	41	-11	-10	20	21	41
Fysioterapeut	26	-3	-14	9	17	26

Tabell 3 - De största yrkesgrupperna inom hälso- och sjukvård

Tabell 3 visar att det finns ett stort rekryteringsbehov inom hälso- och sjukvård med stor andel övriga avgångar bland de stora yrkesgrupperna. För distriktssköterskor är övriga avgångar prognostiserade till 34%, för sjuksköterskor 74%, för arbetsterapeuter 24% och för fysioterapeuter 54%.

Prognos över personaltillgång inom hälso- och sjukvård

Prognoserna i figur 7 och figur 8 visar att det kommer att finnas god tillgång av arbetsterapeuter och fysioterapeuter i Sverige, dock en ökad brist på fysioterapeuter från år 2027.

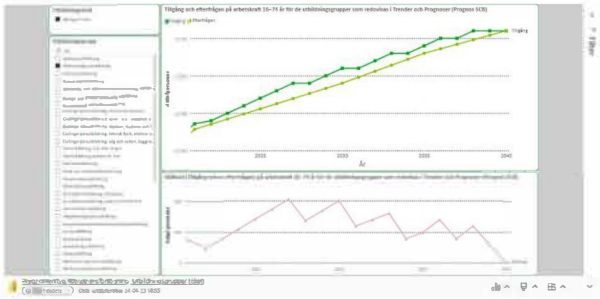

Figur 7- Tillgång och efterfrågan Arbetsterapeututbildning

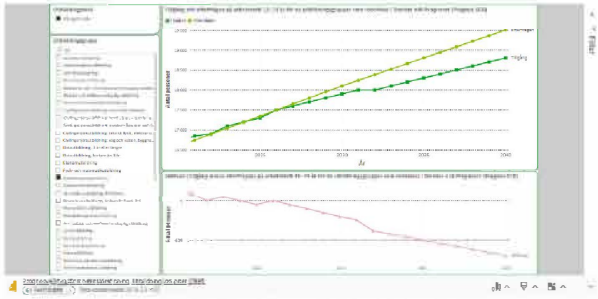

Figur 8- Tillgång och efterfrågan Fysioterapeututbildning

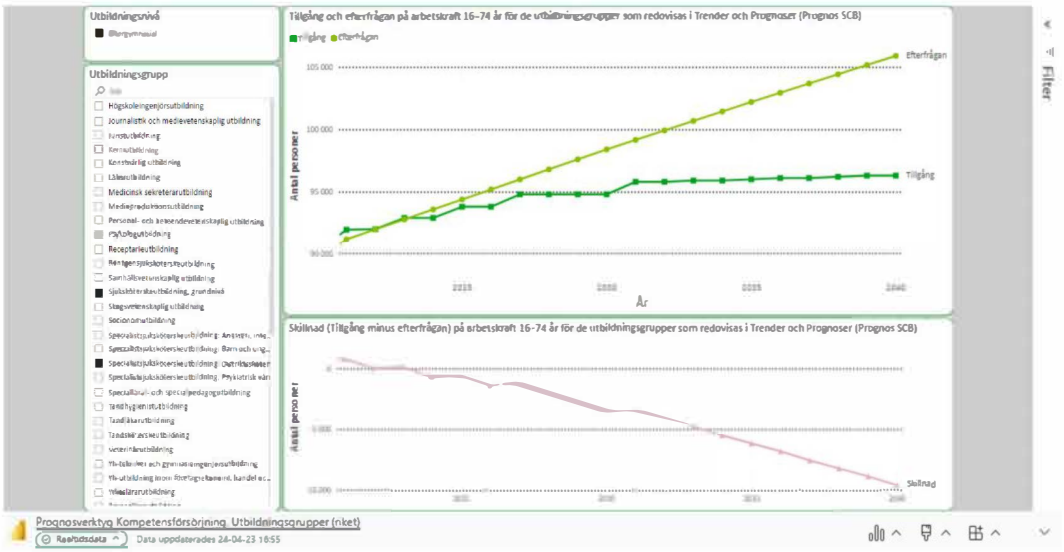

Figur 9 - Tillgång och efterfrågan Sjuksköterskeutbildning grundnivå samt Specialistsjuksköterskeutbildning Distriktssköterska

Prognosen i figur 9 visar att efterfrågan av sjuksköterskor och distriktssköterskor är större än tillgången och att bristen ökar framgent.

Gapanalys personalbehov/personaltillgång inom hälso- och sjukvård

Figur 10 visar ingen brist på sjuksköterskor, distriktssköterskor, arbetsterapeuter eller fysioterapeuter i Umeå under prognosperioden. Som beskrivet tidigare, har ökat antal personer över 80 år eller antal utskrivningar från sjukhus ej beaktats i prognosverktyget. I tabell 3 ovan, syns att antal personal är densamma 2024 och 2034. Det påverkar i sin tur gapanalysen nedan i positiv riktning, dvs en god tillgång av personalgrupperna. Verksamheten har dock svårt att rekrytera yrkesgrupperna redan i dag och det stora antalet övriga avgångar som prognostiseras behöver självklart också beaktas.

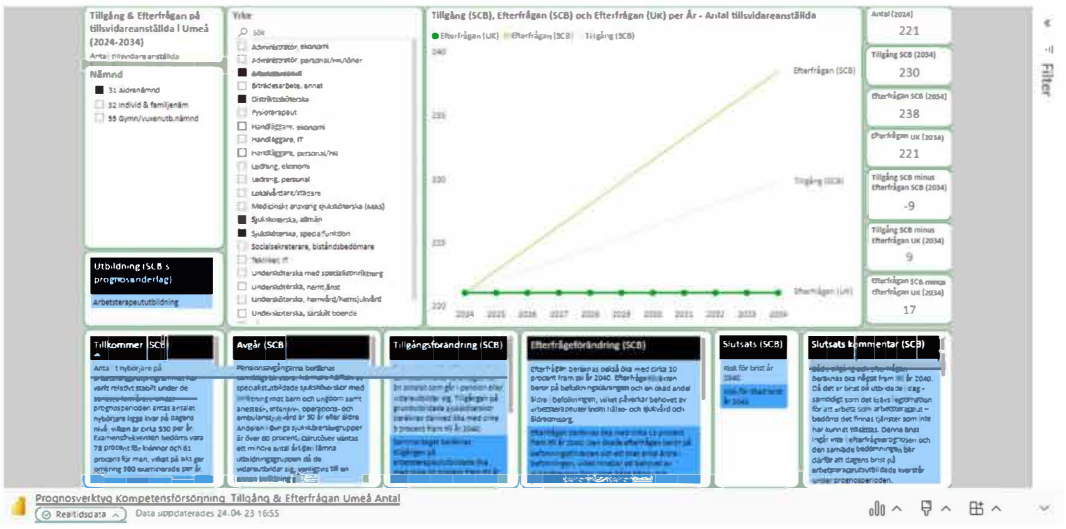

Figur 10 - Tillgång och efterfrågan Sjuksköterska, Distriktssköterska, Arbetsterapeut och Fysioterapeut

Hälso- och sjukvård - Slutsatser/bedömning av personalförsörjning

Mot bakgrund av ovanstående prognos bedömer nämnden att det blir allt svårare att rekrytera sjuksköterskor, distriktssköterskor, arbetsterapeuter och fysioterapeuter motsvarande nämndens behov. Nämndens bedömning att det finns behov av att ställa om inom hälso- och sjukvård.

Äldrenämndens sammanfattande slutsatser baserat på ovanstående prognoser/gapanalyser

Nämnden har en utmanande personalförsörjningssituation att hantera under perioden 2024-2034. Nuvarande prognos visar omfattande brist på undersköterskor där kommunen konkurrerar om kompetens från såväl andra kommuner och regioner, som privat sektor. Prognosen visar även brist på sjuksköterskor och distriktssköterskor. Andelen prognostiserade övriga avgångar är stora inom äldreomsorgen (sammantaget 70%).

För att möta prognostiserad brist bland äldreomsorgens stora yrkesgrupper samt den stora andelen övriga avgångar, ser nämnden behov av att fortsätta påbörjad omställning inom hela äldreomsorgen - inklusive verksamhetsområdena vård- och omsorgsboende, hemtjänst samt hälso- och sjukvård.

Överförmyndarnämnden - Analys personalförsörjning 2024-2034

Inledning

Överförmyndarnämnden i Umeåregionen är en gemensam nämnd för Bjurholms, Nordmalings, Robertsfors, Umeå, Vindeln, Vännäs och Örnsköldsviks kommuner. Överförmyndarnämndens verksamhet fördelas på två kontor, ett i Umeå och ett i Örnsköldsvik.

Överförmyndarenhetens främsta uppdrag är att utöva tillsyn av ställföreträdare, gode män/förvaltare/ förmyndare. Detta sker framför allt genom granskning av den ekonomiska redovisningen. En annan arbetsuppgift är att utreda, yttra sig vid ansökan om ställföreträdarskap samt att föreslå god man/förvaltare. Övrigt förekommande arbetsuppgifter är att fatta beslut om placeringar, fastighetsförsäljning, uttag från spärrade konton, godkänna arvsskiften. Enheten ansvarar även för rekrytering och utbildning av gode män och förvaltare och ger information och rådgivning inom överförmyndarnas verksamhetsområde. Överförmyndarenheten bereder de ärenden som inte kan delegeras och föredrar dessa i nämnden.

Överförmyndarenheten

Inom överförmyndarenheten arbetar 19 personer (19 åa) per 2024-01-31. Dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal årsarbetare
Administratör	5	5
Handläggare	12	12
Jurist	1	1
Chef	1	1

Prognos över personalbehov inom överförmyndarenheten

Här redovisas sammanfattning av prognos över personalbehov 2024-2034 på överförmyndarenheten.

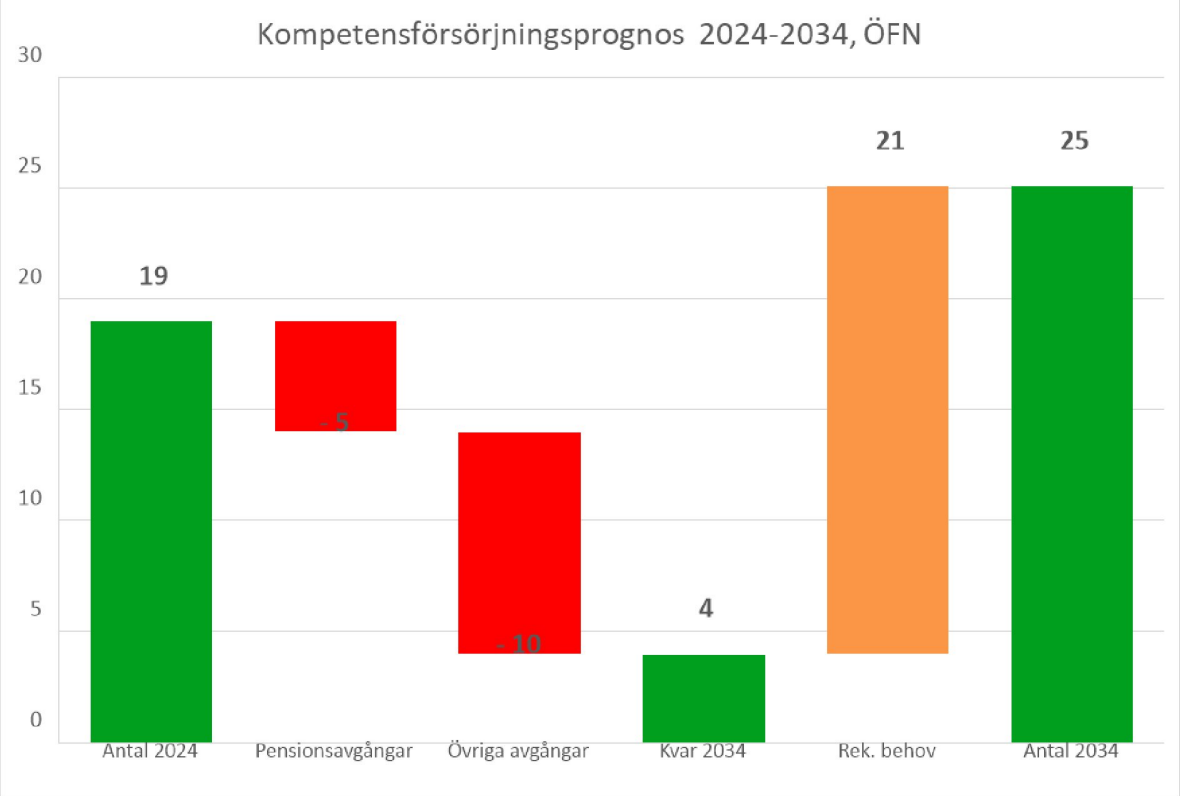

Slutsatser av personalförsörjning inom överförmyndarenheten

Mot bakgrund av ovanstående prognos bedöms överförmyndarenheten generellt sett ha goda förutsättningar till personalförsörjning fram till 2034. Överförmyndarenheten har goda förutsättningar för att rekrytera ny personal till verksamheten både på kort och lång sikt till samtliga yrkesroller. Personalomsättningen är förhållandevis låg. Överförmyndarenheten har ett pågående digitaliseringsprojekt med inskanning av verksamhetens pappersakter. Det möjliggör distansarbete och arbete från flera kontorsarbetsplatser inom hela Umeåregionens verksamhetsområde.

Mot bakgrund av ovanstående är nämndens bedömning att det inte finns behov av att ställa om överförmyndarenheten.

Viktiga datum för Umeå kommuns nämnder 2026

Observera att detaljerad information om nedanstående aktiviteter lämnas i separata anvisningar.

Datum	Aktivitet
26-jan	**Verksamhetsdagen i KF** Förvaltningar lämnar information till KF om möjligheter/utmaningar 3–5 år.
06-feb	**Underlag till Årsredovisning** Förvaltningens förslag till KS-rapport från xxx-nämnden för perioden jan-dec 2025 ska vara färdigt och inskickat till SLK Ekonomi.
23-feb	**Underlag till Årsredovisning** XXX-nämndens fastställda rapport till KS/KF för perioden jan-dec 2025 (direktjusterad vid sammanträde om så behövs) ska vara inskickad till KS diarium och SLK Ekonomi.
23-feb	**Uppföljning Intern kontroll fg år** Nämndens beslut om att Intern kontrollen under föregående år varit ändamålsenlig och tillräcklig samt nämnden godkännande av uppföljning av internkontrollplan för föregående ska vara inskickad till KS diarium
20-mar	**Planering och budget nästkommande år** Sista datum för nämnd att lämna yttrande på SLK:s förslag till planeringsdirektiv samt inkomma med förslag till revidering av taxor och avgifter. Sista datum för Personalnämnden att lämna yttrande över löneutveckling och personalpolitiska mål
24 mar -1 apr	**Planering och budget nästkommande år** Planeringsdialog - nämnder presenterar sina yttranden för KSnau
12-maj	**Förenklad rapport jan-apr** Förvaltningens förslag till förenklad KS/KF-rapport fr nämnden för perioden jan-april färdigt och inskickat till SLK ekonomi.
20-maj	**Förenklad rapport jan-apr** Nämndens fastställda rapport till KS/KF för perioden jan-april (direktjusterad vid sammanträde om så behövs) ska vara inskickad till KS diarium och SLK ekonomi.
25-maj	**Uppföljning Intern Kontroll jan-apr** Nämndens uppföljning av internkontrollplan för perioden jan-april inskickad till KS diarium.
14-sep	**Delårsrapport jan-aug** Förvaltningens förslag till KS/KF-rapport fr nämnden för perioden januari-augusti färdigt och inskickat till SLK ekonomi.
25-sept	**TN:s detaljbudget** Sista datum för TN att lämna fastställd detaljbudget till KS, FoGn och GyVn.
25-sep	**Delårsrapport jan-aug** Nämndens fastställda rapport till KS/KF för perioden jan-aug (direktjusterad vid sammanträde om så behövs) ska vara inskickad till KS diarium och SLK Ekonomi.
25-sep	**Uppföljning Intern kontroll jan-aug** Nämndens uppföljning av internkontrollplan för perioden jan-aug innevarande år inskickad till KS diarium
13-nov	**Investeringsplanering och budget nästkommande år** TN lämnar fastställt förslag till investeringsbudget och plan samt 10-årig investeringsunderlag till KS diarium
20-nov	**Verksamhetsplan och budget för 2027** Sista datum för nämnder att lämna nämndens fastställda Verksamhetsplan (inkl. detaljbudget). Plan för styrning och uppföljning av verksamhet som utförs av externa utförare samt Riskanalys och Internkontrollplan för nästkommande verksamhetsår till KS diarium
7 dec	**Nuläge & framtid** Presentation av planeringsförutsättningar och förslag till planeringsdirektiv för 2028.

Viktiga datum för Umeå kommuns bolag 2026

Observera att detaljerad information om nedanstående aktiviteter lämnas i separata anvisningar.

Datum	Aktivitet
13-feb	**Underlag till Årsredovisning** Bolag lämnar underlag till SLK ekonomi - rapportpaket Cognos/mail
23-feb	**Underlag till Årsredovisning** Bolagets förslag till KS/KF-rapport från xxx-bolaget för perioden jan-dec 2025 färdigt och inskickat till SLK ekonomi.
23-feb	**Bolagsdagen i KF**
16-mar	**Underlag till Årsredovisning** XXX-bolagets fastställda rapport till KS/KF för perioden jan-dec 2025 (direktjusterad vid sammanträde om så behövs) ska vara inskickad till KS diarium och SLK ekonomi.
20-mar	**Planering nästkommande år** Sista datum för UKF/bolag att lämna yttrande på SLK:s förslag till planeringsförutsättningar samt inkomma med förslag till revidering av eventuella taxor och avgifter.
24 mar-1 apr	**Planering nästkommande år** Planeringsdialog – UKF och berörda bolag presenterar sina yttranden för KSnau
8 april	**Årsredovisning UKF** Senaste dag för UKF att lämna signerat beslut om årsredovisning samt årsredovisning enligt beslutad anvisning till KS diarum och SLK redovisning
13 maj	**Förenklad rapport jan-apr** Bolag lämnar underlag till SLK ekonomi - rapportpaket Cognos/mail.
12 maj	**Förenklad rapport jan-apr** Bolagets förslag till KS/KF-rapport från xxx-bolaget för perioden jan-april färdigt och inskickat till SLK ekonomi.
11-maj	**Underlag för KS uppsiktplikt** Sista dag för UKF att överlämna underlag till KS för uppsiktpliktens verkställande
20-maj	**Förenklad rapport jan-apr** UKF:s rapport (verksamhetsberättelse/underlag) till KS/KF för perioden jan-april ska vara inskickad till KS diarium och SLK ekonomi.
14-sep	**Delårsrapport jan-aug** Bolag lämnar underlag till SLK ekonomi - rapportpaket Cognos/mail.
14-sep	**Delårsrapport jan-aug** Bolagets förslag till KS/KF-rapport från xxx-bolaget för perioden jan-aug 2024 färdigt och inskickat till SLK ekonomi.
28-sep	**Delårsrapport jan-aug** Styrelsen för Umeå folkets hus skickar fastställd rapport till KS diarium och SLK ekonomi.
28-sep	**Delårsrapport jan-aug** Av respektive bolagsstyrelse fastställd rapport till KS/KF (direktjusterad vid sammanträde om så behövs) skickas till UKF för överlämning till KS diarium och SLK ekonomi.
7 dec	**Nuläge & framtid** Presentation av planeringsförutsättningar och förslag till planeringsdirektiv för 2027.

Totalramsberäkning

Totalramsberäkningen utgår från den av kommunfullmäktige senast beslutade budgeten och flerårsplanen. Den revideras med skatteintäkter och generella statsbidrag enligt regeringens bedömning över skatteunderlagets utveckling i höstpropositionen i kombination med Umeå kommuns egen befolkningsprognos. För 2026 görs en reservering för ökad kostnad för kostnadsutjämning i enlighet med utredningskommitténs förslag till förändrad utjämning. Vidare justeras kostnader för pensioner enligt senaste beräkning från avtalad pensionsförvaltare samt uppdaterade beräkningar av finansnetto och avskrivningar baserat på förslag till investeringsbudget 2026 och plan 2027–2029. Den fördelningsbara ramen är det som kvarstår efter att prognosticerade intäkter från skatter och bidrag, kraftverksamhet samt eventuell utdelning reducerats för särskilda åtaganden som kommunfullmäktige beslutat om, ekonomisk ram för valnämnden samt en fördelningsreserv för politiska prioriteringar. I den politiska fördelningsreserven kvarhålls även medel avseende sänkt PO-pålägg.

Stadsledningskontorets förslag innehåller inte någon omprioritering eller omfördelning mellan kommunens nämnder, bortsett från eventuella beslutade tekniska ramjusteringar. Enligt fastställd modell föreslås styrelse och nämnder erhålla samma procentuella andel av den fördelningsbara ramen som i kommunfullmäktiges senaste beslut. För valnämnden baseras ramen på beslutad flerårsbudget istället för procentuell andel.

Tabell 1. Totalramsberäkning

	Budget 2025	Budget 2026	Plan		
			2027	2028	2029
Intäkter					
Skatter och bidrag	9 786 042	10 295 829	10 764 709	11 216 585	11 637 000
Reservering för förändrad utjämning		-54 060			
Kraftverksamhet	117 000	117 000	117 000	117 000	117 000
Utdelning kommunala bolag	0	0	0	0	0
Totalram	**9 903 042**	**10 358 769**	**10 881 709**	**11 333 585**	**11 754 000**
Resultatkrav	**-195 721**	**-205 917**	**-215 294**	**-224 332**	**-232 740**
Åtaganden och kommungemensamma kostnader					
Kollektivtrafik	-166 566	-172 566	-178 566	-184 566	-190 566
Umeå Folkets Hus	-26 555	-26 821	-27 089	-27 360	-27 634
Västerbottens Museum	-18 430	-19 093	-19 781	-20 493	-21 231
Norrlandsoperan	-34 406	-35 645	-36 928	-38 257	-39 634
Friskvårdsbidrag	-7 671	-7 747	-7 825	-7 903	-7 982
Fackliga förtroendemän	-13 961	-14 251	-14 820	-15 368	-15 755
Utvecklingsanslag:					
- Tillväxtanslag	-20 815	-20 815	-20 815	-20 815	-20 815
- Verksamhetsutvecklingsanslag social hållbarhet	-6 000	-6 000	-6 000	-6 000	-6 000
- Verksamhetsutvecklingsanslag klimat	-3 000	-3 000	-3 000	-3 000	-3 000
- Verksamhetsutvecklingsanslag omställning	-6 000	-6 000	-6 000	-6 000	-6 000
Anslag för oförutsedda behov	-21 337	-21 337	-21 337	-21 337	-21 337
Avskrivningar	-596 859	-621 337	-636 233	-655 583	-672 162
Utrangeringar	-12 000	-12 000	-12 000	-12 000	-12 000
Pensioner nettokostnad exkl finansiella kostnader	-164 441	-166 115	-164 715	-160 595	-166 055
Finansiella nettokostnader	-85 358	-63 857	-71 028	-101 400	-123 125
Summa åtaganden och kommungemensamma kostnader	**-1 183 400**	**-1 196 583**	**-1 226 137**	**-1 280 677**	**-1 333 296**
Valnämnd	-3 500	-20 000	-3 600	-3 700	-20 000
Fördelningsbar ram före fördelningsreserv	**8 520 421**	**8 936 269**	**9 436 678**	**9 824 876**	**10 167 964**
Fördelningsreserv för politiska prioriteringar		-61 775	-64 588	-67 300	-69 822
Fördelningsbar ram	**8 520 421**	**8 874 494**	**9 372 090**	**9 757 577**	**10 098 142**
Justering PO tillförs politisk fördelningsreserv		-37 180			
Fördelat till nämnder och styrelse exkl KF åtaganden och valnämnd	**8 520 421**	**8 837 314**	**9 372 090**	**9 757 577**	**10 098 142**

Visualisering planeringsprocess verksamhetsår 2026

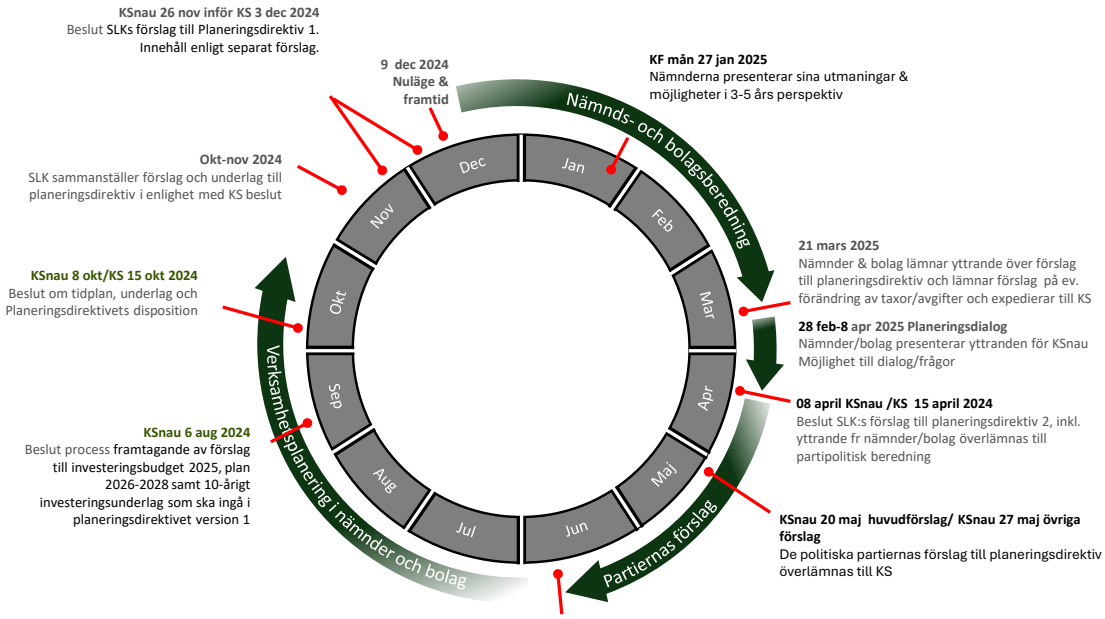

16 Juni 2025- Kommunfullmäktige fastställer Planeringsdirektiv för 2026

- Grunduppdrag
- Drifts- och investeringsbudget
- Inriktningsmål & program
- Tilläggsuppdrag
- Revidering av taxor & avgifter (om behov finns)

Denna fil är sekretess skyddad

Titel : Skrivelse från Migrantmän i Skellefteå 2024-11-18
Skyddskod : Allmän handling - skyddad enligt sekretess
Paragraf : Sekretess

Denna behandling '286/24 Anmälan av ordförandebeslut' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '287/24 Beslut enligt LVU' har inget tjänsteutlåtande.